ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ

22-0012_1-88_18b.indd 1 15/09/2017 16:32

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΡΧΙΚΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

Συγγραφέας: **ΜΙΧ. Χ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ**

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΑΝΕΚΔΟΣΗΣ

Η επανέκδοση του παρόντος βιβλίου πραγματοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών & Εκδόσεων «Διόφαντος» μέσω ψηφιακής μακέτας, η οποία δημιουργήθηκε με χρηματοδότηση από το ΕΣΠΑ / ΕΠ «Εκπαίδευση & Διά Βίου Μάθηση» / Πράξη «ΣΤΗΡΙΖΩ».

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

ΕΣΠΑ 2007-2013
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Οι διορθώσεις πραγματοποιήθηκαν κατόπιν έγκρισης του Δ.Σ. του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

22-0012_1-88_18b.indd 2 15/09/2017 16:32

Η αξιολόγηση, η κρίση των προσαρμογών και η επιστημονική επιμέλεια του προσαρμοσμένου βιβλίου πραγματοποιείται από τη Μονάδα Ειδικής Αγωγής του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής.

Η προσαρμογή του βιβλίου για μαθητές με μειωμένη όραση από το ΙΤΥΕ – ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ πραγματοποιείται με βάση τις προδιαγραφές που έχουν αναπτυχθεί από ειδικούς εμπειρογνώμονες για το ΙΕΠ.

ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ
ΓΙΑ ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ

ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ

22-0012_1-88_18b.indd 3 15/09/2017 16:32

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΜΙΧ. Χ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

Η συγγραφή και η επιστημονική επιμέλεια του βιβλίου πραγματοποιήθηκε υπό την αιγίδα του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ

ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ – ΛΥΚΕΙΟΥ

Τόμος 1ος

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ
ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

22-0012_1-88_18b.indd 5 15/09/2017 16:32

Το βιβλίο αυτό είναι συνοψισμένη μορφή του έργου «Γραμματική της αρχαίας ελληνικής» του Μιχ. Χ. Οικονόμου, έκδοσης 1971 του Ινστιτούτου Νεοελληνικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (Ιδρύματος Μανόλη Τριανταφυλλίδη).

Η συνόψιση του βιβλίου έγινε με ευθύνη του Κέντρου Εκπαιδευτικών Μελετών και Επιμορφώσεως (ΚΕΜΕ).

22-0012_1-88_18b.indd 6 15/09/2017 16:32

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

(Ανεξάρτητα από το γένος, τον αριθμό και την πτώση της κάθε συντομογραφίας, νοούνται ανάλογα με τα συμφραζόμενα, και τα άλλα γένη, οι πτώσεις και οι αριθμοί, καθώς και τα παράγωγα επιρρήματα).

αδύν(ατο)

αθροιστ(ικό)

αιγυπτ(ιακός)

αιτ-ιατ(ική)

αιτιολογ(ικός)

αι(ώνας)

αμετάβ(ατο)

αναδιπλ(ασιασμός)

αναφορ(ικός)

αντίθ(ετο)

αντων(υμία)

ανώμ(αλο)

αόρ(ιστος)

απαρ-έμφ(ατο)

αποθετ(ικό)

απρόσ(ωπο)

αριθμ-ητ(ικό)

αρ-ιθμ(ός)

αρσ-εν(ικό)

αρχ(αίος)

αρχ(ικός)

ασυναίρ(ετος)

αττ(ικός)

αύξ(ηση)

αφηρημ(ένο)

αφωνόλ(ηκτα)

άχρ(ηστος)

αχώρ(ιστο)

βαρύτ(ονα)

βλ(έπε)

γεν(ική)

γραμμ(ατικός)

22-0012_1-88_18b.indd 5 15/09/2017 16:32

δευτερόκλ(ιτα)

δηλ(αδή)

διαζευκτ(ικός)

διάθ(εση)

δικατάλ(ηκτα)

δοτ(ική)

δυϊκ(ός)

ελλ-ην(ικός)

εμπρόθ(ετος)

ενεργ-ητ(ικός)

ενεστ-ώτ(ας)

ενεστ-ωτ(ικός)

εν-ικ(ός)

ενν(οεῖται)

ενρινόλ(ηκτα)

επίθ(ετο)

επιθ(ετικός)

επίρρ(ημα)

επιρρ(ηματικός)

επιφων(ήματα)

επιφωνηματ(ικός)

ευκτ(ική)

εύχρ(ηστος)

θ(έμα)

θέμ(ατος)

θεματ(ικό)

θετ(ικός)

θηλ(υκό)

ιστ(ορικοί)

ιων(ικό)

κ(αι) α(κόλουθα) [ύστερα από αριθμό]

κ(αι) ά(λλα)

κ(αι) α(λλού)

κ(αι) ε(ξής)

κ(αι) τ(α) λ(οιπά)

κατ-άλ(ηξη)

κατάλ(ογος)

καταχρηστ(ικός)

κάτ(οικος)

κεφ(άλαιο)

κλ-ητ(ική)

22-0012_1-88_18b.indd 6 15/09/2017 16:32

κλ-ίσ(η)

κύρ(ιο)

κυριολ(εκτικά)

λ(έξη)

λ(όγου) χ(άρη)

μέλλ-οντ(ας)

μέσ(ος)

μεταβ(ατικό)

μ(ε)τ(α)β(ατικό)

μεταγ-εν(έστερος)

μ(ε)τ(α)γ(ε)ν(έστερο)

μετάθ(εση)

μεταφορ(ικά)

μ(ε)τ(α)φ(ορικά)

μ(ετά) Χ(ριστόν)

μετ(οχή)

μονολεκτ(ικός)

Νεοελλ-ην(ική)

Γραμμ(ατική)

νεοελλ(ηνικός)

νεότ(ερα)

οδοντ(ικός)

Ο(ργανισμός) Ε(κδόσεως)

Σ(χολικών) Β(ιβλίων)

ομηρ(ικό)

όν(ομα)

ον-όμ(ατα)

ον-ομ-αστ(ική)

οξύτ(ονα)

ορθογραφ(ικός)

οριστ(ική)

ουδ-έτ(ερο)

ουσ-ιαστ(ικό)

παθ-ητ(ικός)

π(αρά)β(αλε)

παράγ(ωγα)

παραγωγ(ικός)

π(αραδείγματος) χ(άρη)

παρακ-είμ(ενος)

π(α)ρ(α)κ(εί)μ(ενος)

παρασύνθ(ετο)

παρατ-ατ(ικός)

22-0012_1-88_18b.indd 7 15/09/2017 16:32

π(α)ρ(α)τ(ατικός)

παραχωρητ(ικός)

παροξύτ(ονα)

περισπώμ(ενα)

περιφρ-αστ(ικός)

πίν(ακας)

πλ-ηθ-υντ(ικός)

ποιητ(ικός)

πρόθ(εση)

προσδ(ιορισμός)

προσηγ-ορ(ικό)

προστ-ακτ(ική)

προσ-ωπ(ικός)

πρόσ(ωπο)

προφ(έρεται)

προφ(ορά)

π(ρο) Χ(ριστού)

ρ-ήμ(α)

ρ-ημ-ατ(ικός)

σ-ελ(ίδα)

σημ(είωση)

σημασ(ία)

σιγμόλ(ηκτα)

σπάν(ια)

σπαν(ιότερα)

στερητ(ικό)

συγκρ(ιτικός)

συγχων(ευμένη)

συζ(υγία)

συμπερασματ(ικός)

σύμφ(ωνο)

συμφωνόλ(ηκτα)

συναίρ(εση)

σύνδ(εσμος)

συνηθ(έστερα)

συνήθ(ως)

συνηρ-ημ(ένος)

συνθ-ετ(ικό)

σύνθ(ετο)

συντ-ελ-εσμ(ένος)

συνών(υμα)

τρικατάλ(ηκτα)

22-0012_1-88_18b.indd 8 15/09/2017 16:32

υγρόλ(ηκτα)

υπερθ(ετικός)

υπερσ-υντ-έλ(ικος)

υποθετ(ικός)

υποκείμ(ενο)

υποκορ(ιστικό)

υποσημ(είωση)

υπ-οτ-ακτ(ική)

φων(ήεν)

φωνηεντόλ(ηκτα)

χαρακτ(ήρας)

χρον(ικός)

χρ(όνοι)

§ παράγραφος

§§ παράγραφοι

˘ θέση βραχύχρονου φωνήεντος

¯ θέση μακρόχρονου φωνήεντος

22-0012_1-88_18b.indd 9 15/09/2017 16:32

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Λόγος. Προφορικός και γραπτός λόγος

1. Ο άνθρωπος είναι προικισμένος με κατάλληλα όργανα, για ν' α ρ θ ρ ώ ν ε ι τη φωνή του και να μιλεί.

Η έναρθρη ομιλία, που μ' αυτήν ο άνθρωπος μπορεί να συνεννοείται με τους ομοίους του, ονομάζεται λόγος.

Στην αρχή η συνεννόηση με το λόγο ανάμεσα στους ανθρώπους γινόταν μόνο προφορικά, υπήρχε δηλ. μόνο προφορικός λόγος.

Έπειτα, αλλού ενωρίτερα και αλλού αργότερα, χρησιμοποιήθηκε η γ ρ α φ ή και δημιουργήθηκε ο γραπτός λόγος.

2. Γενικές φωνητικές έννοιες

2. Όταν ο άνθρωπος μιλεί, βγαίνει από τους πνεύμονες αέρας, που περνάει από τα φωνητικά όργανα και βρίσκει κάθε φορά κάποιαν αντίσταση σ' ένα ή περισσότερα από αυτά. Έτσι παράγονται ή χ ο ι και ακούονται φ ω ν έ ς .

Καθεμιά από τις απλές και αμέριστες φωνές που ακούονται, όταν μιλούμε, λέγεται φθόγγος (από το φθέγγομαι = μιλώ). Όταν π.χ. λέμε τό, ακούονται δύο φθόγγοι (τ-ο)· όταν λέμε μένε, ακούονται τέσσερις φθόγγοι (μ-ε-ν-ε) κτλ.

22-0012_1-88_18b.indd 10 15/09/2017 16:32

3. α) Οι φθόγγοι που παράγονται με το στόμα ανοιχτό ή μισοανοιχτό και μόνο με τις φωνητικές χορδές του λάρυγγα (χωρίς να βρίσκει παραπέρα εμπόδιο ο αέρας που βγαίνει από τους πνεύμονες) λέγονται **φωνήεντα**. Π.χ. α, ε, ι, ο, ου.

β) Οι φθόγγοι που παράγονται με το στόμα κλεισμένο εντελώς ή κάπου φραγμένο και με τη βοήθεια όχι μόνο των φωνητικών χορδών του λάρυγγα, αλλά και μέρους του στόματος ή της ρινικής κοιλότητας (όπου ο αέρας που βγαίνει βρίσκει κάποιο εμπόδιο), λέγονται **σύμφωνα**. Π.χ. β, γ, δ, ζ, θ κτλ.

4. Εκτός από τα φωνήεντα και τα σύμφωνα υπάρχουν και μερικοί διάμεσοι φθόγγοι που λέγονται **ημίφωνα**. Τέτοια π.χ. έχουμε εμείς σήμερα το ι και το ου, όταν λέμε μιά, μοιάζω (όσο δεν προφέρονται μνιά, μνιάζω), άκουα (όταν προφέρεται δισύλλαβο: ά-κουα) κτλ. Στο ημίφωνο ι η ράχη της γλώσσας αγγίζει ελαφρά τον ουρανίσκο. Στο ημίφωνο ου τα δύο χείλια αγγίζουν λίγο. Έτσι τα ημίφωνα δεν είναι ούτε καθαρά σύμφωνα ούτε καθαρά φωνήεντα. Ημίφωνα είχαν στην ομιλία τους και οι αρχαίοι Έλληνες (βλ. § 16, σημ.).

5. Δύο αλλεπάλληλα φωνήεντα που προφέρονται γρήγορα σε μία συλλαβή αποτελούν **δίφθογγο** (§ 7). Όταν π.χ. εμείς σήμερα λέμε χαϊδεύω, τα δύο φωνήεντα α και ι προφέρονται μαζί, σχεδόν στον ίδιο χρόνο που θα προφέραμε ένα μόνο φωνήεν· δεν ακούονται δηλ. χωριστά τα δύο φωνήεντα α και ι (χα-ι-δεύω), παρά ακούεται πιο έντονα ο φθόγγος α και μαζί του πιο αδύνατα και πιο γρήγορα ο φθόγγος ι· έτσι σχηματίζεται ο

22-0012_1-88_18b.indd 11 15/09/2017 16:32

δίφθογγος αϊ. Επίσης, όταν λέμε λεϊμόνι (όπως συνηθίζουν σήμερα να λένε σε μερικά μέρη), τα φωνήεντα ε και ι προφέρονται μαζί σ' ένα χρόνο, ακούεται δηλ. πιο έντονα ο φθόγγος ε και μαζί του πιο αδύνατα και πιο γρήγορα ο φθόγγος ι· έτσι σχηματίζεται ο δίφθογγος εϊ. Το ίδιο γίνεται, όταν λέμε νεράιδα, κελαηδώ, βόιδι, ρόιδι κτλ. Ακόμη, όταν λέμε παιδιά, ματιά κτλ., τα δυο τελευταία φωνήεντα ι και α προφέρονται μαζί σ' ένα χρόνο, αποτελούν δηλ. και αυτά ένα είδος δίφθογγο. (Βλ. Νεοελληνική Γραμματική Ο.Ε.Δ.Β. § 17 και § 18). Διφθόγγους είχαν στην ομιλία τους και οι αρχαίοι Έλληνες (βλ. § 25 κ.α.).

6. Ένας φθόγγος ή ένα σύνολο από φθόγγους που εκφέρονται μαζί και εκφράζουν μία μόνη έννοια ονομάζεται **λέξη** (από το λέγω). Όταν π.χ. λέμε ο Νίκος έγραφε το μάθημα, εκφωνούμε πέντε λέξεις, που η καθεμιά τους απαρτίζεται από έναν ή περισσότερους φθόγγους:

	ο	Ν-ί-κ-ο-ς	έ-γ-ρ-α-φ-ε	τ-ο	μ-ά-θ-η-μ-α
φθόγγοι	**1**	**5**	**6**	**2**	**6**

7. Τα φωνήεντα, καθώς και τα συμπλέγματα φωνηέντων και συμφώνων που απαρτίζουν μια λέξη, εκφωνούνται με μικρότατες και ανεπαίσθητες διακοπές της πνοής που βγαίνει από το στόμα μας όταν μιλούμε. Έτσι η λέξη φαίνεται πως χωρίζεται σε τμήματα: θέ/λω - μα/θη/τής.

Κάθε τέτοιο τμήμα μιας λέξης που αποτελείται από ένα μόνο φωνήεν ή από ένα φωνήεν μαζί με ένα ή περισσότερα σύμφωνα λέγεται **συλλαβή**. Έτσι π.χ. στη

22-0012_1-88_18b.indd 12 15/09/2017 16:32

νέα μας γλώσσα: α-έ-ρας, έ-γρα-ψα, α-σφρά-γι-στος· και στην αρχαία: ἔ-αρ, ἀ-η-δών, ἐ-στρω-μέ-νος (πβ. § 30 κ.α.).

8. Στο γραπτό λόγο οι φθόγγοι παριστάνονται με ορισμένα σημεία που λέγονται γράμματα. Π.χ. οι τέσσερις φθόγγοι που απαρτίζουν τη λέξη θεὸς παριστάνονται με τέσσερα γράμματα: θ-ε-ο-ς· οι τρεις φθόγγοι της λέξης πῦρ παριστάνονται με τρία γράμματα: π-υ-ρ κτλ.

3. Γλώσσα και διάλεκτοι

9. Το σπουδαιότερο από τα φωνητικά όργανα του ανθρώπου είναι η γλώσσα. Αυτή εκτελεί το κυριότερο έργο κατά την εκφορά του λόγου. Γι' αυτό και ο ιδιαίτερος τρόπος με τον οποίο κάθε λαός εκφέρει το λόγο ονομάστηκε γλώσσα.

10. Στην αρχαιότητα αναπτύχτηκαν και καλλιεργήθηκαν πολύ η αρχαία ελληνική και η λατινική γλώσσα. Την πρώτη τη μιλούσαν και την έγραφαν οι αρχαίοι Έλληνες, τη δεύτερη οι Ρωμαίοι.

Από τις δύο αυτές γλώσσες σπουδαιότερη υπήρξε η αρχαία ελληνική, που μιλήθηκε πολλούς αιώνες και χρησιμοποιήθηκε από αξιόλογους συγγραφείς. Και επειδή δεν έπαψε να μιλιέται, πέρασε κατά καιρούς από διάφορα στάδια και τέλος έφτασε στη σημερινή της μορφή, δηλ. τη νέα ελληνική γλώσσα.

11. Η γλώσσα κάθε λαού δε μιλιέται παντού κατά τον ίδιο ακριβώς τρόπο. Παρουσιάζει από τόπο σε τόπο

22-0012_1-88_18b.indd 13 15/09/2017 16:32

διαφορές στις λέξεις, στους γραμματικούς τύπους, στη σύνταξη (πβ. τα νεοελληνικά: να σου πω - να σε πω· λέγονταν - λεγόντουσαν· τι λες - ίντα λες κτλ.).

Οι τοπικές μορφές που παίρνει μια γλώσσα λέγονται **διάλεκτοι**.

12. Η αρχαία ελληνική γλώσσα παρουσιάζεται εξαρχής χωρισμένη σε διαλέκτους. Σε κάθε τόπο μιλούσαν ορισμένη διάλεκτο και σ' αυτή τη διάλεκτο έγραφαν, όταν έμαθαν να χρησιμοποιούν τη γραφή.

Οι κυριότερες από τις αρχαίες ελληνικές διαλέκτους ήταν η **ιωνική**, η **αττική**, η **αιολική** και η **δωρική**.

13. Στις αρχαίες ελληνικές διαλέκτους γράφηκαν αξιόλογα έργα πεζά και ποιητικά. Ιδιαίτερα η **αττική διάλεκτος**, που συγγενεύει με την ιωνική και διαμορφώθηκε στην Αθήνα, καλλιεργήθηκε σε πολύ μεγάλο βαθμό. Διαδόθηκε και επικράτησε σε όλη την Ελλάδα ως ο τελειότερος τύπος της ελληνικής γλώσσας. Σ' αυτήν ακούστηκαν οι λόγοι των αττικών ρητόρων και σ' αυτή γράφηκαν τα έργα του Θουκυδίδη, του Πλάτωνα, του Ξενοφώντα κ.ά.

4. Γραμματική

14. Κάθε γλώσσα μιλιέται και γράφεται σύμφωνα με ορισμένους κανόνες. Τη συστηματική εξέταση των κανόνων αυτών την ονομάζομε **γραμματική**.

15. Η γραμματική που διδάσκει πώς οι αρχαίοι μιλούσαν και έγραφαν την αρχαία ελληνική γλώσσα λέγε-

22-0012_1-88_18b.indd 14 15/09/2017 16:32

ται γραμματική της αρχαίας ελληνικής γλώσσας. Ιδιαίτερα η γραμματική που διδάσκει πώς οι αρχαίοι μιλούσαν και έγραφαν την αττική διάλεκτο λέγεται γραμματική της αττικής διαλέκτου.

22-0012_1-88_18b.indd 15 15/09/2017 16:32

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

ΦΘΟΓΓΟΛΟΓΙΚΟ

1ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΦΘΟΓΓΟΙ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

1. Φθόγγοι. Γράμματα. Διαίρεση φθόγγων και γραμμάτων

16. Οι φθόγγοι της αρχαίας ελληνικής παριστάνονται με 24 γράμματα, που είναι τα ίδια της νέας (βλ. § 2 και § 8). Το σύνολο των γραμμάτων αυτών λέγεται ελληνικό αλφάβητο.

Σημ. Στην αρχή το ελληνικό αλφάβητο είχε και το γράμμα F, που από το σχήμα του λέγεται δίγαμμα (γιατί μοιάζει με διπλό κεφαλαίο Γ) και από την προφορά του λέγεται βαῦ (γιατί παρίστανε ένα φθόγγο σαν το σημερινό β ή σαν μισό ου, όπως όταν τώρα λέμε Ουάσιγκτον, τρισύλλαβο, ή άκουα, δισύλλαβο· πβ. § 4).

22-0012_1-88_18b.indd 16 15/09/2017 16:32

Επίσης στην αρχαιότατη ελληνική γλώσσα υπήρχε και ένας ακόμη φθόγγος που ακουόταν όπως ακούεται τώρα ο φθόγγος ι, όταν λέμε μιά, μοιάζω (πβ. § 4)· του φθόγγου αυτού δε μας παραδόθηκε γραπτό σύμβολο, αλλά, όταν θέλουμε να τον παραστήσουμε, τον σημειώνουμε με το λατινικό j (γιότ).

17. Τα γράμματα κατά τον τρόπο της γραφής τους ξεχωρίζονται σε κεφαλαία (Α, Β, Γ, Δ κτλ.) και σε μ ι κ ρ ά (α, β, γ, δ κτλ.).

18. Οι φθόγγοι της αρχαίας ελληνικής (όπως και της νέας) διαιρούνται σε φωνήεντα και σε σύμφωνα (βλ. § 3).

α) Τα φωνήεντα της αρχαίας, ως φθόγγοι, παριστάνονται με 7 γράμματα, που λέγονται και αυτά φ ω ν ή ε ν τ α: α, ε, η, ι, ο, υ, ω.

β) Τα σύμφωνα της αρχαίας, ως φθόγγοι, παριστάνονται με 17 γράμματα, που λέγονται και αυτά σ ύ μ φ ω ν α: β, γ, δ, ζ, θ, κ, λ, μ, ν, ξ, π, ρ, σ (-ς), τ, φ, χ, ψ.

2. Διαίρεση φωνηέντων

19. 1) Τα φωνήεντα της αρχαίας ελληνικής (δηλ. οι φθόγγοι που ακούονταν σαν φωνήεντα) διαιρούνται σε βραχύχρονα και μακρόχρονα.

22-0012_1-88_18b.indd 17 15/09/2017 16:32

α) Τα β ρ α χ ύ χ ρ ο ν α φωνήεντα προφέρονταν σε σύντομο χρόνο και παριστάνονται με τα γράμματα α, ι, υ, - ε, ο· και τα γράμματα αυτά λέγονται β ρ α χ ύ χ ρ ο - ν α .

Το καθένα από αυτά ακουόταν σαν ένα απλό φωνήεν που προφέρεται σύντομα: το βραχύχρονο α σαν ένα α, το βραχύχρονο ι σαν ένα ι, το βραχύχρονο υ σαν ένα ου, το ε σαν ένα ε, το ο σαν ένα ο.

β) Τα μ α κ ρ ό χ ρ ο ν α φωνήεντα προφέρονταν σε μακρύτερο χρόνο, σε διπλάσιο περίπου από όσο τα βραχύχρονα, και παριστάνονται με τα γράμματα α, ι, υ, - η, ω· και τα γράμματα αυτά λέγονται μ α κ ρ ό χ ρ ο - ν α .

Από αυτά το μακρόχρονο α ακουόταν σαν μακρύ α (περίπου σαν αα), το μακρόχρονο ι σαν μακρύ ι (περίπου σαν ιι), το μακρόχρονο υ σαν μακρύ ου (περίπου σαν ουου), το η σαν μακρύ ε (περίπου σαν εε), το ω σαν μακρύ ο (περίπου σαν οο).

2) Ο σύντομος ή μακρύς χρόνος της προφοράς των φωνηέντων λέγεται χρόνος ή ποσότητα των φωνηέντων.

3) Επειδή με τα ίδια γράμματα α, ι, υ, παριστάνονται και μακρόχρονοι και βραχύχρονοι φθόγγοι, γι' αυτό τα γράμματα α, ι, υ λέγονται δίχρονα.

22-0012_1-88_18b.indd 18 15/09/2017 16:32

Σημ. Η μακρότητα του δίχρονου σημειώνεται με το σημάδι ¯ (χώρᾱ), η βραχύτητα με το σημάδι ˘ (γλῶσσᾰ).

20. Ανασκόπηση. Από τα 7 γράμματα α, ε, η, ι, ο, υ, ω που παριστάνουν φωνήεντα:

α) Το ε και το ο ονομάζονται **βραχύχρονα** (γιατί παριστάνουν φθόγγους βραχύχρονους).

β) Το η και το ω ονομάζονται **μακρόχρονα** (γιατί παριστάνουν φθόγγους μακρόχρονους).

γ) Το α, το ι και το υ ονομάζονται **δίχρονα**, γιατί παριστάνουν φθόγγους άλλοτε μακρόχρονους και άλλοτε βραχύχρονους (δηλ. σε άλλες λέξεις ή τύπους λέξεων είναι μακρόχρονα και σε άλλες βραχύχρονα).

3. Διαίρεση συμφώνων

21. 1) Τα σύμφωνα της αρχαίας (δηλ. οι φθόγγοι που ακούονταν σαν σύμφωνα) διαιρούνται:

α) σε 9 **ἀφωνα**· αυτά παριστάνονται με τα γράμματα κ, γ, χ - π, β, φ - τ, δ, θ, που λέγονται και αυτά **ά φ ω ν α**·

β) σε 5 **ημίφωνα**· αυτά παριστάνονται με τα γράμματα λ, ρ - μ, ν, σ(ς), που λέγονται και αυτά **η μ ί φ ω ν α**.

2) Εκτός από τα παραπάνω γράμματα υπάρχουν τρία ακόμα, τα ζ, ξ, ψ, που παριστάνουν σύμφωνα· αυτά λέγονται **διπλά**.

22-0012_1-88_18b.indd 19 15/09/2017 16:32

Τα γράμματα ζ, ξ, ψ ονομάστηκαν δ ι π λ ά, γιατί το καθένα από αυτά παριστάνει δύο φθόγγους συγχωνευμένους: το ξ έγινε από το κ+σ ή γ+σ ή χ+σ (πίνακς = πίναξ, φλόγς = φλόξ, ὄνυχς = ὄνυξ), το ψ από το π+σ ή β+σ ή φ+σ (κώνωπς = κώνωψ, Ἄραβς = Ἄραψ, γράφσω = γράψω) και το ζ από το σ+δ (Ἀθήνασδε = Ἀθήναζε) ή από το δ+j (φροντίδjω = φροντίζω) κτλ.

22. Τα άφωνα υποδιαιρούνται:

α) κατά το φ ω ν η τ ι κ ό ό ρ γ α ν ο με το οποίο κυρίως προφέρονται: στα ουρανικά κ, γ, χ, **στα χειλικά** π, β, φ **και στα οδοντικά** τ, δ, θ·

β) κατά το ε ί δ ο ς τ η ς π ν ο ή ς που συνοδεύει την εκφώνησή τους: στα ψιλόπνοα (δηλ. λεπτά κατά την πνοή) κ, π, τ, **στα δασύπνοα (δηλ. παχιά κατά την πνοή)** χ, φ, θ **και στα μέσα** β, γ, δ.

23. Τα ημίφωνα υποδιαιρούνται στα υγρά λ, ρ, **στα ένρινα** μ, ν **και στο συριστικό** σ (ς).

22-0012_1-88_18b.indd 20 15/09/2017 16:32

22-0012_1+88_18b.indd 21

24. ΠΙΝΑΚΑΣ ΤΩΝ ΣΥΜΦΩΝΩΝ

Είδη φθόγγων	Κατά το φωνητικό όργανο			Κατά το είδος της πνοής
	Ουρανικά	Χειλικά	Οδοντικά	
Άφωνα	κ	π	τ	ψιλόπνοα
	γ	β	δ	μέσα
	χ	φ	θ	δασύπνοα
Ημίφωνα	υγρά: λ, ρ			
	ένρινα: μ, ν (και γ πριν από τα κ, γ, χ, ξ)			
	συριστικό: σ (ς)			
	παλαιότερα ημίφωνα: F, j			
Διπλά	ζ, ξ, ψ			

15/09/2017 16:32

4. Δίφθογγοι

25. Οι δίφθογγοι (§ 5) της αρχαίας ελληνικής είναι έντεκα:

α) οχτώ **κύριοι**: αι, ει, οι, υι - αυ, ευ, ηυ, ου.

β) τρεις **καταχρηστικοί**: ᾳ, ῃ, ῳ.

26. Οι δίφθογγοι γενικά είναι μακρόχρονοι (βλ. § 19): παιδεύει, ὦ βασιλεῦ, ὦ γραῦ, ὦ βοῦ. Μόνο οι δίφθογγοι αι και οι λογαριάζονται βραχύχρονοι, όταν βρίσκονται εντελώς στο τέλος ασυναίρετης κλιτής λέξης: οἱ ναῦται, οἱ κῆποι· αλλά: τοῖς ναύταις, τοῖς κήποις – οἱ Ἑρμαῖ, τῇ ἠχοῖ, τῇ αἰδοῖ (συνηρημ.). Είναι όμως το αι και το οι μακρόχρονα στην κατάληξη της ευκτικής και στο τέλος των επιρρημάτων και επιφωνημάτων: παιδεύοι, παιδεύσοι, παιδεύσαι (ευκτ.) – οἴκοι, Ἰσθμοῖ, εὐοῖ, παπαῖ· έτσι και οἷ (προσωπ. αντων.). Πβ. και § 165, 2.

22-0012_1-88_18b.indd 22 15/09/2017 16:32

2ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΛΕΞΕΙΣ ΚΑΙ ΣΥΛΛΑΒΕΣ

1. Λέξη. Γράμματα της λέξης

27. Ο λόγος, προφορικός ή γραπτός, απαρτίζεται από **λέξεις** (βλ. § 6): φείδου χρόνου (2 λέξεις), τοὺς γονεῖς τίμα (3 λέξεις).

28. Κάθε λέξη αποτελείται από έναν ή περισσότερους **φθόγγους**, που παριστάνονται με τα αντίστοιχα **γράμματα** (βλ. § 2 και § 8).

Το πρώτο γράμμα της λέξης λέγεται **αρχικό**, το τελευταίο λέγεται **τελικό** και όλα τα άλλα λέγονται **εσωτερικά**.

29. α) Κάθε φωνήεν μπορεί να είναι τελικό: σῶμα, φέρε, μάχη, περί, ὑπό, δόρυ, ἐγώ.

β) Τελικά σύμφωνα στην αρχαία ελληνική είναι τα ν, ρ, ς (και τα διπλά ξ, ψ): πλοῖον, ῥήτωρ, ἄνθρωπος, φύλαξ (κς), κώνωψ (πς)· (βλ. § 21, 2).

2. Συλλαβή

30. α) **Συλλαβή** λέγεται το τμήμα της λέξης που απαρτίζεται από ένα ή περισσότερα σύμφωνα μαζί με ένα φωνήεν ή δίφθογγο: φῶ-τα, φῶς· ναῦ-ται· Ἕλ-λη-νες· ἄν-θρω-πος, στρά-τευ-μα, σάλ-πιγξ, στρό-φιγξ.

22-0012_1-88_18b.indd 23 15/09/2017 16:32

β) Η συλλαβή μπορεί ν' αποτελείται και από ένα μόνο φωνήεν ή ένα δίφθογγο: ἴ-α, ἀ-εί, υἱ-οί, οὐ (=ὄχι), εἰ (=ἄν). **Βλ. και § 7.**

31. Η λέξη, αν έχει μία μόνο συλλαβή, λέγεται μονοσύλλαβη (νοῦς, φῶς)· **αν έχει δύο συλλαβές, δισύλλαβη** (τι-μή, φέ-ρω)· **αν έχει τρεις, τρισύλλαβη** (ἄνθρω-πος, παι-δεύ-ω)· **αν έχει περισσότερες από τρεις, πολυσύλλαβη** (σω-φρο-σύ-νη, ἀ-γω-νί-ζο-μαι, ἀ-γω-νιζό-με-θα).

32. Σε κάθε λέξη με περισσότερες συλλαβές από μία, η τελευταία λέγεται λήγουσα, η προτελευταία παραλήγουσα, η αντιπροτελευταία προπαραλήγουσα· η πρώτη συλλαβή λέγεται αρχική.

33. Η συλλαβή, από το χρόνο του φωνήεντος που έχει, λέγεται:

α) φύσει μακρόχρονη ή απλώς **μακρόχρονη**, αν έχει μακρόχρονο φωνήεν ή δίφθογγο: θή-κη, τρώ-γω, χαί-ρω, κοί-τη, ὦ-ρα, εὐ-θυ-μῶ·

β) θέσει μακρόχρονη, αν έχει βραχύχρονο φωνήεν, αλλά ύστερ' από αυτό ακολουθούν στην ίδια λέξη δύο ή περισσότερα σύμφωνα ή ένα διπλό (ζ, ξ, ψ): ἄλ-λος, θερ-μός, ἐ-χθρός· ὅ-ζω (= μυρίζω), τό-ξον.

γ) βραχύχρονη, αν έχει βραχύχρονο φωνήεν και ακολουθεί άλλο φωνήεν ή απλό σύμφωνο ή τίποτε: νέ-ος, φέ-ρο-μεν, λό-γος, ἔ-χε.

22-0012_1-88_18b.indd 24 15/09/2017 16:32

3. Συλλαβισμός

34. Το χώρισμα μιας λέξης στις συλλαβές της λέγεται **συλλαβισμός**. Ο συλλαβισμός των λέξεων στην αρχαία ελληνική γίνεται κατά τους εξής κανόνες:

α) Ένα ή περισσότερα σύμφωνα, όταν είναι στην αρχή της λέξης, συλλαβίζονται με το ακόλουθο φωνήεν (ή δίφθογγο)· όταν είναι στο τέλος της λέξης, συλλαβίζονται με το προηγούμενο φωνήεν (ή δίφθογγο): να-ός, ναύ-της, βρα-δύς, βα-φεύς, στρα-τός, σάλ-πιγξ.

β) Ένα μόνο σύμφωνο ανάμεσα σε δύο φωνήεντα (ή διφθόγγους) συλλαβίζεται με το ακόλουθο φωνήεν (ή δίφθογγο): ἀ-γω-νι-ζό-με-θα, δύ-να-μαι, ἄ-πει-ροι.

γ) Δύο σύμφωνα ανάμεσα σε δύο φωνήεντα (ή διφθόγγους) συλλαβίζονται με το ακόλουθο φωνήεν (ή δίφθογγο), όταν αρχίζει από αυτά (αρχαία) ελληνική λέξη: ἀ-γροὶ (γράφω), ἀ-στὴρ (στέλλω), γί-γνο-μαι (γνῶσις), Ἀ-ρι-ά-δνη (δνοφερός). Αλλιώς, χωρίζονται: ἐλ-πίς, ὁρ-μή, ἵπ-πος, θάρ-ρος.

δ) Τρία σύμφωνα ανάμεσα σε δύο φωνήεντα (ή διφθόγγους) συλλαβίζονται με το ακόλουθο φωνήεν (ή δίφθογγο), όταν και από τα τρία αυτά σύμφωνα ή μόνο από τα δύο πρώτα αρχίζει αρχαία ελληνική λέξη: ἀ-στρα-πὴ (στρέφω), ἐ-χθρὸς (χθές), ἰ-σχνὸς (σχῆμα). Αλλιώς, χωρίζονται· και το πρώτο από αυτά συλλαβίζεται με το προηγούμενο φωνήεν ή τον προηγούμενο δίφθογγο: ἄν-θρω-πος, δέν-δρον, πορ-θμός, στιλ-πνός.

ε) Οι σύνθετες λέξεις χωρίζονται στα συνθετικά τους μέρη, αν κατά τη σύνθεση δεν έχει αποβληθεί το τελικό

22-0012_1-88_18b.indd 25 15/09/2017 16:32

φωνήεν του θέματος του α΄ συνθετικού· αλλιώς, συλλαβίζονται σαν απλές λέξεις: ἐξ-έρχομαι, συν-άγω, προσ-φέρω, δυσ-τυχής, Ἑλλήσ-ποντος, νουν-εχής· αλλά: πα-ρέρχομαι, ἀ-πέχω, κά-θοδος, νο-μάρχης, φί-λιππος, πρω-ταγωνιστής.

22-0012_1-88_18b.indd 26 15/09/2017 16:32

3ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΤΟΝΟΙ, ΠΝΕΥΜΑΤΑ, ΣΤΙΞΗ

Α΄. Οι τόνοι και ο τονισμός

1. Τόνοι

35. Σε κάθε λέξη που έχει δύο ή περισσότερες συλλαβές μία από αυτές τ ο ν ί ζ ε τ α ι, δηλ. προφέρεται πιο δυνατά από τις άλλες. Για να φανερώσουμε στο γραπτό λόγο ποια είναι η συλλαβή που τονίζεται, γράφουμε πάνω στο φωνήεν ή το δίφθογγο της συλλαβής αυτής ένα σημάδι που λέγεται τόνος: φέ-ρω, φε-ρό-με-θα, φε-ρο-μέ-νη, φεῦ-γε, ἀ-πό-φευ-γε, ἀ-γα-θός, ἀ-νήρ.

36. Οι τόνοι είναι τρεις: η ὀξεῖα (΄), η βαρεῖα (`) και η περισπωμένη(~): Ἀρταξέρξης καὶ Κῦρος.

2. Ονομασία των λέξεων από τον τόνο τους

37. Σε κάθε λέξη πάνω στο φωνήεν ή το δίφθογγο της συλλαβής που τονίζεται σημειώνουμε κάθε φορά έναν ο ρ ι σ μ έ ν ο τ ό ν ο (πβ. § 38 και § 39). Κατά τη θέση που έχει ο τόνος σε μια λέξη και κατά το είδος του η λέξη αυτή λέγεται:

22-0012_1-88_18b.indd 27 15/09/2017 16:32

1) **ὀξύτονη**, αν έχει οξεία στη λήγουσα: πατήρ·
2) **παροξύτονη**, αν έχει οξεία στην παραλήγουσα: μήτηρ·
3) **προπαροξύτονη**, αν έχει οξεία στην προπαραλήγουσα: λέγομεν·
4) **περισπώμενη**, αν έχει περισπωμένη στη λήγουσα: τιμῶ·
5) **προπερισπώμενη**, αν έχει περισπωμένη στην παραλήγουσα: δῶρον·
6) **βαρύτονη**, αν δεν τονίζεται στη λήγουσα: ἄνθρωπος, λύω, κελεύω.

3. Τονισμός. Γενικοί κανόνες τονισμού

38. Ο τονισμός των λέξεων στην αρχαία ελληνική γίνεται κατά τους εξής γενικούς κανόνες:

1) **Καμιά λέξη δεν τονίζεται πιο πάνω από την προπαραλήγουσα** (όπως και στην κοινή νέα ελληνική): λέγομεν, ἐλέγομεν, ἐλεγόμεθα, ἐπικίνδυνος, ἐπικινδυνότατος.

2) **Όταν η λήγουσα είναι μακρόχρονη, η προπαραλήγουσα δεν τονίζεται:** (ἡ βασίλισσα, αλλά) τῆς βασιλίσσης, (ἄμεσος, αλλά) ἀμέσως.

3) **Η προπαραλήγουσα, όταν τονίζεται, παίρνει πάντοτε οξεία:** τιμώμεθα, παρήγορος, πείθομαι.

4) **Κάθε βραχύχρονη συλλαβή, όταν τονίζεται, παίρνει πάντοτε οξεία:** νέφος, τόπος, ἀγαθός.

5) **Η μακρόχρονη παραλήγουσα, όταν τονίζεται,**

22-0012_1-88_18b.indd 28 15/09/2017 16:32

παίρνει οξεία εμπρός από μακρόχρονη λήγουσα:
θήκη, κώμη, παιδεύω, κλαίω.

6) Η μακρόχρονη παραλήγουσα, όταν τονίζεται, παίρνει περισπωμένη εμπρός από βραχύχρονη λήγουσα: κῆπος, χῶρος, φεῦγε, κῶμαι.

7) Η θέσει μακρόχρονη συλλαβή ως προς τον τονισμό λογαριάζεται βραχύχρονη: αὖλαξ, κλῖμαξ, μεῖραξ, τάξις, λύτρον (**βλ. § 33, β**).

8) Η βαρεία σημειώνεται στη θέση της οξείας μόνο στη λήγουσα, όταν δεν ακολουθεί στίξη ή λέξη εγκλιτική (βλ. § 43,1 και § 50): ὁ βασιλεὺς τὴν μὲν πρὸς ἑαυτὸν ἐπιβουλὴν οὐκ ᾐσθάνετο - τοῖς μὲν Ἕλλησιν ἔσει πιστός, τοῖς δὲ βαρβάροις φοβερός - τό τε βαρβαρικὸν καὶ τὸ ἑλληνικόν - ναός τις.

4. Ειδικοί κανόνες τονισμού

39. 1) Η ασυναίρετη ονομαστική, αιτιατική και κλητική των πτωτικών, όταν τονίζεται στη λήγουσα, κανονικά παίρνει οξεία:
ὁ ποιητής, τὸν ποιητήν, ὦ ποιητά· οἱ ποιηταί, τοὺς ποιητάς, ὦ ποιηταί·
ἡ φωνή, τὴν φωνήν, ὦ φωνή· αἱ φωναί, τὰς φωνάς, ὦ φωναί·
πατήρ, λιμήν, ἀνδριάς· καλήν, καλάς, καλά· αὐτή, αὐτήν, αὐτάς· λαβών, ἰδών, λελυκώς, λυθείς.

Εξαιρέσεις βλ. § 144.

22-0012_1-88_18b.indd 29 15/09/2017 16:32

2) Η μακροκατάληκτη γενική και δοτική των πτωτικών, όταν τονίζεται στη λήγουσα, παίρνει περισπωμένη:

τοῦ ποιητοῦ, τῷ ποιητῇ· τῶν ποιητῶν, τοῖς ποιηταῖς·
τῆς φωνῆς, τῇ φωνῇ· τῶν φωνῶν, ταῖς φωναῖς·
τοῦ ἀγαθοῦ, τῆς ἀγαθῆς, τῷ ἀγαθῷ, τῇ ἀγαθῇ· τῶν ἀγαθῶν, τοῖς ἀγαθοῖς, ταῖς ἀγαθαῖς κτλ.·
αὐτοῦ, αὐτῆς, αὐτῷ, αὐτῇ· αὐτῶν, αὐτοῖς, αὐταῖς κτλ.

Εξαιρέσεις βλ. § 102, 2 (τοῦ λεώ, τῷ λεῴ κτλ.).

3) Στα πτωτικά (βλ. § 74), **όπου τονίζεται η ονομαστική του ενικού εκεί τονίζονται και οι άλλες πτώσεις του ενικού και του πληθυντικού, εκτός αν εμποδίζει η λήγουσα:**

λέων, λέοντος, λέοντες κτλ. - αλλά: λεόντων (βλ. § 38, 2)·

ἄρρην, ἄρρενος, ἄρρενες κτλ. - αλλά: ἀρρένων·

ἕκαστος, ἕκαστον, ἕκαστοι κτλ. - αλλά: ἑκάστου, ἑκάστων, ἑκάστους·

ὁ λύων, τοῦ λύοντος, οἱ λύοντες κτλ. - αλλά: τῶν λυόντων.

Εξαιρέσεις βλ. § 88, 3 και § 145.

4) Η λήγουσα που προέρχεται από συναίρεση, όταν τονίζεται, κανονικά παίρνει περισπωμένη:

(τιμάω) τιμῶ, (τιμάων) τιμῶν, (ἐπιμελέες) ἐπιμελεῖς· **παίρνει όμως οξεία, αν πριν από τη συναίρεση είχε**

22-0012_1-88_18b.indd 30 15/09/2017 16:32

οξεία η δεύτερη από τις συλλαβές που συναιρούνται: (ἑσταὼς) ἑστώς, (κληίς, κλῄς) κλείς.

5) Στις σύνθετες λέξεις ο τόνος κανονικά ανεβαίνει ως την τελευταία συλλαβή του πρώτου συνθετικού, αν επιτρέπει η λήγουσα: (σοφὸς) πάνσοφος, (πόλις) ἀκρόπολις, μεγαλόπολις, (πῆχυς) εἰκοσάπηχυς· (ἐλθὲ) ἄπελθε, (δὸς) ἀπόδος· (φρὴν) ὁ μεγαλόφρων, τὸ μεγαλόφρον (βλ. § 432).

5. Ἄτονες λέξεις

40. Δέκα μονοσύλλαβες λέξεις της αρχαίας ελληνικής δεν παίρνουν τόνο και γι' αυτό λέγονται ἄτονες λέξεις. Αυτές είναι 1) τα άρθρα ὁ, ἡ, οἱ, αἱ· 2) οι προθέσεις εἰς, ἐν, ἐκ (ἡ ἐξ)· 3) τα μόρια εἰ, ὡς, οὐ (ἡ οὐκ ἡ οὐχ).

6. Εγκλιτικές λέξεις. Ἔγκλιση του τόνου

41. Μερικές μονοσύλλαβες ή δισύλλαβες λέξεις συμπροφέρονται τόσο στενά με την προηγούμενη, ώστε ακούονται σαν ν' αποτελούν μαζί της μία λέξη· γι' αυτό ο τόνος τους κανονικά ή χάνεται ή ανεβαίνει στη λήγουσα της προηγούμενης λέξης ως οξεία (πβ. τα νεοελληνικά: ο αδερφός μου, ο δάσκαλός μου).

Οι λέξεις αυτές λέγονται εγκλιτικές λέξεις ή απλώς εγκλιτικά.

22-0012_1-88_18b.indd 31 15/09/2017 16:32

42. Συχνότερα εγκλιτικά της αρχαίας ελληνικής είναι:

1) οι τύποι των προσωπικών αντωνυμιών μοῦ, μοί, μὲ - σοῦ, σοί, σὲ - οὗ, οἵ, ἕ (βλ. § 222).

2) όλες οι πτώσεις ενικού και πληθυντικού της αόριστης αντωνυμίας

τὶς - τὶ εκτός από τον τύπο του ουδέτ. πληθ. ἄττα (= τινὰ = μερικά) (βλ. § 237)·

3) όλοι οι δισύλλαβοι τύποι της οριστικής του ενεστώτα των ρημάτων εἰμὶ (= είμαι) και φημὶ (= λέγω) (βλ. § 275 και § 351, 3)·

4) τα επιρρήματα πού, ποί, ποθὲν - πώς, πὴ (ή πῇ)· ποτὲ (βλ. 363, α)·

5) τα μόρια γέ, τέ, τοί, πέρ, πώ, νὺν και το πρόσφυμα δὲ (διαφορετικό από το σύνδεσμο δὲ) (βλ. § 370, 1 και 6).

43. 1) Ο τόνος των εγκλιτικών χάνεται: α) **σε όλα τα εγκλιτικά (μονοσύλλαβα ή δισύλλαβα), όταν η προηγούμενη λέξη είναι οξύτονη ή περισπώμενη:**

ναός τις, καλόν ἐστι (**με οξεία και όχι βαρεία στην προηγούμενη λέξη· βλ. § 38, 8**) - τιμῶ σε, τιμῶ τινας·

β) μόνο στα μονοσύλλαβα εγκλιτικά, όταν η προηγούμενη λέξη είναι παροξύτονη: γέρων τις, παιδεύω σε.

2) Ο τόνος των εγκλιτικών ανεβαίνει στη λήγουσα της προηγούμενης λέξης (ως οξεία), **όταν η προηγούμενη λέξη είναι προπαροξύτονη ή προπερισπώμενη ή άτονη ή εγκλιτική:**

ἔλαφός τις, ἔλαφοί τινες - κῆπός τις, κῆποί τινες, Ἀριαῖός τε καὶ οἱ ἄλλοι στρατηγοί - ἔν τινι τόπῳ - εἴ τις

22-0012_1-88_18b.indd 32 15/09/2017 16:32

βούλεται - εἴ τίς ἐστί μοι φίλος.

3) Ο τόνος των εγκλιτικών μένει στη θέση του (δηλ. δε γίνεται έγκλιση τόνου):

α) όταν η προηγούμενη λέξη είναι παροξύτονη και το εγκλιτικό δισύλλαβο: λόγοι τινές, ἀνθρώπων τινῶν, φίλοι εἰσίν·

β) όταν η προηγούμενη λέξη έχει πάθει έκθλιψη ή όταν πριν από το εγκλιτικό υπάρχει στίξη: καλόν δ' ἐστίν - Ὅμηρος, φασί, τυφλὸς ἦν·

γ) όταν υπάρχει έμφαση ή αντιδιαστολή: παρὰ σοῦ, πρὸς σέ· ταῦτα σοὶ λέγω, οὐκ ἐκείνῳ.

22-0012_1-88_18b.indd 33 15/09/2017 16:32

Β′. Τα πνεύματα και η χρήση τους

1. Πνεύματα

44. Κάθε λέξη που αρχίζει από φωνήεν ή δίφθογγο ή από το σύμφωνο ρ παίρνει πάνω σ' αυτό ένα ιδιαίτερο σημάδι, που λέγεται **πνεύμα**.

45. Τα πνεύματα είναι δύο, η **ψιλή** (᾽) και η **δασεία** (῾): ἀήρ, εἰκών - ἀγνός, εὑρίσκω· ῥέω.

2. Λέξεις με ψιλή και λέξεις με δασεία

46. Από τις λέξεις που αρχίζουν από φωνήεν ή δίφθογγο οι περισσότερες παίρνουν ψιλή.

47. Δασύνονται (δηλ. παίρνουν δασεία) κανονικά:

1) Οι λέξεις που αρχίζουν από υ ή από ρ: ὑβρίζω, ῥόδον.

2) Τα άρθρα ὁ, ἡ, αἱ και οι δεικτικές αντωνυμίες ὅδε, ἥδε, οἵδε, αἵδε· οὗτος, αὕτη.

3) Οι αναφορικές αντωνυμίες και τα αναφορικά επιρρήματα (εκτός από τα ἔνθα, ἔνθεν): ὅς, ἥ, ὃ κτλ. (βλ. § 240), ὅπου, ὅθεν κτλ. (βλ. § 363, α).

4) Οι τύποι της προσωπικής αντωνυμίας ἡμεῖς, ἡμῶν κτλ., οὗ, οἷ, ἕ, οι αντωνυμίες ἕτερος, ἑκάτερος, ἕκαστος και οι λέξεις που σχηματίζονται από αυτές (ἡμέτερος, ἑαυτοῦ, ἑτέρωθεν, ἑκάστοτε κτλ.).

5) Οι σύνδεσμοι ἕως, ἡνίκα, ἵνα, ὅμως, ὁπότε, ὅπως,

22-0012_1-88_18b.indd 34 15/09/2017 16:32

ὅτε, ὅτι, ὡς, ὥστε.

6) Τα αριθμητικά εἷς, ἕν, ἕξ, ἑπτά, ἑκατόν· επίσης τα παράγωγα από αυτά· ἕνδεκα, ἑξακόσιοι, ἑβδομήκοντα, ἑκατοντάκις κτλ.

7) Οι ακόλουθες λέξεις (και όσες είναι παράγωγες από αυτές ή σύνθετες με α΄ συνθετικό τις λέξεις αυτές):

Α.- ἁβρός, ἅγιος, ἁγνός, Ἅιδης, ἁδρός, ἁθρόος (**στην αττική διάλεκτο**), αἷμα, Αἷμος, αἱρέω-ῶ, αἱ ἁλαὶ (**= η αλυκή**), ἅλας, Ἁλιάκμων, **γεν.** -ονος, Ἁλίαρτος, ἁλιεύω (**μτγν.**), Ἁλικαρνασσός, ἅλις (**= αρκετά**), ἁλίσκομαι- ἅλωσις, ἅλλομαι (**= πηδώ**), Ἁλόννησος, ἁλουργίς, **γεν.** -ίδος (**μτγν.**), ὁ ἅλς, **γεν.** τοῦ ἁλὸς (**= αλάτι· συχνά σε πληθ.** οἱ ἅλες **= αλάτι, αλυκή**), ἡ ἅλς, **γεν.** τῆς ἁλὸς (**= θάλασσα**), ἁλτήρ, **πληθ.** ἁλτῆρες, ἅλυσις, ἡ ἅλως (**= αλώνι**), ἅμα, ἅμαξα, ἁμαρτάνω, ἅμιλλα, ἄμμα (**= δέσιμο, κόμπος· από το** ἅπτω), ἀνύτω (**αλλά και** ἀνύ(τ)ω), ἀπαλός, ἅπαξ, ἁπλοῦς, ἅπτω-ἅπτομαι, ἅρμα, ἁρμόζω, ἁρμονία, ἁρμός, ἅρπαξ - ἁρπάζω, ἁφή, ἀψίκορος, ἀψίς, **γεν.** -ῖδος.

Ε.- (Ἑβραῖος), τὸ ἕδος (**= θρόνος, ναός, άγαλμα**), ἕδρα, ἐδώλιον, ἕζομαι (**= κάθομαι**), εἱλόμην (**αόρ. β΄ του** αἱροῦμαι), εἵμαρται - εἱμαρμένη, εἴργνυμι **και** εἱργνύω (**= εμποδίζω την έξοδο, κλείνω μέσα· ενώ** εἴργω **= εμποδίζω την είσοδο, αποκλείω**), εἱρκτή, Ἑκάβη, ἑκάς (**= μακριά**), Ἑκάτη, ἑκών, Ἑλένη, Ἑλικών (**γεν.** -ῶνος), ἡ ἕλιξ, ἑλίττω (**= τυλίγω, στρέφω**), ἕλκος, ἕλκω (**μεταγ.** ἑλκύω), Ἑλλάς, Ἕλλην, ἡ ἕλμινς (**γεν.** -ινθος **= σκουλήκι των εντέρων**), τὸ ἕλος, ἕνεκα ή ἕνεκεν, ἑξῆς, ἕξω (**μέλλ. του ρ.** ἔχω), ἑορτή, ἕρκος (**= φραγμός**), ἕρμα, ἑρμηνεύω, Ἑρμῆς, ἕρπω, ἑσπέρα, ἕσπερος, ἑσπόμην (**αόρ. β΄ του**

22-0012_1-88_18b.indd 35 15/09/2017 16:32

ἕπομαι), ἑστιάω-ῶ, ἑταῖρος, ἕτοιμος και ἑτοῖμος, εὑρίσκω, ἐφθός (= βραστός· για τα μέταλλα = καθαρισμένος με φωτιά, καθαρός), ἕψω (= βράζω), ἕωλος (= παλιός, όχι πρόσφατος), ἡ ἕως (= πρωί).

Η.- Ἥβη, ἡγέομαι -οῦμαι, ἥδομαι, ἥκιστα, ἥκω, ἥλιξ (= συνομήλικος, σύντροφος), Ἡλιαία, ἥλιος, ἦλος (= καρφί), ἡμέρα, ἥμερος, ἡμι- (αχώριστο μόριο), ἥμισυς, ἡ ἡνία και τὰ ἡνία (= χαλινός), ἦπαρ, Ἥρα, Ἡρακλῆς, Ἡρόδοτος, ἥρως, Ἡσίοδος, ἥσυχος, ἦττα, ἡττάομαι -ῶμαι, ἥττων, Ἥφαιστος.

Ι.- ἱδρύω, ἱδρώς, ἵεραξ, ἱερός, ἵημι, ἱκανός, ἱκέτης, ἱκνέομαι -οῦμαι, ἱλάσκομαι, ἱλαρός, ἵλεως, ἱμάς, ἱμάτιον, ἵμερος (= πόθος), ἵππος, (μεταγεν. ἵπταμαι), ἵστημι, ἱστὸς - ἱστίον, ἱστορία, ἱστορέω -ῶ, ἵστωρ (γεν. -ορος = έμπειρος, γνώστης).

Ο.- ὁδός, ὁλκὰς (= πλοίο που ρυμουλκείται, φορτηγό), ὁλκὴ (= έλξη, εισπνοή, βάρος), ὁ ὁλκὸς (= μηχάνημα με το οποίο έσερναν τα πλοία, λουρί, χαλινός, τροχιά, αυλάκι), ὅλμος, ὅλος, ὁρμαθός, ὁρμή, ὁ ὅρμος, ὁ ὅρος, τὸ ὅριον, ὁρίζω, ὁράω -ῶ, ὅσιος.

Ω.- ὥρα, ὡραῖος, ὥριμος.

3. Θέση του τόνου και του πνεύματος

48. α) Στα απλά φωνήεντα και τους καταχρηστικούς διφθόγγους, όταν γράφονται με μικρά γράμματα, ο τόνος ή το πνεύμα σημειώνεται από πάνω: ἀρετή, ἑορτή,

22-0012_1-88_18b.indd 36 15/09/2017 16:32

τῷ ἀνθρώπῳ, ἠώς, ᾠδεῖον· **όταν είναι κεφαλαία, σημειώνεται εμπρός και προς τα πάνω:** Ἀθηνᾶ, Ἑλλάς, Ἠώς, Ἰωιδεῖον ή Ὠδεῖον.

β) Στους κύριους διφθόγγους ο τόνος ή το πνεύμα σημειώνεται πάνω στο δεύτερο φωνήεν: αὐτός, αἱρετός, εὑρίσκω, ναύτης, σφαῖρα, Αἰγεύς.

γ) Όταν ο τόνος και το πνεύμα βρίσκονται στην ίδια συλλαβή, τότε η οξεία ή η βαρεία σημειώνεται ύστερ' από το πνεύμα και η περισπωμένη από πάνω του: ἄνθρωπος, Ἕλλην, αὔριον, Αἴας ὃς ἥρως ἦν, εὖρος, Ἥρα, ἦπαρ.

δ) Ο τόνος και το πνεύμα παραλείπονται σε λέξεις που γράφονται ολόκληρες με κεφαλαία: ΕΛΛΑΣ, ΑΙΓΙΝΑ, ΠΑΡΘΕΝΩΝ.

Γ'. Ἄλλα σημεῖα στο γραπτό λόγο

1. Βοηθητικά ορθογραφικά σημεία

49. Στο γραπτό λόγο χρησιμοποιούνται και τα ακόλουθα βοηθητικά ορθογραφικά σημεία:

1) Η υποδιαστολή (,), **που είναι όμοια με το κόμμα και σημειώνεται συνήθως στην αναφορική αντωνυμία ὅ,τι, για να την ξεχωρίσει από τον ειδικό σύνδεσμο ὅτι.**

2) Τα διαλυτικά (¨), **που σημειώνονται πάνω στο ι ή**

22-0012_1-88_18b.indd 37 15/09/2017 16:32

υ, όταν χρειάζεται να δηλωθεί ότι το ι ή το υ δε σχηματίζει δίφθογγο με το προηγούμενο φωνήεν μιας λέξης: Ἀχαΐα, δυϊκός, πραΰνω, προϋπάρχω.

3) Ο απόστροφος (’), που σημειώνεται στην έκθλιψη (§ 57).

4) Η κορωνίδα (’), που σημειώνεται στην κράση (§ 55).

5) Το ενωτικό (-), μια γραμμούλα, μικρότερη από την παύλα, που χρησιμεύει για να ενώνει τις συλλαβές στις οποίες χωρίζεται μια λέξη: θά-λασ-σα. Το ενωτικό χρησιμεύει κυρίως στο τέλος της γραμμής, όταν δεν χωρεί ολόκληρη η λέξη και είναι ανάγκη να κοπεί και να χωριστεί (κατά τους κανόνες του συλλαβισμού).

2. Σημεία της στίξης

50. Στο γραπτό λόγο, εκτός από τους τόνους, τα πνεύματα και τα παραπάνω βοηθητικά σημεία, χρησιμοποιούνται και μερικά άλλα σημάδια που ευκολύνουν το διάβασμα, δείχνοντας πού και πόσο πρέπει να σταματά κάθε φορά η φωνή μας και πώς να χρωματίζεται κατά το νόημα. Τα σημάδια αυτά λέγονται σημεία της στίξης.

Τέτοια σημεία είναι τα ακόλουθα:

1) Η τελεία στιγμή ή απλώς τελεία (.)· σημειώνεται εκεί όπου τελειώνει π ε ρ ί ο δ ο ς, δηλ. τμήμα του λόγου που περιέχει ένα ακέραιο νόημα.

22-0012_1-88_18b.indd 38 15/09/2017 16:32

2) Η μέση ή άνω στιγμή ή επάνω τελεία (·)· χρησιμεύει για να δείξομε ότι πρέπει να γίνει μικρότερη διακοπή απ' ό,τι με την τελεία και σημειώνεται στο τέλος τμήματος μιας περιόδου με νόημα κάπως ανεξάρτητο, που συμπληρώνεται με το επόμενο τμήμα.

3) Η υποδιαστολή ή το κόμμα (,)· χρησιμεύει για να δείξομε πολύ μικρή διακοπή, εκεί όπου λογικά χωρίζονται μεταξύ τους οι προτάσεις μιας περιόδου ή ορισμένες λέξεις στην ίδια πρόταση.

Π α ρ ά δ ε ι γ μ α για τη χρήση της τελείας, της επάνω τελείας και του κόμματος: Μηδέποτε μηδὲν αἰσχρὸν ποιήσας ἔλπιζε λήσειν· καὶ γάρ, ἂν τοὺς ἄλλους λάθῃς, σεαυτῷ συνειδήσεις. Τοὺς μὲν θεοὺς φοβοῦ, τοὺς δὲ γονεῖς τίμα, τοὺς δὲ φίλους αἰσχύνου, τοῖς δὲ νόμοις πείθου.

4) Το ερωτηματικό (;)· σημειώνεται ύστερ' από μια ερωτηματική λέξη ή στο τέλος μιας φράσης, όταν με αυτήν εκφέρεται ευθεία ερώτηση: τί; πῶς; - Ὁ Πατήρ σε ἄρχοντα τοῦ οἴκου κατέλιπε;

5) Το θαυμαστικό ή επιφωνηματικό (!)· σημειώνεται ύστερ' από τα επιφωνήματα και από κάθε επιφωνηματική λέξη ή φράση που εκφράζει θαυμασμό, αναφώνηση, χαρά, φόβο, έκπληξη και γενικά κάποιο ψυχικό πάθος: οἴμοι! φεῦ! Ἡράκλεις! Ὡς καλός μοι ὁ πάππος!

6) Τα αποσιωπητικά (…)· φανερώνουν διακοπή του λόγου ή σκόπιμη αποσιώπηση λέξεων από φόβο, εντροπή, περιφρόνηση κτλ., ή για να δοθεί περισσότερη έμφαση σ' εκείνο που παραλείπεται: Καὶ ἐὰν μὲν ἐκὼν πείθηται..., εἰ δὲ μή, ὥσπερ ξύλον διαστρεφόμενον

22-0012_1-88_18b.indd 39 15/09/2017 16:32

καὶ καμπτόμενον εὐθύνουσιν ἀπειλαῖς καὶ πληγαῖς.

7) Η παύλα (–)· φανερώνει διακοπή του λόγου μετά την οποία ακολουθεί κάποιο επιπρόσθετο συμπλήρωμα των προηγουμένων ή μια απότομη στροφή του λόγου: Ἐλέγετο δὲ ὁ στόλος (= η εκστρατεία) εἶναι εἰς Πισίδας. Ἐστρατεύετο μὲν δὴ (ενν. ὁ Ξενοφῶν) οὕτως ἐξαπατηθείς – οὐχ ὑπὸ Προξένου.

8) Η παρένθεση ((…))· χρησιμεύει για να περικλείσει λέξη ή φράση που επεξηγεί ή συμπληρώνει τα λεγόμενα, αλλά και που μπορεί να λείπει: Ἐν δὲ τούτοις τοῖς νομοθέταις μὴ θῆσθε νόμον μηδένα (εἰσὶ γὰρ ὑμῖν ἱκανοί), ἀλλὰ τοὺς εἰς τὸ παρὸν βλάπτοντας ὑμᾶς λύσατε.

9) Η διπλή παύλα (–…–)· χρησιμεύει για ν' απομονώνει μια φράση, όπως γίνεται και με την παρένθεση· χρησιμοποιείται ιδίως, όταν η φράση που απομονώνεται δεν έχει τόσο δευτερεύουσα σημασία, ώστε να κλειστεί σε παρένθεση: Ὁ δὲ Πρόξενος – ἔτυχε γὰρ ὕστερος προσιὼν καὶ τάξις αὐτῷ ἑπομένη τῶν ὁπλιτῶν – εὐθὺς οὖν εἰς τὸ μέσον ἀμφοτέρων ἄγων ἔθετο τὰ ὅπλα καὶ ἐδεῖτο τοῦ Κλεάρχου μὴ ποιεῖν ταῦτα.

10) Τα εισαγωγικά («...»), μέσα στα οποία μνημονεύονται κατά λέξη οι λόγοι ενός προσώπου: Εὐθὺς οὐκ ἠνέσχετο (ενν. ὁ Κῦρος), ἀλλ' εἰπὼν «Τὸν ἄνδρα ὁρῶ» ἵετο ἐπ' αὐτόν. «Τί οὖν», ἄν τις εἴποι, «ταῦτα λέγεις ἡμῖν;»

22-0012_1-88_18b.indd 40 15/09/2017 16:32

4ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΦΘΟΓΓΙΚΑ ΠΑΘΗ

51. Οι λέξεις δε μένουν πάντοτε αμετάβλητες, όπως σχηματίστηκαν εξαρχής. Συχνά αλλάζουν μορφή, γιατί οι φθόγγοι τους χάνονται ή συγχωνεύονται ή με οποιονδήποτε τρόπο μεταβάλλονται (πβ. τα νεοελλ.: ημέρα - μέρα, από αυτού - απ' αυτού· λέγω - λέω· το έφερα - το 'φερα· φωνάξετε - φωνάξτε - φωνάχτε κτλ.).

Οι διάφορες αποβολές, συγχωνεύσεις και κάθε είδους μεταβολές των φθόγγων λέγονται **φθογγικά πάθη.**

Α'. Πάθη φωνηέντων και διφθόγγων

1. Χασμωδία. Πάθη φωνηέντων και διφθόγγων για την αποφυγή της χασμωδίας

52. Όταν σε μια λέξη ή ανάμεσα σε δύο γειτονικές λέξεις βρεθούν στη σειρά φωνήεντα ή δίφθογγοι, λέμε ότι υπάρχει **χασμωδία:** ἀγαπ**άει**, **ὁ ἀ**νήρ, ἐπ**ὶ αὐ**τοῦ, ἔλε**γε ἐ**κεῖνος, ἔλεγ**ε οὗ**τος, **ἀεί**.

Για την αποφυγή της χασμωδίας συμβαίνουν ορισμένα πάθη των φωνηέντων και διφθόγγων (**συναίρεση,**

22-0012_1-88_18b.indd 41 15/09/2017 16:32

κράση, έκθλιψη κτλ.), που με μία λέξη λέγονται **συναλοιφή**. Άλλοτε πάλι για την αποφυγή της χασμωδίας γίνεται πρόσληψη **ευφωνικών συμφώνων.**

Όλα αυτά εξετάζονται παρακάτω.

α) Συναίρεση

53. Συναίρεση λέγεται η συγχώνευση μέσα στην ίδια λέξη δύο στη σειρά φωνηέντων ή φωνήεντος και διφθόγγου σ' ένα μακρόχρονο φωνήεν ή σ' ένα δίφθογγο: συκ**έα** - συκ**ῆ**, τιμ**άο**μεν - τιμ**ῶ**μεν, ποι**έο**μεν - ποι**οῦ**μεν, τιμ**άει** - τιμ**ᾷ**· πρ**οέ**λεγον - πρ**ού**λεγον, πρ**οε**θυμήθην - πρ**ου**θυμήθην.

54. Η συλλαβή που προέρχεται από τη συναίρεση κανονικά τονίζεται, αν πριν από τη συναίρεση τονιζόταν η μία από τις δύο συλλαβές που συναιρούνται: τιμάω - τιμῶ, συκεῶν - συκῶν· αλλά τίμαε - τίμα, Σωκράτεος - Σωκράτους (**πβ. § 39, 4, § 100, 2, καθώς και § 164 και § 183, 2**).

β) Κράση

55. Κράση λέγεται η συγχώνευση του τελικού φωνήεντος ή διφθόγγου μιας λέξης με το αρχικό φωνήεν ή τον αρχικό δίφθογγο της ακόλουθης: τὰ ἄλλα - τἆλλα, τὸ ὄνομα - τοὔνομα, μέντοι ἂν - μεντἄν, ἐγὼ οἶμαι - ἐγᾦμαι.

22-0012_1-88_18b.indd 42 15/09/2017 16:32

Πάνω στο φωνήεν που προκύπτει από την κράση γράφεται ένα σημάδι που είναι όμοιο με την ψιλή και λέγεται κορωνίδα (βλ. § 49, 4): καὶ ἐγὼ - κἀγώ· αν από την κράση προκύπτει κύριος δίφθογγος, η κορωνίδα σημειώνεται στο δεύτερο φωνήεν του διφθόγγου: τὰ αὐτὰ - ταὐτά.

Όταν όμως η πρώτη από τις λέξεις που συγχωνεύονται είναι τύπος που αποτελείται μόνο από ένα φωνήεν ή ένα δίφθογγο με δασεία (π.χ. ὁ, οἱ, ἡ, αἱ, ἥ, ὅ, οὗ κτλ.), τότε στη θέση της κορωνίδας σημειώνεται η δασεία: ὁ ἀνήρ - ἀνήρ· ὁ ἄνθρωπος - ἄνθρωπος· ἃ ἄν - ἄν· οὗ ἕνεκα - οὕνεκα.

56. Κράση με τις αμέσως επόμενες λέξεις παθαίνουν συνήθως:

1) Οι τύποι του άρθρου και της αναφορικής αντωνυμίας ὅς, ἥ, ὅ, που λήγουν σε φωνήεν ή δίφθογγο, καθώς και το κλητικό ὦ: ὁ ἄνθρωπος = ἄνθρωπος, τοῦ ἀνδρὸς = τἀνδρός, τὰ ἐμὰ = τἀμά, ἃ ἐγὼ = ἀγώ, οὗ ἕνεκα = οὕνεκα, ὦ ἀγαθὲ = ὠγαθέ·

2) η λέξη ἐγὼ με τη λέξη οἶδα (= γνωρίζω) ή με τη λέξη οἶμαι (= νομίζω): ἐγὼ οἶδα = ἐγᾦδα, ἐγὼ οἶμαι = ἐγᾦμαι·

3) ο σύνδεσμος μέντοι με το μόριο ἄν: μέντοι ἂν = μεντἄν·

4) ο σύνδεσμος καί: καὶ ἐγὼ = κἀγώ, καὶ εἶτα = κᾆτα·

5) η πρόθεση πρό: πρὸ ἔργου = προὔργου.

22-0012_1-88_18b.indd 43 15/09/2017 16:32

γ) Ἔ κ θ λ ι ψ η

57. Ἔκθλιψη λέγεται η αποβολή του τελικού βραχύχρονου φωνήεντος μιας λέξης εμπρός από το αρχικό φωνήεν ή τον αρχικό δίφθογγο της ακόλουθης: ἀπὸ ἐμοῦ = ἀπ' ἐμοῦ, οὔτε αὐτὸς = οὔτ' αὐτός.

Πάνω από τη θέση του φωνήεντος που παθαίνει έκθλιψη γράφεται ένα σημάδι που είναι όμοιο με ψιλή και λέγεται **απόστροφος** (βλ. § 49, 3): ἀπὸ ἐμοῦ = ἀπ' ἐμοῦ· όταν όμως η έκθλιψη γίνεται κατά τη σύνθεση λέξεων, δε σημειώνεται απόστροφος: ἀπὸ ἔχω = ἀπέχω.

58. Ο τόνος του φωνήεντος που παθαίνει έκθλιψη (αν τούτο τονιζόταν πριν από την έκθλιψη):

1) στις άκλιτες λέξεις χάνεται μαζί με το φωνήεν που εκθλίβεται: παρὰ ἐμοῦ = παρ' ἐμοῦ, ἐπὶ αὐτοῦ = ἐπ' αὐτοῦ, ἀλλὰ ἐκεῖνος =ἀλλ' ἐκεῖνος·

2) στις κλιτές λέξεις και στο αριθμητικό ἑπτὰ ανεβαίνει στην προηγούμενη συλλαβή, πάντα ως ο ξ ε ί α: δεινὰ ἔπαθον = δείν' ἔπαθον, φημὶ ἐγὼ = φήμ' ἐγώ, ἑπτὰ ἦσαν =ἔπτ' ἦσαν.

59. Αν ύστερ' από την έκθλιψη απομένει στο τέλος της λέξης άφωνο ψιλόπνοο (κ, π, τ) και η ακόλουθη λέξη δασύνεται, τότε το ψιλόπνοο τρέπεται στο αντίστοιχό του (ομόφωνο) δασύπνοο, δηλ. το κ σε χ, το π σε φ, το τ σε θ: ἀπὸ ἡμῶν = ἀφ' ἡμῶν, κατὰ ἡμῶν = καθ' ἡμῶν· αν ύστερ' από την έκθλιψη απομένουν δύο ετερόφωνα ψιλόπνοα (κτ ή πτ), τότε εμπρός από λέξη που έχει δασεία τρέπονται και τα δύο στα αντίστοιχά τους δασύπνοα: νύκτα ὅλην = νύχθ' ὅλην, νύκτα (καὶ) ἡμέραν =

22-0012_1-88_18b.indd 44 15/09/2017 16:32

νυχθημερόν, ἑπτὰ ἡμέραι =ἑφθήμερος.

δ) Αφαίρεση, υφαίρεση

60. 1) Κάποτε, και ιδίως στην ποίηση, γίνεται **αφαίρεση**, δηλ. **αποβολή** του αρχικού βραχύχρονου φωνήεντος μιας λέξης, όταν η προηγούμενη λήγει σε μακρόχρονο φωνήεν ή σε δίφθογγο. Τότε πάνω από τη θέση του φωνήεντος που χάθηκε σημειώνεται ο απόστροφος: αὕτη ’κείνη, ὦ ’γαθέ, εἴη ’ξ ἐμοῦ (αντί εἴη ἐξ ἐμοῦ), ποῦ ’κείνη ἐστίν; (**Πβ. τα νεοελλ.**: να ’μουν, που ’ναι;).

2) Γίνεται κάποτε και μέσα στην ίδια λέξη αποβολή ενός από δύο όμοια βραχύχρονα φωνήεντα ή αποβολή του ι των διφθόγγων εμπρός από φωνήεν· η αποβολή αυτή λέγεται **υφαίρεση**: βοηθόος - βοηθός, Ἡρακλέεα - Ἡρακλέα, αἰεὶ - ἀεί, ἐλαία - ἐλάα, πλείονος - πλέονος, Ἀρειοπαγίτης - Ἀρεοπαγίτης **κτλ.** (**πβ. τα νεοελλ.**: αλκοολισμός - αλκολισμός, χρυσοχόος - χρυσοχός, αρματολό(γ)ος - αρματολός **κτλ.**).

ε) Πρόσληψη προσθετών ή ευφωνικών συμφώνων

61. Μερικές λέξεις που λήγουν σε φωνήεν, όταν βρεθούν εμπρός από λέξεις που αρχίζουν από φωνήεν ή δίφθογγο, παίρνουν στο τέλος ορισμένα σύμφωνα που συντελούν στην **ευφωνία**, δηλ. στην αποφυγή της χασμωδίας. Τέτοια σύμφωνα είναι το ν και το κ (ή χ), που

22-0012_1-88_18b.indd 45 15/09/2017 16:32

λέγονται **προσθετά ή ευφωνικά σύμφωνα.**

Από αυτά:

1) Το ευφωνικό ν το παίρνουν εμπρός από φωνήεν: α) οι τύποι κλιτών και άκλιτων λέξεων που λήγουν σε -σι: ἀνδράσι(ν), εὐγενέσι(ν), ἅπα-σι(ν), εἴκοσι(ν), ἐλθοῦσι(ν), λέγουσιν οὗτοι, παντάπασι(ν), Ἀθήνησι(ν), πέρυσι(ν)·

β) οι τύποι του γ΄ εν. προσ. των ρημάτων που λήγουν σε -ε και ο ρηματικός τύπος ἐστί: ἔλυε(ν), ἔλυσε(ν), λέλυκε(ν), ἦλθεν οὗτος, ἐστὶν ἀγαθός.

2) Το ευφωνικό κ το παίρνει το αρνητικό οὐ **εμπρός από φωνήεν που έχει ψιλή· όταν όμως το** οὐ **βρεθεί εμπρός από φωνήεν με δασεία, τότε το ευφωνικό κ τρέπεται στο αντίστοιχό του δασύπνοο, δηλ. γίνεται χ:** οὐ λέγω - οὐκ ἔχω - οὐχ ὑπομένω **(βλ. § 59).**

2. Άλλα πάθη των φωνηέντων

62. Πολλές φορές τα φωνήεντα παρουσιάζουν διάφορα πάθη στο θέμα των λέξεων. Τέτοια πάθη είναι τα εξής:

1) Η συγκοπή, δηλ. η αποβολή του βραχύχρονου φωνήεντος ανάμεσα σε δύο σύμφωνα: πατέρ-ος = πατρός· γι-γέν-ομαι = γίγνομαι· ἔ-σεχ-ον = ἔσχον **(πβ. τα νεοελλ.:** κορυφή - κορφή, φέρετε - φέρτε**).**

2) Η ανάπτυξη, δηλ. η πρόσληψη ενός φωνήεντος

22-0012_1-88_18b.indd 46 15/09/2017 16:32

ανάμεσα σε δύο σύμφωνα, που γίνεται συνήθως για να διευκολυνθεί η προφορά· π.χ. στους τύπους πατρ-ά-σι, μητρ-ά-σιν, ἀνδρ-ά-σι **κτλ. α ν α π τ ύ χ θ η κ ε το φωνήεν α ανάμεσα στο συγκομμένο θέμα και στην κατάληξη (βλ. § 131, 2).**

3) Η μετάθεση, δηλ. η μετατόπιση ενός βραχύχρονου φωνήεντος σε άλλη θέση μέσα στη λέξη: Μυτιλήνη = Μιτυλήνη, Πνύκα = Πύκνα **(πβ. τα νεοελλ.:** Ιθάκη - Θιάκι, όνειρο - είνορο**).**

4) Η αφομοίωση, δηλ. η μεταβολή ενός βραχύχρονου φωνήεντος σε φωνήεν όμοιο με το φωνήεν της επόμενης ή προηγούμενης συλλαβής του θέματος: ἄτερος = ἕτερος, Ἐρχομενός = Ὀρχομενός, ὀβελὸς =ὀβολὸς **(πβ. το νεοελλ.:** σιρόκος - σορόκος**).**

5) Η αντιμεταχώρηση, δηλ. η αμοιβαία αλλαγή του χρόνου ενός μακρόχρονου φωνήεντος με το χρόνο του αμέσως επόμενου βραχύχρονου φωνήεντος: τοῦ βασιλ**ῆος** - τοῦ βασιλ**έως**· τὸν βασιλ**ῆᾰ** - τὸν βασιλ**έᾱ**· τῆς πόλ**ηος** - τῆς πόλ**εως (§ 112, 2).**

6) Η ποιοτική μεταβολή ή απλώς τροπή, δηλ. η μεταβολή ενός φωνήεντος σε άλλο φωνήεν του ίδιου χρόνου (ενός βραχύχρονου σε άλλο επίσης βραχύχρονο ή ενός μακρόχρονου σε άλλο επίσης μακρόχρονο): λέγω - λ**ό**γος· βρ**έ**χω - βρ**ο**χή· ἀμ**εί**βω - ἀμ**οι**βή· λ**εί**πω - λέλ**οι**πα, λ**οι**πός· σπ**εύ**δω - σπ**ου**δή· ῥ**ήγ**νυμι - ῥ**ωγ**μή.

7) Η ποσοτική μεταβολή, δηλ. η μεταβολή του μακρόχρονου φωνήεντος σε βραχύχρονο ή του βραχύχρονου σε μακρόχρονο· έτσι η ποσοτική μεταβολή είναι:

22-0012_1-88_18b.indd 47 15/09/2017 16:32

α) **βράχυνση** ή **συστολή**, δηλ. μεταβολή του μακρόχρονου φωνήεντος ή του διφθόγγου σε βραχύχρονο φωνήεν: δίδ**ω**μι, δ**ῶ**ρον, δίδ**ο**μαι, δ**ό**σις· ἵστ**η**μι - ἵστ**ᾰ**μαι, τίθ**η**μι - τίθ**ε**μαι, θ**έ**σις· λ**ει**πω - ἔλ**ῐ**πον· φ**εύ**γω - ἔφ**ῠ**γον, φ**ῠ**γή· ἀκ**ού**ω - ἀκ**ο**ή·

β) **ἔκταση**, δηλ. μεταβολή του βραχύχρονου φωνήεντος σε μακρόχρονο: ποι**έ**ω - ποι**ή**σω, ποι**η**τής· δηλ**ό**ω - δηλ**ώ**σω, δήλ**ω**σις· ἐλπ**ί**ζω - **ἤ**λπιζον, **ἤ**λπισα· στ**ο**ὰ - στ**ω**ικός.

Κάποτε η έκταση ενός βραχύχρονου φωνήεντος σε μακρόχρονο φωνήεν ή σε δίφθογγο γίνεται ύστερ' από την αποβολή ενός ή περισσότερων συμφώνων που ακολουθούν: η τέτοιου είδους έκταση λέγεται αντέκταση ή αναπληρωτική έκταση:

τάλᾰν-ς = τάλᾱς· ἔν-ς = εἷς· λυθέντ-ς = λυθείς· λέοντ-σι = λέου-σι.

Β'. Πάθη συμφώνων

63. Όπως στα φωνήεντα, έτσι και στα σύμφωνα παρουσιάζονται διάφορα πάθη. Αυτά τις περισσότερες φορές συμβαίνουν για να διευκολυνθεί η προφορά, όταν συμπέσουν ορισμένα σύμφωνα στην ίδια λέξη.

Τα κυριότερα πάθη των συμφώνων είναι η **αποβολή**, η **ανάπτυξη**, η **μετάθεση**, η **ένωση** ή **συγχώνευση**, η **αφομοίωση**, η **ανομοίωση** και η **τροπή**.

22-0012_1-88_18b.indd 48 15/09/2017 16:32

α) Αποβολή συμφώνων

64. Σε ορισμένες περιπτώσεις ἀ π ο β ά λ λ ο ν τ α ι, δηλ. χάνονται, ένα ή περισσότερα σύμφωνα στην αρχή της λέξης, στο εσωτερικό ή στο τέλος της· το φαινόμενο αυτό λέγεται αποβολή.

1) Το σ, όταν βρίσκεται μέσα στη λέξη ανάμεσα σε δύο σύμφωνα ή ανάμεσα σε δύο φωνήεντα, συχνά αποβάλλεται· επίσης στους αρχαιότατους χρόνους, όταν βρισκόταν στην αρχή της λέξης εμπρός από φωνήεν, συχνά έπαυε ν' ακούεται, και τη θέση του την έπαιρνε η δασεία (η οποία συνόδευε το φωνήεν που έμενε ως αρχικό):

(ανάμεσα σε δύο σύμφωνα) γέγραφ**σ**θε = γέγραφθε· ἐστάλ**σ**θαι = ἐστάλθαι·

(ανάμεσα σε δύο φωνήεντα) ἐλέγε**σ**ο = ἐλέγεο **και με συναίρεση** = ἐλέγου· γένε**σ**ος = γένεος **και με συναίρεση** = γένους·

(στην αρχή της λέξης) **σ**έπομαι = ἕπομαι· **σ**ίστημι = ἵστημι.

2) Το j (βλ. § 16, σημ.) από τους παλαιότατους χρόνους αποβλήθηκε στην αρχή της λέξης εμπρός από φωνήεν και τη θέση του την πήρε η δασεία· μέσα όμως στη λέξη ανάμεσα σε δύο φωνήεντα αποβλήθηκε ολότελα: jῆπαρ = ἦπαρ· jίjημι = ἵημι (= ρίχνω)· τιμάjω = τιμάω -ῶ· ποιέjω = ποιέω -ῶ· δηλόjω = δηλόω -ῶ.

3) Το F (βλ. § 16, σημ.) στην αρχή της λέξης εμπρός από φωνήεν ή μέσα στη λέξη ανάμεσα σε δύο φωνήεντα αποβλήθηκε: Fέργον = ἔργον· Fοῖνος = οἶνος·

22-0012_1-88_18b.indd 49 15/09/2017 16:32

πνέFω (προφ. πνεύω, πβ. πνεῦμα) = πνέω· FέFοικα = ἔοικα.

4) Το ν εμπρός από το σ κανονικά αποβάλλεται, άλλοτε με αντέκταση του προηγούμενου βραχύχρονου φωνήεντος και άλλοτε χωρίς αντέκταση (βλ. § 62, 7, β):

(με αντέκταση, συνήθως στην ονομ. του εν.) μέλᾰν-ς = μέλᾱς, κτὲν-ς = κτείς· ἓν-ς = εἷς.

(χωρίς αντέκταση, συνήθως στη δοτ. του πληθ.)
κτεν-σὶ = κτεσί·
ποιμέν-σι = ποιμέσι· γείτον-σι = γείτοσι.

5) Τα οδοντικά τ, δ, θ εμπρός από το σ αποβάλλονται: τάπητ-ς = τάπης, ἐλπὶδ-ς = ἐλπίς, ὄρνιθ-ς = ὄρνις· τάπητ-σι = τάπησι· **έτσι και** νύκτ-ς = νύκ-ς =νύξ, ἄνακτ-ς = ἄνακ-ς = ἄναξ **(βλ. § 21, 2).**

6) Τα συμπλέγματα ντ, νδ, νθ εμπρός από το σ αποβάλλονται πάντοτε με αντέκταση του προηγούμενου βραχύχρονου φωνήεντος (βλ. § 62, 7, β): τοῖς λεόντ-σι = λέουσι, τοῖς ἀνδριάντ-σι = ἀνδριᾶσι, ὁ λυθέντ-ς = λυθείς, ὁ χαρίεντ-ς = χαρίεις· σπένδ-ω **(= κάνω σπονδή),** μέλλ. σπένδ-σω = σπείσω· πάσχω, μέλλ. **(από το θ.** πενθ-**)** πένθ-σομαι = πείσομαι **(= θα πάθω).**

7) Σύμφωνα όχι τελικά ελληνικών λέξεων (βλ. § 29, β), όταν βρεθούν στο τέλος μιας λέξης, χωρίς άλλη κατάληξη, αποβάλλονται: (τοῦ σώματ-ος) τὸ σῶματ = τὸ σῶμα· (τοῦ λέοντ-ος) ὦ λέοντ = ὦ λέον· (τοῦ γάλακτ-ος) τὸ γάλακτ = τὸ γάλα· (τοῦ παντ-ὸς) τὸ παντ = τὸ πᾶν.

22-0012_1-88_18b.indd 50 15/09/2017 16:32

β) Ανάπτυξη συμφώνων

65. Η εμφάνιση νέου συμφώνου, που δεν υπήρχε αρχικά, στο θέμα μιας λέξης λέγεται **ανάπτυξη** (το σύμφωνο α ν α π τ ύ σ σ ε τ α ι, δηλ. παρουσιάζεται εκεί όπου πριν δεν υπήρχε). Η ανάπτυξη συνήθως γίνεται για να διευκολυνθεί η προφορά (πβ. § 62, 2):

1) Ανάμεσα στο **μ** και το **ρ** ή ανάμεσα στο **μ** και το **λ** αναπτύσσεται σε μερικές λέξεις ο φθόγγος **β**: (από το μεσημερία =) μεσημ-ρία = μεσημ-β-ρία· (ἔ-μολ-ον = ήρθα· πβ. μολὼν λαβέ· θ. μολ- = μλω-· από αυτό ο παρακείμ. μέ-μλω-κα =) μέμ-β-λωκα· γαμρὸς = γαμ-β-ρὸς (πβ. ιδιωματικό νεοελλ. χαμηλά = χαμλά = χαμπλά).

2) Ανάμεσα στο **ν** και το **ρ** αναπτύσσεται ο φθόγγος **δ**: (από το ἀνέρ-ος με συγκοπή: ἀνρ-ὸς =) ἀνδρὸς (βλ. § 130, 1).

3) Εμπρός από το αρχικό **ρ** μιας λέξης αναπτύσσεται και ένα άλλο **ρ**, δηλ. το αρχικό **ρ** διπλασιάζεται, όταν βρεθεί πριν από αυτό βραχύχρονο φωνήεν από αύξηση ή αναδιπλασιασμό ή από σύνθεση με άλλη λέξη: ῥίπτω - ἔρριπτον - ἔρριφα· ῥητὸς - ἄρρητος - ἀπόρρητος· ῥυθμὸς - ἄρρυθμος· ῥωστὸς - ἄρρωστος· αλλά: εὔρυθμος, εὔρωστος.

22-0012_1-88_18b.indd 51 15/09/2017 16:32

γ) Μετάθεση του j (επένθεση)

66. Μετάθεση, δηλ. μετατόπιση σε άλλη θέση μέσα στη λέξη, μπορεί να πάθει όχι μόνο ένα βραχύχρονο φωνήεν (όπως είδαμε στην § 62, 3), αλλά και το ημίφωνο **j** (βλ. § 16, σημ.). Τούτο, όταν βρίσκεται ύστερ' από τους φθόγγους **-αν-, -αρ-, -ορ-**, μετατοπίζεται πριν από το **ν** ή το **ρ**· τότε ενώνεται με το προηγούμενο **α** ή **ο** σε δίφθογγο **αι** ή **οι**.

Η μετάθεση αυτή του **j** και η τοποθέτησή του ανάμεσα στο φωνήεν α ή ο και στο σύμφωνο ν ή ρ λέγεται και **επένθεση**[1]:

(θ. μαραν-, πβ. ἐ-μαράν-θην) μαράν-jω = μαρ**αί**νω·
(θ. μελαν-, πβ. μέλαν-ος), ἡ μέλαν-jα = μέλ**αι**να·
(θ. χαρ-, πβ. χαρ-ά, ἐ-χάρ-ην) χάρ-jω = χ**αί**ρω·
(θ. μορ-, πβ. μόρ-ιον) μόρ-jα = μ**οῖ**ρα.
(Πβ. το νεοελλ. χαμαϊλί = χαϊμαλί).

δ) Ένωση ή συγχώνευση συμφώνων

67. Σε μερικές περιπτώσεις ένα σύμφωνο ενώνεται ή συγχωνεύεται με άλλο. Τέτοιες **ενώσεις** ή **συγχωνεύσεις** συμφώνων είναι συνήθως οι ακόλουθες:

---

1. Από το ρήμα ἐπεντίθεμαι = παίρνω θέση ανάμεσα, παρεμβάλλομαι.

22-0012_1-88_18b.indd 52 15/09/2017 16:32

1) Ουρανικό (κ, γ, χ) **όταν βρίσκεται εμπρός από το σ, ενώνεται με αυτό σε ξ· χειλικό (π, β, φ) εμπρός από το σ ενώνεται με αυτό σε ψ:** πίνακ-ς = πίναξ, πίνακ-σι =πίναξι, ἔλεγ-σα = ἔλεξα, ὄνυχ-ς = ὄνυξ· κώνωπ-ς = κώνωψ, κώνωπ-σι = κώνωψι, Ἄραβ-ς = Ἄραψ, ἔγραφ-σα = ἔγραψα (βλ. § 21, 2).

2) Το ημίφωνο j (βλ. § 16, σημ.) **σε αρχαιότατους χρόνους:**

α) ύστερ' από τα ουρανικά (κ, γ, χ) ή πιο σπάνια ύστερ' από τα οδοντικά τ και θ συγχωνεύτηκε με αυτά σε σσ ή ττ:

φυλάκ-jω = φυλάσσω ή φυλάττω, ἀλλάγ-jω = ἀλλάσσω ή ἀλλάττω, ταράχ-jω = ταράσσω ή ταράττω, ἐλάχ-jων = ἐλάσσων ή ἐλάττων·

χαρίετ-jα = χαρίεσσα, πυρέτ-jω = πυρέσσω ή πυρέττω, πλάτ-jω ή πλάθ-jω = πλάσσω.

β) ύστερ' από το οδοντικό δ συγχωνεύτηκε με αυτό σε ζ:

παίδ-jω = παίζω, ἐλπίδ-jω = ἐλπίζω, ἐρίδ-jω = ἐρίζω·

γ) ύστερ' από τα συμφωνικά συμπλέγματα ντ, νδ, νθ συγχωνεύτηκε πρώτα με το οδοντικό τ, δ, θ σε σ και έπειτα έγινε αποβολή του ν με αντέκταση του προηγούμενου βραχύχρονου φωνήεντος:

π'ἄντ-jα = π'ἄνσα = πᾶσα, παιδευθέντ-jα = παιδευθένσα = παιδευθεῖσα, ἐκόντ-jα = ἐκόνσα = ἑκοῦσα (πβ. § 64, 4).

22-0012_1-88_18b.indd 53 15/09/2017 16:32

ε) Αφομοίωση συμφώνων

68. Αφομοίωση συμφώνου λέγεται η μεταβολή του σε σύμφωνο όμοιο με άλλο αμέσως επόμενο ή προηγούμενο στην ίδια λέξη (πβ. § 62, 4). Σε τέτοια περίπτωση λέμε ότι το σύμφωνο ἀ φ ο μ ο ι ώ ν ε τ α ι με το άλλο.

1) **Χειλικό (π, β, φ),** όταν βρεθεί εμπρός από το ένρινο **μ** αφομοιώνεται με αυτό, δηλ. γίνεται και αυτό **μ:** βλέπ-μα = βλέμμα· τρῖβ-μα = τρῖμμα· γεγραφ-μένος = γεγραμμένος.

2) **Το συριστικό σ** ύστερ' από υγρό **(λ, ρ)** ή ένρινο **(μ, ν)** σε αρχαιότατους χρόνους ἀ φ ο μ ο ι ώ θ η κ ε πρώτα με αυτό, έπειτα όμως έγινε απλοποίηση των δύο όμοιων συμφώνων (λλ, ρρ - μμ, νν) και αντέκταση του προηγούμενου βραχύχρονου φωνήεντος (§ 62, 7, β):

(στέλλω, θ. στέλ-) ἔ-στελ-σα = ἔστειλα·
(καθαίρω, θ. καθᾰρ-) ἐ-κάθαρ-σα = ἐκάθαρρα = ἐκάθηρα·
(νέμω, θ. νεμ-) ἔ-νεμ-σα = ἔνεμμα = ἔνειμα·
(κρίνω, θ. κρῐν-) ἔ-κριν-σα = ἔκριννα = ἔκρινα.

3) **Το συριστικό σ**, όταν βρεθεί εμπρός από το ένρινο **ν,** συνήθως αφομοιώνεται με αυτό: σβέσ-νυ-μι = σβέννυμι, ζώσ-νυ-μι = ζώννυμι, Πελοπόσ-νησος = Πελοπόννησος.

4) **Το ημίφωνο j** σε αρχαιότατους χρόνους:

α) ύστερ' από το **λ** αφομοιώθηκε με αυτό: (θ. ἀγγελ-) ἀγγέλ-jω = αγγέλλω, (θ. σφαλ-) σφάλ-jω = σφάλλω·

22-0012_1-88_18b.indd 54 15/09/2017 16:32

β) ύστερ' από το ν ή το ρ, όταν υπήρχε πριν από αυτά ε ή ι ή υ, α φ ο μ ο ι ώ θ η κ ε πρώτα με το ν ή το ρ, έπειτα όμως έγινε ἀ π λ ο π ο ί η σ η των δύο όμοιων συμφώνων και αντέκταση του προηγούμενου ε σε ει, του ῐ σε ῑ και του ῠ σε ῡ:

(θ. κτεν-) κτέν-jω = κτέννω = κτείνω· (θ. σπερ-) σπέρ-jω = σπέρρω = σπείρω· (θ. οἰκτῖρ-) οἰκτίρ-jω = οἰκτίρρω = οἰκτίρω· (θ. ἀμῦν-) ἀμύν-jω = ἀμύννω = ἀμύνω.

5) Το ένρινο ν, όταν βρεθεί εμπρός από το ένρινο **μ** ή εμπρός από τα υγρά **λ, ρ**, συνήθως αφομοιώνεται με αυτά: ὠξυν-μένος = ὠξυμμένος, παν-μεγέθης = παμμεγέθης, πλην-μελὴς = πλημμελής, πάν-λευκος = πάλλευκος, συν-ρέω = συρρέω, παλίν-ροια = παλίρροια.

ζ) Ανομοίωση συμφώνων

69. Αντίθετα από ό,τι συμβαίνει στην αφομοίωση, για να διευκολύνεται η προφορά αποφεύγονται σε ορισμένες περιπτώσεις δύο όμοια σύμφωνα σε δύο αλλεπάλληλες συλλαβές της ίδιας λέξης. Έτσι π.χ. το χεχόρευκα γίνεται κεχόρευκα, το γιγνώσκω γίνεται γινώσκω κτλ. Το φαινόμενο αυτό λέγεται ανομοίωση[1].

Η ανομοίωση είναι δύο ειδών:

---

1. Από το ἀνομοιόομαι -οῦμαι = γίνομαι ανόμοιος, διαφορετικός.

22-0012_1-88_18b.indd 55 15/09/2017 16:32

1) Ανομοίωση με τροπή

α) Όταν δύο γειτονικές συλλαβές μιας λέξης αρχίζουν από άφωνο δασύπνοο, τότε κανονικά γίνεται τροπή του συμφώνου της πρώτης συλλαβής στο αντίστοιχό του ψιλόπνοο (το χ γίνεται κ, το φ γίνεται π, το θ γίνεται τ): (χορεύω) χε-χόρευκα = κεχόρευκα· (φονεύω) φε-φόνευκα = πεφόνευκα· (θύω) θέ-θυκα = τέθυκα, θυθήσομαι =τυθήσομαι· (τίθεμαι) ἐθέ-θην - ἐτέθην· ἡ θρίξ, ταῖς θριξὶ (θ. θριχ-), αλλά: τριχὸς (αντί θριχός), τρίχες (αντί θρίχες)· θρέψω (θ. θρεφ-), αλλά: τρέφω (αντί θρέφω), τροφὴ (αντί θροφὴ) κτλ.

Αλλά σε μερικές λέξεις ή τύπους λέξεων δε γίνεται ανομοίωση, δηλ. το δασύπνοο φυλάγεται σε δύο γειτονικές συλλαβές από επίδραση άλλων συγγενικών τύπων που έχουν κανονικά το δασύπνοο: ὠρθώθην (όπως ὥρθωσα, ὀρθώσω κτλ.), ἐθέλχθην (όπως ἔθελξα, θέλξω κτλ.), ὀρνιθοθήρας (όπως ορνιθοτρόφος κτλ.).

β) Η ανομοίωση με τροπή γίνεται κάποτε και στα υγρά. Έτσι η κεφαλ-αλγία (= κεφαλό-πονος) έγινε κεφαλαργία, λήθ-αλγος = λήθαργος· εδώ, αν αληθεύει η ετυμολογία, το δεύτερο λ τράπηκε στο συγγενικό του υγρό ρ (πβ. την αντίθετη πορεία στο νεοελλ. γρήγορα = γλήγορα).

22-0012_1-88_18b.indd 56 15/09/2017 16:32

2) Ανομοίωση με αποβολή

α) Όταν σε δύο γειτονικές συλλαβές μιας λέξης υπάρχουν τα ίδια σύμφωνα, το ένα από αυτά κάποτε αποβάλλεται: γίγνομαι = γίνομαι, γιγνώσκω = γινώσκω, (παρακ. του ἄγω) ἀγήγοχα = ἀγήοχα, φρατρία = φατρία (πβ. το νεοελλ. πενήντα αντί πεντήντα από το πεντήκοντα).

β) Όταν αποβάλλεται ολόκληρη συλλαβή, το φαινόμενο λέγεται συλλαβική ανομοίωση ή απλολογία: τετράπεζα = τράπεζα, ἀμφιφορεὺς = ἀμφορεύς, σκιμπόπους = σκίμπους (πβ. τα νεοελλ. αποφοιτητήριο = αποφοιτήριο, διδάσκαλος = δάσκαλος).

η) Τροπή συμφώνων

70. Τα σύμφωνα, εκτός από τις μεταβολές που παρουσιάζουν με τη συγχώνευση (§ 67), την αφομοίωση (§ 68) ή την ανομοίωση (§ 69), παθαίνουν και μερικές άλλες αλλαγές που λέγονται τροπές:

1) Ουρανικό (κ, γ, χ) ή χειλικό (π, β, φ) όταν βρίσκεται εμπρός από οδοντικό (τ, δ, θ) μέσα σε μια λέξη, αν είναι ἑτερόπνοο σ υ μ π ν ε υ μ α τ ί ζ ε τ α ι, δηλ. γίνεται ομόπνοο με το επόμενο οδοντικό (γίνεται ψιλόπνοο εμπρός από ψιλόπνοο ή μέσο εμπρός από μέσο ή δασύπνοο εμπρός από δασύπνοο). Η τέτοιου είδους τροπή λέγεται συμπνευματισμός:

22-0012_1-88_18b.indd 57 15/09/2017 16:32

(ἐκλέγ-ω) ἐκλεγ-τός = ἐκλεκ-τός· (γράφ-ω) γραφ-τὸς = γραπ-τός·
(διώκ-ω) ἐ-διώκ-θην = ἐδιώχ-θην· (τρίβω) ἐ-τρίβ-θην = ἐτρίφ-θην·
(θ. κρυφ-, πβ. κρύφ-α) κρύφ-δην = κρύβ-δην.

2) Το ουρανικό κ ή χ εμπρός από το μ κανονικά τρέπεται σε γ:

(πλέκ-ω) πλέκ-μα =πλέγ-μα· (διώκ-ω) διωκ-μὸς = διωγ-μός· (ταράσσω, θ. ταραχ-,πβ. ταραχ-ὴ) τε-ταραχ-μένος = τεταραγ-μένος.

Αλλά σε μερικές λέξεις διατηρούνται τα συμπλέγματα κμ, χμ: ἀκμή, αἰχμή, δραχμὴ κ.ά.

3) Οδοντικό εμπρός από άλλο οδοντικό ή εμπρός από το μ κανονικά τρέπεται σε σ:

(θ. χαριετ-) χαριέτ-τερος = χαριέσ-τερος· (ψεύδ-ομαι) ἐ-ψεύδ-θην = ἐψεύσ-θην· (πεί-θομαι) ἐ-πείθ-θην = ἐπείσ-θην· πέ-πειθ-μαι = πέπεισ-μαι· (ᾄδ-ω) ᾄδ-μα = ᾆσ-μα.

Αλλά σε μερικές λέξεις, το οδοντικό εμπρός από άλλο οδοντικό ή εμπρός από το μ παραμένει: Ἀτθίς, Πιτθεύς, ἀτμός, Κάδμος, ἀριθμός, πυθμήν κ.ά.

4) Το τ της συλλαβής τι, όταν βρίσκεται ύστερ' από φωνήεν ή από το ένρινο ν, σε πολλές λέξεις τρέπεται σε σ:

(πλοῦτος) πλούτιος = πλούσιος· (ἀθάνατος) ἀθανατία = ἀθανασία· (γέρων, γέροντος) γεροντία =γερονσία = γερουσία· (ἐκών, ἐκόντος) ἐκόντιος = ἐκόνσιος =

22-0012_1-88_18b.indd 58 15/09/2017 16:32

ἐκούσιος· γράφοντι = γράφονσι = γράφουσι (**πβ. § 62, 7, β και § 64, 4**).

Αλλά σε μερικές λέξεις η συλλαβή -τι- μένει αμετάβλητη: αἴτιος, σκότιος, ἐναντίος **κ.ά.**

5) Το ένρινο ν, όταν βρίσκεται εμπρός από τα ουρανικά (κ, γ, χ) ή εμπρός από το ξ τρέπεται σε γ· εμπρός από τα χειλικά (π, β, φ) ή εμπρός από το ψ τρέπεται σε μ· εμπρός από τα οδοντικά (τ, δ, θ) ή εμπρός από άλλο ν μένει αμετάβλητο:

παν-κάκιστος = παγκάκιστος, συν-γράφω = συγγράφω, συν-χαίρω = συγχαίρω, ἐν-ξύω = ἐγξύω· ἐν-πνέω = ἐμπνέω, παν-βασιλεὺς = παμβασιλεύς, (πάλιν+φατὸς) παλίν-φατος = παλίμφατος, (ἐν+ψυχὴ) ἔν-ψυχος = ἔμψυχος· αλλά παν-τελής, πέφαν-ται, παλιν-δρομῶ, συν-θέω, ἐν-νοῶ. **Πβ. § 64, 4 και § 68, 5.**

22-0012_1-88_18b.indd 59 15/09/2017 16:32

71. ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΜΕ ΤΑ ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΕΡΑ ΠΑΘΗ ΚΑΙ ΣΥΜΠΛΕΓΜΑΤΑ ΤΩΝ ΣΥΜΦΩΝΩΝ

1. Άφωνα

κ,γ,χ+σ = ξ (§ 67, 1)	(φύλακ-ς) φύλαξ (φλὸγ-ς) φλὸξ (ὄνυχ-ς) ὄνυξ
π,β,φ+σ = ψ (§ 67, 1)	(κώνωπ-ς) κώνωψ (Ἄραβ-ς) Ἄραψ (ἔγραφ-σα) ἔγραψα
τ,δ,θ+σ = σ (§ 64, 5)	(τάπητ-ς) τάπης (ἐλπὶδ-ς) ἐλπὶς (ὄρνιθ-ς) ὄρνις (νὺκτ-ς) νὺκ-ς = νὺξ
κ,γ,χ+μ = γμ (§ 70, 2)	(διωκ-μὸς) διωγμὸς (πνιγ-μὸς) πνιγμὸς (ταραχ-μὸς) ταραγμὸς
π,β,φ+μ =μμ (§ 68,1)	(βλέπ-μα) βλέμμα (τρῖβ-μα) τρῖμμα (γράφ-μα) γράμμα
τ,δ,θ+μ = σμ (§ 70, 3)	(πλάτ-μα) πλάσμα (ἔρειδ-μα) ἔρεισμα (πεῖθ-μα) πεῖσμα

22-0012_1-88_18b.indd 60 15/09/2017 16:32

κ,γ,χ+τ = κτ (§ 70, 1)	(πλεκτὸς) πλεκτὸς (ταγ-τὸς) τακτὸς (ὀρυχ-τὸς) ὀρυκτὸς
π,β,φ+τ = πτ (§ 70, 1)	(λέ-λειπ-ται) λέλειπται (βέ-βλαβ-ται) βέβλαπται (γέ-γραφ-ται) γέγραπται
τ,δ,θ+τ = στ (§ 70, 3)	(χαριέτ-τερος) χαριέστερος (ψεύδ-της) ψεύστης (πιθ-τὸς) πιστὸς
κ,γ,χ+θ = χθ (§ 70, 1)	(ἐ-πλέκ-θην) ἐπλέχθην (ἐ-λέγ-θην) ἐλέχθην (ἐ-ταράχ-θην) ἐταράχθην
π,β,φ+θ = φθ (§ 70, 1)	(ἐ-λείπ-θην) ἐλείφθην (ἐ-τρίβ-θην) ἐτρίφθην (ἐ-κρύφ-θην) ἐκρύφθην
τ,δ,θ+θ = σθ (§ 70, 3)	(ἐ-πλάτ-θην) ἐπλάσθην (ἐ-ψεύδ-θην) ἐψεύσθην (ἐ-πείθ-θην) ἐπείσθην
π,β,φ+δ = βδ (§ 70, 1)	(κρύφ-δην) κρύβδην
κ,γ,χ+j= ττ(σσ) (§ 67, 2, α)	(φυλάκ-jω) φυλάττω (ἀλλάγ-jω) ἀλλάττω (ταράχ-jω) ταράττω

22-0012_1-88_18b.indd 61 15/09/2017 16:32

ή γ+j=ζ	(ἁρπάγ-jω) ἁρπάζω (οἰμώγ-jω) οἰμώζω
δ+j= ζ (§ 67, 2, β)	(παίδ-jω) παίζω (ἐρίδ-jω) ἐρίζω
˘. ντ+j = ¯. σ (§ 67, 2, γ)	(πάντ-jα) πᾶσα (ἐκόντ-jα) ἑκοῦσα (παιδευθέντ-jα) παιδευθεῖσα

2. Ημίφωνα

˘. ν+σ = ¯. σ ή ˘. ν+σ = ˘. σ (§ 64, 4)	(μέλᾰν-ς) μέλᾱς (ποιμέν-σι) ποιμέσι
˘. ντ+σ = ¯. σ	(ἀνδρι'ἄντ-σι) ἀνδριᾶσι
˘. νδ+σ = ¯. σ	(σπένδ-σω) σπείσω
˘. νθ+σ = ¯. σ (§ 64, 6)	(πένθ-σομαι) πείσομαι
μ+ρ =μβρ	(μεσημ-ρία) μεσημβρία
ν+ρ = νδρ (§65, 1 και 2)	(ἀν-ρὸς) ἀνδρὸς

22-0012_1-88_18b.indd 62 15/09/2017 16:32

αν+j = αιν	(μαράν-jω) μαραίνω
αρ+j = αιρ	(χάρ-jω) χαίρω
ορ+j = οιρ (§ 66)	(μόρ-jα) μοῖρα
λ+j = λλ (§ 68, 4, α)	(σφάλ-jω) σφάλλω (ἀγγέλ-jω) ἀγγέλλω
ν+κ = γκ	(ἐν-κρύπτω) ἐγκρύπτω
ν+γ = γγ	(ἐν-γράφω) ἐγγράφω
ν+χ =γχ	(συν-χαίρω) συγχαίρω
ν+ξ = γξ (§ 70, 5)	(ἐν-ξύω) ἐγξύω
ν+π = μπ	(συν-πάσχω) συμπάσχω
ν+β = μβ	(ἐν-βάλλω) ἐμβάλλω
ν+φ = μφ	(ἐν-φαίνω) ἐμφαίνω
ν+ψ = μψ (§ 70, 5)	(ἐν-ψυχος) ἔμψυχος

22-0012_1-88_18b.indd 63 15/09/2017 16:32

ν+λ = λλ	(συν-λέγω) συλλέγω
ν+ρ = ρρ (§ 68, 5)	(συν-ράπτω) συρράπτω (ἐν-ράπτω)
ἡ ν+ρ = νρ	ἐνράπτω (ἔν-ρινος) ἔνρινος (αλλά και ἔρρινος)
ν+μ = μμ (§ 68, 5)	(ἐν-μένω) ἐμμένω (ὠξυν-μένος) ὠξυμμένος
ἡ ν+μ = σμ	(ὑφαν-μένος) ὑφασμένος, ὕφασμα (με-μιαν-μένος) μεμιασμένος, μίασμα

22-0012_1-88_18b.indd 64 15/09/2017 16:32

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ

ΤΥΠΟΛΟΓΙΚΟ

5ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ
ΔΙΑΙΡΕΣΗ ΚΑΙ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΩΝ ΜΕΡΩΝ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

1. Μέρη του λόγου. Κλιτά και άκλιτα. Τύποι. Κατάληξη, θέμα, χαρακτήρας

72. α) Οι λέξεις της αρχαίας ελληνικής, όπως και της νέας, χωρίζονται σε δέκα είδη, που λέγονται **μέρη του λόγου.**

Τα μέρη του λόγου είναι: 1) **άρθρο**, 2) **ουσιαστικό**, 3) **επίθετο**, 4) **αντωνυμία**, 5) **ρήμα**, 6) **μετοχή**, 7) **επίρρημα**, 8) **πρόθεση**, 9) **σύνδεσμος** και 10) **επιφώνημα**.

Το ουσιαστικό και το επίθετο λέγονται και **ονόματα**.

β) Από τα δέκα μέρη του λόγου τα έξι πρώτα, το άρθρο, το ουσιαστικό, το επίθετο, η αντωνυμία, το ρήμα και η μετοχή, λέγονται **κλιτά**, γιατί κ λ ί ν ο ν τ α ι, δηλ. καθένα από αυτά παρουσιάζεται στο λόγο με διάφορες μορφές:

22-0012_1-88_18b.indd 65 15/09/2017 16:32

ὁ στρατιώτης οὗτος ψιλὴν ἔχων τὴν κεφαλὴν μάχεται·

οἱ στρατιῶται οὗτοι ψιλὰς ἔχοντες τὰς κεφαλὰς μάχονται.

Τα λοιπά τέσσερα μέρη του λόγου, το επίρρημα, η πρόθεση, ο σύνδεσμος και το επιφώνημα, λέγονται ἄκλιτα, γιατί δεν κλίνονται, δηλ. παρουσιάζονται στο λόγο πάντα με την ίδια μορφή:

νῦν, ἐπί, καί, φεῦ.

73. Οι διάφορες μορφές που παίρνει μια κλιτή λέξη λέγονται τύποι αυτής της λέξης: ἥρως, ἥρωος, ἥρωες κτλ. - ἀκούω, ἀκούεις, ἀκούει κτλ. - γράφω, γράφεις, γράφει κτλ.

Σε κάθε τύπο μιας λέξης ξεχωρίζονται δύο μέρη: η κατάληξη και το θέμα.

α) Κατάληξη λέγεται το μεταβλητό μέρος της κλιτής λέξης προς το τέλος της: -ς, -ος, -ες κτλ., -ω, -εις, -ει κτλ.

β) Θέμα λέγεται το αμετάβλητο μέρος της κλιτής λέξης προς την αρχή της: ἡρω-, ἀκου-, γραφ-.

Ο τελευταίος φθόγγος του θέματος λέγεται χαρακτήρας. Ο χαρακτήρας μπορεί να είναι φωνήεν ή σύμφωνο· π.χ. του θέματος ηρω- χαρακτήρας ω· του θέματος ακου- χαρακτήρας ου· του θέματος γραφ- χαρακτήρας φ.

22-0012_1-88_18b.indd 66 15/09/2017 16:32

2. Πτωτικά. Παρεπόμενα των πτωτικών

74. Στην αρχαία ελληνική, όπως και στη νέα, το **ά ρ θ ρ ο**, το **ο υ σ ι α σ τ ι κ ό**, το **ε π ί θ ε τ ο**, η **α ν τ ω ν υ μ ί α** και η **μ ε τ ο χ ή** σχηματίζουν τύπους που λέγονται **πτώσεις**. Γι' αυτό τα πέντε αυτά κλιτά μέρη του λόγου λέγονται **πτωτικά**.

75. α) Οι πτώσεις στην αρχαία ελληνική είναι πέντε: η **ονομαστική**, η **γενική**, η **δοτική**, η **αιτιατική** και η **κλητική**.

β) Από τις πέντε πτώσεις η ονομαστική και η κλητική λέγονται **ορθές**, η γενική, η δοτική και η αιτιατική λέγονται **πλάγιες**.

76. Όπως στη νέα, έτσι και στην αρχαία ελληνική τα πτωτικά, εκτός από τις πτώσεις, έχουν ακόμα **γ έ ν ο ς**, **α ρ ι θ μ ό** και **κ λ ί σ η**.

α) Τα **γένη** των πτωτικών είναι τρία: **αρσενικό, θηλυκό και ουδέτερο**: ὁ πατήρ, ἡ μήτηρ, τὸ βιβλίον (βλ. § 81-82) - ὁ καλός, ἡ καλή, τὸ καλὸν - ἐκεῖνος, ἐκείνη, ἐκεῖνο - ὁ γράφων, ἡ γράφουσα, τὸ γράφον.

β) Οι **αριθμοί** των πτωτικών στην αρχαία γλώσσα ήταν τρεις: ο **ενικός**, που φανερώνει ότι γίνεται λόγος για ένα, ο **πληθυντικός**, που φανερώνει ότι γίνεται λόγος για πολλά, και ο **δυϊκός**, που φανερώνει ότι γίνεται λόγος για δύο (ὁ παῖς - οἱ παῖδες - τὼ παῖδε).

γ) **Κλίση** λέγεται ο ιδιαίτερος τρόπος με τον οποίο σχηματίζονται οι πτώσεις ενός πτωτικού. Οι κλίσεις των πτωτικών είναι τρεις: η **πρώτη**, η **δεύτερη** και η **τρίτη**.

77. Η πτώση, το γένος, ο αριθμός και η κλίση λέγονται με μία λέξη **παρεπόμενα** (ή **συνακόλουθα**) των πτωτικών.

22-0012_1-88_18b.indd 67 15/09/2017 16:32

6ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΤΟ ΑΡΘΡΟ

78. Άρθρο είναι η μονοσύλλαβη κλιτή λέξη που κανονικά χρησιμοποιείται εμπρός από τα ονόματα, όταν μνημονεύονται στο λόγο ως γνωστά και ορισμένα: ὁ πατήρ, ἡ μήτηρ, τὸ τέκνον.

Το άρθρο κλίνεται έτσι:

	Ενικός αριθμός			Πληθυντικός αριθμός		
ονομαστική	ὁ	ἡ	τὸ	οἱ	αἱ	τὰ
γενική	τοῦ	τῆς	τοῦ	τῶν	τῶν	τῶν
δοτική	τῷ	τῇ	τῷ	τοῖς	ταῖς	τοῖς
αιτιατική	τὸν	τὴν	τὸ	τοὺς	τὰς	τὰ

Δυϊκός αριθμός και των τριών γενών
Ονομ. και αιτ. τὼ - γεν και δοτ. τοῖν
(Σπάνιοι τύποι του θηλυκού είναι και: τά, ταῖν).

22-0012_1-88_18b.indd 68 15/09/2017 16:32

7ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ

Γενικά για τα ουσιαστικά

1. Ορισμός και διαίρεση των ουσιαστικών

79. Ονόματα ουσιαστικά ή απλώς **ουσιαστικά** λέγονται οι κλιτές λέξεις που σημαίνουν 1) πρόσωπα, ζώα ή πράγματα και 2) ενέργεια, κατάσταση ή ιδιότητα.

1) Τα ουσιαστικά που σημαίνουν πρόσωπα, ζώα ή πράγματα λέγονται **συγκεκριμένα**: ἄνθρωπος, ἵππος, γέφυρα.

2) Τα ουσιαστικά που σημαίνουν ενέργεια, κατάσταση ή ιδιότητα λέγονται **αφηρημένα**: ἐργασία, εὐτυχία, εὐγένεια.

80. Από τα ουσιαστικά:

1) λέγονται **κύρια ονόματα** όσα σημαίνουν ορισμένο πρόσωπο, ζώο, τόπο ή πράγμα: Ζεύς, Σωκράτης, Βουκεφάλας, Ὄλυμπος, Πηνειός, Κόρινθος·

2) λέγονται **προσηγορικά** ή **κοινά ονόματα** όσα σημαίνουν ένα σύνολο από πρόσωπα, ζώα ή πράγματα που ανήκουν στο ίδιο είδος: ἀνήρ, ἵππος, ὄρος, πόλις.

22-0012_1-88_18b.indd 69 15/09/2017 16:32

2. Γένος των ουσιαστικών

81. Το γένος των ουσιαστικών (πβ. § 76, α) το ξεχωρίζομε κάποτε από την κατάληξη (ἄνθρωπ-ος, οἰκί-α, δένδρ-ον), πάντοτε όμως και κυρίως από το άρθρο που παίρνουν: έτσι, όσα παίρνουν το άρθρο **ὁ** είναι **αρσενικά**, όσα παίρνουν το άρθρο **ἡ** είναι **θηλυκά** και όσα παίρνουν το άρθρο **τὸ** είναι **ουδέτερα**: ὁ ἄνθρωπος, ἡ ἄμπελος, τὸ πέλαγος.

82. Τα ουσιαστικά κατά το γένος τα ξεχωρίζομε:

1) σε **μονοκατάληκτα μ' ένα γένος**· αυτά είναι ή αρσενικά ή θηλυκά ή ουδέτερα και επομένως έχουν μόνο έναν τύπο: ὁ ἀνήρ, ἡ γυνή, τὸ τέκνον - ὁ οὐρανός, ἡ θάλασσα, τὸ δένδρον·

2) σε **μονοκατάληκτα με δύο γένη** ή ουσιαστικά **κοινού γένους**· αυτά έχουν δύο γένη (αρσενικό και θηλυκό), αλλά έναν τύπο, κοινό και για τα δύο, και τα ξεχωρίζομε μόνο από το άρθρο: ὁ παῖς - ἡ παῖς· ὁ σύζυγος - ἡ σύζυγος· ὁ βοῦς - ἡ βοῦς· ὁ ἵππος - ἡ ἵππος·

3) σε **δικατάληκτα με δύο γένη**· αυτά έχουν δύο γένη (αρσενικό και θηλυκό) και δύο τύπους, έναν για κάθε γένος: ὁ ποιητὴς - ἡ ποιήτρια· ὁ ἱερεὺς - ἡ ἱέρεια· ὁ βασιλεὺς - ἡ βασίλισσα· ὁ λέων - ἡ λέαινα.

22-0012_1-88_18b.indd 70 15/09/2017 16:32

3. Αριθμός των ουσιαστικών

83. **Οι αριθμοί των ουσιαστικών, όπως και των άλλων πτωτικών, είναι τρεις: ο ενικός, ο δυϊκός και ο πληθυντικός (βλ. § 76, β).**

Υπάρχουν όμως ουσιαστικά που είναι εύχρηστα μόνο ή προπάντων σ' έναν από τους τρεις αριθμούς (πβ. § 153).

1) Στον ενικό (μόνο ή προπάντων) είναι εύχρηστα:

α) πολλά αφηρημένα ουσιαστικά: ἀγάπη, αἰδώς, δικαιοσύνη, εὐσέβεια, πενία, φιλοσοφία, χρηστότης **κ.ά.**

β) ονόματα που δηλώνουν φυσικά σώματα ή φαινόμενα ή καταστάσεις: ἡ γῆ, ὁ οὐρανός, ὁ ἀήρ, ὁ αἰθήρ, τὸ ἔαρ, ὁ βορέας (βορρᾶς), ἡ ἠώς, ἡ ἠχώ, τὸ γῆρας, ἡ νεότης, ἡ δίψα, ἡ πεῖνα **κ.ά.**

γ) ονόματα μετάλλων: ὁ ἄργυρος, ὁ σίδηρος, ὁ χαλκὸς **κ.ά.**

δ) μερικά άλλα προσηγορικά: τὸ ἔλαιον, τὸ μέλι, τὸ κνέφας **(= σκότος)**, τὸ νέκταρ **(= το ποτό των θεών) κ.ά.**

ε) τα περισσότερα κύρια ονόματα (που κανονικά εκφέρονται στον ενικό): Αἴγινα, Ἄργος, Ἀττική, Ἑλλάς, Εὐρώτας, Ὄλυμπος, Ξενοφῶν, Περικλῆς, Σωκράτης **κ.ά.**

22-0012_1-88_18b.indd 71 15/09/2017 16:32

2) Στον πληθυντικό (μόνο ή προπάντων) είναι εύχρηστα:

α) πολύ λίγα προσηγορικά αἱ δυσμαὶ (από άχρηστο ενικό ἡ δυσμή), τὰ ἔγκατα (από άχρηστο ενικό τὸ ἔγκατον), οἱ ἐτησίαι (= μελτέμια, από άχρηστο ενικό ὁ ἐτησίας, βλ. § 88, 3).

β) μερικά κύρια ονόματα πόλεων, τόπων, γιορτών κτλ.: αἱ Ἀθῆναι, οἱ Δελφοί, αἱ Θῆβαι, τὰ Μέγαρα, αἱ Πλαταιαὶ - τὰ Τέμπη - τὰ Διονύσια, Ἐλευσίνια, Ἴσθμια, Νέμεα, Ὀλύμπια, Παναθήναια κ.ά. (πβ. τα νεοελλ. Σπέτσες, Ψαρά - Χριστούγεννα, Θεοφάνεια κ.ά.).

3) Στο δυϊκό (που δεν τον έχει η νέα ελληνική) ήταν εύχρηστα στην αρχαία, και μάλιστα στην αττική διάλεκτο, κυρίως όσα δηλώνουν πράγματα που από τη φύση τους αποτελούν ζεύγη: τὼ ὀφθαλμὼ (= οι δύο ὀφθαλμοί), τὼ πόδε (= τα δύο πόδια), τὼ χεῖρε (= τα δύο χέρια)· επίσης ο δυϊκός συνηθιζόταν για δύο πρόσωπα, ζώα ή πράγματα που ήταν γνωστό ότι ήταν δύο (και αναφέρονταν μαζί) ή χρησιμοποιούνται κατά δύο ζεύγη: τὼ ἀδελφὼ (= οι δύο αδελφοί), τὼ Διοσκούρω (= οι δύο Διόσκουροι), τὼ Αἴαντε (= οι δύο Αίαντες), τὼ βόε (= τα δύο βόδια) κτλ.

4. Κλίση των ουσιαστικών

84. Οι κλίσεις των ουσιαστικών, όπως και των άλλων πτωτικών, είναι τρεις: η **πρώτη**, η **δεύτερη** και η

22-0012_1-88_18b.indd 72 15/09/2017 16:32

τρίτη (βλ. § 76, γ).

Κατά την κλίση που ανήκουν τα ουσιαστικά λέγονται **πρωτόκλιτα**, **δευτερόκλιτα** ή **τριτόκλιτα**.

85. 1) Όσα ουσιαστικά έχουν τον ίδιο αριθμό συλλαβών σε όλες τις πτώσεις του ενικού και του πληθυντικού λέγονται **ισοσύλλαβα**. Τα ισοσύλλαβα ανήκουν στην πρώτη και τη δεύτερη κλίση: ὁ τα-μί-ας, τοῦ τα-μί-ου κτλ., οἱ τα-μί-αι, τῶν τα-μι-ῶν κτλ. - ὁ λό-γος, τοῦ λό-γου κτλ., οἱ λό-γοι, τῶν λό-γων κτλ.

2) Όσα ουσιαστικά έχουν στη γενική και δοτική του ενικού και σε όλες τις πτώσεις του πληθυντικού μία συλλαβή περισσότερη από την ονομαστική (και κλητική) του ενικού λέγονται **περιττοσύλλαβα** και ανήκουν στην τρίτη κλίση: ὁ πί-ναξ, τοῦ πί-να-κος κτλ., οἱ πί-νακες, τῶν πι-νά-κων, τοῖς πί-να-ξι κτλ. – τὸ σῶμα, τοῦ σώ-μα-τος, τῷ σώ-μα-τι κτλ.

22-0012_1-88_18b.indd 73 15/09/2017 16:32

8ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΠΡΩΤΗ ΚΛΙΣΗ ΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

1. Πρωτόκλιτα ασυναίρετα ουσιαστικά

86. Κατά την **πρώτη κλίση** κλίνονται ονόματα αρσενικά και θηλυκά: τα αρσενικά λήγουν σε **-ας** ή σε **-ης** και τα θηλυκά σε **-α** ή σε **-η**.

α) Παραδείγματα αρσενικών σε -ας και σε -ης

		(θ. νεανιᾱ)	(θ. Ἀτρειδᾱ-)	(θ. στρατιωτᾱ-)	(θ. ποιητᾱ)
			Ενικός αριθμός		
ον.	ὁ	νεανί**ας**	Ἀτρεί**δης**	στρατιώτης	ποιητὴς
γεν.	τοῦ	νεανί**ου**	Ἀτρεί**δου**	στρατιώτου	ποιητοῦ
δοτ.	τῷ	νεανί**ᾳ**	Ἀτρεί**δῃ**	στρατιώτῃ	ποιητῇ
αιτ.	τὸν	νεανί**αν**	Ἀτρεί**δην**	στρατιώτην	ποιητὴν
κλ.	(ὦ)	νεανί**α**	Ἀτρεί**δη**	στρατιῶτ**ᾰ**	ποιητὰ

22-0012_1-88_18b.indd 74 15/09/2017 16:32

Πληθυντικός αριθμός

ον.	οἱ	νεανί**αι**	Ἀτρεῖδ**αι**	στρατιῶται	ποιηταὶ
γεν.	τῶν	νεανι**ῶν**	Ἀτρειδ**ῶν**	στρατιωτῶν	ποιητῶν
δοτ.	τοῖς	νεανί**αις**	Ἀτρείδ**αις**	στρατιώταις	ποιηταῖς
αιτ.	τοὺς	νεανί**ας**	Ἀτρείδ**ας**	στρατιώτας	ποιητὰς
κλ.	(ὦ)	νεανί**αι**	Ἀτρεῖδ**αι**	στρατιῶται	ποιηταὶ

Δυϊκός αριθμός

ον., αιτ., κλ. (ὦ) νεανί**ᾱ** Ἀτρείδ**ᾱ** στρατιώτᾱ ποιητὰ
γεν., δοτ. τοῖν νεανί**αιν** Ἀτρείδ**αιν** στρατιώταιν ποιηταῖν

β) Παραδείγματα θηλυκών σε -ᾱ και -ᾰ (γεν. -ᾱς)

(θ. πολιτειᾱ) (θ. στρατιᾱ-) (θ. ἀληθειᾰ-) (θ. σφαιρᾰ-)

Ενικός αριθμός

ον.	ἡ	πολιτεία	στρατιὰ	ἀλήθειᾱ	σφαῖρᾰ
γεν.	τῆς	πολιτείας	στρατιᾶς	ἀληθείᾱς	σφαίρᾱς
δοτ.	τῇ	πολιτείᾳ	στρατιᾷ	ἀληθείᾳ	σφαίρᾳ
αιτ.	τὴν	πολιτείαν	στρατιὰν	ἀλήθειᾰν	σφαῖρᾰν
κλ.	(ὦ)	πολιτεία	στρατιὰ	ἀλήθειᾰ	σφαῖρᾰ

22-0012_1-88_18b.indd 75 15/09/2017 16:32

Πληθυντικός αριθμός

ον.	αἱ	πολιτεῖαι	στρατιαὶ	ἀλήθειαι	σφαῖραι
γεν.	τῶν	πολιτειῶν	στρατιῶν	ἀληθειῶν	σφαιρῶν
δοτ.	ταῖς	πολιτείαις	στρατιαῖς	ἀληθείαις	σφαίραις
αιτ.	τὰς	πολιτείας	στρατιὰς	ἀληθείας	σφαίρας
κλ.	(ὦ)	πολιτεῖαι	στρατιαὶ	ἀλήθειαι	σφαῖραι

Δυϊκός αριθμός

ον., αιτ. τώ, **κλ.** (ὦ) πολιτεί**ᾱ** στρατιὰ ἀληθείᾱ σφαίρᾱ
γεν., δοτ. τοῖν πολιτεί**αιν** στρατιαῖν ἀληθείαιν σφαίραιν

γ) Παραδείγματα θηλυκών σε ᾰ- (γεν. -ης)

(θ. τραπεζᾰ-) (θ. γλωσσᾰ-)

Ενικός αριθμός

ον.	ἡ	τράπεζ**ᾰ**	γλῶσσᾰ
γεν.	τῆς	τραπέζ**ης**	γλώσσης
δοτ.	τῇ	τραπέζ**ῃ**	γλώσσῃ
αιτ.	τὴν	τράπεζ**ᾰν**	γλῶσσᾰν
κλ.	(ὦ)	τράπεζ**ᾰ**	γλῶσσᾰ

22-0012_1-88_18b.indd 76 15/09/2017 16:32

(θ. τραπεζᾰ) (θ. γλωσσᾰ)

Πληθυντικός αριθμός

ον	αἱ	τράπεζ**αι**	γλῶσσαι
γεν	τῶν	τραπεζ**ῶν**	γλωσσῶν
δοτ	ταῖς	τραπέζ**αις**	γλώσσαις
αιτ	τὰς	τραπέζ**ας**	γλώσσας
κλ	(ὦ)	τράπεζ**αι**	γλῶσσαι

Δυϊκός αριθμός

ον., αιτ. τώ, κλ. (ὦ) τραπέζ**ᾱ** γλώσσᾱ
γεν., δοτ. τοῖν τραπέζ**αιν** γλώσσαιν

δ) Παραδείγματα θηλυκών σε -η

(θ. κωμᾱ) (θ. τιμᾱ-) (θ. κωμᾱ-) (θ. τιμᾱ-)

	Ενικός αριθμός			Πληθυντικός αριθμός		
ον.	ἡ	κώμ**η**	τιμὴ	αἱ	κῶμ**αι**	τιμαὶ
γεν.	τῆς	κώμ**ης**	τιμῆς	τῶν	κωμ**ῶν**	τιμῶν
δοτ.	τῇ	κώμ**ῃ**	τιμῇ	ταῖς	κώμ**αις**	τιμαῖς
αιτ.	τὴν	κώμ**ην**	τιμὴν	τὰς	κώμ**ας**	τιμὰς
κλ.	(ὦ)	κώμ**η**	τιμὴ	(ὦ)	κῶμ**αι**	τιμαὶ

22-0012_1-88_18b.indd 77 15/09/2017 16:32

Δυϊκός αριθμός

ον., αιτ. τώ, κλ. (ῶ) κώμᾱ τιμὰ
γεν., δοτ. τοῖν κώμαιν τιμαῖν

87. ΟΛΙΚΕΣ Ή ΦΑΙΝΟΜΕΝΙΚΕΣ ΚΑΤΑΛΗΞΕΙΣ ΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΤΗΣ Α΄ ΚΛΙΣΗΣ

	Ενικός				Πληθυντ.		Δυϊκός	
	Αρσενικό		Θηλυκό		Αρσ.	Θηλ.	Αρσ.	Θηλ.
ον.	-ᾱς	-ης	-ᾱ	-ᾰ	-η	-αι	-ᾱ	
γεν.	-ου	-ου	-ᾱς	-ᾱς ή -ης	-ης	-ων	-αιν	
δοτ.	-ᾳ	-ῃ	-ᾳ	-ᾳ ή -ῃ	-ῃ	-αις	-αιν	
αιτ.	-ᾱν	-ην	-ᾱν	-ᾰν	-ην	-ᾱς	-ᾱ	
κλ.	-ᾱ	-η (ή-ᾰ)	-ᾱ	-ᾰ	-η	-αι	-ᾱ	

Παρατηρήσεις

88. Στα πρωτόκλιτα ουσιαστικά:

1) οι καταλήξεις του πληθυντικού (και του δυϊκού) των αρσενικών και των θηλυκών είναι οι ίδιες·

2) το α στην κατάληξη -ας (σε οποιαδήποτε πτώση) είναι πάντοτε μακρόχρονο: ὁ Αἰνείᾱς, τῆς χώρᾱς, τοὺς

22-0012_1-88_18b.indd 78 15/09/2017 16:32

στρατιώτᾱς (μακρόχρονη είναι και η κατάληξη α του δυϊκού: τὼ Ἀτρείδᾱ).

3) η γενική του πληθ. τονίζεται στη λήγουσα και παίρνει περισπωμένη: τῶν νεανιῶν, τῶν θαλασσῶν. Βλ. και § 39, 1, 2 και 3. Αλλά οἱ ἐτησίαι (= μελτέμια· πβ. § 83, 2, α), τῶν ἐτησίων.

89. Από τα πρωτόκλιτα αρσενικά σε -ης σχηματίζουν την κλητική του ενικού σε -ᾱ και όχι σε -η:

α) τα εθνικά: ὦ Πέρσᾰ, ὦ Σκύθᾰ.

β) όσα λήγουν σε -της και τα σύνθετα (με β΄ συνθ. ρήμα) σε -άρχης, -μέτρης, -πώλης, -τρίβης, -ώνης κτλ.: ὦ στρατιῶτα, ὦ γυμνασιάρχα, ὦ βιβλιοπῶλα, ὦ παιδοτρίβα, ὦ τελῶνα.

90. Στα πρωτόκλιτα θηλυκά που λήγουν σε -α:

1) αν πριν από την κατάληξη α υπάρχει σύμφωνο (εκτός από το ρ), τότε το α αυτό λέγεται **μη καθαρό,** είναι κανονικά **βραχύχρονο** και στη γενική και δοτική του ενικού τρέπεται σε η: ἡ μοῦσα, τῆς μούσης, τῇ μούσῃ κτλ. - ἡ μᾶζα, τῆς μάζης, τῇ μάζῃ κτλ.

2) αν πριν από την κατάληξη α υπάρχει φωνήεν ή ρ, τότε το α αυτό λέγεται **καθαρό**, είναι κανονικά **μακρόχρονο** και φυλάγεται σε όλες τις πτώσεις του ενικού: ἡ πολιτεία, τῆς πολιτείας, τῇ πολιτείᾳ κτλ. - ἡ ὥρα, τῆς ὥρας, τῇ ὥρᾳ κτλ.

3) το α της κατάληξης στην αιτιατική και την κλητική του ενικού είναι μακρόχρονο ή βραχύχρονο, ανάλογα με το τι είναι στην ονομαστική: (ἡ πολιτείᾱ) τὴν πολιτείᾱν, ὦ πολιτείᾱ - (ἡ μοῦσᾰ) τὴν μοῦσᾰν, ὦ μοῦσᾰ.

22-0012_1-88_18b.indd 79 15/09/2017 16:32

91. ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΣΥΝΑΙΡΕΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΤΗΣ Α΄ ΚΛΙΣΗΣ

(που δείχνει ιδίως την ορθογραφία των λέξεων)

1. ΑΡΣΕΝΙΚΑ

α) σε -ᾱς

κοχλίας (ῐ)
λοχίας (ῐ)
τραυματίας (ῐ)
Γοργίας (ῐ)
Ἱππίας (ῐ)
Καλλίας(ῐ)
Φιντίας (ῐ)
μανδύας (ῠ)
Αἰνείας

β) σε -ης

εὐπατρίδης (ῐ)
Εὐριπίδης (ῐ)
Πελοπίδης (ῐ)
Ἀτρείδης
Ἡρακλείδης
Αἰσχίνης
ἑλάτης[1] (ᾰ)
ἁμαξηλάτης (ᾰ)
ἁρματηλάτης (ᾰ)
ἐργάτης (ᾰ)
πελάτης (ᾰ)
πλάστης (ᾰ)
Ἐλεάτης (ᾱ)
Κροτωνιάτης (ᾱ)
Σπαρτιάτης (ᾱ)
Τεγεάτης (ᾱ)
κομήτης[2]
κωμήτης[3]
πλανήτης
προφήτης
σφενδονήτης
Αἰγινήτης
ἀθλητὴς
μαθητὴς

---

1. οδηγός αλόγων κτλ. – 2. αυτός που έχει πολλά μαλλιά· το άστρο. – 3. αυτός που κατοικεί σε χωριά.

22-0012_1-88_18b.indd 80 15/09/2017 16:32

μιμητὴς κτλ.
ζευγίτης (ῑ)
μεσίτης (ῑ)
ὁπλίτης (ῑ)
πολίτης (ῑ)
τεχνίτης (ῑ)
Ἀβδηρίτης (ῑ)
Σταγιρίτης (ῑ)
κριτὴς
ἀκοντιστὴς
δύτης (ῠ)
θύτης (ῠ)
λύτης (ῠ)
πρεσβύτης (ῡ)
μηνυτὴς
δεσμώτης
ἠπειρώτης
θιασώτης
ἰδιώτης
νησιώτης
πατριώτης κτλ.
ζηλωτὴς
μισθωτὴς
ἀγρότης
δεσπότης
δημότης
ἐξωμότης
ἱππότης
προδότης
τοξότης

2. ΘΗΛΥΚΑ

α) σε -α -ας

Πλάταιᾰ
Φώκαιᾰ
ἐλαία
ἡλιαία
κεραία
σημαία
μηλέα
πτελέα
γενεὰ
δωρεὰ
βοήθειᾰ
ἐνέργειᾰ
ἀμέλειᾰ
ἐπιμέλειᾰ
ἀσέβειᾰ
εὐσέβειᾰ
ἔνδειᾰ κτλ.

22-0012_1-88_18b.indd 81 15/09/2017 16:32

ὠφέλειᾰ
(και ὠφελίᾱ)
βασίλειᾰ[4]
ἱέρειᾰ
ἀκρώρειᾰ
Ὀδύσσειᾰ
Μαντίνειᾰ
Χαιρώνειᾰ
Ψυττάλειᾰ
ἁλιεία
βασιλεία
δουλεία
ἐφορεία
στρατεία κτλ.
ἀνδρεία
σιτοδεία
λεία
μνεία
χρεία
Ἐρέτριᾰ
αὐλήτριᾰ
μαθήτριᾰ κτλ.
ἀδικία (ῐ)

εὐφορία (ῐ)
σοφία (ῐ) κτλ.
ἐκκλησία (ῐ)
συνωμοσία (ῐ)
μυρμηκιὰ
στρατιὰ
ἄγνοια
ἄνοια
ἔννοια
εὔνοια
ὁμόνοια
πρόνοια
ἄπνοια
δύσπνοια
εὔπλοια
ἀπόρροια
ῥοιὰ[5]
χροιὰ
Ἅρπυια[6]
ὀργυιὰ
μητρυιὰ
μυῖα
γαῖα, γραῖα

---

4. βασίλισσα. – 5. η ροδιά και ο καρπός της. – 6. φτερωτή θεά.

22-0012_1-88_18b.indd 82 15/09/2017 16:32

μαῖα, μοῖρα
πεῖρα, πρᾷρα
σπεῖρα, σφαῖρα
σφῦρα
Αἴθρα, Φαίδρα
αὖρα, λαύρα
σαύρα, θήρα
θύρα

β) σε -α -ης

ἄμιλλα
δίκελλα
θύελλα
βδέλλα
βασίλισσα
μέλισσα
κίσσα (ῐ)
πίσσα (ῐ)
δίψα (ῐ)
κνῖσα (ῑ)
μᾶζα (μᾱ)
μύξα (ῠ)
πεῖνα
πῖνα (ῑ)
πρύμνα (ῠ)
(και πρύμνη)
ῥίζα (ῐ)
ῥῖνα[7] (ῑ)
(και ῥίνη)
δράκαινᾰ
θέαινᾰ
θεράπαινᾰ
λέαινᾰ
τρίαινᾰ

γ) σε -η

αἰσχύνη (ῡ)
βλάβη (ᾰ)
δάφνη (ᾰ)
δίκη (ῐ)
δίνη[8] (ῑ)
ἴλη (ῑ)
κλίνη(ῑ)
λίμνη (ῐ)
λύπη (ῡ)
νίκη (ῑ)

---

7. εργαλείο για ρίνισμα, λίμα. – 8. στρόβιλος.

22-0012_1-88_18b.indd 83 15/09/2017 16:32

νύμφη (ŭ)
πλάνη (ă)
πύλη (ŭ)
ῥύμη[9]
σκαπάνη (ă)
σκάφη (ă)
σπάθη (ă)
τύχη (ŭ)
ὕλη (ū)
φάτνη (ă)
τιμὴ
ψυχὴ κτλ.

2. Πρωτόκλιτα συνηρημένα ουσιαστικά

92. Τα περισσότερα από τα πρωτόκλιτα ουσιαστικά που πριν από το χαρακτήρα α του θέματος έχουν άλλο α ή ε συναιρούνται σε όλες τις πτώσεις και γι' αυτό ονομάζονται πρωτόκλιτα συνηρημένα ουσιαστικά (πβ. §§ 53-54).

9. ορμή, φόρα· δρόμος.

22-0012_1-88_18b.indd 84 15/09/2017 16:32

22-0012_1-88_18b.indd 85

Παραδείγματα

Ενικός αριθμός

	(θ. Ἑρμεα- = Ἑρμη-)			(θ. μναα- = μνᾶ-)		(θ. συκεα- = συκη-)	
ον.	ὁ	(Ἑρμέας)	Ἑρμῆς	ἡ	(μνάα)	μνᾶ	(συκέα)	συκῆ
γεν.	τοῦ	(Ἑρμέου)	Ἑρμοῦ	τῆς	(μνάας)	μνᾶς	(συκέας)	συκῆς
δοτ.	τῷ	(Ἑρμέᾳ)	Ἑρμῇ	τῇ	(μνάᾳ)	μνᾷ	(συκέᾳ)	συκῇ
αιτ.	τὸν	(Ἑρμέαν)	Ἑρμῆν	τὴν	(μνάαν)	μνᾶν	(συκέαν)	συκῆν
κλ.	(ὦ)	(Ἑρμέα)	Ἑρμῆ	(ὦ)	(μνάα)	μνᾶ	(συκέα)	συκῆ

Πληθυντικός αριθμός

ον.	οἱ	(Ἑρμέαι)	Ἑρμαῖ	αἱ	(μνάαι)	μναῖ	(συκέαι)	συκαῖ
γεν.	τῶν	(Ἑρμεῶν)	Ἑρμῶν	τῶν	(μναῶν)	μνῶν	(συκεῶν)	συκῶν
δοτ.	τοῖς	(Ἑρμέαις)	Ἑρμαῖς	ταῖς	(μνάαις)	μναῖς	(συκέαις)	συκαῖς
αιτ.	τοὺς	(Ἑρμέας)	Ἑρμᾶς	τὰς	(μνάας)	μνᾶς	(συκέας)	συκᾶς
κλ.	(ὦ)	(Ἑρμέαι)	Ἑρμαῖ	(ὦ)	(μνάαι)	μναῖ	(συκέαι)	συκαῖ

15/09/2017 16:32

ον., αιτ., τώ, κλητ. (ὦ) (Ἑρμέα) Ἑρμᾶ (μνάα) μνᾶ (συκέα) συκᾶ

γεν., δοτ. τοῖν (Ἑρμέαιν) Ἑρμαῖν (μνάαιν) μναῖν (συκέαιν) συκαῖν.

Κατά το Ἑρμῆς κλίνονται: Ἀπελλῆς, Θαλῆς. – Κατά το μνᾶ κλίνονται: Ἀθηνᾶ, Ναυσικᾶ. – Κατά το συκῆ κλίνονται: ἀμυγδαλῆ, ἀλωπεκῆ (= δέρμα αλεπούς), κυνῆ (= δέρμα σκύλου), λεοντῆ (= δέρμα λιονταριού), ῥοδῆ (= τριανταφυλλιά), γαλῆ κ.ά., καθώς και το όνομα γῆ στον ενικό.

93. Τα συνηρημένα πρωτόκλιτα ουσιαστικά έχουν και μετά τη συναίρεση τις καταλήξεις των ασυναίρετων τύπων. Μόνο το εα στον ενικό το συναιρούν σε η: ὁ Ἑρμέας - Ἑρμῆς, ἡ συκέα - συκῆ, τῆς συκέας - συκῆς **κτλ.· αλλά:** τοὺς Ἑρμέας - Ἑρμᾶς, τὰς συκέας - συκᾶς **κτλ.**

22-0012_1-88_18b.indd 86 15/09/2017 16:32

9ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΔΕΥΤΕΡΗ ΚΛΙΣΗ ΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

1. Δευτερόκλιτα ασυναίρετα ουσιαστικά

94. Κατά τη **δεύτερη κλίση** κλίνονται ονόματα και των τριών γενών: αρσενικά και θηλυκά που λήγουν σε **-ος** και ουδέτερα που λήγουν σε **-ον.**

α) Παραδείγματα αρσενικών και θηλυκών

	(θ. ἀνθρωπο-)		(θ. ἀγρο-)		(θ. νησο-)	(θ. ὁδο-)
			Ενικός αριθμός			
ον.	ὁ	ἄνθρωπ**ος**	ἀγρὸς	ἡ	νῆσ**ος**	ὁδὸς
γεν.	τοῦ	ἀνθρώπ**ου**	ἀγροῦ	τῆς	νήσ**ου**	ὁδοῦ
δοτ.	τῷ	ἀνθρώπ**ῳ**	ἀγρῷ	τῇ	νήσ**ῳ**	ὁδῷ
αιτ.	τὸν	ἄνθρωπ**ον**	ἀγρὸν	τὴν	νῆσ**ον**	ὁδὸν
κλ.	(ὦ)	ἄνθρωπ**ε**	ἀγρὲ	(ὦ)	νῆσ**ε**	ὁδὲ
			Πληθυντικός αριθμός			
ον.	οἱ	ἄνθρωπ**οι**	ἀγροὶ	αἱ	νῆσ**οι**	ὁδοὶ
γεν.	τῶν	ἀνθρώπ**ων**	ἀγρῶν	τῶν	νήσ**ων**	ὁδῶν
δοτ.	τοῖς	ἀνθρώπ**οις**	ἀγροῖς	ταῖς	νήσ**οις**	ὁδοῖς
αιτ.	τοὺς	ἀνθρώπ**ους**	ἀγροὺς	τὰς	νήσ**ους**	ὁδοὺς
κλ.	(ὦ)	ἄνθρωπ**οι**	ἀγροὶ	(ὦ)	νῆσ**οι**	ὁδοὶ

22-0012_1-88_18b.indd 87 15/09/2017 16:32

22-0012_1+88_18b.indd 88

Δυϊκός αριθμός

ον., αιτ. τώ, κλ.	(ὦ) ἀνθρώπ**ω**	ἀγρὼ	νήσ**ω**	ὁδὼ
γεν., δοτ.	τοῖν ἀνθρώπ**οιν**	ἀγροῖν	νήσ**οιν**	ὁδοῖν

β) Παραδείγματα ουδετέρων

	(θ. μυστηριο-)	(θ. δωρο-)	(θ. φυτο-)		(θ. μυστηριο-)	(θ. δωρο-)	(θ. φυτο-)
	Ενικός αριθμός				**Πληθυντικός αριθμός**		
ον.	τὸ μυστήρι**ον**	δῶρον	φυτὸν	τὰ	μυστήρι**α**	δῶρα	φυτὰ
γεν.	τοῦ μυστηρί**ου**	δώρου	φυτοῦ	τῶν	μυστηρί**ων**	δώρων	φυτῶν
δοτ.	τῷ μυστηρί**ῳ**	δώρῳ	φυτῷ	τοῖς	μυστηρί**οις**	δώροις	φυτοῖς
αιτ.	τὸ μυστήρι**ον**	δῶρον	φυτὸν	τὰ	μυστήρι**α**	δῶρα	φυτὰ
κλ.	(ὦ) μυστήρι**ον**	δῶρον	φυτὸν	(ὦ)	μυστήρι**α**	δῶρα	φυτὰ

Δυϊκός αριθμός

ον., αιτ. τώ, κλ.	(ὦ) μυστηρί**ω**	δώρω	φυτὼ
γεν., δοτ.	τοῖν μυστηρί**οιν**	δώροιν	φυτοῖν

15/09/2017 16:32

95. ΟΛΙΚΕΣ ΄Η ΦΑΙΝΟΜΕΝΙΚΕΣ ΚΑΤΑΛΗΞΕΙΣ ΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΤΗΣ Β΄ ΚΛΙΣΗΣ

	Αρσενικό και θηλυκό			Ουδέτερο		
	Ενικός	Πληθ.	Δυϊκός	Ενικός	Πληθ.	Δυϊκός
ον.	-ος	-οι	-ω	-ον	-ᾰ	-ω
γεν.	-ου	-ων	-οιν	-ου	-ων	-οιν
δοτ.	-ῳ	-οις	-οιν	-ῳ	-οις	-οιν
αιτ.	-ον	-ους	-ω	-ον	-ᾰ	-ω
κλ.	-ε (-ος)	-οι	-ω	-ον	-ᾰ	-ω

Παρατηρήσεις

96. Από τα ουσιαστικά της β΄ κλίσης:

1) Τα αρσενικά και τα θηλυκά έχουν σε όλες τις πτώσεις τις ίδιες καταλήξεις (και τα ξεχωρίζουμε μόνο από το άρθρο).

2) Τα ουδέτερα διαφέρουν από τα αρσενικά και τα θηλυκά στην ονομ. και κλητ. του ενικού (όπου έχουν κατάλ. **-ον**) και στην ονομ., αιτιατ. και κλητ. του πληθ. (όπου έχουν κατάλ. **-ᾰ**).

97. α) Τα ουδέτερα των πτωτικών (σε όλες τις κλίσεις) σχηματίζουν στον ενικό και στον πληθ. τρεις πτώσεις όμοιες: την ονομαστική, την αιτιατική και την κλητική.

β) Η κατάληξη **α** των ουδετέρων όλων γενικά των πτωτικών είναι βραχύχρονη: τὰ μῆλᾰ, τὸ σῶμᾰ, τὰ σώματᾰ, τὰ γενναῖᾰ, ἐκεῖνᾰ, τὰ τιμῶντᾰ.

22-0012_1-88_18b.indd 89 15/09/2017 16:32

98. ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΣΥΝΑΙΡΕΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΤΗΣ Β΄ ΚΛΙΣΗΣ

(που δείχνει ιδίως την ορθογραφία των λέξεων)

1. ΑΡΣΕΝΙΚΑ

ἆθλος[1]
βίος
γρῖφος
θρῦλος
θῡμὸς
καρκίνος
κίνδῡνος
κρίκος
κύκλος
Κῦρος
λίθος[2]
λιμὸς[3]
λοιμὸς[4]
λύκος
μάγος
μόλυβδος[5]
μύδρος[6]
μῦθος
μύλος
νᾶνος
πάγος
πάππος
πίθος
πῖλος
πύργος
σῖτος[7]
σκύμνος[8]
σκῦρος[9]
σπίνος
στάμνος[10]
στίβος
στίχος[11]
στοῖχος[12]
στῦλος[13]
Σύρος[14]
σχῖνος[15]
σχοῖνος[16]
τίτλος
τύλος[17]
τύμβος[18]
τῦφος
ὗβος[19]
ὕμνος
ὕπνος
φάρος
Χῖος[20]

---

1. (από το ἄεθλος) αγώνας, κατόρθωμα. – 2. αρσ. και θηλ. – 3. πείνα, σιτοδεία. – 4. μολυσματική αρρώστια, πανούκλα. – 5. και μόλιβος. – 6. πυραχτωμένο σίδερο. – 7. πληθ. τὰ σῖτα (βλ. § 147). – 8. νεογνό ζώου, ιδίως του λιονταριού. – 9. κομμάτι από πέτρα, που ξεπετιέται κατά τη λάξευση· αλλιώς: λατύπη. – 10. στάμνα. – 11. σειρά, γραμμή, αράδα (οποιαδήποτε). – 12. σειρά από ανθρώπους, στρατιώτες, πλοία κτλ., γραμμή σε παράταξη. – 13. κολόνα (κυρίως για στήριξη) αλλιώς: κίων· ενώ ἡ στήλη = επιτύμβια πλάκα, πέτρα που χρησιμεύει για ορόσημο, πλάκα με επιγραφή κτλ.

22-0012_1-88_18b.indd 90 15/09/2017 16:32

2. ΘΗΛΥΚΑ

ἄμμος
ἄρκτος
Ἴος
κάμηλος
κάμινος
Κάσος
Κύθνος
Κύπρος
μύρτος[21]
Νάξος
Πάρος
πλίνθος
πρῖνος[22]
ῥάβδος
Σῦρος[23]
Σκῦρος
τάφρος
Χίος[24]

3. ΟΥΔΕΤΕΡΑ

ἆθλον[25]
ἄντρον
ἄστρον
βάθρον
ἴον
κρίνον
λίκνον[26]
λίνον[27]
λύτρον[28]
μύρον
μύρτον[29]
νίτρον[30]
(ἡ λίτρον)[30]
ξύλον
πίσον[31]
πράσον
πτύον[32]
στυππεῖον[33]
σῦκον
φύλλον[34]
φῦλον[35]
ᾠὸν

– 14. κάτοικος της Συρίας (ενώ ἡ Σῦρος, το νησί). – 15. μαστιχόδεντρο. – 16. βούρλο (υποκορ. σχοινίον). – 17. ρόζος, κάλος, σκληρό εξόγκωμα του δέρματος. – 18. τάφος σχηματισμένος με σωρό από χώμα σε σχήμα μικρού λόφου. – 19. το κύρτωμα που σχηματίζει η ράχη της καμήλας. – 20. κάτοικος της Χίου (ενώ ἡ Χίος, το νησί). – 21. μυρσίνη, μυρτιά (ενώ τὸ μύρτον, ο καρπός της). – 22. (αρσ. και θηλ.) βαλανιδιά, πουρνάρι. – 23. βλ. αρ. 14. – 24. βλ. αρ. 20. – 25. (από το ἄεθλον) έπαθλον, βραβείον. – 26. κούνια. – 27. λινάρι. – 28. το χρήμα που δίνεται για την απολύτρωση κάποιου, αμοιβή, ανταμοιβή. – 29. βλ. αρ. 21. – 30. νίτρο (αττ. λίτρον) ανθρακική σόδα. – 31. μπιζέλι. – 32. φτυάρι. – 33. στουπί. – 34. φύλλο από δέντρο, άνθος κτλ. – 35. γένος, φυλή.

22-0012_1-88_18b.indd 91 15/09/2017 16:32

22-0012_1+88_18b.indd 92

2. Δευτερόκλιτα συνηρημένα ουσιαστικά

99. Τα περισσότερα ουσιαστικά της β΄ κλίσης που πριν από το χαρακτήρα **ο** έχουν άλλο **ο** ή **ε** συναιρούνται σε όλες τις πτώσεις. Τα ουσιαστικά αυτά λέγονται **δευτερόκλιτα συνηρημένα ουσιαστικά** (πβ. § 92).

Παραδείγματα

	(θ. ἐκπλοο- = ἐκπλου-)			(θ. πλοο- = πλου-)		(θ. ὀστεο- = ὀστου-)		
	Ενικός αριθμός							
ον.	ὁ	(ἔκπλοος)	ἔκπλους	(πλόος)	πλοῦς	τὸ	(ὀστέον)	ὀστοῦν
γεν.	τοῦ	(ἐκπλόου)	ἔκπλου	(πλόου)	πλοῦ	τοῦ	(ὀστέου)	ὀστοῦ
δοτ.	τῷ	(ἐκπλόῳ)	ἔκπλῳ	(πλόῳ)	πλῷ	τῷ	(ὀστέῳ)	ὀστῷ
αιτ.	τὸν	(ἔκπλοον)	ἔκπλουν	(πλόον)	πλοῦν	τὸ	(ὀστέον)	ὀστοῦν
κλ.	(ὦ)	(ἔκπλοε)	ἔκπλου	(πλόε)	πλοῦ	(ὦ)	(ὀστέον)	ὀστοῦν

15/09/2017 16:32

22-0012_1+88_18b.indd 93

Πληθυντικός αριθμός

ον.	οἱ	(ἔκπλοοι)	ἔκπλοι	(πλόοι)	πλοῖ	τὰ	(ὁστέα)	ὁστᾶ
γεν.	τῶν	(ἐκπλόων)	ἐκπλων	(πλόων)	πλῶν	τῶν	(ὁστέων)	ὁστῶν
δοτ.	τοῖς	(ἐκπλόοις)	ἔκπλοις	(πλόοις)	πλοῖς	τοῖς	(ὁστέοις)	ὁστοῖς
αιτ.	τοὺς	(ἐκπλόους)	ἔκπλους	(πλόους)	πλοῦς	τὰ	(ὁστέα)	ὁστᾶ
κλ.	(ὦ)	(ἔκπλοοι)	ἔκπλοι	(πλόοι)	πλοῖ	(ὦ)	(ὁστέα)	ὁστᾶ

Δυϊκός αριθμός

ον, αιτ. τώ, κλ. (ὦ)	(ἐκπλόω) ἔκπλω,	(πλόω)	πλώ,	τὼ	(ὁστέω)	ὁστὼ
γεν., δοτ. τοῖν	(ἐκπλόοιν) ἔκπλοιν,	(πλόοιν)	πλοῖν,	τοῖν	(ὁστέοιν)	ὁστοῖν

15/09/2017 16:32

Κατά το ἔκπλους κλίνονται: ὁ ἀπόπλους, περίπλους, κατάπλους, **ἔκρους (= εκροή), χειμάρρους (= χείμαρρος), τα κύρια ονόματα** Πειρίθους, Πάνθους **κτλ., καθώς και το θηλ.** ἡ πρόχους **(= υδρία, λαγήνι). Κατά το** πλοῦς **κλίνονται:** ὁ θροῦς **(= θόρυβος),** νοῦς, πνοῦς **(= πνοή),** ῥοῦς **(= ρεύμα),** χνοῦς **(= χνούδι),** χοῦς **(= χώμα) κτλ., καθώς και τα σε (-εος) -ους συγγενικά** (ἀδελφιδέος) ἀδελφιδοῦς **(= ανεψιός),** (ἀνεψιαδέος) ἀνεψιαδοῦς **(= γιος του πρώτου εξαδέρφου ή της πρώτης εξαδέρφης),** (θυγατριδέος) θυγατριδοῦς **(= γιος της θυγατέρας) κτλ. - Κατά το** ὀστοῦν **κλίνεται το** (κάνεον) κανοῦν **(= κάνιστρο).**

Παρατηρήσεις

100. 1) **Τα φωνήεντα ο και ε των συνηρημένων δευτεροκλίτων, όταν ακολουθεί αμέσως ύστερ' από αυτά ο χαρακτήρας ο, συναιρούνται με αυτόν σε ου** (πλόος - πλοῦς, ὀστέον - ὀστοῦν), **αλλιώς χάνονται κατά τη συναίρεση εμπρός από τις καταλήξεις** (πλόου - πλοῦ, πλόῳ - πλῷ, πλόοι - πλοῖ **κτλ.,** ὀστέου - ὀστοῦ, ὀστέα - ὀστᾶ **κτλ.). Έτσι οι συνηρημένες καταλήξεις των ουσιαστικών αυτών διαφέρουν από τις καταλήξεις των ασυναίρετων ουσιαστικών της β΄ κλίσης μόνο στην ονομαστική, αιτιατική και κλητική του ενικού.**

2) **Όλες οι πτώσεις των συνηρημένων της β΄ κλίσης τονίζονται στην ίδια συλλαβή, στην οποία τονίζεται η ονομαστική του ενικού:** τὸ ὀστοῦν, τοῦ ὀστοῦ, τῷ ὀστῷ,

22-0012_1-88_18b.indd 94 15/09/2017 16:32

τὰ ὀστᾶ, τῶν ὀστῶν κτλ.· το ίδιο συμβαίνει αντίθετα με τον κανόνα (§ 54) και στα σύνθετα που πριν από τη συναίρεση ήταν στην ονομ. του ενικού προπαροξύτονα: ὁ ἔκπλοος - ἔκπλους, τοῦ ἐκπλόου - ἔκπλου (αντί τοῦ ἐκπλοῦ), τῶν ἐκπλόων - ἔκπλων (αντί ἐκπλῶν) κτλ.

3. Αττική δεύτερη κλίση

101. Μερικά ουσιαστικά της β΄ κλίσης λήγουν όχι σε -ος και -ον, αλλά σε **-ως** και **-ων**. Τα ουσιαστικά αυτά που συνηθίζονταν κυρίως στην αττική διάλεκτο λέγονται **αττικόκλιτα**, και η κλίση τους λέγεται **αττική δεύτερη κλίση**.

Παραδείγματα

	(θ. προνεω-)		(θ. λεω-)	(θ. ἁλω-)		(θ. ἀνωγεω-)	
			Ενικός αριθμός				
ον.	ὁ	πρόνε**ως**	λεὼς	ἡ	ἅλ**ως**	τὸ	ἀνώγε**ων**
γεν.	τοῦ	πρόνε**ω**	λεὼ	τῆς	ἅλ**ω**	τοῦ	ἀνώγε**ω**
δοτ.	τῷ	πρόνε**ῳ**	λεῲ	τῇ	ἅλ**ῳ**	τῷ	ἀνώγε**ῳ**
αιτ.	τὸν	πρόνε**ων**	λεὼν	τὴν	ἅλ**ω(ν)**	τὸ	ἀνώγε**ων**
κλ.	(ὦ)	πρόνε**ως**	λεὼς	(ὦ)	ἅλ**ως**	(ὦ)	ἀνώγε**ων**
			Πληθυντικός αριθμός				
ον.	οἱ	πρόνε**ῳ**	λεῲ	αἱ	ἅλ**ῳ**	τὰ	ἀνώγε**ω**
γεν.	τῶν	πρόνε**ων**	λεὼν	τῶν	ἅλ**ων**	τῶν	ἀνώγε**ω**
δοτ.	τοῖς	πρόνε**ῳς**	λεῲς	ταῖς	ἅλ**ῳς**	τοῖς	ἀνώγε**ῳς**
αιτ.	τοὺς	πρόνε**ως**	λεὼς	τὰς	ἅλ**ως**	τὰ	ἀνώγε**ω**
κλ.	(ὦ)	πρόνε**ῳ**	λεῲ	(ὦ)	ἅλ**ῳ**	(ὦ)	ἀνώγε**ω**

22-0012_1-88_18b.indd 95 15/09/2017 16:32

Δυϊκός αριθμός

ον., αιτ. τώ, κλ. (ῶ)	πρόνε**ω**	λεὼ	ἅλ**ω**	ἀνώγε**ω**
γεν., δοτ. τοῖν	πρόνε**ῳν**	λεῴν	ἅλ**ῳν**	ἀνώγε**ῳν**

Κατά το ὁ πρόνεως (= πρόναος) κλίνονται τα κύρια ονόματα Ἀνδρόγεως, Βριάρεως, Δεξίλεως, Μενέλεως, Τυνδάρεως κ.ά. Κατά το ὁ λεὼς (= λαός) κλίνονται: ὁ νεὼς (= ναός), ὁ λαγὼς και λαγῶς, ὁ ταῶς (= παγόνι), ἡ Κῶς κ.ά.

Κατά το ἡ ἅλως (= το αλώνι) κλίνονται: ὁ κάλως (= χοντρό σκοινί), ἡ ἕως (= αυγή), ὁ Ἄθως, ἡ Κέως, ἡ Τέως, ὁ Μίνως κ.ά. Κατά το ουδέτ. ἀνώγεων κλίνονται μόνον ουδέτερα επίθετα (βλ. §§ 166-167).

Παρατηρήσεις

102. Τα αττικόκλιτα ουσιαστικά:

1) φυλάγουν στις καταλήξεις όλων των πτώσεων το ω της ονομαστικής και παίρνουν υπογεγραμμένο ι όπου στις αντίστοιχες καταλήξεις της κοινής δεύτερης κλίσης υπάρχει ι (υπογεγραμμένο ή προσγεγραμμένο): τῷ λεῴ, οἱ λεῴ, τοῖς λεῴς, τοῖν λεῴν (κατά τα κοινά τῷ λαῷ, οἱ λαοί, τοῖς λαοῖς, τοῖν λαοῖν)·

2) φυλάγουν σε όλες τις πτώσεις τον ίδιο τόνο που έχει η ονομαστική του ενικού και στην ίδια συλλαβή: ὁ λεώς, τοῦ λεὼ κτλ. - ὁ ταῶς, τοῦ ταῶ κτλ. - ὁ πρόνεως, τοῦ πρόνεω κτλ·

3) έχουν την κλητική όμοια με την ονομαστική·

22-0012_1-88_18b.indd 96 15/09/2017 16:32

4) μερικά σχηματίζουν την αιτιατική του ενικού χωρίς το τελικό ν: τὴν ἅλω, τὴν ἔω, τὸν Ἄθω, τὴν Κῶ, τὸν Μίνω κ.ά. (κατά την γ΄ κλίση).

10ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΤΡΙΤΗ ΚΛΙΣΗ ΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

Γενικά για τα ουσιαστικά της γ΄ κλίσης. Διαίρεση των τριτόκλιτων ουσιαστικών

103. Κατά την **τρίτη κλίση** κλίνονται ονόματα και των τριών γενών π ε ρ ι τ τ ο σ ύ λ λ α β α (βλ. § 85, 2).

Τα τριτόκλιτα ουσιαστικά στην ενική ονομαστική λήγουν σ' ένα από τα φωνήεντα **α, ι, υ, ω,** ή σ' ένα από τα σύμφωνα **ν, ρ, ς (ξ, ψ)**· στην ενική γενική λήγουν σε **-ος, -ως,** ή **-ους.**

104. 1) Από τα αρσενικά και θηλυκά της τρίτης κλίσης πολλά σχηματίζουν την ενική ονομαστική με την κατάληξη **-ς** και λέγονται **καταληκτικά** (ἥρω-ς, ἰχθύ-ς)· μερικά όμως τη σχηματίζουν χωρίς καμιά κατάληξη και λέγονται **ακατάληκτα** (χιών, ἠχώ).

2) Τα ουδέτερα της γ΄ κλίσης κανονικά σχηματίζουν την ονομαστική, αιτιατική και κλητική του ενικού χωρίς κατάληξη (είναι δηλ. ακατάληκτα): σῶμα, ἄστυ (πβ. § 123, 4).

22-0012_1-88_18b.indd 97 15/09/2017 16:32

105. 1) **Από τα ουσιαστικά της γ΄ κλίσης άλλα έχουν σε όλες τις πτώσεις ένα μόνο θέμα και γι' αυτό λέγονται μονόθεμα** (χιτών, χιτῶν-ος)· **και άλλα παρουσιάζονται με δύο θέματα, γιατί σε μερικές πτώσεις εκτείνουν το φωνήεν της τελευταίας συλλαβής του θέματος και γι' αυτό λέγονται διπλόθεμα** (ἡγεμόν-ος, ἡγεμών).

2) Στα διπλόθεμα τριτόκλιτα το θέμα που έχει στην τελευταία συλλαβή μακρόχρονο φωνήεν λέγεται ισχυρό θέμα (ποιμήν, ῥήτωρ), **ενώ το άλλο που έχει στην τελευταία συλλαβή βραχύχρονο φωνήεν λέγεται αδύνατο θέμα** (ποιμεν-, ῥητορ-).

106. Το θέμα στα μονόθεμα ουσιαστικά της γ΄ κλίσης βρίσκεται από τη γενική του ενικού, αφού αφαιρεθεί από αυτήν η κατάληξη: πίνακ-ος (θ. πινακ-), κλητῆρ-ος (θ. κλητηρ-). Στα διπλόθεμα το ισχυρό θέμα βρίσκεται από την ονομαστική του ενικού και το αδύνατο από τη γενική του ενικού, αφού αφαιρεθεί η κατάληξη: ὁ ἡγεμὼν (ισχυρό θ. ἡγεμων-), τοῦ ἡγεμόν-ος (αδύνατο θ. ἡγεμον-)· ὁ ποιμὴν (ισχυρό θ. ποιμην-), τοῦ ποιμέν-ος (αδύνατο θ. ποιμεν-).

107. Κατά το χαρακτήρα τα ουσιαστικά της γ΄ κλίσης διαιρούνται:

α) σε φωνηεντόληκτα: ἥρω-ς, ἥρω-ος· πόλις, πόλε-ως·

β) σε συμφωνόληκτα: κόραξ, κόρακ-ος· σωλήν, σωλῆν-ος.

22-0012_1-88_18b.indd 98 15/09/2017 16:32

Α΄. Φωνηεντόληκτα ουσιαστικά της γ΄ κλίσης

108. α) Καταληκτικά μονόθεμα σε -ως, γεν. -ωος

Παραδείγματα

		(θ. ἡρω-)	(θ. Τρω-)		(θ. ἡρω-)	(θ. Τρω-)
		Ενικός αριθμός			**Πληθυντικός αριθμός**	
ον.	ὁ	ἥρω-**ς**	Τρὼ-ς	οἱ	ἥρω-**ες**	Τρῶ-ες
γεν.	τοῦ	ἥρω-**ος**	Τρω-ὸς	τῶν	ἡρώ-**ων**	**Τρώ-ων**
δοτ.	τῷ	ἥρω-**ι**	Τρω-ὶ	τοῖς	ἥρω-**σι(ν)**	Τρω-σὶ(ν)
αιτ.	τὸν	ἥρω-**α**	Τρῶ-α	τοὺς	ἥρω-**ας**	Τρῶ-ας
κλ.	(ὦ)	ἥρω-**ς**	Τρὼ-ς	(ὦ)	ἥρω-**ες**	Τρῶ-ες

Δυϊκός αριθμός

ον., αιτ. τώ, **κλ.** (ὦ) ἥρω-**ε**, **Τρῶ-ε – γεν., δοτ.** τοῖν ἡρώ-**οιν**, **Τρώ-οιν**

Κατά το Τρὼς κλίνεται ὁ θὼς (= το τσακάλι)· πβ. § 145.

22-0012_1-88_18b.indd 99 15/09/2017 16:32

109. β) Καταληκτικά μονόθεμα σε -υς, γεν. -υος

Παραδείγματα

		(θ. βοτρυ-)	(θ. ἰχθυ-)		(θ. δρυ-)
		Ενικός αριθμός			
ον.	ὁ	βότρυ-**ς**	ἰχθὺ-ς	ἡ	δρῦ-ς
γεν.	τοῦ	βότρυ-**ος**	ἰχθύ-ος	τῆς	δρυ-ὸς
δοτ.	τῷ	βότρυ-**ϊ**	ἰχθύ-ϊ	τῇ	δρυ-ΐ
αιτ.	τὸν	βότρυ-**ν**	ἰχθὺ-ν	τὴν	δρῦ-ν
κλ.	(ὦ)	βότρυ	ἰχθὺ	(ὦ)	δρῦ
		Πληθυντικός αριθμός			
ον.	οἱ	βότρυ-**ες**	ἰχθύ-ες	αἱ	δρύ-ες
γεν.	τῶν	βοτρύ-**ων**	ἰχθύ-ων	τῶν	δρυ-ῶν
δοτ.	τοῖς	βότρυ-**σι(ν)**	ἰχθύ-σι(ν)	ταῖς	δρυ-σὶ(ν)
αιτ.	τοὺς	βότρυ-**ς**	ἰχθῦ-ς	τὰς	δρῦ-ς
κλ.	(ὦ)	βότρυ-**ες**	ἰχθύ-ες	(ὦ)	δρύ-ες
		Δυϊκός αριθμός			
ον., αιτ. τώ, κλ.	(ὦ)	βότρυ-**ε**	ἰχθύ-ε		δρύ-ε
γεν., δοτ.	τοῖν	βοτρύ-**οιν**	ἰχθύ-οιν		δρυ-οῖν

22-0012_1-88_18b.indd 100 15/09/2017 16:32

Κατά το βότρυς κλίνονται: ὁ στάχυς, ἡ πίτυς (είδος πεύκου), ὁ κάνδυς (μηδικός μανδύας) κ.ά., καθώς και το ουδέτ. τὸ νᾶπυ (= σινάπι). Κατά το ἰχθὺς κλίνονται: ἡ Ἐρινύς, ἡ ἰλὺς (= λάσπη), ἡ ἰσχύς, ἡ κλιτύς, ἡ ὀσφύς, ἡ ὀφρύς, ἡ πληθὺς κ.ά. Κατά το δρῦς κλίνονται: ὁ και ἡ σῦς ἡ ὗς (= αγριόχοιρος), ὁ μῦς (= ποντίκι) που ήταν αρχικά σιγμόληκτο (θ. μυσ-) κ.ά.

Παρατηρήσεις

110. Στα φωνηεντόληκτα τριτόκλιτα ουσιαστικά σε -υς (γεν. -υος):

1) Η αιτιατική του ενικού σχηματίζεται με την κατάληξη -ν αντί -α και η αιτ. του πληθ. με την κατάληξη -ς αντί -ας: τὸν βότρυν, τοὺς βότρυς.

2) Η κλητική του ενικού σχηματίζεται χωρίς κατάληξη: ὦ βότρυ, ὦ ἰχθύ.

3) Όλοι οι μονοσύλλαβοι τύποι και η αιτιατική του πληθυντικού γενικά, όταν αυτή τονίζεται στη λήγουσα, παίρνουν περισπωμένη αντίθετα με τον κανόνα (§ 39, 1), ἡ δρῦς, τὴν δρῦν, ὦ δρῦ, τὰς δρῦς – τοὺς ἰχθῦς, τὰς κλιτῦς, τὰς Ἐρινῦς.

22-0012_1-88_18b.indd 101 15/09/2017 16:32

22-0012_1-88_18b.indd 102

111. γ) Καταληκτικά διπλόθεμα αρσ. και θηλ. σε -ῐ̆ς (γεν. -εως) ή σε -ῠ̆ς (γεν. -εως) και ουδέτ. σε -ῠ̆ (γεν. -εως)

Παραδείγματα

		(θ. δυναμῐ̆-, δυναμε-)	(θ. πολῐ̆-, πολε-)		(θ. πελεκῠ̆-, πελεκε-)		(θ. ἀστῠ̆-, ἀστε-)
		Ενικός αριθμός					
ον.	ἡ	δύναμι-**ς**	πόλῐ̆-ς	ὁ	πέλεκυ-**ς**	τὸ	ἄστυ
γεν.	τῆς	δυνάμε-**ως**	πόλε-ως	τοῦ	πελέκε-**ως**	τοῦ	ἄστε-ως
δοτ.	τῇ	δυνάμ**ει**	πόλει	τῷ	πελέκ**ει**	τῷ	ἄστει
αιτ.	τὴν	δύναμι-**ν**	πόλι-ν	τὸν	πέλεκυ-**ν**	τὸ	ἄστυ
κλ.	(ὦ)	δύναμι	πόλι	(ὦ)	πέλεκυ	(ὦ)	ἄστυ

15/09/2017 16:32

22-0012_1-88_18b.indd 103

Πληθυντικός αριθμός

ον.	αἱ	δυνάμ**εις**	πόλεις	οἱ	πελέκ**εις**	τὰ	ἄστη
γεν.	τῶν	δυνάμε-**ων**	πόλε-ων	τῶν	πελέκε-**ων**	τῶν	ἄστε-ων
δοτ.	ταῖς	δυνάμε-**σι(ν)**	πόλε-σι(ν)	τοῖς	πελέκε-**σι(ν)**	τοῖς	ἄστε-σι(ν)
αιτ.	τὰς	δυνάμ**εις**	πόλεις	τοὺς	πελέκ**εις**	τὰ	ἄστη
κλ.	(ὦ)	δυνάμ**εις**	πόλεις	(ὦ)	πελέκ**εις**	(ὦ)	ἄστη

Δυϊκός αριθμός

ον., αιτ. τώ, κλ. (ὦ) δυνάμ**ει** πόλει πελέκ**ει** ἄστει
γεν., δοτ. τοῖν δυναμέ-**οιν** πολέ-οιν πελεκέ-**οιν** ἀστέ-οιν

15/09/2017 16:32

Κατά το δύναμις κλίνονται τα προπαροξύτονα θηλυκά: αἴσθησις, ἀκρόπολις, βεβαίωσις, γένεσις, γέννησις, δήλωσις, δῄωσις, κράτησις, ποίησις κ.ά. και το αρσ. ὁ πρύτανις.

Κατά το πόλις κλίνονται: ἡ κόνις, ὁ μάντις, ὁ ὄφις κ.ά., καθώς και πολλά δισύλλαβα αφηρημένα ουσιαστικά: γεῦσις, ὄψις, πτῶσις κτλ. (βλ. πίν. § 113). Κατά το πέλεκυς κλίνονται: ὁ πῆχυς και ὁ πρέσβυς (βλ. § 149, 8).

Παρατηρήσεις

112. Τα φωνηεντόληκτα σε -ις ή -υς (γεν. -εως):

1) έχουν δύο θέματα: ένα σε -ι ή -υ (πολι-, πηχυ-), από το οποίο σχηματίζονται η ονομαστική, η αιτιατική και η κλητική του ενικού, και άλλο θέμα σε -ε (πολε-, πηχε-), από το οποίο σχηματίζονται οι άλλες πτώσεις του ενικού και όλος ο πληθυντικός (και δυϊκός)·

2) στη γεν. του ενικού έχουν κατάληξη -ως (αντί -ος) και τονίζονται στη γενική του ενικού και του πληθυντικού στην προπαραλήγουσα αντίθετα με τον κανόνα (§ 38, 2)·

3) συναιρούν το χαρακτήρα ε με το ακόλουθο ε ή ι των καταλήξεων σε ει: αἱ πόλε-ες = πόλεις· τῷ πήχε-ι = πήχει (δυϊκός τὼ πήχε-ε = πήχει, τὼ ἄστε-ε = ἄστει)·

4) σχηματίζουν την αιτιατ. του ενικού με την κατάληξη -ν (τὴν πόλι-ν, τὸν πῆχυ-ν), την κλητ. του ενικού χωρίς κατάληξη (ὦ πόλι-, ὦ πῆχυ-) και την αιτιατ. του πληθυντικού όμοια με την ονομαστική από αναλογία προς αυτή

22-0012_1-88_18b.indd 104 15/09/2017 16:32

(αἱ πόλεις - τὰς πόλεις· οἱ πήχεις - τοὺς πήχεις).

113. ΠΙΝΑΚΑΣ ΦΩΝΗΕΝΤΟΛΗΚΤΩΝ ΤΗΣ Γ΄ ΚΛΙΣΗΣ ΣΕ -ις

(γεν. -εως)

(που δείχνει ιδίως την ορθογραφία των λέξεων)

ἄρσις	κλάσις[1]	νύξις	πρᾶξις	στῦψις	φράσις
βάσις	κλίσις	ξῦσις	ῥάχις	τάξις	φύσις
δρᾶσις	κρᾶσις	πίστις	ῥῆσις[4]	τάσις	χύσις
δόσις	κρίσις	πλάσις	ῥῖψις	τρῖψις	ψῆξις[7]
δύσις	κῦψις	πλύσις	ῥῦσις[5]	τύψις	ψῦξις[8]
θλάσις	λύσις	πνῖξις	ῥύσις[6]	ὕβρις	
θλῖψις	μεῖξις	πόσις[2]	στάσις	φάσις	
κάμψις	(ἡ μίξις)	πύστις[3]	στίξις	φθίσις	

---

1. θραύση, τσάκισμα. – 2. το να πίνει κανείς, πιοτό. – 3. (από το πυνθάνομαι, θ. πυθ-) ερώτηση, πληροφορία. – 4. λόγος, ομιλία. – 5. (από το ῥύομαι = σώζω) σωτηρία, απελευθέρωση. – 6. (από το ῥέω, θ. ῥυ-) ροή, ρεύμα. – 7. (από το ψήχω = τρίβω, ξύνω) ξύσιμο, ξύστρισμα. – 8. (από το ψύχω = κάνω κάτι κρύο, κρυώνω) ψύξη, κρύωμα.

22-0012_1-88_18b.indd 105 15/09/2017 16:32

114. δ) Καταληκτικά μονόθεμα σε -εύς, -οῦς και -αῦς

		(θ. βασιλευ-)	(θ. ἁλιευ-)
		Ενικός αριθμός	
ον.	ὁ	βασιλεὺ-**ς**	ἁλιεὺ-ς
γεν.	τοῦ	βασιλέ-**ως**	ἁλιέ-ως **και ἁλιῶς**
δοτ.	τῷ	βασιλε**ῖ**	ἁλιεῖ
αιτ.	τὸν	βασιλέ-**α**	ἁλιέ-α **και ἁλιᾶ**
κλ.	(ὦ)	βασιλεῦ	ἁλιεῦ
		Πληθυντικός αριθμός	
ον.	οἱ	βασιλε**ῖς**	ἁλιεῖς
γεν.	τῶν	βασιλέ-**ων**	ἁλιέ-ων **και ἁλιῶν**
δοτ.	τοῖς	βασιλεῦ-**σι(ν)**	ἁλιεῦ-σι(ν)
αιτ.	τοὺς	βασιλέ-**ας**	ἁλιέ-ας **και ἁλιᾶς**
κλ.	(ὦ)	βασιλε**ῖς**	ἁλιεῖς
		Δυϊκός αριθμός	
ον., αιτ., τώ, κλ. (ὦ)		βασιλε**ῖ**	ἁλιεῖ
γεν., δοτ. τοῖν		βασιλέ-**οιν**	ἁλιέ-οιν

22-0012_1-88_18b.indd 106 15/09/2017 16:32

(θ. βου-)		(θ. γραυ-)
βοῦ-**ς**	ἡ	γραῦ-ς
βο-**ὸς**	τῆς	γρα-ὸς
βο-**ῒ**	τῇ	γρα-ῖ
βοῦ-**ν**	τὴν	γραῦ-ν
βοῦ	(ὦ)	γραῦ

βό-**ες**	αἱ	γρᾶ-ες
βο-**ῶν**	τῶν	γρα-ῶν
βου-**σὶ(ν)**	ταῖς	γραυ-σὶ(ν)
βοῦ-**ς**	τὰς	γραῦς
βό-**ες**	(ὦ)	γρᾶ-ες

βό-**ε**	γρᾶ-ε
βο-**οῖν**	γρα-οῖν

Κατά το βασιλεὺς κλίνονται: βαφεύς, γονεύς, γραμματεύς, γραφεύς, ἱερεύς, κουρεύς, χαλκεὺς κ.ά. - Ἀμφισσεύς, Ἀχαρνεύς, Μεγαρεὺς κ.ά.- Κατά το ἁλιεὺς κλίνονται: Δωριεύς, Ἐρετριεύς, Εὐβοεύς, Πειραιεύς, Πλαταιεὺς κ.ά.

Τα βοῦς και γραῦς είναι μοναδικά.

22-0012_1-88_18b.indd 107 15/09/2017 16:32

Παρατηρήσεις

115. Στα φωνηεντόληκτα σε -εύς, -οῦς, -αῦς της γ΄ κλίσης:

1) Το υ του χαρακτήρα αποβάλλεται πριν από φωνήεν: βασιλεύ-ς, βασιλέ-ως, βοῦ-ς, βο-ός· γραῦ-ς, γρα-ὸς **κτλ.**

2) Η κλητ. του ενικού είναι όμοια με το θέμα (χωρίς κατάληξη): ὦ βασιλεῦ, ὦ βοῦ, ὦ γραῦ.

116. Στα φωνηεντόληκτα σε -εὺς της γ΄ κλίσης:

1) Η γεν. του ενικού έχει κατάληξη -ως (αντί -ος): τοῦ βασιλέ-ως.

2) Η αιτιατ. του πληθ. έχει κατάληξη -ᾶς: τοὺς βασιλέ-ᾱς **(η αιτ. τοὺς βασιλεῖς, όμοια με την ονομαστ., είναι μεταγενέστερη).**

3) Το ε που απομένει στο θέμα μετά την αποβολή του υ συναιρείται με το ακόλουθο ε ή ι των καταλήξεων σε ει: οἱ βασιλέ-ες = βασιλεῖς· τῷ βασιλέ-ι = βασιλεῖ **(δυϊκός τὼ βασιλέ-ε = βασιλεῖ), πβ. § 112, 3.**

117. Όσα φωνηεντόληκτα σε -εὺς έχουν πριν από το -εὺς φωνήεν συναιρούν συνήθως το τελικό ε που απομένει στο θέμα με το ακόλουθο ω και α των καταλήξεων στη γενική και αιτιατική του ενικού και πληθυντικού: (ἁλιεὺς) τοῦ ἁλιέ-ως = ἁλιῶς· τὸν ἁλιέ-α = ἁλιᾶ· τῶν ἁλιέ-ων = ἁλιῶν· τοὺς ἁλιέ-ας = ἁλιᾶς - (ὁ Εὐβοεὺς) τοῦ Εὐβοέ-ως = Εὐβοῶς· τὸν Εὐβοέ-α = Εὐβοᾶ **κτλ.**

22-0012_1-88_18b.indd 108 15/09/2017 16:32

118. ε) Ακατάληκτα διπλόθεμα σε -ὼ (γεν. -οῦς)

	(θ. ἠχω-, ἠχο-)		(θ. Κλειω-, Κλειο-)	

Ενικός αριθμός

ον.	ἡ	ἠχὼ		Κλειὼ	
γεν.	τῆς	(ἠχό-ος)	ἠχοῦς	(Κλειό-ος)	Κλειοῦς
δοτ.	τῇ	(ἠχό-ι)	ἠχοῖ	(Κλειό-ι)	Κλειοῖ
αιτ.	τὴν	(ἠχό-α)	ἠχὼ	(Κλειό-α)	Κλειὼ
κλ.	(ὦ)	ἠχοῖ		Κλειοῖ	

Όμοια κλίνονται μερικά κύρια ονόματα: Γοργώ, Ἐρατώ, Κλωθώ, Λητώ, Σαπφὼ κ.ά., καθώς και μερικά προσηγορικά: λεχώ, πειθώ, φειδὼ κ.ά.

Παρατηρήσεις

119. Τα φωνηεντόληκτα σε -ὼ (γεν. -οῦς) της γ΄ κλίσης:

1) κανονικά δεν έχουν πληθυντικό και δυϊκό αριθμό· όταν όμως σχηματίζουν τους αριθμούς αυτούς, κλίνονται κατά τη β΄ κλίση: ἡ λεχώ, τῆς λεχοῦς κτλ. - πληθ. αἱ λεχοί, τῶν λεχῶν, ταῖς λεχοῖς, τὰς λεχοὺς - δυϊκός, τὼ λεχώ, τοῖν λεχοῖν·

22-0012_1-88_18b.indd 109 15/09/2017 16:32

2) σχηματίζουν την ονομαστική με το ισχυρό θέμα -ω χωρίς καμιά κατάληξη· στις πλάγιες πτώσεις συναιρούν το χαρακτήρα ο του αδύνατου θέματος με τις καταλήξεις και οξύνονται στην αιτιατική αντίθετα με τον κανόνα (§ 39, 4), από αναλογία προς την ομόηχη ονομαστική (ἡ ἠχὼ - τὴν ἠχώ)·

3) σχηματίζουν την κλητική με αρχαιότερο θέμα σε -οι χωρίς κατάληξη και παίρνουν σ' αυτή περισπωμένη από αναλογία προς την ομόηχη δοτική: τῇ ἠχοῖ - ὦ ἠχοῖ.

Β΄. Συμφωνόληκτα ουσιαστικά της γ΄ κλίσης

120. Τα συμφωνόληκτα τριτόκλιτα ουσιαστικά υποδιαιρούνται:

α) σε **αφωνόληκτα** (δηλ. με χαρακτήρα άφωνο): κόραξ, κόρακ-ος· Ἄραψ, Ἄραβος· τάπης, τάπητ-ος·

β) σε **ημιφωνόληκτα** (δηλ. με χαρακτήρα ημίφωνο): σωλήν, σωλῆν-ος· κλητήρ, κλητῆρ-ος.

1. Αφωνόληκτα

121. Τα αφωνόληκτα τριτόκλιτα ουσιαστικά κατά το χαρακτήρα είναι:

α) **ουρανικόληκτα** (δηλ. με χαρακτήρα ουρανικό κ, γ, χ)·

22-0012_1-88_18b.indd 110 15/09/2017 16:32

β) **χειλικόληκτα** (δηλ. με χαρακτήρα χειλικό π, β, φ)·

γ) **οδοντικόληκτα** (δηλ. με χαρακτήρα οδοντικό τ, δ, θ).

122. α) Ουρανικόληκτα καταληκτικά μονόθεμα

		(θ. κορακ-)		(θ. πτερυγ-)		(θ. ὀνυχ-)
		Ενικός αριθμός				
ον.	ὁ	κόραξ (κ-ς)	ἡ	πτέρυξ (γ-ς)	ὁ	ὄνυξ (χ-ς)
γεν.	τοῦ	κόρακ-**ος**	τῆς	πτέρυγ-ος	τοῦ	ὄνυχ-ος
δοτ.	τῷ	κόρακ-**ι**	τῇ	πτέρυγ-ι	τῷ	ὄνυχ-ι
αιτ.	τὸν	κόρακ-**α**	τὴν	πτέρυγ-α	τὸν	ὄνυχ-α
κλ.	(ὦ)	κόραξ (κ-ς)	(ὦ)	πτέρυξ (γ-ς)	(ὦ)	ὄνυξ (χ-ς)
		Πληθυντικός αριθμός				
ον.	οἱ	κόρακ-**ες**	αἱ	πτέρυγ-ες	οἱ	ὄνυχ-ες
γεν.	τῶν	κοράκ-**ων**	τῶν	πτερύγ-ων	τῶν	ὀνύχ-ων
δοτ.	τοῖς	κόραξι(κ-σι)	ταῖς	πτέρυξι (γ-σι)	τοῖς	ὄνυξι (χ-σι)
αιτ.	τοὺς	κόρακ-**ας**	τὰς	πτέρυγ-ας	τοὺς	ὄνυχ-ας
κλ.	(ὦ)	κόρακ-**ες**	(ὦ)	πτέρυγ-ες	(ὦ)	ὄνυχ-ες

Δυϊκός αριθμός

ον., αιτ. τώ, **κλ.** (ὦ)	κόρακ-**ε**	πτέρυγ-ε	ὄνυχ-ε
γεν., δοτ. τοῖν	κοράκ-**οιν**	πτερύγ-οιν	ὀνύχ-οιν

22-0012_1-88_18b.indd 111 15/09/2017 16:32

β) Χειλικόληκτα καταληκτικά μονόθεμα

		(θ. γῡπ-)	(θ. Ἀραβ-)
		Ενικός αριθμός	
ον.	ὁ	γὺ**ψ** (π-ς)	Ἄραψ (β-ς)
γεν.	τοῦ	γυπ-**ὸς**	Ἄραβ-ος
δοτ.	τῷ	γυπ-**ὶ**	Ἄραβ-ι
αιτ.	τὸν	γῦπ-**α**	Ἄραβ-α
κλ.	(ὦ)	γὺ**ψ** (π-ς)	Ἄραψ (β-ς)

Δυϊκός αριθμός

ον., αιτ., τώ, κλ. (ὦ) γῦπ-**ε**, Ἄραβ-ε - **γεν., δοτ. τοῖν** γυπ-**οῖν**, Ἀρ

γ) Οδοντικόληκτα καταληκτικά μονόθεμα με χαρακτήρα απλό οδοντικό τ ή δ ή θ

		(θ. ταπητ-)		(θ. πατριδ-)
		Ενικός αριθμός		
ον.	ὁ	τάπη**ς** (τ-ς)	ἡ	πατρὶς (δ-ς)
γεν.	τοῦ	τάπητ-**ος**	τῆς	πατρίδ-ος
δοτ.	τῷ	τάπητ-**ι**	τῇ	πατρίδ-ι
αιτ.	τὸν	τάπητ-**α**	τὴν	πατρίδ-α
κλ.	(ὦ)	τάπης (τ-ς)	(ὦ)	πατρὶς

22-0012_1-88_18b.indd 112 15/09/2017 16:32

	(θ. γῡπ-)	(θ. Ἀραβ-)
Πληθυντικός αριθμός		
οἱ	γῦπ-**ες**	Ἄραβ-ες
τῶν	γυπ-**ῶν**	Ἀράβ-ων
τοῖς	γυ**ψὶ** (π-σὶ)	Ἄραψι (β-σι)
τοὺς	γῦπ-**ας**	Ἄραβ-ας
(ὦ)	γῦπ-**ες**	Ἄραβ-ες

Ἀράβ-οιν

	(θ. ὀρνιθ-)
ὁ	ὄρνις (θ-ς)
τοῦ	ὄρνιθ-ος
τῷ	ὄρνιθ-ι
τὸν	**ὄρνιν**
(ὦ)	**ὄρνι**

22-0012_1-88_18b.indd 113 15/09/2017 16:32

Πληθυντικός αριθμός

ον.	οἱ	τάπητ-**ες**	αἱ	πατρίδ-ες
γεν.	τῶν	ταπήτ-**ων**	τῶν	πατρίδ-ων
δοτ.	τοῖς	τάπη**σι** (τ-σι)	ταῖς	πατρίσι (δ-σι)
αιτ.	τοὺς	τάπητ-**ας**	τὰς	πατρίδ-ας
κλ.	(ὦ)	τάπητ-**ες**	(ὦ)	πατρίδ-ες

Δυϊκός αριθμός

ον., αιτ. τώ, κλ. (ὦ)	τάπητ-**ε**	πατρίδ-ε
γεν., δοτ. τοῖν	ταπήτ-**οιν**	πατρίδ-οιν

δ) Οδοντικόληκτα καταληκτικά μονόθεμα με θέμα σε -ντ (ον. -ας, γεν. -αντος και ον. -ους, γεν. -οντος)

		(θ. ἰμᾰντ-)	(θ. γιγαντ-)
		Ενικός αριθμός	
ον.	ὁ	ἱμὰς (ντ-ς)	γίγας (ντ-ς)
γεν.	τοῦ	ἱμάντ-**ος**	γίγαντ-ος
δοτ.	τῷ	ἱμάντ-**ι**	γίγαντ-ι
αιτ.	τὸν	ἱμάντ-**α**	γίγαντ-α
κλ.	(ὦ)	ἱμὰς	**γίγαν**
		Πληθυντικός αριθμός	
ον.	οἱ	ἱμάντ-**ες**	γίγαντ-ες
γεν.	τῶν	ἱμάντ-**ων**	γιγάντ-ων
δοτ.	τοῖς	**ἱμᾶσι** ('ἄντ-σι)	γίγασι (αντ-σι)
αιτ.	τοὺς	ἱμάντ-**ας**	γίγαντ-ας
κλ.	(ὦ)	ἱμάντ-**ες**	γίγαντ-ες

22-0012_1-88_18b.indd 114 15/09/2017 16:32

οἱ	ὄρνιθ-**ες**
τῶν	ὀρνίθ-**ων**
τοῖς	ὄρνισι (θ-σι)
τοὺς	ὄρνιθ-**ας**
(ὦ)	ὄρνιθ-**ες**
	ὄρνιθ-ε
	ὀρνίθ-οιν

(θ. ὀδοντ-)

ὀδοὺς (ὀδόντ-ς)	
ὀδόντ-ος	
ὀδόντ-ι	
ὀδόντ-α	
ὀδοὺς (ὀδόντ-ς)	
ὀδόντ-ες	
ὀδόντ-ων	
ὀδοῦσι (ὀδόντ-σι)	
ὀδόντ-ας	
ὀδόντ-ες	

22-0012_1-88_18b.indd 115 15/09/2017 16:32

	Δυϊκός αριθμός		
ον., αιτ. τώ, κλ. (ὦ)	ἰμάντ-**ε**	γίγαντ-ε	ὀδόντ-ε
γεν., δοτ. τοῖν	ἰμάντ-**οιν**	γιγάντ-οιν	ὀδόντ-οιν

Κατά το ἰμὰς κλίνεται ὁ ἀνδριάς. - Κατά το γίγας κλίνονται ὁ ἀδάμας, ὁ ἐλέφας, ὁ Αἴας, ὁ Κάλχας κ.ά., καθώς και το συνηρημένο (ἀλλάεντ-ς = ἀλλάεις) ἀλλᾶς, **γεν. τοῦ** (ἀλλάεντ-ος) ἀλλᾶντος **κτλ.**

Κατά το ὁδοὺς κλίνεται και το συνηρημένο (πλακόεντ-ς = πλακόεις) πλακοῦς, **γεν. τοῦ** (πλακόεντος) πλακοῦντος **κτλ.· έτσι και** Σελινοῦς (Σελινοῦντος), Τραπεζοῦς (Τραπεζοῦντος), Φλιοῦς (Φλιοῦντος) **κ.ά.**

ε) Οδοντικόληκτα ακατάληκτα διπλόθεμα με θέμα σε -ντ (ον. -ων, γεν. -οντος)

(θ. γεροντ-)

	Ενικός		Πληθυντικός	
ον.	ὁ	γέρων	οἱ	γέροντ-ες
γεν.	τοῦ	γέροντ-ος	τῶν	γερόντ-ων
δοτ.	τῷ	γέροντ-ι	τοῖς	**γέρουσι** (γέροντ-σι)
αιτ.	τὸν	γέροντ-α	τοὺς	γέροντ-ας
κλ.	(ὦ)	**γέρον**	(ὦ)	γέροντ-ες

22-0012_1-88_18b.indd 116 15/09/2017 16:32

(θ. γεροντ-)

Δυϊκός

ον.	τὼ	γέροντ-ε
γεν.	τοῖν	γερόντ-**οιν**
δοτ.	τοῖν	γερόντ-**οιν**
αιτ.	τὼ	γέροντ-ε
κλ.	(ὦ)	γέροντ-ε

Κατά το γέρων κλίνονται: ὁ δράκων, ὁ θεράπων, ὁ λέων, ὁ τένων (= νεύρο), ὁ Κρέων κ.ά., καθώς και μερικά συνηρημένα κύρια ονόματα: ὁ (Ξενοφάοντ-, Ξενοφάωντ-) Ξενοφῶν, τοῦ (Ξενοφάοντ-ος) Ξενοφῶντος, τῷ (Ξενοφάοντ-ι) Ξενοφῶντι κτλ. Έτσι και ὁ Ἀντιφῶν, ὁ Κλεοφῶν, ὁ Κτησιφῶν (όν. προσώπων), ἡ Κτησιφῶν (όν. πόλης) κ.ά.

ζ) Οδοντικόληκτα ουδέτερα ακατάληκτα μονόθεμα σε -α (γεν. -ατος)

(θ. κτηματ-)

		Ενικός		Πληθυντικός
ον.	τὸ	κτῆμα	τὰ	κτήματ-α
γεν.	τοῦ	κτήματ-ος	τῶν	κτημάτ-ων
δοτ.	τῷ	κτήματ-ι	τοῖς	κτήμασι (ατ-σι)
αιτ.	τὸ	κτῆμα	τὰ	κτήματ-α
κλ.	(ὦ)	κτῆμα	(ὦ)	κτήματ-α

22-0012_1-88_18b.indd 117 15/09/2017 16:32

(θ. κτηματ-)

Δυϊκός

ον.	τὼ	κτήματ-ε
γεν.	τοῖν	κτημάτ-οιν
δοτ.	τοῖν	κτημάτ-οιν
αιτ.	τὼ	κτήματ-ε
κλ.	(ὦ)	κτήματ-ε

(βλ. § 97 και § 104, 2)

Παρατηρήσεις στα αφωνόληκτα της γ΄ κλίσης

123. Από τα αφωνόληκτα της γ΄ κλίσης:

1) Τα περισσότερα αρσενικά και θηλυκά σχηματίζουν κανονικά την αιτιατική του ενικού με κατάληξη **-α** (τὸν κόρακ-α, τὴν πατρίδ-α) και την κλητ. του ενικού όμοια με την ονομαστική (ὦ κόραξ, ὦ πατρίς, ὦ ἰμάς, ὦ ὁδούς).

2) Τα βαρύτονα όμως οδοντικόληκτα σε **-ις** (γεν. **-ιδος, -ιτος, -ιθος**) σχηματίζουν την αιτιατ. του ενικού σε **-ν** και την κλητ. του ενικού όμοια με το θέμα (χωρίς το χαρακτήρα): τὴν χάρι-ν, τὴν ἔρι-ν, τὴν ὄρνι-ν· ὦ χάρι, ὦ ἔρι, ὦ ὄρνι (από αναλογία προς τα φωνηεντόληκτα: τὴν πόλιν, ὦ πόλι)· όμοια και μερικά οδοντικόληκτα βαρύτονα σε **-ης** ή **-υς**: (ὁ καὶ) ἡ Πάρνης -ηθος, (τὸν καὶ) τὴν Πάρνην, ὦ Πάρνη· ἡ κόρυς -υθος (= περικεφαλαία), τὴν κόρ-υν, ὦ κόρυ.

3) Τα βαρύτονα οδοντικόληκτα σε **-ων** (γεν. **-οντος**)

22-0012_1-88_18b.indd 118 15/09/2017 16:32

και -ας (γεν. -αντος), το οξύτονο τυραννὶς (-ίδος) και το περισπώμενο (ὁ καὶ) ἡ παῖς (από τὸ πάις, γεν. παιδὸς) σχηματίζουν την κλητ. του ενικού χωρίς κατάληξη (με αφαίρεση του οδοντ. χαρακτήρα): ὦ γέρον, ὦ γίγαν, ὦ Αἶαν, ὦ τυραννί, ὦ παῖ.

4) Τα ουδέτερα οδοντικόληκτα σε -μα (γεν. -ματος) είναι όλα ακατάληκτα: κτῆμα, σῶμα, στράτευμα (βλ. § 104, 2)· καταληκτικά είναι μόνο τα ουδέτ. φῶς (φῶτ-ς), γεν. φωτ-ός, δοτ. φωτ-ὶ κτλ. (πβ. § 145) και το ανώμαλο οὖς (οὖτ-ς), γεν. ὠτ-ὸς (βλ. § 145 και § 150, 12).

22-0012_1-88_18b.indd 119 15/09/2017 16:32

124. ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΦΩΝΟΛΗΚΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΤΗΣ Γ΄ ΚΛΙΣΗΣ

(που δείχνει ιδίως την ορθογραφία των λέξεων)

Α΄. ΑΡΣΕΝΙΚΑ ΚΑΙ ΘΗΛΥΚΑ

1. ΟΥΡΑΝΙΚΟΛΗΚΤΑ

(χαρακτ. κ)

ἡ αὖλαξ -ακος

ἡ γλαῦξ[1], γλαυκὸς

ἡ δράξ[2], δρᾰκὸς

ἡ ἔλιξ -ικος

ὁ Θρᾷξ[3] Θρᾳκὸς

ὁ θώραξ -ακος

ὁ κῆρυξ[4] -ῡκος

ἡ κλῖμαξ -ακος

ἡ κ'ῠλιξ[5] -ικος

ἡ λάρναξ[6] -ακος

ὁ μύρμηξ -ηκος

ὁ οἴαξ[7], οἴακος

ὁ πῖδαξ -ακος

ὁ πίναξ -ακος

ἡ πλάξ, πλᾰκὸς

ἡ σάρξ, σαρκὸς

ὁ φοῖνιξ -ῑκος

ὁ Φοῖνιξ[8] -ῑκος

ὁ φύλαξ -ᾰκος

ὁ χάλιξ -ῐκος

(χαρακτ. γ)

ὁ, ἡ αἴξ, αἰγὸς

ὁ λ'ᾰρυγξ -υγγος

ἡ λύγξ[9], λῠγγὸς

ἡ μάστιξ -ῑγος

ἡ ῥάξ[10], ῥᾱγὸς

ἡ σάλπιγξ -ιγγος

ἡ σῆραγξ[11] -ᾰγγος

ὁ στρόφιγξ[12] -ιγγος

ἡ σῦριγξ[13] -ῐγγος

ἡ Σφὶγξ -ῐγγὸς

ὁ τέττιξ -ῑγος

ἡ φάλαγξ -αγγος

ἡ φάραγξ -αγγος

ὁ Φρύξ, Φρῠγὸς

(χαρακτ. χ)

ὁ, ἡ βήξ, βηχὸς

ἡ διῶρυξ -ῠχος[14]

ἡ θρίξ, τρῐχὸς

22-0012_1-88_18b.indd 120 15/09/2017 16:32

Υποσημειώσεις: 1. Στους Αττικούς παίρνει περισπωμένη αντίθετα με τον κανόνα (§ 39, 1) από αναλογία προς τα συνηρημένα μονοσύλλαβα. – 2. όσο μπορεί να περιλάβει η παλάμη, χουφτιά. – 3. θηλ. ἡ Θρᾷσσα. – 4. κατά τους παλαιούς γραμματικούς το ι και το υ εμπρός από το ξ λογαριάζονται για τον τονισμό πάντοτε βραχύχρονα. Γι' αυτό ετόνιζαν κῆρυξ. Αλλά το υ εδώ είναι φύσει μακρόχρονο. – 5. ποτήρι. – 6. κιβώτιο, φέρετρο. – 7. η λαβή του τιμονιού, δοιάκι. – 8. κάτ. της Φοινίκης, θηλ. Φοίνισσα. – 9. λόξιγκας. – 10. ρώγα του σταφυλιού. – 11. κοιλότητα βράχου, σπηλιά. – 12. αρσ. και σπαν. θηλ. – 13. σωλήνας· μουσικό όργανο (ποιμενικό)· υπόγειο πέρασμα. – 14. μεταγεν. διώρυγος κτλ.

22-0012_1-88_18b.indd 121 15/09/2017 16:32

2. ΧΕΙΛΙΚΟΛΗΚΤΑ

(χαρακτ. π)

ὁ Αἰθίοψ[15] -οπος
ὁ γύψ, γῡπὸς
ὁ Κέκροψ -οπος
ὁ Κύκλωψ -ωπος
ὁ Πέλοψ -οπος
ὁ σκνὶψ -ῑπὸς

(χαρακτ. β)

ὁ λίψ[16], λῐβὸς
ἡ φλέψ, φλεβὸς
ὁ χάλυψ -ῠβος

3. ΟΔΟΝΤΙΚΟΛΗΚΤΑ

(χαρακτ. τ)

-ης –ητος
ἡ ἐσθὴς -ῆτος
ὁ θής[17], θητὸς
ὁ Κρής[18], Κρητὸς
ὁ λέβης -ητος
ὁ τάπης -ητος
ὁ Χάρης -ητος

-ότης -ότητος
ἡ δεξιότης -ητος
ἡ πιστότης -ητος
ἡ ποιότης κ.ά.

-ύτης -ύτητος
ἡ βαρύτης -ητος
ἡ βραδύτης -ητος
Ατ. βραδυτὴς -ῆτος
ἡ βραχύτης -ητος
ἡ ταχύτης -ητος
Ατ. ταχυτὴς -ῆτος
ἡ τραχύτης -ητος κ.ά.

-ις -ιτος
ἡ χ'ἄρις -ιτος

---

15. κάτ. της Αιθιοπίας, θηλ. Αἰθιοπὶς και η Αἰθίοψ – 16. λίβας, ΝΔ άνεμος – 17. πολίτης της τέταρτης τάξης στην αρχαία Αθήνα, μισθωτός εργάτης· θηλ. ἡ θῆσσα. – 18. θηλ. ἡ Κρῆσσα.

22-0012_1-88_18b.indd 122 15/09/2017 16:32

-ως -ωτος
ὁ ἱδρὼς -ῶτος
ὁ γέλως -ωτος
ὁ ἔρως -ωτος

-ας -αντος
βλ. § 122, δ

-ων -οντος
βλ. § 122, ε

-ῶν -ῶντος
βλ. § 122, ε

(χαρακτ. δ)

-ὰς -άδος
ἡ ἀγελὰς -άδος
ἡ Ἑλλὰς -άδος
ἡ λαμπὰς -άδος
ἡ Παλλὰς -άδος
ἡ τετρὰς -άδος
ἡ τριὰς -άδος κτλ.

-ις -ιδος
ἡ αὖλις[19] -ῐδος
ἡ ἔρις -ῐδος
ἡ ἶρις[20] -ῐδος
ἡ Ἶσις[21] -ῐδος
ὁ Πάρις -ῐδος

-ὶς -ίδος
ἡ ἀσπὶς -'ῐδος
ἡ Αὐλὶς -'ῐδος
ἡ βαθμὶς -'ῐδος
ἡ βλεφαρὶς -'ῐδος
ἡ βολὶς -'ῐδος
ἡ Ἑλληνὶς -'ῐδος
ἡ ἐλπὶς -'ῐδος
ἡ θυρὶς -'ῐδος
ἡ κεραμὶς -'ῐδος
ἡ κορωνὶς -'ῐδος
ἡ τυραννὶς -'ῐδος

---

19. κατασκήνωση, κατάλυμα· από αυτό και το ἔπαυλις (από το προσηγορικό αὖλις έγινε και το κύρ. όν. ἡ Αὐλίς· πβ. § 441, β). – 20. ουράνιο τόξο· και κύρ. όν. ἡ Ἶρις, αγγελιοφόρος των θεών. – 21. αιγυπτιακή θεότητα.

22-0012_1-88_18b.indd 123 15/09/2017 16:32

ἡ ψαλὶς -΄ἴδος κ.ά.

-ὶς -ῖδος
ἡ ἀψὶς -ῖδος
ἡ βαλβὶς -ῖδος
ἡ κηλὶς -ῖδος
ἡ κνημὶς -ῖδος
ἡ κρηπὶς -ῖδος
ἡ νησὶς -ῖδος
ἡ σφραγὶς -ῖδος
ἡ χειρὶς -ῖδος
ἡ ψηφὶς -ῖδος

-ὺς -ύδος
ἡ χλαμὺς -ύδος

(χαρακτ. θ)

-ης -ηθος
ἡ Πάρνης -ηθος

-υς -υθος
ἡ κόρυς[22] -ὕθος

-ινς -ινθος
ἡ ἔλμινς[23] -ινθος
ἡ πείρινς[24] -ινθος

-υνς -υνθος
ἡ Τίρυνς -υνθος

---

22. περικεφαλαία. – 23. σκουλήκι των εντέρων. – 24. τετράγωνος χώρος πάνω στην άμαξα, όπου τοποθετούσαν τα πράγματα που ήθελαν να μεταφέρουν.

22-0012_1-88_18b.indd 124 15/09/2017 16:32

Β΄. ΟΥΔΕΤΕΡΑ (οδοντικόληκτα)

(σε -μα, γεν. -ματος)

ἅλμα	κλῆμα[25]	νᾶμα	σχ'ῖσμα	χύμα
ἅρμα	κλίμα[26]	νῆμα	τ'ἄγμα	
ἆσθμα	κρᾶμα	πλάσμα	φ'ἄσμα	
ᾆσμα	κρίμα	πλῦμα	φρ'ἄγμα	
δρᾶμα	κῦμα	πρᾶγμα	φῦμα[27]	
θῦμα	μεῖγμα	πτ'ὕσμα	χ'ἄσμα	
κλάσμα	(ή μίγμα)	στ'ῖγμα	χρῖσμα	

(σε -μμα[28], γεν. -μματος)

ἄλειμμα	κόμμα
ἄμμα[29]	ὄμμα
βάμμα	ῥάμμα
βλέμμα	σκάμμα
γράμμα	στέμμα
θρέμμα	στρέμμα
κάλυμμα	τρῖμμα

25. κλάδος από αμπέλι. – 26. (από το ρ. κλίνω) κλίση ή κατωφέρεια εδάφους· η γεωγραφική θέση ενός τόπου. – 27. βλάστημα. – 28. ουδέτερα σε -μμα παράγονται από ρήματα με χαρακτήρα χειλικό (π, β, φ). – 29. (από το ρ. ἅπτω) δέσιμο, κόμπος, θηλιά.

22-0012_1-88_18b.indd 125 15/09/2017 16:32

2. Ημιφωνόληκτα

125. Τα ημιφωνόληκτα τριτόκλιτα ουσιαστικά κατά το χαρακτήρα είναι:

α) **ενρινόληκτα** (δηλ. με χαρακτήρα ν)[1]

β) **υγρόληκτα** (δηλ. με χαρακτήρα λ, ρ)

γ) **σιγμόληκτα** (δηλ. με χαρακτήρα σ).

---

1. Τριτόκλιτα με χαρακτήρα **μ** δεν υπάρχουν.

126. Ι. Ενρινόληκτα (χαρακτ. ν)

α) Μονόθεμα: καταληκτικά σε -ις (γεν. -ῖνος) και ακατάληκτα σε -αν (γεν. -ᾶνος), -ην (γεν. -ηνος) και -ων (γεν. -ωνος)

(θ. ἀκτιν-)

Ενικός αριθμός

ον.	ἡ	ἀκτὶς
γεν.	τῆς	ἀκτῖν-**ος**
δοτ.	τῇ	ἀκτῖν-**ι**
αιτ.	τὴν	ἀκτῖν-**α**
κλ.	(ὦ)	ἀκτὶς

22-0012_1-88_18b.indd 126 15/09/2017 16:32

Πληθυντικός αριθμός

ον.	αἱ	ἀκτῖν-**ες**
γεν.	τῶν	ἀκτίν-**ων**
δοτ.	ταῖς	ἀκτῖ-**σι(ν)**
αιτ.	τὰς	ἀκτῖν-**ας**
κλ.	(ὦ)	ἀκτῖν-**ες**

	(θ. Τιταν-)	(θ. Ἑλλην-)	(θ. χειμων-)
	Ενικός αριθμός		
ὁ	Τιτὰν	Ἕλλην	χειμὼν
τοῦ	Τιτᾶν-ος	Ἕλλην-ος	χειμῶν-ος
τῷ	Τιτᾶν-ι	Ἕλλην-ι	χειμῶν-ι
τὸν	Τιτᾶν-α	Ἕλλην-α	χειμῶν-α
(ὦ)	Τιτὰν	Ἕλλην	χειμὼν
	Πληθυντικός αριθμός		
οἱ	Τιτᾶν-ες	Ἕλλην-ες	χειμῶν-ες
τῶν	Τιτάν-ων	Ἑλλήν-ων	χειμών-ων
τοῖς	Τιτᾶ-σι(ν)	Ἕλλη-σι(ν)	χειμῶ-σι(ν)
τοὺς	Τιτᾶν-ας	Ἕλληνας	χειμῶν-ας
(ὦ)	Τιτᾶν-ες	Ἕλλην-ες	χειμῶν-ες

Δυϊκός αριθμός

ον., αιτ. τώ, κλ. (ὦ)	ἀκτῖν-**ε**	Τιτᾶν-ε	Ἕλλην-ε	χειμῶν-ε
γεν., δοτ. τοῖν	ἀκτίν-**οιν**	Τιτάν-οιν	Ἑλλήν-οιν	χειμών-οιν

(βλ. πίν. § 132)

22-0012_1-88_18b.indd 127 15/09/2017 16:32

β) Διπλόθεμα: ακατάληκτα σε -ην (γεν. -ενος) και -ων (γεν. -ονος)

		(θ. ποιμην-, ποιμεν-)	(θ. ἡγεμων-, ἡγεμον-)	(θ. γειτων-, γειτον-)
		Ενικός αριθμός		
ον.	ὁ	ποιμὴν	ἡγεμὼν	γείτων
γεν.	τοῦ	ποιμέν-ος	ἡγεμόν-ος	γείτον-ος
δοτ.	τῷ	ποιμέν-ι	ἡγεμόν-ι	γείτον-ι
αιτ.	τὸν	ποιμέν-α	ἡγεμόν-α	γείτον-α
κλ.	(ὦ)	ποιμὴν	ἡγεμὼν	γεῖτον
		Πληθυντικός αριθμός		
ον.	οἱ	ποιμέν-ες	ἡγεμόν-ες	γείτον-ες
γεν.	τῶν	ποιμέν-ων	ἡγεμόν-ων	γειτόν-ων
δοτ.	τοῖς	ποιμέ-σι(ν)	ἡγεμό-σι(ν)	γείτο-σι(ν)
αιτ.	τοὺς	ποιμέν-ας	ἡγεμόν-ας	γείτον-ας
κλ.	(ὦ)	ποιμέν-ες	ἡγεμόν-ες	γείτον-ες
		Δυϊκός αριθμός		
ον., αιτ. τώ, κλ.		(ὦ) ποιμέν-ε	ἡγεμόν-ε	γείτον-ε
γεν., δοτ.		τοῖν ποιμέν-οιν	ἡγεμόν-οιν	γειτόν-οιν

(Βλ. πίν. § 132)

22-0012_1-88_18b.indd 128 15/09/2017 16:32

127. ΙΙ. Υγρόληκτα (χαρακτ. λ, ρ)

α) Μονόθεμα: ακατάληκτα σε -ηρ (γεν. -ηρος), -ωρ (γεν. -ωρος) και ουδέτερα σε -αρ (γεν. -αρος)

		(θ. κλητηρ-)	(θ. ἰχωρ-)		(θ. νεκταρ-)
		Ενικός αριθμός			
ον.	ὁ	κλητὴρ	ἰχὼρ[1]	τὸ	νέκταρ[2]
γεν.	τοῦ	κλητῆρ-ος	ἰχῶρ-ος	τοῦ	νέκταρ-ος
δοτ.	τῷ	κλητῆρ-ι	ἰχῶρ-ι	τῷ	νέκταρ-ι
αιτ.	τὸν	κλητῆρ-α	ἰχῶρ-α	τὸ	νέκταρ
κλ.	(ὦ)	κλητὴρ	ἰχὼρ	(ὦ)	νέκταρ
		Πληθυντικός αριθμός			
ον.	οἱ	κλητῆρ-ες	ἰχῶρ-ες		
γεν.	τῶν	κλητήρ-ων	ἰχώρ-ων		
δοτ.	τοῖς	κλητῆρ-σι(ν)	ἰχῶρ-σι(ν)		
αιτ.	τοὺς	κλητῆρ-ας	ἰχῶρ-ας		
κλ.	(ὦ)	κλητῆρ-ες	ἰχῶρ-ες		

Δυϊκός αριθμός

ον., αιτ. τώ, κλ.	(ὦ) κλητῆρ-ε	ἰχῶρ-ε
γεν., δοτ.	τοῖν κλητήρ-οιν	ἰχώρ-οιν

22-0012_1-88_18b.indd 129 15/09/2017 16:32

β) Διπλόθεμα: ακατάληκτα σε -ὴρ (γεν. -έρος) και -ωρ (γεν. -ορος)

	(θ. ἀθηρ-, ἀθερ-) (θ. ῥητωρ-, ῥητορ-)		(θ. ἀθηρ-, ἀθερ-) (θ. ῥητωρ-, ῥητορ-)	
	Ενικός αριθμός		**Πληθυντικός αριθμός**	
ον.	ὁ ἀθὴρ	ῥήτωρ	οἱ ἀθέρ-ες	ῥήτορ-ες
γεν.	τοῦ ἀθέρ-ος	ῥήτορ-ος	τῶν ἀθέρ-ων	ῥητόρ-ων
δοτ.	τῷ ἀθέρ-ι	ῥήτορ-ι	τοῖς ἀθέρ-σι(ν)	ῥήτορ-σι(ν)
αιτ.	τὸν ἀθέρ-α	ῥήτορ-α	τοὺς ἀθέρ-ας	ῥήτορ-ας
κλ.	(ὦ) ἀθὴρ	ῥῆτορ	(ὦ) ἀθέρ-ες	ῥήτορ-ες

Δυϊκός αριθμός

ον., αιτ. τώ, κλ.	(ὦ) ἀθέρ-ε,	ῥήτορ-ε
γεν., δοτ.	τοῖν ἀθέρ-οιν,	ῥητόρ-οιν.

Κατά το όνομα ὁ ἀθὴρ (= η λεπτότατη άκρη στα στάχυα, αθέρας) κλίνονται τα ονόματα ὁ ἀὴρ και ὁ αἰθήρ, εύχρηστα μόνο στον ενικό (βλ. § 83, 1, β).

Παρατηρήσεις στα ενρινόληκτα και υγρόληκτα της γ΄ κλίσης

128. 1) Τα φωνήεντα ι και α εμπρός από το χαρακτήρα ν των ονομάτων σε -ις (γεν. -ινος) και -αν (γεν.

22-0012_1-88_18b.indd 130 15/09/2017 16:32

-ανος) είναι μακρόχρονα: τῆς ἀκτῖν-ος, τῆς Σαλαμῖν-ος· τοῦ Τιτᾶν-ος, τοῦ πελεκᾶν-ος.

2) Τα ενρινόληκτα και υγρόληκτα της γ΄ κλίσης σχηματίζουν κανονικά την κλητ. του ενικού όμοια με την ονομαστική του ενικού: ἡ ἀκτὶς – ὦ ἀκτίς· ὁ Τιτὰν – ὦ Τιτάν· ὁ Ἕλλην – ὦ Ἕλλην· ὁ ἡγεμὼν – ὦ ἡγεμών· ὁ ποιμὴν – ὦ ποιμήν· ὁ ἰχὼρ – ὦ ἰχώρ.

Αλλά τα βαρύτονα διπλόθεμα σε -ων (γεν. -ονος) και -ωρ (γεν. -ορος) σχηματίζουν την κλητ. του ενικού όμοια με το αδύνατο θέμα: ὁ γείτων – ὦ γεῖτον· ὁ δαίμων – ὦ δαῖμον· ὁ Ἰάσων – ὦ Ἰᾶσον· ὁ ῥήτωρ – ὦ ῥῆτορ **(βλ. § 105).**

3) Ο χαρακτήρας λ και ρ εμπρός από το σίγμα της κατάληξης παραμένει, ενώ ο χαρακτήρας ν εμπρός από αυτό αποβάλλεται (χωρίς αντέκταση του προηγούμενου τυχόν βραχύχρονου φωνήεντος): ὁ ἅλ-ς, τοῖς ἁλ-σί, (ὁ ῥήτωρ) τοῖς ῥήτορ-σι· αλλά: ἡ (ἀκτὶν-ς) ἀκτίς, ταῖς (ἀκτῖν-σι) ἀκτῖσι· τοῖς (ἡγεμόν-σι) ἡγεμόσι **(βλ. § 64, 4).**

γ) Συγκοπτόμενα διπλόθεμα: ακατάληκτα σε -ηρ (γεν. -ρος)

129. Από τα υγρόληκτα ουσιαστικά της γ΄ κλίσης τα διπλόθεμα ὁ πατήρ, ἡ μήτηρ, ἡ θυγάτηρ, ἡ γαστὴρ (= κοιλιά), ἡ Δημήτηρ **και** ὁ ἀνὴρ **συγκόπτουν (δηλ. αποβάλλουν) σε ορισμένες πτώσεις το ε του αδύνατου θέματος και γι' αυτό λέγονται συγκοπτόμενα (πβ. § 62, 1).**

22-0012_1-88_18b.indd 131 15/09/2017 16:32

Παραδείγματα

		(θ. πατηρ-, πατερ-)	(θ. ἀνηρ-, ἀνερ-)
		Ενικός αριθμός	
ον.	ὁ	πατὴρ	ἀνὴρ
γεν.	τοῦ	**πατρ**-ὸς	**ἀνδρ**-ὸς
δοτ.	τῷ	**πατρ**-ὶ	**ἀνδρ**-ὶ
αιτ.	τὸν	πατέρ-α	**ἄνδρ**-α
κλ.	(ὦ)	πάτερ	ἄνερ
		Πληθυντικός αριθμός	
ον.	οἱ	πατέρ-ες	**ἄνδρ**-ες
γεν.	τῶν	πατέρ-ων	**ἀνδρ**-ῶν
δοτ.	τοῖς	**πατρ-ά-σι(ν)**	**ἀνδρ-ά-σι(ν)**
αιτ.	τοὺς	πατέρ-ας	**ἄνδρ**-ας
κλ.	(ὦ)	πατέρ-ες	**ἄνδρ**-ες

Δυϊκός αριθμός

ον., αιτ. τώ, κλ. (ὦ)	πατέρ-ε, **ἄνδρ**-ε
γεν., δοτ. τοῖν	πατέρ-οιν, **ἀνδρ**-οῖν

22-0012_1-88_18b.indd 132 15/09/2017 16:32

(θ. Δημητηρ-, Δημητερ-)

	Ενικός αριθμός	
ον.	ἡ	Δημήτηρ
γεν.	τῆς	Δήμητ**ρ**-ος
δοτ.	τῇ	Δήμητ**ρ**-ι
αιτ.	τὴν	Δήμητ**ρ**-α
κλ.	(ὦ)	Δήμητερ

Παρατηρήσεις

130. Από τα συγκοπτόμενα υγρόληκτα της γ΄ κλίσης:

1) Τα ονόμ. ὁ πατήρ, ἡ μήτηρ, ἡ θυγάτηρ και ἡ γαστὴρ συγκόπτουν, δηλ. χάνουν το ε του θέματος στη γεν. και δοτ. του ενικού και στη δοτ. του πληθυντικού· το όνομα ἡ Δημήτηρ στις πλάγιες πτώσεις του ενικού, και το όνομα ὁ ἀνὴρ στις πλάγιες πτώσεις του ενικού και σε όλες τις πτώσεις του πληθυντικού και του δυϊκού, στις οποίες εμπρός από το χαρακτήρα αναπτύσσεται το σύμφωνο δ για να διευκολυνθεί η προφορά (θ. ἀνερ-, ἀνρ-, ἀνδρ-)· πβ. § 65, 2·

2) τα ονόματα πατήρ, μήτηρ, θυγάτηρ και γαστὴρ στη γεν. και δοτ. του ενικού τονίζονται στη λήγουσα (πατρός, πατρὶ - μητρός, μητρὶ κτλ.)· το όνομα ἀνὴρ τονίζεται στη λήγουσα στη γενική και δοτ. του ενικού και του δυϊκού και στη γεν. του πληθ. (ἀνδρός, ἀνδρὶ - ἀνδροῖν - ἀνδρῶν)· το όνομα Δημήτηρ τονίζεται στην προπαραλήγουσα σε όλες τις πτώσεις του ενικού, εκτός από την ονομαστική.

22-0012_1-88_18b.indd 133 15/09/2017 16:32

131. Τα συγκοπτόμενα ονόματα:

1) σχηματίζουν την κλητ. του ενικού όμοια με το αδύνατο θέμα και τονίζονται σ' αυτήν επάνω στην αρχική συλλαβή: ὦ πάτερ, ὦ θύγατερ, ὦ Δήμητερ κτλ.· μόνο το όνομα γαστὴρ σχηματίζει την κλητ. του ενικού όμοια με την ονομαστική: ὦ γαστήρ·

2) στη δοτ. του πληθ. ανάμεσα από το συγκομμένο θέμα και την κατάληξη, για να διευκολυνθεί η προφορά, παίρνουν ένα βραχύχρονο α που τονίζεται: πατρ-ά-σι(ν), ἀνδρ-ά-σι(ν)· πβ. § 62, 2.

22-0012_1-88_18b.indd 134 15/09/2017 16:32

132. ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΝΡΙΝΟΛΗΚΤΩΝ ΚΑΙ ΥΓΡΟΛΗΚΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΤΗΣ Γ΄ ΚΛΙΣΗΣ

(που δείχνει ιδίως την ορθογραφία των λέξεων)

1. ΕΝΡΙΝΟΛΗΚΤΑ

-ὰν -ανος

ὁ μεγιστὰν -ᾶνος
(έτσι και: ὁ παιάν,
πελεκάν, Τιτάν,
Αἰνιάν, Ἀκαρνάν,
Ἀλκμάν, Εὐρυτάν**),**
ὁ Πάν, του Πανὸς **κ.ά.**

-ὶς -ινος

ἡ ἀκτὶς -ῖνος
(έτσι: ὁ δελφίς,
ἡ ὠδίς[1], Ἐλευσίς,
Σαλαμὶς **κ.ά.),**
ἡ ῥίς, τῆς ῥῑνός,
ὁ (ἡ) θίς[2], θῑνός,
ἡ ἵς[3], τῆς ἰνός,
πλ. αἱ ἶνες **κ.ά.**

-ην -ηνος

ὁ Ἕλλην -ηνος
ὁ δοθιὴν[4] -ῆνος
(έτσι και: ὁ κηφήν,
ὁ λειχήν[5], ὁ πυρήν,
ὁ σωλήν, ἡ σειρήν[6]**),**
ὁ μήν, μηνὸς

Υποσημειώσεις: 1. (ποιητ.) πόνος του τοκετού (συνηθ. πληθ. ὠδῖνες). – 2. (ποιητ.) σωρός· σωρός από άμμο· ακτή. – 3. νεύρο, λεπτό νήμα, δύναμη. – 4. μικρό εξάνθημα. – 5. λειχήνα· βρύο που φυτρώνει πάνω σε δέντρα, πέτρες κτλ.· εξάνθημα στην επιδερμίδα. – 6. γοητεία ωραίων λόγων· ως κύρ. όν. Σειρήν, θαλασσινή θεότητα που γοητεύει με τη φωνή της τους ναυτικούς.

22-0012_1-88_18b.indd 135 15/09/2017 16:32

(έτσι και: ὁ σπλήν,
ὁ σφήν, ὁ (ἡ) χὴν κ.ά.).

-ὴν -ενος

ὁ αὐχήν[7] -ένος
(έτσι και: ὁ λιμήν,
ὁ πυθμήν, ὁ ὑμήν[8] κ.ά
ἡ φρήν[9], φρενὸς κ.ά.)

-ων -ωνος

α) τα περιεκτικά

ὁ ἀνθὼν -ῶνος
ὁ ἀνδρὼν -ῶνος
γυναικὼν -ῶνος
(έτσι και: ὁ δαφνών,
δενδρών, ἐλαιών,
νυμφών, ξενών,
ὀρνιθών, παρθενὼν[10] κ.ά.)

β) τα μεγεθυντικά

ὁ γάστρων[11] -ωνος
ὁ γνάθων[12] -ωνος
ὁ χείλων[13] -ωνος κ.ά.

γ) τα κύρια ονόματα

Ἀπόλλων -ωνος
Ποσειδῶν -ῶνος
Ἀγάθων -ωνος
(έτσι και: Δάμων,
Δευκαλίων, Δίων,
Ζήνων, Ἱέρων, Κίμων,
Κλέων, Κόνων,
Κρίτων, Κύλων,
Μέτων, Πλάτων,
Σόλων, Φαίδων,
Χάρων, Χίλων, Χίρων,
Ὡρίων, [Νέρων,
Τρύφων] κ.ά.).

---

7. τράχηλος. – 8. λεπτό δέρμα, μεμβράνη. – 9. το διάφραγμα ανάμεσα στο θώρακα και την κοιλιά· τα γύρω από την καρδιά μέρη· καρδιά, νους. – 10. μέρος του σπιτιού, όπου έμεναν οι παρθένες· ως κύρ. όν. Παρθενών, ναός στην Ακρόπολη της Αθήνας. – 11. κοιλαράς. – 12. (από το όν. ἡ γνάθος = σαγόνι) εκείνος που έχει φουσκωμένα σαγόνια ή φουσκωμένα μάγουλα. – 13. εκείνος που έχει μεγάλα χείλια.

22-0012_1-88_18b.indd 136 15/09/2017 16:32

δ) ονόμ. αρχ. μηνών

Γαμηλιὼν -ῶνος,
(έτσι και:
Ἀνθεστηριών,
Ἐλαφηβολιών,
Μουνιχιών,
Θαργηλιών,
Σκιροφοριών,
Ἑκατομβαιών,
Μεταγειτνιών,
Βοηδρομιών,
Πυανοψιών,
Μαιμακτηριών,
Ποσειδεών).

ε) τόπων και πόλεων

Αὐλὼν -ῶνος
Ἑλικὼν -ῶνος
(έτσι και: ἡ Καλυδών,
ὁ Κιθαιρών,
ἡ (ὁ) Κολοφών,
ὁ Μαραθών,
ἡ Σιδών, ἡ Σικυών),
Κρότων -ωνος κ.ά.

ζ) εθνικά παροξύτονα

ὁ Λάκων -ωνος
ὁ Ἴων -ωνος κ.ά.

ζ) προσηγορ. παροξύτ.

ὁ δόλων[14] -ωνος
ὁ δρόμων[15] -ωνος
(έτσι και: ὁ κλύδων[16],
ὁ κώδων, ὁ (ἡ) μήκων[17]
ὁ πάρων[18], ὁ ῥώθων,
ὁ σάπων, ὁ σίφων,
[ὁ ἄμβων]).

η) προσηγορ. οξύτ.

ὁ κλών, κλωνὸς
ὁ ἀγὼν -ῶνος
ὁ ἀγκὼν -ῶνος
(έτσι και: ὁ αἰών,

---

14. μικρό πανί της πλώρης στα ιστιοφόρα· μαχαίρι ή σπαθάκι κρυμμένο μέσα σε ραβδί, στιλέτο. – 15. ελαφρό πλοιάριο. – 16. κύμα, κλυδωνισμός. – 17. παπαρούνα. – 18. πλοιάριο.

22-0012_1-88_18b.indd 137 15/09/2017 16:32

βουβών, κοιτών, κολοφών[19], λειμών, τελαμών[20], χειμών, χιτὼν κ.ά.).

θ) προσηγ. περισπώμ.

ὁ τυφῶν[21] -ῶνος (από το τυφάων).

-ων -ονος

α) οξύτ. θηλυκά

ἡ ἀηδὼν -όνος (έτσι και: ἡ ἀλγηδών, ἀλκυών, εἰκών, Καρχηδών, σιαγών, σινδών, τερηδών[22] Χαλκηδών, χελιδών, χιὼν κ.ά.).

β) οξύτ. αρσενικά

ὁ (ἡ) ἀλεκτρυὼν[23] -όνος, ὁ ἡγεμὼν -όνος (έτσι και: ὁ κανών, κηδεμών, Μακεδών, Στρυμών, (συν)δαιτυμών κ.ά.).

γ) παροξύτ. αρσενικά

ὁ ἄξων -ονος (έτσι και: Ἁλιάκμων, βραχίων, γείτων, γνώμων, δαίμων,

---

19. το ακρότατο σημείο ενός πράγματος, ως κύρ. όν. Κολοφὼν (-ῶνος), πόλη της Ιωνίας στη Μ. Ασία. – 20. πλατύ κορδόνι, λουρί δερμάτινο· ως κυρ. όν. Τελαμὼν (-ῶνος), γιος του Αιακού και πατέρας του Αίαντα. – 21. θύελλα, ανεμοστρόβιλος (και κατά την αττ. β΄ κλίση: ὁ τυφῶς, τοῦ τυφῶ)· ως κύρ. όν. ὁ Τυφῶν (-ῶνος), γίγαντας, πατέρας των ανέμων. – 22. σκουλήκι που τρώει τα ξύλα· σαράκι· πάθηση των δοντιών. – 23. (αρσ.) πετεινός, (θηλ. όρνιθα).

22-0012_1-88_18b.indd 138 15/09/2017 16:32

Ἰ'ᾱσων, κίων[24],
πνεύμων, τέκτων[25],
Ἀγαμέμνων,
Ἀριστογείτων κ.ά.).

2. ΥΓΡΟΛΗΚΤΑ

-ὴρ -ηρος

ὁ θήρ[26], θηρὸς
ὁ ἀροτὴρ[27] -ῆρος
ὁ ζωστὴρ -ῆρος
(έτσι και: ὁ κρατήρ,
λαμπτήρ, λουτήρ,
νιπτήρ, στατήρ,
στρωτήρ, σπινθήρ κ.ά.),
σωτήρ -ῆρος
(κλ. ὦ σῶτερ).

-ὴρ -έρος

ὁ ἀὴρ -έρος
(έτσι και: ὁ ἀθήρ,
αἰθήρ, ἀστήρ - δοτ. πλ.
ἀστράσι κ.ά.).

-ωρ -ωρος

ὁ φώρ[28], φωρὸς
ὁ ἰχὼρ[29] -ῶρος
ὁ πέλωρ[30] -ωρος
(μεταγ. Βίκτωρ,
πραίτωρ κ.ά.).

-ωρ -ορος

ὁ αὐτοκράτωρ -ορος
(έτσι και: ὁ κοσμήτωρ,
πράκτωρ, προγάστωρ,
Ἕκτωρ κ.ά.)
(μεταγ. και νεότ.:
ἐκλέκτωρ,
παντοκράτωρ κ.ά.).

---

24. κολόνα. – 25. ξυλουργός, μαραγκός. – 26. θηρίο. – 27. αυτός που οργώνει· ως επίθ. βοῦς ἀροτὴρ = βόδι που το μεταχειρίζονται για το όργωμα.28. κλέφτης. – 29. το αίμα που ρέει στις φλέβες των θεών. – 30. πελώριο ον, τέρας.

22-0012_1-88_18b.indd 139 15/09/2017 16:32

-ὰρ -αρὸς

ὁ Κάρ[31], Κᾱρὸς
(πλ. οἱ Κᾶρες).

-εὶρ -ειρὸς

ὁ φθείρ[32], φθειρὸς
(δοτ. πλ. τοῖς φθειρσί),
ἡ χείρ, χειρὸς
(δοτ. πλ. ταῖς χερσί,
βλ. § 150, 19).

---

31. κάτοικος της Καρίας. – 32. ψείρα.

22-0012_1-88_18b.indd 140 15/09/2017 16:32

III. Σιγμόληκτα (χαρακτήρας σ)

133. α) Αρσενικά ακατάληκτα σε -ης (γεν. -ους) ή -κλῆς (γεν. -κλέους)

(θ. Σωκρατεσ-, Περικλεεσ-)

Ενικός αριθμός

ον.	ὁ	Σωκράτ**ης**	Περικλ**ῆς**
γεν.	τοῦ	Σωκράτ**ους**	Περικλ**έους**
δοτ.	τῷ	Σωκράτ**ει**	Περικλ**εῖ**
αιτ.	τὸν	Σωκράτ**η**	Περικλ**έα**
κλ.	(ὦ)	Σώκρατες	Περίκλ**εις**

Πληθυντικός αριθμός

ον.	οἱ	Σωκράται	Περικλ**εῖς**
γεν.	τῶν	Σωκρατῶν	Περικλέων
δοτ.	τοῖς	Σωκράταις	
αιτ.	τοὺς	Σωκράτας	Περικλεῖς
κλ.	(ὦ)	Σωκράται	Περικλεῖς

22-0012_1-88_18b.indd 141 15/09/2017 16:32

Κατά το Σωκράτης κλίνονται: Ἀριστομένης, Ἀριστοτέλης, Ἀριστοφάνης, Δημοσθένης, Διογένης, Διομήδης, Ἱπποκράτης, Ἰσοκράτης, Ἰφικράτης, Πολυκράτης, Πολυνείκης, Πραξιτέλης - Ἀστυάγης, Τισσαφέρνης, Κυαξάρης **κ.ά. Κατά το Περικλῆς κλίνονται:** Ἀγαθοκλῆς, Ἡρακλῆς, Θεμιστοκλῆς, Ἱεροκλῆς, Προκλῆς, Σοφοκλῆς **κ.ά.**

Παρατηρήσεις

134. Τα αρσενικά σιγμόληκτα σε -ης (γεν. -ους) και -κλῆς (γεν. -κλέους) είναι όλα κύρια ονόματα και:

1) έχουν θέμα σε -εσ: Σωκρατεσ-, Περικλεεσ-·

2) στην ονομαστική του ενικού δεν παίρνουν κατάληξη και εκτείνουν το βραχύχρονο φωνήεν ε του θέματος σε η: Σωκράτης, Περικλέης, **και με συναίρεση** Περικλῆς·

3) στις πλάγιες πτώσεις του ενικού αποβάλλουν το χαρακτήρα σ ανάμεσα στα δύο φωνήεντα (βλ. § 64, 1) και έπειτα συναιρούν τα δύο αυτά φωνήεντα: τοῦ Σωκράτεσ-ος, Σωκράτε-ος, Σωκράτους· τῷ Σωκράτεσ-ι, Σωκράτε-ι, Σωκράτει· τὸν Σωκράτεσ-α, Σωκράτε-α, Σωκράτη· τοῦ Περικλέεσ-ος, Περικλέε-ος, Περικλέους· τῷ Περικλέεσ-ι, Περικλέε-ι, Περικλέει **(και με δεύτερη συναίρεση=)** Περικλεῖ· τὸν Περικλέεσ-α, Περικλέε-ᾱ, Περικλέᾱ **και σπάν.** Περικλῆ·

4) στην κλητ. του ενικού δεν παίρνουν κατάληξη και ανεβάζουν τον τόνο: ὦ Σώκρατες, ὦ Περίκλεις **(με συναίρεση από το** Περίκλεες**)**·

22-0012_1-88_18b.indd 142 15/09/2017 16:32

5) όσα λήγουν σε -κλῆς συναιρούν το ε της συλλαβής κλε-, όταν ύστερα από αυτό ακολουθεί η ή ε ή ει: (Περικλέης) Περικλῆς, (Περίκλεες) Περίκλεις, (Περικλέει) Περικλεῖ·

6) κανονικά έχουν μόνο ενικό αριθμό· όταν όμως χρησιμοποιούνται στον πληθ. σχηματίζονται τα σε -ης (γεν. -ους) κατά την α΄ κλίση (οἱ Σωκράται κτλ.) και τα σε -κλῆς (γεν. -κλέους) **κατά την γ΄ κλίση** (οἱ Περικλέ-ες = Περικλεῖς κτλ.).

135. β) θηλυκά ακατάληκτα σε -ὼς (γεν. -οῦς)

(θ. αἰδωσ-, αἰδοσ-)

Ενικός αριθμός

ον.	ἡ	(ισχυρό θ. αἰδωσ-)	αἰδὼς	
γεν.	τῆς	(αδύνατο θ. αἰδόσ-ος, αἰδό-ος)	**αἰδοῦς**	(πβ. § 134, 3)
δοτ.	τῇ	(αδύνατο θ. αἰδόσ-ι, αἰδό-ϊ)	**αἰδοῖ**	
αιτ.	τὴν	(αδύνατο θ. αἰδόσ-α, αἰδό-α)	**αἰδῶ**	
κλ.	(ὦ)	(ισχυρό θ. αἰδωσ-)	αἰδὼς	

Κατά το όνομα ἡ αἰδὼς (= ντροπή) κλίνεται και το ποιητ. ἡ ἠὼς (= αυγή) και ως κύρ. όν. ἡ Ἠὼς (= θεά της αυγής). Αυτά έχουν μόνο ενικό. Πβ. και §§ 118-119.

22-0012_1-88_18b.indd 143 15/09/2017 16:32

136. γ) Ουδέτερα ακατάληκτα σε -ος (γεν. -ους)

(θ. βελοσ- βελεσ- και ἐδαφοσ-, ἐδαφεσ-)

Ενικός αριθμός

ον.	τὸ	βέλ**ος**	ἔδαφος
γεν.	τοῦ	βέλ**ους**	ἐδάφους
δοτ.	τῷ	βέλ**ει**	ἐδάφει
αιτ.	τὸ	βέλ**ος**	ἔδαφος
κλ.	(ὦ)	βέλ**ος**	ἔδαφος

Πληθυντικός αριθμός

ον.	τὰ	βέλ**η**	ἐδάφη
γεν.	τῶν	βελ**ῶν**	ἐδαφῶν
δοτ.	τοῖς	βέλε**σι(ν)**	ἐδάφεσι(ν)
αιτ.	τὰ	βέλ**η**	ἐδάφη
κλ.	(ὦ)	βέλ**η**	ἐδάφη

Δυϊκός αριθμός

ον., αιτ. τώ, κλ. (ὦ) βέλ**ει**, ἐδάφει – γεν., δοτ. τοῖν βελ**οῖν**, ἐδαφοῖν

22-0012_1-88_18b.indd 144 15/09/2017 16:32

Κατά το βέλος κλίνονται πολλά δισύλλαβα: ἔθνος, εὖρος (= πλάτος), ζεῦγος, ἦθος, κέρδος, ξίφος, πλῆθος, σκεῦος, τέλος κ.ά. (βλ. πίν. § 138), καθώς και το κύρ. όν. τὰ Τέμπη στον πληθυντικό.

Κατά το ἔδαφος κλίνονται τα τρισύλλαβα: μέγεθος, στέλεχος, τέμενος (επίσημος ή ιερός χώρος, ναός), τέναγος (= άβαθα νερά, βάλτος) κ.ά.

Παρατηρήσεις

137. Τα ουδέτερα σιγμόληκτα σε -ος (γεν. -ους):

1) έχουν αρχικό θέμα σε -εσ: βελεσ-, ἐδαφεσ-·

2) σχηματίζουν την ονομαστ., αιτιατική και κλητ. του ενικού χωρίς κατάληξη, αλλά στις πτώσεις αυτές το φωνήεν ε που είναι πριν από το χαρακτήρα το τρέπουν σε -ο: βελεσ- = βέλος, ἐδαφεσ- = ἔδαφος·

3) με το αρχικό θέμα σε -εσ σχηματίζουν τη γεν. και δοτ. του ενικού και όλες τις πτώσεις του πληθυντ. και δυϊκού· αποβάλλουν όμως σ' αυτές το χαρακτήρα σ ανάμεσα στα δύο φωνήεντα και έπειτα συναιρούν τα φωνήεντα αυτά, δηλ. το ε+ο σε ου (βέλε-ος = βέλους), το ε+ι σε ει (τῷ βέλε-ι = βέλει), το ε+ε σε ει (δυϊκ. τὼ βέλε-ε = βέλει), το ε+οι σε οι (δυϊκ. τοῖν βελέ-οιν = βελοῖν), το ε+ω σε ω (τῶν βελέων = βελῶν) και το ε+α κανονικά σε η (τὰ βέλε-α = βέλη)· αν όμως πριν από το ε προηγείται άλλο ε, τότε συναιρούν το ε+α σε ᾱ: τὰ χρέε-α = χρέᾱ, τὰ κλέε-α = κλέᾱ· βλ. § 64, 1.

22-0012_1-88_18b.indd 145 15/09/2017 16:32

4) στη δοτ. πληθ. όπου βρίσκονται δύο σ (βέλεσ-σι) τα απλοποιούν σε ένα: βέλεσι.

138. ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΙΓΜΟΛΗΚΤΩΝ ΟΥΔΕΤΕΡΩΝ ΤΗΣ Γ΄ ΚΛΙΣΗΣ

(που δείχνει ιδίως την ορθογραφία των λέξεων)

τὸ ἄγος[1]	(ᾰ)	ἴχνος	(ῐ)	μῖσος	(ῑ)
ἄλσος	(ᾰ)	κῆτος[4]		νεῖκος[8]	
βάθος	(ᾰ)	κράτος	(ᾰ)	ξίφος	(ῐ)
βάρος	(ᾰ)	κρύος[5]	(ῠ)	πάθος	(ᾰ)
βρῖθος[2]	(ῑ)	κῦδος[6]	(ῡ)	πάχος	(ᾰ)
δάσος	(ᾰ)	κῦρος	(ῡ)	πλάτος	(ᾰ)
θάρρος[3]	(ᾰ)	κύτος[7]	(ῠ)	πνῖγος[9]	(ῑ)
θάρσος[3]	(ᾰ)	λάθος	(ᾰ)	ῥάκος	(ᾰ)
θράσος[3]	(ᾰ)	λίπος	(ῐ)	ῥῖγος	(ῑ)

Υποσημειώσεις: 1. κατάρα, μίασμα. – 2. βάρος. – 3. η λ. θάρσος με αφομοίωση του σ: θάρρος = θάρρος, τόλμη· με μετάθεση του α: θράσος (βλ. § 62, 3) = θρασύτητα, αυθάδεια. – 4. γενική ονομασία των μεγάλων ψαριών ή θαλασσινών τεράτων. – 5. παγερό κρύο. – 6. δόξα, φήμη. – 7. το κοίλο μέρος (πλοίου, σκεύους, σώματος κτλ.). – 8. φιλονικία, αγώνας. – 9. Η υπερβολική ζέστη.

22-0012_1-88_18b.indd 146 15/09/2017 16:32

σκάφος	(ᾰ)	τάχος	(ᾰ)	φῦκος[11]	(ῡ)
σκῦτος[10]	(ῡ)	τεῖχος		ψῦχος	(ῡ)
στῖφος	(ῐ)	τεῦχος			
σφρίγος	(ῐ)	ὕψος			

139. δ) Ουδέτερα ακατάληκτα σε -ας (γεν. -ως ή -ατος)

		(θ. κρεασ-)		(θ. περασ-, περατ-)
		Ενικός αριθμός		
ον.	τὸ	(θ. κρεασ-)	κρέας	πέρας
γεν.	τοῦ	(κρέασ-ος, κρέα-ος)	κρέ**ως**	πέρατ-ος
δοτ.	τῷ	(κρέασ-ι, κρέα-ϊ)	κρέᾳ	πέρατ-ι
αιτ.	τὸ	(θ. κρεασ-)	κρέας	πέρας
κλ.	(ὦ)	(θ. κρεασ-)	κρέας	πέρας
		Πληθυντικός αριθμός		
ον.	τὰ	(κρέασ-α, κρέα-α)	κρέ**ᾱ**	πέρατ-α
γεν.	τῶν	(κρεάσ-ων, κρεά-ων	κρε**ῶν**	περάτ-ων
δοτ.	τοῖς	(κρέασ-σι)	κρέα-**σι(ν)**	πέρα-σι(ν)
αιτ.	τὰ	(κρέασ-α, κρέα-α)	κρέ**ᾱ**	πέρατ-α
κλ.	(ὦ)	(κρέασ-α, κρέα-α)	κρέ**ᾱ**	πέρατ-α

10. δέρμα κατεργασμένο. – 11. πληθ. τὰ φύκη = φύκια.

22-0012_1-88_18b.indd 147 15/09/2017 16:32

Δυϊκός αριθμός

ον., αιτ. τώ, κλ.	(ῶ)	(κρέασ-ε, κρέα-ε)	κρέᾱ πέρατ-ε
γεν., δοτ.	τοῖν	(κρεάσ-οιν, κρεά-οιν)	κρε**οῖν** περάτ-οιν

Παρατηρήσεις

140. Σιγμόληκτα ουδέτερα σε -ας είναι έξι: κρέας, γέρας (= βραβείο), γῆρας, πέρας, τέρας, κέρας. Από αυτά:

1) μόνο τα ονόμ. κρέας, γέρας, γῆρας έχουν θέμα παντού καθαρά σιγμόληκτο σε -ασ· αυτά αποβάλλουν το σ ανάμεσα σε δύο φωνήεντα και έπειτα συναιρούν τα δύο αυτά φωνήεντα: τοῦ (κρέασ-ος, κρέα-ος) κρέως· τῷ (κρέασ-ι, κρέα-ϊ) κρέᾳ κτλ. (βλ. § 64, 1, πβ. § 134, 3 και § 137, 3 και 4).

2) το όνομα πέρας σχηματίζει την ονομ., αιτ. και κλητ. του ενικού από σιγμόληκτο θέμα σε -ας, χωρίς κατάληξη, και τις άλλες πτώσεις από θέμα σε -ατ, ως οδοντικόληκτο: τοῦ πέρατ-ος, τῷ πέρατ-ι, τὰ πέρατ-α, τῶν περάτ-ων κτλ. (όπως τὸ σῶμα, τοῦ σώματ-ος κτλ.)·

3) το όνομα τέρας σχηματίζει τον ενικό κατά το πέρας: τὸ τέρας, τοῦ τέρατ-ος κτλ.

4) το όνομα κέρας σε όλους τους αριθμούς και το όνομα τέρας στον πληθυντικό και δυϊκό σχηματίζονται και κατά τους δύο τρόπους, δηλ. και ως σιγμόληκτα (κατά το κρέας) και ως οδοντικόληκτα (κατά το πέρας):

22-0012_1-88_18b.indd 148 15/09/2017 16:32

τὸ κέρας, τοῦ κέρως και κέρατος, τῷ κέρα και κέρατι κτλ. - πληθ. τὰ κέρα και κέρατ-α, τῶν κερῶν και κεράτ-ων κτλ. - δυϊκός τὼ κέρα και κέρατ-ε, τοῖν κεροῖν και κεράτ-οιν· (τὸ τέρας) πληθ. τὰ τέρα και τέρατ-α κτλ. – δυϊκός τὼ τέρα και τέρατ-ε, τοῖν τεροῖν και τεράτ-οιν·

5) το όνομα γῆρας έχει μόνο ενικό αριθμό (§ 83, 1, β).

141. ΚΑΤΑΛΗΞΕΙΣ ΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΤΗΣ Γ΄ ΚΛΙΣΗΣ

Αρσενικά και θηλυκά

	Ενικός	Πληθυντ.	Δυϊκός
ον.	-ς ή –	-ες	-ε
γεν.	-ος (ή -ως)	-ων	-οιν
δοτ.	-ι	-σι(ν)	-οιν
αιτ.	-ᾰ ή ν	-ᾰς ή -ς (-νς)	-ε
κλ.	-ς ή –	-ες	-ε

Ουδέτερα

	Ενικός	Πληθυντ.	Δυϊκός
ον.	–	-ᾰ	-ε
γεν.	-ος (ή-ως)	-ων	-οιν
δοτ.	-ι	-σι(ν)	-οιν
αιτ.	–	-ᾰ	-ε
κλ.	–	-ᾰ	-ε

22-0012_1-88_18b.indd 149 15/09/2017 16:32

Παρατηρήσεις στις καταλήξεις των ονομάτων της γ΄ κλίσης

142. Από τα ονόματα της γ΄ κλίσης:

1) τα αρσενικά και τα θηλυκά έχουν σε όλες τις πτώσεις τις ίδιες καταλήξεις·

2) τα ουδέτερα διαφέρουν από τα αρσενικά και θηλυκά στην ονομ., αιτ. και κλητ. του ενικού και του πληθυντικού (πβ. και § 97).

143. Το ι και το α στη λήγουσα των ονομάτων της γ΄ κλίσης είναι βραχύχρονα: ἡ γνῶσις, τὴν γνῶσιν, τῷ ἀγῶνι, τοῖς ἀγῶσι – τὸν ἀγῶνα, τοὺς ἀγῶνας, τὸ γῆρας (αλλά: τὰ κρέᾱ και κρέᾰ).

Ο τονισμός των ονομάτων της γ΄ κλίσης

144. Παίρνουν περισπωμένη αντίθετα με τον κανόνα (§ 39, 1), αν και δεν προκύπτουν από συναίρεση:

α) οι μονοσύλλαβοι τύποι της ονομ., αιτιατ. και κλητ. που έχουν χαρακτήρα ι, υ (ου, αυ): ὁ κῖς, τὸν κῖν, ὦ κῖ, τοὺς κῖς - ἡ δρῦς, τὴν δρῦν, ὦ δρῦ, τὰς δρῦς (πβ. § 110, 3) - ὁ βοῦς, τὸν βοῦν, ὦ βοῦ, τοὺς βοῦς - ἡ γραῦς, τὴν γραῦν, ὦ γραῦ (πβ. § 115)·

β) η αιτιατική πληθ. των ονομ. σε -ὺς (γεν. -ύος), αν τονίζεται στη λήγουσα: τοὺς ἰχθῦς (πβ. § 110, 3)·

γ) η ονομ., αιτ. και κλητ. του ενικού των ουδετέρων πῦρ και οὖς·

22-0012_1-88_18b.indd 150 15/09/2017 16:32

δ) η ονομ. και κλητ. του ενικού του θηλ. ἡ γλαῦξ (= κουκουβάγια)·

ε) η κλητ. του ενικού των ονομ. σε -εύς: ὦ βασιλεῦ (§ 115, 2).

145. Τα μονοσύλλαβα ονόμ. της γ΄ κλίσης στη γεν. και δοτ. όλων των αριθμών τονίζονται στη λήγουσα (αντίθετα με τον κανόνα §39, 3): ἡ φλόξ, τῆς φλογός, τῇ φλογὶ - τῶν φλογῶν, ταῖς φλοξὶ - τοῖν φλογοῖν. Εξαιρούνται τα μονοσύλλαβα ἡ δᾲς (= λαμπάδα), ὁ θὼς (= τσακάλι), τὸ οὖς, ὁ παῖς, ὁ Τρὼς και τὸ φῶς που τονίζονται στη γεν. πληθ. στην παραλήγουσα: τῶν δᾴδων, τῶν θώων, τῶν ὤτων, τῶν παίδων, τῶν Τρώων, τῶν φώτων.

22-0012_1-88_18b.indd 151 15/09/2017 16:32

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ 1ου ΤΟΜΟΥ

Σελ.

Συντομογραφίες 5
Εισαγωγή 10
1. Λόγος. Προφορικός και γραπτός λόγος 10
2. Γενικές φωνητικές έννοιες 10
3. Γλώσσα και διάλεκτοι 13
4. Γραμματική 14

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ
ΦΘΟΓΓΟΛΟΓΙΚΟ

1ο Κεφ. Φθόγγοι και Γράμματα

1. Φθόγγοι. Γράμματα. Διαίρεση φθόγγων και γραμμάτων 16
2. Διαίρεση φωνηέντων 17
3. Διαίρεση συμφώνων 19
4. Πίνακας των Συμφώνων 21
5. Δίφθογγοι 22

2ο Κεφ. Λέξεις και Συλλαβές

1. Λέξη. Γράμματα της λέξης 23
2. Συλλαβή 23
3. Συλλαβισμός 25

22-0012_1-88_18b.indd 153 15/09/2017 16:32

3ο Κεφ. Τόνοι, πνεύματα, στίξη

Α΄ Οι τόνοι και ο τονισμός..... 27
1. Τόνοι 27
2. Ονομασία των λέξεων από τον τόνο τους 27
3. Τονισμός. Γενικοί κανόνες τονισμού 28
4. Ειδικοί κανόνες τονισμού 29
5. Άτονες λέξεις 31
6. Εγκλιτικές λέξεις. Έγκλιση του τόνου 31

Β΄. Τα πνεύματα και η χρήση τους..... 34
1. Πνεύματα 34
2. Λέξεις με ψιλή και λέξεις με δασεία 34
3. Θέση του τόνου και του πνεύματος 36

Γ΄. Άλλα σημεία στο γραπτό λόγο
1. Βοηθητικά ορθογραφικά σημεία 37
2. Σημεία της στίξης 38

4ο Κεφ. Φθογγικά Πάθη

Α΄ Πάθη φωνηέντων και διφθόγγων 41
1. Χασμωδία. Πάθη φωνηέντων και διφθόγγων για την αποφυγή της χασμωδίας..... 41
2. Άλλα πάθη των φωνηέντων 46

Β΄. Πάθη συμφώνων..... 48
α) Αποβολή συμφώνων 49
β) Ανάπτυξη συμφώνων 51
γ) Μετάθεση του j (επένθεση)..... 52

22-0012_1-88_18b.indd 154 15/09/2017 16:32

δ) Ένωση ή συγχώνευση συμφώνων..... 52
ε) Αφομοίωση συμφώνων 54
ζ) Ανομοίωση συμφώνων 55
η) Τροπή συμφώνων..... 57
Ανακεφαλαιωτικός πίνακας με τα σπουδαιότερα πάθη των συμφώνων

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ
ΤΥΠΟΛΟΓΙΚΟ

5ο Κεφ. Μέρη του λόγου. Διαίρεση και στοιχεία των μερών του λόγου

1. Μέρη του λόγου. Κλιτά και άκλιτα. Τύποι. Κατάληξη, θέμα, χαρακτήρας 65
2. Πτωτικά. Παρεπόμενα των πτωτικών 67

6ο Κεφ. Το άρθρο

Το άρθρο. Η κλίση του 68

7ο Κεφ. Γενικά για τα ουσιαστικά

1. Ορισμός και διαίρεση των ουσιαστικών 69
2. Γένος των ουσιαστικών..... 70
3. Αριθμός των ουσιαστικών..... 71
4. Κλίση των ουσιαστικών 72

22-0012_1-88_18b.indd 155 15/09/2017 16:32

8ο Κεφ. Α' κλίση των ουσιαστικών

1. Πρωτόκλιτα ασυναίρετα ουσ. 74
Καταλήξεις των ουσιαστικών της α΄ κλίσης 78
Πίνακας ασυναίρ. ουσ. α΄ κλ. 80
2. Πρωτόκλιτα συνηρημένα ουσ. 84

9ο Κεφ. Β' κλίση των ουσιαστικών

1. Δευτερόκλιτα ασυναίρετα ουσιαστικά 87
Καταλήξεις των ουσ. της β΄ κλ. 89
Πίνακας ασυναίρ. ουσ. β΄ κλ. 90
2. Δευτερόκλιτα συνηρημένα ουσ. 92
3. Αττική δεύτερη κλίση 95

10ο Κεφ. Γ' κλίση των ουσιαστικών

Γενικά για τα ουσιαστικά της γ΄ κλίσης.
Διαίρεση των τριτόκλιτων ουσιαστικών 97
Α΄ Φωνηεντόληκτα ουσ. της γ΄ κλίσης 99
Β΄ Συμφωνόληκτα ουσ. της γ΄ κλίσης 110
1. Αφωνόληκτα 110
Πίνακας αφωνόλ. ουσ. γ΄ κλ. 120
2. Ημιφωνόληκτα 126
Πίνακας ενρινόλ. και υγρόλ. ουσ. γ΄ κλ. 135
Πίνακας σιγμόλ. ουσ. γ΄ κλ. 146
Καταλήξεις των ουσιαστικών της γ΄ κλίσης 149
Ο τονισμός των ονομ. της γ΄ κλίσης 150

22-0012_1-88_18b.indd 156 15/09/2017 16:32

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ

22-0012_88-163_18b.indd 1 12/10/2017 15:07

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΡΧΙΚΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

Συγγραφέας: **ΜΙΧ. Χ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ**

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΑΝΕΚΔΟΣΗΣ

Η επανέκδοση του παρόντος βιβλίου πραγματοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών & Εκδόσεων «Διόφαντος» μέσω ψηφιακής μακέτας, η οποία δημιουργήθηκε με χρηματοδότηση από το ΕΣΠΑ / ΕΠ «Εκπαίδευση & Διά Βίου Μάθηση» / Πράξη «ΣΤΗΡΙΖΩ».

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

ΕΣΠΑ 2007-2013
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Οι διορθώσεις πραγματοποιήθηκαν κατόπιν έγκρισης του Δ.Σ. του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

22-0012_88-163_18b.indd 2 12/10/2017 15:07

Η αξιολόγηση, η κρίση των προσαρμογών και η επιστημονική επιμέλεια του προσαρμοσμένου βιβλίου πραγματοποιείται από τη Μονάδα Ειδικής Αγωγής του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής.

Η προσαρμογή του βιβλίου για μαθητές με μειωμένη όραση από το ΙΤΥΕ – ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ πραγματοποιείται με βάση τις προδιαγραφές που έχουν αναπτυχθεί από ειδικούς εμπειρογνώμονες για το ΙΕΠ.

ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ
ΓΙΑ ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ

ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ

22-0012_88-163_18b.indd 3 12/10/2017 15:07

22-0012_88-163_18b.indd 4 12/10/2017 15:07

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΜΙΧ. Χ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

Η συγγραφή και η επιστημονική επιμέλεια του βιβλίου πραγματοποιήθηκε υπό την αιγίδα του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ

ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ – ΛΥΚΕΙΟΥ

Τόμος 2ος

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ
ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

22-0012_88-163_18b.indd 5 12/10/2017 15:07

Το βιβλίο αυτό είναι συνοψισμένη μορφή του έργου «Γραμματική της αρχαίας ελληνικής» του Μιχ. Χ. Οικονόμου, έκδοσης 1971 του Ινστιτούτου Νεοελληνικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (Ιδρύματος Μανόλη Τριανταφυλλίδη).

Η συνόψιση του βιβλίου έγινε με ευθύνη του Κέντρου Εκπαιδευτικών Μελετών και Επιμορφώσεως (ΚΕΜΕ).

22-0012_88-163_18b.indd 6 12/10/2017 15:07

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

(Ανεξάρτητα από το γένος, τον αριθμό και την πτώση της κάθε συντομογραφίας, νοούνται ανάλογα με τα συμφραζόμενα, και τα άλλα γένη, οι πτώσεις και οι αριθμοί, καθώς και τα παράγωγα επιρρήματα).

αδύν(ατο)

αθροιστ(ικό)

αιγυπτ(ιακός)

αιτ-ιατ(ική)

αιτιολογ(ικός)

αι(ώνας)

αμετάβ(ατο)

αναδιπλ(ασιασμός)

αναφορ(ικός)

αντίθ(ετο)

αντων(υμία)

ανώμ(αλο)

αόρ(ιστος)

απαρ-έμφ(ατο)

αποθετ(ικό)

απρόσ(ωπο)

αριθμ-ητ(ικό)

αρ-ιθμ(ός)

αρσ-εν(ικό)

αρχ(αίος)

αρχ(ικός)

ασυναίρ(ετος)

αττ(ικός)

αύξ(ηση)

αφηρημ(ένο)

αφωνόλ(ηκτα)

άχρ(ηστος)

αχώρ(ιστο)

βαρύτ(ονα)

βλ(έπε)

γεν(ική)

γραμμ(ατικός)

22-0012_88-163_18b.indd 5 12/10/2017 15:07

δευτερόκλ(ιτα)

δηλ(αδή)

διαζευκτ(ικός)

διάθ(εση)

δικατάλ(ηκτα)

δοτ(ική)

δυϊκ(ός)

ελλ-ην(ικός)

εμπρόθ(ετος)

ενεργ-ητ(ικός)

ενεστ-ώτ(ας)

ενεστ-ωτ(ικός)

εν-ικ(ός)

ενν(οεῖται)

ενρινόλ(ηκτα)

επίθ(ετο)

επιθ(ετικός)

επίρρ(ημα)

επιρρ(ηματικός)

επιφων(ήματα)

επιφωνηματ(ικός)

ευκτ(ική)

εύχρ(ηστος)

θ(έμα)

θέμ(ατος)

θεματ(ικό)

θετ(ικός)

θηλ(υκό)

ιστ(ορικοί)

ιων(ικό)

κ(αι) α(κόλουθα) [ύστερα από αριθμό]

κ(αι) ά(λλα)

κ(αι) α(λλού)

κ(αι) ε(ξής)

κ(αι) τ(α) λ(οιπά)

κατ-άλ(ηξη)

κατάλ(ογος)

καταχρηστ(ικός)

κάτ(οικος)

κεφ(άλαιο)

κλ-ητ(ική)

22-0012_88-163_18b.indd 6 12/10/2017 15:07

κλ-ίσ(η)

κύρ(ιο)

κυριολ(εκτικά)

λ(έξη)

λ(όγου) χ(άρη)

μέλλ-οντ(ας)

μέσ(ος)

μεταβ(ατικό)

μ(ε)τ(α)β(ατικό)

μεταγ-εν(έστερος)

μ(ε)τ(α)γ(ε)ν(έστερο)

μετάθ(εση)

μεταφορ(ικά)

μ(ε)τ(α)φ(ορικά)

μ(ετά) Χ(ριστόν)

μετ(οχή)

μονολεκτ(ικός)

Νεοελλ-ην(ική)

Γραμμ(ατική)

νεοελλ(ηνικός)

νεότ(ερα)

οδοντ(ικός)

Ο(ργανισμός) Ε(κδόσεως)

Σ(χολικών) Β(ιβλίων)

ομηρ(ικό)

όν(ομα)

ον-όμ(ατα)

ον-ομ-αστ(ική)

οξύτ(ονα)

ορθογραφ(ικός)

οριστ(ική)

ουδ-έτ(ερο)

ουσ-ιαστ(ικό)

παθ-ητ(ικός)

π(αρά)β(αλε)

παράγ(ωγα)

παραγωγ(ικός)

π(αραδείγματος) χ(άρη)

παρακ-είμ(ενος)

π(α)ρ(α)κ(εί)μ(ενος)

παρασύνθ(ετο)

παρατ-ατ(ικός)

22-0012_88-163_18b.indd 7 12/10/2017 15:07

π(α)ρ(α)τ(ατικός)

παραχωρητ(ικός)

παροξύτ(ονα)

περισπώμ(ενα)

περιφρ-αστ(ικός)

πίν(ακας)

πλ-ηθ-υντ(ικός)

ποιητ(ικός)

πρόθ(εση)

προσδ(ιορισμός)

προσηγ-ορ(ικό)

προστ-ακτ(ική)

προσ-ωπ(ικός)

πρόσ(ωπο)

προφ(έρεται)

προφ(ορά)

π(ρο) Χ(ριστού)

ρ-ήμ(α)

ρ-ημ-ατ(ικός)

σ-ελ(ίδα)

σημ(είωση)

σημασ(ία)

σιγμόλ(ηκτα)

σπάν(ια)

σπαν(ιότερα)

στερητ(ικό)

συγκρ(ιτικός)

συγχων(ευμένη)

συζ(υγία)

συμπερασματ(ικός)

σύμφ(ωνο)

συμφωνόλ(ηκτα)

συναίρ(εση)

σύνδ(εσμος)

συνηθ(έστερα)

συνήθ(ως)

συνηρ-ημ(ένος)

συνθ-ετ(ικό)

σύνθ(ετο)

συντ-ελ-εσμ(ένος)

συνών(υμα)

τρικατάλ(ηκτα)

22-0012_88-163_18b.indd 8 12/10/2017 15:07

υγρόλ(ηκτα)

υπερθ(ετικός)

υπερσ-υντ-έλ(ικος)

υποθετ(ικός)

υποκείμ(ενο)

υποκορ(ιστικό)

υποσημ(είωση)

υπ-οτ-ακτ(ική)

φων(ήεν)

φωνηεντόλ(ηκτα)

χαρακτ(ήρας)

χρον(ικός)

χρ(όνοι)

§ παράγραφος

§§ παράγραφοι

˘ θέση βραχύχρονου φωνήεντος

¯ θέση μακρόχρονου φωνήεντος

22-0012_88-163_18b.indd 9 12/10/2017 15:07

11ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΑΝΩΜΑΛΑ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ

146. Μερικά ουσιαστικά της αρχαίας ελληνικής δεν κλίνονται ομαλά. Τα ουσιαστικά αυτά λέγονται **ανώμαλα ουσιαστικά.**

Τα ανώμαλα ουσιαστικά κατά το είδος της ανωμαλίας που παρουσιάζουν είναι 1) **ανώμαλα κατά το γένος,** 2) **ετερόκλιτα,** 3) **μεταπλαστά,** 4) **ιδιόκλιτα,** 5) **άκλιτα** και 6) **ελλειπτικά.**

1. Ανώμαλα κατά το γένος

147. Μερικά ουσιαστικά έχουν στον πληθυντικό αριθμό διαφορετικό γένος απ' ό,τι στον ενικό ή εκτός από το βασικό γένος έχουν συγχρόνως και ένα άλλο.

Ενικός αριθμός		Πληθυντικός αριθμός				
ὁ	λύχνος	τὰ	λύχνα			
ὁ	σῖτος	τὰ	σῖτα			
ὁ	δεσμὸς	οἱ	δεσμοὶ	και	τὰ	δεσμὰ
ὁ	σταθμὸς	οἱ	σταθμοὶ	και	τὰ	σταθμὰ
τὸ	στάδιον	τὰ	στάδια	και	οἱ	στάδιοι

(Π.β. τα νεοελλ.: ὁ πλοῦτος - τὰ πλούτη· ὁ βράχος - οἱ βράχοι και τὰ βράχια· ὁ λόγος - οἱ λόγοι και τὰ λόγια κ.ά.).

22-0012_88-163_18b.indd 10 12/10/2017 15:07

148. Μερικά ουσιαστικά έχουν στον ενικό αριθμό δύο γένη:

Ενικός	Πληθυντικός
ὁ ζυγὸς και τὸ ζυγὸν	τὰ ζυγὰ
ὁ νῶτος και τὸ νῶτον	τὰ νῶτα

(Πβ. τα νεοελληνικά: ὁ πεῦκος και τὸ πεῦκο - τὰ πεῦκα κ.ά.).

2. Ετερόκλιτα

149. Ετερόκλιτα λέγονται μερικά ουσιαστικά που σχηματίζονται στον πληθυντικό ή σε μερικές πτώσεις κατά διαφορετική κλίση ή συγχρόνως κατά την ίδια και κατά διαφορετική κλίση· π.χ.

1) **ὁ ἀμνός**, τοῦ ἀμνοῦ κτλ. (κατά τη β΄ κλίση) και τοῦ ἀρνός, τῷ ἀρνί, τὸν ἄρνα - οἱ ἄρνες, τῶν ἀρνῶν, τοῖς ἀρνάσι, τοὺς ἄρνας (κατά τα συγκοπτόμενα της γ΄ κλίσης, από θ. ἀρεν-, ἀρν- του σπάνιου ονόμ. ὁ ἀρήν)·

2) **ὁ Ἄρης,** τοῦ Ἄρεως (από το Ἄρηος με αντιμετάχώρηση· § 62, 5), τῷ Ἄρει, τὸν Ἄρη, ὦ Ἄρες (κατά την γ΄ κλίση) και αιτ. τὸν Ἄρην (κατά την α΄ κλίση)·

3) **ἡ γυνὴ** (κατά την α΄ κλίση), τῆς γυναικός, τῇ γυναικί, τὴν γυναῖκα, ὦ γύναι - αἱ γυναῖκες, τῶν γυναικῶν, ταῖς γυναιξί, τὰς γυναῖκας, ὦ γυναῖκες (κατά την γ΄ κλίση)·

22-0012_88-163_18b.indd 11 12/10/2017 15:07

4) τὸ δάκρυον, τοῦ δακρύου κτλ. (κατά τη β΄ κλίση) - και ονομ., αιτ. και κλητ. δάκρυ (κατά την γ΄ κλίση)·

5) ὁ Θαλῆς (από το Θαλέης), τοῦ Θαλοῦ, τῷ Θαλῇ, τὸν Θαλῆν (κατά τα συνηρημένα της α΄ κλίσης) - γεν. και τοῦ Θάλεω (κατά τα αττικόκλιτα) - και τοῦ Θάλητος, τῷ Θάλητι, τὸν Θάλητα (κατά την γ΄ κλίση)·

6) ὁ Οἰδίπους, τοῦ Οἰδίποδος, τῷ Οἰδίποδι, ὦ Οἰδίπου (κατά την γ΄ κλ.) - και τοῦ Οἰδίπου, τὸν Οἰδίπουν (κατά τα συνηρημένα της β΄ κλίσης, όπως τοῦ περίπλου, τὸν περίπλουν)·

7) ὁ ὄνειρος και τὸ ὄνειρον, τοῦ ὀνείρου κτλ. (κατά τη β΄ κλίση), τοῦ ὀνείρατος, τῷ ὀνείρατι - τὰ ὀνείρατα, τῶν ὀνειράτων, τοῖς ὀνείρασι (κατά την γ΄ κλίση)·

8) ὁ πρεσβευτής, τοῦ πρεσβευτοῦ, τῷ πρεσβευτῇ κτλ. (κατά την α΄ κλίση) - οἱ πρέσβεις (= οἱ πρεσβευταί), τῶν πρέσβεων, τοῖς πρέσβεσι κτλ.) (κατά την γ΄ κλίση), από το ποιητ. όν. ὁ πρέσβυς (= ὁ γέρων), που οι πεζογράφοι το έλεγαν πρεσβύτης·

9) τὸ πῦρ, τοῦ πυρός, τῷ πυρὶ κτλ. (κατά την γ΄ κλίση) - τὰ πυρά, τῶν πυρῶν, τοῖς πυροῖς κτλ. (κατά τη β΄ κλίση)·

10) ὁ υἱός, τοῦ υἱοῦ, τῷ υἱῷ κτλ. (κατά τη β΄ κλίση) - και τοῦ υἱέος, τῷ υἱεῖ - οἱ υἱεῖς, τῶν υἱέων, τοῖς υἱέσι, τοὺς υἱεῖς κτλ. (κατά την γ΄ κλίση)·

11) ὁ χρὼς (= δέρμα, επιδερμίδα), τοῦ χρωτός, τῷ χρωτί, τὸν χρῶτα (κατά την γ΄ κλίση) - αλλά δοτ. και χρῷ (κατά τα αττικόκλιτα, στη φράση ἐν χρῷ = ως το δέρμα).

22-0012_88-163_18b.indd 12 12/10/2017 15:07

3. Μεταπλαστά

150. Μεταπλαστά λέγονται μερικά ουσιαστικά που κλίνονται κατά μία ορισμένη κλίση σε όλες τις πτώσεις, αλλά το θέμα τους (μ ε τ α π λ ά σ σ ε τ α ι, δηλ.) μεταβάλλεται σε ορισμένες πτώσεις· π.χ.

1) **ὁ Ἀπόλλων,** τοῦ Ἀπόλλων-ος, τῷ Ἀπόλλων-ι, τὸν Ἀπόλλων-α και Ἀπόλλω, ὦ Ἄπολλον (θ. Ἀπολλων-, Ἀπολλω-, Ἀπολλον-)·

2) **τὸ γόνυ,** τοῦ γόνατ-ος, τῷ γόνατ-ι, τὸ γόνυ - τὰ γόνατ-α, τῶν γονάτ-ων, τοῖς γόνασι κτλ. (θ. γονυ-, γονατ-)·

3) **τὸ δέλεαρ** (= δόλωμα), τοῦ δελέατ-ος, τῷ δελέατ-ι κτλ. (θ. δελεαρ-, δελεατ-)·

4) **τὸ δόρυ,** τοῦ δόρατ-ος, τῷ δόρατ-ι κτλ. - τὰ δόρατ-α, τῶν δοράτ-ων κτλ. (θ. δορυ-, δορατ-)·

5) **ὁ Ζεύς,** τοῦ Δι-ός, τῷ Δι-ί, τὸν Δί-α, ὦ Ζεῦ (θ. Ζευ-, Δι-)·

6) **τὸ ἧπαρ** (= συκώτι), τοῦ ἥπατ-ος, τῷ ἥπατ-ι κτλ. - τὰ ἥπατ-α, τῶν ἡπάτ-ων κτλ. (θ. ἡπαρ-, ἡπατ-)·

7) **ἡ κλείς,** τῆς κλειδ-ός, τῇ κλειδ-ί, τὴν κλεῖδ-α και τὴν κλεῖ-ν, αἱ κλεῖδ-ες, τῶν κλειδ-ῶν, ταῖς κλει-σί, τὰς κλεῖδ-ας και τὰς κλεῖς (θ. κλειδ-, κλει-)·

8) **τὸ κνέφας** (= σκοτάδι), τοῦ (κνέφεσ-ος, κνέφε-ος) κνέφους, τῷ (κνέφεσ-ι, κνέφε-ϊ) κνέφει (κατά το βέλος· πβ. § 136) και τῷ (κνέφα-σι, κνέφα-ϊ) κνέφᾳ, τὸ κνέφας (κατά τὸ κρέας· πβ. § 139), χωρίς πληθ. (θ. κνεφασ- και κνεφεσ-)·

22-0012_88-163_18b.indd 13 12/10/2017 15:07

9) ὁ, ἡ κύων, κυν-ός, κυν-ί, κύν-α, κύον - κύν-ες, κυν-ῶν, κυ-σί(ν), κύν- ας, κύν-ες (θ. κυων-, κυον-, κυν-)·

10) ὁ μάρτυς, τοῦ μάρτυρ-ος, τῷ μάρτυρ-ι, τὸν μάρτυρ-α, ὦ μάρτυς - οἱ μάρτυρ-ες, τῶν μαρτύρ-ων, τοῖς μάρτυ-σι, τοὺς μάρτυρ-ας κτλ. (θ. μαρτυ-, μαρτυρ-)·

11) ἡ ναῦς (= πλοίο), τῆς νε-ὼς (από το νη-ὸς με αντιμεταχώρηση· § 62, 5), τῇ νη-ί, τὴν ναῦ-ν, ὦ ναῦ - αἱ νῆ-ες, τῶν νε-ῶν, ταῖς ναυ-σί, τὰς ναῦς, ὦ νῆ-ες (θ. ναυ-, νη-, νε-)·

12) τὸ οὖς (βλ. § 123, 4), τοῦ ὠτὸς, τῷ ὠτ-ί, τὸ οὖς - τὰ ὦτ-α, τῶν ὤτ-ων (βλ. § 145), τοῖς ὠ-σί, τὰ ὦτ-α, ὦ ὦτ-α - τὼ ὦτ-ε, τοῖν ὤτ-οιν (θ. οὐσ-, ὠτ-)·

13) ὁ Ποσειδῶν (από το Ποσειδάων), τοῦ Ποσειδῶν-ος, τῷ Ποσειδῶν-ι, τὸν Ποσειδῶν-α **και** Ποσειδῶ, ὦ Πόσειδον (θ. Ποσειδαων- = Ποσειδων-, Ποσειδω-, Ποσειδον-)·

14) ἡ Πνύξ, τῆς Πυκν-ός, τῇ Πυκν-ί, τὴν Πύκν-α (θ. Πνυκ-, Πυκν-, βλ. § 62, 3, πβ. και § 66)·

15) ὁ σηής (= σκόρος), τοῦ σε-ὸς (από το σεσ-ὸς) - οἱ σέ-ες, τῶν σέ-ων, τοὺς σέ-ας **και** τοῦ σητ-ός, οἱ σῆτ-ες, τῶν σητ-ῶν, τοὺς σῆτ-ας (θ. σησ-, σεσ-, σητ-)·

16) τὸ στέαρ (= λίπος), τοῦ στέατ-ος, τῷ στέατ-ι κτλ. (θ. στεαρ- στεατ-)·

17) τὸ ὕδωρ, τοῦ ὕδατ-ος, τῷ ὕδατ-ι κτλ. (θ. ὑδωρ-, ὑδατ-)·

18) τὸ φρέαρ (= πηγάδι), τοῦ φρέατ-ος, τῷ φρέατ-ι κτλ. (θ. φρεαρ-, φρεατ-)·

19) ἡ χείρ, τῆς χειρ-ός, τῇ χειρ-ί, τὴν χεῖρ-α, ὦ χεὶρ - αἱ χεῖρ-ες, τῶν χειρ-ῶν, ταῖς χερ-σί, τὰς χεῖρ-ας, ὦ χεῖρ-

22-0012_88-163_18b.indd 14 12/10/2017 15:07

ες - τὼ χεῖρ-ε, τοῖν χερ-οῖν (θ. χειρ-, χερ-).

4. Ιδιόκλιτα

151. Ιδιόκλιτα ουσιαστικά λέγονται όσα δεν κλίνονται σύμφωνα με μία από τις τρεις κλίσεις, παρά ακολουθούν δικό τους σχηματισμό, δηλ. κλίνονται με ιδιαίτερο τρόπο. Τέτοια είναι μερικά κύρια ονόματα α) ελληνικά με συντομότερο τύπο, δηλ. με αφαίρεση συλλαβών, και β) ξενικά· π.χ.

ονομαστική	γεν.	δοτ.	αιτ.	κλ.
Ἀλεξᾶς (από το Ἀλέξανδρος)	-ᾶ	-ᾷ	-ᾶν	-ᾶ
Μητρᾶς (από το Μητρόδωρος)	-ᾶ	-ᾷ	-ᾶν	-ᾶ
Φιλῆς (από το Φιλήμων)	-ῆ	-ῇ	-ῆν	-ῆ
Διονῦς (από το Διονύσιος)	-ῦ	-ῦ	-ῦν	-ῦ
Ἰησοῦς (εβραϊκό όνομα)	-οῦ	-οῦ	-οῦν	-οῦ
Νεκῶς (αιγυπτ. όνομα)	-ῶ	-ῷ	-ῶν	-ῶ

Ιδιόκλιτα είναι και μερικά προσηγορικά σε -ᾶς: ὁ φαγᾶς, ὁ καταφαγᾶς (= αυτός που τρώει αρπαχτικά), ὁ τρεσᾶς (= άνθρωπος που τρέπεται σε φυγή από φόβο, δειλός) κ.ά.

Τα ιδιόκλιτα συνηθίζονται μόνο στον ενικό.

22-0012_88-163_18b.indd 15 12/10/2017 15:07

5. Ἄκλιτα

152. Ἄκλιτα ουσιαστικά λέγονται όσα δεν κ λ ί ν ο - ν τ α ι , δηλ. όσα διατηρούν σε όλες τις πτώσεις τον ίδιο τύπο. Τέτοια είναι:

1) το ουδ. όν. **τὸ χρεὼν** (= η ανάγκη), τοῦ χρεών, τῷ χρεὼν κτλ.·

2) τα ονόμ. των γραμμάτων του αλφαβήτου (που συνηθίζονται ουδέτερα): **τὸ ἄλφα** (τοῦ ἄλφα κτλ.), **τὸ βῆτα** (τοῦ βῆτα κτλ.), **τὸ γάμμα** (τοῦ γάμμα κτλ.)·

3) το απαρέμφατο με το ουδέτερο άρθρο: **τὸ λέγειν** (τοῦ λέγειν κτλ.)·

4) οποιαδήποτε λέξη (κλιτή ή άκλιτη), καθώς και φράση ολόκληρη, όταν χρησιμοποιούνται ως παραδείγματα ή ως ουσιαστικά αποχωρισμένα από την όλη φράση, με το ουδ. άρθρο εμπρός από αυτά: **τὸ ἄνθρωπος** ἐστὶν ὄνομα· τὸ ἀρκτικὸν φωνῆεν **τοῦ ἄνθρωπος**· **τὸ λίαν** ἧσσον ἐπαινῶ **τοῦ μηδὲν ἄγαν**· (πβ. τα νεοελλ.: **το παίζω** είναι ρήμα· να κλιθεί ο αόριστος **του παίζω· το πάτερ ἡμῶν, του πάτερ ἡμῶν** κτλ.)·

5) μερικά ξενικά κύρια ονόματα: **ὁ Ἀδὰμ** (τοῦ Ἀδὰμ κτλ.), **ὁ Δαβὶδ** (τοῦ Δαβὶδ κτλ.), **τὸ Πάσχα** (τοῦ Πάσχα κτλ.), ονόματα εβραϊκά κ.ά.

6. Ελλειπτικά

153. Ελλειπτικά ουσιαστικά λέγονται όσα είναι εύχρηστα μόνο σε μερικές πτώσεις. Τέτοια είναι:

22-0012_88-163_18b.indd 16 12/10/2017 15:07

1) οι λ. τὸ ὄφελος, τὸ ὄναρ και τὸ ὕπαρ (= όραμα, οπτασία), που είναι εύχρηστες μόνο στην ονομ., αιτ. και κλητ. του ενικού (πβ. τα νεοελλ.: το δείλι, το πρωί κτλ.)·

2) οι λ. τὸ δέμας (= σώμα), τὸ σέβας και τὸ σέλας (= λαμπρό φως), που είναι εύχρηστες επίσης στην ονομ., αιτ. και κλητ. του ενικού·

3) η λ. μάλης (γεν.), εύχρηστη μόνο στη φράση ὑπὸ μάλης (= κάτω από τη μασχάλη)·

4) η λ. νέωτα (αιτ. εν.), εύχρηστη στη φράση ἐς νέωτα (= του χρόνου)·

5) οι κλητικές ὦ μέλε (= καλέ μου) και ὦ τᾶν (= φίλε μου).

22-0012_88-163_18b.indd 17 12/10/2017 15:07

12ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΕΠΙΘΕΤΑ

Γενικά για τα επίθετα

1. Ορισμός, γένη και καταλήξεις των επιθέτων

154. Επίθετα λέγονται οι λέξεις που φανερώνουν ιδιότητα ή ποιότητα ουσιαστικών: σοφὸς (ἀνήρ), καλὴ (γυνή), ὑψηλὸν (ὄρος)·

155. Από τα επίθετα:

1) πολλά είναι **τρικατάληκτα με τρία γένη,** δηλ. έχουν τρία γένη (αρσενικό, θηλυκό και ουδέτερο) και τρεις καταλήξεις, μία για κάθε γένος: ὁ σοφός, ἡ σοφή, τὸ σοφὸν – ὁ βαθύς, ἡ βαθεῖα, τὸ βαθύ·

2) αρκετά είναι **δικατάληκτα με τρία γένη,** δηλ. έχουν τρία γένη, αλλά μόνο δύο καταλήξεις, μία για το αρσενικό και το θηλυκό και μία για το ουδέτερο: ὁ, ἡ ἄφθονος, τὸ ἄφθονον – ὁ, ἡ ἐπιμελής, τὸ ἐπιμελές·

3) μερικά είναι **μονοκατάληκτα με δύο γένη,** δηλ. έχουν μόνο δύο γένη, το αρσενικό και το θηλυκό, και μία κοινή κατάληξη: ὁ, ἡ πένης – ὁ, ἡ φυγὰς – ὁ, ἡ ἅρπαξ.

2. Κλίση των επιθέτων

156. Τα επίθετα ανάλογα με την κατάληξή τους κλίνονται κατά μία από τις κλίσεις των ουσιαστικών. Και:

22-0012_88-163_18b.indd 18 12/10/2017 15:07

1) τα τ ρ ι κ α τ ά λ η κ τ α με τ ρ ί α γ έ ν η σχηματίζουν το θηλυκό πάντοτε κατά την α΄ κλίση (ἡ δικαία, ἡ καλή – ἡ βαθεῖα, ἡ πᾶσα) και το αρσενικό και το ουδέτερο άλλα κατά τη β΄ κλίση και άλλα κατά την γ΄ κλίση (ὁ δίκαιος, τὸ δίκαιον, γεν. τοῦ δικαίου – ὁ ἅπας, τὸ ἅπαν, γεν. τοῦ ἅπαντος)·

2) τα δ ι κ α τ ά λ η κ τ α με τ ρ ί α γ έ ν η κλίνονται άλλα κατά τη β΄ και άλλα κατά την γ΄ κλίση: ὁ, ἡ βάρβαρος, τὸ βάρβαρον, **γεν.** τοῦ βαρβάρου – ὁ, ἡ σώφρων, τὸ σῶφρον, **γεν.** τοῦ σώφρονος·

3) τα μ ο ν ο κ α τ ά λ η κ τ α με δ ύ ο γ έ ν η κλίνονται τα περισσότερα κατά την γ΄ κλίση: ὁ, ἡ φυγάς, **γεν.** φυγάδος – ὁ, ἡ πένης, **γεν.** πένητος.

157. Όσα επίθετα σχηματίζουν το αρσενικό και το ουδέτερο κατά τη β΄ κλίση λέγονται δευτερόκλιτα· όσα σχηματίζουν τα δύο αυτά γένη κατά την γ΄ κλίση λέγονται τριτόκλιτα.

22-0012_88-163_18b.indd 19 12/10/2017 15:07

13ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΔΕΥΤΕΡΟΚΛΙΤΑ ΕΠΙΘΕΤΑ

1. Ασυναίρετα δευτερόκλιτα επίθετα

158. α) Τρικατάληκτα με 3 γένη (σε -ος, -η, -ον και -ος, -α, -ον)

(θ. σοφο-, σοφη-, σοφο-)

Ενικός αριθμός

ον.	σοφ**ὸς**	σοφ**ὴ**	σοφ**ὸν**
γεν.	σοφοῦ	σοφῆς	σοφοῦ
δοτ.	σοφῷ	σοφῇ	σοφῷ
αιτ.	σοφὸν	σοφὴν	σοφὸν
κλ.	σοφὲ	σοφὴ	σοφὸν

Πληθυντικός αριθμός

ον.	σοφοὶ	σοφαὶ	σοφὰ
γεν.	σοφῶν	σοφῶν	σοφῶν
δοτ.	σοφοῖς	σοφαῖς	σοφοῖς
αιτ.	σοφοὺς	σοφὰς	σοφὰ
κλ.	σοφοὶ	σοφαὶ	σοφὰ

Δυϊκός αριθμός

ον., αιτ., κλ.	σοφὼ	σοφὰ	σοφὼ
γεν., δοτ.	σοφοῖν	σοφαῖν	σοφοῖν

22-0012_88-163_18b.indd 20 12/10/2017 15:07

(θ. δικαιο-, δικαια-, δικαιο-)

Ενικός αριθμός

ον.	δίκαι**ος**	δικαί**α**	δίκαι**ον**
γεν.	δικαίου	δικαίας	δικαίου
δοτ.	δικαίῳ	δικαίᾳ	δικαίῳ
αιτ.	δίκαιον	δικαίαν	δίκαιον
κλ.	δίκαιε	δικαία	δίκαιον

Πληθυντικός αριθμός

ον.	δίκαιοι	δίκαιαι	δίκαια
γεν.	δικαίων	δικαίων	δικαίων
δοτ.	δικαίοις	δικαίαις	δικαίοις
αιτ.	δικαίους	δικαίας	δίκαια
κλ.	δίκαιοι	δίκαιαι	δίκαια

Δυϊκός αριθμός

ον., αιτ., κλ.	δικαίω	δικαία	δικαίω
γεν., δοτ.	δικαίοιν	δικαίαιν	δικαίοιν

Επίθετα σε ος, -η, -ον: ἀγαθὸς (-ή, -όν), ἀγνός, θερμός, κακός, καλός, πιστός, σεμνός, ὑψηλός· ἀρχικός, ἠθικός, θετικός, λογικός, σωματικός, φυσικός, ψυχικός· ἑαρινός, νυκτερινός, χειμερινὸς - φίλος (φίλη, φίλον), ἴσος, κοῦφος, μέσος, ἀνθρώπινος (-ίνη, -ινον), κρίθινος, λίθινος, ξύλινος **κ.ά.– Επίσης τα ρηματ. επίθ. σε** -τός: ἀλωτὸς (-ή, -όν), βατός, γραπτός, δυνατός, θαυμαστός **κ.ά. (§ 393)· τα τακτικά αριθμητικά:** πρῶτος (πρώτη, πρῶτον), τρίτος, τέταρτος,

22-0012_88-163_18b.indd 21 12/10/2017 15:07

πέμπτος, ἕκτος, ἕβδομος, ὄγδοος,... εἰκοστός,... ἑκατοστός,... χιλιοστός κτλ. (§ 208) κ.ά.

Επίθετα σε -ος, -α, -ον: ἀραιὸς (-ά, -όν), δεξιός, παλαιός, στερεός· καθαρός, λαμπρός, μικρός, πονηρὸς - ἀνδρεῖος (-εία, -εῖον), ἀρχαῖος, γενναῖος, νέος, λεῖος, ὡραῖος· διψαλέος, θαρραλέος, πειναλέος - ἅγιος (-ία, -ιον), ἄξιος, βέβαιος, ἐπιτήδειος, πλούσιος, τέλειος κ.ά. – Επίσης τα ρηματ. επίθ. σε -τέος: γραπτέος, διαβατέος, εὐεργετητέος, ὠφελητέος κ.ά. (§ 393)· τα απόλυτα αριθμητικά σε πληθυντικό: διακόσιοι (-αι, -α), τριακόσιοι, τετρακόσιοι,... χίλιοι,... μύριοι κτλ. (§ 207, γ)· τα χρονικά αριθμητικά: δευτεραῖος, τριταῖος, τεταρταῖος κτλ.· τα αναλογικά αριθμητικά: διπλάσιος (-ία, -ιον), τριπλάσιος, τετραπλάσιος κτλ. (§ 208), το τακτικό αριθμητ. δεύτερος (-έρα, -ερον) κ.ά.

Παρατηρήσεις

159. Το θηλυκό των τρικατάληκτων επιθέτων σε -ος:

1) λήγει σε -η, αν πριν από την κατάληξη -ος του αρσενικού υπάρχει σύμφωνο εκτός από το ρ: ἀγαθός, ἀγαθὴ – πιστός, πιστή· **λήγει σε -α, αν πριν από την κατάλ. -ος του αρσενικού υπάρχει φωνήεν ή ρ**: ἅγιος, ἁγία – γενναῖος, γενναία – φαιδρός, φαιδρὰ (εκτός από το ὄγδοος, ὀγδόη)·

2) στην ονομαστική, γεν. και κλητ. του πληθυντικού

22-0012_88-163_18b.indd 22 12/10/2017 15:07

τονίζεται όπου και όπως τονίζεται στις ίδιες πτώσεις το αρσενικό: ἡ ἀγία – αἱ ἅγιαι, τῶν ἁγίων, ὦ ἅγιαι (όπως οἱ ἅγιοι, τῶν ἁγίων, ὦ ἅγιοι)· ἡ γενναία – αἱ γενναῖαι, τῶν γενναίων, ὦ γενναῖαι (όπως οἱ γενναῖοι, τῶν γενναίων, ὦ γενναῖοι)· ἡ φαιδρὰ – αἱ φαιδραί, τῶν φαιδρῶν, ὦ φαιδραὶ (όπως οἱ φαιδροί, τῶν φαιδρῶν, ὦ φαιδροί). Έτσι και αἱ μύριαι (= δέκα χιλιάδες), τῶν μυρίων, ὦ μύριαι (όπως οἱ μύριοι, τῶν μυρίων, ὦ μύριοι)· αἱ μυρίαι (= αναρίθμητες), τῶν μυρίων, ὦ μυρίαι (όπως οἱ μυρίοι, τῶν μυρίων, ὦ μυρίοι).

160. β) Δικατάληκτα με τρία γένη (σε -ος, -ον)

(θ. ἀφθονο-)

Ενικός αριθμός

ον.	ὁ	ἡ	ἄφθον**ος**	τὸ	ἄφθον**ον**
γεν.	τοῦ	τῆς	ἀφθόνου	τοῦ	ἀφθόνου
δοτ.	τῷ	τῇ	ἀφθόνῳ	τῷ	ἀφθόνῳ
αιτ.	τὸν	τὴν	ἄφθονον	τὸ	ἄφθονον
κλ.	(ὦ)		ἄφθονε	(ὦ)	ἄφθονον

Πληθυντικός αριθμός

ον.	οἱ	αἱ	ἄφθονοι	τὰ	ἄφθονα
γεν.	τῶν		ἀφθόνων	τῶν	ἀφθόνων
δοτ.	τοῖς	ταῖς	ἀφθόνοις	τοῖς	ἀφθόνοις
αιτ.	τοὺς	τὰς	ἀφθόνους	τὰ	ἄφθονα
κλ.	(ὦ)		ἄφθονοι	(ὦ)	ἄφθονα

22-0012_88-163_18b.indd 23 12/10/2017 15:07

Δυϊκός αριθμός (και για τα τρία γένη)

ον., αιτ., τώ, κλ. (ῶ) ἀφθόνω, γεν., δοτ. τοῖν ἀφθόνοιν

(θ. τιμωρο-)

Ενικός αριθμός

ον.	**ὁ**	**ἡ**	**τιμωρὸς**	**τὸ**	**τιμωρὸν**
γεν.	**τοῦ**	**τῆς**	**τιμωροῦ**	**τοῦ**	**τιμωροῦ**
δοτ.	**τῷ**	**τῇ**	**τιμωρῷ**	**τῷ**	**τιμωρῷ**
αιτ.	**τὸν**	**τὴν**	**τιμωρὸν**	**τὸ**	**τιμωρὸν**
κλ.		**(ῶ)**	**τιμωρὲ**	**(ῶ)**	**τιμωρὸν**

Πληθυντικός αριθμός

ον.	**οἱ**	**αἱ**	**τιμωροὶ**	**τὰ**	**τιμωρὰ**
γεν.	**τῶν**		**τιμωρῶν**	**τῶν**	**τιμωρῶν**
δοτ.	**τοῖς**	**ταῖς**	**τιμωροῖς**	**τοῖς**	**τιμωροῖς**
αιτ.	**τοὺς**	**τὰς**	**τιμωροὺς**	**τὰ**	**τιμωρὰ**
κλ.		**(ῶ)**	**τιμωροὶ**	**(ῶ)**	**τιμωρὰ**

Δυϊκός αριθμός (και για τα τρία γένη)

ον., αιτ., τώ, κλ. (ῶ) τιμωρώ, γεν., δοτ. τοῖν τιμωροῖν

Παρατηρήσεις

161. Από τα δευτερόκλιτα επίθετα είναι δικατάληκτα:

α) τα περισσότερα από τα σύνθετα σε -ος: ὁ, ἡ ἄγονος, τὸ ἄγονον - ὁ, ἡ ἀθάνατος, τὸ ἀθάνατον - ὁ, ἡ ἄκαιρος, τὸ ἄκαιρον - ὁ, ἡ ἄκαρπος, τὸ ἄκαρπον - ὁ, ἡ ἀξιό-

22-0012_88-163_18b.indd 24 12/10/2017 15:07

μαχος, τὸ ἀξιόμαχον - ὁ, ἡ ἔνδοξος, τὸ ἔνδοξον κ.ά.

β) τα απλά επίθετα αἴθριος, αἰφνίδιος, βάναυσος, βάρβαρος, βάσκανος, βέβηλος, γαμήλιος, δόκιμος, ἔωλος (= παλιός), ἥμερος, ἤρεμος, ἥσυχος, κίβδηλος, λάβρος, λάλος, χέρσος, τιθασὸς (= εξημερωμένος, ήμερος)·

γ) μερικά επίθετα σε -ος, που χρησιμοποιούνται (στο αρσεν. και το θηλ.) και ως ουσιαστικά: ὁ, ἡ ἀγωγός, τὸ ἀγωγὸν (= αυτός που οδηγεί, που φέρνει) - ὁ, ἡ βοηθός, τὸ βοηθὸν (= αυτός που βοηθεί) - ὁ, ἡ τιμωρός, τὸ τιμωρὸν (= αυτός που τιμωρεί) - ὁ, ἡ τύραννος, τὸ τύραννον (= τυραννικός).

2. Συνηρημένα δευτερόκλιτα επίθετα

162. Μερικά δευτερόκλιτα επίθετα, που πριν από το χαρακτήρα τους **ο** έχουν άλλο **ο** ή **ε**, συναιρούνται σε όλες τις πτώσεις. Τα επίθετα αυτά λέγονται **συνηρημένα δευτερόκλιτα επίθετα** (πβ. § 99). Από αυτά άλλα είναι τρικατάληκτα (με τρία γένη) και άλλα δικατάληκτα (με τρία γένη).

22-0012_88-163_18b.indd 25 12/10/2017 15:07

α) Τρικατάληκτα με τρία γένη

(θ. χρυσεο-)

Ενικός αριθμός

ον.	(χρύσεος)	χρυσοῦς
γεν.	(χρυσέου)	χρυσοῦ
δοτ.	(χρυσέῳ)	χρυσῷ
αιτ.	(χρύσεον)	χρυσοῦν

Πληθυντικός αριθμός

ον.	(χρύσεοι)	χρυσοῖ
γεν.	(χρυσέων)	χρυσῶν
δοτ.	(χρυσέοις)	χρυσοῖς
αιτ.	(χρυσέους)	χρυσοῦς

Δυϊκός αριθμός

ον., αιτ.	(χρυσέω)	χρυσὼ
γεν., δοτ.	(χρυσέοιν)	χρυσοῖν

22-0012_88-163_18b.indd 26 12/10/2017 15:07

(θ. χρυσεᾱ)		(θ. χρυσεο-)	
Ενικός αριθμός			
(χρυσέᾱ)	χρυσῆ	(χρύσεον)	χρυσοῦν
(χρυσέας)	χρυσῆς	(χρυσέου)	χρυσοῦ
(χρυσέᾳ)	χρυσῇ	(χρυσέῳ)	χρυσῷ
(χρυσέαν)	χρυσῆν	(χρύσεον)	χρυσοῦν
Πληθυντικός αριθμός			
(χρύσεαι)	χρυσαῖ	(χρύσεα)	χρυσᾶ
(χρυσέων)	χρυσῶν	(χρυσέων)	χρυσῶν
(χρυσέαις)	χρυσαῖς	(χρυσέοις)	χρυσοῖς
(χρυσέας)	χρυσᾶς	(χρύσεα)	χρυσᾶ
(χρυσέα)	χρυσᾶ	(χρυσέω)	χρυσὼ
(χρυσέαιν)	χρυσαῖν	(χρυσέοιν)	χρυσοῖν

Κατά το (χρύσεος) χρυσοῦς κλίνονται: (κυάνεος) κυανοῦς, (κυανέα) κυανῆ, (κυάνεον) κυανοῦν· λινοῦς, λινῆ, λινοῦν· φοινικοῦς, φοινικῆ, φοινικοῦν· χαλκοῦς, χαλκῆ, χαλκοῦν κ.ά.

22-0012_88-163_18b.indd 27 12/10/2017 15:07

Όμοια κλίνονται τα πολλαπλασιαστικά αριθμητικά σε -πλοῦς, -πλῆ, -πλοῦν: (ἁπλόος) ἁπλοῦς, (ἁπλόη) ἁπλῆ, (ἁπλόον) ἁπλοῦν (γεν. τοῦ ἁπλοῦ, τῆς ἁπλῆς, τοῦ ἁπλοῦ κτλ.)· διπλοῦς, διπλῆ, διπλοῦν· τριπλοῦς, τριπλῆ, τριπλοῦν κτλ., καθώς και τα πολλαπλοῦς, -ῆ, -οῦν· ποσαπλοῦς, -ῆ, -οῦν (βλ. § 209).

β) Δικατάληκτα με 3 γένη (σε -ους -ουν)

			(θ. εὐνοο-)			(θ. εὐνοο-)	
			Ενικός αριθμός				
ον.	ὁ	ἡ	(εὔνοος)	εὔνους	τὸ	(εὔνοον)	εὔνουν
γεν.	τοῦ	τῆς	(εὐνόου)	εὔνου	τοῦ	(εὐνόου)	εὔνου
δοτ.	τῷ	τῇ	(εὐνόῳ)	εὔνῳ	τῷ	(εὐνόῳ)	εὔνῳ
αιτ.	τὸν	τὴν	(εὔνοον)	εὔνουν	τὸ	(εὔνοον)	εὔνουν
			Πληθυντικός αριθμός				
ον.	οἱ	αἱ	(εὔνοοι)	**εὖνοι**	τὰ	(εὔνοα)	**εὔνοα**
γεν.	τῶν		(εὐνόων)	εὔνων	τῶν	(εὐνόων)	εὔνων
δοτ.	τοῖς	ταῖς	(εὐνόοις)	εὔνοις	τοῖς	(εὐνόοις)	εὔνοις
αιτ.	τοὺς	τὰς	(εὐνόους)	εὔνους	τὰ	(εὔνοα)	**εὔνοα**
			Δυϊκός αριθμός				
ον., αιτ.		τὼ	(εὐνόω)	εὔνω	τὼ	(εὐνόω)	εὔνω
γεν., δοτ.		τοῖν	(εὐνόοιν)	εὔνοιν	τοῖν	(εὐνόοιν)	εὔνοιν

22-0012_88-163_18b.indd 28 12/10/2017 15:07

Κατά το εὖνους κλίνονται επίθετα σύνθετα με δεύτερο συνθετικό τις λέξεις νοῦς, πλοῦς, ῥοῦς, χροῦς· π.χ. ἄνους, δύσνους, κακόνους, κουφόνους, σύννους· ἁπλους, δύσπλους, εὔπλους· εὔρους· ἄχρους, εὔχρους κ.ά.

Παρατηρήσεις

163. Τα συνηρημένα δευτερόκλιτα επίθετα:

1) σχηματίζονται όπως και τα αντίστοιχα συνηρημένα ουσιαστικά της β΄ και της α΄ κλίσης (βλ. § 99 και § 92)·

2) δεν έχουν κλητική.

164. Στα τρικατάληκτα συνηρημένα επίθετα σε -οῦς όλες οι πτώσεις και των τριών γενών τονίζονται στη λήγουσα, ακόμη και όταν δεν τονίζεται κανένα από τα φωνήεντα που συναιρούνται (αντίθετα με τον κανόνα § 54): (χρύσεος) χρυσοῦς - (σιδήρεος) σιδηροῦς - (ἀργύρεαι) ἀργυραῖ **(από αναλογία προς τις πτώσεις που τονίζονται κανονικά στη λήγουσα· πβ. § 100, 2).**

165. Στα δικατάληκτα συνηρημένα επίθετα σε -ους:

1) το οα στο τέλος του πληθ. των ουδετέρων μένει ασυναίρετο: εὔνοα, εὔχροα·

2) η λήγουσα -οι της ονομ. του πληθ. των αρσενικών λογαριάζεται βραχύχρονη, αν και προκύπτει από συναίρεση: εὖνοι, εὖπλοι **(από αναλογία προς τα ασυναίρετα:** οἱ φαῦλοι**)·**

3) όλες οι πτώσεις και των τριών γενών τονίζονται

22-0012_88-163_18b.indd 29 12/10/2017 15:07

στην παραλήγουσα, ακόμη και όταν η λήγουσα προκύπτει από συναίρεση τονισμένου φωνήεντος: τοῦ (εὐνόου) εὔνου, τῶν (εὐνόων) εὔνων (από αναλογία προς τους τύπους που κανονικά τονίζονται στην παραλήγουσα: εὔνοος - εὔνους, εὔνοοι - εὖνοι κτλ.).

3. Αττικόκλιτα επίθετα

166. Μερικά επίθετα κλίνονται κατά την αττική δεύτερη κλίση (βλ. § 101) και λέγονται **αττικόκλιτα.** Των επιθέτων αυτών το αρσενικό και το θηλυκό λήγει σε **-ως** και το ουδέτερο σε **-ων.**

22-0012_88-163_18b.indd 30 12/10/2017 15:07

22-0012_88-163_18b.indd 31

Παραδείγματα

(θ. ἰλεω-)

	Ενικός αριθμός					Πληθυντικός αριθμός				
ον.	ὁ	ἡ	ἵλεως	τὸ	ἵλεων	οἱ	αἱ	ἵλεῳ	τὰ	ἵλεα
γεν.	τοῦ	τῆς	ἵλεω	τοῦ	ἵλεω	τῶν		ἵλεων	τῶν	ἵλεων
δοτ.	τῷ	τῇ	ἵλεῳ	τῷ	ἵλεῳ	τοῖς	ταῖς	ἵλεῳς	τοῖς	ἵλεῳς
αιτ.	τὸν	τὴν	ἵλεων	τὸ	ἵλεων	τοὺς	τὰς	ἵλεως	τὰ	ἵλεα
κλ.		(ὦ)	ἵλεως	(ὦ)	ἵλεων		(ὦ)	ἵλεῳ	(ὦ)	ἵλεα

Δυϊκός αριθμός (και για τα τρία γένη)

ον., αιτ. τώ, κλ. (ὦ) ἵλεω - γεν., δοτ. τοῖν ἵλεῳν

12/10/2017 15:07

Παρατηρήσεις

167. Τα αττικόκλιτα επίθετα:

1) είναι δικατάληκτα: ὁ, ἡ ἀγήρως, τὸ ἀγήρων - ὁ, ἡ ἀξιόχρεως, τὸ ἀξιόχρεων - ὁ, ἡ λεπτόγεως, τὸ λεπτόγεων (= αυτός που έχει γη λεπτή, όχι λιπαρή) κ.ά.· τρικατάληκτο είναι μόνο το επίθ. πλέως, πλέα, πλέων (που το θηλυκό του σχηματίζεται κατά την α΄ κλίση)· αλλά τα σύνθετά του είναι δικατάληκτα: ὁ, ἡ ἔμπλεως, τὸ ἔμπλεων·

2) στην ονομαστ., αιτιατ. και κλητ. του πληθυντικού του ουδετέρου έχουν κατάληξη -α κατά τα ουδέτερα της κοινής β΄ κλίσης: ἵλεα, ἀξιόχρεα (όπως: δίκαια).

14ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΤΡΙΤΟΚΛΙΤΑ ΕΠΙΘΕΤΑ

168. Τα τριτόκλιτα επίθετα διαιρούνται κατά το χαρακτήρα τους, όπως και τα ουσιαστικά, σε φωνηεντόληκτα και συμφωνόληκτα (πβ. § 107).

22-0012_88-163_18b.indd 32 12/10/2017 15:07

Α΄. Φωνηεντόληκτα επίθετα της γ΄ κλίσης

169. α) Τρικατάληκτα (σε -ῠς, -ειᾰ, -ῠ)

	(θ. βαθυ-, βαθε-)			(θ. θηλυ-, θηλε-)		
Ενικός αριθμός						
ον.	βαθὺ-ς	βαθεῖα	βαθὺ	θῆλυ-ς	θήλειᾰ	θῆλυ
γεν.	βαθέ-**ος**	βαθείας	βαθέ-**ος**	θήλε-**ος**	θηλείας	θήλε-**ος**
δοτ.	βαθ**εῖ**	βαθείᾳ	βαθεῖ	θήλ**ει**	θηλείᾳ	θήλ**ει**
αιτ.	βαθὺ-ν	βαθεῖαν	βαθὺ	θῆλυ-ν	θήλειᾰν	θῆλυ
κλ.	βαθὺ	βαθεῖα	βαθὺ	θῆλυ	θήλειᾰ	θῆλυ
Πληθυντικός αριθμός						
ον.	βαθ**εῖς**	βαθεῖαι	βαθέ-α	θήλ**εις**	θήλειαι	θήλε-α
γεν.	βαθέ-ων	βαθειῶν	βαθέ-ων	θηλέ-ων	θηλειῶν	θηλέ-ων
δοτ.	βαθέ-σι	βαθείαις	βαθέ-σι	θήλε-σι	θηλείαις	θήλε-σι
αιτ.	βαθ**εῖς**	βαθείας	βαθέ-α	θήλ**εις**	θηλείας	θήλε-α
κλ.	βαθ**εῖς**	βαθεῖαι	βαθέ-α	θήλ**εις**	θήλειαι	θήλε-α
Δυϊκός αριθμός						
ον., αιτ. τώ, κλ. (ὦ)	βαθ**εῖ**	βαθεία	βαθ**εῖ**	θήλ**ει**	θηλεία	θήλει
γεν. δοτ. τοῖν	βαθέ-οιν	βαθείαιν	βαθέ-οιν	θηλέ-οιν	θηλείαιν	θηλέ-οιν

Παρατηρήσεις

170. Τα τριτόκλιτα επίθετα σε -υς,-εια, -υ:

1) στο αρσεν. (και στο ουδέτερο) είναι γενικώς οξύτονα: βαθύς, βαρύς, βραδύς, γλυκύς, δασύς, εὐθύς,

22-0012_88-163_18b.indd 33 12/10/2017 15:07

εὐρύς, ἡδύς, θρασύς, ὀξύς, παχύς, ταχύς, τραχύς κ.ά.· **βαρύτονα είναι μόνο το** θῆλυς, θήλεια, θῆλυ και το ἥμισυς, ἡμίσεια, ἥμισυ (γεν. του ἡμίσεος, τῆς ἡμισείας, τοῦ ἡμίσεος κτλ.)·

2) παρουσιάζονται με δύο θέματα: το ένα σε -υ, από το οποίο σχηματίζονται η ονομαστ., αιτιατ. και κλητ. του ενικού του αρσεν. και του ουδετέρου, και το άλλο σε -ε, από το οποίο σχηματίζονται όλες οι άλλες πτώσεις και των τριών γενών·

3) συναιρούν το χαρακτήρα ε με το ακόλουθο ε ή ι σε ει· το ἥμισυς **συναιρεί πολλές φορές και το ε+α στο τέλος του ουδετέρου σε -η:** τὰ ἡμίσεα και τὰ ἡμίση.

4) την κλητ. του ενικού του αρσεν. τη σχηματίζουν χωρίς κατάληξη -ς (ὦ βαθύ, ὦ ταχύ, ὦ θῆλυ, ὦ ἥμισυ**) και την αιτιατ. του πληθ. όμοια με την ονομαστική (**τοὺς βαθεῖς, τοὺς ταχεῖς· **πβ. § 112, 4:** τοὺς πήχεις**).**

5) το θηλυκό το σχηματίζουν με την κατάληξη -ja: βαθέ-ja, **όπου το ε+j συναιρείται σε -ει:** βαθεῖα.

β) Δικατάληκτα (σε -ῦς, -ὖ, γεν. -υος ή -εος)

171. Κατά την γ΄ κλίση κλίνονται και μερικά σύνθετα δικατάληκτα επίθετα σε **-υς** (αρσ. και θηλ.), **-υ** (ουδέτ.), γεν. -υος ή -εος, με β΄ συνθετικό ουσιαστικό φωνηεντόληκτο σε -υς (γεν. -υος ή -εως).

22-0012_88-163_18b.indd 34 12/10/2017 15:07

Παραδείγματα

(θ. εὐβοτρυ-)

Ενικός αριθμός

ον.	ὁ	ἡ	εὔβοτρυ-ς	τὸ	εὔβοτρυ
γεν.	τοῦ	τῆς	εὐβότρυ-ος	τοῦ	εὐβότρυ-ος
δοτ.	τῷ	τῇ	εὐβότρυ-ϊ	τῷ	εὐβότρυ-ϊ
αιτ.	τὸν	τὴν	εὔβοτρυ-ν	τὸ	εὔβοτρυ
κλ.		(ὦ)	εὔβοτρυ	(ὦ)	εὔβοτρυ

Πληθυντικός αριθμός

ον.	οἱ	αἱ	εὐβότρυ-ες	τὰ	εὐβότρυ-α
γεν.		τῶν	εὐβοτρύ-ων	τῶν	εὐβοτρύ-ων
δοτ.	τοῖς	ταῖς	εὐβότρυ-σι	τοῖς	εὐβότρυ-σι
αιτ.	τοὺς	τὰς	εὐβότρῡ-ς	τὰ	εὐβότρυ-α
κλ.		(ὦ)	εὐβότρυ-ες	(ὦ)	εὐβότρυ-α

(θ. διπηχυ-, διπηχε-)

Ενικός αριθμός

ον.	ὁ	ἡ	δίπηχυ-ς	τὸ	δίπηχυ
γεν.	τοῦ	τῆς	διπήχε-**ος**	τοῦ	διπήχε-**ος**
δοτ.	τῷ	τῇ	διπήχει	τῷ	διπήχει
αιτ.	τὸν	τὴν	δίπηχυν	τὸ	δίπηχυ
κλ.		(ὦ)	δίπηχυ	(ὦ)	δίπηχυ

Πληθυντικός αριθμός

ον.	οἱ	αἱ	διπήχεις	τὰ	διπήχε-α και διπήχη
γεν.		τῶν	διπηχέ-ων	τῶν	διπηχέ-ων
δοτ.	τοῖς	ταῖς	διπήχε-σι	τοῖς	διπήχε-σι
αιτ.	τοὺς	τὰς	διπήχεις	τὰ	διπήχε-α (-η)
κλ.		(ὦ)	διπήχεις	(ὦ)	διπήχε-α (-η)

22-0012_88-163_18b.indd 35 12/10/2017 15:07

Δυϊκ. αρ. και για τα 3 γένη	
ον., αιτ., κλ.	εὐβότρυ-ε
γεν., δοτ.	εὐβοτρύ-οιν
ον., αιτ., κλ.	διπήχει
γεν., δοτ.	διπηχέ-οιν

Κατά το εὔβοτρυς (= αυτός που έχει άφθονα σταφύλια) κλίνονται: πολύιχθυς, φίλιχθυς· λεύκοφρυς, σύνοφρυς· ἄδακρυς, πολύδακρυς, φιλόδακρυς κ.ά.

Κατά το δίπηχυς κλίνονται: τρίπηχυς, τετράπηχυς κτλ., διπέλεκυς, τριπέλεκυς κτλ.

22-0012_88-163_18b.indd 36 12/10/2017 15:07

Β΄. Συμφωνόληκτα επίθετα της γ΄ κλίσης

Ι. Αφωνόληκτα

α) Τρικατάληκτα

172. 1. Σε -ας, -ασα, -αν

(θ. παντ-)

	Ενικός αριθμός			Πληθυντικός αριθμός		
ον.	πᾶς	πᾶσα	πᾶν	πάντ-ες	πᾶσαι	πάντ-α
γεν.	παντ-ὸς	πάσης	παντ-ὸς	πάντ-ων	πασῶν	πάντ-ων
δοτ.	παντ-ὶ	πάσῃ	παντ-ὶ	πᾶσι	πάσαις	πᾶσι
αιτ.	πάντ-α	πᾶσαν	πᾶν	πάντ-ας	πάσας	πάντ-α
κλ.	πᾶς	πᾶσα	πᾶν	πάντ-ες	πᾶσαι	πάντ-α

Όμοια κλίνονται: ἅπας, ἅπασα, ἅπαν· σύμπας, σύμπασα, σύμπαν· ἁπαξάπας, ἁπαξάπασα, ἁπαξάπαν.

173. 2. Σε -εις, -εσσα, -εν

(θ. χαριεντ-, χαριετ-)

	Ενικός αριθμός		
ον.	χαρίεις	χαρίεσσα	χαρίεν
γεν.	χαρίεντ-ος	χαριέσσης	χαρίεντ-ος
δοτ.	χαρίεντ-ι	χαριέσσῃ	χαρίεντ-ι
αιτ.	χαρίεντ-α	χαρίεσσαν	χαρίεν
κλ.	χαρίεν	χαρίεσσα	χαρίεν

22-0012_88-163_18b.indd 37 12/10/2017 15:07

(θ. χαριεντ-, χαριετ-)

Πληθυντικός αριθμός

ον.	χαρίεντ-ες	χαρίεσσαι	χαρίεντ-α
γεν.	χαριέντ-ων	χαριεσσῶν	χαριέντ-ων
δοτ.	χαρίεσι	χαριέσσαις	χαρίεσι
αιτ.	χαρίεντ-ας	χαριέσσας	χαρίεντ-α
κλ.	χαρίεντ-ες	χαρίεσσαι	χαρίεντ-α

Δυϊκός αριθμός

ον., αιτ., κλ.	αρσ.	χαρίεντ-ε
	θηλ.	χαριέσσα
	ουδ.	χαρίεντ-ε
γεν., δοτ.	αρσ.	χαριέντ-οιν
	θηλ.	χαριέσσαιν
	ουδ.	χαριέντ-οιν

Κατά το χαρίεις, -εσσα, -εν (= γεμάτος χάρη, χαριτωμένος) κλίνονται επίθετα που σημαίνουν πλησμονή (βλ. § 397, 4): ἀστερόεις, ἠνεμόεις και ἀνεμόεις (= αυτός που έχει πολύ άνεμο ή γρήγορος όπως ο άνεμος), ἰχθυόεις, ὑλήεις (= γεμάτος δάση), φωνήεις (= αυτός που έχει φωνή) κ.ά.

22-0012_88-163_18b.indd 38 12/10/2017 15:07

174. 3. Σε -ων, -ουσα, -ον

(θ. ἀκοντ-)

Ενικός αριθμός

ον.	ἄκων	ἄκουσα	ἄκον
γεν.	ἄκοντ-ος	ἀκούσης	ἄκοντ-ος
δοτ.	ἄκοντ-ι	ἀκούσῃ	ἄκοντ-ι
αιτ.	ἄκοντ-α	ἄκουσαν	ἄκον
κλ.	ἄκον	ἄκουσα	ἄκον

Πληθυντικός αριθμός

ον.	ἄκοντ-ες	ἄκουσαι	ἄκοντ-α
γεν.	ἀκόντ-ων	ἀκουσῶν	ἀκόντ-ων
δοτ.	ἄκουσι	ἀκούσαις	ἄκουσι
αιτ.	ἄκοντ-ας	ἀκούσας	ἄκοντ-α
κλ.	ἄκοντ-ες	ἄκουσαι	ἄκοντ-α

Δυϊκός αριθμός

ον., αιτ., κλ.	αρσ.	ἄκοντ-ε
	θηλ.	ἀκούσα
	ουδ.	ἄκοντ-ε
γεν., δοτ.	αρσ.	ἀκόντ-οιν
	θηλ.	ἀκούσαιν
	ουδ.	ἀκόντ-οιν

Κατά το ἄκων (= μη θέλοντας, ακούσιος) κλίνεται και το ἑκών, ἑκοῦσα, ἑκὸν (= θέλοντας, εκούσιος), γεν. ἑκόντ-ος, ἑκούσης, ἑκόντ-ος κτλ.

22-0012_88-163_18b.indd 39 12/10/2017 15:07

β) Δικατάληκτα

175. Μερικά αφωνόληκτα επίθετα της γ΄ κλίσης είναι δικατάληκτα με τρία γένη. Αυτά είναι σύνθετα με β΄ συνθετικό ουσιαστικό τριτόκλιτο αφωνόληκτο (χάρις, ἐλπίς, πούς, ὀδοὺς κ.ά) και κλίνονται συνήθως όπως το β΄ συνθετικό τους:

1) ὁ, ἡ εὔχαρις, τὸ εὔχαρι· γεν. εὐχάριτ-ος· δοτ. εὐχάριτ-ι· αιτ. τόν, τὴν εὔχαρι-ν, τὸ εὔχαρι – οἱ, αἱ εὐχάριτ-ες, τὰ εὐχάριτ-α· γεν. τῶν εὐχαρίτ-ων· δοτ. εὐχάρισι κτλ.·

2) ὁ, ἡ εὔελπις, τὸ εὔελπι· γεν. εὐέλπιδ-ος· δοτ. εὐέλπιδ-ι· αιτ. τόν, τὴν εὔελπι-ν, τὸ εὔελπι· κλ. αρσ. και θηλ. ὦ εὔελπις, ουδ. ὦ εὔελπι – οἱ, αἱ εὐέλπιδ-ες, τὰ εὐέλπιδ-α· γεν. τῶν εὐελπίδ-ων, δοτ. τοῖς εὐέλπι-σι κτλ.·

3) ὁ, ἡ δίπους, τὸ δίπουν· γεν. δίποδ-ος· δοτ. δίποδ-ι· αιτ. τόν, τὴν δίποδ-α (και δίπουν), τὸ δίπουν· κλ. αρσ. και θηλ. ὦ δίπους, ουδ. ὦ δίπου· οἱ, αἱ δίποδες, τὰ δίποδ-α· γεν. τῶν διπόδ-ων· δοτ. δίποσι κτλ.·

4) ὁ, ἡ μονόδους, τὸ μονόδουν· γεν. μονόδοντ-ος· δοτ. μονόδοντ-ι· αιτ. τόν, τὴν μονόδοντ-α, τὸ μονόδουν κτλ. – οἱ, αἱ μονόδοντ-ες, τὰ μονόδοντ-α· γεν. τῶν μονοδόντ-ων· δοτ. μονόδουσι κτλ.

Όμοια κλίνονται: ἄχαρις, ἄπελπις, φέρελπις, ἄπους, μονόπους, τρίπους κτλ.

22-0012_88-163_18b.indd 40 12/10/2017 15:07

γ) Μονοκατάληκτα (με δύο γένη)

176. Μερικά αφωνόληκτα επίθετα της γ΄ κλίσης, απλά ή σύνθετα, είναι μονοκατάληκτα με δύο γένη. Αυτά κλίνονται όπως τα αντίστοιχα ουσιαστικά της γ΄ κλίσης:

ὁ, ἡ βλάξ, γεν. βλακ-ὸς κτλ.· ὁ, ἡ κόλαξ, γεν. κόλακ-ος κτλ.· ὁ, ἡ ἅρπαξ, γεν. ἅρπαγ-ος κτλ.· ὁ, ἡ γαμψῶνυξ, γεν. γαμψώνυχ-ος κτλ.· ὁ, ἡ λογάς, γεν. λογάδ-ος κτλ.· ὁ, ἡ μιγάς, γεν. μιγάδ-ος κτλ.· ὁ, ἡ φυγάς, γεν. φυγάδ-ος κτλ.· ὁ, ἡ ἅπαις, γεν. ἅπαιδ-ος κτλ.· ὁ, ἡ πένης, γεν. πένητ-ος κτλ.· ὁ, ἡ ἡμιθνής, γεν. ἡμιθνῆτ-ος κτλ.· ὁ, ἡ ἀγνὼς (= ἄγνωστος ή αυτός που αγνοεί), γεν. ἀγνῶτ-ος κτλ.· ὁ, ἡ φιλόγελως, γεν. φιλογέλωτ-ος κτλ. (αλλά και κατά την αττική β΄ κλίση: ὁ, ἡ φιλόγελως, γεν. φιλόγελω, δοτ. φιλόγελῳ κτλ.).

ΙΙ. Ενρινόληκτα και υγρόληκτα

177. α) Τρικατάληκτα

(θ. μελαν-)

Ενικός αριθμός

ον.	μέλας	μέλαινα	μέλαν
γεν.	μέλαν-ος	μελαίνης	μέλαν-ος
δοτ.	μέλαν-ι	μελαίνῃ	μέλαν-ι
αιτ.	μέλαν-α	μέλαιναν	μέλαν
κλ.	μέλαν	μέλαινα	μέλαν

22-0012_88-163_18b.indd 41 12/10/2017 15:07

(θ. μελαν-)

Πληθυντικός αριθμός

ον.	μέλαν-ες	μέλαιναι	μέλαν-α
γεν.	μελάν-ων	μελαινῶν	μελάν-ων
δοτ.	μέλα-σι	μελαίναις	μέλα-σι
αιτ.	μέλαν-ας	μελαίνας	μέλαν-α
κλ.	μέλαν-ες	μέλαιναι	μέλαν-α

Δυϊκός αριθμός

ον., αιτ., κλ.	αρσ. μέλαν-ε
	θηλ. μελαίνα
	ουδ. μέλαν-ε
γεν., δοτ.	αρσ. μελάν-οιν
	θηλ. μελαίναιν
	ουδ. μελάν-οιν

Όμοια κλίνεται και το επίθετο ὁ τάλας, ἡ τάλαινα, τὸ τάλαν (γεν. τοῦ τάλαν-ος, τῆς ταλαίνης, τοῦ τάλαν-ος κτλ.).

Παρατηρήσεις

177α. Σε όλα τα τριτόκλιτα τρικατάληκτα επίθετα το θηλυκό:

1) λήγει σε **-α** βραχύχρονο: βαθύς, βαθεῖα· πᾶς, πᾶσα· ἑκών, ἑκοῦσα· μέλας, μέλαινᾰ·

2) στη γεν. του πληθ. τονίζεται πάντοτε στη λήγουσα: τῶν βαθειῶν, πασῶν, ἑκουσῶν, μελαινῶν (πβ. § 159, 2).

22-0012_88-163_18b.indd 42 12/10/2017 15:07

178. β) Δικατάληκτα

(θ. εὐδαιμον-)

Ενικός αριθμός

ον.	ὁ	ἡ	εὐδαίμων	τὸ	εὔδαιμον
γεν.	τοῦ	τῆς	εὐδαίμον-ος	τοῦ	εὐδαίμον-ος
δοτ.	τῷ	τῇ	εὐδαίμον-ι	τῷ	εὐδαίμον-ι
αιτ.	τὸν	τὴν	εὐδαίμον-α	τὸ	εὔδαιμον
κλ.		(ὦ)	εὔδαιμον	(ὦ)	εὔδαιμον

Πληθυντικός αριθμός

ον.	οἱ	αἱ	εὐδαίμον-ες	τὰ	εὐδαίμον-α
γεν.	τῶν		εὐδαιμόν-ων	τῶν	εὐδαιμόν-ων
δοτ.	τοῖς	ταῖς	εὐδαίμο-σι	τοῖς	εὐδαίμο-σι
αιτ.	τοὺς	τὰς	εὐδαίμον-ας	τὰ	εὐδαίμον-α
κλ.		(ὦ)	εὐδαίμον-ες	(ὦ)	εὐδαίμον-α

Δυϊκός αριθμός (και για τα τρία γένη)

ον., αιτ., κλ. εὐδαίμον-ε

γεν., δοτ. εὐδαιμόν-οιν

(θ. σωφρον-)

Ενικός αριθμός

ον.	ὁ	ἡ	σώφρων	τὸ	σῶφρον
γεν.	τοῦ	τῆς	σώφρον-ος	τοῦ	σώφρον-ος
δοτ.	τῷ	τῇ	σώφρον-ι	τῷ	σώφρον-ι
αιτ.	τὸν	τὴν	σώφρον-α	τὸ	σῶφρον
κλ.		(ὦ)	σῶφρον	(ὦ)	σῶφρον

22-0012_88-163_18b.indd 43 12/10/2017 15:07

Πληθυντικός αριθμός

ον.	οἱ	αἱ	σώφρον-ες	τὰ	σώφρον-α
γεν.	τῶν		σωφρόν-ων	τῶν	σωφρόν-ων
δοτ.	τοῖς	ταῖς	σώφρο-σι	τοῖς	σώφρο-σι
αιτ.	τοὺς	τὰς	σώφρον-ας	τὰ	σώφρον-α
κλ.		(ὦ)	σώφρον-ες	(ὦ)	σώφρον-α

Δυϊκός αριθμός (και για τα τρία γένη)

ον., αιτ., κλ. σώφρον-ε

γεν., δοτ. σωφρόν-οιν

Όμοια κλίνονται τα επίθετα 1) σε -ων, -ον (γεν. -ονος): ὁ, ἡ κακοδαίμων, τὸ κακόδαιμον· ὁ, ἡ ἀγνώμων, τὸ ἄγνωμον· ὁ, ἡ εὐσχήμων, τὸ εὔσχημον· ὁ, ἡ μεγαλοπράγμων, τὸ μεγαλόπραγμον· ὁ, ἡ ἐλεήμων, τὸ ἐλεῆμον· ὁ, ἡ μνήμων, τὸ μνῆμον· ὁ, ἡ ἄφρων, τὸ ἄφρον· ὁ, ἡ μεγαλόφρων, τὸ μεγαλόφρον **κ.ά.**·

2) σε -ην, -εν (γεν. -ενος): ὁ, ἡ ἄρρην, τὸ ἄρρεν **(γεν.** ἄρρενος, **δοτ.** ἄρρενι, **αιτ.** τόν, τὴν ἄρρενα, τὸ ἄρρεν, **κλ.** ὦ ἄρρεν **και για τα τρία γένη·** οἱ, αἱ ἄρρενες, τὰ ἄρρενα, **γεν.** τῶν ἀρρένων, **δοτ.** τοῖς, ταῖς ἄρρεσι, **αιτ.** τούς, τὰς ἄρρενας, τὰ ἄρρενα, **κλ.** ὦ ἄρρενες, ὦ ἄρρενα)·

3) σε -ωρ, -ορ (γεν. -ορος): ὁ, ἡ ἀπάτωρ, τὸ ἀπάτορ **(γεν.** ἀπάτορος, **δοτ.** ἀπάτορι, **αιτ.** τόν, τὴν ἀπάτορα, τὸ ἀπάτορ, **κλ.** ὦ ἀπάτορ **και για τα τρία γένη·** οἱ, αἱ ἀπάτορες, **γεν.** τῶν ἀπατόρων, **δοτ.** ἀπάτορσι, **αιτ.** τούς, τὰς ἀπάτορας, τὰ ἀπάτορα, **κλ.** ὦ ἀπάτορες, ὦ ἀπάτορα)· **έτσι και** ὁ, ἡ ἀμήτωρ, τὸ ἀμῆτορ **κ.ά.**

22-0012_88-163_18b.indd 44 12/10/2017 15:07

Παρατηρήσεις

179. Τα δικατάληκτα ενρινόληκτα και υγρόληκτα επίθετα της γ΄ κλίσης:

1) έχουν αρχικό θέμα σε -ον, -εν, -ορ (εὐδαιμον-, ἀρρεν-, ἀπατορ-), αλλά στην ονομ. του ενικού του αρσεν. και θηλ. δεν παίρνουν κατάληξη και το βραχύχρονο φωνήεν που είναι πριν από το χαρακτήρα το εκτείνουν σε μακρόχρονο, το **ο** σε **ω** και το **ε** σε **η**: (εὐδαιμον-) εὐδαίμων, (ἀρρεν-) ἄρρην, (ἀπατορ-) ἀπάτωρ·

2) έχουν την κλητ. του ενικού όμοια με το αρχικό θέμα: ὦ ἐλεῆμον, ὦ ἄρρεν, ὦ ἀπάτορ (πβ. § 128, 2)·

3) όταν είναι σύνθετα σε -ων (γεν. -ονος) κανονικά στην κλητ. του ενικού του αρσεν. και του θηλ. και στην ονομ., αιτιατ. και κλητ. του ενικού του ουδετέρου ανεβάζουν τον τόνο, όχι όμως πιο πάνω από την τελευταία συλλαβή του α΄ συνθετικού: εὐδαίμων, ὦ εὔδαιμον – τὸ εὔδαιμον· εὐγνώμων, ὦ εὔγνωμον – τὸ εὔγνωμον· μεγαλοπράγμων, ὦ μεγαλόπραγμον – τὸ μεγαλόπραγμον (αλλά: μεγαλόφρων, ὦ μεγαλόφρον – τὸ μεγαλόφρον· επίσης και ἀμνήμων, ὦ ἀμνῆμον – τὸ ἀμνῆμον κ.ά.). Πβ. § 39, 5.

γ) Μονοκατάληκτα (με δύο γένη)

180. Μερικά ενρινόληκτα και υγρόληκτα επίθετα τῆς γ΄ κλίσης είναι μονοκατάληκτα με δύο γένη. Αυτά είναι απλά ή σύνθετα με β΄ συνθετικό τριτόκλιτο ενρινόληκτο

22-0012_88-163_18b.indd 45 12/10/2017 15:07

ή υγρόληκτο και κλίνονται όπως τα αντίστοιχα ουσιαστικά της γ΄ κλίσης: ὁ, ἡ μάκαρ (= μακάριος, ευτυχισμένος), γεν. μάκαρ-ος, δοτ. μάκαρ-ι, αιτ. μάκαρ-α κτλ. – ὁ, ἡ ἄχειρ, γεν. ἄχειρ-ος, δοτ. ἄχειρ-ι, αιτ. ἄχειρ-α κτλ. – ὁ, ἡ μακρόχειρ, γεν. μακρόχειρ-ος, δοτ. μακρόχειρ-ι, αιτ. μακρόχειρ-α κτλ. – ὁ, ἡ ὑψαύχην, γεν. ὑψαύχεν-ος, δοτ. ὑψαύχεν-ι, αιτ. ὑψαύχεν-α κτλ. (πβ. § 176).

III. Σιγμόληκτα δικατάληκτα (αρσ. και θηλ. σε -ης, ουδ. σε -ες)

181.

(θ. ἀληθεσ-)

Ενικός αριθμός

ον.	ὁ	ἡ	ἀληθὴς	τὸ	ἀληθὲς
γεν.	τοῦ	τῆς	ἀληθοῦς	τοῦ	ἀληθοῦς
δοτ.	τῷ	τῇ	ἀληθεῖ	τῷ	ἀληθεῖ
αιτ.	τὸν	τὴν	ἀληθῆ	τὸ	ἀληθὲς
κλ.	(ὦ)		ἀληθὲς	(ὦ)	ἀληθὲς

Πληθυντικός αριθμός

ον.	οἱ	αἱ	ἀληθεῖς	τὰ	ἀληθῆ
γεν.	τῶν		ἀληθῶν	τῶν	ἀληθῶν
δοτ.	τοῖς	ταῖς	ἀληθέσι	τοῖς	ἀληθέσι
αιτ.	τοὺς	τὰς	ἀληθεῖς	τὰ	ἀληθῆ
κλ.	(ὦ)		ἀληθεῖς	(ὦ)	ἀληθῆ

22-0012_88-163_18b.indd 46 12/10/2017 15:07

Δυϊκός αριθμός (και για τα τρία γένη)

ον., αιτ., κλ. ἀληθεῖ γεν., δοτ. ἀληθοῖν

(θ. πληρεσ-)

Ενικός αριθμός

ον.	ὁ	ἡ	πλήρης	τὸ	πλῆρες
γεν.	τοῦ	τῆς	πλήρους	τοῦ	πλήρους
δοτ.	τῷ	τῇ	πλήρει	τῷ	πλήρει
αιτ.	τὸν	τὴν	πλήρη	τὸ	πλῆρες
κλ.	(ὦ)		πλῆρες	(ὦ)	πλῆρες

Πληθυντικός αριθμός

ον.	οἱ	αἱ	πλήρεις	τὰ	πλήρη
γεν.	τῶν		πλήρων	τῶν	πλήρων
δοτ.	τοῖς	ταῖς	πλήρεσι	τοῖς	πλήρεσι
αιτ.	τοὺς	τὰς	πλήρεις	τὰ	πλήρη
κλ.	(ὦ)		πλήρεις	(ὦ)	πλήρη

Δυϊκός άριθμός (και για τα τρία γένη)

ον., αιτ., κλ. πλήρει γεν., δοτ. πλήροιν

22-0012_88-163_18b.indd 47 12/10/2017 15:07

(θ. συνηθεσ-)

Ενικός αριθμός

ον.	ὁ	ἡ	συνήθης	τὸ	σύνηθες
γεν.	τοῦ	τῆς	συνήθους	τοῦ	συνήθους
δοτ.	τῷ	τῇ	συνήθει	τῷ	συνήθει
αιτ.	τὸν	τὴν	συνήθη	τὸ	σύνηθες
κλ.	(ὦ)		σύνηθες	(ὦ)	σύνηθες

Πληθυντικός αριθμός

ον.	οἱ	αἱ	συνήθεις	τὰ	συνήθη
γεν.	τῶν		συνήθων	τῶν	συνήθων
δοτ.	τοῖς	ταῖς	συνήθεσι	τοῖς	συνήθεσι
αιτ.	τοὺς	τὰς	συνήθεις	τὰ	συνήθη
κλ.	(ὦ)		συνήθεις	(ὦ)	συνήθη

Δυϊκός αριθμός (και για τα τρία γένη)

ον., αιτ., κλ. συνήθει **γεν., δοτ.** συνήθοιν

Κατά το ἀληθὴς **κλίνονται πολλά οξύτονα:** ἀγενής, ἀκριβής, ἀσεβής, ἀσθενής, ἀμελής, ἀτυχής, δυστυχής, ἐπιμελής, εὐγενής, εὐσεβής, εὐτυχής, σαφής, ψευδής **κ.ά.**

Κατά το πλήρης **κλίνονται επίθετα: σε -ήρης:** ὁ, ἡ μονήρης, τὸ μονῆρες· ὁ, ἡ ξιφήρης, τὸ ξιφῆρες· ὁ, ἡ ποδήρης, τὸ ποδῆρες **κ.ά. – σε -ώδης:** ὁ, ἡ δυσώδης, τὸ δυσῶδες· ὁ, ἡ εὐώδης, τὸ εὐῶδες **– σε -ώλης:** ὁ, ἡ ἐξώλης, τὸ ἐξῶλες **(= εντελώς χαμένος)**· ὁ, ἡ προώλης, τὸ προῶλες **(= από πριν χαμένος, άξιος να χαθεί**

22-0012_88-163_18b.indd 48 12/10/2017 15:07

πριν από την ώρα του)· ὁ, ἡ πανώλης, τὸ πανῶλες (= εντελώς χαμένος· και με ενεργ. σημ.: αυτός που καταστρέφει τα πάντα) κ.ά.

Κατά το συνήθης κλίνονται επίθετα: σε -ήθης: ὁ, ἡ εὐήθης, τὸ εὔηθες (= αγαθός, απλοϊκός, ανόητος)· ὁ, ἡ χρηστοήθης, τὸ χρηστόηθες κ.ά. – σε -έθης: ὁ, ἡ εὐμεγέθης, τὸ εὐμέγεθες· ὁ, ἡ παμμεγέθης, τὸ παμμέγεθες κ.ά. – σε -άντης: ὁ, ἡ ἀνάντης, τὸ ἄναντες (= ανηφορικός)· ὁ, ἡ κατάντης, τὸ κάταντες (= κατηφορικός)· ὁ, ἡ προσάντης, τὸ πρόσαντες (= ανηφορικός, απόκρημνος) κ.ά. Επίσης τα επίθετα ὁ, ἡ αὐθάδης, τὸ αὔθαδες· ὁ, ἡ αὐτάρκης, τὸ αὔταρκες κ.ά.

Παρατηρήσεις

182. Τα σιγμόληκτα επίθετα της γ΄ κλίσης σε -ης, -ες έχουν θέμα σε -εσ-.Στα επίθετα αυτά:

1) η ενική ονομαστική του αρσενικού και του θηλ. σχηματίζεται χωρίς κατάληξη, αλλά το βραχύχρονο φων. ε που είναι πριν από το χαρακτήρα εκτείνεται σε η: θ. ἀληθεσ- = ὁ, ἡ ἀληθής· θ. συνηθεσ- = ὁ, ἡ συνήθης· θ. πληρεσ- = ὁ, ἡ πλήρης· όλες οι άλλες πτώσεις και των τριών γενών σχηματίζονται από το θέμα σε -εσ-, αλλά ο χαρακτ. σ ανάμεσα στα δύο φωνήεντα αποβάλλεται, και τα δύο αυτά φωνήεντα συναιρούνται (θ. ἀληθεσ-: ἀληθέσ-ος, ἀληθέ-ος = ἀληθοῦς· θ. συνηθεσ-: συνήθεσ-α συνήθε-α = συνήθη κτλ., βλ. § 64, 1· πβ. § 134, 3 και § 137, 3)·

22-0012_88-163_18b.indd 49 12/10/2017 15:07

2) η ενική κλητική του αρσενικού και του θηλυκού και η ενική ονομαστική, αιτ. και κλητ. του ουδετέρου είναι όμοιες με το θέμα (χωρίς κατάληξη): ὦ ἐπιμελές, τὸ ἐπιμελές·

3) η δοτ. του πληθ. σχηματίζεται με απλοποίηση των δύο σ: τοῖς ἀληθέσ-σι - ἀληθέσι **(πβ. § 137, 4)**·

4) η αιτιατ. του πληθ. στο αρσενικό και το θηλ. είναι όμοια με την ονομαστική του πληθ.: οἱ ἀληθεῖς – τοὺς ἀληθεῖς **(πβ. § 112, 4 και § 170, 4).**

183. Τα βαρύτονα σιγμόληκτα επίθ. της γ΄ κλίσης σε -ης, -ες:

1) στην ενική κλητ. του αρσενικού και του θηλ. και στην ενική ονομαστ., αιτιατική και κλητ. του ουδετέρου ανεβάζουν τον τόνο (αν είναι υπερδισύλλαβα): ὁ, ἡ συνήθης, ὦ σύνηθες – τὸ σύνηθες· ὁ, ἡ αὐθάδης, ὦ αὔθαδες – τὸ αὔθαδες· **ὅσα ὅμως λήγουν σε -ώδης, -ώλης, -ήρης δεν ανεβάζουν τον τόνο:** ὁ, ἡ εὐώδης, ὦ εὐῶδες – τὸ εὐῶδες· ὁ, ἡ ἐξώλης, ὦ ἐξῶλες – τὸ ἐξῶλες· ὁ, ἡ ποδήρης, ὦ ποδῆρες – τὸ ποδῆρες·

2) στη γεν. του πληθ. τονίζονται στην παραλήγουσα αντίθετα με τον κανόνα (§ 54) από αναλογία πρός τη γεν. του ενικού: τῶν συνηθέσ-ων, συνηθέ-ων = συνήθων (όπως τοῦ συνήθους)· τῶν πληρέσ-ων, πληρέ-ων = πλήρων (όπως τοῦ πλήρους)· τῶν εὐωδέσ-ων, εὐωδέ-ων = εὐώδων (όπως τοῦ εὐώδους).

22-0012_88-163_18b.indd 50 12/10/2017 15:07

15ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΑΝΩΜΑΛΑ ΕΠΙΘΕΤΑ

184. Τα πιο συνηθισμένα **ανώμαλα επίθετα** της αρχαίας ελληνικής είναι τα ακόλουθα πέντε:

1. πολύς, πολλή, πολύ (ετερόκλιτο· πβ. § 149)

(θ. πολυ- και πολλο-)

Ενικός αριθμός

ον.	ὁ	**πολὺ-ς**	ἡ	πολλὴ	τὸ	**πολὺ**
γεν.	τοῦ	πολλοῦ	τῆς	πολλῆς	τοῦ	πολλοῦ
δοτ.	τῷ	πολλῷ	τῇ	πολλῇ	τῷ	πολλῷ
αιτ.	τὸν	**πολὺ-ν**	τὴν	πολλὴν	τὸ	**πολὺ**
κλ.	(ὦ)	**πολὺ**	(ὦ)	πολλὴ	(ὦ)	**πολὺ**

Πληθυντικός αριθμός

ον.	οἱ	πολλοὶ	αἱ	πολλαὶ	τὰ	πολλὰ
γεν.	τῶν	πολλῶν	τῶν	πολλῶν	τῶν	πολλῶν
δοτ.	τοῖς	πολλοῖς	ταῖς	πολλαῖς	τοῖς	πολλοῖς
αιτ.	τοὺς	πολλοὺς	τὰς	πολλὰς	τὰ	πολλὰ
κλ.	(ὦ)	πολλοὶ	(ὦ)	πολλαὶ	(ὦ)	πολλὰ

22-0012_88-163_18b.indd 51 12/10/2017 15:07

2. μέγας, μεγάλη, μέγα (ετερόκλιτο· πβ. § 149)
(θ. μεγα- και μεγαλο-)

Ενικός αριθμός

ον.	**μέγα-ς**	μεγάλη	**μέγα**
γεν.	μεγάλου	μεγάλης	μεγάλου
δοτ.	μεγάλῳ	μεγάλῃ	μεγάλῳ
αιτ.	**μέγα-ν**	μεγάλην	**μέγα**
κλ.	**μέγα**	μεγάλη	**μέγα**

Πληθυντικός αριθμός

ον.	μεγάλοι	μεγάλαι	μεγάλα
γεν.	μεγάλων	μεγάλων	μεγάλων
δοτ.	μεγάλοις	μεγάλαις	μεγάλοις
αιτ.	μεγάλους	μεγάλας	μεγάλα
κλ.	μεγάλοι	μεγάλαι	μεγάλα

Δυϊκός αριθμός

ον., αιτ., κλ.	αρσ. μεγάλω
	θηλ. μεγάλα
	ουδ. μεγάλω
γεν., δοτ.	αρσ. μεγάλοιν
	θηλ. μεγάλαιν
	ουδ. μεγάλοιν

22-0012_88-163_18b.indd 52 12/10/2017 15:07

3. πρᾶος, πραεῖα, πρᾶον (ετερόκλιτο· πβ. § 149)

(θ. πραο- και πραε-)

Ενικός αριθμός

ον.	πρᾶος	πραεῖα	πρᾶον
γεν.	πράου	πραείας	πράου
δοτ.	πράῳ	πραείᾳ	πράῳ
αιτ.	πρᾶον	πραεῖαν	πρᾶον
κλ.	πρᾶε	πραεῖα	πρᾶον

Πληθυντικός αριθμός

ον.	πρᾶοι	πραεῖαι	πραέ-α
γεν.	πραέ-ων	πραειῶν	πραέ-ων
δοτ.	πραέ-σι	πραείαις	πραέ-σι
αιτ.	πράους	πραείας	πραέ-α
κλ.	πρᾶοι	πραεῖαι	πραέ-α

Δυϊκός αριθμός

ον., αιτ., κλ.	αρσ. πράω
	θηλ. πραεία
	ουδ. πράω
γεν., δοτ.	αρσ. πράοιν
	θηλ. πραείαιν
	ουδ. πράοιν

22-0012_88-163_18b.indd 53 12/10/2017 15:07

4. ὁ σῶς, ἡ σῶς, τὸ σῶν (ελλειπτικό· πβ. § 153)
(θ. σα- και σω-)

Ενικός αριθμός

ον.	ὁ	ἡ	σῶς	τὸ	σῶν
αιτ.	τὸν	τὴν	σῶν	τὸ	σῶν

Πληθυντικός αριθμός

ον.	οἱ	αἱ	σῷ	τὰ	(σά-α)	σᾶ
αιτ.	τοὺς	τὰς	σῶς	τὰ	(σά-α)	σᾶ

5. ὁ φροῦδος, ἡ φρούδη, τὸ φροῦδον (ελλειπτικό· πβ. § 153)

Ενικός:	ὁ φροῦδος	ἡ φρούδη (και ἡ φροῦδος)	τὸ φροῦδον
Πληθυντ.:	οἱ φροῦδοι	αἱ φροῦδαι (και αἱ φροῦδοι)	τὰ φροῦδα

22-0012_88-163_18b.indd 54 12/10/2017 15:07

16ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΚΛΙΣΗ ΤΩΝ ΜΕΤΟΧΩΝ

185. Οι μετοχές (βλ. § 251, β) κλίνονται σαν τρικατάληκτα επίθετα με τρία γένη και είναι δευτερόκλιτες ή τριτόκλιτες.

α) Μετοχές δευτερόκλιτες

186. Οι δευτερόκλιτες μετοχές λήγουν σε **-μενος, -μένη, -μενον** και κλίνονται όπως τα επίθετα σε -ος, -η, -ον (πβ. § 158, σοφός, -ή, -όν· ξένος, ξένη, ξένον): λυόμενος, λυομένη, λυόμενον· γεν. λυομένου, λυομένης, λυομένου κτλ. – λυσόμενος, λυσομένη, λυσόμενον· γεν. λυσομένου, λυσομένης, λυσομένου κτλ.

Έτσι και: λυσάμενος, λυσαμένη, λυσάμενον· λελυμένος, λελυμένη, λελυμένον· τιμώμενος, τιμωμένη, τιμώμενον· ποιούμενος, ποιουμένη, ποιούμενον· δηλούμενος, δηλουμένη, δηλούμενον· δεικνύμενος, δεικνυμένη, δεικνύμενον· τιθέμενος, τιθεμένη, τιθέμενον κτλ.

β) Μετοχές τριτόκλιτες

187. Οι τριτόκλιτες μετοχές λήγουν:

1) σε **-ᾶς, -ᾶσᾰ, -ᾰν** (πβ. § 172: πᾶς, πᾶσα, πᾶν - ἅπας, ἅπασα, ἅπαν):

Ενικ.	**ον.**	λύσας, λύσασα, λῦσαν	ἱστάς, ἱστᾶσα, ἱστὰν

22-0012_88-163_18b.indd 55 12/10/2017 15:07

	γεν.	λύσαντος, λυσάσης, λύσαντος κτλ.	ἱστάντος, ἱστάσης, ἱστάντος κτλ.
	κλ.	ὦ λύσας, λύσασα, λῦσαν	ἱστάς, ἱστᾶσα, ἱστὰν
Πληθ.	ον.	λύσαντες, λύσασαι, λύσαντα,	ἱστάντες, ἱστᾶσαι, ἱστάντα
	γεν.	λυσάντων, λυσασῶν, λυσάντων	ἱστάντων, ἱστασῶν, ἱστάντων
	δοτ.	λύσασι, λυσάσαις, λύσασι κτλ.	ἱστᾶσι, ἱστάσαις, ἱστᾶσι κτλ.
Δυϊκ.	τὼ	λύσαντε, λυσάσᾱ, λύσαντε	ἱστάντε, ἱστάσᾱ, ἱστάντε
	τοῖν	λυσάντοιν, λυσάσαιν, λυσάντοιν	ἱστάντοιν, ἱστάσαιν, ἱστάντοιν

Ἔτσι και: γράψας, γράψασα, γράψαν
μείνας, μείνασα, μεῖναν
ἀγγείλας, ἀγγείλασα, ἀγγεῖλαν κ.ά.

Ἔτσι και: ἐμπιμπλάς, -ᾶσα, -ὰν
βάς, βᾶσα, βὰν
ἀποδράς, ἀποδρᾶσα, ἀποδρὰν

2) σε **-εἰς, -εῖσα, -ὲν** (πβ. § 173: χαρίεις, χαρίεσσα, χαρίεν):

Ενικ.	ον.	λυθείς, λυθεῖσα, λυθὲν
	γεν.	λυθέντος, λυθείσης, λυθέντος κτλ.
	κλ.	(ὦ) λυθείς, λυθεῖσα, λυθὲν

22-0012_88-163_18b.indd 56 12/10/2017 15:07

Πληθ.	ον.	λυθέντες, λυθεῖσαι, λυθέντα
	γεν.	λυθέντων, λυθεισῶν, λυθέντων
	δοτ.	λυθεῖσι, λυθείσαις, λυθεῖσι κτλ.
Δυϊκ.	τὼ	λυθέντε, λυθείσᾱ, λυθέντε
	τοῖν	λυθέντοιν, λυθείσαιν, λυθέντοιν

Έτσι και: γραφείς, γραφεῖσα, γραφὲν - πληγείς, πληγεῖσα, πληγὲν
τιθείς, τιθεῖσα, τιθὲν - ἰείς, ἰεῖσα, ἰὲν
ῥυείς, ῥυεῖσα, ῥυὲν κ.ά.

3) σε **-οὐς, -οῦσα, -ὸν** (πβ. § 122, δ: ὁ ὀδούς, τοῦ ὀδόντος):

Ενικ.	ον.	διδούς, διδοῦσα, διδὸν
	γεν.	διδόντος, διδούσης, διδόντος κτλ.
	κλ.	(ὦ) διδούς, διδοῦσα, διδὸν
Πληθ.	ον.	διδόντες, διδοῦσαι, διδόντα
	γεν.	διδόντων, διδουσῶν, διδόντων
	δοτ.	διδοῦσι, διδούσαις, διδοῦσι κτλ.
Δυϊκ.	τὼ	διδόντε, διδούσᾱ, διδόντε
	τοῖν	διδόντοιν, διδούσαιν, διδόντοιν

Έτσι και: (τοῦ ἁλίσκομαι μετ. αορ. β΄) ἁλούς, ἁλοῦσα, ἁλὸν

22-0012_88-163_18b.indd 57 12/10/2017 15:07

(τοῦ γιγνώσκω μετ. αορ. β΄) γνούς, γνοῦσα, γνὸν

(τοῦ ζῶ μετ. αορ. β΄) βιούς, βιοῦσα, βιὸν κ.ά.

4) σε -ύς, -ῦσα, -ὺν (πβ. § 122, δ: ἰμάς, ἱμάντος):

Ενικ.	**ον.**	δεικνύς, δεικνῦσα, δεικνὺν
	γεν.	δεικνύντος, δεικνύσης, δεικνύντος κτλ.
	κλ.	(ὦ) δεικνύς, δεικνῦσα, δεικνὺν
Πληθ.	**ον.**	δεικνύντες, δεικνῦσαι, δεικνύντα
	γεν.	δεικνύντες, δεικνῦσαι, δεικνύντα
	δοτ.	δεικνῦσι, δεικνύσαις, δεικνῦσι κτλ.
Δυϊκ.	τὼ	δεικνύντε, δεικνύσᾱ, δεικνύντε
	τοῖν	δεικνύντοιν, δεικνύσαιν, δεικνύντοιν

Έτσι και: (του ἀπόλλυμι μετ. ενεστ.) ἀπολλύς, ἀπολλῦσα, ἀπολλὺν – (του δύομαι μετ. αορ. β΄) δύς, δῦσα, δὺν – (του φύομαι μετ. αορ. β΄) φύς, φῦσα, φὺν κ.ά.

5) σε -ων, -ουσα, -ον (πβ. § 174: ἄκων, ἄκουσα, ἄκον - ἑκών, ἑκοῦσα, ἑκόν):

Ενικ.	**ον.**	λύων, λύουσα, λῦον
	γεν.	λύοντος, λυούσης, λύοντος κτλ.
	κλ.	(ὦ) λύων, λύουσα, λῦον

22-0012_88-163_18b.indd 58 12/10/2017 15:07

Πληθ.	**ον.**	λύοντες, λύουσαι, λύοντα
	γεν.	λυόντων, λυουσῶν, λυόντων
	δοτ.	λύουσι, λυούσαις, λύουσι κτλ.
Δυϊκ.	τὼ	λύοντε, λυούσᾱ, λύοντε
	τοῖν	λυόντοιν, λυούσαιν, λυόντοιν

Έτσι και: λύσων, λύσουσα, λῦσον
γράφων, γράφουσα, γράφον
γράψων, γράψουσα, γράψον κ.ά.

Ενικ.	**ον.**	φυγών, φυγοῦσα, φυγὸν
	γεν.	φυγόντος, φυγούσης, φυγόντος κτλ.
	κλ.	(ὦ) φυγών, φυγοῦσα, φυγὸν
Πληθ.	**ον.**	φυγόντες, φυγοῦσαι, φυγόντα
	γεν.	φυγόντων, φυγουσῶν, φυγόντων
	δοτ.	φυγοῦσι, φυγούσαις, φυγοῦσι κτλ.
Δυϊκ.	τὼ	φυγόντε, φυγούσᾱ, φυγόντε
	τοῖν	φυγόντοιν, φυγούσαιν, φυγόντοιν

Έτσι και: (εἰμὶ) ὤν, οὖσα, ὄν
(αἱρῶ) ἑλών, ἑλοῦσα, ἑλὸν
(ὁρῶ) ἰδών, ἰδοῦσα, ἰδὸν κ.ά.

6) σε -ῶν, -ῶσα, -ῶν (πβ. § 122, ε: Ξενοφῶν -ῶντος):

Ενικ.	**ον.**	τιμῶν, τιμῶσα, τιμῶν
	γεν.	τιμῶντος, τιμώσης, τιμῶντος κτλ.

22-0012_88-163_18b.indd 59 12/10/2017 15:07

	κλ.	(ὦ) τιμῶν, τιμῶσα, τιμῶν
Πληθ.	ον.	τιμῶντες, τιμῶσαι, τιμῶντα
	γεν.	τιμώντων, τιμωσῶν, τιμώντων
	δοτ.	τιμῶσι, τιμώσαις, τιμῶσι κτλ.
Δυϊκ.	τὼ	τιμῶντε, τιμώσᾱ, τιμῶντε
	τοῖν	τιμώντοιν, τιμώσαιν, τιμώντοιν

Έτσι και: ὁρῶν, ὁρῶσα, ὁρῶν - φοιτῶν, φοιτῶσα, φοιτῶν κ.ά.
όμοια και (του ἐλαύνω μετ. μέλλ.) ἐλῶν, ἐλῶσα, ἐλῶν κ.ά.

7) σε **-ῶν, -οῦσα, -οῦν** (πβ. § 122, δ: πλακοῦς -οῦντος):

Ενικ.	ον.	δηλῶν, δηλοῦσα, δηλοῦν
	γεν.	δηλοῦντος, δηλούσης, δηλοῦντος κτλ.
	κλ.	(ὦ) δηλῶν, δηλοῦσα, δηλοῦν
Πληθ.	ον.	δηλοῦντες, δηλοῦσαι, δηλοῦντα
	γεν.	δηλούντων, δηλουσῶν, δηλούντων
	δοτ.	δηλοῦσι, δηλούσαις, δηλοῦσι κτλ.
Δυϊκ.	τὼ	δηλοῦντε, δηλούσα, δηλοῦντε
	τοῖν	δηλούντοιν, δηλούσαιν, δηλούντοιν

Έτσι και: ποιῶν, ποιοῦσα, ποιοῦν - ἐλευθερῶν, ἐλευθεροῦσα, ἐλευθεροῦν - ἀγγελῶν, ἀγγελοῦσα, ἀγγελοῦν - μενῶν, μενοῦσα, μενοῦν κ.ά.

22-0012_88-163_18b.indd 60 12/10/2017 15:07

8) σε -ώς, -υῖα, -ός: λελυκώς, λελυκυῖα, λελυκὸς **που κλίνεται έτσι:**

	(θ. λελυκοτ-)	(θ. λελυκυσ-)	(θ. λελυκοτ-)
		Ενικός αριθμός	
ον.	λελυκὼς	λελυκυῖα	λελυκὸς
γεν.	λελυκότος	λελυκυίας	λελυκότος
δοτ.	λελυκότι	λελυκυίᾳ	λελυκότι
αιτ.	λελυκότα	λελυκυῖαν	λελυκὸς
κλ.	λελυκὼς	λελυκυῖα	λελυκὸς
		Πληθυντικός αριθμός	
ον.	λελυκότες	λελυκυῖαι	λελυκότα
γεν.	λελυκότων	λελυκυιῶν	λελυκότων
δοτ.	λελυκόσι κτλ.	λελυκυίαις κτλ.	λελυκόσι κτλ.
		Δυϊκός αριθμός	
ον., αιτ., κλ.	λελυκότε	λελυκυίᾱ	λελυκότε
γεν., δοτ.	λελοκότοιν	λελυκυίαιν	λελυκότοιν

Έτσι και: ἠγγελκώς, -κυῖα, -κός· γεγραφώς, γεγραφυῖα, γεγραφός·
(του άχρ. ρ. εἴκω = μοιάζω· παρακ. ἔοικα) εἰκώς, εἰκυῖα, εἰκός·
(του ἀποθνῄσκω, παρακ. τέθνηκα) τεθνηκώς -κυῖα, -κός·
(του άχρ. ρ. δείδω = φοβούμαι, παρακ. δέδοικα) δεδοικώς, -κυῖα, -κός ή
δεδιώς, δεδιυῖα, δεδιός· (του ρ. οἶδα = γνωρίζω) εἰδώς, εἰδυῖα, εἰδός·

22-0012_88-163_18b.indd 61 12/10/2017 15:07

(του ρ. γίγνομαι) γεγονώς, γεγονυῖα, γεγονὸς κ.ά.

9) σε -ώς, -ῶσα, -ὼς (ή -ός): ἑστώς, ἑστῶσα, ἑστὼς (βλ. § 39, 4) που κλίνεται έτσι:

Εν.	**ον.**	ὁ	ἑστὼς	ἡ	ἑστῶσα
	γεν.	τοῦ	ἑστῶτος κτλ.	τῆς	ἑστώσης κτλ.
	κλ.	(ὦ)	ἑστὼς	(ὦ)	ἑστῶσα
Πληθ.	**ον.**	οἱ	ἑστῶτες	αἱ	ἑστῶσαι
	γεν.	τῶν	ἑστώτων	τῶν	ἑστωσῶν
	δοτ.	τοῖς	ἑστῶσι κτλ.	ταῖς	ἑστώσαις κτλ.
Δυϊκ.		τὼ	ἑστῶτε	τὼ	ἑστώσᾱ
		τοῖν	ἑστώτοιν	τοῖν	ἑστώσαιν

Εν.	**ον.**	τὸ	ἑστὼς (ή ἑστὸς)
	γεν.	τοῦ	ἑστῶτος κτλ.
	κλ.	(ὦ)	ἑστὼς (ή ἑστὸς)
Πληθ.	**ον.**	τὰ	ἑστῶτα
	γεν.	τῶν	ἑστώτων
	δοτ.	τοῖς	ἑστῶσι κτλ.
Δυϊκ.		τὼ	ἑστῶτε
		τοῖν	ἑστώτοιν

22-0012_88-163_18b.indd 62 12/10/2017 15:07

Έτσι και: (του ἀποθνῄσκω, παρακ. τέθνηκα) β΄ τύπος: τεθνεώς, τεθνεῶσα, τεθνεὼς ή τεθνεός.

188. Η κλητ. του ενικού των τριτόκλιτων μετοχών στο αρσεν. (όπως και στο θηλ. και στο ουδ.) σχηματίζεται όμοια με την ονομαστική: ὦ λύσας, ὦ λυθείς, ὦ διδούς, ὦ δεικνύς, ὦ λύων, ὦ τιμῶν κτλ.

17ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΠΑΡΑΘΕΤΙΚΑ

1. Βαθμοί και παραθετικά των επιθέτων

189. Η ιδιότητα ή ποιότητα που φανερώνει ένα επίθετο μπορεί να υπάρχει σε δύο ή περισσότερα όντα, αλλά σε διαφορετικό βαθμό. Για να δηλώσουν το διαφορετικό αυτό βαθμό, τα επίθετα έχουν κανονικά ξεχωριστούς τύπους (μονολεκτικούς ή περιφραστικούς) που λέγονται **βαθμοί των επιθέτων: σοφός** μὲν Σοφοκλῆς, **σοφώτερος** δ' Εὐριπίδης, ἀνδρῶν δ' ἁπάντων **σοφώτατος** Σωκράτης - **φίλος, μᾶλλον φίλος, μάλιστα φίλος.**

190. Οι βαθμοί των επιθέτων είναι τρεις:

1) Όταν το επίθετο φανερώνει απλώς μια ιδιότητα ή

22-0012_88-163_18b.indd 63 12/10/2017 15:07

ποιότητα ενός όντος, χωρίς σύγκριση προς άλλο, λέγεται επίθετο θετικού βαθμού ή απλώς θετικό: ὁ δίκαιος ἀνήρ.

2) Όταν το επίθετο φανερώνει ότι ένα ον έχει μια ιδιότητα ή ποιότητα σε βαθμό ανώτερο συγκριτικά προς ένα άλλο ή προς πολλά άλλα που λογαριάζονται σαν ένα, λέγεται επίθετο συγκριτικού βαθμού, ή απλώς συγκριτικό: οὗτός ἐστι δικαιότερος ἐκείνου - χρυσὸς κρείσσων πολλῶν χρημάτων.

3) Όταν το επίθετο φανερώνει ότι ένα ον έχει μια ιδιότητα ή ποιότητα σε πολύ μεγάλο βαθμό ανώτερο από όλα τα άλλα του ίδιου είδους, λέγεται επίθετο υπερθετικού βαθμού ή απλώς υπερθετικό· και:

α) το υπερθετικό που φανερώνει ότι ένα ον έχει μια ιδιότητα ή ποιότητα σε πολύ μεγάλο βαθμό, απόλυτα, χωρίς να γίνεται σύγκριση προς άλλα, λέγεται υπερθετικό απόλυτο: οὗτός ἐστι δικαιότατος·

β) το υπερθετικό που φανερώνει ότι ένα ον έχει μια ιδιότητα ή ποιότητα στον πιο μεγάλο βαθμό συγκριτικά προς όλα τα άλλα του ίδιου είδους μαζί λέγεται υπερθετικό σχετικό: Ἀριστείδης ἦν δικαιότατος πάντων τῶν Ἀθηναίων.

191. Το συγκριτικό και το υπερθετικό ενός επιθέτου μαζί λέγονται μ' ένα όνομα παραθετικά του επιθέτου.

192. Όπως στη νέα ελληνική, έτσι και στην αρχαία, τα παραθετικά των επιθέτων σχηματίζονται ή με μία λέξη (και τότε λέγονται μονολεκτικά) ή με δύο λέξεις (και τότε λέγονται περιφραστικά).

22-0012_88-163_18b.indd 64 12/10/2017 15:07

2. Κανονικός σχηματισμός μονολεκτικών παραθετικών

193. Τα μονολεκτικά παραθετικά των επιθέτων στην αρχαία ελληνική, όπως και στη νέα, σχηματίζονται κανονικά από το θετικό, αφού στο θέμα (του αρσεν. γένους) προστεθούν ορισμένες καταλήξεις που λέγονται **παραθετικές καταλήξεις**. Οι πιο συνηθισμένες παραθετικές καταλήξεις είναι:

για το συγκριτικό: **-τερος, -τέρα, -τερον**·

για το υπερθετικό: **-τατος, -τάτη, -τατον.**

Έτσι τα παραθετικά που σχηματίζονται με τις παραπάνω καταλήξεις είναι δευτερόκλιτα επίθετα, τρικατάληκτα με τρία γένη. Π.χ.

22-0012_88-163_18b.indd 65 12/10/2017 15:07

22-0012_88-163_18b.indd 66

πτωχὸς	(θ. πτωχο-)	συγκρ.	πτωχό-τερος,	πτωχο-τέρα,	πτωχό-τερον
		υπερθ.	πτωχό-τατος,	πτωχο-τάτη,	πτωχό-τατον
βαρὺς	(θ. βαρυ-)	συγκρ.	βαρύ-τερος,	βαρυ-τέρα,	βαρύ-τερον
		υπερθ.	βαρύ-τατος,	βαρυ-τάτη,	βαρύ-τατον
ἀληθὴς	(θ. ἀληθεσ-)	συγκρ.	ἀληθέσ-τερος,	ἀληθεσ-τέρα,	ἀληθέσ-τερον
		υπερθ.	ἀληθέσ-τατος,	ἀληθεσ-τάτη,	ἀληθέσ-τατον
μέλας	(θ. μελαν-)	συγκρ.	μελάν-τερος,	μελαν-τέρα,	μελάν-τερον
		υπερθ.	μελάν-τατος,	μελαν-τάτη,	μελάν-τατον
χαρίεις	(θ. χαριετ-)	συγκρ.	χαριέσ-τερος,	χαριεσ-τέρα,	χαριέσ-τερον
(πβ. § 173 και § 70, 3)		υπερθ.	χαριέσ-τατος,	χαριεσ-τάτη,	χαριέσ-τατον
ἄχαρις	(θ. ἀχαριτ-)	συγκρ.	ἀχαρίσ-τερος,	ἀχαρισ-τέρα,	ἀχαρίσ-τερον
(πβ. § 70, 3)		υπερθ.	ἀχαρίσ-τατος,	ἀχαρισ-τάτη,	ἀχαρίσ-τατον

12/10/2017 15:07

3. Τα παραθετικά σε -ότερος, -ότατος και -ώτερος, -ώτατος

194. Τα παραθετικά των δευτερόκλιτων επιθέτων διατηρούν το χαρακτήρα του θετικού **ο**, αν προηγείται συλλαβή φύσει ή θέσει μακρόχρονη (βλ. § 33)· τον εκτείνουν σε **ω**, αν προηγείται συλλαβή βραχύχρονη:

ξηρὸς	ξηρ**ό**-τερος	ξηρ**ό**-τατος
πτωχὸς	πτωχ**ό**-τερος	πτωχ**ό**-τατος
γενναῖος	γενναι**ό**-τερος	γενναι**ό**-τατος
θερμὸς	θερμ**ό**-τερος	θερμ**ό**-τατος
ἔνδοξος	ἐνδοξ**ό**-τερος	ἐνδοξ**ό**-τατος

αλλά: νέος νε**ώ**-τερος νε**ώ**-τατος· σοφὸς σοφ**ώ**-τερος σοφ**ώ**-τατος

4. Αναλογικός σχηματισμός παραθετικών

195. Τα παραθετικά μερικών επιθέτων της αρχαίας ελληνικής δε σχηματίζονται κανονικά με την απλή προσθήκη των παραθετικών καταλήξεων -τερος, -τατος στο θέμα τους, παρά διαμορφώνονται από α ν α λ ο γ ί α προς τα παραθετικά άλλων επιθέτων και λήγουν όπως αυτά (πβ. τα νεοελ.: ελαφρός - ελαφρύτερος όπως το βαρύτερος, χοντρός - χοντρύτερος όπως το παχύτερος, αντί για τα κανονικά ελαφρότερος, χοντρότερος).

Έτσι διαμορφώνονται οι ακόλουθες α ν α λ ο γ ι κ έ ς π α ρ α θ ε τ ι κ έ ς κ α τ α λ ή ξ ε ι ς :

22-0012_88-163_18b.indd 67 12/10/2017 15:07

22-0012_88-163_18b.indd 68

α) -έστερος, -έστατος

Κατά τα παραθετικά των σιγμόληκτων επιθέτων σε -ης, -ες (ἀληθής, ἀληθέσ-τερος, ἀληθέσ-τατος) σχηματίζουν τα παραθετικά τους τα τριτόκλιτα επίθετα σε -ων, -ον (γεν. -ονος), καθώς και τα επίθετα ἄκρατος (=αυτός που δεν έχει ανακατευτεί με άλλον, ανόθευτος), ἅσμενος (= ευχαριστημένος), ἐρρωμένος (= δυνατός) και πένης:

σώφρων	(θ. σωφρον-)	σωφρον-έσ-τερος	σωφρον-έσ-τατος
εὐδαίμων	(θ. εὐδαιμον-)	εὐδαιμον-έσ-τερος	εὐδαιμον-έσ-τατος κ.ά.
ἄκρατος	(θ. ἀκρατο-)	ἀκρατ-έσ-τερος	ἀκρατ-έσ-τατος (και ἀκρατό-τατος)
ἅσμενος	(θ. ἁσμενο-)	ἁσμεν-έσ-τερος (και ἁσμενώ-τερος	ἁσμεν-έσ-τατος ἁσμενώ-τατος)
ἐρρωμένος	(θ. ἐρρωμενο-)	ἐρρωμεν-έσ-τερος	ἐρρωμεν-έσ-τατος
πένης	(θ. πενητ-)	πεν-έσ-τερος	πεν-έσ-τατος

β) -ούστερος, -ούστατος

Το επίθετο ἁπλοῦς και τα συνηρημένα επίθετα της β΄ κλίσης με β΄ συνθ. το όνομα νοῦς σχηματίζουν τα παραθετικά τους σε -ούστερος, -ούστατος (κατά τα παραθετικά σε -έστερος, -έστατος με συναίρεση):

12/10/2017 15:07

22-0012_88-163_18b.indd 69

ἁπλοῦς	(θ. ἁπλοο-)		ἁπλούστερος	ἁπλούστατος
		(από το)	ἁπλο-έσ-τερος	ἁπλο-έσ-τατος)
εὔνους	(θ. εὐνοο-)		εὐνούστερος	εὐνούστατος
		(από το)	εὐνο-έσ-τερος	εὐνο-έσ-τατος)

γ) -ίστερος, -ίστατος

Τα μονοκατάληκτα επίθετα ἅρπαξ, βλάξ, λάλος (= φλύαρος), κλέπτης, πλεονέκτης σχηματίζουν τα παραθετικά τους σε -ίστερος, -ίστατος (κατά τα παραθετικά του ἄχαρις: ἀχαρίστερος, ἀχαρίστατος· βλ. § 193):

ἅρπαξ	(θ. ἁρπαγ-)	ἁρπαγ-ίσ-τερος	ἁρπαγ-ίσ-τατος
βλὰξ	(θ. βλακ-)	βλακ-ίσ-τερος	βλακ-ίσ-τατος
λάλος	(θ. λαλο-)	λαλ-ίσ-τερος	λαλ-ίσ-τατος
κλέπτης	(θ. κλεπτα-)	κλεπτ-ίσ-τερος	κλεπτ-ίσ-τατος
πλεονέκτης	(θ. πλεονεκτα-)	πλεονεκτ-ίσ-τερος	πλεονεκτ-ίσ-τατος

12/10/2017 15:07

δ) -αίτερος, -αίτατος

Το επίθ. παλαιὸς σχηματίζει τα παραθετικά του με θέμα το επίρρ. πάλαι σε -αίτερος, -αίτατος:

παλαιὸς παλαίτερος παλαίτατος

Ανάλογα προς αυτό σχηματίστηκαν τα παραθετικά:

γεραιὸς	(= γέροντας, σεβαστός)	γεραί-τερος	γεραίτατος
σχολαῖος	(=αργός, αργοκίνητος)	σχολαί-τερος	σχολαί-τατος

Από αυτά αποσπάστηκε η κατάληξη -αίτερος, -αίτατος, με την οποία σχηματίζουν τα παραθετικά τους ορισμένα επίθετα σε -ος:

ἴσος	ἰσ-αί-τερος	ἰσ-αί-τατος
ὄψιος (= ὄψιμος)	ὀψι-αί-τερος	ὀψι-αί-τατος
(πλησίος)	πλησι-αί-τερος	πλησι-αί-τατος
πρῷος (από το πρώιος = πρωινός)	πρῳ-αί-τερος	πρῳ-αί-τατος
εὔδιος	εὐδι-αί-τερος (και εὐδιέσ-τερος)	εὐδι-αί-τατος εὐδιέσ-τατος)
ἥσυχος	ἡσυχ-αί-τερος	ἡσυχ-αί-τατος

22-0012_88-163_18b.indd 70 12/10/2017 15:07

	(και	ἡσῠχώ-τερος	ἡσῠχώ-τατος)
ἴδιος		ἰδι-αί-τερος	ἰδι-αί-τατος
	(και)	ἰδιώ-τερος	ἰδιώ-τατος)
φίλος		φιλ-αί-τερος	φιλ-αί-τατος
	(και	φιλ-ίων ή φίλ-τερος	φίλ-τατος)

5. Ανώμαλα παραθετικά (σε -ίων, -ιστος)

196. Μερικά επίθετα της αρχαίας ελληνικής δε σχηματίζουν τα παραθετικά τους με τις παραθετικές καταλήξεις -τερος, -τατος, παρά παίρνουν στο συγκριτικό την κατάληξη -ίων (αρσ. και θηλ.), -ιον (ουδέτ.) και στο υπερθετικό την κατάληξη -ιστος, -ίστη, -ιστον. Επειδή τα παραθετικά αυτά σχηματίζονται πολλές φορές με διάφορες φθογγικές παθήσεις ή και με θέμα διαφορετικό από το θέμα του θετικού, λέγονται **ανώμαλα παραθετικά**. Τα επίθετα αυτά είναι:

22-0012_88-163_18b.indd 71 12/10/2017 15:07

Θετικός	Συγκριτικός	
1. αἰσχρὸς	ὁ, ἡ αἰσχίων	τὸ αἴσχιον
2. ἐχθρὸς	ὁ, ἡ ἐχθίων	τὸ ἔχθιον
	και ομαλά	ἐχθρό-τερος
3. ἡδὺς	ὁ, ἡ ἡδίων	τὸ ἥδιον
4. καλὸς	ὁ, ἡ καλλίων	τὸ κάλλιον
5. μέγας	ὁ, ἡ μείζων	τὸ μεῖζον
6. ῥᾴδιος	ὁ, ἡ ῥᾴων	τὸ ῥᾷον
7. ταχὺς	ὁ, ἡ θάττων	τὸ θᾶττον
8. ἀγαθὸς	ὁ, ἡ ἀμείνων	τὸ ἄμεινον
»	ὁ, ἡ βελτίων	τὸ βέλτιον
»	ὁ, ἡ κρείττων	τὸ κρεῖττον
»	ὁ, ἡ λῴων	τὸ λῷον
9. κακὸς	ὁ, ἡ κακίων	τὸ κάκιον
»	ὁ, ἡ χείρων	τὸ χεῖρον
10. μακρὸς		μακρό-τερος
»		-
11. μικρὸς		μικρό-τερος
»	ὁ, ἡ ἐλάττων	τὸ ἔλαττον
»	ὁ, ἡ ἧττων	τὸ ἧττον
12. ὀλίγος	ὁ, ἡ μείων	τὸ μεῖον
13. πολὺς	ὁ, ἡ πλείων	τὸ πλέον

22-0012_88-163_18b.indd 72 12/10/2017 15:07

Υπερθετικός	(θέμα)
αἴσχιστος	(αἰσχ-, πβ. αἶσχ-ος)
ἔχθιστο	(ἐχθ-, πβ. ἔχθ-ος = έχθρα)
ἐχθρό-τατος	(ἐχθρο-)
ἥδιστος	(ἡδ-)
κάλλιστος	(καλλ-, πβ. κάλλ-ος)
μέγιστος	(μεγ-)
ῥᾷστος	(ῥα-)
τάχιστος	(θαχ-)
ἄριστος	(ἀμεν- και ἀρ-, πβ. ἀρ-ετὴ)
βέλτιστος	(βελτ-)
κράτιστος	(κρετ-, κρατ-, πβ. κράτ-ος)
λῷστος	(λω-)
κάκιστος	(κακ-)
χείριστος	(χερ-, χειρ-)
μακρό-τατος	(ομαλά)
μήκιστος	(μηκ-, πβ. μῆκ-ος)
μικρό-τατος	(ομαλά)
ἐλάχιστος	(ἐλαχ-)
επίρρ. ἥκιστα	(ἡκ-)
ὀλίγιστος	(με-, ὀλιγ-)
πλεῖστος	(πλε-)

22-0012_88-163_18b.indd 73 12/10/2017 15:07

6. Κλίση των συγκριτικών σε -ίων, -ιον (και -ων, -ον)

197. Τα συγκριτικά σε -ίων, -ιον (ή -ων, -ον) είναι δικατάληκτα επίθετα της γ΄ κλίσης με τρία γένη και κλίνονται κατά το ακόλουθο παράδειγμα (πβ. § 178):

(θ. βελτιον-, βελτιοσ-)

Ενικός αριθμός

ον.	ὁ	ἡ	βελτίων	τὸ	βέλτιον
γεν.	τοῦ	τῆς	βελτίον-ος	τοῦ	βελτίον-ος
δοτ.	τῷ	τῇ	βελτίον-ι	τῷ	βελτίον-ι
αιτ.	τὸν	τὴν	βελτίον-α ή βελτίω	τὸ	βέλτιον
κλ.		(ὦ)	βέλτιον	(ὦ)	βέλτιον

Πληθυντικός αριθμός

ον.	οἱ	αἱ	βελτίον-ες ή βελτίους	τὰ	βελτίον-α ή βελτίω
γεν.	τῶν		βελτιόν-ων	τῶν	βελτιόν-ων
δοτ.	τοῖς	ταῖς	βελτίοσι(ν)	τοῖς	βελτίοσι(ν)
αιτ.	τοὺς	τὰς	βελτίον-ας ή βελτίους	τὰ	βελτίον-α ή βελτίω
κλ.		(ὦ)	βελτίον-ες ή βελτίους	(ὦ)	βελτίον-α ή βελτίω

Δυϊκός (και για τα τρία γένη) ον., αιτ., κλ. βελτίον-ε – γεν., δοτ. βελτιόν-οιν

22-0012_88-163_18b.indd 74 12/10/2017 15:07

7. Περιφραστικά παραθετικά. Παραθετικά μετοχών

198. Τα περιφραστικά παραθετικά (βλ. § 192) σχηματίζονται στην αρχαία ελληνική, όπως και στη νέα, με το θετικό του επιθέτου και με ορισμένο ποσοτικό επίρρημα εμπρός από αυτό. Έτσι ο συγκριτικός βαθμός σχηματίζεται με το επίρρ. μᾶλλον και ο υπερθ. με το επίρρ. μάλιστα εμπρός από το θετικό:

θετ. ἐπιμελὴς συγκρ. μᾶλλον ἐπιμελὴς
υπερθ. μάλιστα ἐπιμελὴς

(πβ. τα νεοελλ.: μικρός - πιο μικρός - ο πιο μικρός ή πολύ μικρός).

199. Όλα τα επίθετα που σχηματίζουν μονολεκτικά παραθετικά μπορούν να σχηματίσουν παράλληλα και περιφραστικά παραθετικά. Σχηματίζουν τα παραθετικά τους μόνο περιφραστικά οι μετοχές και μερικά μονοκατάληκτα επίθετα που χρησιμοποιούνται και ως ουσιαστικά.

200. 1) **Μετοχές:** δυνάμενος - μᾶλλον δυνάμενος - μάλιστα δυνάμενος· συμφέρων - μᾶλλον συμφέρων - μάλιστα συμφέρων· ὠφελῶν - μᾶλλον ὠφελῶν - μάλιστα ὠφελῶν κ.ά. (πβ. τα νεοελλ.: αντρειωμένος - πιο αντρειωμένος - ο πιο αντρειωμένος ή πολύ αντρειωμένος).

2) **Μονοκατάληκτα επίθετα:** εἴρων - μᾶλλον εἴρων - μάλιστα εἴρων· ἔνδακρυς - μᾶλλον ἔνδακρυς - μάλιστα ἔνδακρυς. Έτσι και τα εὔελπις, κόλαξ, ὑβριστής, φιλόγελως κ.ά.

22-0012_88-163_18b.indd 75 12/10/2017 15:07

8. Ελλειπτικά παραθετικά

201. Σε μερικά επίθετα λείπει ο θετικός βαθμός ή και ένας από τους δύο άλλους βαθμούς. Τα παραθετικά των επιθέτων αυτών λέγονται **ελλειπτικά παραθετικά.**

Τα περισσότερα ελλειπτικά παραθετικά παράγονται από επιρρήματα, προθέσεις ή μετοχές:

	συγκριτικός	υπερθετικός
1. (ἄνω)	ἀνώ-τερος	ἀνώ-τατος
2. (κάτω)	κατώ-τερος	κατώ-τατος
3. (πρὸ)	πρό-τερος	πρῶτος (πρό-ατος)
4. (ὑπὲρ)	ὑπέρ-τερος	ὑπέρ-τατος
5. (ἐπικρατῶν)	ἐπικρατ-έστερος	-
6. (προτιμώμενος)	προτιμό-τερος	-
7. -	ὕστερος	ὕστατος
8. -	-	ὕπατος
9. -	-	ἔσχατος

202. Μερικά επίθετα **δε σχηματίζουν παραθετικά,** γιατί φανερώνουν ιδιότητα, ποιότητα ή κατάσταση που δεν παρουσιάζει βαθμούς. Τέτοια επίθετα είναι:

1) **όσα φανερώνουν ύλη:** λίθινος, ἀργυροῦς, γήινος· **τοπική ή χρονική σχέση:** χερσαῖος, θαλάσσιος, θερινός, ἡμερήσιος· **μέτρο:** σταδιαῖος, πηχυαῖος· **καταγωγή, συγγένεια:** πατρῷος, μητρικός· **μόνιμη κατάσταση:** θνητός, νεκρὸς κ.ά.

22-0012_88-163_18b.indd 76 12/10/2017 15:07

2) μερικά σύνθετα με α΄ συνθετικό το στερητικό ἀ- (βλ. § 423, α): ἀθάνατος, ἄυλος, ἄυπνος, ἄψυχος κ.ά.

3) μερικά σύνθετα με α΄ συνθετικό το επίθετο πᾶς ή την πρόθ. ὑπὲρ (που έχουν μόνα τους υπερθετική σημασία): πάνσοφος, πάντιμος, πάγκαλος – ὑπερμεγέθης, ὑπέρλαμπρος κ.ά.

9. Παραθετικά επιρρημάτων

203. Πολλά επιρρήματα (βλ. § 362) της αρχαίας επιδέχονται σύγκριση και γι' αυτό σχηματίζουν **παραθετικά** (όπως και στη νέα: ωραία - ωραιότερα ή πιο ωραία - ωραιότατα ή πάρα πολύ ωραία).

Σχηματίζουν έτσι παραθετικά στην αρχαία ελληνική:

1) Επιρρήματα σε -ως που παράγονται από επίθετα. Τα επιρρήματα αυτά στον συγκριτικό έχουν τύπο όμοιο με την ενική αιτιατ. του ουδετ. του συγκριτικού επιθέτου και στον υπερθετικό έχουν τύπο όμοιο με την πληθυντική αιτιατ. του ουδετέρου του υπερθετικού επιθέτου:

(δίκαιος)	δικαίως	δικαιότερον	δικαιότατα
(σοφὸς)	σοφῶς	σοφώτερον	σοφώτατα
(ἀληθὴς)	ἀληθῶς	ἀληθέστερον	ἀληθέστατα
(σώφρων)	σωφρόνως	σωφρονέστερον	σωφρονέστατα
(ἡδὺς)	ἡδέως	ἥδιον	ἥδιστα
(καλὸς)	καλῶς	κάλλιον	κάλλιστα κ.ά.

2) Τα επιρρήματα εὖ (αντίστοιχο του επιθέτου ἀγαθός), **ὀλίγον και πολύ:**

22-0012_88-163_18b.indd 77 12/10/2017 15:07

εὖ - ἄμεινον - ἄριστα και βέλτιον - βέλτιστα και κρεῖττον - κράτιστα.
ὀλίγον - μεῖον - ὀλίγιστα και ἔλαττον - ἐλάχιστα και ἧττον - ἥκιστα.
πολύ - πλέον - πλεῖστα (ή πλεῖστον).

3) Το επίρρ. **μάλα** (= πολύ), που οι τρεις βαθμοί του είναι: θετ. μάλα - συγκριτ. μᾶλλον - υπερθ. μάλιστα.

4) Μερικά τοπικά επιρρήματα που παίρνουν παραθετικές καταλήξεις **-τέρω, -τάτω:**

θετ.	ἄνω	συγκρ.	ἀνωτέρω	υπερθ.	ἀνωτάτω
»	ἄπωθεν (=μακριά)	»	ἀπωτέρω	»	ἀπωτάτω
»	ἐγγὺς (= κοντά)	»	ἐγγυτέρω	»	ἐγγυτάτω και
»	»	»	ἐγγύτερον	»	ἐγγύτατα και
»	»	»	ἔγγιον	»	ἔγγιστα
»	ἔξω	»	ἐξωτέρω	»	ἐξωτάτω
»	ἔσω (και εἴσω)	»	ἐσωτέρω	»	ἐσωτάτω
»	κάτω	»	κατωτέρω	»	κατωτάτω
»	πόρρω	»	πορρωτέρω	»	πορρωτάτω
»	πέρα	»	περαιτέρω	»	—

22-0012_88-163_18b.indd 78 12/10/2017 15:07

5) Μερικά χρονικά επιρρήματα με παραθετικές καταλήξεις -(αί)τερον, -(αί)τατα (βλ. § 195, δ)

θετ.	πάλαι	συγκρ.	παλαίτερον	υπερθ.	παλαίτατα
»	πρωΐ	»	πρωιαίτερον	»	πρωιαίτατα ή
»	»	»	πρᾳαίτερον	»	πρᾳαίτατα
»	ὀψὲ (= αργά)	»	ὀψιαίτερον	»	ὀψιαίτατα

204. Και τα παραθετικά των επιρρημάτων, όπως και των επιθέτων, εκφέρονται κάποτε περιφραστικά με το μᾶλλον, μάλιστα και το θετικό· π.χ.

θετ.	σοφῶς	συγκρ.	μᾶλλον σοφῶς	υπερθ.	μάλιστα σοφῶς
»	ἡδέως	»	μᾶλλον ἡδέως	»	μάλιστα ἡδέως

18ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΑ

205. Αριθμητικά λέγονται οι λέξεις που φανερώνουν αριθμούς ή παράγονται από ονόματα αριθμών.

Τα αριθμητικά είναι **επίθετα, ουσιαστικά** και **επιρρήματα.**

22-0012_88-163_18b.indd 79 12/10/2017 15:07

Α΄. Αριθμητικά επίθετα

1) Είδη αριθμητικών επιθέτων

206. Τα αριθμητικά επίθετα είναι **απόλυτα, τακτικά, χρονικά, πολλαπλασιαστικά** και **αναλογικά.**

α) Τα **απόλυτα αριθμητικά** (όπως και στη νέα ελληνική) φανερώνουν απλώς ένα ορισμένο πλήθος από όντα: **εἷς** (ὁπλίτης), **μία** (ναῦς), **ἕν** (ὅπλον), **δέκα** (τάλαντα).

β) Τα **τακτικά αριθμητικά** (όπως και στη νέα ελληνική) φανερώνουν την τάξη, δηλ. τη θέση που κατέχει ένα ορισμένο ον σε μια σειρά από όμοιά του: **πρῶτος** (μήν), **δευτέρα** (ἡμέρα), **τρίτον** (ἔτος)· αυτά λήγουν ως το 19 σε **-τος** (εκτός από το δεύτερος, ἕβδομος, ὄγδοος) και από τα 20 και πέρα σε **-στός:** (τρία) τρίτος, (ἓξ) ἕκτος - (εἴκοσι) εἰκοστὸς - ἑκατὸν (ἑκατοστός).

γ) Τα **χρονικά αριθμητικά** (που δεν τα έχει η νέα ελληνική) φανερώνουν χρόνο, δηλ. ποια ημέρα, από τότε που άρχισε, τελειώνει κάποια ενέργεια· αυτά σχηματίζονται από το θέμα των τακτικών και λήγουν σε **-αῖος:** (δεύτερος) δευτεραῖος, (τρίτος) τριταῖος, (τέταρτος) τεταρταῖος κτλ. (αυτός που γίνεται τη δεύτερη, την τρίτη, την τέταρτη κτλ. ημέρα από την ημέρα που άρχισε)· π.χ. δευτεραῖος ἀφίκετο (= έφτασε τη δεύτερη ημέρα από τότε που ξεκίνησε).

δ) Τα **πολλαπλασιαστικά αριθμητικά** (όπως και στη νέα ελληνική) φανερώνουν από πόσα απλά μέρη απαρτίζεται κάτι· αυτά λήγουν σε **-πλοῦς** και τα περισσότερα σχηματίζονται από το θέμα των απόλυτων αριθμητικών:

22-0012_88-163_18b.indd 80 12/10/2017 15:07

(τρία) τριπλοῦς, (ἐννέα) ἐννεαπλοῦς, (δέκα) δεκαπλοῦς.

ε) Τα **αναλογικά αριθμητικά** (όπως και στη νέα ελληνική) φανερώνουν ποια είναι η α ν α λ ο γ ί α ενός ποσού προς ένα άλλο του ίδιου είδους, δηλ. πόσες φορές το ένα είναι μεγαλύτερο από το άλλο· αυτά λήγουν σε **-πλάσιος** και τα περισσότερα σχηματίζονται από το θέμα των απόλυτων αριθμητικών: (δύο, θ. δι-) διπλάσιος, (τρία) τριπλάσιος.

2) Κλίση των αριθμητικών επιθέτων

207. Από τα **απόλυτα αριθμητικά:**

α) Τα τέσσερα πρώτα κλίνονται έτσι:

(1) εἷς μία ἓν — **Ενικός αριθμός**

(2) δύο — **Δυϊκός αριθμός (και για τα τρία γένη)**

	αρσ.	θηλ.	ουδ.	
ον.	εἷς	μία	ἓν	δύο
γεν.	ἑνὸς	μιᾶς	ἑνὸς	δυοῖν
δοτ.	ἑνὶ	μιᾷ	ἑνὶ	δυοῖν
αιτ.	ἕνα	μίαν	ἓν	δύο

(3) τρεῖς τρία — **Πληθυντικός**

(4) τέτταρες τέτταρα — **Πληθυντικός**

	αρσ. και θηλ.	ουδ.	αρσ. και θηλ.	ουδ.
ον.	τρεῖς	τρία	τέτταρες	τέτταρα
γεν.	τριῶν	τριῶν	τεττάρων	τεττάρων
δοτ.	τρισὶ(ν)	τρισὶ(ν)	τέτταρσι(ν)	τέτταρσι(ν)
αιτ.	τρεῖς	τρία	τέτταρας	τέτταρα

22-0012_88-163_18b.indd 81 12/10/2017 15:07

β) Τα από το πέντε ως το ἑκατὸν είναι άκλιτα: οἱ πέντε ὁπλῖται, τῶν πέντε ὁπλιτῶν, τοῖς εἴκοσιν ὁπλίταις, τῶν τριάκοντα τυράννων κτλ.

Τα από το διακόσιοι, -αι, -α και πέρα είναι τρικατάληκτα επίθετα με τρία γένη και κλίνονται μόνο στον πληθυντικό: οἱ διακόσιοι ὁπλῖται, τῶν διακοσίων ἡμερῶν, τοῖς διακοσίοις ὅπλοις - οἱ τριακόσιοι ὁπλῖται, τῶν τριακοσίων νεῶν κτλ.· έτσι και χίλιοι, -αι, -α (βλ. § 158 κ.ά.).

208. Τα τακτικά, τα χρονικά και τα αναλογικά αριθμητικά κλίνονται ως τρικατάληκτα επίθετα της β΄ κλίσης σε -ος, -η, -ον ή-ος, -α, -ον (πβ. § 158): τακτικά: πρῶτος, πρώτη, πρῶτον - δεύτερος, δευτέρα, δεύτερον κτλ. χρονικά: δευτεραῖος, δευτεραία, δευτεραῖον - τριταῖος, -αία, -αῖον κτλ. αναλογικά: διπλάσιος, -ία, -ιον - τριπλάσιος, -ία, -ιον κτλ.

209. Τα πολλαπλασιαστικά αριθμητικά κλίνονται όπως τα συνηρημένα τρικατάληκτα επίθετα της β΄ κλίσης σε -ους, -ῆ, -οῦν (βλ. § 162, α):

(ἁπλόος) ἁπλοῦς (ἁπλόη) ἁπλῆ (ἁπλόον) ἁπλοῦν
(διπλόος) διπλοῦς (διπλόη) διπλῆ (διπλόον) διπλοῦν
κτλ.

Β΄. Αριθμητικά ουσιαστικά

210. Τα αριθμητικά ουσιαστικά (όπως και στη νέα ελληνική) σημαίνουν αφηρημένη αριθμητική ποσότητα, δηλ. πλήθος από όμοιες μονάδες οποιουδήποτε είδους. Αυτά είναι όλα θηλυκά (αφηρημένα ουσιαστικά) σε -ὰς και τα περισσότερα σχηματίζονται από το θέμα των

22-0012_88-163_18b.indd 82 12/10/2017 15:07

απόλυτων αριθμητικών επιθέτων: δυ-ὰς (= σύνολο από δύο μονάδες), τρι-ὰς (= σύνολο από τρεις μονάδες) κτλ.

211. Τα αριθμητικά ουσιαστικά κλίνονται όπως τα θηλυκά οδοντικόληκτα της γ΄ κλίσης σε -άς, γεν. -άδος: ἡ δυάς, τῆς δυάδος κτλ. – ἡ τριάς, τῆς τριάδος κτλ. (πβ. § 122, γ).

Γ΄ Αριθμητικά επιρρήματα

212. Τα **αριθμητικά επιρρήματα** της αρχαίας ελληνικής φανερώνουν πόσες φορές επαναλαμβάνεται κάτι. Αυτά λήγουν σε -άκις ή -κις και τα περισσότερα σχηματίζονται από το θέμα των απόλυτων αριθμητικών επιθέτων: πεντ-άκις (πέντε φορές), ἑξ-άκις (έξι φορές), ἑπτάκις (εφτά φορές). Αλλά των τριών πρώτων αριθμητικών τα επιρρήματα είναι: του εἷς - **ἅπαξ** (= μία μόνο φορά), του δύο - **δὶς** (= δύο φορές), του τρία - **τρὶς** (= τρεις φορές). Του ἐννέα είναι το **ἐν-άκις** (= εννέα φορές).

Παρατηρήσεις στα αριθμητικά

α) Θέματα των αριθμητικών

213. 1. Το απόλυτο αριθμητικό **εἷς** σχηματίζει το αρσ. και το ουδέτ. από το θέμα ἑν- (αρσ. ἕν-ς = εἷς βλ. § 64, 4) και το θηλ. από το θ. μι- (μία). Από το θ. του απόλυτου αριθμητικού εἷς δεν παράγεται κανένα άλλο αριθμητικό εκτός από το ουσιαστικό ἑν-άς· καθένα από τα άλλα αριθμητικά που αντιστοιχούν στο απόλυτο εἷς σχηματίζεται από ιδιαίτερο θέμα: πρῶ-τος, ἁπλοῦς, μονάς, ἅπαξ.

22-0012_88-163_18b.indd 83 12/10/2017 15:07

2. Το δύο έχει δύο θέματα: α) θ. δυ-: δυ-άς· β) θ. δι-: δι-ακόσιοι, δι-πλοῦς, δι-πλάσιος, δί-ς· επίσης και τα σύνθετα δι-μερής, δί-πους, δι-ώβολον κτλ. (το δεύτερος από το ρ. δεύομαι = υστερώ).

3. Το τρεῖς σχηματίζει από το θ. τρεj- μόνο την ονομαστ. και αιτιατ. του αρσ. και του θηλ. (τρέj-ες = τρεῖς)· οι άλλες πτώσεις, καθώς και όλα τα παράγωγα του σχηματίζονται από το θ. τρι-: τρι-ῶν, τρι-σί, τρί-α· τρι-άκοντα, τρι-ακόσιοι, τρί-τος, τρι-ταῖος, τρι-πλοῦς, τρι-πλάσιος· τρί-ς· επίσης και τα σύνθετα τρι-μερής, τρί-πους κτλ.

4. Το τέτταρες (ή τέσσαρες) έχει: α) θ. τετταρ-: τέτ-ταρ-ες, τετταρ-άκοντα· β) θ. τετρα-: τετρα-κόσιοι, τε-τρα-πλοῦς, τετρα-πλάσιος, τετράς, τετράκις· γ) θ. τε-ταρ-: τέταρ-τος, τεταρ-ταῖος.

5. Το πέντε έχει: α) θ. πεντ-: πέντ-ε, πεντ-ήκοντα, πεντ-απλοῦς, πενταπλάσιος, πεντάκις· β) θ. πεμπ-: πέμπ-τος, πεμπ-ταῖος, πεμπάς.

6. Το ἓξ έχει: α) θ. ἑξ- (ἑκ-σ-): ἕξ, ἑξήκοντα, ἑξακό-σιοι, ἑξαπλοῦς, ἑξαπλάσιος (ἑξάς), ἑξάκις· β) θ. ἑκ-: ἕκ-τος, ἑκ-καίδεκα.

7. Το ἑπτὰ έχει: α) θ. ἑπτ-: ἑπτά, ἑπτα-κόσιοι, ἑπτα-πλοῦς, ἑπτα-πλάσιος (ἑπτάς), ἑπτά-κις· β) θ. ἑβδομ-: ἑβδομ-ήκοντα, ἕβδομ-ος, ἑβδομ-αῖος, (ἑβδομ-άς).

8. Το ὀκτὼ έχει: α) θ. ὀκτ-: ὀκτώ, ὀκτ-ακόσιοι, ὀκτα-πλοῦς, ὀκταπλάσιος, ὀκτάς, ὀκτά-κις· β) ὀγδο-: ὀγδο-ήκοντα, ὄγδο-ος (ὀγδοαῖος), ὀγδοάς.

9. Το ἐννέα έχει: α) θ. ἐννε-: ἐννέα, ἐννεαπλοῦς,

22-0012_88-163_18b.indd 84 12/10/2017 15:07

ἐννεαπλάσιος, ἐννεάς· β) θ. ἐνεν-: ἐνεν-ήκοντα, ἐνεν-ηκοστός, ἐνεν-ηκοντάκις· γ) θ. ἐνα-: ἔνα-τος, ἐναταῖος, ἐνάκις, ἐνακόσιοι, ἐνακοσιοστός, ἐνακοσιάκις.

β) Εκφορά των σύνθετων αριθμών

214. Οι σύνθετοι αριθμοί, δηλ. οι αριθμοί που απαρτίζονται από μονάδες και δεκάδες, εκατοντάδες, χιλιάδες κτλ., κανονικά εκφέρονται στην αρχαία ελληνική με τρεις τρόπους: 1) προτάσσεται ο κάθε φορά μικρότερος πριν από το μεγαλύτερο με το σύνδεσμο **καὶ** ανάμεσά τους: τρεῖς καὶ εἴκοσι καὶ ἑκατὸν (123) - τρίτος καὶ εἰκοστὸς καὶ ἑκατοστὸς (123ος)· 2) προτάσσεται ο κάθε φορά μεγαλύτερος πριν από το μικρότερο με το σύνδεσμο καὶ ανάμεσά τους: ἑκατὸν καὶ εἴκοσι καὶ τρία· ἑκατοστὸς καὶ εἰκοστὸς καὶ τρίτος· 3) προτάσσεται ο κάθε φορά μεγαλύτερος πριν από το μικρότερο χωρίς να μεσολαβεί ο σύνδεσμος καὶ όπως στη νέα ελληνική): ἑκατὸν εἴκοσι τρεῖς - ἑκατοστὸς εἰκοστὸς τρίτος.

Αλλά αριθμοί σύνθετοι από δεκάδες και το ὀκτώ ή το ἐννέα (18, 19· 28, 29· 38, 39· 48, 49 κτλ.) εκφέρονται συνήθως περιφραστικά με την αφαίρεση μιας ή δύο μονάδων από την αμέσως ανώτερη δεκάδα (όπως σήμερα λέμε είκοσι παρά δύο, τριάντα παρά ένα κτλ.)· για την περίφραση αυτή χρησιμοποιούσαν οι αρχαίοι τη μετοχή του ενεστ. του ρ. δέω (= χρειάζομαι, έχω έλλειψη) στον κατάλληλο κάθε φορά τύπο μαζί με τη γεν. ἑνὸς ή μιᾶς ή δυοῖν: δυοῖν δέοντα εἴκοσι τάλαντα (= τάλαντα που χρειάζονται δύο για να γίνουν 20, δηλ. είκοσι παρά

22-0012_88-163_18b.indd 85 12/10/2017 15:07

δύο = 18), μιᾶς δέουσαι εἴκοσι τριήρεις (= 19), δυοῖν δέον τριακοστὸν ἔτος (28ο), ἑνὸς δέοντες τριάκοντα ἄνδρες (29) κτλ.

γ) Εκφορά των κλασματικών αριθμών

215. Για την εκφορά των κλασματικών αριθμών οι αρχαίοι χρησιμοποιούσαν τα απόλυτα αριθμητικά όχι μόνο στον αριθμητή (όπως εμείς σήμερα), παρά και στον παρονομαστή, πάντοτε μαζί με το άρθρο, και συνόδευαν ή τον παρονομαστή με τη λέξη μέρος στη γεν. του πληθ. (γεν. διαιρετική) ή τον αριθμητή με τη λέξη μοῖρα (= μερίδιο)· π.χ. ο κλασματικός αριθμός 2/7 λεγόταν: τῶν ἑπτὰ μερῶν τὰ δύο ή τῶν ἑπτὰ αἱ δύο μοῖραι.

216. Αν ο παρονομαστής ήταν μόνο κατά μία μονάδα μεγαλύτερος από τον αριθμητή, τότε έλεγαν μόνο τον αριθμητή μαζί με τη λέξη μέρος, χωρίς ν' αναφέρουν τον παρονομαστή: τὰ δύο μέρη (= 2/3), τὰ τρία μέρη (= 3/4), τὰ ἐννέα μέρη (= 9/10) κτλ.

δ) Γραφική παράσταση των αριθμών

217. Για να παραστήσουν τους αριθμούς οι αρχαίοι χρησιμοποιούσαν τα 24 γράμματα του αλφαβήτου. Τα γράμματα αυτά τα χώριζαν σε τρεις ομάδες (α - θ, ι - π και ρ - ω) και σημείωναν μια κεραία προς τα επάνω και δεξιά για τις μονάδες, δεκάδες ή εκατοντάδες. Από τις τρεις αυτές ομάδες η πρώτη χρησίμευε για την παράσταση των απλών μονάδων (α' = 1, β' = 2, γ' = 3 κτλ.), η δεύτερη για την παράσταση των δεκάδων (ι'= 10,

22-0012_88-163_18b.indd 86 12/10/2017 15:07

κ' = 20, λ' = 30 κτλ.) και η τρίτη για την παράσταση των εκατοντάδων (ρ' = 100, σ' = 200, τ' = 300 κτλ.). Χρησιμοποιούσαν όμως και τρία ακόμα σημεία, ένα για κάθε ομάδα· έτσι ο αριθμός 6 γραφόταν με το αρχαίο δίγαμμα, δηλ. με το σημείο Ϛ΄ (στίγμα)[1], ο αριθμός 90 με το σημείο ϟ΄ (κόππα, αντίστοιχο προς το λατινικό q που αρχαιότερα ήταν γράμμα της ελληνικής ανάμεσα από το π και ρ) και ο αριθμός 900 με το σημείο ϡ΄ (σαμπί).

Οι χιλιάδες παριστάνονταν με τα ίδια σημεία, αλλά με την κεραία προς τα κάτω και αριστερά ͵α = 1000, ͵β = 2000, ͵γ = 3000, ͵δ = 4000, ͵ε = 5000, ͵ϛ = 6000 κτλ. ͵αωκα' = 1821, ͵αϡνθ' = 1959, ͵αϡο'= 1970.

1. Το δίγαμμα που είχε το αρχαιότατο ελληνικό αλφάβητο (§ 16, σημ.) γραφόταν ως αριθμός και με το σημείο Ϛ.

22-0012_88-163_18b.indd 87 12/10/2017 15:07

218. ΠΙΝΑΚΑΣ ΤΩΝ ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΩΝ

Αραβικά ψηφία	Αρχ. ελλ. σημεία	Απόλυτα	Τακτικά	Πολλαπλασιαστικά	
1	α'	εἷς, μία, ἓν	πρῶτος, πρώτη, πρῶτον	ἁπλοῦς	
2	β'	δύο	δεύτερος, -έρα, -ερον	διπλοῦς	
3	γ'	τρεῖς, τρία	τρίτος, -η, -ον	τριπλοῦς	
4	δ'	τέσσαρες, τέσσαρα	τέταρτος, -άρτη, -αρτον	τετραπλοῦς	
5	ε'	πέντε	πέμπτος, -η, -ον	πενταπλοῦς	
6	ϛ'	ἓξ	ἕκτος, -η, -ον	ἑξαπλοῦς	
7	ζ'	ἑπτὰ	ἕβδομος, -όμη, -ομον	ἑπταπλοῦς	
8	η'	ὀκτὼ	ὄγδοος, -όη, -ον	ὀκταπλοῦς	
9	θ'	ἐννέα	ἔνατος, ἐνάτη, ἔνατον	ἐννεαπλοῦς	

22-0012_88-163_18b.indd 88 12/10/2017 15:07

	Αναλογικά	Χρονικά	Ουσια-στικά	Επιρρήματα
	—	—	μονὰς	ἅπαξ
	διπλάσιος	δευτεραῖος	δυὰς	δὶς
	τριπλάσιος	τριταῖος	τριὰς	τρὶς
	τετραπλάσιος	τεταρταῖος	τετρὰς	τετράκις
	πενταπλάσιος	πεμπταῖος	πεμπὰς	πεντάκις
	ἑξαπλάσιος	—	ἑξὰς	ἑξάκις
	ἑπταπλάσιος	—	ἑπτὰς (και ἑβδομὰς)	ἑπτάκις
	ὀκταπλάσιος	—	ὀκτὰς	ὀκτάκις
	ἐννεαπλάσιος	ἐναταῖος	ἐννεὰς	ἐνάκις

22-0012_88-163_18b.indd 89 12/10/2017 15:07

Αραβικά ψηφία	Αρχ. ελλ. σημεία	Απόλυτα	Τακτικά	Πολλαπλασιαστικά	
10	ι'	δέκα	δέκατος	δεκαπλοῦς	
11	ια'	ἕνδεκα	ἑνδέκατος	ἑνδεκαπλοῦς	
12	ιβ'	δώδεκα	δωδέκατος	δωδεκαπλοῦς	
13	ιγ'	τρεῖς (τρία) καὶ δέκα	τρίτος καὶ δέκατος	—	
14	ιδ'	τέτταρες (-ρα) καὶ δέκα	τέταρτος καὶ δέκατος	—	
15	ιε'	πεντεκαίδεκα	πέμπτος καὶ δέκατος	—	
16	ιϛ'	ἑκκαίδεκα	ἕκτος καὶ δέκατος	—	
17	ιζ'	ἑπτακαίδεκα	ἕβδομος καὶ δέκατος	—	
18	ιη'	ὀκτωκαίδεκα	ὄγδοος καὶ δέκατος	—	
19	ιθ'	ἐννεακαίδεκα	ἔνατος καὶ δέκατος	—	
20	κ'	εἴκοσι(ν)	εἰκοστὸς	εἰκοσαπλοῦς	

22-0012_88-163_18b.indd 90 12/10/2017 15:07

	Αναλογικά	Χρονικά	Ουσιαστικά	Επιρρήματα
	δεκαπλάσιος	δεκαταῖος	δεκὰς	δεκάκις
	ἑνδεκαπλάσιος	ἑνδεκαταῖος	ἑνδεκὰς	ἑνδεκάκις
	δωδεκαπλάσιος	δωδεκαταῖος	δωδεκὰς	δωδεκάκις
	—	—	—	τρισκαιδεκάκις
	—	—	—	τετρακαιδεκάκις
	—	—	—	πεντεκαιδεκάκις
	—	—	—	ἑκκαιδεκάκις
	—	—	—	ἑπτακαιδεκάκις
	—	—	—	ὀκτωκαιδεκάκις
	—	—	—	ἐννεακαιδεκάκις
	εἰκοσαπλάσιος	—	εἰκὰς	εἰκοσάκις

22-0012_88-163_18b.indd 91 12/10/2017 15:07

Αραβικά ψηφία	Αρχ. ελλ. σημεία	Απόλυτα	Τακτικά	Πολλαπλασιαστικά	
30	λ'	τριάκοντα	τριακοστὸς	—	
40	μ'	τετταράκοντα	τετταρακοστὸς	—	
50	ν'	πεντήκοντα	πεντηκοστὸς	—	
60	ξ'	ἑξήκοντα	ἑξηκοστὸς	—	
70	ο'	ἑβδομήκοντα	ἑβδομηκοστὸς	—	
80	π'	ὀγδοήκοντα	ὀγδοηκοστὸς	—	
90	ϟ'	ἐνενήκοντα	ἐνενηκοστὸς	—	
100	ρ'	ἑκατὸν	ἑκατοστὸς	ἑκατονταπλοῦς	
200	σ'	διακόσιοι, -αι, -α	διακοσιοστὸς	—	
300	τ'	τριακόσιοι, -αι, -α	τριακοσιοστὸς	—	
400	υ'	τετρακόσιοι, -αι, -α	τετρακοσιοστὸς	—	

22-0012_88-163_18b.indd 92 12/10/2017 15:07

	Αναλογικά	Χρονικά	Ουσια-στικά	Επιρρήματα
	—	—	τριακὰς	τριακοντάκις
	—	—	—	τετταρακον-τάκις
	—	—	—	πεντηκοντά-κις
	—	—	—	ἑξηκοντάκις
	—	—	—	ἑβδομηκον-τάκις
	—	—	—	ὀγδοηκοντά-κις
	—	—	—	ἐνενηκοντά-κις
	ἑκατονταπλά-σιος	—	ἑκα-τοντὰς	ἑκατοντάκις
	—	—	—	διακοσιάκις
	—	—	—	τριακοσιάκις
	—	—	—	τετρακοσιά-κις

22-0012_88-163_18b.indd 93 12/10/2017 15:07

Αραβικά ψηφία	Αρχ. ελλ. σημεία	Απόλυτα	Τακτικά	Πολλαπλασιαστικά	
500	φ'	πεντακόσιοι, -αι, -α	πεντακοσιοστὸς	—	
600	χ'	ἑξακόσιοι, -αι, -α	ἑξακοσιοστὸς	—	
700	ψ'	ἑπτακόσιοι, -αι, -α	ἑπτακοσιοστὸς	—	
800	ω'	ὀκτακόσιοι, -αι, -α	ὀκτακοσιοστὸς	—	
900	ϡ'	ἐνακόσιοι, -αι, -α	ἐνακοσιοστὸς	—	
1000	,α	χίλιοι, -αι, -α	χιλιοστὸς	—	
2000	,β	δισχίλιοι, -αι, -α	δισχιλιοστὸς	—	
10000	,ι	μύριοι, -αι, -α	μυριοστὸς	—	
20000	,κ	δισμύριοι, -αι, -α	δισμυριοστὸς	—	

22-0012_88-163_18b.indd 94 12/10/2017 15:07

	Αναλογικά	Χρονικά	Ουσια-στικά	Επιρρήματα
	—	—	—	πεντακοσιά-κις
	—	—	—	ἑξακοσιάκις
	—	—	—	ἑπτακοσιάκις
	—	—	—	ὀκτακοσιάκις
	—	—	—	ἐνακοσιάκις
	—	—	χιλιὰς	χιλιάκις
	—	—	—	δισχιλιάκις
	—	—	μυριὰς	μυριάκις
	—	—	—	δισμυριάκις

22-0012_88-163_18b.indd 95 12/10/2017 15:07

19ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΑΝΤΩΝΥΜΙΕΣ

219. Αντωνυμίες λέγονται οι κλιτές λέξεις που χρησιμοποιούνται στο λόγο κυρίως στη θέση ονομάτων (ουσιαστικών ή επιθέτων): ῥώμη μετὰ μὲν φρονήσεως ὠφέλησεν, ἄνευ δὲ **ταύτης** (δηλ. τῆς φρονήσεως) ἔβλαψε – τοὺς ἀγαθοὺς ἄνδρας πάντες τιμῶσι· **τοιοῦτοι** (δηλ. ἀγαθοί) καὶ **ὑμεῖς** γίγνεσθε.

Τα είδη των αντωνυμιών

220. Οι αντωνυμίες είναι εννέα ειδών: 1) **προσωπικές,** 2) **δεικτικές,** 3) **οριστικές** ή **επαναληπτικές,** 4) **κτητικές,** 5) **αυτοπαθητικές,** 6) **αλληλοπαθητικές,** 7) **ερωτηματικές,** 8) **αόριστες** και 9) **αναφορικές.**

1. Προσωπικές αντωνυμίες

221. Προσωπικές λέγονται οι αντωνυμίες που φανερώνουν τα τρία πρόσωπα του λόγου.

Πρώτο πρόσωπο είναι εκείνο που μιλεί: **εγώ·**

Δεύτερο πρόσωπο είναι εκείνο που του μιλούμε: **σύ·**

Τρίτο πρόσωπο είναι εκείνο για το οποίο γίνεται λόγος: **αὐτός, ἐκεῖνος** κτλ.

22-0012_88-163_18b.indd 96 12/10/2017 15:07

222. Οι προσωπικές αντωνυμίες κλίνονται έτσι:

Ενικός αριθμός

	α΄ πρόσ.	β΄ πρόσ.	γ΄ πρόσ.
ον.	ἐγὼ	σὺ	–
γεν.	ἐμοῦ, μου	σοῦ, σου	(οὗ)
δοτ.	ἐμοί, μοι	σοί, σοι	οἷ, οἱ
αιτ.	ἐμέ, με	σέ, σε	(ἕ)

Πληθυντικός αριθμός

ον.	ἡμεῖς	ὑμεῖς	(σφεῖς)
γεν.	ἡμῶν	ὑμῶν	(σφῶν)
δοτ.	ἡμῖν	ὑμῖν	σφίσι(ν)
αιτ.	ἡμᾶς	ὑμᾶς	(σφᾶς)

Δυϊκός: α΄ πρόσ. ον., αιτ. νὼ – γεν., δοτ. νῷν
β΄ πρόσ. » » σφὼ – » » σφῷν

2. Δεικτικές αντωνυμίες

223. Δεικτικές λέγονται οι αντωνυμίες που φανερώνουν δ ε ί ξ ι μ ο (αισθητό ή νοητό).

Δεικτικές αντωνυμίες της αρχαίας ελληνικής είναι οι ακόλουθες (όλες τρικατάληκτες με τρία γένη):

22-0012_88-163_18b.indd 97 12/10/2017 15:07

οὗτος, αὕτη, τοῦτο

ἐκεῖνος, ἐκείνη, ἐκεῖνο

ὅδε, ἥδε, τόδε (= αυτός εδώ, αυτός δα, ο εξής)

τοιόσδε, τοιάδε, τοιόνδε ή τοιοῦτος, τοιαύτη, τοιοῦτο(ν) (= τέτοιος).

τηλικόσδε, τηλικήδε, τηλικόνδε ή τηλικοῦτος, τηλικαύτη, τηλικοῦτο(ν) (= τόσο μεγάλος).

224. 1) Η αντωνυμία **οὗτος, αὕτη, τοῦτο** κλίνεται έτσι:

Ενικός αριθμός

ον.	οὗτος	αὕτη	τοῦτο
γεν.	τούτου	ταύτης	τούτου
δοτ.	τούτῳ	ταύτῃ	τούτῳ
αιτ.	τοῦτον	ταύτην	τοῦτο
κλ.	(ὦ) οὗτος	(ὦ) αὕτη	–

Πληθυντικός αριθμός

ον.	οὗτοι	αὗται	ταῦτα
γεν.	τούτων	τούτων	τούτων
δοτ.	τούτοις	ταύταις	τούτοις
αιτ.	τούτους	ταύτας	ταῦτα
κλ.	–	–	–

Δυϊκός (και για τα τρία γένη): ον., αιτ., κλ. τούτω - γεν., δοτ. τούτοιν.

22-0012_88-163_18b.indd 98 12/10/2017 15:07

2) Η αντων. ἐκεῖνος, ἐκείνη, ἐκεῖνο κλίνεται ως τρικατάληκτο επίθετο της β΄ κλίσης σε -ος, -η, -ον, αλλά χωρίς το τελικό ν στο ουδέτερο (πβ. § 158).

3) Η αντωνυμία ὅδε, ἥδε, τόδε σχηματίστηκε από το άρθρο ὁ, ἡ, τὸ (που αρχικά είχε δεικτική σημασία) μαζί με το εγκλιτικό δεικτικό μόριο δὲ στο τέλος του. Κλίνεται όπως το άρθρο με το εγκλιτικό μόριο δὲ (πβ. § 42, 5):

Ενικός αριθμός

ον.	ὅδε	ἥδε	τόδε
γεν.	τοῦδε	τῆσδε	τοῦδε
δοτ.	τῷδε	τῇδε	τῷδε
αιτ.	τόνδε	τήνδε	τόδε

Πληθυντικός αριθμός

ον.	οἵδε	αἵδε	τάδε
γεν.	τῶνδε	τῶνδε	τῶνδε
δοτ.	τοῖσδε	ταῖσδε	τοῖσδε
αιτ.	τούσδε	τάσδε	τάδε

Δυϊκός (και για τα τρία γένη): ον., αιτ. τώδε – γεν., δοτ. τοῖνδε

4) Οι αντωνυμίες τοιόσδε, τοιάδε, τοιόνδε – τοσόσδε, τοσήδε, τοσόνδε και τηλικόσδε, τηλικήδε, τηλικόνδε (που απαρτίζονται από τις αρχαιότερες αντωνυμίες τοῖος, τόσος, τηλίκος και το εγκλιτικό μόριο δὲ)

22-0012_88-163_18b.indd 99 12/10/2017 15:07

κλίνονται μόνο κατά το πρώτο μέρος τους, με το μόριο δὲ αμετάβλητο: τοιόσδε, τοιάδε, τοιόνδε – τοιοῦδε, τοιᾶσδε, τοιοῦδε – τοιῷδε, τοιᾷδε, τοιῷδε **κτλ.** – τοιοίδε, τοιαίδε, τοιάδε – τοιῶνδε – τοιοῖσδε, τοιαῖσδε, τοιοῖσδε **κτλ.**

5) Οι αντωνυμίες τοιοῦτος, τοσοῦτος, τηλικοῦτος (που είναι σύνθετες από τις αρχαιότερες αντωνυμίες τοῖος, τόσος, τηλίκος **και την αντων.** οὗτος**) κλίνονται έτσι:**

Ενικός αριθμός

ον.	τοιοῦτος	τοιαύτη	τοιοῦτο(ν)
γεν.	τοιούτου	τοιαύτης	τοιούτου
δοτ.	τοιούτῳ	τοιαύτῃ	τοιούτῳ
αιτ.	τοιοῦτον	τοιαύτην	τοιοῦτο(ν)

Πληθυντικός αριθμός

ον.	τοιοῦτοι	τοιαῦται	τοιαῦτα
γεν.	τοιούτων	τοιούτων	τοιούτων
δοτ.	τοιούτοις	τοιαύταις	τοιούτοις
αιτ.	τοιούτους	τοιαύτας	τοιαῦτα

Δυϊκός (και για τα τρία γένη): ον., αιτ. τοιούτω **– γεν., δοτ.** τοιούτοιν.

22-0012_88-163_18b.indd 100 12/10/2017 15:07

3. Οριστική ή επαναληπτική αντωνυμία

225. Η αντωνυμία **αὐτός, αὐτή, αὐτό** στην αρχαία ελληνική είναι οριστική ή επαναληπτική.

1) **Οριστική** είναι η αντωνυμία αὐτὸς (σε όλες τις πτώσεις) όταν χρησιμεύει για να ορίσει κάτι (δηλ. να το ξεχωρίσει από άλλα): τὴν στρατείαν αὐτὸς Ξέρξης ἤγαγε (= μόνος του ο Ξ., αυτός ο ίδιος και όχι άλλος) – ἔσωσε καὶ αὐτὸν καὶ τοὺς παῖδας (και αυτόν τον ίδιο και τα παιδιά).

2) **Επαναληπτική** είναι η αντωνυμία αὐτὸς (μόνο στις πλάγιες πτώσεις), όταν χρησιμεύει για να ε π α ν α λ ά β ε ι κάτι που γι' αυτό έγινε λόγος πρωτύτερα. Με τέτοια σημασία η αντων. αὐτὸς στις πλάγιες πτώσεις χρησιμοποιείται στη θέση της προσ. αντων. του γ΄ προσώπου: βασιλεὺς καὶ οἱ μετ' **αὐτοῦ** (δηλ. τοῦ βασιλέως) ή καὶ οἱ σὺν **αὐτῷ** (δηλ. τῷ βασιλεῖ) – Κῦρον μεταπέμπεται ἀπὸ τῆς ἀρχῆς, ἧς **αὐτὸν** (δηλ. τὸν Κῦρον) σατράπην ἐποίησε.

226. Η αντων. αὐτὸς κλίνεται σαν τρικατάληκτο επίθετο της β΄ κλίσης σε -ος, -η, -ον, αλλά χωρίς το τελικό ν στο ουδέτερο του ενικού: αὐτός, αὐτή, αὐτὸ – γεν. αὐτοῦ, αὐτῆς, αὐτοῦ κτλ. (πβ. § 158: σοφός, σοφή, σοφόν).

227. Η αντων. αὐτός, όταν εκφέρεται μαζί με το άρθρο, σημαίνει ταυτότητα (ὁ αὐτὸς = ο ίδιος): τὴν Ἀττικὴν ἄνθρωποι ᾤκουν **οἱ αὐτοὶ** ἀεὶ (= οι ίδιοι πάντοτε).

22-0012_88-163_18b.indd 101 12/10/2017 15:07

4. Κτητικές αντωνυμίες

228. Κτητικές λέγονται οι αντωνυμίες που φανερώνουν σε ποιον ανήκει κάτι, δηλ. ορίζουν τον κτήτορα.

Οι κτητικές αντωνυμίες έχουν τρία πρόσωπα, όπως και οι προσωπικές, και σχηματίζονται από τα θέματα των αντίστοιχων προσωπικών αντωνυμιών:

Α΄ Για έναν κτήτορα

α΄ πρόσωπο: ἐμός, ἐμή, ἐμὸν (= δικός μου, δική μου, δικό μου)·
β΄ πρόσωπο: σός, σή, σὸν (= δικός σου, δική σου, δικό σου)·
γ΄ πρόσωπο: ἑός, ἑή, ἑὸν (= δικός του, δική του, δικό του).

Β΄ Για πολλούς κτήτορες

α΄ πρόσ.: ἡμέτερος, ἡμετέρα, ἡμέτερον (= δικός μας, δική μας, δικό μας)·
β΄ πρόσ.: ὑμέτερος, ὑμετέρα, ὑμέτερον (= δικός σας, δική σας, δικό σας)·
γ΄ πρόσ.: σφέτερος, σφετέρα, σφέτερον (= δικός τους, δική τους, δικό τους).

229. Οι κτητικές αντωνυμίες κλίνονται σαν τρικατάληκτα επίθετα της β΄ κλίσης σε -ος, -η, -ον και -ος, -α, -ον: ἐμός, ἐμή, ἐμὸν (όπως σοφός, σοφή, σοφὸν) – ἡμέτερος, ἡμετέρα, ἡμέτερον (όπως δίκαιος, δικαία, δίκαιον)· (βλ. § 158 κ.α.).

22-0012_88-163_18b.indd 102 12/10/2017 15:07

Αυτοπαθητικές αντωνυμίες

230. Αυτοπαθητικές λέγονται οι αντωνυμίες που φανερώνουν ότι το ίδιο υποκείμενο ενεργεί και συγχρόνως παθαίνει: ἐγὼ τιμῶ **ἐμαυτὸν** (= εγώ τιμώ τον εαυτό μου) – γνῶθι **σαυτὸν** (= συ γνώρισε τον εαυτό σου) – οὗτος ἐπιμελεῖται **ἑαυτοῦ** (= αυτός φροντίζει για τον εαυτό του) κτλ.

231. Οι αυτοπαθητικές αντωνυμίες εξαιτίας της σημασίας τους δε συνηθίζονται στην ονομαστική, παρά μόνο στις πλάγιες πτώσεις. Οι αντωνυμίες αυτές έχουν τρία πρόσωπα και κλίνονται κατά τον ακόλουθο τρόπο:

Ενικός αριθμός
α΄ προσώπου

	αρσ.	θηλ.
γεν.	ἐμαυτοῦ	ἐμαυτῆς
δοτ.	ἐμαυτῷ	ἐμαυτῇ
αιτ.	ἐμαυτὸν	ἐμαυτὴν

Πληθυντικός αριθμός

γεν.	ἡμῶν αὐτῶν	ἡμῶν αὐτῶν
δοτ.	ἡμῖν αὐτοῖς	ἡμῖν αὐταῖς
αιτ.	ἡμᾶς αὐτοὺς	ἡμᾶς αὐτὰς

22-0012_88-163_18b.indd 103 12/10/2017 15:07

Ενικός αριθμός

β΄ προσώπου

	αρσ.	θηλ.
γεν.	σεαυτοῦ	σεαυτῆς
δοτ.	σεαυτῷ	σεαυτῇ
αιτ.	σεαυτὸν	σεαυτὴν

Πληθυντικός αριθμός

γεν.	ὑμῶν αὐτῶν	ὑμῶν αὐτῶν
δοτ.	ὑμῖν αὐτοῖς	ὑμῖν αὐταῖς
αιτ.	ὑμᾶς αὐτοὺς	ὑμᾶς αὐτὰς

γ΄ προσώπου

Ενικός αριθμός

	αρσ.	θηλ.	ουδ.
γεν.	ἑαυτοῦ	ἑαυτῆς	—
δοτ.	ἑαυτῷ	ἑαυτῇ	—
αιτ.	ἑαυτὸν	ἑαυτὴν	ἑαυτὸ

Πληθυντικός αριθμός

	αρσ.	θηλ.	ουδ.
γεν.	ἑαυτῶν ή σφῶν αὐτῶν	ἑαυτῶν ή σφῶν αὐτῶν	—
δοτ.	ἑαυτοῖς ή σφίσιν αὐτοῖς	ἑαυταῖς ή σφίσιν αὐταῖς	—
αιτ.	ἑαυτοὺς ή σφᾶς αὐτοὺς	ἑαυτὰς ή σφᾶς αὐτὰς	ἑαυτὰ

22-0012_88-163_18b.indd 104 12/10/2017 15:07

6. Αλληλοπαθητική αντωνυμία

232. Αλληλοπαθητική λέγεται η αντωνυμία που φανερώνει ότι δύο ή περισσότερα πρόσωπα ενεργούν και παθαίνουν α μ ο ι β α ί ω ς: οὗτοι ἠδίκουν **ἀλλήλους** (= ο ένας αδικούσε τον άλλον, δηλ. καθένας αδικούσε τους άλλους και συγχρόνως τον αδικούσαν οι άλλοι).

233. Η αλληλοπαθητική αντωνυμία, επειδή είναι λέξη που φανερώνει δύο ή περισσότερα πρόσωπα, έχει μόνο δυϊκό και πληθυντικό. Δε συνηθίζεται στην ονομαστική αλλά μόνο στις πλάγιες πτώσεις. Έχει τρία γένη και κλίνεται όπως τα τρικατάληκτα επίθετα της β΄ κλίσης:

Δυϊκός αριθμός		Πληθυντικός αριθμός		
(και για τα τρία γένη)		αρσ.	θηλ.	ουδ.
γεν.	ἀλλήλοιν	ἀλλήλων	ἀλλήλων	ἀλλήλων
δοτ.	ἀλλήλοιν	ἀλλήλοις	ἀλλήλαις	ἀλλήλοις
αιτ.	ἀλλήλω	ἀλλήλους	ἀλλήλας	ἄλληλα

7. Ερωτηματικές αντωνυμίες

234. Ερωτηματικές λέγονται οι αντωνυμίες που εισάγουν ἐ ρ ω τ ή σ ε ι ς : **πόσαι** σοι οἰκίαι ἦσαν; – Μανία δὲ **τίνος** ἦν; – Κῦρος ἤρετο **τίς** ὁ θόρυβος εἴη.

Ερωτηματικές αντωνυμίες της αρχαίας ελληνικής είναι:

1) τίς (αρσ. και θηλ.), τί (ουδ.) (= ποιος;)
2) πότερος, ποτέρα, πότερον (= ποιος από τους δύο;)·
3) πόσος, πόση, πόσον·

22-0012_88-163_18b.indd 105 12/10/2017 15:07

4) ποῖος, ποία, ποῖον (= τι λογής;)·
5) πηλίκος, πηλίκη, πηλίκον (= πόσο μεγάλος; ή ποιας ηλικίας;)·
6) ποδαπός, ποδαπή, ποδαπὸν (= από ποιον τόπο;)·
7) πόστος, πόστη, πόστον (= τι θέση έχει σε μια αριθμητική σειρά; πβ. πρῶτος, τρίτος κτλ.)·
8) ποσταῖος, ποσταία, ποσταῖον (= σε πόσες μέρες; - πβ. τριταῖος, τεταρταῖος κτλ.).

235. Εκτός από την αντων. τίς, τί, όλες οι άλλες ερωτηματικές αντωνυμίες κλίνονται όπως τα τρικατάληκτα επίθετα της β΄ κλίσης (σε -ος, -η, -ον ή -ος, -α, -ον· πβ. § 158 κ.π.).

Η ερωτηματική αντωνυμία τίς, τί είναι δικατάληκτη με τρία γένη και κλίνεται κατά την γ΄ κλίση:

Ενικός αριθμός

	αρσ. και θηλ.	ουδέτ.
ον.	τίς	τί
γεν.	τίνος ή τοῦ	τίνος ή τοῦ
δοτ.	τίνι ή τῷ	τίνι ή τῷ
αιτ.	τίνα	τί

Πληθυντικός αριθμός

	αρσ. και θηλ.	ουδέτ.
ον.	τίνες	τίνα
γεν.	τίνων	τίνων
δοτ.	τίσι(ν)	τίσι(ν)
αιτ.	τίνας	τίνα

22-0012_88-163_18b.indd 106 12/10/2017 15:07

Δυϊκός (και για τα τρία γένη): ον., αιτ. τίνε – γεν., δοτ. τίνοιν.

8. Αόριστες αντωνυμίες

236. Αόριστες λέγονται οι αντωνυμίες που φανερώνουν κάτι αόριστο, που δεν μπορεί κανείς ή δε θέλει να το ονομάσει: Κῦρε, λέγουσί τινες (= κάποιοι) ὅτι πολλὰ ὑπισχνεῖ,... **ἔνιοι** (= μερικοί) δὲ ὅτι οὐκ ἂν δύναιο ἀποδοῦναι ὅσα ὑπισχνεῖ.

Αόριστες αντωνυμίες της αρχαίας είναι κυρίως οι ακόλουθες τρεις:

1) τὶς (αρσ. και θηλ.), τὶ (ουδ.) (= κάποιος)·
2) ὁ δεῖνα, ἡ δεῖνα, τὸ δεῖνα·
3) ἔνιοι, ἔνιαι, ἔνια (= μερικοί).

237. Από τις αόριστες αντωνυμίες:

α) η αντωνυμία τὶς, τὶ είναι δικατάληκτη με τρία γένη και κλίνεται κατά την γ΄ κλίση:

Ενικός αριθμός

	αρσ. και θηλ.	ουδέτ.
ον.	τὶς	τὶ
γεν.	τινὸς ἡ του	τινὸς ἡ του
δοτ.	τινὶ ἡ τῳ	τινὶ ἡ τῳ
αιτ.	τινὰ	τὶ

22-0012_88-163_18b.indd 107 12/10/2017 15:07

Πληθυντικός αριθμός

	αρσ. και θηλ.	ουδέτ.
ον.	τινὲς	τινὰ ή **ἄττα**
γεν.	τινῶν	τινῶν
δοτ.	τισὶ(ν)	τισὶ(ν)
αιτ.	τινὰς	τινὰ ή **ἄττα**

Δυϊκός (και για τα τρία γένη): ον., αιτ. τινὲ – γεν., δοτ. τινοῖν.

β) η αντωνυμία δεῖνα στην αρχαία ελληνική ή μένει άκλιτη (όπως στη νέα) ή κλίνεται κατά την γ΄ κλίση:

Ενικός αριθμός

ον.	ὁ	ἡ	τὸ	δεῖνα
γεν.	τοῦ	τῆς	τοῦ	δείνος
δοτ.	τῷ	τῇ	τῷ	δεῖνι
αιτ.	τὸν	τὴν	τὸ	δεῖνα

Πληθυντικός αριθμός

ον.	οἱ	αἱ	δεῖνες
γεν.	τῶν		δείνων
δοτ.	(τοῖς	ταῖς	δεῖσι)
αιτ.	τοὺς	τὰς	δεῖνας

γ) η αντωνυμία ἔνιοι, ἔνιαι, ἔνια βρίσκεται μόνο στον πληθ. και κλίνεται σαν τρικατάληκτο επίθετο της β΄ κλίσης (βλ. § 158).

22-0012_88-163_18b.indd 108 12/10/2017 15:07

238. Στις αόριστες αντωνυμίες ανήκουν και τα ακόλουθα επίθετα που λέγονται και **επιμεριστικές αντωνυμίες,** γιατί σημαίνουν ε π ι μ ε ρ ι σ μ ό από ένα σύνολο δύο ή περισσότερων ουσιαστικών:

1) πᾶς, πᾶσα, πᾶν (= καθένας χωρίς καμιά εξαίρεση· μ' αυτή τη σημασία ο πληθ. πάντες = όλοι): οὐ παντὸς πλεῖν ἐς Κόρινθον (= δεν είναι εύκολο στον καθένα κτλ.) – πάντες ἐθαύμαζον (= όλοι εθαύμαζαν)·
2) ἕκαστος, ἑκάστη, ἕκαστον (= καθένας)·
3) ἄλλος, ἄλλη, ἄλλο·
4) οὐδείς, οὐδεμία, οὐδὲν – μηδείς, μηδεμία, μηδὲν (= κανείς)·
5) ἀμφότεροι, ἀμφότεραι, ἀμφότερα (= και οι δύο μαζί)·
6) ἑκάτερος, ἑκατέρα, ἑκάτερον (= καθένας από τους δύο)·
7) ἕτερος, ἑτέρα, ἕτερον (= άλλος· λέγεται για δύο ουσιαστικά)·
8) οὐδέτερος, οὐδετέρα, οὐδέτερον – μηδέτερος, μηδετέρα, μηδέτερον (= ούτε ο ένας ούτε ο άλλος)·
9) ποσός, ποσή, ποσὸν (= κάμποσος· πβ. § 234, 3, πόσος)·
10) ποιός, ποιά, ποιὸν (προφ. ποι-ός, ποι-ά, ποι-όν) (= κάποιας λογής· πβ. § 234, 4, ποῖος)·
11) ἀλλοδαπός, ἀλλοδαπή, ἀλλοδαπὸν (= από άλλον τόπο· πβ. § 234, 6, ποδαπός).

239. Από τις επιμεριστικές αντωνυμίες:

α) η αντων. πᾶς, πᾶσα, πᾶν χρησιμεύει και ως επίθετο (= ὅλος, ολόκληρος): πᾶς ἀνήρ, πᾶσα ἡ πόλις (βλ. § 172).

22-0012_88-163_18b.indd 109 12/10/2017 15:07

β) οι αντων. οὐδεὶς και μηδεὶς κλίνονται όπως το αριθμητικό εἷς, μία, ἓν (βλ. § 207), αλλά στο αρσενικό γένος έχουν και πληθ. αριθμό οὐδένες, μηδένες **(= κανείς, χωρίς εξαίρεση):**

	Ενικός αριθμός			Πληθ. αριθμός
ον.	οὐδεὶς	οὐδεμία	οὐδὲν	οὐδένες
γεν.	οὐδενὸς	οὐδεμιᾶς	οὐδενὸς	οὐδένων
δοτ.	οὐδενὶ	οὐδεμιᾷ	οὐδενὶ	οὐδέσι(ν)
αιτ.	οὐδένα	οὐδεμίαν	οὐδὲν	οὐδένας

γ) η αντων. ἄλλος, ἄλλη, ἄλλο κλίνεται ως τρικατάληκτο επίθετο της β΄ κλίσης σε -ος, -η, -ον, αλλά χωρίς τελικό ν στο ουδέτερο (πβ. § 224, 2, ἐκεῖνο)·

δ) η αντων. ἀμφότεροι, ἀμφότεραι, ἀμφότερα κλίνεται κανονικά στον πληθυντ. και δυϊκό αριθμό ως τρικατάληκτο επίθετο της β΄ κλίσης (πβ. § 158)·

ε) οι λοιπές αντωνυμίες ἕκαστος, ἑκάτερος, ἕτερος, οὐδέτερος, μηδέτερος, ποσός, ποιός, ἀλλοδαπὸς κλίνονται ως τρικατάληκτα επίθετα σε -ος, -η, -ον ή -ος, -α, -ον (πβ. § 158).

9. Αναφορικές αντωνυμίες

240. Αναφορικές λέγονται οι αντωνυμίες με τις οποίες κανονικά μια ολόκληρη πρόταση α ν α φ έ ρ ε τ α ι σε λέξη άλλης πρότασης ή στο όλο νόημά της: ἔστι δίκης ὀφθαλμός, **ὃς** τὰ πάνθ’ ὁρᾷ – Δερκυλίδας ἐστάθη τὴν

22-0012_88-163_18b.indd 110 12/10/2017 15:07

ἀσπίδα ἔχων, ὃ δοκεῖ κηλὶς εἶναι...

Αναφορικές αντωνυμίες της αρχαίας ελληνικής είναι:

1) **ὅς, ἥ, ὃ (= ο οποίος, αυτός που)·**
2) **ὅσπερ, ἥπερ, ὅπερ (= αυτός ακριβώς που)·**
3) **ὅστις, ἥτις, ὅ,τι (= όποιος)·**
4) **ὁπότερος, ὁποτέρα, ὁπότερον (= όποιος από τους δύο) (πβ. § 234, 2)·**
5) **ὅσος, ὅση, ὅσον (πβ. § 234, 3)·**
6) **ὁπόσος, ὁπόση, ὁπόσον (= όσος) (πβ. § 234, 3)·**
7) **οἷος, οἵα, οἷον (= τέτοιος που) (πβ. § 234, 4)·**
8) **ὁποῖος, ὁποία, ὁποῖον χωρίς άρθρο (= όποιας λογής) (πβ. § 234, 4)·**
9) **ἡλίκος, ἡλίκη, ἡλίκον (= όσο μεγάλος) (πβ. § 234, 5)·**
10) **ὁπηλίκος, ὁπηλίκη, ὁπηλίκον (= όσο μεγάλος) (πβ. § 234, 5)·**
11) **ὁποδαπός, ὁποδαπή, ὁποδαπὸν (= από ποιον τόπο· σε πλάγια ερώτηση) (πβ. § 234, 6).**

241. Οι αναφορικές αντωνυμίες ὅς, ὅσπερ και ὅστις κλίνονται κατά τον ακόλουθο τρόπο:

	Ενικός αριθμός		
	αρσ.	**θηλ.**	**ουδ.**
ον.	ὃς	ἣ	ὃ
γεν.	οὗ	ἧς	οὗ
δοτ.	ᾧ	ᾗ	ᾧ
αιτ.	ὃν	ἣν	ὃ

22-0012_88-163_18b.indd 111 12/10/2017 15:07

Πληθυντικός αριθμός

	αρσ.	θηλ.	ουδ.
ον.	οἱ	αἱ	ἁ
γεν.	ὧν	ὧν	ὧν
δοτ.	οἷς	αἷς	οἷς
αιτ.	οὓς	ἁς	ἁ

Δυϊκός αριθμός

ον., αιτ.	ὼ	ὼ (ᾱ)	ὼ
γεν., δοτ.	οἷν	οἷν (αἷν)	οἷν

Ενικός αριθμός

	αρσ.	θηλ.	ουδ.
ον.	ὅσπερ	ἥπερ	ὅπερ
γεν.	οὗπερ	ἧσπερ	οὗπερ
δοτ.	ᾧπερ	ᾗπερ	ᾧπερ
αιτ.	ὅνπερ	ἥνπερ	ὅπερ

Πληθυντικός αριθμός

	αρσ.	θηλ.	ουδ.
ον.	οἵπερ	αἵπερ	ἅπερ
γεν.	ὧνπερ	ὧνπερ	ὧνπερ
δοτ.	οἷσπερ	αἷσπερ	οἷσπερ
αιτ.	οὕσπερ	ἅσπερ	ἅπερ

22-0012_88-163_18b.indd 112 12/10/2017 15:07

Δυϊκός αριθμός

ον., αιτ.	ὥπερ	ὥπερ (ἅπερ)	ὥπερ
γεν., δοτ.	οἵνπερ	οἵνπερ (αἵνπερ)	οἵνπερ

Ενικός αριθμός

	αρσ.	**θηλ.**	**ουδ.**
ον.	ὅστις	ἥτις	ὅ,τι
γεν.	οὗτινος και ὅτου	ἧστινος	οὗτινος και ὅτου
δοτ.	ᾧτινι και ὅτῳ	ᾗτινι	ᾧτινι και ὅτῳ
αιτ.	ὅντινα	ἥντινα	ὅ,τι

Πληθυντικός αριθμός

ον.	οἵτινες	αἵτινες	ἅτινα ή **ἄττα**
γεν.	ὧντινων	ὧντινων	ὧντινων
δοτ.	οἷστισι(ν)	αἷστισι(ν)	οἷστισι(ν)
αιτ.	οὕστινας	ἅστινας	ἅτινα ή **ἄττα**

Δυϊκός αριθμός

ον., αιτ.	ὥτινε	ὥτινε (ἅτινε)	ὥτινε
γεν., δοτ.	οἵντινοιν	οἵντινοιν (αἵντινοιν)	οἵντινοιν

242. Οι άλλες αναφορικές αντωνυμίες, εκτός από το ὅς, ὅσπερ, ὅστις, κλίνονται σαν τρικατάληκτα επίθετα της β΄ κλίσης: ὅσος, -η, -ον – οἷος, οἵα, οἷον κτλ.

22-0012_88-163_18b.indd 113 12/10/2017 15:07

Συσχετικές αντωνυμίες

243. Από τις αντωνυμίες οι ερωτηματικές, οι αόριστες, οι δεικτικές και οι αναφορικές λέγονται μαζί **συσχετικές αντωνυμίες,** γιατί έχουν μεταξύ τους κάποια σχέση, δηλ. σε κάθε ερωτηματική αντωνυμία αντιστοιχεί μια από τις άλλες: τίς; - οὐδεὶς - οὗτος - ὃς κτλ.

244. ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΣΧΕΤΙΚΩΝ ΑΝΤΩΝΥΜΙΩΝ

Ερωτηματικές	Αόριστες
τίς;	τίς, οὐδείς, μηδείς, πᾶς, ὁ δεῖνα, ἕνιοι, ἕκαστος, ἄλλος
πότερος;	οὐδέτερος, μηδέτερος, ἀμφότεροι (ἄμφω), ἕτερος, ἑκάτερος
πόσος;	ποσὸς (κάμποσος)
ποῖος;	ποιὸς (= κάποιος)
πηλίκος;	-
ποδαπός;	(ἀλλοδαπὸς = από άλλο μέρος)

22-0012_88-163_18b.indd 114 12/10/2017 15:07

Δεικτικές	Αναφορικές
ὅδε, οὗτος, ἐκεῖνος	ὅς, ὅστις, ὅσπερ
(ὁ ἕτερος = ο ένας από τους δύο)	ὁπότερος
τοσόσδε, τοσοῦτος	ὅσος, ὁπόσος
τοιόσδε, τοιοῦτος	οἷος, ὁποῖος
τηλικόσδε, τηλικοῦτος	ἡλίκος, ὁπηλίκος
-	ὁποδαπὸς

22-0012_88-163_18b.indd 115 12/10/2017 15:07

20ό ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΡΗΜΑ – ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ ΡΗΜΑΤΟΣ

Α΄. Ορισμός και παρεπόμενα του ρήματος

245. Ρήματα λέγονται οι κλιτές λέξεις που φανερώνουν ότι το υποκείμενο ενεργεί ή δέχεται μια ενέργεια, δηλ. παθαίνει κάτι, ή βρίσκεται σε μια ορισμένη κατάσταση: Τισσαφέρνης **διαβάλλει** τὸν Κῦρον (το υποκείμ. ενεργεί) – Κῦρος **διαβάλλεται** ὑπὸ Τισσαφέρνους (το υποκείμ. παθαίνει κάτι από κάποιον άλλον) – Δαρεῖος **ἀσθενεῖ** (το υποκείμ. βρίσκεται σε μια κατάσταση).

246. Όπως τα πτωτικά, έτσι και το ρήμα έχει διάφορους τύπους με τους οποίους φανερώνονται τα παρεπόμενά του (πβ. § 77).

Παρεπόμενα (ή **συνακόλουθα**) του ρήματος είναι: 1) η **διάθεση,** 2) ο **αριθμός,** 3) το **πρόσωπο,** 4) η **έγκλιση,** 5) ο **χρόνος,** 6) η **φωνή** και 7) η **συζυγία.**

1. Διαθέσεις

247. Διάθεση του ρήματος λέγεται η ιδιαίτερη σημασία του που δείχνει ότι το υποκείμενο ή ενεργεί ή παθαίνει κάτι ή βρίσκεται σε μια κατάσταση.

Οι διαθέσεις των ρημάτων στην αρχαία ελληνική, όπως και στη νέα, είναι τέσσερις: **ενεργητική, μέση, παθητική** και **ουδέτερη.**

α) Ρήματα **με ενεργητική διάθεση** ή **ενεργητικά** λέγονται εκείνα που σημαίνουν ότι το υποκείμενο ενεργεί:

22-0012_88-163_18b.indd 116 12/10/2017 15:07

Ἀρταξέρξης **συλλαμβάνει Κῦρον.**

β) Ρήματα με μέση διάθεση ή μέσα λέγονται εκείνα που σημαίνουν ότι το υποκείμενο ενεργεί και η ενέργεια γυρίζει με κάποιον τρόπο σ' αυτό το ίδιο: οἱ στρατιῶται **γυμνάζονται (= γυμνάζουν τον εαυτό τους).**

γ) Ρήματα με παθητική διάθεση ή παθητικά λέγονται εκείνα που σημαίνουν ότι το υποκείμενο δέχεται μια ενέργεια από κάποιον άλλον, δηλ. παθαίνει κάτι: Κῦρος προσκυνεῖται ὡς βασιλεὺς ὑπὸ τῶν ἀμφ' αὐτόν.

δ) Ρήματα με ουδέτερη διάθεση ή ουδέτερα λέγονται εκείνα που σημαίνουν ότι το υποκείμενο ούτε ενεργεί ούτε παθαίνει παρά βρίσκεται απλώς σε μια κατάσταση: οἱ πολέμιοι **ἡσυχάζουσι.**

2. Αριθμοί

248. Αριθμός του ρήματος λέγεται ο τύπος του ρήματος που φανερώνει αν το υποκείμενό του είναι ένα ή δύο ή περισσότερα πρόσωπα ή πράγματα.

Οι αριθμοί του ρήματος, όπως και των πτωτικών, στην αρχαία ελληνική είναι τρεις:

α) ενικός	**(όταν πρόκειται για ένα):**	ὁ μαθητὴς γράφει·
β) δυϊκός	**(όταν πρόκειται για δύο):**	τὼ μαθητὰ γράφετον·
γ) πληθυντικός	**(όταν πρόκειται για πολλά):**	οἱ μαθηταὶ γράφουσι.

22-0012_88-163_18b.indd 117 12/10/2017 15:07

3. Πρόσωπα

249. Πρόσωπο του ρήματος λέγεται ο τύπος του ρήματος που φανερώνει τίνος προσώπου είναι το υποκείμενο. Κανονικά τα πρόσωπα του ρήματος είναι τρία (πβ. § 221):

α) το πρώτο πρόσωπο:	(ἐγὼ)	γράφω	- (ἡμεῖς) γράφομεν·
β) το δεύτερο πρόσωπο:	(σὺ)	γράφεις	- (ὑμεῖς) γράφετε·
γ) το τρίτο πρόσωπο:	(οὗτος)	γράφει	- (οὗτοι) γράφουσι.

4. Εγκλίσεις. Ονοματικοί τύποι

250. Η έννοια που εκφράζει το ρήμα παρουσιάζεται κάθε φορά από εκείνον που μιλεί ή σαν κάτι που το νομίζει πραγματικό ή σαν κάτι που επιθυμεί ή περιμένει να γίνει ή σαν ευχή ή σαν προσταγή κτλ.

Οι διάφορες μορφές του ρήματος που φανερώνουν την ψυχική διάθεση εκείνου που μιλεί λέγονται **εγκλίσεις.**

Οι εγκλίσεις των ρημάτων στην αρχαία ελληνική είναι τέσσερις: η **οριστική,** η **υποτακτική,** η **ευκτική** και η **προστακτική.**

α) Η **οριστική** παρουσιάζει αυτό που σημαίνει το

22-0012_88-163_18b.indd 118 12/10/2017 15:07

ρήμα σαν κάτι βέβαιο και πραγματικό: **βλάπτει** τὸν ἄνδρα θυμὸς - ἐνταῦθα **ἔμειναν** ἡμέρας τρεῖς.

β) Η **υποτακτική** παρουσιάζει αυτό που σημαίνει το ρήμα σαν κάτι επιθυμητό ή ενδεχόμενο: τὸ σῶμα **γυμνάζωμεν** (= ας γυμνάζομε) - ἐὰν **ἔλθῃς** (= αν υποθέσουμε πως θα έρθεις, όπως είναι ενδεχόμενο).

γ) Η **ευκτική** παρουσιάζει αυτό που σημαίνει το ρήμα σαν ευχή εκείνου που μιλεί: ὦ παῖ, **γένοιο** πατρὸς εὐτυχέστερος (= μακάρι να γίνεις).

δ) Η **προστακτική** παρουσιάζει αυτό που σημαίνει το ρήμα σαν προσταγή, αξίωση, συμβουλή, παράκληση ή και ευχή εκείνου που μιλεί: τὸ σῶμα **γυμνάζετε** (= να γυμνάζετε) – **ὑγίαινε** (= εὔχομαι να υγιαίνεις).

251. Εκτός από τις τέσσερις εγκλίσεις το ρήμα σχηματίζει ακόμη δύο τύπους, που λέγονται **ονοματικοί τύποι του ρήματος.**

Οι ονοματικοί τύποι του ρήματος είναι το **απαρέμφατο** και η **μετοχή.**

α) Το **απαρέμφατο** είναι αφηρημένο ρηματικό ουσιαστικό άκλιτο, που σχηματίζεται από το θέμα του ρήματος και φανερώνει συγχρόνως διάθεση και χρόνο: γράφειν, γράφεσθαι - γράψαι, γραφῆναι.

β) Η **μετοχή** είναι τρικατάληκτο ρηματικό επίθετο με τρία γένη, που σχηματίζεται από το θέμα του ρήματος και φανερώνει συγχρόνως διάθεση και χρόνο: γράφων, γράφουσα, γράφον - γραφόμενος, γραφομένη, γραφόμενον - γραφείς, γραφεῖσα, γραφέν.

22-0012_88-163_18b.indd 119 12/10/2017 15:07

5. Χρόνοι

252. Χρόνος του ρήματος λέγεται ο ρηματικός τύπος που φανερώνει πότε γίνεται αυτό που σημαίνει το ρήμα και πώς.

Ι. Οι χρόνοι στην οριστική

253. Η οριστική έγκλιση έχει εφτά χρόνους. Αυτοί είναι: ο **ενεστώτας,** ο **παρατατικός,** ο (απλός) **μέλλοντας,** ο **αόριστος,** ο **παρακείμενος,** ο **υπερσυντέλικος** και ο **συντελεσμένος μέλλοντας.**

α) ο **ενεστώτας** φανερώνει κάτι που γίνεται τώρα (με διάρκεια ή με επανάληψη): ὁ μαθητὴς **γράφει** - ἀεὶ τὰ αὐτὰ **λέγω.**

β) ο **παρατατικός** φανερώνει κάτι που γινόταν στο παρελθόν (με διάρκεια ή με επανάληψη): ὁ μαθητὴς **ἔγραφε** - Σωκράτης ὥσπερ **ἐγίγνωσκεν** οὕτως **ἔλεγε.**

γ) ο (απλός) **μέλλοντας** φανερώνει κάτι που θα γίνει ή θα γίνεται στο μέλλον: ἐγὼ **γράψω** (= εγώ θα γράψω ή θα γράφω) - ἐγὼ ὑμῖν **ἐρῶ.**

δ) Ο **αόριστος** φανερώνει κάτι που έγινε αόριστα στο παρελθόν (άσχετα αν κράτησε πολύ ή λίγο): ὁ μαθητὴς **ἔγραψε – ἐβασίλευσε** δώδεκα ἔτη.

ε) Ο **παρακείμενος** κυρίως φανερώνει κάτι που έχει γίνει στο παρελθόν και υπάρχει τώρα συντελεσμένο: ὁ μαθητὴς **γέγραφε** (= ο μαθητής έχει γράψει κάτι που τώρα είναι πια τελειωμένο) - οἱ πολέμιοι σπονδὰς **λελύκασι.**

ς) Ο **υπερσυντέλικος** φανερώνει κάτι που είχε γίνει,

22-0012_88-163_18b.indd 120 12/10/2017 15:07

δηλ. κάτι που ήταν συντελεσμένο σε κάποιο χρονικό σημείο του παρελθόντος: ὁ μαθητὴς **ἐγεγράφει** (= είχε γράψει στο παρελθόν κάτι που ήταν τότε τελειωμένο και που τώρα μπορεί να μην υπάρχει) – οὗτος **προαφῖκτο εἰς Σικελίαν** (= είχε φτάσει πρωτύτερα και βρισκόταν τότε εκεί).

ζ) Ο **συντελεσμένος μέλλοντας** φανερώνει κάτι που θα έχει γίνει, δηλ. κάτι που θα είναι συντελεσμένο, σε κάποιο χρονικό σημείο του μέλλοντος: ὁ μαθητὴς **γεγραφὼς ἔσται** (= θα έχει γράψει κάτι που θα είναι τελειωμένο σε ορισμένη στιγμή του μέλλοντος) – ἡ πόλις **ἔσται τετειχισμένη.**

254. Ανασκόπηση. Από τους χρόνους στην οριστική:

α) ο ενεστώτας και κατά ένα μέρος ο παρακείμενος αναφέρονται κανονικά στο παρόν. Ο παρατατικός, ο αόριστος, ο υπερσυντέλικος και κατά ένα μέρος ο παρακείμενος αναφέρονται στο παρελθόν· ο (απλός) μέλλοντας και ο συντελεσμένος μέλλοντας αναφέρονται στο μέλλον·

β) ο ενεστώτας, ο παρατατικός και κάποτε ο (απλός) μέλλοντας παρουσιάζουν αυτό που σημαίνει το ρήμα σαν κάτι εξακολουθητικό, που διαρκεί με συνέχεια ή μ' επανάληψη· ο αόριστος και κάποτε ο (απλός) μέλλοντας το παρουσιάζουν συνοπτικά (ιδωμένο στο σύνολό του)· ο παρακείμενος, ο υπερσυντέλικος και ο συντελεσμένος μέλλοντας το παρουσιάζουν συντελεσμένο.

22-0012_88-163_18b.indd 121 12/10/2017 15:07

255. ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΣΧΕΤΙΚΟΣ
Χρόνοι που παρουσιάζουν

1. σαν εξακολουθητικό	**α) στο παρόν** **ενεστώτας** γράφω	
2. σαν συνοπτικό (ή στιγμιαίο)		
3. σαν συντελεσμένο	**παρακείμενος** γέγραφα	

22-0012_88-163_18b.indd 122 12/10/2017 15:07

ΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΤΗΣ ΟΡΙΣΤΙΚΗΣ
αυτό που σημαίνει το ρήμα

	β) στο παρελθόν	γ) στο μέλλον
	παρατατικός ἔγραφον	**(απλός) μέλλοντας** γράψω **(= θα γράφω)**
	αόριστος ἔγραψα	**(απλός) μέλλοντας** γράψω **(= θα γράψω)**
	παρακείμενος γέγραφα **υπερσυντέλικος** ἐγεγράφειν	**συντελ. μέλλοντας** γεγραφὼς ἔσομαι

22-0012_88-163_18b.indd 123 12/10/2017 15:07

256. Από τους χρόνους του ρήματος:

α) ο ενεστώτας, ο (απλός) μέλλοντας και ο παρακείμενος λέγονται **αρχικοί** (γιατί αυτοί σχηματίστηκαν στην αρχή)· ο παρατατικός, ο αόριστος και ο υπερσυντέλικος λέγονται **παραγόμενοι** (γιατί παράγονται από τους αρχικούς) ή **ιστορικοί** (γιατί αναφέρονται στα περασμένα)·

β) ο παρακείμενος, ο υπερσυντέλικος και συντελεσμένος μέλλοντας λέγονται **συντελικοί,** γιατί σημαίνουν κάτι το συντελεσμένο (το αποτελειωμένο)·

γ) οι περισσότεροι χρόνοι στην αρχαία ελληνική εκφέρονται με μία λέξη και λέγονται **μονολεκτικοί** (π.χ. μέλλ. λύσω, παρακείμ. λέλυκα, υπερσυντ. ἐλελύκειν κτλ.), μερικοί όμως σχηματίζονται με δύο λέξεις και λέγονται **περιφραστικοί** (π.χ. συντελεσμ. μέλλ. λελυκὼς ἔσομαι).

ΙΙ. Οι χρόνοι στις άλλες εγκλίσεις

257. 1) Η **υποτακτική** και η **προστακτική** σχηματίζουν μόνο ενεστώτα, αόριστο και παρακείμενο.

2) Η **ευκτική,** το **απαρέμφατο** και η **μετοχή** σχηματίζουν ενεστώτα, (απλό) μέλλοντα, αόριστο και παρακείμενο.

6. Φωνές

258. Φωνή του ρήματος λέγεται ένα σύνολο από τύπους που μπορεί να σχηματίσει το ρήμα.

Κάθε ρήμα κανονικά σχηματίζει δύο σύνολα από τύ-

22-0012_88-163_18b.indd 124 12/10/2017 15:07

πους, δηλ. έχει δ ύ ο φ ω ν έ ς . Αυτές είναι:

α) η ενεργητική φωνή, που ο πρώτος τύπος της (δηλ. το α΄ ενικό πρόσωπο της οριστικής του ενεστώτα) λήγει σε -ω ή -μι: λύ-ω, τιμῶ, τίθη-μι·

β) η μέση φωνή, που ο πρώτος τύπος της (δηλ. το α΄ ενικό πρόσωπο της οριστικής του ενεστώτα) λήγει σε -μαι: λύ-ο-μαι, τιμῶμαι, τίθε-μαι.

7. Συζυγίες

259. Κατά τον τρόπο που κλίνονται τα ρήματα χωρίζονται σε δύο μεγάλες κατηγορίες, που λέγονται συζυγίες.

α) Στην πρώτη συζυγία ανήκουν όσα ρήματα στο α΄ πρόσωπο της οριστικής του ενεργητικού ενεστώτα λήγουν σε -ω: λύ-ω, (τιμά-ω) τιμῶ, γράφ-ω.

β) Στη δεύτερη συζυγία ανήκουν όσα ρήματα στο α΄πρόσωπο της οριστικής του ενεργητικού ενεστώτα λήγουν σε -μι: δείκνυ-μι, τίθη-μι.

Β΄. Στοιχεία του σχηματισμού του ρήματος

260. Στους ρηματικούς τύπους ξεχωρίζομε διάφορα στοιχεία: κατάληξη, θέμα, χαρακτήρα, αύξηση, αναδιπλασιασμό και το βοηθητικό ρήμα (όταν ο τύπος σχηματίζεται περιφραστικά). Π.χ. στον τύπο λύ-ω το λυ- είναι θέμα, το -υ- χαρακτήρας, το -ω κατάληξη· στον τύπο ἔ-λυ-ον το ε- είναι αύξηση, το -λυ- θέμα, το -ον κατάληξη.

22-0012_88-163_18b.indd 125 12/10/2017 15:07

8. Κατάληξη (βλ. § 73, α)

261. Κατάληξη του ρηματικού τύπου είναι το τελευταίο μέρος που αλλάζει, για να δηλωθεί η φωνή, το πρόσωπο, ο αριθμός, η έγκλιση και ο χρόνος: -ω, -εις, -ει, -ομεν, -ετε, -ουσι· -ω, -ῃς, -ῃ κτλ.· -ον, -ες, -ε κτλ.· -ομαι, -ει, -εται κτλ.· -ωμαι, -ῃ, -ηται κτλ. (πβ. § 281 και § 288).

2. Θέμα (βλ. § 73, β)

262. Κάθε ρήμα κανονικά έχει **δύο θέματα,** από τα οποία σχηματίζονται οι διάφοροι τύποι του. Τα θέματα αυτά είναι το **ρηματικό** και το **χρονικό.**

α) **Ρηματικό θέμα** λέγεται το α ρ χ ι κ ό θέμα που χρησιμεύει ως βάση στο σχηματισμό των χρονικών θεμάτων του ρήματος. Έτσι: το ρηματικό θέμα του ρήματος βλάπτω δεν είναι το βλαπτ- (όπως στον ενεστώτα βλάπτ-ω) παρά βλαβ- (όπως στο όνομα βλάβη)· το ρημ. θέμα του ρ. ἀλλάσσω δεν είναι ἀλλασσ- (όπως στον ενεστώτα ἀλλάσσ-ω), παρά ἀλλαγ- (όπως στο όνομα ἀλλαγ-ή) κτλ.

β) **Χρονικό θέμα** λέγεται το ι δ ι α ί τ ε ρ ο θέμα που μ' αυτό σχηματίζονται οι τύποι ορισμένου χρόνου ή ορισμένων χρόνων. Το χρονικό αυτό θέμα προέρχεται από το αρχικό ρηματικό θέμα που μετασχηματίζεται στους διάφορους χρόνους και παίρνει διάφορες μορφές.

Κανονικά έχουν κοινό χρονικό θέμα ο ενεστώτας με

22-0012_88-163_18b.indd 126 12/10/2017 15:07

τον παρατατικό, ο μέλλοντας με τον αόριστο και ο παρακείμενος με τον υπερσυντέλικο και τον συντελεσμένο μέλλοντα. Π.χ.

	Ενεργ. φωνή	
ενεστώτας:	βλάπτω	**(χρονικό θέμα βλαπτ-)**
παρατατ.:	ἔ-βλαπτ-ον	
μέλλοντας:	βλάψ-ω	**(χρονικό θέμα βλαψ-)**
αόριστος:	ἔ-βλαψ-α	
παρακείμ.:	βέ-βλαφ-α	**(χρονικό θέμα βεβλαφ-)**
υπερσυντ.:	ἐ-βε-βλάφ-ειν	
συντ. μέλλ.:	βε-βλαφ-ὡς ἔσομαι	

	Μέση φωνή	
παρακείμ.:	βέ-βλαμ-μαι	**(χρονικό θέμα βεβλαφ-)**
υπερσυντ.:	ἐ-βε-βλάμ-μην	

22-0012_88-163_18b.indd 127 12/10/2017 15:07

3. Χαρακτήρας (βλ. § 73, β)

263. α) Ο χαρακτήρας του ρηματικού θέματος λέγεται **ρηματικός χαρακτήρας:** Π.χ. του ρ. λύω ρηματικό θ. λυ-, ρηματικός χαρακτ. **-υ-**· του ρ. κόπτω ρηματικό θ. κοπ-, ρηματικός χαρακτ. **-π-.**

β) Ο χαρακτήρας του χρονικού θέματος λέγεται **χρονικός χαρακτήρας.** Π.χ. (λύ-ω), μέλλ. λύσ-ω, χρονικό θ. λυσ-, χρονικός χαρακτήρας **-σ-,** παρακείμ. λέ-λυκ-α, χρον. θ. λε-λυκ-, χρον. χαρακτ. **-κ-.**

264. Κατά τον ρηματικό χαρακτήρα τα ρήματα και των δύο συζυγιών διαιρούνται σε **φωνηεντόληκτα** (λύ-ω, ἵ-στη-μι) και **συμφωνόληκτα** (γράφ-ω, δείκ-νυ-μι). Και υποδιαιρούνται:

α) τα φωνηεντόληκτα σε **ασυναίρετα** (λύ-ω, παιδεύ-ω) και σε **συνηρημένα** (τιμάω -ῶ, ποιέω -ῶ, δηλόω -ῶ)·

β) τα συμφωνόληκτα σε **αφωνόληκτα** (διώκ-ω, γράφ-ω, πείθ-ω, δείκ-νυ-μι), σε **ενρινόληκτα** ή **υγρόληκτα** (βάλλ-ω, δέρ-ω, ὄλ-λυ-μι, μέν-ω) και σε λίγα **σιγμόληκτα** (σβέσ-νυ-μι = σβέννυμι).

22-0012_88-163_18b.indd 128 12/10/2017 15:07

22-0012_88-163_18b.indd 129

265. ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΟΥ ΔΕΙΧΝΕΙ ΤΗ ΔΙΑΙΡΕΣΗ ΤΩΝ ΡΗΜΑΤΩΝ

(κατά συζυγία και χαρακτήρα)

	Α΄ συζυγία (ρήματα σε -ω)	Β΄ συζυγία (ρήματα σε -μι)
Φωνηεντόληκτα		
Ασυναίρετα Βαρύτονα	λύ-ω, παιδεύ-ω, κυλί-ω χρί-ω, σεί-ω, κλαί-ω, καί-ω	ἵ-στη-μι, τί-θη-μι, ἵ-η-μι, δί-δω-μι, στρώ-ν-νυ-μι
Συνηρημένα Περισπώμενα	(σε -άω) τιμά-ω -ῶ (σε -έω) ποιέ-ω -ῶ (σε -όω) δηλό-ω -ῶ	

12/10/2017 15:07

22-0012_88-163_18b.indd 130

	Α΄ συζυγία (ρήματα σε -ω)	Β΄ συζυγία (ρήματα σε -μι)
Συμφωνόληκτα		
Αφωνόληκτα Βαρύτονα	τρίβ-ω, ἄγ-ω, τάσσ-ω (θ. ταγ-) ἐλπίζ-ω (θ. ἐλπιδ-)	μείγ-νυ-μι, δείκ-νυ-μι, ζεύγ-νυ-μι
Ενρινόληκτα Βαρύτονα	νέμ-ω, μέν-ω, ἀγγέλλ-ω, δέρ-ω	ὄλ-λυ-μι
Σιγμόληκτα Βαρύτονα		(κεράσ-νυ-μι) κεράννυμι (σβέσ-νυ-μι) σβέννυμι (βλ. § 333, δ)

12/10/2017 15:07

4. Αύξηση

α) Ομαλή αύξηση στα απλά ρήματα

266. Στους ι σ τ ο ρ ι κ ο ύ ς χ ρ ό ν ο υ ς της οριστικής (δηλ. στον παρατατικό, τον αόριστο και τον υπερσυντέλικο) τα ρήματα παίρνουν στην αρχή του θέματος **αύξηση.**

Η αύξηση δηλώνει το παρελθόν και είναι δύο ειδών: **συλλαβική** και **χρονική.**

1) **Συλλαβική αύξηση** παίρνουν τα ρήματα που το θέμα τους αρχίζει από σύμφωνο. Και είναι συλλαβική αύξηση η π ρ ο σ θ ή κ η ενός **ε** (με ψιλή) στην αρχή του θέματος από το οποίο σχηματίζεται καθένας από τους ιστορικούς χρόνους της οριστικής: (λύ-ω), παρατ. ἔ-λυον, αόρ. ἔ-λυσα, υπερσ. ἐ-λελύκειν.

2) **Χρονική αύξηση** παίρνουν τα ρήματα που το θέμα τους αρχίζει από φωνήεν (ή δίφθογγο). Και είναι χρονική αύξηση η έκταση του αρχικού βραχύχρονου φωνήεντος του θέματος από το οποίο σχηματίζεται καθένας από τους ιστορικούς χρόνους της οριστικής (βλ. § 62, 7, β).

Κατά τη χρονική αύξηση γίνονται οι ακόλουθες εκτάσεις:

το ᾰ σε η:	ἀκούω - ἤκουον	το αι σε ῃ:	αἰσθάνομαι - ᾐσθανόμην
το ε σε η:	ἐλπίζω - ἤλπιζον	το ει σε ῃ:	εἰκάζω - ᾔκαζον
το ο σε ω:	ὁρίζω - ὥριζον	το αυ σε ηυ:	αὐξάνω - ηὔξανον

22-0012_88-163_18b.indd 131 12/10/2017 15:07

το ῐ̆ σε ῑ̄:	ἱκετεύω - ἱκέτευον	το ευ σε ηυ:	εὔχομαι - ηὐχόμην
το ῠ̆ σε ῡ̄:	ὑβρίζω - ὕβριζον	το οι σε ῳ:	οἰκτίρω - ᾤκτιρον

β) Ομαλή αύξηση στα σύνθετα ρήματα

267. Στην αρχαία ελληνική τα σύνθετα ή παρασύνθετα (βλ. § 378) ρήματα που το α΄ συνθετικό τους είναι πρόθεση παίρνουν **εσωτερική αύξηση**, δηλ. έχουν τη συλλαβική ή χρονική αύξηση· μετά την πρόθεση: εἰσ-φέρω: εἰσ-έ-φερον· ὑπερβάλλω: ὑπερ-έ-βαλλον· συν-άγω: συν-ῆγον· συν-οικῶ: συν-ᾤκουν, συν-ᾴκησα· ἀν-αλίσκω και ἀν-αλόω: ἀν-ήλισκον και ἀν-ήλουν, ἀν-ήλωσα· (από το παράνομος) παρασύνθ. παρανομῶ: παρ-ε-νόμουν, παρ-ε-νόμησα κτλ.· (από το ἐγ-κώμιον) παρασύνθ. ἐγκωμιάζω: ἐν-ε-κωμίαζον, ἐν-ε-κωμίασα κτλ.· (από το ἐπι-στάτης) παρασύνθ. ἐπιστατῶ: ἐπ-ε-στάτουν, ἐπ-ε-στάτησα κτλ.· (από το ἐν χειρὶ τίθημι) παρασύνθ. ἐγχειρίζω: ἐν-ε-χείριζον, ἐν-ε-χείρισα.

268. Τα παρασύνθετα ρήματα που το α΄ συνθετικό τους είναι άλλη λέξη εκτός από πρόθεση έχουν τη συλλαβική ή χρονική αύξηση στην αρχή, σαν να ήταν απλά: (από το δυστυχὴς) παρασύνθ. δυστυχῶ – ἐδυστύχουν – ἐδυστύχησα κτλ.· (από το μυθολόγος) παρασύνθ. μυθολογῶ – ἐμυθολόγουν – ἐμυθολόγησα κτλ.· (από το ἄδικος) παρασύνθ. ἀδικῶ – ἠδίκουν – ἠδίκησα κτλ.· (από το οἰκοδόμος) παρασύνθ. οἰκοδομῶ – ᾠκοδόμουν – ᾠκοδόμησα κτλ.

22-0012_88-163_18b.indd 132 12/10/2017 15:07

γ) Ανώμαλη αύξηση

269. Σε μερικά ρήματα της αρχαίας ελληνικής (απλά ή σύνθετα και παρασύνθετα) παρουσιάζεται ανώμαλη αύξηση: Έτσι:

1) Από τα απλά ρήματα:

α) Τα ρήματα βούλομαι, δύναμαι και μέλλω (= σκοπεύω να κάμω κάτι) έχουν αύξηση κανονική ἐ και ανώμαλη ἠ (από αναλογία προς το ἐθέλω ή θέλω - ἤθελον): ἐβουλόμην και ἠβουλόμην - ἐβουλήθην και ἠβουλήθην· ἐδυνάμην και ἠδυνάμην - ἐδυνήθην και ἠδυνήθην· ἔμελλον και ἤμελλον·

β) μερικά ρήματα που αρχίζουν από ε έχουν αύξηση ει και όχι η: ἐθίζω (= συνηθίζω) - εἴθιζον· ἐλίττω (= τυλίγω) - εἴλιττον· ἕλκω (= σέρνω) - εἷλκον· ἕπομαι - εἱπόμην· περι-έπω (= μεταχειρίζομαι κάποιον καλά, καλομεταχειρίζομαι - ή μεταχειρίζομαι κακά, κακομεταχειρίζομαι) - περιεῖπον· ἐργάζομαι - εἰργαζόμην· ἕρπω - εἷρπον· ἑστιάω -ῶ (= φιλεύω) - εἱστίων· ἔχω - εἶχον· ἑάω, ἐῶ (= αφήνω) - εἴων.

γ) Τα ρ. ὠθῶ, ὠνοῦμαι (= αγοράζω) και (κατ)άγνυμι (= σπάζω), αν και αρχίζουν από φωνήεν, έχουν συλλαβική αύξηση: ἐ-ώθουν, ἐ-ωνούμην, (κατ-)έ-αξα.

δ) Το ρ. ὁράω -ῶ (= βλέπω) στον παρατατικό, το ρ. ἁλίσκομαι (= πιάνομαι, κυριεύομαι) στον β΄ αόριστο και το ρ. ἀν-οίγω σε όλους τους ιστορικούς χρόνους έχουν δύο συγχρόνως αυξήσεις, συλλαβική και χρονική: ὁρῶ - ἑώρων· ἁλίσκομαι - ἑάλων· (ἀν)-οίγω - (ἀν)-έῳγον - ἀνέῳξα (έτσι και ἔοικα - ἐῴκειν).

22-0012_88-163_18b.indd 133 12/10/2017 15:07

ε) Το ρ. ἑορτάζω παίρνει τη χρονική αύξηση στη δεύτερη συλλαβή: ἑώρταζον, ἑώρτασα.

2) Από τα σύνθετα ή παρασύνθετα ρήματα:

α) Μερικά έχουν την αύξηση στην αρχή, δηλ. πριν από την πρόθεση, σαν να ήταν απλά:

ἀμφιέννυμι (= ντύνω) - ἠμφιέννυν - ἠμφίεσα

ἐπείγω (= ἐπισπεύδω, βιάζω) - ἤπειγον

ἐπίσταμαι (= ξέρω καλά) - ἠπιστάμην

καθέζομαι (= κάθομαι) - ἐκαθεζόμην

ἐγγυάω-ῶ (= δίνω κάτι για ενέχυρο· παρασύνθ. από τη λέξη ἐγγύη = ενέχυρο) - ἠγγύων - ἠγγύησα

ἐναντιόομαι -οῦμαι (παρασύνθ. από τη λ. ἐναντίος) - ἠναντιούμην

ἐμπεδόω -ῶ (= στερεώνω· παρασύνθ. από τη λ. ἔμπεδος = στερεός) - ἠμπέδουν

ἐμπολάω -ῶ (= εμπορεύομαι· παρασύνθ. από τη λ. ἐμπολὴ = εμπόρευμα) - ἠμπόλων

προοιμιάζομαι (παρασύνθ. από τη λ. προοίμιον) - ποιητ. ἐπροοιμιασάμην·

β) μερικά άλλοτε έχουν την αύξηση στην αρχή, σαν να ήταν απλά, και άλλοτε παίρνουν εσωτερική αύξηση (μετά την πρόθεση):

καθεύδω (= κοιμούμαι) - παρατ. ἐ-κάθευδον και καθηῦδον

κάθημαι (κατὰ+ἧμαι) - παρατατ. ἐ-καθήμην και (χωρίς αύξηση) καθ-ήμην

καθίζω (κατὰ+ἵζω) (= βάζω κάποιον να καθίσει) - παρατατ. ἐ-κάθιζον, αόρ. ἐ-κάθισα και κάθισα

22-0012_88-163_18b.indd 134 12/10/2017 15:07

ἐκκλησιάζω (= μαζεύομαι σε συνέλευση στην εκκλησία του δήμου) - παρατατ. ἠκκλησίαζον και ἐξ-εκλησίαζον·

γ) μερικά έχουν σ υ γ χ ρ ό ν ω ς δ ύ ο α υ ξ ή σ ε ι ς, δηλ. πριν από την πρόθεση και μετά την πρόθεση:

ἀμφι-γνοέω -ῶ (= αμφιβάλλω) - παρατατ. ἠμφ-ε-γνόουν, αόρ. ἠμφ-ε-γνόησα

ἀμφισβητέω -ῶ (ἀμφὶς + βῆναι του ρ. βαίνω: αρχικά ἀμφὶς - βητῶ και έπειτα νομίστηκε σαν ἀμφι-σβητῶ) παρατ. ἠμφ-ε-σβήτουν, αόρ. ἠμφ-ε-σβήτησα

ἀν-έχομαι (ἀνὰ + ἔχομαι) - παρατ. ἠν-ειχόμην, αόρ. ἠν-ε-σχόμην

ἐν-οχλέω -ῶ (ἐν + ὀχλῶ) - παρατ. ἠν-ώχλουν, αόρ. ἠν-ώχλησα

(ἐπ)ανορθόω -ῶ (ἐπὶ + ἀνὰ + ὀρθῶ) - παρατ. (ἐπ)ην-ώρθουν, αόρ. (ἐπ)ην-ώρθωσα.

5. Αναδιπλασιασμός

α) Ομαλός αναδιπλασιασμός στα απλά ρήματα

270. Οι σ υ ν τ ε λ ι κ ο ί χ ρ ό ν ο ι (παρακείμενος, υπερσυντέλικος και συντελεσμένος μέλλοντας) έχουν στην αρχή του θέματος αναδιπλασιασμό σε όλες τις εγκλίσεις και στο απαρέμφατο και τη μετοχή.

Ο αναδιπλασιασμός είναι τριών ειδών:

1) Επανάληψη του αρχικού συμφώνου του θέματος μαζί με ένα ε: (λύ-ω) λέ-λυ-κα.

Τέτοιον αναδιπλασιασμό παίρνουν τα ρήματα που

22-0012_88-163_18b.indd 135 12/10/2017 15:07

το θέμα τους αρχίζει α) από ένα απλό σύμφωνο εκτός από το ῥ και β) από δύο σύμφωνα από τα οποία το πρώτο είναι ά φ ω ν ο και το δεύτερο υ γ ρ ό ή έ ν - ρ ι ν ο. Π.χ.

ενεστώτας	**παρακείμενος**
λύ-ω	**λἐ-λυ-κα**
πνέ-ω (θ. πνευ-)	πέ-πνευ-κα
γράφ-ομαι	γέ-γραμ-μαι

υπερσυντέλικος	**συντελ. μέλλοντας**
ἐ-**λε**-λύ-κειν	—
ἐ-πε-πνεύ-κειν	—
ἐ-γε-γράμ-μην	γε-γράψομαι

Όταν το αρχικό σύμφωνο του θέματος είναι δασύπνοο (χ - φ - θ), τρέπεται στη συλλαβή του αναδιπλασιασμού στο αντίστοιχο ψιλόπνοο (κ - π - τ): χορεύ-ω, κε-χόρευ-κα, ἐ-κε-χορεύ-κειν· φυτεύ-ω, πε-φύτευ-κα, ἐ-πε-φυ-τεύ-κειν· θύ-ω, τέ-θυ-κα, ἐ-τε-θύ-κειν (βλ. § 69, 1, α).

2) Συλλαβική αύξηση (βλ. § 266, 1): (στρατηγέω -ῶ) **ἐ**-στρατήγηκα.

Τέτοιον αναδιπλασιασμό παίρνουν τα ρήματα που το θέμα τους αρχίζει α) από ένα διπλό σύμφωνο ή από ῥ· β) από δύο σύμφωνα, χωρίς όμως να είναι το πρώτο άφωνο και το δεύτερο υγρό ή ένρινο· γ) από τρία σύμφωνα. Π.χ.

22-0012_88-163_18b.indd 136 12/10/2017 15:07

ενεστώτας	παρακείμενος
ψεύδ-ομαι	ἔ-ψευσ-μαι
ῥίπτ-ω	ἔ-ρριφ-α
φθείρ-ω	ἔ-φθαρ-κα
σκοπέω -ῶ	ἔ-σκεμ-μαι
στρατεύ-ομαι	ἐ-στράτευ-μαι

υπερσυντέλικος	συντελ. μέλλοντας
ἐ-ψεύσ-μην	ἐ-ψεύσομαι
ἐ-ρρίφ-ειν	—
ἐ-φθάρ-κειν	—
ἐ-σκέμ-μην	ἐ-σκέψομαι
ἐ-στρατεύ-μην	—

3) Χρονική αύξηση (βλ. § 266, 2): (ἀδικῶ) ἠδίκηκα.

Τέτοιον αναδιπλασιασμό παίρνουν τα ρήματα που το θέμα τους αρχίζει από φωνήεν (ή δίφθογγο):

ενεστώτας	παρακείμενος	υπερσυντέλικος
ἀθροίζω	ἤθροικα	ἠθροίκειν
ἐρημόω -ῶ	ἠρήμωκα	ἠρημώκειν
ὁμιλέω -ῶ	ὡμίληκα	ὡμιλήκειν
αἰσθάνομαι	ᾔσθημαι	ᾐσθήμην
οἰκέω -ῶ	ᾤκηκα	ᾠκήκειν

β) Ομαλός αναδιπλασιασμός στα σύνθετα ρήματα

271. Τα σύνθετα ή παρασύνθετα (βλ. § 378) ρήματα κανονικά έχουν τον αναδιπλασιασμό όπου και την αύξηση. Έτσι έχουν τον αναδιπλασιασμό

22-0012_88-163_18b.indd 137 12/10/2017 15:07

α) **μετά την πρόθεση** (όπως και την αύξηση):

άπο-γράφω	παρακ.	άπο-**γέ**-γραφα
έγ-κωμιάζω	»	έγ-**κε**-κωμίακα
συν-οικῶ	»	συν-**ᾠ**κηκα
προαπο-στέλλω	»	προαπ-**έ**-σταλκα (πβ. § 267)

β) **στην αρχή** (όπως και την αύξηση):

δυστυχῶ	παρακ.	δε-δυστύχηκα
μυθολογῶ	»	με-μυθολόγηκα
ἀδικῶ	»	ἠδίκηκα
οἰκοδομῶ	»	ᾠκοδόμηκα (πβ. § 268).

γ) Ανώμαλος αναδιπλασιασμός

272. Μερικά ρήματα (απλά ή σύνθετα και παρασύνθετα) έχουν **ανώμαλο αναδιπλασιασμό.** Έτσι:

1) Τα ρήματα που το θέμα τους αρχίζει από **γν** έχουν αναδιπλασιασμό του β΄ είδους, δηλ. όμοιο με τη συλλαβική αύξηση **ε** (αντίθετα με τον κανόνα 270, 1), και αντίστροφα τα ρ. κτῶμαι, μιμνήσκομαι (ή μιμνῄσκομαι) και πίπτω έχουν αναδιπλασιασμό του α΄ είδους (αντίθετα με τον κανόνα § 270, 2):

γιγνώσκω (θ. γνω-) παρακ. **ἔ**-γνω-κα
γνωρίζω (θ. γνωριδ-) παρακ. **ἐ**-γνώρι-κα
κτῶμαι (θ. κτα-, κτη-) παρακ. **κέ**-κτη-μαι
μιμνήσκομαι (θ. μνη-) παρακ. **μέ**-μνη-μαι

22-0012_88-163_18b.indd 138 12/10/2017 15:07

πίπτω (θ. πτω-) παρακ. **πέ**-πτω-κα.

2) Το ρ. ἀν-οίγω έχει αναδιπλασιασμό όμοιο με την αύξησή του: ἀν-έῳχ-α, ἀν-έῳγ-μαι (από το ἀν-ήϜοιχ-α, ἀν-ήοιχ-α = ἀνέῳχα και από το ἀν-ήϜοιγ-μαι, ἀν-ήοιγ-μαι = ἀνέῳγμαι).

3) Το ρ. εἴκω (που είναι άχρηστο στον ενεστώτα) έχει παρακείμενο ἔ-οικ-α (= μοιάζω) και υπερσυντέλικο ἐ-ώκ-ειν.

4) Τα ρήματα κατ-άγνυμι, ἁλίσκομαι, ὁρῶ, ὠθοῦμαι και ὠνοῦμαι παίρνουν αναδιπλασιασμό ε, αν και αρχίζουν από φωνήεν: κατ-έ-αγ-α, ἐ-άλω-κα, ἐ-όρα-κα (και ἐ-ώρα-κα), ἔ-ωσ-μαι, ἐ-ώνη-μαι (από το κατα-Fέ-Fαγ-α, Fε-Fάλω-κα, Fέ-Fωθ-μαι, Fε-Fώνη-μαι· πβ. § 269, 1, γ και δ).

5) Τα ρ. ἐθίζω, ἔλκω, ἐργάζομαι, ἑστιάω -ῶ και ἑάω - ἑῶ παίρνουν αναδιπλασιασμό ει (όμοιο με την αύξησή τους): εἴθικα, εἴλκυκα (από θ. ἑλκυ-), εἴργασμαι, εἱστία-κα, εἴακα (από το Fε-Fέθι-κα, Fε-Fέλκυ-κα, Fε-Fέρ-γασ-μαι, Fε-Fεστία-κα, Fε-Fέα-κα· πβ. § 269, 1, β).

6) Τα ρ. λαμβάνω, λέγω, λαγχάνω, (συλ)λέγω, (δια) λέγομαι και τα άχρηστα στον ενεστώτα μείρομαι (= συμ-μερίζομαι) και ἔθω (= συνηθίζω) παίρνουν αναδιπλασια-σμό ει: εἴληφα, εἴρηκα, εἴληχα, (συν)είλοχα, (δι)είλεγμαι, εἵμαρται (= είναι πεπρωμένο), εἴωθα (= συνηθίζω).

δ) Αττικός αναδιπλασιασμός

273. Μερικά ρήματα που το θέμα τους αρχίζει από α

22-0012_88-163_18b.indd 139 12/10/2017 15:07

ή ε ή ο έχουν ιδιαίτερο είδος αναδιπλασιασμού που λέγεται αττικός αναδιπλασιασμός, γιατί κυρίως συνηθιζόταν στην αττική διάλεκτο.

Αττικός αναδιπλασιασμός είναι η επανάληψη των δύο πρώτων φθόγγων του θέματος και συγχρόνως η έκταση του (εσωτερικού τώρα) αρχικού του φωνήεντος (του α ή ε σε η και του ο σε ω).

Τα πιο συνηθισμένα ρήματα που παίρνουν αττικό αναδιπλασιασμό είναι τα ακόλουθα:

ἀκούω (θ. ἀκο-)	παρακ.	ἀκ-ήκο-α
ἀλείφω (θ. αδύνατο ἀλιφ-)	»	ἀλ-ήλιφ-α
ἐλαύνω (θ. ἐλα-)	»	ἐλ-ήλα-κα
ἐλέγχομαι (θ. ἐλεγχ-)	»	ἐλ-ήλεγ-μαι
ἐμέω -ῶ (= κάνω εμετό) (θ. ἐμε-)	»	ἐμ-ήμε-κα
ἔρχομαι (θ. ἐλυθ-)	»	ἐλ-ήλυθ-α
ἐσθίω (= τρώγω) (θ. ἐδο-)	»	ἐδ-ήδο-κα
ὄμνυμι (= ορκίζομαι) (θ. ὀμο-)	»	ὀμ-ώμο-κα
(ἀπ)όλλυμι (= καταστρέφω, χάνω) (θ. ὀλε-)	»	ὀλ-ώλε-κα
(ἀπ)όλλυμαι (= καταστρέφομαι) (θ. ὀλ-)	»	ὄλ-ωλ-α (έχω καταστραφεί)

22-0012_88-163_18b.indd 140 12/10/2017 15:07

ὀρύττω (= σκάβω) (θ. ὀρυχ-)	»	ὀρ-ώρυχ-α
φέρω (θ. ἐνεκ-)	»	ἐν-ήνοχ-α
ἐγείρομαι (θ. ἐγερ-)	»	ἐγ-ήγερ-μαι (ἔχω σηκωθεί)
ἐγείρομαι (θ. ἐγορ-)	»	ἐγρ-ήγορ-α (είμαι άγρυπνος)

6. Το βοηθητικό ρήμα εἰμὶ (= είμαι)

274. Για το σχηματισμό των περιφραστικών χρόνων των ρημάτων στην αρχαία ελληνική χρησιμεύει το ρήμα εἰμὶ ως βοηθητικό (όπως στη νέα τα ρ. έχω και είμαι: έχω λύσει, είμαι λυμένος κτλ.).

275. Το ρ. εἰμὶ είναι ανώμαλο, και οι χρόνοι του στην οριστική είναι:

Ενεστώτας	εἰμὶ (είμαι), (θ. ἐσ-: ἐσ-μὶ = εἰμί· βλ. § 62, 7, β).
Παρατατ.	ἦ και ἦν (ήμουν), (θ. ἐσ-: ἔσ-α = ἔα = ἦ και με τελικό **ν** από αναλογία προς τον παρατ. των άλλων ρημάτων: ἦν).
Μέλλοντας	ἔσομαι (θα είμαι), (θ. ἐσ-: ἔσ-σομαι = ἔσομαι).

22-0012_88-163_18b.indd 141 12/10/2017 15:07

Αόριστος ἐ-γεν-όμην (υπήρξα, έγινα), (θ. γεν-) πβ. § 358.

Παρακείμ. γέ-γον-α (έχω υπάρξει, έχω γίνει), (θ. γεν = γον-· βλ. § 62, 6).

Υπερσυντ. ἐ-γε-γόν-ειν (είχα υπάρξει, είχα γίνει).

Από τους χρόνους αυτούς, για το σχηματισμό των περιφραστικών ρηματικών τύπων χρησιμοποιούνται ο ενεστώτας, ο παρατατικός και ο μέλλοντας, που κλίνονται κατά τον ακόλουθο τρόπο:

ΟΡΙΣΤΙΚΗ				
		Ενεστώτας	Παρατατικός	Μέλλοντας
Ενικ.	α΄	εἰμὶ (ἐσ-μί)	ἦ και ἦν	ἔσομαι (ἔσ-σομαι)
	β΄	εἶ (ἔσ-σι)	ἦσθα	ἔσῃ ή ἔσει
	γ΄	ἐσ-τὶ(ν)	ἦν	ἔσται
Πληθ.	α΄	ἐσ-μὲν	ἦ-μεν	ἐσόμεθα
	β΄	ἐσ-τὲ	ἦ-τε ή ἦσ-τε	ἔσεσθε
	γ΄	εἰ-σὶ(ν) (ἐσ-νσί)	ἦ-σαν	ἔσονται
Δυϊκ.	β΄	ἐσ-τὸν	ἦσ-τον	ἔσεσθον
	γ΄	ἐσ-τὸν	ἤσ-την	ἔσεσθον

22-0012_88-163_18b.indd 142 12/10/2017 15:07

ΥΠΟΤΑΚΤΙΚΗ		ΕΥΚΤΙΚΗ		ΠΡΟΣΤΑΚΤΙΚΗ
	Ενεστώτας		Μέλλοντας	Ενεστώτας
Ενικ. α΄	ῶ (ἔσ-ω)	εἴη-ν (ἐσ-ίη-ν)	ἐσοίμην	–
β΄	ῇ-ς	εἴη-ς	ἔσοι-ο	ἴσ-θι (αντί: ἔσ-θι)
γ΄	ῇ	εἴη	ἔσοι-το	ἔσ-τω
Πληθ. α΄	ῶ-μεν	εἴη-μεν ή εἶ-μεν	ἐσοί-μεθα	–
β΄	ῆ-τε	εἴη-τε ή εἶ-τε	ἔσοι-σθε	ἔσ-τε
γ΄	ῶ-σι(ν)	εἴη-σαν ή εἶ-εν	ἔσοι-ντο	ἔσ-των ή ὄν-των ή ἔσ-τωσαν
Δυϊκ. β΄	ῆ-τον	εἴη-τον ή εἶ-τον	ἔσοι-σθον	ἔσ-τον
γ΄	ῆ-τον	εἰή-την ή εἴ-την	ἐσοί-σθην	ἔσ-των

22-0012_88-163_18b.indd 143 12/10/2017 15:07

ΑΠΑΡΕΜΦΑΤΟ		ΜΕΤΟΧΗ	
Ενεστώτας	Μέλλο-ντας	Ενεστώτας	Μέλλοντας
εἶναι (ἔσ-ναι)	ἔσεσθαι	ὤν, γεν. ὄντος	ἐσόμενος
		οὖσα, γεν. οὔσης	ἐσομένη
		ὄν, γεν. ὄντος	ἐσόμενον

22-0012_88-163_18b.indd 144 12/10/2017 15:07

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ 2ου ΤΟΜΟΥ

Σελ.

11ο Κεφ. Ανώμαλα ουσιαστικά

1. Ανώμαλα κατά το γένος 10
2. Ετερόκλιτα 11
3. Μεταπλαστά 13
4. Ιδιόκλιτα 15
5. Άκλιτα 16
6. Ελλειπτικά 16

12ο Κεφ. Γενικά για τα επίθετα

1. Ορισμός, γένη και καταλήξεις των επιθέτων 18
2. Κλίση των επιθέτων 18

13ο Κεφ. Δευτερόκλιτα επίθετα

1. Ασυναίρετα δευτερόκλιτα επίθετα 20
2. Συνηρημένα δευτερόκλιτα επίθετα 25
3. Αττικόκλιτα επίθετα 30

14ο Κεφ. Τριτόκλιτα επίθετα

Α΄. Φωνηεντόληκτα επίθετα της γ΄ κλίσης 33

Β΄. Συμφωνόληκτα επίθετα της γ΄ κλίσης
I. Αφωνόληκτα 37
II. Ενρινόληκτα και υγρόληκτα 41
III. Σιγμόληκτα 46

22-0012_88-163_18b.indd 145 12/10/2017 15:07

15ο Κεφ. Ανώμαλα επίθετα

1. πολύς, πολλή, πολὺ 51
2. μέγας, μεγάλη, μέγα 52
3. πρᾶος, πραεῖα, πρᾶον 53
4. σῶς, σῶς, σῶν 54
5. φροῦδος, φρούδη, φροῦδον 54

16ο Κεφ. Κλίση των μετοχών

α) Μετοχές δευτερόκλιτες 55
β) Μετοχές τριτόκλιτες 55

17ο Κεφ. Παραθετικά

1. Βαθμοί και παραθετικά των επιθέτων 63
2. Κανονικός σχηματισμός μονολεκτικών παραθετικών 65
3. Παραθετικά σε -ότερος, -ότατος και -ώτερος, -ώτατος 67
4. Αναλογικός σχηματισμός παραθετικών
α) -έστερος, -έστατος 67
β) -ούστερος, -ούστατος 68
γ) -ίστερος, -ίστατος 69
δ) -αίτερος, -αίτατος 70
5. Ανώμαλα παραθετικά 71
6. Κλίση των συγκριτικών σε -ίων, -ιον (και -ων, -ον) 74
7. Περιφραστικά παραθετικά. Παραθετικά μετοχών 75

22-0012_88-163_18b.indd 146 12/10/2017 15:07

8. Ελλειπτικά παραθετικά 76
9. Παραθετικά επιρρημάτων 77

18ο Κεφ. Αριθμητικά

Α΄. Αριθμητικά επίθετα 80
1. Είδη αριθμ. επιθέτων 80
2. Κλίση αριθμ. επιθέτων 81

Β΄. Αριθμητικά ουσιαστικά 82

Γ΄. Αριθμητικά επιρρήματα 83
Παρατηρήσεις στα αριθμητικά 83
α) Θέματα των αριθμητικών 83
β) Εκφορά των σύνθετων αριθμών 85
γ) Εκφορά των κλασματικών αριθμών 86
δ) Γραφική παράσταση των αριθμών 87
Πίνακας των αριθμητικών 88

19ο Κεφ. Αντωνυμίες

Είδη αντωνυμιών 96
1. Προσωπικές 96
2. Δεικτικές 97
3. Οριστική ή επαναληπτική 101
4. Κτητικές 102
5. Αυτοπαθητικές 103
6. Αλληλοπαθητική 105
7. Ερωτηματικές 105
8. Αόριστες 107

22-0012_88-163_18b.indd 147 12/10/2017 15:07

Επιμεριστικές 109
9. Αναφορικές 110
Συσχετικές αντωνυμίες 114
Πίνακας των συσχετικών αντωνυμιών 114

20ό Κεφ. Ρήμα. Στοιχεία του ρήματος

Α΄. Ορισμός και παρεπόμενα του ρήματος 116
1. Διαθέσεις 116
2. Αριθμοί 117
3. Πρόσωπα 118
4. Εγκλίσεις. Ονοματικοί τύποι 118
5. Χρόνοι 120
I. Οι χρόνοι στην οριστική 120
Πίνακας των χρόνων της οριστικής 122
II. Οι χρόνοι στις άλλες εγκλίσεις 124
6. Φωνές 124
7. Συζυγίες 125

Β΄. Στοιχεία του σχηματισμού του ρήματος 125
1. Κατάληξη 126
2. Θέμα 126
3. Χαρακτήρας. Διαίρεση των ρημάτων κατά το χαρακτήρα 128
Πίνακας με τη διαίρεση των ρημάτων (κατά συζυγία και χαρακτήρα) 129
4. Αύξηση 131
α) Ομαλή αύξηση στα απλά ρήματα 131
β) Ομαλή αύξηση στα σύνθετα ρήματα 132

22-0012_88-163_18b.indd 148 12/10/2017 15:07

γ) Ανώμαλη αύξηση 133
5. Αναδιπλασιασμός 135
α) Ομαλός αναδιπλ. στα απλά ρήματα 135
β) Ομαλός αναδιπλ. στα σύνθετα ρήματα 137
γ) Ανώμαλος αναδιπλ. 138
δ) Αττικός αναδιπλ. 139
6. Το βοηθητικό ρήμα εἰμὶ 141

22-0012_88-163_18b.indd 149 12/10/2017 15:07

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ

22-0012_164-231_18b.indd 1 18/10/2017 11:30

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΡΧΙΚΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

Συγγραφέας: **ΜΙΧ. Χ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ**

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΑΝΕΚΔΟΣΗΣ

Η επανέκδοση του παρόντος βιβλίου πραγματοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών & Εκδόσεων «Διόφαντος» μέσω ψηφιακής μακέτας, η οποία δημιουργήθηκε με χρηματοδότηση από το ΕΣΠΑ / ΕΠ «Εκπαίδευση & Διά Βίου Μάθηση» / Πράξη «ΣΤΗΡΙΖΩ».

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

ΕΣΠΑ 2007-2013
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Οι διορθώσεις πραγματοποιήθηκαν κατόπιν έγκρισης του Δ.Σ. του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

22-0012_164-231_18b.indd 2 18/10/2017 11:30

Η αξιολόγηση, η κρίση των προσαρμογών και η επιστημονική επιμέλεια του προσαρμοσμένου βιβλίου πραγματοποιείται από τη Μονάδα Ειδικής Αγωγής του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής.

Η προσαρμογή του βιβλίου για μαθητές με μειωμένη όραση από το ΙΤΥΕ – ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ πραγματοποιείται με βάση τις προδιαγραφές που έχουν αναπτυχθεί από ειδικούς εμπειρογνώμονες για το ΙΕΠ.

ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ
ΓΙΑ ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ

ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ

22-0012_164-231_18b.indd 3 18/10/2017 11:30

22-0012_164-231_18b.indd 4 18/10/2017 11:30

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΜΙΧ. Χ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

Η συγγραφή και η επιστημονική επιμέλεια του βιβλίου πραγματοποιήθηκε υπό την αιγίδα του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ

ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ – ΛΥΚΕΙΟΥ

Τόμος 3ος

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ
ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

22-0012_164-231_18b.indd 5 18/10/2017 11:30

Το βιβλίο αυτό είναι συνοψισμένη μορφή του έργου «Γραμματική της αρχαίας ελληνικής» του Μιχ. Χ. Οικονόμου, έκδοσης 1971 του Ινστιτούτου Νεοελληνικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (Ιδρύματος Μανόλη Τριανταφυλλίδη).

Η συνόψιση του βιβλίου έγινε με ευθύνη του Κέντρου Εκπαιδευτικών Μελετών και Επιμορφώσεως (ΚΕΜΕ).

22-0012_164-231_18b.indd 6 18/10/2017 11:30

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

(Ανεξάρτητα από το γένος, τον αριθμό και την πτώση της κάθε συντομογραφίας, νοούνται ανάλογα με τα συμφραζόμενα, και τα άλλα γένη, οι πτώσεις και οι αριθμοί, καθώς και τα παράγωγα επιρρήματα).

αδύν(ατο)

αθροιστ(ικό)

αιγυπτ(ιακός)

αιτ-ιατ(ική)

αιτιολογ(ικός)

αι(ώνας)

αμετάβ(ατο)

αναδιπλ(ασιασμός)

αναφορ(ικός)

αντίθ(ετο)

αντων(υμία)

ανώμ(αλο)

αόρ(ιστος)

απαρ-έμφ(ατο)

αποθετ(ικό)

απρόσ(ωπο)

αριθμ-ητ(ικό)

αρ-ιθμ(ός)

αρσ-εν(ικό)

αρχ(αίος)

αρχ(ικός)

ασυναίρ(ετος)

αττ(ικός)

αύξ(ηση)

αφηρημ(ένο)

αφωνόλ(ηκτα)

άχρ(ηστος)

αχώρ(ιστο)

βαρύτ(ονα)

βλ(έπε)

γεν(ική)

γραμμ(ατικός)

22-0012_164-231_18b.indd 5 18/10/2017 11:30

δευτερόκλ(ιτα)

δηλ(αδή)

διαζευκτ(ικός)

διάθ(εση)

δικατάλ(ηκτα)

δοτ(ική)

δυϊκ(ός)

ελλ-ην(ικός)

εμπρόθ(ετος)

ενεργ-ητ(ικός)

ενεστ-ώτ(ας)

ενεστ-ωτ(ικός)

εν-ικ(ός)

ενν(οεῖται)

ενρινόλ(ηκτα)

επίθ(ετο)

επιθ(ετικός)

επίρρ(ημα)

επιρρ(ηματικός)

επιφων(ήματα)

επιφωνηματ(ικός)

ευκτ(ική)

εύχρ(ηστος)

θ(έμα)

θέμ(ατος)

θεματ(ικό)

θετ(ικός)

θηλ(υκό)

ιστ(ορικοί)

ιων(ικό)

κ(αι) α(κόλουθα) [ύστερα από αριθμό]

κ(αι) ά(λλα)

κ(αι) α(λλού)

κ(αι) ε(ξής)

κ(αι) τ(α) λ(οιπά)

κατ-άλ(ηξη)

κατάλ(ογος)

καταχρηστ(ικός)

κάτ(οικος)

κεφ(άλαιο)

κλ-ητ(ική)

22-0012_164-231_18b.indd 6 18/10/2017 11:30

κλ-ίσ(η)

κύρ(ιο)

κυριολ(εκτικά)

λ(έξη)

λ(όγου) χ(άρη)

μέλλ-οντ(ας)

μέσ(ος)

μεταβ(ατικό)

μ(ε)τ(α)β(ατικό)

μεταγ-εν(έστερος)

μ(ε)τ(α)γ(ε)ν(έστερο)

μετάθ(εση)

μεταφορ(ικά)

μ(ε)τ(α)φ(ορικά)

μ(ετά) Χ(ριστόν)

μετ(οχή)

μονολεκτ(ικός)

Νεοελλ-ην(ική)

Γραμμ(ατική)

νεοελλ(ηνικός)

νεότ(ερα)

οδοντ(ικός)

Ο(ργανισμός) Ε(κδόσεως)

Σ(χολικών) Β(ιβλίων)

ομηρ(ικό)

όν(ομα)

ον-όμ(ατα)

ον-ομ-αστ(ική)

οξύτ(ονα)

ορθογραφ(ικός)

οριστ(ική)

ουδ-έτ(ερο)

ουσ-ιαστ(ικό)

παθ-ητ(ικός)

π(αρά)β(αλε)

παράγ(ωγα)

παραγωγ(ικός)

π(αραδείγματος) χ(άρη)

παρακ-είμ(ενος)

π(α)ρ(α)κ(εί)μ(ενος)

παρασύνθ(ετο)

παρατ-ατ(ικός)

22-0012_164-231_18b.indd 7 18/10/2017 11:30

π(α)ρ(α)τ(ατικός)

παραχωρητ(ικός)

παροξύτ(ονα)

περισπώμ(ενα)

περιφρ-αστ(ικός)

πίν(ακας)

πλ-ηθ-υντ(ικός)

ποιητ(ικός)

πρόθ(εση)

προσδ(ιορισμός)

προσηγ-ορ(ικό)

προστ-ακτ(ική)

προσ-ωπ(ικός)

πρόσ(ωπο)

προφ(έρεται)

προφ(ορά)

π(ρο) Χ(ριστού)

ρ-ήμ(α)

ρ-ημ-ατ(ικός)

σ-ελ(ίδα)

σημ(είωση)

σημασ(ία)

σιγμόλ(ηκτα)

σπάν(ια)

σπαν(ιότερα)

στερητ(ικό)

συγκρ(ιτικός)

συγχων(ευμένη)

συζ(υγία)

συμπερασματ(ικός)

σύμφ(ωνο)

συμφωνόλ(ηκτα)

συναίρ(εση)

σύνδ(εσμος)

συνηθ(έστερα)

συνήθ(ως)

συνηρ-ημ(ένος)

συνθ-ετ(ικό)

σύνθ(ετο)

συντ-ελ-εσμ(ένος)

συνών(υμα)

τρικατάλ(ηκτα)

22-0012_164-231_18b.indd 8 18/10/2017 11:30

υγρόλ(ηκτα)

υπερθ(ετικός)

υπερσ-υντ-έλ(ικος)

υποθετ(ικός)

υποκείμ(ενο)

υποκορ(ιστικό)

υποσημ(είωση)

υπ-οτ-ακτ(ική)

φων(ήεν)

φωνηεντόλ(ηκτα)

χαρακτ(ήρας)

χρον(ικός)

χρ(όνοι)

§ παράγραφος

§§ παράγραφοι

˘ θέση βραχύχρονου φωνήεντος

¯ θέση μακρόχρονου φωνήεντος

22-0012_164-231_18b.indd 9 18/10/2017 11:30

21ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΡΗΜΑΤΑ ΤΗΣ Α΄ ΣΥΖΥΓΙΑΣ (ΣΕ -Ω) ΒΑΡΥΤΟΝΑ

276. Στα βαρύτονα ρήματα της α΄ συζυγίας, όπως είδαμε (§ 264 και § 265), ανήκουν: α) τα **φωνηεντόληκτα ασυναίρετα:** λύ-ω, παιδεύ-ω κ.ά.· β) τα **αφωνόληκτα** (δηλ. όσα έχουν χαρακτήρα κ, γ, χ - π, β, φ - τ, δ, θ):

277. ΒΑΡΥΤΟΝΟ ΦΩΝΗΕΝΤΟΛΗΚΤΟ ΡΗΜΑ

Χρόνοι	Αριθμοί	ΟΡΙΣΤΙΚΗ	ΥΠΟΤΑΚΤΙΚΗ
Ενεστ.	Ενικ.	λ'ῡ-ω λύ-εις λύ-ει	λύ-ω λύ-ῃς λύ-ῃ
	Πληθ.	λύ-ομεν λύ-ετε λύ-ουσι(ν)	λύ-ωμεν λύ-ητε λύ-ωσι(ν)
	Δυϊκ.	— λύ-ετον λύ-ετον	— λύ-ητον λύ-ητον
Παρατ.	Ενικ.	ἔ-λῡ-ον ἔ-λυ-ες ἔ-λυ-ε	
	Πληθ.	ἐ-λύ-ομεν ἐ-λύ-ετε ἔ-λυ-ον	
	Δυϊκ.	— ἐ-λύ-ετον ἐ-λυ-έτην	

22-0012_164-231_18b.indd 10 18/10/2017 11:30

πλέκ-ω, γράφ-ω, πείθ-ω κ.ά.· γ) τα **υγρόληκτα** και **εν-ρινόληκτα** (δηλ. όσα έχουν χαρακτήρα λ, ρ - μ, ν): ἀγγέλλ-ω, σπείρ-ω, νέμ-ω, μέν-ω κ.ά.

Παρακάτω δίνεται ως παράδειγμα η κλίση του ρ. λύω - λύομαι (βαρύτονο ρήμα, φωνηεντόληκτο). Με βάση το ρήμα αυτό και με ορισμένες διαφορές κλίνεται καθεμιά από τις παραπάνω κατηγορίες ρημάτων.

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΗΣ ΦΩΝΗΣ (λύ-ω, θ. λῡ- και λῠ-)

ΕΥΚΤΙΚΗ	ΠΡΟΣΤΑΚΤΙΚΗ	ΑΠΑΡ.	ΜΕΤΟΧΗ
λύ-οιμι λύ-οις λύ-οι	– λῦ-ε λυ-έτω	λύ-ειν	λύ-ων
λύ-οιμεν λύ-οιτε λύ-οιεν	– λύ-ετε λυ-όντων[2] ή λυ-έτωσαν		λύ-ουσα
– λύ-οιτον λυ-οίτην	– λύ-ετον λυ-έτων		λῦ-ον

22-0012_164-231_18b.indd 11 18/10/2017 11:30

Χρόνοι	Αριθμοί	ΟΡΙΣΤΙΚΗ	ΥΠΟΤΑΚΤΙΚΗ
Μέλ-λοντ.	Ενικ.	λ'ῡ-σω λύ-σεις λύ-σει	
	Πληθ.	λύ-σομεν λύ-σετε λύ-σουσι(ν)	
	Δυϊκ.	— λύ-σετον λύ-σετον	
Αόρι-στος	Ενικ.	ἔ-λῡ-σα ἔ-λυ-σας ἔ-λυ-σε(ν)	λύ-σω λύ-σῃς λύ-σῃ
	Πληθ.	ἐ-λύ-σαμεν ἐ-λύ-σατε ἔ-λυ-σαν	λύ-σωμεν λύ-σητε λύ-σωσι(ν)
	Δυϊκ.	— ἐ-λύ-σατον ἐ-λυ-σάτην	— λύ-σητον λύ-σητον

22-0012_164-231_18b.indd 12 18/10/2017 11:30

ΕΥΚΤΙΚΗ	ΠΡΟΣΤΑΚΤΙΚΗ	ΑΠΑΡ.	ΜΕΤΟΧΗ
λύ-σοιμι λύ-σοις λύ-σοι			λύ-σων
λύ-σοιμεν λύ-σοιτε λύ-σοιεν		λύ-σειν	λύ-σουσα
– λύ-σοιτον λυ-σοίτην			λῦ-σον
λύ-σαιμι λύ-σαις ἡ λύ-σει-ας λύ-σαι ἡ λύ-σειε(ν)[1]	– λῦ-σον λυ-σάτω		λύ-σας
λύ-σαιμεν λύ-σαιτε λύ-σαιεν ἡ λύ-σειαν	– λύ-σατε λυ-σάντων[2] ἡ λυ-σάτωσαν	λῦ-σαι	λύ-σασα
– λύ-σαιτον λυ-σαίτην	– λύ-σατον λυ-σάτων		λῦ-σαν

1. Οι τύποι της ευκτικής του αορ. σε -ειας, -ειε(ν), -ειαν λέγονται **αιολικοί** και είναι πιο εύχρηστοι από τους άλλους. 2. Οι τύποι του γ΄ πληθυντικού της προστακτικής σε -ντων είναι πιο εύχρηστοι από τους τύπους σε -τωσαν.

22-0012_164-231_18b.indd 13 18/10/2017 11:30

Χρόνοι		Αριθμοί	ΟΡΙΣΤΙΚΗ	ΥΠΟΤΑΚΤΙΚΗ
Παρα-κείμε-νος	1.	Ενικ.	λέ-λῠ-κα λέ-λυ-κας λέ-λυ-κε	λε-λύ-κω λε-λύ-κῃς λε-λύ-κῃ
		Πληθ.	λε-λύ-καμεν λε-λύ-κατε λε-λύ-κασι(ν)	λε-λύ-κωμεν λε-λύ-κητε λε-λύ-κωσι(ν)
		Δυϊκ.	— λε-λύ-κατον λε-λύ-κατον	— λε-λύ-κητον λε-λύ-κητον
	2.	Ενικ.	λε-λυ-κὼς -κυῖα -κὸς ὦ ᾖς ᾖ[3]	
		Πληθ.	λε-λυ-κότες -κυῖαι -κότα ὦμεν ἦτε ὦσι	
		Δυϊκ.	λε-λυ-κότε -κυία -κότε — ἦτον	

1. Μονολεκτ. 2. Περιφραστ.

3. Ο περιφραστικός παρακείμ. στην υποτακτική και την ευκτική της ενεργητικής φωνής είναι πιο εύχρηστος από το μονολεκτικό· στην προστακτική της

22-0012_164-231_18b.indd 14 18/10/2017 11:30

ΕΥΚΤΙΚΗ	ΠΡΟΣΤΑ-ΚΤΙΚΗ	ΑΠΑΡ.	ΜΕΤΟΧΗ
λε-λύ-κοιμι λε-λύ-κοις λε-λύ-κοι	(εύχρηστος ο περιφρα-στικός)	λε-λυ-κέναι	λε-λυ-κὼς
λε-λύ-κοιμεν λε-λύ-κοιτε λε-λύ-κοιεν			λε-λυ-κυῖα
— λε-λύ-κοιτον λε-λυ-κοίτην			λε-λυ-κὸς
λελυκὼς κτλ. εἴην εἴης εἴη[3]	λελυκὼς κτλ. — ἴσθι ἔστω		
λελυκότες κτλ. εἴημεν (εἶμεν) εἴητε (εἶτε) εἴησαν (εἶεν)	λελυκότες κτλ. — ἔστε ἔστων		
λελυκότε κτλ. — εἴητον (εἶτον) εἰήτην (εἴτην)	λελυκότε κτλ. — ἔστον ἔστων		

ενεργητικής φωνής κανονικά σχηματίζεται μόνο περιφραστικός παρακείμενος (σπάνια μονολεκτικός: λέ-λυ-κε, λε-λυ-κέτω κτλ.).

22-0012_164-231_18b.indd 15 18/10/2017 11:30

Χρόνοι	Αριθμοί	ΟΡΙΣΤΙΚΗ	ΥΠΟΤΑΚΤΙΚΗ
Υπερ-συντέλ.	Ενικ.	ἐ-λε-λύ-κειν[1] ἐ-λε-λύ-κεις[1] ἐ-λε-λύ-κει[1]	
	Πληθ.	ἐ-λε-λύ-κεμεν[2] ἐ-λε-λύ-κετε[2] ἐ-λε-λύ-κεσαν[2]	
	Δυϊκ.	ἐ-λε-λύ-κετον ἐ-λε-λυ-κέτην	
Συντελ. Μέλλο-ντας	Ενικ.	λε-λυ-κὼς κτλ. ἔσομαι ἔσει (-ῃ) ἔσται	
	Πληθ.	λε-λυ-κότες κτλ. ἐσόμεθα ἔσεσθε ἔσονται	
	Δυϊκ.	λε-λυ-κότε κτλ. – ἔσεσθον ἔσεσθον	

1. Αρχαιότεροι τύποι: ἐλελύκη(ν), ἐλελύκης, ἐλελύ-κη. 2. Μεταγενέστεροι τύποι: ἐλελύκειμεν, ἐλελύκει-τε, ἐλελύκεισαν.

22-0012_164-231_18b.indd 16 18/10/2017 11:30

ΕΥΚΤΙΚΗ	ΠΡΟΣΤΑ-ΚΤΙΚΗ	ΑΠΑΡ.	ΜΕΤΟΧΗ
λελυκὼς ἐσοίμην ἔσοιο ἔσοιτο			
λελυκότες ἐσοίμεθα ἔσοισθε ἔσοιντο		λελυκὼς ἔσεσθαι	λελυκὼς ἐσόμενος
λελυκότε – ἔσοισθον ἐσοίσθην			

22-0012_164-231_18b.indd 17 18/10/2017 11:30

278. ΒΑΡΥΤΟΝΟ ΦΩΝΗΕΝΤΟΛΗΚΤΟ ΡΗΜΑ ΜΕΣΗΣ
(λύ-ομαι = λύνω τον εαυτό μου)

Χρόνοι	Αριθμοί	ΟΡΙΣΤΙΚΗ	ΥΠΟΤΑΚΤΙΚΗ
Ενεστ.	Ενικ.	λ'ῡ-ομαι λύ-ῃ(-ει)[1] λύ-εται	λύ-ωμαι λύ-ῃ λύ-ηται
	Πληθ.	λυ-όμεθα λύ-εσθε λύ-ονται	λυ-ώμεθα λύ-ησθε λύ-ωνται
	Δυϊκ.	— λύ-εσθον λύ-εσθον	— λύ-ησθον λύ-ησθον
Παρατ.	Ενικ.	ἐ-λῡ-όμην ἐ-λύ-ου ἐ-λύ-ετο	
	Πληθ.	ἐ-λυ-όμεθα ἐ-λύ-εσθε ἐ-λύ-οντο	
	Δυϊκ.	— ἐ-λύ-εσθον ἐ-λυ-έσθην	

1. Οι τύποι του β΄ ενικού της μέσης φωνής σε -ει έγιναν αργότερα πιο εύχρηστοι από τους αρχαιότερους τύπους σε -ῃ. Αλλά γράφεται πάντα με -ει το β΄ εν. των ρ. βούλομαι, οἴομαι, ὄψομαι: βούλει, οἴει, ὄψει.

22-0012_164-231_18b.indd 18 18/10/2017 11:30

ΦΩΝΗΣ (§ 258, β) ΜΕ ΜΕΣΗ ΔΙΑΘΕΣΗ (§ 247, β)

ΕΥΚΤΙΚΗ	ΠΡΟΣΤΑΚΤΙΚΗ	ΑΠΑΡ.	ΜΕΤΟΧΗ
λυ-οίμην λύ-οιο λύ-οιτο	– λύ-ου λυ-έσθω	λύ-εσθαι	λυ-όμενος
λυ-οίμεθα λύ-οισθε λύ-οιντο	– λύ-εσθε λυ-έσθων[2] ή λυ-έσθωσαν		λυ-ομένη
– λύ-οισθον λυ-οίσθην	– λύ-εσθον λυ-έσθων		λυ-όμενον

2. Οι τύποι του γ΄ πλ. της προστακτικής σε -σθων είναι πιο εύχρηστοι από τους τύπους σε -σθωσαν. 3. Στην προστακτική της μέσης φωνής ο μονολεκτικός παρακείμενος είναι πιο εύχρηστος από τον περιφραστικό (λελυμένος -η -ον ἴσθι, ἔστω κτλ.).

22-0012_164-231_18b.indd 19 18/10/2017 11:30

Χρόνοι	Αριθμοί	ΟΡΙΣΤΙΚΗ	ΥΠΟΤΑΚΤΙΚΗ
Μέσος Μέλλ.	Ενικ.	λύ-σομαι λύ-σῃ(-ει)[1] λύ-σεται	
	Πληθ.	λυ-σόμεθα λύ-σεσθε λύ-σονται	
	Δυϊκ.	– λύ-σεσθον λύ-σεσθον	
Μέσος Αόριστος α΄	Ενικ.	ἐ-λῡ-σάμην ἐ-λύ-σω ἐ-λύ-σατο	λύ-σωμαι λύ-σῃ λύ-σηται
	Πληθ.	ἐ-λυ-σάμεθα ἐ-λύ-σασθε ἐ-λύ-σαντο	λυ-σώμεθα λύ-σησθε λύ-σωνται
	Δυϊκ.	– ἐ-λύ-σασθον ἐ-λυ-σάσθην	– λύ-σησθο λύ-σησθον

1. Οι τύποι του β΄ ενικού της μέσης φωνής σε -ει έγιναν αργότερα πιο εύχρηστοι από τους αρχαιότερους τύπους σε -ῃ. Αλλά γράφεται πάντα με -ει το β΄ εν. των ρ. βούλομαι, οἴομαι, ὄψομαι: βούλει, οἴει, ὄψει.

22-0012_164-231_18b.indd 20 18/10/2017 11:30

ΕΥΚΤΙΚΗ	ΠΡΟΣΤΑΚΤΙΚΗ	ΑΠΑΡ.	ΜΕΤΟΧΗ
λυ-σοίμην λύ-σοιο λύ-σοιτο		λύ-σεσθαι	
λυ-σοίμεθα λύ-σοισθε λύ-σοιντο			
– λύ-σοισθον λυ-σοίσθην			
λυ-σαίμην λύ-σαιο λύ-σαιτο	– λῦ-σαι λυ-σάσθω		λυ-σάμενος
λυ-σαίμεθα λύ-σαισθε λύ-σαιντο	– λύ-σασθε λυ-σάσθων[2] ή λυ-σάσθωσαν	λύ-σασθαι	λυ-σαμένη
– λύ-σαισθον λυ-σαίσθην	– λύ-σασθον λυ-σάσθων		λυ-σάμενον

---

2. Οι τύποι του γ΄ πλ. της προστακτικής σε -σθων είναι πιο εύχρηστοι από τους τύπους σε -σθωσαν.

22-0012_164-231_18b.indd 21 18/10/2017 11:30

Χρόνοι	Αριθμοί	ΟΡΙΣΤΙΚΗ	ΥΠΟΤΑΚΤΙΚΗ
Παρακείμ.	Ενικ.	λέ-λῠ-μαι λέ-λυ-σαι λέ-λυ-ται	λελυμένος -η -ον ὦ ᾖς ᾖ
	Πληθ.	λε-λύ-μεθα λέ-λυ-σθε λέ-λυ-νται	λελυμένοι -αι -α ὦμεν ἦτε ὦσι(ν)
	Δυϊκ.	– λέ-λυ-σθον λέ-λυ-σθον	λελυμένω -α -ω – ἦτον ἦτον
Υπερσυ-ντέλ.	Ενικ.	ἐ-λε-λ'ῠ-μην ἐ-λέ-λυ-σο ἐ-λέ-λυ-το	
	Πληθ.	ἐ-λε-λύ-μεθα ἐ-λέ-λυ-σθε ἐ-λέ-λυ-ντο	
	Δυϊκ.	– ἐ-λέ-λυ-σθον ἐ-λε-λύ-σθην	

22-0012_164-231_18b.indd 22 18/10/2017 11:30

ΕΥΚΤΙΚΗ	ΠΡΟΣΤΑΚΤΙΚΗ	ΑΠΑΡ.	ΜΕΤΟΧΗ
λελυμένος -η -ον εἴην εἴης εἴη	— λέ-λυ-σο λε-λύ-σθω[3]	λε-λύ-σθαι	λε-λυ-μένος
λελυμένοι -αι -α εἴημεν (εἶμεν) εἴητε (εἶτε) εἴησαν (εἶεν)	— λέ-λυ-σθε λε-λύ-σθων[2] ή -σθωσαν		λε-λυ-μένη
λελυμένω -α -ω — εἴητον (εἶτον) εἰήτην (εἴτην)	— λέ-λυ-σθον λε-λύ-σθων		λε-λυ-μένον

3. Στην προστακτική της μέσης φωνής ο μονολεκτικός παρακείμενος είναι πιο εύχρηστος από τον περιφραστικό (λελυμένος -η -ον ἴσθι, ἔστω κτλ.).

22-0012_164-231_18b.indd 23 18/10/2017 11:30

Χρόνοι		Αριθμοί	ΟΡΙΣΤΙΚΗ	ΥΠΟΤΑΚΤΙΚΗ	
Συντελε-σμένος Μέλλ.	1,	Ενικ.	λε-λ'ῡ-σομαι -σῃ (-σει)[1] -σεται		
		Πληθ.	λε-λυ-σόμεθα -σεσθε -σονται		
		Δυϊκ.	– λε-λύ-σεσθον -σεσθον		
	2,	Ενικ.	λελυμένος -η -ον ἔσομαι ἔσει ἔσται		
		Πληθ.	λελυμένοι -αι -α ἐσόμεθα ἔσεσθε ἔσονται		
		Δυϊκ.	λελυμένω -α -ω – ἔσεσθον ἔσεσθον		

1. Μονολεκτ. **2.** Περιφραστ.

1. Βλ. υποσ. 1 σελ. 18 / 168.

22-0012_164-231_18b.indd 24 18/10/2017 11:30

	ΕΥΚΤΙΚΗ	ΠΡΟΣ-ΤΑΚΤΙ-ΚΗ	ΑΠΑΡ.	ΜΕΤΟΧΗ
	λε-λυ-σοίμην -σοιο -σοιτο			λε-λυ-σόμενος
	λε-λυ-σοίμεθα -σοισθε -σοιντο		λε-λύ-σεσθαι	λε-λυ-σομένη
	– λε-λύ-σοισθον -σοίσθην			λε-λυ-σόμενον
	λελυμένος -η -ον ἐσοίμην ἔσοιο ἔσοιτο			λελυμένος ἐσόμενος κτλ.
	λελυμένοι -αι -α ἐσοίμεθα ἔσοισθε ἔσοιντο		λελυμένος ἔσεσθαι	
	λελυμένω -α -ω – ἔσοισθον ἐσοίσθην			

22-0012_164-231_18b.indd 25 18/10/2017 11:30

279. ΒΑΡΥΤΟΝΟ ΦΩΝΗΕΝΤΟΛΗΚΤΟ ΡΗΜΑ ΜΕΣΗΣ (§ 258, β)

Χρόνοι	Αριθμοί	ΟΡΙΣΤΙΚΗ	ΥΠΟΤΑΚΤΙΚΗ
Ενεστ.	Ενικ.	λύ-ομαι λύ-ῃ(-ει) λύ-εται κτλ.	λύ-ωμαι λύ-ῃ λύ-ηται κτλ.
		(όπως στη μέση διάθεση)	
Παρατ.	Ενικ.	ἐ-λυ-όμην ἐ-λύ-ου ἐ-λύ-ετο κτλ.	
Παθητ. Μέλλοντας α΄	Ενικ.	λυ-θήσομαι λυ-θήσῃ(-σει) λυ-θήσεται	
	Πληθ.	λυ-θησόμεθα λυ-θήσεσθε λυ-θήσονται	
	Δυϊκ.	— λυ-θήσεσθον λυ-θήσεσθον	

22-0012_164-231_18b.indd 26 18/10/2017 11:30

ΦΩΝΗΣ ΜΕ ΠΑΘΗΤΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ (§ 247, γ)
(λύ-ομαι = λύνομαι από άλλον)

ΕΥΚΤΙΚΗ	ΠΡΟΣΤΑ-ΚΤΙΚΗ	ΑΠΑΡ.	ΜΕΤΟΧΗ
λυ-οίμην λύ-οιο λύ-οιτο κτλ. (όπως στη μέση διάθεση)	λύ-ου λυ-έσθω κτλ.	λύ-εσθαι	λυόμενος
λυ-θησοίμην λυ-θήσοιο λυ-θήσοιτο			λυ-θησόμενος
λυ-θησοίμεθα λυ-θήσοισθε λυ-θήσοιντο		λυ-θήσεσθαι	λυ-θησομένη
— λυ-θήσοισθον λυ-θησοίσθην			λυ-θησόμενον

22-0012_164-231_18b.indd 27 18/10/2017 11:30

Χρόνοι	Αριθμοί	ΟΡΙΣΤΙΚΗ	ΥΠΟΤΑΚΤΙΚΗ
Παθητ. Αόριστος α΄	Ενικ.	ἐ-λύ-θην ἐ-λύ-θης ἐ-λύ-θη	λυ-θῶ λυ-θῇς λυ-θῇ
	Πληθ.	ἐ-λύ-θημεν ἐ-λύ-θητε ἐ-λύ-θησαν	λυ-θῶμεν λυ-θῆτε λυ-θῶσι(ν)
	Δυϊκ.	– ἐ-λύ-θητον ἐ-λυ-θήτην	– λυ-θῆτον λυ-θῆτον[1]
Παρακ.	Ενικ.	λέ-λυ-μαι λέ-λυ-σαι λέ-λυ-ται κτλ.	λελυμένος ὦ ᾖς ᾖ κτλ.
		(όπως στη μέση διάθεση)	

1. Οι τύποι αυτοί σχηματίστηκαν με συναίρεση από τους τύπους λυ-θή-ω, λυ-θή-ῃς, λυ-θή-ῃ κτλ.
2. Από τους τύπους λυ-θε-ίη-ν, λυ-θε-ίη-ς, λυ-θε-ίη, λυ-θε-ίη-μεν ή λυ-θε-ῖ-μεν κτλ. (βλ. § 283).
3. Οι τύποι λυθεῖμεν, λυθεῖτε, λυθεῖεν είναι πιο εύχρηστοι από τους τύπους λυθείημεν, λυθείητε, λυθείησαν.

22-0012_164-231_18b.indd 28 18/10/2017 11:30

ΕΥΚΤΙΚΗ	ΠΡΟΣΤΑΚΤΙΚΗ	ΑΠΑΡ.	ΜΕΤΟΧΗ
λυ-θείην[2] λυ-θείης λυ-θείη	– λύ-θητι[4] λυ-θήτω	λυ-θῆναι[5]	λυ-θεὶς
λυ-θείημεν (-θεῖμεν) λυ-θείητε (-θεῖτε) λυ-θείησαν (-θεῖεν)[3]	– λύ-θητε λυ-θέντων ή λυ-θήτωσαν		λυ-θεῖσα
– λυ-θεῖτον λυ-θείτην	– λύ-θητον λυ-θήτων		λυ-θὲν[6]
λελυμένος -η -ον εἴην εἴης εἴη κτλ.	– λέ-λυ-σο λε-λύ-σθω κτλ.	λε-λύ-σθαι	λε-λυ-μένος
(όπως στη μέση διάθεση)			

4. Από αρχικό τύπο λύθηθι. -
5. Με συναίρεση από αρχικό τύπο λυ-θη-έναι. -
6. Από αρχικούς τύπους λυ-θέ-ντ-ς, λυ-θέ-ντ-ια, λυ-θὲ-ντ (βλ. § 64, 6, § 67, 2 γ και § 64, 7).

22-0012_164-231_18b.indd 29 18/10/2017 11:30

Χρόνοι	Αριθμοί	ΟΡΙΣΤΙΚΗ	ΥΠΟΤΑΚΤΙΚΗ
Υπερσ.	Ενικ.	ἐ-λε-λύ-μην ἐ-λέ-λυ-σο ἐ-λέ-λυ-το κτλ. (όπως στη μέση διάθεση)	
Συντελ. Μέλλοντας	Ενικ.	λε-λύ-σομαι λε-λύ-σῃ(-ει) λε-λύ-σεται κτλ.	

Γενικές παρατηρήσεις στο σχηματισμό των ρηματικών τύπων της α΄ συζυγίας

1. Συστατικά μέρη των μονολεκτικών τύπων

280. Οι διάφοροι μονολεκτικοί τύποι των ρημάτων της α΄ συζυγίας δε σχηματίζονται μόνο από ένα γυμνό θέμα και μια κατάληξη, παρά και από άλλα στοιχεία. Έτσι συστατικά μέρη των μονολεκτικών τύπων στα ρήματα της α΄ συζυγίας είναι: η **προσωπική κατάληξη,** το

22-0012_164-231_18b.indd 30 18/10/2017 11:30

ΕΥΚΤΙΚΗ	ΠΡΟΣ-ΤΑ-ΚΤΙ-ΚΗ	ΑΠΑΡ.	ΜΕΤΟΧΗ
λε-λυ-σοίμην λε-λύ-σοιο λε-λύ-σοιτο (όπως στη μέση διάθεση)		λε-λύ-σεσθαι	λε-λυ-σόμενος

θεματικό φωνήεν, το **εγκλιτικό φωνήεν,** ο **χρονικός χαρακτήρας** και το **χρονικό πρόσφυμα.** Αυτά μαζί με το αρχικό θέμα και την αύξηση και τον αναδιπλασιασμό (όπου υπάρχουν) απαρτίζουν κανονικά τον κάθε ρηματικό τύπο.

α) Προσωπική κατάληξη

281. Προσωπική κατάληξη είναι η αρχική κατάληξη του ρηματικού τύπου που φανερώνει το πρόσωπο κάθε αριθμού σε κάθε φωνή. Έτσι π.χ. στους τύπους

22-0012_164-231_18b.indd 31 18/10/2017 11:30

της ενεργ. φωνής λύει-ς, λύο-μεν, λύε-τε, ἔ-λυο-ν, λύοι-μι κτλ. προσωπικές καταλήξεις είναι το -ς, -μεν, -τε, -ν, -μι κτλ.· επίσης οι τύποι της μέσης φωνής έχουν προσωπικές καταλήξεις -μαι, -σαι, -ται, -μεθα, -σθε, -νται (στους αρχικούς χρόνους της οριστικής και στην υποτακτική) και -μην, -σο, -το, -μεθα, -σθε, -ντο (στους ιστορικούς χρόνους της οριστικής και στην ευκτική). Πολλές προσωπικές καταλήξεις στους διάφορους ρηματικούς τύπους είναι συγχωνευμένες με άλλα στοιχεία που βρίσκονται πριν από αυτές. Οι προσωπικές καταλήξεις που μένουν ασυγχώνευτες στα ρήματα της α΄ συζυγίας είναι:

22-0012_164-231_18b.indd 32 18/10/2017 11:30

22-0012_164-231_18b.indd 33 18/10/2017 11:30

Ι. ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΗΣ ΦΩΝΗΣ

Αριθμ.	Πρόσ.	Οριστ. αρχ. χρ. και υποτ.
Ενικ.	α΄	(συγχων.) ή -α
	β΄	(-σι), -ς
	γ΄	(συγχων.)
Πληθ.	α΄	-μεν
	β΄	-τε
	γ΄	(-ντι, -νσι)
Δυϊκ.	β΄	-τον
	γ΄	-τον

Απαρέμφατο

κατάλ.	-εν	(λύ-ε-εν = λύ-ειν)
»	-ι	(λῦ-σα-ι = λῦσαι)
»	-έναι	(λε-λυκ-έναι)

22-0012_164-231_18b.indd 34 18/10/2017 11:30

	Οριστ. ιστ. χρόνοι	Ευκτ.	Προστακτ.
	-ν ή -α	-μι ή -ν	—
	-ς	-ς	—
	—	—	-τω
	-μεν	-μεν	—
	-τε	-τε	-τε
	-ν ή -σαν	-εν ή -σαν	-ντων ή -τωσαν
	-τον	-τον	-τον
	-την	-την	-των

	Μετοχή	
χωρίς	κατ.	(λύ-ωντ = λύων
	και	λύ-οντ- = λῦ-ον)
κατάλ.	-ς	(λύσ-αντ-ς = λύσας)
»	-ς	(λε-λυ-κ-ὼτ-ς = λελυκὼς)

22-0012_164-231_18b.indd 35 18/10/2017 11:30

ΙΙ. ΜΕΣΗΣ ΦΩΝΗΣ

Αριθμ.	Πρόσ.	Οριστ. αρχ. χρ. και Υποτακτ.
Ενικ.	α΄	-μαι
	β΄	-σαι
	γ΄	-ται
Πληθ.	α΄	-μεθα
	β΄	-σθε
	γ΄	-νται
Δυϊκ.	β΄	-σθον
	γ΄	-σθον

Απαρέμφ.	
κατάλ.	-σθαι (λύ-ε-σθαι)
»	-ναι (λυ-θῆ-ναι)

22-0012_164-231_18b.indd 36 18/10/2017 11:30

Οριστ. ιστ. χρ. και ευκτ.	Προστακτική
-μην	—
-σο	-σο ή -ι
-το	-σθω
-μεθα	—
-σθε	-σθε
-ντο	-σθων ή -σθωσαν
-σθον	-σθον
-σθην	-σθων

Μετοχή	
κατάλ.	-ς (λυ-ό-μενος)
»	-ς (λυ-θέντ-ς = λυθείς)

22-0012_164-231_18b.indd 37 18/10/2017 11:30

β) Θεματικό φωνήεν

282. Θεματικό φωνήεν είναι το φωνήεν που έχουν ορισμένοι ρηματικοί τύποι ανάμεσα στο χρονικό θέμα (βλ. § 262, β) και την προσωπική κατάληξη. Στους τύπους λ.χ. λύ-**ο**-μεν, βλάπτ-**ε**-τε, λύσ-**ο**-μεν, βλάψ-**ε**-τε θεματικά φωνήεντα είναι το **ο** και το **ε.**

1) Όλοι σχεδόν οι τύποι του ενεστώτα, του παρατατικού και του μέλλοντα (ενεργ. και μέσης φωνής) σε όλες τις εγκλίσεις, εκτός από την υποτακτική, καθώς και στο απαρέμφατο και τη μετοχή, έχουν το θεματικό φωνήεν ε και ο: λύ-ο-μεν, λύ-ο-νται, ἔ-λυ-ο-ν, ἐ-λύ-ο-ντο, λύ-ο-ι-μεν, λυ-ό-μενος, λύσ-ο-μεν, λύ-ε-τε, λύ-ε-σθε, λύσ-ε-τε, λύσ-ε-σθε κτλ.

2) Ο ενεργητικός και μέσος αόριστος α΄ σε όλες τις εγκλίσεις, εκτός από την υποτακτική, και το απαρέμφατο και τη μετοχή, καθώς και ο ενεργ. παρακείμενος στην οριστική έχουν θεματικό φωνήεν α: ἐ-λύσ-α-τε, ἐ-λύσ-α-σθε, λύσ-α-ι-τε, λύσ-α-ι-σθε, λύσ-α-τε, λύσ-α-σθε, λύσ-α-σθαι, λύ-σ-α-ς, λυσ-ά-μενος, λε-λύκ-α-μεν κτλ.

3) Ο ενεργ. υπερσυντέλικος έχει θεματικό φωνήεν στον ενικό ει και στον πληθυντικό (και δυϊκό) ε: ἐ-λε-λύκ-ει-ν, ἐ-λε-λύκ-ε-μεν (ἐ-λε-λύκ-ε-τον, ἐ-λε-λυκ-έ-την).

4) Η υποτακτική όλων των χρόνων της ενεργητικής και μέσης φωνής στους μονολεκτικούς τύπους έχει θεματικά φωνήεντα η και ω: λύ-ω-μεν, λύσ-ω-μεν, λυσ-ώ-μεθα, λύ-η-τε, λύσ-η-τε, λύσ-η-σθε κτλ.

22-0012_164-231_18b.indd 38 18/10/2017 11:30

γ) Εγκλιτικό φωνήεν

283. Μερικοί ρηματικοί τύποι έχουν ιδιαίτερα φωνήεντα που φανερώνουν την έγκλιση και λέγονται **εγκλιτικά φωνήεντα.** Έτσι η ευκτική έχει εγκλιτικά φωνήεντα **ιη** και **ι.** Από αυτά το **ι** συναιρείται με το προηγούμενο φωνήεν και σχηματίζει μαζί του δίφθογγο ει, οι ή αι: (λυ-θε-ίη-μεν =) λυθείημεν, (λυθέ-ι-μεν =) λυθεῖμεν, (λύ-ο-ι-μεν =) λύοιμεν, (λύσ-α-ι-τε =) λύσαιτε κτλ.

δ) Χρονικός χαρακτήρας (βλ. § 263, β)

284. 1) Ο απλός μέλλοντας (ενεργητικός και μέσος), καθώς και ο μονολεκτικός συντελεσμένος μέλλοντας, σε όλες τις εγκλίσεις και το απαρέμφατο και τη μετοχή παίρνουν στο θέμα το χρονικό χαρακτήρα **σ** (και έχουν τις ίδιες καταλήξεις με τον ενεστώτα): λύ-σ-ω, λύ-σ-εις, λύ-σ-ει, λύ-σ-ομεν κτλ., λύ-σ-ομαι κτλ., λελύ-σ-ομαι κτλ.

2) Ο παθητ. μέλλοντας παίρνει το χρον. χαρακτ. **σ** μετά το χρονικό πρόσφυμα -θη- (βλ. § 286) και έχει επίσης τις καταλήξεις του ενεστώτα: λυ-θή-**σ**-ομαι, λυ-θή-**σ**-ῃ (-ει), λυ-θή-**σ**-εται κτλ., λυ-θη-**σ**-οί-μην, λυ-θή-**σ**-εσθαι κτλ.

3) Ο ενεργητικός και μέσος αόρ. α΄ παίρνει επίσης παντού το χρονικό χαρακτήρα **σ:** ἔ-λυ-σ-α, ἐ-λυ-σ-άμην, λύ-σ-αιμι, λύ-σ-ασθαι, λυ-σ-άμενος κτλ.

285. Ο ενεργητ. παρακείμενος και υπερσυντέλικος όλων των ρημάτων, εκτός από τα ουρανικόληκτα και χειλικόληκτα, έχουν χρον. χαρακτήρα **κ,** και έτσι

22-0012_164-231_18b.indd 39 18/10/2017 11:30

ο ενεργητ. παρακείμενος σχηματίζεται σε -κα και ο υπερσυντέλικος σε -κειν: (παιδεύω) πε-παίδευ-κα, ἐ-πε-παιδεύ-κειν· (πείθω) πέ-πει-κα, ἐ-πε-πείκειν· (ἀγγέλλω) ἤγγελ-κα, ἠγγέλ-κειν· (καθαίρω, θ. καθαρ-) κε-κάθαρ-κα, ἐ-κε-καθάρ-κειν κτλ.

ε) Χρονικό πρόσφυμα

286. Ο παθητ. μέλλοντας α΄ και ο παθητ. αόρ. α΄ σε όλες τις εγκλίσεις και στο απαρέμφατο και τη μετοχή παίρνουν στο θέμα τους τη συλλαβή -θη-, που λέγεται **χρονικό πρόσφυμα:** λυ-θή-σομαι, λυ-θη-σοίμην, λυ-θή-σεσθαι, λυ-θη-σόμενος· ἐ-λύ-θην, ἐ-λύ-θη-μεν, λύ-θη-τι, λυ-θῆ-ναι κτλ.

2. Σχηματισμός περιφραστικών χρόνων

287. Μερικοί τύποι των ρημάτων είναι **περιφραστικοί,** εκφέρονται δηλ. με δύο λέξεις (βλ. § 256, γ και § 274). Έτσι:

1) Ο ενεργ. παρακείμενος στην υποτακτική και στην ευκτική σχηματίζεται και μονολεκτικά (λελύκω, λελύκοιμι), αλλά συχνότερα περιφραστικά με τη μετοχή του και με την αντίστοιχη έγκλιση του ενεστώτα του ρ. εἰμὶ (υποτ. λελυκὼς ὦ, ευκτ. λελυκὼς εἴην)· στην προστακτική σχηματίζεται σχεδόν πάντοτε περιφραστικά με τη μετοχή του και την προστακτική του ρ. εἰμί: λελυκὼς ἴσθι, λελυκὼς ἔστω κτλ., εκτός από το γ΄ ενικό

22-0012_164-231_18b.indd 40 18/10/2017 11:30

που σπάνια σχηματίζεται μονολεκτικά: λελυκέτω.

2) Ο μέσος και παθητ. παρακείμενος στην υποτακτική και την ευκτική σχηματίζεται πάντοτε περιφραστικά με τη μετοχή του και με την αντίστοιχη έγκλιση του ενεστώτα του ρ. εἰμί: υποτ. λελυμένος ὦ, ᾖς, ᾖ κτλ. - ευκτ. λελυμένος εἴην, εἴης, εἴη κτλ.· απεναντίας στην προστακτική σχηματίζεται σχεδόν πάντοτε μονολεκτικά (λέλυσο, λελύσθω κτλ.) και σπάνια περιφραστικά (λελυμένος ἴσθι, λελυμένος ἔστω κτλ.).

3) Ο συντελεσμένος μέλλοντας στην ενεργητ. φωνή σχηματίζεται περιφραστικά με τη μετοχή του ενεργ. παρακειμένου και το μέλλοντα του ρ. εἰμί: λελυκὼς ἔσομαι (= θα έχω λύσει)· αλλά στη μέση φωνή σχηματίζεται και μονολεκτικά και περιφραστικά: λελύσομαι και λελυμένος ἔσομαι (= θα έχω λυθεί ή θα είμαι λυμένος).

Ολικές ή φαινομενικές καταλήξεις

288. Οι ρηματικοί τύποι, όπως είδαμε παραπάνω, απαρτίζονται από διάφορα συστατικά μέρη. Αλλά για πιο εύκολη απομνημόνευση, ολόκληρο το τελικό τμήμα του τύπου που βρίσκεται μετά το ρηματικό θέμα το λογαριάζομε ως κατάληξη (ιδίως στα φωνηεντόληκτα ρήματα). Οι τέτοιες καταλήξεις λέγονται ολικές ή φαινομενικές (πβ. § 87 και § 95). Έτσι π.χ. φαινομενική κατάληξη του ἐλελύ-κειν είναι το -κειν, του λυ-θησοίμην είναι το -θησοίμην κτλ.

22-0012_164-231_18b.indd 41 18/10/2017 11:30

22ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΦΩΝΗΕΝΤΟΛΗΚΤΩΝ ΑΣΥΝΑΙΡΕΤΩΝ ΡΗΜΑΤΩΝ

1. Ενεστώτας και παρατατικός

289. Στα φωνηεντόληκτα ασυναίρετα ρήματα το θέμα του ενεστώτα (και του παρατατικού) λήγει σε **ι** ή **υ** (δηλ. ο χαρακτήρας τους είναι ῑ, ῐ - ῡ, ῠ - αι, ει, οι - αυ, ευ, ου): πρ'ῑ́ω (= πριονίζω), τ'ῑ́ω (ποιητ. = τιμώ), χρ'ῑ́ω (= αλείφω)· ἐσθ'ῐ́ω (= τρώγω) - δακρ'ῡ́ω, δ'ῡ́ω, ἐξαρτ'ῡ́ω (= παρασκευάζω), θ'ῡ́ω, ἱδρ'ῡ́ω, ἰσχ'ῡ́ω, κωλ'ῡ́ω, λ'ῡ́ω, μην'ῡ́ω, μ'ῡ́ω και μεταγεν. καμμ'ῡ́ω (αντί καταμ'ῡ́ω = κλείνω τα μάτια μου), φ'ῡ́ω· ἀν'ῠ́ω ή ἀν'ῠ́τω (= τελειώνω), ἀρ'ῠ́ω και ἀρ'ῠ́τω (= αντλώ), πτ'ῠ́ω - καίω ή κάω, κλαίω ή κλάω, παίω, πταίω - κλείω ή κλῄω, σείω – οἴομαι ή οἶμαι (= φρονώ) - (ἀπο)λαύω, θραύω, ψαύω κτλ. - ἀριστεύω, βασιλεύω, βουλεύω (= είμαι βουλευτής ή σκέπτομαι), γεύω (= προσφέρω γεύμα), δουλεύω (= είμαι δούλος), ἐνεδρεύω, θεραπεύω, ἱκετεύω, ἱππεύω, κελεύω, κινδυνεύω, λατρεύω (= υπηρετώ), παιδεύω, πρωτεύω, τοξεύω, φονεύω κτλ. - ἀκούω, κολούω (= κολοβώνω), κρούω, λούω κτλ.

22-0012_164-231_18b.indd 42 18/10/2017 11:30

2. Οι άλλοι χρόνοι

290. Τα φωνηεντόληκτα ασυναίρετα ρήματα σχηματίζουν τους άλλους χρόνους, εκτός από τον ενεστώτα και παρατατικό, με τις (φαινομενικές) καταλήξεις: -σω, -σα, -κα, -κειν· -σομαι, -θήσομαι, -θην, -μαι, -μην.

Αλλά στους χρόνους αυτούς ο χαρακτήρας του θέματος, αν είναι βραχύχρονος, κανονικά ε κ τ ε ί ν ε τ α ι εμπρός από το σύμφωνο των καταλήξεων, δηλ. το ῐ ή ῠ γίνεται ῑ ή ῡ (βλ. § 62, 7, β).

ΠΙΝΑΚΑΣ ΦΩΝΗΕΝΤΟΛΗΚΤΩΝ ΑΣΥΝΑΙΡΕΤΩΝ ΡΗΜΑΤΩΝ ΠΟΥ ΠΑΡΟΥΣΙΑΖΟΥΝ ΜΕΡΙΚΕΣ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΄Η ΑΝΩΜΑΛΙΕΣ

291. Μερικά φωνηεντόληκτα ασυναίρετα ρήματα έχουν **σ** εμπρός από τις καταλήξεις που αρχίζουν από **θ, μ, τ** (άλλα γιατί αρχικά είχαν **σ** στο τέλος του ρηματ. θέματος και άλλα γιατί το πήραν από αναλογία)· επίσης μερικά παρουσιάζουν και άλλες ανωμαλίες.

΄Ετσι οι τύποι των ρημάτων αυτών σχηματίζονται κατά τον ακόλουθο πίνακα:

ἀκούω (θ. ἀκουσ-, ἀκου-, ἀκοF-, ἀκο-), πρτ. ἤκουον, μέσ. μέλλ. ως ενεργ. ἀκούσομαι, αόρ. ἤκουσα, πρκμ. ἀκήκοα (§ 273), υπερσ. ἠκηκόειν. Παθ. ἀκούομαι, παθ. μέλλ. ἀκουσθήσομαι, παθ. αόρ. ἠκούσθην. Ρηματ. επίθ. ἀκουστός, ἀκουστέος.

ἀνύω και ἀνύτω (= τελειώνω· θ. ἀνυ- και ἀνυτ-), πρτ. ἤνυον και ἤνυτον, μέλλ. ἀν'ῠσω, αόρ. ἤνῠσα, πρκμ.

22-0012_164-231_18b.indd 43 18/10/2017 11:30

ἤνῠκα. **Παθ.** ἀνύτομαι, **μέσ. αόρ.** ἠνῠσάμην, **παθ. αόρ.** ἠν'ῠσθην, **πρκμ.** ἤνῠσμαι. **Ρηματ. επίθ.** ἀνυστός.

γεύω (= προσφέρω γεύμα· θ. γευσ-, γευ-), **μόνο ο ενεστώτας. Μέσ.** γεύομαι, **μέσ. μέλλ.** γεύσομαι, **μέσ. αόρ.** ἐγευσάμην, **πρκμ.** γέγευσμαι. **Ρηματ. επίθ.** ἄγευστος, γευστέον.

θραύω (θ. θραυσ-, θραυ-), **μόνο ο ενεστώτας και ο αόρ.** ἔθραυσα. **Παθ.** θραύομαι, **παθ. αόρ.** ἐθραύσθην, **πρκμ.** τέθραυσμαι. **Ρηματ. επίθ.** θραυστός.

καίω και κάω (θ. καF- = καυ-, κα-), **πρτ.** ἔκαιον και ἔκαον, **μέλλ.** καύσω, **αόρ.** ἔκαυσα, **πρκμ.** κέκαυκα. **Παθ.** καίομαι και κάομαι, **πρτ.** ἐκαόμην (**μόνο**), **παθ. μέλλ.** καυθήσομαι, **παθ. αόρ.** ἐκαύθην, **πρκμ.** κέκαυμαι, **υπερσ.** ἐκεκαύμην. **Ρηματ. επίθ.** ἄκαυ-σ-τος, περίκαυ-σ-τος (αλλά πυρίκαυ-σ-τος και πυρίκαυ-τος).

κελεύω (= διατάζω, παραγγέλνω· θ. κελευ- και κελευσ-), **πρτ.** ἐκέλευον, **μέλλ.** κελεύσω, **αόρ.** ἐκέλευσα, **πρκμ.** κεκέλευκα. **Παθ.** κελεύομαι, **πρτ.** ἐκελευόμην, **παθ. αόρ.** ἐκελεύσθην, **πρκμ.** κεκέλευσμαι. **Ρηματ. επίθ.** ἀκέλευστος, κελευστέος.

κλαίω και κλάω (θ. κλαF- = κλαυ- και κλαFj- = κλαι- και κλα-, κλαε- = κλαη- και κλαιε- = κλαιη-, βλ. § 353, β), **πρτ.** ἔκλαον, **μέλλ.** κλαύσομαι και κλαήσω ή κλαιήσω, **αόρ.** ἔκλαυσα. **Μέσ. αόρ.** ἐκλαυσάμην. **Ρηματ. επίθ.** κλαυ(σ)τός, ἄκλαυ(σ)τος.

κλῄω και κλείω (θ. κλαF- = κληF- ή κλεF-), **πρτ.** ἔκλῃον ή ἔκλειον, **μέλλ.** κλῄσω ή κλείσω, **αόρ.** ἔκλῃσα ή ἔκλεισα. **Μέσ. και παθ.** -κλῄομαι[1] ή -κλείομαι, **πρτ.** -εκλῃόμην ή -εκλειόμην, **παθ. μέλλ.** -κλῃ-σ-θήσομαι ή

22-0012_164-231_18b.indd 44 18/10/2017 11:30

-κλει-σ-θήσομαι, μέσ. αόρ. -εκλῃσάμην ή -εκλεισάμην, παθ. αόρ. ἐκλῄ-σ-θην ή ἐκλεί-σ-θην, πρκμ. κέκλῃμαι ή κέκλειμαι, υπερσ. ἐκεκλῄμην ή ἐκεκλείμην. Ρηματ. επίθ. κλῃ-σ-τὸς ή κλει-σ-τός.

κρούω (θ. κρουσ-, κρου-), πρτ. ἔκρουον, μέλλ. κρούσω, αόρ. ἔκρουσα, πρκμ. -κέκρουκα, υπερσ. -εκεκρούκειν. Μέσ. και παθ. κρούομαι, πρτ. ἐκρουόμην, μέσ. μέλλ. κρούσομαι, μέσ. αόρ. ἐκρουσάμην, παθ. αόρ. -εκρούσθην, πρκμ. κέκρου(σ)μαι, υπερσ. ἐκεκρούσμην. Ρηματ. επίθ. ἀπο-κρουστέον.

(κατα)λεύω (= λιθοβολώ· θ. λαF- = λεF- = λευ- και λευσ-), πρτ. κατέλευον, αόρ. κατέλευσα. Παθ. μέλλ. καταλευσθήσομαι, παθ. αόρ. κατελεύσθην. Ρηματ. επίθ. λιθό-λευστος.

λούω (θ. λοF- = λου- ή λο- και λουσ-), μόνο ο ενεστώτας. Μέσ. λοῦμαι (από το λόFομαι, λόομαι), πρτ. ἐλούμην, μέσ. μέλλ. λούσομαι, μέσ. αόρ. ἐλουσάμην, πρκμ. λέλουμαι (μεταγεν. λέλουσμαι).

ξύω (θ. ξυσ-, ξυ-), αόρ. ἔξῡσα. Μέσ. αόρ. ἐξυσάμην, παθ. αόρ. -εξύσθην. Ρηματ. επίθ. ξυστός.

παίω (= χτυπώ, θ. παF-, πάF-j-ω = παίω), πρτ. ἔπαιον, μέλλ. παίσω, αόρ. ἔπαισα, πρκμ. πέπαικα. Παθ. παίομαι, (πρτ. ἐπαιόμην, μέσ. αόρ. ἐπαισάμην), παθ. αόρ. ἐπαίσθην. Ρηματ. επίθ. ἀνά-παι-σ-τος.

---

1. Όσοι τύποι εδώ σημειώνονται με ένα ενωτικό (-) μπροστά σημαίνουν σύνθετες λέξεις.

22-0012_164-231_18b.indd 45 18/10/2017 11:30

παύω (θ. παυσ-, παυ-), πρτ. ἔπαυον, μέλλ. παύσω, αόρ. ἔπαυσα, πρκμ. πέπαυκα. Μέσ. και παθ. παύομαι, πρτ. ἐπαυόμην, μέσ. μέλλ. παύσομαι, μέσ. αόρ. ἐπαυσάμην, παθ. μέλλ. παυ(σ)θήσομαι, παθ. αόρ. ἐπαύ(σ)θην, πρκμ. πέπαυμαι, υπερσ. ἐπεπαύμην. Ρηματ. επίθ. ἄπαυ(σ)τος, παυ(σ)τέον.

πρ῾ῑω (= πριονίζω· θ. πρῑ- και πρῑσ-), πρτ. ἔπριον, αόρ. ἔπρισα. Παθ. πρκμ. πέπρισμαι.

πταίω (από το παίω· πβ. πόλεμος - πτόλεμος· πόλις - πτόλις), πρτ. ἔπταιον, μέλλ. πταίσω, αόρ. ἔπταισα, πρκμ. ἔπταικα. Ρηματ. επίθ. ἄ-πται-σ-τος.

πτύω (θ. πτυ- και πτυσ-), αόρ. -έπτῠσα. Ρηματ. επίθ. κατά-πτυστος. Τα λοιπά μεταγενέστερα.

σείω (θ. σει-), πρτ. ἔσειον, αόρ. ἔσεισα. Μέσ. και παθ. σείομαι, μέσ. αόρ. ἐσεισάμην, παθ. αόρ. ἐσείσθην, πρκμ. σέ-σει-σ-μαι. Ρηματ. επίθ. διά-σει-σ-τος.

χρ῾ῑω (= αλείφω· θ. χρισ-, χρι-), μόνο ο ενεστώτας. Μέσ. και παθ. χρ῾ῑομαι, πρτ. ἐχρῑόμην, μέσ. αόρ. ἐχρῑσάμην, πρκμ. κέχρῑμαι, υπερσ. ἐκεχρ῾ῑμην. Ρηματ. επίθ. χριστὸς (ποιητ. και μεταγεν.).

ψαύω (θ. ψαF- = ψαυ- και ψαυσ-), αόρ. ἔψαυσα. Ρηματ. επίθ. ἄ-ψαυστος.

22-0012_164-231_18b.indd 46 18/10/2017 11:30

23ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΑΦΩΝΟΛΗΚΤΩΝ ΡΗΜΑΤΩΝ

1. Ενεστώτας και παρατατικός ενεργητ. και μέσης φωνής

292. Από τα αφωνόληκτα ρήματα (δηλ. όσα έχουν ρηματικό χαρακτήρα π, β, φ - κ, γ, χ - τ, δ, θ) μερικά σχηματίζουν τον ενεστώτα (και τον παρατατικό) από το ρηματικό θέμα α μ ε τ ά β λ η τ ο: βλέπ-ω, δρέπ-ω, ἕπ-ομαι, ἕρπ-ω, λείπ-ω, πέμπ-ω, πρέπ-ει (βλ. § 361), ῥέπ-ω, σήπ-ω, τέρπ-ω· ἀμείβ-ω, θλ'ῖβ-ω, λείβ-ω (= στάζω), σέβ-ω, τρίβ-ω· ἀλείφ-ω, γλ'ῠφ-ω (= σκαλίζω), γρ'ᾰφ-ω, μέμφ-ομαι, ν'ῑφ-ω (= χιονίζω), στέφ-ω, στρέφ-ω, τρέφ-ω || διώκ-ω, εἴκ-ω (= υποχωρώ), ἕλκ-ω, ἥκ-ω (= έχω έρθει), πλέκ-ω, τήκ-ω· ἄγ-ω (ᾰ), ἀρήγ-ω (= βοηθώ), ἐπείγ-ω (= βιάζω, επιταχύνω), λήγ-ω, ὀρέγ-ω, πν'ῑγ-ω, φεύγ-ω· ἄρχ-ω, βρέχ-ω, γλίχ-ομαι (= επιθυμώ), δέχ-ομαι, ἐλέγχ-ω, ἔρχ-ομαι, εὔχ-ομαι, ἔχ-ω, μάχ-ομαι, τρέχ-ω, ψήχ-ω (= τρίβω), ψ'ῡχ-ω || πέτ-ομαι (= πετώ)· ᾄδ-ω, ἐρείδ-ω (= στηρίζω), ἥδ-ομαι (= ευχαριστιέμαι), καθεύδ-ω (= κοιμούμαι), κυλίνδ-ω (= κυλώ), σπένδ-ω (= κάνω σπονδή, στάζω), σπεύδ-ω, φείδ-ομαι, ψεύδ-ομαι· αἴθ-ω (= καίω), κλώθ-ω, πείθ-ω, πλήθ-ω (= είμαι γεμάτος) κ.ά.

Τα περισσότερα όμως αφωνόληκτα ρήματα σχηματίζουν τον ενεστώτα και τον παρατατικό από το ρηματικό θέμα μ ε τ α σ χ η μ α τ ι σ μ έ ν ο. Δηλαδή:

22-0012_164-231_18b.indd 47 18/10/2017 11:30

1. Τα χειλικόληκτα ρήματα, για να σχηματίσουν το χρονικό θέμα του ενεστώτα και του παρατατικού στην ενεργ. και μέση φωνή, παίρνουν στο τέλος του ρηματικού θέματος το πρόσφυμα τ και έτσι με την τροπή του χαρακτήρα β ή φ σε π λήγουν σε -πτω, -πτομαι (βλ. § 70, 1):

(θ. κοπ-, πβ. κοπ-ὴ)	κόπ-τ-ω κόπ-τ-ομαι	ἔ-κοπ-τ-ον ἐ-κοπ-τ-όμην
(θ. βλαβ-, πβ. βλάβ-η· βλάβ-τ-ω =)	βλάπ-τ-ω βλάπ-τ-ομαι	ἔ-βλαπ-τ-ον ἐ-βλαπ-τ-όμην
(θ. κρυφ-, πβ. κρύφ-α· κρύφ-τ-ω =)	κρύπ-τ-ω κρύπ-τ-ομαι	ἔ-κρυπ-τ-ον ἐ-κρυπ-τ-όμην

Έτσι και τα ρ. ἀστράπ-τ-ω, κλέπ-τ-ω, ῥίπ-τ-ω· σκήπ-τ-ω (= στηρίζω), τύπ-τ-ω· (καλύβ-τ-ω =) καλύπ-τ-ω· (ἅφ-τ-ω =) ἅπ-τ-ω, (θάφ-τ-ω =) θάπ-τ-ω, (κύφ-τ-ω =) κύπ-τ-ω, (ῥάφ-τ-ω =) ῥάπ-τ-ω, (σκάφ-τ-ω =) σκάπ-τ-ω κ.ά.

2. Τα ουρανικόληκτα ρήματα, για να σχηματίσουν το χρονικό θέμα του ενεστώτα και του παρατατικού στην ενεργητική και μέση φωνή, παίρνουν στο τέλος του ρηματικού θέματος το πρόσφυμα j (βλ. § 16, σημ.) και συγχωνεύουν τον ουρανικό χαρακτήρα κ, γ, χ με το j σε ττ ή σσ (βλ. § 67, 2, α)· έτσι λήγουν σε -ττω, -ττομαι (ή -σσω, -σσομαι):

22-0012_164-231_18b.indd 48 18/10/2017 11:30

(θ. φυλακ-, πβ. φυλακ-ή· φυλάκ-j-ω =)	φυλάττ-ω φυλάττ-ομαι	ἐ-φύλαττ-ον ἐ-φυλαττ-όμην
(θ. ἀλλαγ-, πβ. ἀλλαγ-ή· ἀλλάγ-j-ω =)	ἀλλάττ-ω ἀλλάττ-ομαι	ἤλλαττ-ον ἠλλαττ-όμην
(θ. ταραχ-, πβ. ταραχ-ή· ταράχ-j-ω =)	ταράττ-ω ταράττ-ομαι	ἐ-τάραττ-ον ἐ-ταραττ-όμην

Έτσι και τα ρ. (ἐλίκ-j-ω =) ἐλίττω - (κηρύκ-j-ω =) κηρύττω - (πτή-κ-j-ω =) πτήσσω **(= ζαρώνω από φόβο)** - (φρίκ-j-ω =) φρίττω - (χαρά-κ-j-ω =) χαράττω· (ἀίγ-j-ω = ἀίττω =) ᾄττω **(= κινούμαι με ορμή)** - (μάγ-j-ω =) μάττω **(= ζυμώνω, δουλεύω κάτι με τα χέρια, σφουγγίζω)** - (πατάγ-j-ω =) πατάσσω - (πλήγ-j-ω =) πλήττω - (πράγ-j-ω =) πράττω - (ῥάγ-j-ω =) ῥάσσω **(= χτυπώ)** - (σπαράγ-j-ω =) σπαράττω - (συ-ρίγ-j-ω =) συ-ρίττω - (σφάγ-j-ω =) σφάττω - (τάγ-j-ω =) τάττω - (φράγ-j-ω =) φράττω· (ἀνα-πτύχ-j-ω =) ἀναπτύσσω - (ὀρύχ-j-ω =) ὀρύττω **κ.ά.**

3. Τα οδοντικόληκτα ρήματα, για να σχηματίσουν το χρονικό θέμα του ενεστώτα και του παρατατικού στην ενεργητική και μέση φωνή, παίρνουν στο τέλος του ρηματικού θέματος το πρόσφυμα j και έπειτα όσα έχουν ρηματικό χαρακτήρα θ ή τ τον συγχωνεύουν με το j σε ττ (ή σσ), ενώ όσα έχουν ρηματικό χαρακτήρα δ τον συγχωνεύουν με το j σε ζ (βλ. § 67, 2, α και β):

22-0012_164-231_18b.indd 49 18/10/2017 11:30

(θ. πλαθ-, πλάθ-j-ω =)	πλάττ-ω πλάττ-ομαι	ἔ-πλαττ-ον ἐ-πλαττ-όμην
(θ. πυρετ-, πυρέτ-j-ω =)	πυρέττ-ω	ἐ-πύρεττ-ον
(θ. ἐλπιδ-, ἐλπίδ-j-ω =)	ἐλπίζ-ω	ἤλπιζ-ον
(θ. ὀδ-, ὄδ-j-ω =)	ὄζ-ω (= μυρίζω),	χωρίς άλλους χρόνους
(θ. παιδ-, παίδ-j-ω =)	παίζ-ω	ἔ-παιζ-ον

Έτσι και τα ρ. (ἐρέτ-j-ω =) ἐρέσσω (= τραβώ κουπί) - (ἐρίδ-j-ω =) ἐρίζω - (κομίδ-j-ω =) κομίζω - (ληίδ-j-ομαι =) λῄζομαι (= ληστεύω) - (σφραγίδ-j-ω =) σφραγ'ῖζω - (σχίδ-j-ω =) σχ'ῖζω - (φροντίδ-j-ω =) φροντ'ῖζω - (ψηφίδ-j-ω =) ψηφ'ῖζω - (κλύδ-j-ω =) κλύζω (= περιβρέχω, ορμώ και σκεπάζω με τα κύματα) - (φράδ-j-ω =) φράζω (= λέγω) κ.ά.

2. Ενεργητικός και μέσος μέλλοντας. Ενεργητικός και μέσος αόριστος α΄

293. Στον ενεργητικό και μέσο μέλλοντα και στον ενεργητικό και μέσο αόριστο α΄ ο ρηματικός χαρακτήρας των αφωνόληκτων ρημάτων, όταν βρεθεί εμπρός από το χρονικό χαρακτήρα **σ** (βλ. § 284), παθαίνει τις κανονικές μεταβολές (βλ. § 67, 1 και § 64, 5), δηλαδή:

α) ο **χειλικός** χαρακτήρας **(π, β, φ)** ενώνεται με το χρονικό χαρακτήρα **σ** σε **ψ:**

22-0012_164-231_18b.indd 50 18/10/2017 11:30

(τρέπ-ω, θ. τρεπ-) τρέψω, ἔτρεψα - τρέψομαι, ἐτρεψάμην

(τρίβ-ω, θ. τριβ-) τρίψω, ἔτριψα - τρίψομαι, ἐτριψάμην

(κρύπτω, θ. κρυφ-) κρύψω, ἔκρυψα - κρύψομαι, ἐκρυψάμην

β) ο ουρανικός χαρακτήρας (κ, γ, χ) ενώνεται με το χρονικό χαρακτήρα σ σε ξ:

(φυλάττ-ω, θ. φυλακ-) φυλάξω, ἐφύλαξα - φυλάξομαι, ἐφυλαξάμην

(τάττ-ω, θ. ταγ-) τάξω, ἔταξα - τάξομαι, ἐταξάμην

γ) ο οδοντικός χαρακτήρας (τ, δ, θ) εμπρός από το χρονικό χαρακτήρα σ αποβάλλεται:

(ἁρμόττ-ω, θ. ἁρμοτ-) ἁρμόσω, ἥρμοσα

(ψεύδ-ομαι, θ. ψευδ-) ψεύσομαι, ἐψευσάμην

(πείθ-ω, θ. πειθ-) πείσω, ἔπεισα - πείσομαι, ἐπεισάμην.

22-0012_164-231_18b.indd 51 18/10/2017 11:30

294. Παραδείγματα σχηματισμού ενεργητ. και αφωνόληκτων ρημάτων

Ρήματα τρέπω (θ. τρεπ-), τάττω (θ. ταγ-), πείθω

Χρόνοι	Οριστική	Υποτακτική	Ευκτική
Ενεργ. Μέλλ.	τρέψω τάξω πείσω		τρέψοιμι τάξοιμι πείσοιμι
Ενεργ. Αόρ. α΄	ἔτρεψα ἔταξα ἔπεισα	τρέψω τάξω πείσω	τρέψαιμι τάξαιμι πείσαιμι
Μέσος Μέλλ.	τρέψομαι τάξομαι πείσομαι		τρεψοίμην ταξοίμην πεισοίμην
Μέσος Αόρ. α΄	ἐτρεψάμην ἐταξάμην ἐπεισάμην	τρέψωμαι τάξωμαι πείσωμαι	τρεψαίμην ταξαίμην πεισαίμην

22-0012_164-231_18b.indd 52 18/10/2017 11:30

μέσου μέλλοντα και ενεργητ. και μέσου αορ. α΄ των

(θ. πειθ-)

Προστακτική	Απαρέμφατο	Μετοχή
	τρέψειν τάξειν πείσειν	τρέψων τάξων πείσων
τρέψον, -άτω τάξον πεῖσον	τρέψαι τάξαι πεῖσαι	τρέψας τάξας πείσας
	τρέψεσθαι τάξεσθαι πείσεσθαι	τρεψόμενος ταξόμενος πεισόμενος
τρέψαι, -άσθω τάξαι πεῖσαι	τρέψασθαι τάξασθαι πείσασθαι	τρεψάμενος ταξάμενος πεισάμενος

295. Τα υπερδισύλλαβα ρήματα σε -ίζω, όσα έχουν ρηματικό χαρακτήρα **δ**, σχηματίζουν τον ενεργητ. και μέσο μέλλοντα χωρίς το χρονικό χαρακτήρα **σ** σε -ιῶ και -ιοῦμαι (που κλίνεται κατά τα συνηρημένα σε -έω, πβ. § 323, β). Π.χ. του ρ. κομίζω (θ. κομιδ-):

22-0012_164-231_18b.indd 53 18/10/2017 11:30

Ενεργ. μέλλ.	οριστ.	κομιῶ, -ιεῖς, -ιεῖ, -ιοῦμεν, -ιεῖτε, -ιοῦσι(ν)
	ευκτ.	κομιοῖμι, -ιοῖς, -ιοῖ (ή -ιοίην, -ιοίης, -ιοίη), -ιοῖμεν, -ιοῖτε, -ιοῖεν
	απαρ.	κομιεῖν - μετοχή κομιῶν, -ιοῦσα, -ιοῦν.
Μέσος μέλλ.	οριστ.	κομιοῦμαι, -ιεῖ, -ιεῖται, -ιούμεθα, -ιεῖσθε, -ιοῦνται
	ευκτ.	κομιοίμην, -ιοῖο, -ιοῖτο, -ιοίμεθα, -ιοῖσθε, -ιοῖντο
	απαρ.	κομιεῖσθαι - μετοχή κομιούμενος, -ιουμένη, -ιούμενον.

Όμοια και πορίζω - ποριῶ, ποριοῦμαι· νομίζω - νομιῶ· ἀγωνίζομαι - ἀγωνιοῦμαι· λογίζομαι - λογιοῦμαι· φροντίζω - φροντιῶ κ.ά. (αλλά: κτίζω - κτίσω, σχίζω - σχίσω κτλ.).

3. Ενεργητικός παρακείμενος και υπερσυντέλικος

296. Από τα αφωνόληκτα ρήματα:

1. Τα **οδοντικόληκτα** σχηματίζουν τον ενεργητ. παρακείμενο και υπερσυντέλικο όπως τα φωνηεντόληκτα, δηλ. με το χρονικό χαρακτήρα **κ**· αλλά εμπρός από αυτόν αποβάλλουν τον οδοντικό χαρακτήρα του ρηματικού θέματος:

22-0012_164-231_18b.indd 54 18/10/2017 11:30

22-0012_164-231_18b.indd 55

κομίζω (θ. κομιδ-), παρακείμ. κε-κόμι-κα, υπερσ. ἐ-κε-κομί-κειν
πείθω (θ. πειθ-), » πέ-πει-κα, » ἐ-πε-πεί-κειν.

2. Τα χειλικόληκτα και ουρανικόληκτα σχηματίζουν τον ενεργητικό παρακείμενο και υπερσυντέλικο χωρίς το χρονικό χαρακτήρα **κ**, αλλά το χαρακτήρα του ρηματ. θέματος, αν είναι άφωνο ψιλόπνοο ή μέσο, τον τρέπουν στο αντίστοιχό του δασύπνοο (δηλ. το **π** ή **β** σε **φ** και το **κ** ή **γ** σε **χ**· βλ. § 22):

κόπτω	(θ. κοπ-),	παρακείμ.	κέ-κοφ-α,	υπερσ.	ἐ-κε-κόφ-ειν
τρίβω	(θ. τριβ-),	»	τέ-τριφ-α,	»	ἐ-τε-τρίφ-ειν
γράφω	(θ. γραφ-),	»	γέ-γραφ-α,	»	ἐ-γε-γράφ-ειν
κηρύττω	(θ. κηρυκ-),	»	κε-κήρυχ-α,	»	ἐ-κε-κηρύχ-ειν
τάττω	(θ. ταγ-),	»	τέ-ταχ-α,	»	ἐ-τε-τάχ-ειν
ταράττω	(θ. ταραχ-),	»	τε-τάραχ-α,	»	ἐ-τε-ταράχ-ειν.

18/10/2017 11:30

3. Όσα έχουν ε εμπρός από τον ρηματ. χαρακτήρα τρέπουν συνήθως στον ενεργ. παρακείμενο και υπερσυντέλικο το ε αυτό σε ο:

		παρακείμ.	υπερσ.
κλέπτω	(θ. κλεπ-),	κέ-κλοφ-α,	(ἐ-κε-κλόφ-ειν)
τρέπω	(θ. τρεπ-),	τέ-τροφ-α,	(ἐ-τε-τρόφ-ειν)
φέρω	(θ. ἐνεκ-),	ἐν-ήνοχ-α,	ἐν-ηνόχ-ειν (βλ. § 273)·

(αλλά: πλέκ-ω, πέ-πλεχ-α, ἐ-πε-πλέχ-ειν).

4. Παθητικός μέλλοντας α΄ και παθητ. αόριστος α΄

297. Στον παθητ. μέλλοντα α΄ και τον παθητ. αόριστο α΄ ο ρηματικός χαρακτήρας των αφωνόληκτων ρημάτων εμπρός από το **θ** του χρονικού προσφύματος **θη (θε)** παθαίνει τις κανονικές μεταβολές (βλ. § 70, 1 και 3), δηλαδή:

α) αν είναι ψιλόπνοο ή μέσο χειλικό **(π, β)**, τρέπεται στο αντίστοιχό του δασύπνοο **φ**:

λείπ-ω	(θ. λειπ-),	λειφ-θήσομαι,	ἐ-λείφ-θην
καλύπ-τ-ω	(θ. καλυβ-),	καλυφ-θήσομαι,	ἐ-καλύφ-θην·

β) αν είναι ψιλόπνοο ή μέσο ουρανικό **(κ, γ)**, τρέπεται στο αντίστοιχό του δασύπνοο **χ**:

κηρύττω	(θ. κηρυκ-),	κηρυχ-θήσομαι,	ἐ-κηρύχ-θην
ἄγ-ω	(θ. ἀγ-),	ἀχ-θήσομαι,	ἤχ-θην·

22-0012_164-231_18b.indd 56 18/10/2017 11:30

γ) αν είναι οδοντικό (τ, δ, θ) τρέπεται σε σ:

ἁρμόττω[1]	(θ. ἁρμοτ-),	—	ἡρμόσ-θην
ψεύδομαι	(θ. ψευδ-),	ψευσ-θήσομαι,	ἐψεύσ-θην
πείθομαι	(θ. πειθ-),	πεισ-θήοομαι,	ἐ-πείσ-θην.

5. Παρακείμενος και υπερσυντέλικος της μέσης φωνής

298. Τα αφωνόληκτα ρήματα σχηματίζουν τον παρακείμενο και τον υπερσυντέλικο της μέσης φωνής, όπως τα φωνηεντόληκτα, με τις καταλήξεις -μαι (-σαι, -ται κτλ.) και -μην (-σο, -το κτλ.), αλλά κατά το σχηματισμό των τύπων στους χρόνους αυτούς συμβαίνουν τα κανονικά πάθη του χαρακτήρα εμπρός από τις προσωπικές καταλήξεις· π.χ. γέ-γραφ-μαι = γέ-γραμ-μαι, γέ-γραφ-σαι = γέ-γραψαι κτλ.

---

1. Το ρ. ἁρμόττω έχει και παράλληλο τύπο ἁρμόζω με θ. ἁρμοδ- (πβ. ἁρμόδ-ιος) και ἁρμογ- (πβ. ἁρμογή, ἐφαρμογή).

22-0012_164-231_18b.indd 57 18/10/2017 11:30

22-0012_164-231_18b.indd 58

299. Παραδείγματα σχηματισμού μέσου παρακειμένου και υπερσυντελίκου των αφωνόληκτων ρημάτων

Ρήματα πράττομαι, γράφομαι, πείθομαι

Οριστική		Προστακτική	Απαρέμφατο	Μετοχή
θ. πραγ-				
πέ-πραγ-μαι	ἐ-πε-πράγ-μην	—	πε-πρᾶχ-θαι	πε-πραγ-μένος
πέ-πραξαι	ἐ-πέ-πραξο	πέ-πραξο		πε-πραγ-μένη
πέ-πρακ-ται	ἐ-πέ-πρακ-το	πε-πράχ-θω		πε-πραγ-μένον
πε-πράγ-μεθα	ἐ-πε-πράγ-μεθα	—		
πέ-πραχ-θε	ἐ-πέ-πραχ-θε	πέ-πραχ-θε		
πεπραγμένοι	πεπραγμένοι	πε-πράχ-θων		
εἰσὶ(ν)	ἦσαν	πέ-πραχ-θον		
πέ-πραχ-θον	ἐ-πέ-πραχ-θον	πε-πράχ-θων		
πέ-πραχ-θον	ἐ-πε-πράχ-θην			

18/10/2017 11:30

θ. γραφ-

γέ-γραμ-μαι	γέ-γραπ-ται	γε-γράφ-θαι	γε-γράμ-μεθα
γέ-γραμ-σαι	γέ-γραπ-σθε		γε-γράφ-θε
γέ-γραπ-ται	γέ-γραφ-αται	γε-γράφ-θαι	γε-γράφ-θαι
γε-γράμ-μεθα	γε-γράφ-θαι		
γέ-γραφ-θε	γε-γράφ-θε	γε-γράφ-θε	γε-γράφ-θε
γεγράμμεθα ἢ γεγράφαμεν	γεγράφθαι	γε-γράφ-θαι	γε-γράφ-θαι
γέ-γραφ-θον	γε-γράφ-θον	γε-γράφ-θον	γε-γράφ-θον
γέ-γραφ-θον	γε-γράφ-θαι	γε-γράφ-θαι	γε-γράφ-θαι

22-0012_164-231_18b.indd 59 18/10/2017 11:30

22-0012_164-231_18b.indd 60

Οριστική		Προστακτική	Απαρέμφατο	Μετοχή
θ. πειθ-				
πέ-πεισ-μαι	ἐ-πε-πείσ-μην	—	πε-πεῖ-σθαι	πε-πεισ-μένος
πέ-πει-σαι	ἐ-πέ-πει-σο	πέ-πει-σο		πε-πεισ-μένη
πέ-πεισ-ται	ἐ-πέ-πεισ-το	πε-πεί-σθω		πε-πεισ-μένον
πε-πείσ-μεθα	ἐ-πε-πείσ-μεθα	—		
πέ-πει-σθε	ἐ-πέ-πεισ-θε	πέ-πει-σθε		
πεπεισμένοι	πεπεισμένοι	πε-πείσ-θων		
εἰσὶ(ν)	ἦσαν	πέ-πει-σθον		
πέ-πει-σθον	ἐ-πέ-πει-σθον	πε-πείσ-θων		
πέ-πει-σθον	ἐ-πε-πέί-σθην			

(βλ. § 70, 1, 2 και 3, § 68, 1, § 67, 1 και § 64, 1 και 5).

18/10/2017 11:30

22-0012_164-231_18b.indd 61

300. Τα ρ. στρέφω, τρέπω και τρέφω στον παρακείμενο και τον υπερσυντέλικο της μέσης φωνής τρέπουν το **ε** του θέματος σε **α:**

στρέφ-ω	(θ. στρεφ-),	παρακείμ.	ἔ-στραμ-μαι,	υπερσ.	ἐ-στράμ-μην
τρέπ-ω	(θ. τρεπ-),	»	τέ-τραμ-μαι,	»	ἐ-τε-τράμ-μην
τρέφ-ω	(θ. θρεφ-),	»	τέ-θραμ-μαι,	»	ἐ-τε-θράμ-μην.

18/10/2017 11:30

24ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΕΝΡΙΝΟΛΗΚΤΩΝ ΚΑΙ ΥΓΡΟΛΗΚΤΩΝ ΡΗΜΑΤΩΝ Α΄ ΣΥΖΥΓΙΑΣ

1. Ενεστώτας και παρατατικός ενεργητ. και μέσης φωνής

301. Από τα ενρινόληκτα και υγρόληκτα ρήματα (δηλ. όσα έχουν ρηματικό χαρακτήρα μ, ν, λ, ρ) πολύ λίγα σχηματίζουν τον ενεστώτα (και τον παρατατικό) από το ρηματικό θέμα αμετάβλητο: γέμ-ω, νέμ-ω, τρέμ-ω· μέν-ω, πέν-ομαι, σθέν-ω (= έχω δύναμη), στέν-ω (= στενάζω), ὠδίν-ω (= κοιλοπονώ)· (ἐ)θέλ-ω, ἐπιμέλ-ομαι, μέλ-ει (απρόσωπο = υπάρχει φροντίδα· βλ. § 361, 1), βούλ-ομαι· δέρ-ω, στέρ-ομαι, φέρ-ω κ.ά.

Τα περισσότερα όμως ενρινόληκτα και υγρόληκτα ρήματα σχηματίζουν τον ενεστώτα και τον παρατατικό από το ρηματικό θέμα, αφού τούτο πάρει στο τέλος του το χρονικό πρόσφυμα **j**. Και:

1. Αν ο χαρακτήρας του ρηματικού θέματος είναι **λ**, τότε το πρόσφυμα **j** αφομοιώνεται προς αυτό, και έτσι τα ρήματα αυτά στον ενεστώτα και τον παρατατικό έχουν **λλ** (βλ. § 68, 4, α):

(θ. ἀγγελ-, πβ. ἄγγελ-ος· ἀγγέλ-j-ω =)	ἀγγέλλ-ω	ἤγγελλ-ον
	ἀγγέλλ-ομαι	ἠγγελλ-όμην

22-0012_164-231_18b.indd 62 18/10/2017 11:30

(θ. σφαλ-, πβ. σφάλ-μα·
σφάλ-j-ω =) σφάλλ-ω ἔ-σφαλλ-ον
σφάλλ-ομαι ἐ-σφαλλ-όμην·

έτσι και τα ρ. ἀγάλλομαι, ἄλλομαι (= πηδώ), ἀσχάλλω (= αγανακτώ), βάλλω, θάλλω, πάλλω, ψάλλω· ἀνατέλλω, ἐντέλλομαι, μέλλω (= έχω σκοπό, αναβάλλω), ὀκέλλω (= ρίχνω το πλοίο στην ξηρά, πέφτω στην ξηρά), στέλλω· ποικίλλω, τίλλω (= μαδώ)· εξαιρούνται τα ρ. **βούλομαι, ἐθέλ-ω** ή **θέλ-ω, ἐπιμέλ-ομαι, ὀφείλ-ω** και το απρόσωπο **μέλ-ει** που έχουν ένα λ, γιατί δεν παίρνουν πρόσφυμα j.

2. Αν ο χαρακτήρας του ρηματικού θέματος είναι **ν** ή **ρ** και υπάρχει φωνήεν **α** πριν απ' αυτόν, τότε το πρόσφυμα **j** υπερπηδά το χαρακτήρα **ν** ή **ρ** και αποτελεί με το φωνήεν **α** το δίφθογγο **αι** (βλ. § 66)· έτσι τα ρήματα αυτά λήγουν σε **-αίνω** ή **-αίρω:**

(θ. φαν-, πβ. φαν-ός·
φάν-j-ω =) φαίν-ω ἔ-φαιν-ον
φαίν-ομαι ἐ-φαιν-όμην
(θ. ἀρ-, πβ. ἄρ-σις·
ἄρ-j-ω =) αἴρ-ω ἦρ-ον
αἴρ-ομαι ἠρ-όμην·

έτσι και τα ρ. βαίνω, ἰσχναίνω, κερδαίνω, κοιλαίνω, κυμαίνω, λυμαίνομαι, λιπαίνω, μαίνομαι, μαραίνω, μελαίνω, μιαίνω, περαίνω, ποιμαίνω, ῥαίνω, σημαίνω, ὑγιαίνω, ὑφαίνω· ἀσπαίρω (= σπαρταρώ), καθαίρω (= καθαρίζω), τεκμαίρομαι (= συμπεραίνω), χαίρω κ.ά.

22-0012_164-231_18b.indd 63 18/10/2017 11:30

3. Αν ο χαρακτήρας του ρηματικού θέματος είναι ν ή ρ και υπάρχουν πριν απ' αυτόν τα φωνήεντα ε ή ῐ ή ῠ, τότε το πρόσφυμα j αφομοιώνεται προς το χαρακτήρα ν ή ρ, έπειτα το διπλό ν ή ρ απλοποιείται και το προηγούμενο φωνήεν εκτείνεται αναπληρωτικά, δηλ. το ε σε ει, το ῐ σε ῑ και το ῠ σε ῡ (βλ. § 68, 4, β)· έτσι τα ρήματα αυτά στον ενεστώτα λήγουν σε -είνω, -είρω, -'ῑνω, -'ῑρω, -'ῡνω, -'ῡρω:

(θ. κτεν-, κτέν-j-ω, κτένν-ω =)	κτείν-ω	ἔ-κτειν-ον
(θ. φθερ-, φθέρ-j-ω, φθέρρ-ω =)	φθείρ-ω φθείρ-ομαι	ἔ-φθειρ-ον ἐ-φθειρ-όμην
(θ. κρῐ̆ν-, κρῐ̆ν-j-ω, κρ'ῐ̆νν-ω =)	κρ'ῑν-ω κρ'ῑν-ομαι	ἔ-κρῑν-ον ἐ-κρῑν-όμην
(θ. οἰκτῐ̆ρ-, οἰκτ'ῐ̆ρ-j-ω, οἰκτ'ῐ̆ρρ-ω =)	οἰκτ'ῑρ-ω	ᾠκτῑρ-ον
(θ. πλῠ̆ν-, πλ'ῠ̆ν-j-ω, πλ'ῠ̆νν-ω =)	πλ'ῡν-ω	ἔ-πλῡν-ον
(θ. σῠ̆ρ-, σ 'ῠ̆ρ-j-ω, σ 'ῠ̆ρρ-ω =)	σ 'ῡρ-ω σ 'ῡρ-ομαι	ἔ-σῡρ-ον ἐ-σῡρ-όμην·

έτσι και τα ρ. τείνω· ἐγείρω, σπείρω· κλ'ῑνω· ἀμ'ῡνω, ἡδ'ῡνω, ὁμαλ'ῡνω, ὀξ'ῡνω, ταχ'ῡνω· ὀδ'ῡρομαι, ὁλοφ'ῡρομαι **κ.ά.**

22-0012_164-231_18b.indd 64 18/10/2017 11:30

2. Οι άλλοι χρόνοι

302. Ενεργητ. και μέσος μέλλοντας. Τα ενρινόληκτα και υγρόληκτα ρήματα κανονικά σχηματίζουν τον ενεργητ. και μέσο μέλλοντα από το ρηματικό θέμα και με τις καταλήξεις -ῶ και -οῦμαι (κλίνονται δηλ. κατά τον ενεστώτα των συνηρημένων ρημάτων σε -έω· πβ. § 323, β): ἀμύνω, ενεργ. μέλλ. ἀμυνῶ, -εῖς, -εῖ κτλ. - μέσ. μέλλ. ἀμυνοῦμαι, -εῖ, -εῖται κτλ. Έτσι και σφάλλω - σφαλῶ, στέλλω - στελῶ, νέμω - νεμῶ, ὑγιαίνω - ὑγιανῶ, σημαίνω - σημανῶ, καθαίρω - καθαρῶ, κτείνω - κτενῶ, τείνω - τενῶ, σπείρω - σπερῶ, φθείρω - φθερῶ, κρίνω - κρινῶ, ἀμβλύνω - ἀμβλυνῶ, ὀδύρομαι - ὀδυροῦμαι κ.ά.

303. Ενεργητικός και μέσος αόρ. α΄. Αρχικά ο ενεργητ. και μέσος αόρ. α΄ στα ενρινόληκτα και υγρόληκτα ρήματα σχηματίστηκε σε -σα και -σάμην, όπως στα φωνηεντόληκτα· αλλά ο χρονικός χαρακτήρας **σ** αφομοιώθηκε με το προηγούμενό του ένρινο ή υγρό και έπειτα έγινε απλοποίηση των δύο όμοιων συμφώνων και αναπληρωτική έκταση του προηγούμενου φωνήεντος, δηλ. του **ᾰ** σε **η** (ή σε **ᾱ**, αν προηγείται **ε** ή **ι** ή **ρ**), του **ε** σε **ει**, του **ῐ** σε **ῑ** και του **ῠ** σε **ῡ** (βλ. § 62, 7, β). Π.χ.

22-0012_164-231_18b.indd 65 18/10/2017 11:30

Ενεστώτας	θέμα	Αόριστος αρχικός τύπος
φαίνω	φᾰν-	ἔ-φᾰν-σα
λειαίνω	λεᾰν-	ἐ-λέᾰν-σα
ὑγιαίνω	ὑγιᾰν-	ὑγίᾰν-σα
μαραίνω	μαρᾰν-	ἐ-μάρᾰν-σα
καθαίρω	καθᾰρ-	ἐ-κάθᾰρ-σα
ἀγγέλω	ἀγγελ-	ἤγγελ-σα
νέμω	νεμ-	ἔ-νεμ-σα
μένω	μεν-	ἔ-μεν-σα
κρίνω	κρῐν-	ἔ-κρῐν-σα
ἀμύνω	ἀμῠν-	ἤμῠν-σα

22-0012_164-231_18b.indd 66 18/10/2017 11:30

με αφομοίωση		τελικός τύπος
ἔ-φᾰν-να	**ἔ-φην-α**	**ἐ-φην-άμην**
ἐ-λέᾰν-να	**ἐ-λέᾱν-α**	
ὑγίᾰν-να	**ὑγίᾱν-α**	
ἐ-μάρᾰν-να	**ἐ-μάρᾱν-α**	
ἐ-κάθᾰρ-ρα	**ἐ-κάθηρ-α**	**ἐ-καθηρ-άμην**
ἤγγελ-λα	**ἤγγειλ-α**	**ἠγγειλ-άμην**
ἔ-νεμ-μα	**ἔ-νειμ-α**	**ἐ-νειμ-άμην**
ἔ-μεν-να	**ἔ-μειν-α**	
ἔ-κρῐν-να	**ἔ-κρῑν-α**	**ἐ-κριν-άμην**
ἤμῠν-να	**ἤμῡν-α**	**ἠμυν-άμην**

Έτσι ο ενεργητ. και μέσος αόρ. α΄ στα ενρινόληκτα και υγρόληκτα ρήματα κανονικά σχηματίζεται σε όλες τις εγκλίσεις (και στο απαρέμφατο και τη μετοχή) με το θέμα μετασχηματισμένο, όπως φαίνεται παραπάνω, και με τις ίδιες καταλήξεις που έχουν τα φωνηεντόληκτα (λύω - ἔλυσα, ἐλυσάμην), αλλά χωρίς το χρονικό χαρακτήρα σ.

22-0012_164-231_18b.indd 67 18/10/2017 11:30

304. Παράδειγμα

(ρ. νέμ-ω, θ. νεμ-, αόρ. ἔ-νειμ-α, ἐ-νειμ-άμην)

Χρόνοι	Οριστική	Υποτακτική
Ενεργητ. Αόρ. α΄	ἔ-νειμ-α	νείμ-ω
	ἔ-νειμ-ας	νείμ-ῃς
	ἔ-νειμ-ε	νείμ-ῃ
	ἐ-νείμ-αμεν	νείμ-ωμεν
	ἐ-νείμ-ατε	νείμ-ητε
	ἔ-νειμ-αν	νείμ-ωσι
	ἐ-νείμ-ατον	νείμ-ητον
	ἐ-νειμ-άτην	νείμ-ητον
Μέσος Αόριστος α΄	ἐ-νειμ-άμην	νείμ-ωμαι
	ἐ-νείμ-ω	νείμ-ῃ
	ἐ-νείμ-ατο	νείμ-ηται
	ἐ-νειμ-άμεθα	νειμ-ώμεθα
	ἐ-νείμ-ασθε	νείμ-ησθε
	ἐ-νείμ-αντο	νείμ-ωνται
	ἐ-νείμ-ασθον	νείμ-ησθον
	ἐ-νειμ-άσθην	νείμ-ησθον

22-0012_164-231_18b.indd 68 18/10/2017 11:30

Ευκτική	Προστακτική	Απαρ.	Μετοχή
νείμ-αιμι νείμ-αις νείμ-αι νείμ-αιμεν νείμ-αιτε νείμ-αιεν νείμ-αιτον νειμ-αίτην	— νεῖμ-ον νειμ-άτω — νείμ-ατε νειμ-άντων ή -άτωσαν νείμ-ατον νειμ-άτων	νεῖμ-αι	νείμ-ας νείμ-ασα νεῖμ-αν
νειμ-αίμην νείμ-αιο νείμ-αιτο νειμ-αίμεθα νείμ-αισθε νείμ-αιντο νείμ-αισθον νειμ-αίσθην	— νεῖμαι νειμ-άσθω — νείμ-ασθε νειμ-άσθων ή -άσθωσαν νείμ-ασθον νειμ-άσθων	νείμ-ασθαι	νειμ-άμενος νειμ-αμένη νειμ-άμενον

22-0012_164-231_18b.indd 69 18/10/2017 11:30

305. Παρακείμενος και υπερσυντέλικος της ενεργητικής φωνής. Τα ενρινόληκτα και υγρόληκτα ρήματα σχηματίζουν τον παρακείμενο και τον υπερσυντέλικο της ενεργητ. φωνής με το χρον. χαρακτήρα **κ**, όπως τα φωνηεντόληκτα (παρακείμ. σε **-κα** και υπερσυντέλ. σε **-κειν**). Το **λ** και το **ρ** εμπρός από το χρονικό χαρακτήρα **κ** μένουν αμετάβλητα, ενώ το **ν** γίνεται **γ** (βλ. § 70, 5):

		παρακείμ.	υπερσ.
ἀγγέλλω	(θ. ἀγγελ-)	ἤγγελ-κα	ἠγγέλ-κειν
αἴρω	(θ. ἀρ-)	ἦρ-κα	ἤρ-κειν
φαίνω	(θ. φαν-)	πέφαγ-κα	ἐ-πε-φάγ-κειν (πβ. § 309).

306. Ο παθητ. μέλλοντας α΄ και ο παθητ. αόρ. α΄ στα ενρινόληκτα και υγρόληκτα ρήματα σχηματίζονται κανονικά σε **-θήσομαι** και **-θην**, όπως στα φωνηεντόληκτα, χωρίς μεταβολή του ρηματικού χαρακτήρα:

		παθ. μέλλ.	παθ. αόρ.
μιαίνω	(θ. μιαν-)	μιαν-θήσομαι	ἐ-μιάν-θην
ἀγγέλλω	(θ. ἀγγελ-)	ἀγγελ-θήσομαι	ἠγγέλ-θην
αἴρω	(θ. ἀρ-)	ἀρ-θήσομαι	ἤρ-θην

307. α) **Ο παρακείμενος και ο υπερσυντέλικος της μέσης φωνής στα υγρόληκτα ρήματα** σχηματίζονται κανονικά σε -μαι (-σαι, -ται κτλ.) και -μην (-σο, -το κτλ.),

22-0012_164-231_18b.indd 70 18/10/2017 11:30

όπως στα φωνηεντόληκτα· οι ρηματ. χαρακτήρες λ και ρ εμπρός από τις καταλήξεις μένουν αμετάβλητοι: ἤγγελ-μαι, ἠγγέλ-μην· κε-κάθαρ-μαι, ἐ-κε-καθάρ-μην.

β) **Ο παρακείμενος και ο υπερσυντέλικος της μέσης φωνής στα ενρινόληκτα ρήματα** σχηματίζονται **επίσης σε** -μαι (-σαι, -ται **κτλ.) και** -μην (-σο, -το **κτλ.)· ο ρηματ. χαρακτήρας όμως ν εμπρός από το μ των καταλήξεων σε άλλα ρήματα αφομοιώνεται (κανονικά) με αυτό και σε άλλα τρέπεται σε σ:** παρ-οξύν-ομαι (**θ.** παρ-οξυν-), **παρακείμενος** παρ-ώξυν-μαι = παρώξυμμαι, **υπερσ.** παρ-ωξύν-μην = παρωξύμμην· αλλά φαίν-ομαι (**θ.** φαν-), **παρακείμ.** πέ-φαν-μαι = πέφασμαι, **υπερσ.** ἐπεφάσμην (**βλ. § 68, 5**).

22-0012_164-231_18b.indd 71 18/10/2017 11:30

308. Παραδείγματα σχηματισμού μέσου παρακειμένου και υπερσυντελίκου ενρινόληκτων και υγρόληκτων ρημάτων

ρ. ἀγγέλλομαι, ὀξύνομαι, φαίνομαι

Οριστική		Προστακτική
θ. ἀγγελ-		
ἤγγελ-μαι	ἠγγέλ-μην	–
ἤγγελ-σαι	ἤγγελ-σο	ἤγγελ-σο
ἤγγελ-ται	ἤγγελ-το	ἠγγέλ-θω
ἠγγέλ-μεθα	ἠγγέλ-μεθα	–
ἤγγελ-θε	ἤγγελ-θε	ἤγγελ-θε
ἠγγελμένοι εἰσὶ(ν)	ἠγγελμένοι ἦσαν	ἠγγέλ-θων
ἤγγελ-θον	ἤγγελ-θον	ἤγγελ-θον
ἤγγελ-θον	ἠγγέλ-θην	ἠγγέλ-θων
θ. ὀξυν-		
ὤξυμ-μαι	ὠξύμ-μην	–
ὤξυν-σαι	ὤξυν-σο	ὤξυν-σο
ὤξυν-ται	ὤξυν-το	ὠξύν-θω
ὠξύμ-μεθα	ὠξύμ-μεθα	–
ὤξυν-θε	ὤξυν-θε	ὤξυν-θε
ὠξυμμένοι εἰσὶ(ν)	ὠξυμμένοι ἦσαν	ὠξύν-θων
ὤξυν-θον	ὤξυν-θον	ὤξυν-θον
ὤξυν-θον	ὠξύν-θην	ὠξύν-θων

22-0012_164-231_18b.indd 72 18/10/2017 11:30

Απαρ.	Μετοχή
ἠγγέλ-θαι	ἠγγελ-μένος ἠγγελ-μένη ἠγγελ-μένον (υποτ. ἠγγελ- μένος ὦ ευκτ. ἠγγελ- μένος εἴην)
ὠξύν-θαι	ὠξυμ-μένος ὠξυμ-μένη ὠξυμ-μένον (υποτ. ὠξυμ- μένος ὦ ευκτ. ὠξυμ- μένος εἴην)

22-0012_164-231_18b.indd 73 18/10/2017 11:30

Οριστική		Προστακτική
θ. φαν-		
πέ-φασ-μαι	ἐ-πε-φάσ-μην	—
πέ-φαν-σαι	ἐ-πέ-φαν-σο	πέ-φαν-σο
πέ-φαν-ται	ἐ-πέ-φαν-το	πε-φάν-θω
πε-φάσ-μεθα	ἐ-πε-φάσ-μεθα	—
πέ-φαν-θε	ἐ-πέ-φαν-θε	πέ-φαν-θε
πεφασμένοι εἰσὶ(ν)	πεφασμένοι ἦσαν	πε-φάν-θων
πέ-φαν-θον	ἐ-πέ-φαν-θον	πέ-φαν-θον
πέ-φαν-θον	ἐ-πε-φάν-θην	πε-φάν-θων

309. α) Των ρ. κλίνω, κρίνω και πλύνω ο ρηματ. χαρακτήρας **ν** αποβάλλεται στον ενεργητ. και μέσο παρακείμενο και υπερσυντέλικο, στον παθητ. μέλλοντα α΄ και στον παθητ. αόρ. α΄:

κλίνω κέ-κλι-κα, ἐ-κε-κλί-κειν, κέ-κλι-μαι, ἐ-κε-κλί-μην, κλι-θήσομαι, ἐ-κλί-θην·

κρίνω κέ-κρι-κα, ἐ-κε-κρί-κειν, κέ-κρι-μαι, ἐ-κε-κρί-μην, κρι-θήσομαι, ἐ-κρί-θην·

πλύνω πέ-πλυ-κα, ἐ-πε-πλύ-κειν, πέ-πλυ-μαι, ἐ-πε-πλύ-μην, πλυ-θήσο-μαι, ἐ-πλύ-θην.

β) Όσα ενρινόληκτα και υγρόληκτα ρήματα έχουν μονοσύλλαβο ρηματικό θέμα με φωνήεν **ε** σ' αυτό, τρέπουν το **ε** τούτο σε **ᾰ** στον ενεργητ. παρακείμενο και υπερσυντέλικο α΄ και στο μέσο παρακείμενο και υπερσυντέλικο:

22-0012_164-231_18b.indd 74 18/10/2017 11:30

Απαρ.	Μετοχή
πε-φάν-θαι	πε-φασ-μένος πε-φασ-μένη πε-φασ-μένον (υποτ. πεφα- σμένος ὦ ευκτ. πεφα- σμένος εἴην)

σπείρω (θ. σπερ-)	ἔ-σπαρ-κα	ἐ-σπάρ-κειν	ἔ-σπαρ-μαι	ἐ-σπάρ-μην
στέλλω (θ. στε-)	ἔ-σταλ-κα	ἐ-στάλ-κειν	ἔ-σταλ-μαι	ἐ-στάλ-μην
φθείρω (θ. φθερ-)	ἔ-φθαρ-κα	ἐ-φθάρ-κειν	ἔ-φθαρ-μαι	ἐ-φθάρ-μην.

γ) Το ρ. τείνω (θ. τεν-) σχηματίζει τον παρακείμενο και τον υπερσυντέλικο της ενεργητ. και μέσης φωνής, καθώς και τον παθητ. μέλλοντα και παθητ. αόριστο, με τροπή του ε σε ᾰ και με αποβολή του χαρακτήρα ν (δηλ. από θέμα τα-): τείνω, τέ-τα-κα, (ἐ-τε-τά-κειν), τέ-τα-μαι, ἐ-τε-τά-μην, τα-θήσομαι, ἐ-τά-θην.

δ) Τα ρ. βάλλω, κάμ-ν-ω και τέμ-ν-ω σχηματίζουν τον παρακείμενο και τον υπερσυντέλικο της ενεργητ. και μέσης φωνής, καθώς και τον παθητ. μέλλοντα και

22-0012_164-231_18b.indd 75 18/10/2017 11:30

παθητ. αόριστο από τα ρηματικά θέματα βαλ-, καμ-, τεμ-, αφού πρώτα έγινε μετάθεση του φωνήεντος και έκτασή του σε η, δηλ. (βαλ-, βλα- =) βλη-, (καμ-, κμα- =) κμη-, (τεμ-, τμε- =) τμη-:

βάλλω:	βέ-βλη-κα, ἐ-βε-βλή-κειν, βέ-βλη-μαι, ἐ-βε-βλή-μην, βλη-θήσομαι, ἐ-βλή-θην·
κάμνω:	κέ-κμη-κα, ἐ-κε-κμή-κειν·
τέμνω:	τέ-τμη-κ α, (ἐ-τε-τμή-κειν), τέ-τμη-μαι, ἐ-τε-τμή-μην, τμη-θήσομαι, ἐ-τμή- θην.

22-0012_164-231_18b.indd 76 18/10/2017 11:30

25ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΔΕΥΤΕΡΟΙ ΧΡΟΝΟΙ ΤΩΝ ΡΗΜΑΤΩΝ

1. Ενεργητικός και μέσος αόριστος β΄

310. Πολλά ρήματα σχηματίζουν τον ενεργητικό και μέσο αόριστο από το θέμα με τις ολικές καταλήξεις του αντίστοιχου παρατατικού στην οριστική και του αντίστοιχου ενεστώτα στις άλλες εγκλίσεις (καθώς και στο απαρέμφατο και τη μετοχή). Ο αόριστος αυτός λέγεται (ενεργητικός ή μέσος) **αόριστος δεύτερος.** Π.χ. βάλλω, ενεργ. αόρ. β΄ ἔ-βαλ-ον, ἔ-βαλ-ες, ἔ-βαλ-ε κτλ., μέσ. αόρ. β΄ ἐ-βαλ-όμην, (ἐ-βάλ-εσο =) ἐ-βάλ-ου, ἐ-βάλ-ετο κτλ.

22-0012_164-231_18b.indd 77 18/10/2017 11:30

311. Παράδειγμα σχηματισμού ενεργητικού και μέσου αορίστου β΄

ρ. βάλλω (θ. βαλ-)

α) Ενεργητικός αόριστος β΄

Οριστική	Υποτακτική	Ευκτική
ἔ-βαλ-ον	βάλ-ω	βάλ-οιμι
ἔ-βαλ-ες	βάλ-ῃς	βάλ-οις
ἔ-βαλ-ε	βάλ-ῃ	βάλ-οι
ἐ-βάλ-ομεν	βάλ-ωμεν	βάλ-οιμεν
ἐ-βάλ-ετε	βάλ-ητε	βάλ-οιτε
ἔ-βαλ-ον	βάλ-ωσι(ν)	βάλ-οιεν
ἐ-βάλ-ετον	βάλ-ητον	βάλ-οιτον
ἐ-βαλ-έτην	βάλ-ητον	βαλ-οίτην

(πβ. τα νεοελλ.: έβαλα, έβαλες, έβαλε κτλ.· να βάλω, βάλεις, βάλει κτλ.· βάλε κτλ.).

22-0012_164-231_18b.indd 78 18/10/2017 11:30

Προστακτική	Απαρέμφ.	Μετοχή
–	βαλ-εῖν	βαλ-ὼν
βάλ-ε		βαλ-οῦσα
βαλ-έτω		βαλ-όν
–		
βάλ-ετε		
βαλ-όντων		
βάλ-ετον		
βαλ-έτων		

22-0012_164-231_18b.indd 79 18/10/2017 11:30

β) Μέσος αόριστος β΄

Οριστική	Υποτακτική	Ευκτική
ἐ-βαλ-όμην	βάλ-ωμαι	βαλ-οίμην
ἐ-βάλ-ου	βάλ-ῃ	βάλ-οιο
ἐ-βάλ-ετο	βάλ-ηται	βάλ-οιτο
ἐ-βαλ-όμεθα	βαλ-ώμεθα	βαλ-οίμεθα
ἐ-βάλ-εσθε	βάλ-ησθε	βάλ-οισθε
ἐ-βάλ-οντο	βάλ-ωνται	βάλ-οιντο
ἐ-βάλ-εσθον	βάλ-ησθον	βάλ-οισθον
ἐ-βαλ-έσθην	βάλ-ησθον	βαλ-οίσθην

Παρατηρήσεις στο σχηματισμό του ενεργητ. και μέσου αορίστου β΄

312. Του ενεργητικού αορίστου β΄:

1. Το απαρέμφατο και η μετοχή τονίζονται πάντοτε στη λήγουσα (το απαρέμφατο με περισπωμένη και η μετοχή αρσενικού με οξεία)· μαθεῖν, ἐλθεῖν - μαθών, ἐλθών.

2. Το β΄ ενικό πρόσ. της προστακτικής των ρ. ἔρχομαι, εὑρίσκω, λαμβάνω, λέγω και ὁρῶ, όταν δεν είναι σύνθετο, τονίζεται στη λήγουσα: (ἔρχομαι - ἦλθον) **ἐλθέ,** (εὑρίσκω - ηὗρον) **εὑρέ,** (λαμβάνω - ἔλαβον) **λαβέ,** (λέγω - εἶπον) **εἰπέ,** (ὁρῶ - εἶδον) **ἰδὲ** (ἀλλά: ἄπελθε, ἔξευρε, παράλαβε, πρόειπε, πάριδε).

22-0012_164-231_18b.indd 80 18/10/2017 11:30

Προστακτική	Απαρέμφ.	Μετοχή
–	βαλ-έσθαι	βαλ-όμενος
βαλ-οῦ		βαλ-ομένη
βαλ-έσθω		βαλ-όμενον
–		
βάλ-εσθε		
βαλ-έσθων		
βάλ-εσ θον		
βαλ-έσθων		

313. Του μέσου αορίστου β΄:

1. Το απαρέμφατο (είτε απλό είτε σύνθετο) τονίζεται στην παραλήγουσα: γενέσθαι, λαβέσθαι - συγγενέσθαι, ἀντιλαβέσθαι.

2. Το β΄ ενικό πρόσ. της προστακτικής (είτε απλό είτε σύνθετο) κανονικά τονίζεται στη λήγουσα και παίρνει περισπωμένη: γενοῦ, λαβοῦ - συγγενοῦ, ἀντιλαβοῦ· αν όμως είναι μονοσύλλαβο και σύνθετο με δισύλλαβη πρόθεση, ανεβάζει τον τόνο στην παραλήγουσα: (ἔχομαι - ἐσχόμην) σχοῦ - παράσχου, (ἕπομαι - ἐσπόμην) σποῦ - ἐπίσπου.

314. 1. Ο αόρ. β΄, όπως είδαμε (§ 310), στην οριστική έχει τις καταλήξεις του αντίστοιχου παρατατικού και

22-0012_164-231_18b.indd 81 18/10/2017 11:30

στις άλλες εγκλίσεις έχει τις καταλήξεις του αντίστοιχου ενεστώτα. Ξεχωρίζεται όμως από το θέμα του, που είναι διαφορετικό από το θέμα του ενεστώτα και του παρατατικού. Έτσι σε μερικά ρήματα ο αόρ. β΄ σχηματίζεται:

α) από το καθαρό ρηματ. θέμα, χωρίς τα προσφύματα του ενεστώτα και του παρατατικού: (αἰσθ-άν-ομαι) ᾐσθ-όμην, αἴσθ-ωμαι, αἰσθ-οίμην κτλ., (ἁμαρτ-άν-ω) ἥμαρτ-ον, ἁμάρτ-ω, ἁμάρτ-οιμι κτλ. (λα(ν)θ-άν-ω) ἔ-λαθ-ον, λάθ-ω, λάθ-οιμι κτλ.·

β) από το ρηματ. θ. με συγκοπή: (ἕπ-ομαι, θ. σεπ-) ἑ-σπ-όμην (η δασεία της αύξησης από αναλογική επίδραση του ἕπομαι), (ἔχ-ω, θ. σεχ-) ἔ-σχ-ον·

γ) από το ρηματ. θ. χωρίς τον αναδιπλασιασμό του ενεστώτα: (γί-γνομαι, θ. γε-) ἐ-γεν-όμην, (πί-πτ-ω, θ. πετ-, πεσ-) ἔ-πεσ-ον·

δ) από το ρηματ. θ. με αναδιπλασιασμό: (ἄγ-ω) ἤγαγ-ον, ἀγάγ-ω κτλ.·

ε) από το ρηματ. θ. με τροπή του φωνήεντος: (τρέπ-ω, θ. τρεπ-) ἔ-τραπ-ον·

ς) από το αδύνατο ρηματ. θ. (λείπ-ω, θ. λειπ-, λιπ-) ἔ-λιπ-ον.

2. Μερικά ρήματα σχηματίζουν τον αόρ. β΄ με θέμα διαφορετικό (από συνώνυμες ρίζες): αἱρέω-ῶ: αόρ. β΄ (με θ. Fελ-) ἔ-Fελ-ον: εἷλ-ον, υποτ. ἕλ-ω κτλ. - ὁράω -ῶ, αόρ. β΄ (με θ. Fιδ-) ἔ-Fιδ-ον: εἶδον, υποτ. ἴδω κτλ.

22-0012_164-231_18b.indd 82 18/10/2017 11:30

2. Παθητικός μέλλοντας β΄. Παθητικός αόριστος β΄

315. Μερικά ρήματα σχηματίζουν τον παθητ. μέλλοντα και τον παθητ. αόριστο με το χρονικό πρόσφυμα **η-** και **ε-** αντί **θη-** και **θε-**, δηλ. χωρίς το σύμφωνο **θ:** γραφ-ή-σομαι, ἐ-γράφ-η-ν, γραφ-ε-ίη-ν, γραφ-έ-ντων κτλ., αντί γραφ-θή-σομαι, ἐ-γράφ-θη-ν, γραφ-θε-ίη-ν, γραφ-θέ-ντων κτλ. (όπως και στη νέα: γράφ-τη-κα και γράφ-η-κα κτλ.).

Ο παθητ. μέλλοντας και ο παθητ. αόριστος που σχηματίζονται μ' αυτόν τον τρόπο λέγονται **παθητικός μέλλοντας β΄** και **παθητικός αόριστος β΄.**

Οι δεύτεροι αυτοί παθητικοί χρόνοι κλίνονται ακριβώς όπως και οι πρώτοι, αλλά στο β΄ ενικό πρόσωπο της προστακτικής του αορ. β΄ μένει αμετάβλητη η αρχική κατάληξη -θι: γράφη-θι.

22-0012_164-231_18b.indd 83 18/10/2017 11:30

316. Παράδειγμα σχηματισμού παθητ. μέλλοντα β΄ και παθητ. αορ. β΄

	Οριστική	Υποτακτική	Ευκτική	
Παθητικ. Μέλλοντας β΄	γραφ-ή-σομαι γραφ-ή-σει γραφ-ή-σεται γραφ-η-σόμεθα γραφ-ή-σεσθε γραφ-ή-σονται γραφ-ή-σεσθον γραφ-ή-σεσθον		γραφ-η-σοίμην γραφ-ή-σοιο γραφ-ή-σοιτο γραψ-η-σοίμεθα γραφ-ή-σοισθε γραφ-ή-σοιντο γραφ-ή-σοισθον γραφ-η-σοίσθην	
Παθητικ. Αόριστος β΄	ἐ-γράφ-η-ν ἐ-γράφ-η-ς ἐ-γράφ-η ἐ-γράφ-η-μεν ἐ-γράφ-η-τε ἐ-γράφ-η-σαν ἐ-γράφ-η-τον ἐ-γραφ-ή-την	γραφ-ῶ γραφ-ῇς γραφ-ῇ γραφ-ῶμεν γραφ-ῆτε γραφ-ῶσι(ν) γραφ-ῆτον γραφ-ῆτον	γραφ-είην γραφ-είης γραφ-είη γραφ-είημεν (-εῖμεν) γραφ-είητε (-εῖτε) γραφ-είησαν (-εῖεν) γραφ-είητον (-εῖτον) γραφ-ειήτην (-είτην)	

22-0012_164-231_18b.indd 84 18/10/2017 11:30

	Προστακτική	Απαρ.	Μετοχή
		γραφ-ή-σεσθαι	γραφ-η-σόμενος γραφ-η-σομένη γραφ-η-σόμενον
	– γράφ-η-θι γραφ-ή-τω – γράφ-η-τε γραφ-έ-ντων ή γραφ-ή-τωσαν γράφ-η-τον γραφ-ή-των	γραφ-ῆ-ναι	γραφ-εὶς γραφ-εῖσα γραφ-ὲν

22-0012_164-231_18b.indd 85 18/10/2017 11:30

Παρατηρήσεις στους δεύτερους παθητικούς χρόνους

317. 1) Όσα ρήματα έχουν μονοσύλλαβο ρηματικό θέμα με φωνήεν **ε** τρέπουν στους δεύτερους παθητ. χρόνους το **ε** σε **α** βραχύχρονο: (κλέπτω, θ. κλεπ-) ἐ-κλάπ-ην, (πλέκ-ω) ἐ-πλάκ-ην, (τρέπ-ω) ἐ-τράπ-ην, (στρέφ-ω) στραφ-ήσομαι, ἐ-στράφ-ην, (τρέφ-ω) τραφ-ήσομαι, ἐ-τράφ-ην (πβ. § 309, β). Εξαιρούνται τα σύνθετα του ρ. -λέγω (= συλλέγω): συλ-(ἐκ)-λεγ-ήσομαι, συν-(ἐξ)-ε-λέγ-ην.

2) Όσα ρήματα έχουν μονοσύλλαβο ρηματ. θέμα με φωνήεν **η** συστέλλουν στους β΄ παθητ. χρόνους το **η** αυτό σε **α** βραχύχρονο: (σή-π-ω) σαπ-ήσομαι, ἐ-σάπ-ην, (τήκ-ω) τακ-ήσομαι, ἐ-τάκ-ην, (ἐκ-πλήττω, θ. πληγ-) ἐκ-πλαγ-ήσομαι, ἐξ-ε-πλάγ-ην, (κατα-πλήττω) κατα-πλαγ-ήσομαι, κατ-επλάγ-ην. Εξαιρείται το απλό πλήττω (θ. πληγ-) πληγ-ήσομαι, ἐ-πλήγ-ην.

3. Ενεργητικός παρακείμενος και υπερσυντέλικος β΄

318. Μερικά συμφωνόληκτα ρήματα σχηματίζουν τον ενεργητικό παρακείμενο και υπερσυντέλικο χωρίς το χρονικό χαρακτήρα **κ** ή χωρίς να τρέπουν τον ψιλόπνοο ή μέσο χαρακτήρα του ρηματικού θέματος σε δασύπνοο: (φεύγ-ω) πέ-φευγ-α, ἐ-πε-φεύγ-ειν· (λείπ-ω) λέ-λοιπ-α, ἐ-λε-λοίπ-ειν (πβ. § 285 και § 296).

22-0012_164-231_18b.indd 86 18/10/2017 11:30

Ο παρακείμενος ή ο υπερσυντέλικος που σχηματίζεται με αυτόν τον τρόπο λέγεται ενεργητικός παρακείμενος δεύτερος ή ενεργητικός υπερσυντέλικος δεύτερος.

319. Ο ενεργ. παρακείμενος β΄ και ο ενεργ. υπερσυντέλικος β΄ κλίνονται όπως οι πρώτοι, αλλά το φωνήεν **ε** του θέματος τρέπεται σε **ο** και το **ᾰ** εκτείνεται σε **η** (ή σε **ᾱ**, αν προηγείται **ρ**):

πάσχω	(θ. πενθ-)	πέ-πονθ-α	ἐ-πε-πόνθ-ειν
πείθω	(θ. πειθ-)	πέ-ποιθ-α	ἐ-πε-ποίθ-ειν
τίκτω	(θ. τεκ-)	τέ-τοκ-α	ἐ-τε-τόκ-ειν
γίγνομαι	(θ. γεν-)	γέ-γον-α	ἐ-γε-γόν-ειν
φαίνω	(θ. φᾰν-)	πέ-φην-α	ἐ-πε-φήν-ειν
κράζω	(θ. κρᾰγ-)	κέ-κρᾱγ-α	ἐ-κε-κράγ-ειν

Σημ. Βλ. και κατάλογο ανώμ. ρημάτων (Παράρτημα).

4. Γενικές παρατηρήσεις στους δεύτερους χρόνους

320. Πολύ σπάνια ο ίδιος χρόνος ενός ρήματος (μέλλοντας ή αόριστος ή παρακείμενος ή υπερσυντέλικος) σχηματίζεται και ως α΄ και ως β΄ χωρίς διαφορά σημασίας:

ἀλλάττω: παθ. αόρ. α΄ ἠλλάχθην και β΄ ἠλλάγην·

βλάπτω: παθ. αόρ. α΄ ἐβλάφθην και β΄ ἐβλάβην·

λέγω: ενεργ. αόρ. α΄ ἔλεξα και εἶπα (που έχει εύχρηστους τύτους: οριστ. β΄ εν. εἶπας, β΄ πληθ. εἴπατε, ευκτ. α΄ πληθ. εἴπαιμεν, προστ. β΄ πληθ. εἴπατε) και ενεργητ.

22-0012_164-231_18b.indd 87 18/10/2017 11:30

αόρ. β΄ εἶπον (χωρίς β΄ πληθ. της οριστ. που παίρνεται από το εἶπα)·

συλ-λέγω: παθ. αόρ. α΄ συνελέχθην και β΄ συνελέγην·

φέρω: ενεργ. αόρ. α΄ ἤνεγκα (που έχει εύχρηστους όλους τους τύπους, εκτός από τη μετοχή και το β΄ εν. πρόσ. της προστ.) και ενεργητ. αόρ. β΄ ἤνεγκον (που έχει εύχρ. τύπους: οριστ. μόνο το α΄ εν. και μόνο σύνθ. διήνεγκον, υποτ. ἐνέγκω κτλ., ευκτ. ἐνέγκοιμι κτλ., προστ. μόνο ἔνεγκε - ἐνεγκέτω, απαρ. ἐνεγκεῖν, μετ. ἐνεγκών)·

δια-φθείρω: ενεργ. πρκμ. α΄ διέφθαρκα και β΄ διέφθορα κ.ά.

321. Συνήθως, όταν ο ίδιος χρόνος ενός ρήματος βρίσκεται και ως α΄ και ως β΄, ο ένας τύπος έχει διαφορετική σημασία από τον άλλο:

ἐτρεψάμην (μτβ. = έτρεψα κάποιον σε φυγή) - ἐτραπόμην (= έτρεψα τον εαυτό μου προς κάτι, διευθύνθηκα)·

ἐφάνθην (= φανερώθηκα από άλλον) - ἐφάνην (= φανέρωσα τον εαυτό μου)·

πέπεικα (= έχω πείσει κάποιον) - πέποιθα (= είμαι πεισμένος, έχω πεποίθηση)·

πέπραχα (= έχω κάμει κάτι) - πέπραγα (αμετάβ. = βρίσκομαι σε κάποια κατάσταση).

22-0012_164-231_18b.indd 88 18/10/2017 11:30

26ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΡΗΜΑΤΑ ΣΥΝΗΡΗΜΕΝΑ Ή ΠΕΡΙΣΠΩΜΕΝΑ

322. Τα φωνηεντόληκτα ρήματα που έχουν χρονικό χαρακτήρα **α** ή **ε** ή **ο** συναιρούν το φωνήεν αυτό στον ενεστώτα και τον παρατατικό με το ακόλουθο φωνήεν των (ολικών) καταλήξεων και για τούτο λέγονται **συνηρημένα**· λέγονται όμως και **περισπώμενα,** γιατί ο συνηρημένος τύπος τους στο α΄ πρόσ. της οριστ. του ενεστώτα παίρνει περισπωμένη.

Τα συνηρημένα ρήματα διαιρούνται κατά το χαρακτήρα σε τρεις τάξεις:

στην **α΄ τάξη** ανήκουν όσα λήγουν σε **-άω** (χαρακτ. **α**): **τιμάω - τιμῶ**·

στη **β΄ τάξη** ανήκουν όσα λήγουν σε **-έω** (χαρακτ. **ε**): **ποιέω - ποιῶ**·

στην **γ΄ τάξη** ανήκουν όσα λήγουν σε **-όω** (χαρακτ. **ο**): **δηλόω - δηλῶ.**

1. Ενεστώτας και παρατατικός

323. Τα συνηρημένα ή περισπώμενα ρήματα στον ενεστώτα και τον παρατατικό της ενεργητικής και μέσης φωνής κλίνονται κατά τα επόμενα παραδείγματα:

22-0012_164-231_18b.indd 89 18/10/2017 11:30

323 α. Παράδειγμα συνηρημένου ρ. σε -άω (τιμά-ω) = τιμῶ· θ. τιμα-)

Α'. Ενεργητική φωνή

ΟΡΙΣΤΙΚΗ	
Ενεστώτας	**Παρατατικός**
(τιμάω) τιμῶ	(ἐτίμαον) ἐτίμων
(τιμάεις) τιμᾷς	(ἐτίμαες) ἐτίμας
(τιμάει) τιμᾷ	(ἐτίμαε) ἐτίμα
(τιμάομεν) τιμῶμεν	(ἐτιμάομεν) ἐτιμῶμεν
(τιμάετε) τιμᾶτε	(ἐτιμάετε) ἐτιμᾶτε
(τιμάουσι) τιμῶσι(ν)	(ἐτίμαον) ἐτίμων
(τιμάετον) τιμᾶτον	(ἐτιμάετον) ἐτιμᾶτον
(τιμάετον) τιμᾶτον	(ἐτιμαέτην) ἐτιμάτην

22-0012_164-231_18b.indd 90 18/10/2017 11:30

Ενεστώτας		
ΥΠΟΤΑΚΤΙΚΗ	**ΕΥΚΤΙΚΗ**	
(τιμάω) τιμῶ	(τιμάοιμι) τιμῷμι	**α΄τύπος ενικού**
(τιμάῃς) τιμᾷς	(τιμάοις) τιμῷς	
(τιμάῃ) τιμᾷ	(τιμάοι) τιμῷ	
(τιμάωμεν) τιμῶμεν	**ή**	
(τιμάητε) τιμᾶτε	(τιμαοίην) τιμῴην	**β΄ τύπος ενικού**
(τιμάωσι) τιμῶσι(ν)	(τιμαοίης) τιμῴης	
(τιμάητον) τιμᾶτον	(τιμαοίη) τιμῴη	
(τιμάητον) τιμᾶτον	(τιμάοιμεν) τιμῷμεν	
	(τιμάοιτε) τιμῷτε	
	(τιμάοιεν) τιμῷεν	
	(τιμάοιτον) τιμῷτον	
	(τιμαοίτην) τιμῴτην	

22-0012_164-231_18b.indd 91 18/10/2017 11:30

Ενεστώτας	
ΠΡΟΣΤΑΚΤΙΚΗ	
–	
(τίμαε) τίμα	
(τιμαέτω) τιμάτω	
–	
(τιμάετε) τιμᾶτε	
(τιμαόντων) τιμώντων	
ή (τιμαέτωσαν) τιμάτωσαν	
(τιμάετον) τιμᾶτον	
(τιμαέτων) τιμάτων	
ΑΠΑΡΕΜΦΑΤΟ	**ΜΕΤΟΧΗ**
(τιμάειν) τιμᾶν **(από το τιμά-εν)**	(τιμάων) τιμῶν
	(τιμάουσα) τιμῶσα
	(τιμάον) τιμῶν
	γενική:
	(τιμάοντος) τιμῶντος
	(τιμαούσης) τιμώσης
	(τιμάοντος) τιμῶντος

22-0012_164-231_18b.indd 92 18/10/2017 11:30

Β'. Μέση φωνή

ΟΡΙΣΤΙΚΗ	
Ενεστώτας	**Παρατατικός**
(τιμάομαι) τιμῶμαι	(ἐτιμαόμην) ἐτιμώμην
(τιμάῃ ή -ει) τιμᾷ	(ἐτιμάου) ἐτιμῶ
(τιμάεται) τιμᾶται	(ἐτιμάετο) ἐτιμᾶτο
(τιμαόμεθα) τιμώμεθα	(ἐτιμαόμεθα) ἐτιμώμεθα
(τιμάεσθε) τιμᾶσθε	(ἐτιμάεσθε) ἐτιμᾶσθε
(τιμάονται) τιμῶνται	(ἐτιμάοντο) ἐτιμῶντο
(τιμάεσθον) τιμᾶσθον	(ἐτιμάεσθον) ἐτιμᾶσθον
(τιμάεσθον) τιμᾶσθον	(ἐτιμαέσθην) ἐτιμάσθην

Ενεστώτας	
ΥΠΟΤΑΚΤΙΚΗ	**ΕΥΚΤΙΚΗ**
(τιμάωμαι) τιμῶμαι	(τιμαοίμην) τιμῴμην
(τιμάῃ) τιμᾷ	(τιμάοιο) τιμῷο
(τιμάηται) τιμᾶται	(τιμάοιτο) τιμῷτο
(τιμαώμεθα) τιμώμεθα	(τιμαοίμεθα) τιμῴμεθα
(τιμάησθε) τιμᾶσθε	(τιμάοισθε) τιμῷσθε
(τιμάωνται) τιμῶνται	(τιμάοιντο) τιμῷντο
(τιμάησθον) τιμᾶσθον	(τιμάοισθον) τιμῷσθον
(τιμάησθον) τιμᾶσθον	(τιμαοίσθην) τιμῴσθην

22-0012_164-231_18b.indd 93 18/10/2017 11:30

Ενεστώτας	
ΠΡΟΣΤΑΚΤΙΚΗ	
–	
(τιμάου) τιμῶ	
(τιμαέσθω) τιμάσθω	
–	
(τιμάεσθε) τιμᾶσθε	
(τιμαέσθων) τιμάσθων ή	
(τιμαέσθωσαν) τιμάσθωσαν	
(τιμάεσθον) τιμᾶσθον	
(τιμαέσθων) τιμάσθων	
ΑΠΑΡΕΜΦΑΤΟ	**ΜΕΤΟΧΗ**
(τιμάεσθαι) τιμᾶσθαι	(τιμαόμενος) τιμώμενος
	(τιμαομένη) τιμωμένη
	(τιμαόμενον) τιμώμενον

22-0012_164-231_18b.indd 94 18/10/2017 11:30

323 β. Παράδειγμα συνηρημένου ρήματος σε -έω (ποιέ-ω = ποιῶ· θ. ποιε-)

Α'. Ενεργητική φωνή

ΟΡΙΣΤΙΚΗ	
Ενεστώτας	**Παρατατικός**
(ποιέω) ποιῶ	(ἐποίεον) ἐποίουν
(ποιέεις) ποιεῖς	(ἐποίεες) ἐποίεις
(ποιέει) ποιεῖ	(ἐποίεε) ἐποίει
(ποιέομεν) ποιοῦμεν	(ἐποιέομεν) ἐποιοῦμεν
(ποιέετε) ποιεῖτε	(ἐποιέετε) ἐποιεῖτε
(ποιέουσι) ποιοῦσι(ν)	(ἐποίεον) ἐποίουν
(ποιέετον) ποιεῖτον	(ἐποιέετον) ἐποιεῖτον
(ποιέετον) ποιεῖτον	(ἐποιεέτην) ἐποιείτην

22-0012_164-231_18b.indd 95 18/10/2017 11:30

Ενεστώτας		
ΥΠΟΤΑΚΤΙΚΗ	**ΕΥΚΤΙΚΗ**	
(ποιέω) ποιῶ	(ποιέοιμι) ποιοῖμι	α΄ τύπος ενικού
(ποιέῃς) ποιῇς	(ποιέοις) ποιοῖς	α΄ τύπος ενικού
(ποιέῃ) ποιῇ	(ποιέοι) ποιοῖ	α΄ τύπος ενικού
(ποιέωμεν) ποιῶμεν	ή	
(ποιέητε) ποιῆτε	(ποιεοίην) ποιοίην	β΄ τύπος ενικού
(ποιέωσι) ποιῶσι(ν)	(ποιεοίης) ποιοίης	β΄ τύπος ενικού
(ποιέητον) ποιῆτον	(ποιεοίη) ποιοίη	β΄ τύπος ενικού
(ποιέητον) ποιῆτον	(ποιέοιμεν) ποιοῖμεν	
	(ποιέοιτε) ποιοῖτε	
	(ποιέοιεν) ποιοῖεν	
	(ποιέοιτον) ποιοῖτον	
	(ποιεοίτην) ποιοίτην	

22-0012_164-231_18b.indd 96 18/10/2017 11:30

Ενεστώτας	
ΠΡΟΣΤΑΚΤΙΚΗ	
–	
(ποίεε) ποίει	
(ποιεέτω) ποιείτω	
–	
(ποιέετε) ποιεῖτε	
(ποιεόντων) ποιούντων ή	
(ποιεέτωσαν) ποιείτωσαν	
(ποιέετον) ποιεῖτον	
(ποιεέτων) ποιείτων	
ΑΠΑΡΕΜΦΑΤΟ	**ΜΕΤΟΧΗ**
(ποιέεν) ποιεῖν	(ποιέων) ποιῶν
	(ποιέουσα) ποιοῦσα
	(ποιέον) ποιοῦν
	γενική:
	(ποιέοντος) ποιοῦντος
	(ποιεούσης) ποιούσης
	(ποιέοντος) ποιοῦντος

22-0012_164-231_18b.indd 97 18/10/2017 11:30

Β'. Μέση φωνή

ΟΡΙΣΤΙΚΗ	
Ενεστώτας	**Παρατατικός**
(ποιέομαι) ποιοῦμαι	(ἐποιεόμην) ἐποιούμην
(ποιέῃ ή -ει) ποιῇ ή -εῖ	(ἐποιέου) ἐποιοῦ
(ποιέεται) ποιεῖται	(ἐποιέετο) ἐποιεῖτο
(ποιεόμεθα) ποιούμεθα	(ἐποιεόμεθα) ἐποιούμεθα
(ποιέεσθε) ποιεῖσθε	(ἐποιέεσθε) ἐποιεῖσθε
(ποιέονται) ποιοῦνται	(ἐποιέοντο) ἐποιοῦντο
(ποιέεσθον) ποιεῖσθον	(ἐποιέεσθον) ἐποιεῖσθον
(ποιέεσθον) ποιεῖσθον	(ἐποιεέσθην) ἐποιείσθην

Ενεστώτας	
ΥΠΟΤΑΚΤΙΚΗ	**ΕΥΚΤΙΚΗ**
(ποιέωμαι) ποιῶμαι	(ποιεοίμην) ποιοίμην
(ποιέῃ) ποιῇ	(ποιέοιο) ποιοῖο
(ποιέηται) ποιῆται	(ποιέοιτο) ποιοῖτο
(ποιεώμεθα) ποιώμεθα	(ποιεοίμεθα) ποιοίμεθα
(ποιέησθε) ποιῆσθε	(ποιέοισθε) ποιοῖσθε
(ποιέωνται) ποιῶνται	(ποιέοιντο) ποιοῖντο
(ποιέησθον) ποιῆσθον	(ποιέοισθον) ποιοῖσθον
(ποιέησθον) ποιῆσθον	(ποιεοίσθην) ποιοίσθην

22-0012_164-231_18b.indd 98 18/10/2017 11:30

Ενεστώτας	
ΠΡΟΣΤΑΚΤΙΚΗ	
–	
(ποιέου) ποιοῦ	
(ποιεέσθω) ποιείσθω	
–	
(ποιέεσθε) ποιεῖσθε	
(ποιεέσθων) ποιείσθων ή	
(ποιεέσθωσαν) ποιείσθωσαν	
(ποιέεσθον) ποιεῖσθον	
(ποιεέσθων) ποιείσθων	
ΑΠΑΡΕΜΦΑΤΟ	**ΜΕΤΟΧΗ**
(ποιέεσθαι) ποιεῖσθαι	(ποιεόμενος) ποιούμενος
	(ποιεομένη) ποιουμένη
	(ποιεόμενον) ποιούμενον

22-0012_164-231_18b.indd 99 18/10/2017 11:30

323 γ. Παράδειγμα συνηρημένου ρήματος σε -όω (δηλό-ω = δηλῶ· θ. δηλο-)

Α'. Ενεργητική φωνή

ΟΡΙΣΤΙΚΗ	
Ενεστώτας	**Παρατατικός**
(δηλόω) δηλῶ	(ἐδήλοον) ἐδήλουν
(δηλόεις) δηλοῖς	(ἐδήλοες) ἐδήλους
(δηλόει) δηλοῖ	(ἐδήλοε) ἐδήλου
(δηλόομεν) δηλοῦμεν	(ἐδηλόομεν) ἐδηλοῦμεν
(δηλόετε) δηλοῦτε	(ἐδηλόετε) ἐδηλοῦτε
(δηλόουσι) δηλοῦσι(ν)	(ἐδήλοον) ἐδήλουν
(δηλόετον) δηλοῦτον	(ἐδηλόετον) ἐδηλοῦτον
(δηλόετον) δηλοῦτον	(ἐδηλοέτην) ἐδηλούτην

22-0012_164-231_18b.indd 100 18/10/2017 11:30

Ενεστώτας		
ΥΠΟΤΑΚΤΙΚΗ	**ΕΥΚΤΙΚΗ**	
(δηλόω) δηλῶ	(δηλόοιμι) δηλοῖμι	**α΄ τύπος ενικού**
(δηλόῃς) **δηλοῖς**	(δηλόοις) δηλοῖς	
(δηλόῃ) **δηλοῖ**	(δηλόοι) δηλοῖ	
(δηλόωμεν) δηλῶμεν	ή	
(δηλόητε) δηλῶτε	(δηλοοίην) δηλοίην	**β΄ τύπος ενικού**
(δηλόωσι) δηλῶσι(ν)	(δηλοοίης) δηλοίης	
(δηλόητον) δηλῶτον	(δηλοοίη) δηλοίη	
(δηλόητον) δηλῶτον	(δηλόοιμεν) δηλοῖμεν	
	(δηλόοιτε) δηλοῖτε	
	(δηλόοιεν) δηλοῖεν	
	(δηλόοιτον) δηλοῖτον	
	(δηλοοίτην) δηλοίτην	

22-0012_164-231_18b.indd 101 18/10/2017 11:30

Ενεστώτας	
ΠΡΟΣΤΑΚΤΙΚΗ	
–	
(δήλοε) δήλου	
(δηλοέτω) δηλούτω	
–	
(δηλόετε) δηλοῦτε	
(δηλοόντων) δηλούντων ή	
(δηλοέτωσαν) δηλούτωσαν	
(δηλόετον) δηλοῦτον	
(δηλοέτων) δηλούτων	
ΑΠΑΡΕΜΦΑΤΟ	**ΜΕΤΟΧΗ**
(δηλό-εν) δηλοῦν	(δηλόων) δηλῶν
	(δηλόουσα) δηλοῦσα
	(δηλόον) δηλοῦν
	γενική:
	(δηλόοντος) δηλοῦντος
	(δηλοούσης) δηλούσης
	(δηλόοντος) δηλοῦντος

22-0012_164-231_18b.indd 102 18/10/2017 11:30

Β'. Μέση φωνή

ΟΡΙΣΤΙΚΗ	
Ενεστώτας	**Παρατατικός**
(δηλόομαι) δηλοῦμαι	(ἐδηλοόμην) ἐδηλούμην
(δηλόῃ ή -ει) δηλοῖ	(ἐδηλόου) ἐδηλοῦ
(δηλόεται) δηλοῦται	(ἐδηλόετο) ἐδηλοῦτο
(δηλοόμεθα) δηλούμεθα	(ἐδηλοόμεθα) ἐδηλούμεθα
(δηλόεσθε) δηλοῦσθε	(ἐδηλόεσθε) ἐδηλοῦσθε
(δηλόονται) δηλοῦνται	(ἐδηλόοντο) ἐδηλοῦντο
(δηλόεσθον) δηλοῦσθον	(ἐδηλόεσθον) ἐδηλοῦσθον
(δηλόεσθον) δηλοῦσθον	(ἐδηλοέσθην) ἐδηλούσθην

Ενεστώτας	
ΥΠΟΤΑΚΤΙΚΗ	**ΕΥΚΤΙΚΗ**
(δηλόωμαι) δηλῶμαι	(δηλοοίμην) δηλοίμην
(δηλόῃ) **δηλοῖ**	(δηλόοιο) δηλοῖο
(δηλόηται) **δηλῶται**	(δηλόοιτο) δηλοῖτο
(δηλοώμεθα) δηλώμεθα	(δηλοοίμεθα) δηλοίμεθα
(δηλόησθε) **δηλῶσθε**	(δηλόοισθε) δηλοῖσθε
(δηλόωνται) δηλῶνται	(δηλόοιντο) δηλοῖντο
(δηλόησθον) δηλῶσθον	(δηλόοισθον) δηλοῖσθον
(δηλόησθον) δηλῶσθον	(δηλοοίσθην) δηλοίσθην

22-0012_164-231_18b.indd 103 18/10/2017 11:30

Ενεστώτας	
ΠΡΟΣΤΑΚΤΙΚΗ	
–	
(δηλόου) δηλοῦ	
(δηλοέσθω) δηλούσθω	
–	
(δηλόεσθε) δηλοῦσθε	
(δηλοέσθων) δηλούσθων ή	
(δηλοέσθωσαν) δηλούσθωσαν	
(δηλόεσθον) δηλοῦσθον	
(δηλοέσθων) δηλούσθων	
ΑΠΑΡΕΜΦΑΤΟ	**ΜΕΤΟΧΗ**
(δηλόεσθαι) δηλοῦσθαι	(δηλοόμενος) δηλούμενος
	(δηλοομένη) δηλουμένη
	(δηλοόμενον) δηλούμενον

22-0012_164-231_18b.indd 104 18/10/2017 11:30

Παρατηρήσεις

α) Συνηρημένα ρήματα σε -άω

324. Στα συνηρημένα ρήματα που ανήκουν στην α΄ τάξη (σε -ἀω) γίνονται οι ακόλουθες συναιρέσεις φωνηέντων:

1) α + ε ή α + η = ᾱ: τίμαε = τίμα, τιμάητε = τιμᾶτε·

2) α + ει ή α + ῃ = ᾳ: τιμάει = τιμᾷ, τιμάῃ = τιμᾷ·

3) α + ο ή α + ω ή α + ου = ω: τιμάομεν = τιμῶμεν, τιμάωσι = τιμῶσι, τιμάουσι = τιμῶσι·

4) α + οι = ῳ: τιμάοιμι = τιμῷμι.

Έτσι από τη συναίρεση του χαρακτήρα α με το επόμενο φωνήεν των (ολικών) καταλήξεων προκύπτουν οι φθόγγοι ᾱ (ή ᾳ) και ω (ή ῳ).

325. Τα ρ. ζῶ, πεινῶ, διψῶ και χρῶμαι (= μεταχειρίζομαι) έχουν χαρακτήρα η και όχι α (ζή-ω, πεινή-ω, διψή-ω, χρή-ομαι).

Κλίνονται γενικά στον ενεστώτα και τον παρατατικό κατά τα ρήματα σε -άω, έχουν όμως η (ή ῃ), όπου τα ρήματα σε -άω έχουν ᾱ (ή ᾳ):

Το ρ. ζῶ

Οριστ. και υποτ. ενεστ. (ζή-ω) ζῶ, ζῇς, ζῇ, ζῶμεν, ζῆτε, ζῶσι(ν).

Οριστ. παρατ. (ἔ-ζη-ον) ἔζων, ἔζης, ἔζη, ἐζῶμεν, ἐζῆτε, ἔζων.

Ευκτ. ενεστ. (ζη-οίν) ζῴην, ζῴης, ζῴη, ζῷμεν, ζῷτε, ζῷεν.

22-0012_164-231_18b.indd 105 18/10/2017 11:30

Προστ. ενεστ. μόνο β΄ εν. (ζῆ-ε) ζῆ και γ΄ εν. (ζη-έτω) ζήτω.

Απαρ. ενεστ. (ζῆ-εν) ζῆν. **Μετ. ενεστ.** (ζή-ων) ζῶν, ζῶσα, ζῶν.

Το ρ. πεινῶ και διψῶ

Οριστ. και υποτ. ενεστ. (πεινή-ω) πεινῶ, πεινῇς, πεινῇ κτλ.

Οριστ. παρατ. (ἐ-πείνη-ον) ἐπείνων, ἐπείνης, ἐπείνη κτλ.

Ευκτ. ενεστ. (πεινη-οίην) πεινῴην, πεινῴης, πεινῴη κτλ.

Προστ. ενεστ. (πείνη-ε) πείνη, πεινήτω, πεινῆτε, πεινώντων κτλ.

Απαρ. ενεστ. (πεινῆ-εν) πεινῆν. **Μετ. ενεστ.** (πεινή-ων) πεινῶν, -ῶσα, -ῶν.

Έτσι και (διψή-ω) διψῶ, διψῇς, διψῇ κτλ.

Το ρ. χρῶμαι

Οριστ. ενεστ. (χρή-ομαι) χρῶμαι, χρῇ, χρῆται, χρώμεθα, χρῆσθε, χρῶνται.

παρατ. (ἐ-χρη-όμην) ἐχρώμην, ἐχρῶ, ἐχρῆτο, ἐχρώμεθα, ἐχρῆσθε, ἐχρῶντο.

Υποτ. ενεστ. (χρή-ωμαι) χρῶμαι, χρῇ, χρῆται κτλ.

Ευκτ. ενεστ. (χρη-οίμην) χρῴμην, χρῷο, χρῷτο, χρῴμεθα, χρῷσθε, χρῷντο.

Προστ. ενεστ. (χρή-ου) χρῶ, χρήσθω, χρῆσθε, χρήσθων ή χρήσθωσαν.

Απαρ. ενεστ. (χρή-εσθαι) χρῆσθαι. **Μετ.** (χρη-όμενος)

22-0012_164-231_18b.indd 106 18/10/2017 11:30

χρώμενος κτλ.

β) Συνηρημένα ρήματα σε -έω

326. Στα συνηρημένα ρήματα που ανήκουν στη β΄ τάξη (σε **-έω**) γίνονται οι ακόλουθες συναιρέσεις φωνηέντων:

1) ε + ε = ει: ποίεε = ποίει, ποιέετε = ποιεῖτε·

2) ε + ο = ου: ποιέομεν = ποιοῦμεν, ποιέον = ποιοῦν·

3) το ε με μακρόχρονο φωνήεν ή δίφθογγο συναιρείται στο ίδιο μακρόχρονο φωνήεν ή δίφθογγο: ποιέω = ποιῶ, ποιέητε = ποιῆτε, ποιέεις= ποιεῖς, ποιέοιμι = ποιοῖμι, ποιέουσα = ποιοῦσα, ποιέῃς = ποιῇς, ποιέ-ουσι = ποιοῦσι.

Έτσι προκύπτουν οι φθόγγοι **ω, η - ῃ, ει, οι** και **ου.**

327. Τα ρήματα σε -έω με θέμα μονοσύλλαβο συναιρούνται μόνο, όπου μετά το χαρακτήρα **ε** ακολουθεί άλλο **ε** ή **ει:**

Οριστ. ενεστ.	πλέω, πλεῖς, πλεῖ, πλέομεν, πλεῖτε, πλέουσι·
παρατ.	ἔπλεον, ἔπλεις, ἔπλει, ἐπλέομεν, ἐπλεῖτε, ἔπλεον.
Υποτ. ενεστ.	πλέω, πλέῃς, πλέῃ κτλ.
Ευκτ. ενεστ.	πλέοιμι, πλέοις, πλέοι κτλ.
Προστ. ενεστ.	πλεῖ, πλείτω, πλεῖτε, πλεόντων ή πλείτωσαν.
Απαρ. ενεστ.	πλεῖν. **Μετ. ενεστ.** πλέων, πλέουσα, πλέον.

Έτσι και τα ρ. θέω (= τρέχω), νέω (= πλέω), πνέω, ῥέω, χέω (= χύνω) κ.ά.

22-0012_164-231_18b.indd 107 18/10/2017 11:30

Οριστ. ενεστ.	δέομαι, δέῃ (ή **δέει**), δεῖτε, δεόμεθα, δεῖσθε, δέονται·
παρατ.	ἐδεόμην, ἐδέου, ἐδεῖτο, ἐδεόμεθα, ἐδεῖσθε, ἐδέοντο.
Υποτ. ενεστ.	δέωμαι, δέῃ, δέηται κτλ.
Ευκτ. ενεστ.	δεοίμην, δέοιο, δέοιτο κτλ.
Προστ. ενεστ.	δέου, δείσθω, δεῖσθε, δείσθων ή δείσθωσαν.
Απαρ. ενεστ.	δεῖσθαι.
Μετοχή ενεστ.	δεόμενος, δεομένη, δεόμενον.

γ) Συνηρημένα ρήματα σε -όω

328. Στα συνηρημένα ρήματα που ανήκουν στην γ΄ τάξη (σε -όω) γίνονται οι ακόλουθες συναιρέσεις φωνηέντων:

1) ο + ε ή ο + ο ή ο + ου = ου: δήλοε = δήλου, δηλόομεν = δηλοῦμεν, δηλόουσι = δηλοῦσι·

2) ο + η ή ο + ω = ω: δηλόητε = δηλῶτε, δηλόωσι = δηλῶσι·

3) ο + ει ή ο + ῃ ή ο + οι = οι: δηλόει = δηλοῖ, δηλόῃ = δηλοῖ, δηλό-οι = δηλοῖ.

Έτσι από τη συναίρεση του χαρακτήρα ο με το επόμενο φωνήεν των (ολικών) καταλήξεων προκύπτουν οι φθόγγοι ω, οι και ου.

329. Το ρ. ῥιγῶ (= με πιάνει ρίγος, κρυώνω) είχε χαρακτήρα ω (θ. ῥιγω-) και για τούτο, όταν συναιρείται, έχει ω και ῳ, όπου τα ρήματα σε -όω έχουν ου ή οι (δηλ. συναιρεί το χαρακτήρα ω με το επόμενο φωνήεν των (ολικών) καταλήξεων παντού σε ω και ῳ):

22-0012_164-231_18b.indd 108 18/10/2017 11:30

Οριστ. ενεστ.	(ῥιγώ-ω) ῥιγῶ, ῥιγῷς, ῥιγῷ, ῥιγῶμεν, ῥιγῶτε, ῥιγῶσι(ν)·
παρατ.	(ἐρρίγω-ον) ἐρρίγων, ἐρρίγως, ἐρρίγω, ἐρριγῶμεν, ἐρριγῶτε, ἐρρίγων.
Υποτ.	(ῥιγώ-ω) ῥιγῶ, ῥιγῷς, ῥιγῷ κτλ.
Ευκτ.	(ῥιγω-οίην) ῥιγῴην, ῥιγῴης, ῥιγῴη κτλ.
Προστ.	**δεν έχει.**
Απαρ.	(ῥιγῶ-εν) ῥιγῶν.
Μετ.	(ῥιγώ-ων) ῥιγῶν, γεν. ῥιγῶντος κτλ.

2. Οι άλλοι χρόνοι

330. Τα συνηρημένα ρήματα, όπως και τα λοιπά φωνηεντόληκτα (βλ. § 290), σχηματίζουν τους άλλους χρόνους εκτός από τον ενεστώτα και τον παρατατικό, αφού προστεθούν στο ρηματικό θέμα οι σχετικές (φαινομενικές) καταλήξεις.

Αλλά στους χρόνους αυτούς ο βραχύχρονος χαρακτήρας του θέματος κανονικά εκτείνεται εμπρός από το σύμφωνο των καταλήξεων (πβ. § 62, 7, β), δηλαδή:

1. Το ᾰ εκτείνεται σε η:

τιμῶ (θ. τιμα-) τιμή-σω, ἐ-τίμη-σα, τε-τίμη-κα, ἐ-τε-τιμή-κειν·
τιμή-σομαι, ἐ-τιμη-σάμην, τιμη-θήσομαι, ἐ-τιμή-θην, τε-τίμη-μαι, ἐ-τε-τιμή-μην (έτσι και στα παράγωγα: τιμη-τός, τιμη-τέος, τιμη-τής, τίμη-μα κτλ.).

22-0012_164-231_18b.indd 109 18/10/2017 11:30

2. Το ε εκτείνεται σε η:

ποιῶ (θ. ποιε-), ποι**ή**-σω, ἐ-ποί**η**-σα, πε-ποί**η**-κα, ἐ-πε-ποι**ή**-κειν·
ποι**ή**-σομαι, ἐ-ποι**η**-σάμην, ποι**η**-θήσομαι, ἐ-ποι**ή**-θην, πε-ποί**η**-μαι, ἐ-πε-ποι**ή**-μην (έτσι και: ποι**η**-τός, ποι**η**-τέος, ποι**η**-τής, ποί**η**-σις, ποί**η**-μα κτλ.).

3. Το ο εκτείνεται σε ω:

δηλῶ (θ. δηλο-) δηλ**ώ**-σω, ἐ-δήλ**ω**-σα, δε-δήλ**ω**-κα, ἐ-δε-δηλ**ώ**-κειν· δηλ**ώ**-σομαι, ἐ-δηλ**ω**-σάμην, δηλ**ω**-θήσομαι, ἐ-δηλ**ώ**-θην, δε-δήλ**ω**-μαι, ἐ-δε-δηλ**ώ**-μην (έτσι και: δη-λ**ω**-τός, δηλ**ω**-τέος, δήλ**ω**-σις κτλ.).

ΠΙΝΑΚΑΣ ΦΩΝΗΕΝΤΟΛΗΚΤΩΝ ΣΥΝΗΡΗΜΕΝΩΝ ΡΗΜΑΤΩΝ ΠΟΥ ΠΑΡΟΥΣΙΑΖΟΥΝ ΜΕΡΙΚΕΣ ΔΙΑΦΟΡΕΣ Ή ΑΝΩΜΑΛΙΕΣ

331. Αντίθετα με τον προηγούμενο γενικό κανόνα (§ 330):

1. Τα συνηρημένα ρήματα σε - ˙ᾰω που εμπρός από το χαρακτήρα έχουν το φθόγγο ε ή ι ή ρ εκτείνουν το χαρακτήρα ᾰ σε ᾱ (και όχι σε η) εμπρός από το σύμφωνο των καταλήξεων.

2. Μερικά συνηρημένα ρήματα φυλάγουν το βραχύχρονο χαρακτήρα α ή ε ή ο σε όλους τους χρόνους ή σε ορισμένους απ' αυτούς.

22-0012_164-231_18b.indd 110 18/10/2017 11:30

3. Μερικά συνηρημένα ρήματα ή φυλάγουν ή εκτείνουν το βραχύχρονο χαρακτήρα, αλλά συγχρόνως παίρνουν και το φθόγγο σ στο τέλος του θέματος σε ορισμένους χρόνους (ή γιατί εξαρχής υπήρχε σ στο θέμα τους ή από αναλογία προς άλλα)· πβ. § 291.

4. Μερικά συνηρημένα ρήματα παρουσιάζουν και άλλες διαφορές ή ανωμαλίες.

Έτσι τα ρήματα αυτά σχηματίζουν τους χρόνους όπως φαίνεται στους παρακάτω πίνακες:

α) Από τα συνηρ. ρ. σε -άω

1. Ρήματα που εκτείνουν το χαρακτ. ᾰ σε ᾱ (με φθόγγο ε ή ι ή ρ εμπρός από το χαρακτήρα)

αἰτιά-ομαι = -ῶμαι (= κατηγορώ), (θ. αἰτιᾰ-), παρατ. ᾐτιᾰόμην -ώμην, μέσ. μέλλ. αἰτι'ᾱ-σομαι, μέσ. αόρ. ᾐτιᾱ-σάμην, (παθ. μέλλ. αἰτιᾱ-θήσομαι, μεταγ.), παθ. αόρ. ᾐτι'ᾱ-θην, παρακ. ᾐτίᾱ-μαι, υπερσ. ᾐτι'ᾱ-μην. Ρημ. επίθ. αἰτιᾱ-τέος.

(ἀπο)δειλιά-ω = -ῶ (= είμαι δειλός, δεν τολμώ), (θ. δειλιᾰ), παρατ. ἀπ-ε-δειλίᾰον -ων, μέλλ. ἀπο-δειλι'ᾱ-σω, αόρ. ἀπ-ε-δειλίᾱ-σα, παρακ. ἀπο-δε-δειλίᾱ-κα. Ρημ. επίθ. ἀπο-δειλιᾱ-τέον.

ἐά-ω = ἐῶ (= αφήνω), (θ. ἐᾰ), παρατ. εἴᾰον -ων, μέλλ. ἐ'ᾱ-σω, αόρ. εἴᾱ-σα, παρακ. εἴᾱ-κα. Παθ. ἐάομαι-ῶμαι, παρατ. δεν έχει, μέσ. μέλλ. ως παθ. ἐ'ᾱ-σομαι, παθ. αόρ. εἰ'ᾱ-θην, παρακ. εἴᾱ-μαι. Ρημ. επίθ. ἐᾱ-τέος.

θηρά-ω = ῶ (= κυνηγώ), (θ. θηρᾰ-), παρατ.

22-0012_164-231_18b.indd 111 18/10/2017 11:31

ἐ-θήρᾰον-ων, μέλλ. θη-ράσω, αόρ. ἐ-θήρᾱ-σα, παρακ. τε-θήρᾱ-κα, υπερσ. ἐ-τε-θηρ'ᾱ-κειν. Μέσ. και παθ. θη-ράομαι -ῶμαι· τα λοιπά ποιητ. και μεταγ. Ρημ. επίθ. θηρᾱ-τός, θηρᾱ-τέος. Παράγ. θηρᾱ-τής, θήρᾱ-μα κτλ.

ἰά-ομαι = ἰῶμαι (= γιατρεύω), (θ. ἰᾰ-), παρατ. ἰᾰόμην -ώμην, μέσ. μέλλ. ἰ'ᾱ-σομαι, μέσ. αόρ. ἰᾱ-σάμην, παθ. αόρ. με παθ. διάθ. ἰ'ᾱ-θην. Ρημ. επίθ. ἰᾱ-τός, ἰᾱ-τέος. Παράγ. ἴᾱ-σις, ἴᾱ-μα, ἰᾱ-τρὸς κτλ.

2. Ρήματα που φυλάγουν παντού το βραχύχρονο χαρακτ. ᾰ και έχουν σ εμπρός από το θ, μ, τ

γελᾰ́-ω = -ῶ (αρχικό θ. γελᾰσ-· απ' αυτό ενεστ. γελ'ᾰσ-ω = γελ'ᾰω -ῶ· βλ. § 64, 1) παρατ. ἐγέλᾰον -ων, μέσ. μέλλ. ως ενεργ. γελ'ᾰ-σομαι (με απλοποίηση από το γελ'ᾰσ-σομαι, αόρ. ἐ-γέλᾰ-σα (από το ἐ-γέλᾰσ-σα). Παθ. (κατα)γελ'ᾰ-ομαι -ῶμαι, αόρ. ἐ-γελ'ᾰσ-θην, παρακ. γε-γέ-λᾰσ-μαι. Ρημ. επίθ. κατα-γέλᾰσ-τος.

σπᾰ́-ω = σπῶ (αρχ. θ. σπασ-· πβ. γελάω -ῶ), παρατ. ἔσπᾰον -ων, μέλλ. σπ'ᾰσω (από το σπ'ᾰσ-σω), αόρ. ἔ-σπᾰ-σα (από το ἔ-σπᾰσ-σα). Παθ. σπ'ᾰομαι -ῶμαι, παρατ. ἐ-σπᾰόμην -ώμην, μέσ. μέλλ. σπ'ᾰ-σομαι (από το σπ'ᾰσ-σομαι), μέσ. αόρ. ἐ-σπᾰ-σάμην (από το ἐ-σπᾰσ-σάμην), παρακ. ἔ-σπᾰ-σ-μαι. Ρημ. επίθ. ἀνά-σπᾰσ-τος, ἀ-διά-σπᾰσ-τος κτλ.

χαλ᾽ᾰ́-ω = -ῶ (= χαλαρώνω), (αρχ. θ. χαλᾰσ-· πβ. γελάω -ῶ), παρατ. ἐχάλᾰον -ων, αόρ. ἐ-χάλᾰ-σα (από το ἐ-χάλᾰσ-σα). Παθ. χαλ'ᾰομαι -ῶμαι, παθ. αόρ. ἐ-χαλ'ᾰσ-θην.

22-0012_164-231_18b.indd 112 18/10/2017 11:31

3. Ρήματα που έχουν παντού μακρόχρονο χαρακτήρα ᾱ και παίρνουν σ μόνο εμπρός από το θ και τ

δρά-ω = δρῶ (= κάνω, ενεργώ), (θ. δρᾱ- και από αναλογία δρᾱσ-), παρατ. ἔδρᾱον -ων, μέλλ. δρ'ᾱ-σω, αόρ. ἔ-δρᾱ-σα, παρακ. δέ-δρᾱ-κα. Παθ. δράομαι -ῶμαι, ἐδρᾱόμην -ώμην, αόρ. ἐ-δρ'ᾱ-σ-θην, παρακ. δέ-δρᾱ-μαι. Ρημ. επίθ. δρᾱ-σ-τέον. Παράγ. δρᾶμα, δρᾶ-σις, δρ'ᾱ-σ-της κτλ.

β) Από τα συνηρ. ρ. σε -έω

1. Ρήματα που φυλάγουν παντού ή σε ορισμένους τύπους το βραχύχρονο χαρακτήρα χωρίς να παίρνουν σ

αἰνέω = -ῶ (θ. αἰνε-), συνήθ. σύνθ. ἐπαινῶ, παραινῶ κτλ., παρατ. ᾔνεον -ουν, μέλλ. αἰνέ-σω, αόρ. ᾔνε-σα, παρακ. ᾔνε-κα. Παθ. αἰνέομαι -οῦμαι, παρατ. ᾐνεόμην -ούμην, μέσ. μέλλ. ως ενεργ. αἰνέ-σομαι, παθ. μέλλ. αἰνε-θήσομαι, παθ. αόρ. ᾐνέ-θην, παρακ. ᾔνη-μαι. Ρημ. επίθ. αἰνε-τός, αἰνε-τέος.

αἱρέ-ω = -ῶ (= πιάνω, κυριεύω), (θ. αἱρε- και Fελ-), παρατ. ᾕρεον -ουν, μέλλ. αἱρήσω, αόρ. εἷλον (βλ. § 314, 2), παρακ. ᾕρη-κα, υπερσ. ᾑρή-κειν. (Ως παθ. του αἱρέω χρησιμεύει το ρ. ἁλίσκομαι = πιάνομαι, κυριεύομαι). Μέσ. με ενεργ. σημασία αἱρέομαι -οῦμαι (= εκλέγω, προτιμώ), παρατ. ᾑρεόμην -ούμην, μέλλ. αἱρή-σομαι, αόρ. β΄ εἱλ-όμην (βλ. § 314, 2), παρακ. ᾕρη-μαι, υπερσ. ᾑρή-μην.

22-0012_164-231_18b.indd 113 18/10/2017 11:31

Παθ. αἱρέομαι -οῦμαι (= εκλέγομαι, προτιμιέμαι), παρατ. ᾑρεόμην -ούμην, μέλλ. αἱρε-θήσομαι, αόρ. ᾑρέ-θην, παρακ. ᾕρη-μαι, υπερσ. ᾑρή-μην, συντελ. μέλλ. ᾑρή-σομαι, ή ᾑρη-μένος ἔσομαι.
Ρημ. επίθ. αἱρε-τός, αἱρε-τέος. Παράγ. αἵρε-σις κτλ.

δέ-ω = δῶ (= δένω), (θ. δε-), παρατ. -έδεον -ουν, μέλλ. δή-σω, αόρ. ἔ-δη-σα, παρακ. δέ-δε-κα, υπερσ. ἐ-δε-δέ-κειν. Παθ. δέομαι -οῦμαι, παρατ. -ε-δε-όμην -ούμην, παθ. μέλλ. δε-θήσομαι, παθ. αόρ. ἐ-δέ-θην, παρακ. δέ-δε-μαι, υπερσ. ἐ-δε-δέ-μην. Ρημ. επίθ. δε-τός, δε-τέος. Παράγ. δέ-σις, δέ-μα κτλ.

ἐμέ-ω = ἐμῶ (= ξερνώ), (θ. ἐμε-), παρατ. ἤμεον -ουν, αόρ. ἤμε-σα. Παράγ. ἔμε-σις, ἔμετος κτλ.

καλέ-ω = καλῶ (αρχ. θ. καλ-, με πρόσφυμα ε: καλε-, με μετάθεση και έκταση του **α:** κλη-), παρατ. ἐκάλεον -ουν, μέλλ. συνηρημ. καλῶ (από το καλέ-σω· βλ. § 64, 1), αόρ. ἐ-κάλε-σα, παρακ. κέ-κλη-κα, υπερσ. ἐ-κε-κλή-κειν. Παθ. καλέομαι -οῦμαι, παρατ. ἐκαλεόμην -ούμην, μέσ. μέλλ. καλοῦμαι (από το καλέ-σομαι· βλ. § 64, 1), μέσ. αόρ. ἐ-καλε-σάμην, παθ. μέλλ. κλη-θήσομαι, παθ. αόρ. ἐ-κλή-θην, παρακ. κέ-κλη-μαι, υπερσ. ἐ-κε-κλή-μην. Ρημ. επίθ. κλη-τός, κλη-τέος. Παράγ. κλῆ-σις, κλη-τὴρ κτλ.

χέ-ω, χεῖς, χεῖ κτλ.· βλ. § 327 (= χύνω), (θ. χεF- = χευ-, αδύνατο θ. χῠ-), παρατ. -έ-χε-ον (ἐν-έ-χε-ον, ἐν-έ-χεις, ἐν-έ-χει κτλ.), μέλλ. χέ-ω (όμοιος με τον ενεστ.), αόρ. -έ-χε-α (ἐν-έ-χε-α, ἐν-έ-χε-ας, ἐν-έ-χε-ε κτλ.). Παθ. χέομαι, παρατ. ἐ-χε-όμην, μέσ. μέλλ. χέ-ομαι (όμοιος με τον ενεστ.), μέσ. αόρ. -ε-χε-άμην (ἐν-ε-χε-άμην, ἐν-ε-

22-0012_164-231_18b.indd 114 18/10/2017 11:31

χέ-ω, ἐν-ε-χέ-ατο κτλ., υποτ. -χέ-ωμαι, μετ. -χε-άμενος), παθ. μέλλ. -χῠ-θήσομαι, παθ. αόρ. ἐ-χ'ῠ-θην, παρακ. κέ-χῠ-μαι, υπερσ. ἐ-κε-χύ-μην. Ρημ. επίθ. χυ-τός. Παράγ. χύσις, χύμα κτλ.

2. Ρήματα που κρατούν παντού το βραχύχρονο χαρακτήρα ε και έχουν ή παίρνουν σ εμπρός από το θ, μ, τ

αἰδέομαι = -οῦμαι (= ντρέπομαι, σέβομαι), (θ. αἰδεσ-· ο ενεστ. από το αἰδέσ-ομαι = αἰδέ-ομαι = -οῦμαι· βλ. § 64, 1), παρατ. ᾐδεόμην -ούμην, μέσ. μέλλ. αἰδέ-σομαι (από το αἰδέσ-σομαι), μέσ. αόρ. ᾐδε-σάμην (από το ᾐδεσ-σάμην), παθ. αόρ. ως μέσ. ᾐδέσ-θην, παρακ. ᾔδεσ-μαι. Ρημ. επίθ. αἰδεσ-τός, αἰδεσ-τέον. Παράγ. αἴδε-σις, αἰδέ-σιμος κτλ.

ἀκέομαι = -οῦμαι (= θεραπεύω), (θ. ἀκεσ-· ο ενεστ. από το ἀκέσ-ομαι = ἀκέ-ομαι = -οῦμαι· βλ. § 64, 1), μέλλ. ἀκοῦμαι (από το ἀκέ-σομαι), αόρ. ἠκεσάμην (από το ἠκεσ-σάμην). Ρημ. επίθ. ἀκεστὸς (ἀνήκεστος).

ἀλέ-ω = -ῶ (= αλέθω), (αρχ. θ. ἀλ-, με πρόσφυμα ε: ἀλε-· πβ. καλέω -ῶ), (ποιητ. και μεταγεν. παρατ. ἤλεον -ουν, αόρ. ἤλε-σα, παρακ. με αττ. αναδιπλ. ἀλ-ήλε-κα. Παθ. αόρ. ἠλέ-σ-θην), παρακ. ἀλ-ήλε-(σ)-μαι. Παράγ. ἄλε-σις, ἄλε-σ-μα, ἀλε-σ-μός, ἀλέ-της (= αυτός που αλέθει, ὄνος ἀλέτης = μυλόπετρα), ἀλε-τρὶς (= γυναίκα που αλέθει), ἀλε-τὸς (= άλεσμα).

ἀρκέ-ω = -ῶ (αρχ. θ. ἀρκεσ-· ο ενεστ. από το ἀρκέσ-ω = ἀρκέ-ω = -ῶ· βλ. § 64, 1), παρατ. ἤρκεον

22-0012_164-231_18b.indd 115 18/10/2017 11:31

-ουν, μέλλ. ἀρκέ-σω (από το ἀρκέσ-σω), αόρ. ἤρκε-σα (από το ἤρκεσ-σα). Παθ. ἀρκέομαι -οῦμαι, εύχρ. το γ΄ εν. ἀρκεῖται (μεταγεν. παθ. μέλλ. ἀρκεσ-θήσομαι, παθ. αόρ. ἠρκέσ-θην, παρακ. ἤρκεσ-μαι). Παράγ. ἄρκε-σις (= επικουρία, υπηρεσία), ἄρκεσ-μα (= βοήθεια), ἀρκε-τὸς κτλ.

ξέ-ω (= ξύνω), (θ. ξεσ-· ο ενεστ. από το ξέσ-ω = ξέ-ω, βλ. § 64, 1), αόρ. ἔ-ξε-σα (από το ἔ-ξεσ-σα). Ρημ. επίθ. ξεσ-τός, ἄ-ξεσ-τος. Παράγ. ξέ-σις κτλ.

τελέ-ω = -ῶ (= εκτελώ), (αρχ. θ. τελεσ-· ο ενεστ. από το τελέσ-ω = τελέ-ω = -ῶ· βλ. § 64, 1), παρατ. ἐ-τέλε-ον = -ουν, μέλλ. συνηρ. τελῶ (από το τελέ-σω), αόρ. ἐ-τέλε-σα (από το ἐ-τέλεσ-σα), παρακ. τε-τέλε-κα, υπερσ. ἐ-τε-τελέ-κειν. Παθ. τελέομαι -οῦμαι, παρατ. ἐτελεόμην -ούμην, παθ. μέλλ. τελεσ-θήσομαι, μέσ. αόρ. ἐ-τελε-σάμην (από το ἐ-τελεσ-σάμην), παθ. αόρ. ἐ-τελέσ-θην, παρακ. τε-τέλεσ-μαι, υπερσ. ἐ-τε-τελέσ-μην). Ρημ. επίθ. ἀ-τέλεσ-τος, ἐπι-τελεσ-τέος. Παράγ. τέλε-σις, τελε-τὴ κτλ.

πλέ-ω, πλεῖς, πλεῖ κτλ.· βλ. § 327 (θ. πλεF- = πλευ-, πλε-), παρατ. ἔ-πλε-ον (-εις, -ει κτλ.), μέλλ. μέσ. ως ενεργ. πλεύ-σομαι και δωρικός πλευ-σοῦμαι (-σεῖ, -σεῖται κτλ.), αόρ. ἔ-πλευ-σα, παρακ. πέ-πλευ-κα, υπερσ. ἐ-πε-πλεύ-κειν. Παθ. παρακ. πέ-πλευσ-μαι. Ρημ. επίθ. πλευσ-τός, ἄ-πλευσ-τος, πλευσ-τέον.

πνέ-ω, πνεῖς, πνεῖ κτλ.· βλ. § 327 (θ. πνεF- = πνευ- = πνε-), παρατ. ἔ-πνε-ον (-εις, -ει κτλ.), μέλλ. μέσ. ως ενεργ. πνεύ-σομαι και δωρικός πνευσοῦμαι (-σεῖ, -σεῖται κτλ.), αόρ. ἔ-πνευ-σα, παρακ. πέ-πνευ-κα. Αρχαιότερος τύπος παθ. παρακ. πέ-πνυ-μαι, από αδύνατο θ. πνυ-

22-0012_164-231_18b.indd 116 18/10/2017 11:31

(= έχω πνοή, είμαι συνετός). Παράγ. πνευσ-τός, πνεῦ-μα κτλ.

γ) Από τα συνηρ. ρ. σε -όω

1. Ρήματα που κρατούν το βραχύχρονο χαρακτήρα, χωρίς να παίρνουν σ

ἀρό-ω = -ῶ (= αλετρίζω, οργώνω), (θ. ἀρο-), αόρ. ἤρο-σα. Παθ. ἀρόομαι -οῦμαι. Ρημ. επίθ. ἀρο-τός. Παράγ. ἄρο-τος, ἄρο-σις, ἀρό-σιμος, ἀρο-τήρ, ἄρο-τρον κτλ.

2. Ρήματα που εκτείνουν το βραχύχρονο χαρακτήρα και παίρνουν σ εμπρός από το θ, μ, τ

χό-ω = χῶ (= σκεπάζω με χώμα) (θ. χο-). Ενεστ. χῶ, χοῖς, χοῖ κτλ. (απαρ. χοῦν, συγχοῦν), παρατ. ἔχοον -ουν (-ους, -ου κτλ.), μέλλ. χώ-σω, αόρ. ἔ-χω-σα, παρακ. κέ-χω-κα. Παθ. -χόομαι -οῦμαι, παρατ. -εχοόμην -ούμην (ἐχοῦ, ἐχοῦτο κτλ.), παθ. αόρ. ἐ-χώ-σ-θην, παρακ. κέ-χω-σ-μαι. Ρημ. επίθ. χω-σ-τός. Παράγ. χῶ-σις κτλ. Στον ενεστ. υπάρχει και τύπος χών-νυ-μι, κατα τα ρ. σε -μι (χώσ-νυ-μι, βλ. § 333).

22-0012_164-231_18b.indd 117 18/10/2017 11:31

27ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΡΗΜΑΤΑ ΤΗΣ Β΄ ΣΥΖΥΓΙΑΣ (ΣΕ -Μι)

Διαίρεση των ρημάτων σε -μι

332. Τα ρήματα της β΄ συζυγίας, δηλ. όσα λήγουν σε **-μι,** διαιρούνται κατά το χαρακτήρα του ρηματ. θέματος, όπως και τα ρήματα της α΄ συζυγίας:

α) σε **συμφωνόληκτα:** δείκ-νυ-μι (ρ. θ. δεικ-),

β) σε **φωνηεντόληκτα:** ἵ-στη-μι (ρ. θ. στη-) (βλ. § 259 και § 265).

Α΄. Συμφωνόληκτα ρήματα σε -μι

1. Ενεστώτας και παρατατικός των συμφωνόλ. ρημ. σε -μι

333. Τα συμφωνόληκτα ρήματα σε **-μι** σχηματίζουν το θέμα του ενεστώτα (και του παρατατικού) από το ρηματικό θέμα, αφού προστεθεί το πρόσφυμα **-νυ-.**

Έτσι τα ρήματα αυτά λήγουν σε **-νυμι. Π.χ.**

α) **Αφωνόληκτα:** δείκ-νυ-μι, (κατ)άγ-νυ-μι (= συντρίβω, σπάζω), εἴργ-νυ-μι (= εμποδίζω την έξοδο, κλείνω μέσα), ζεύγ-νυ-μι (= ζεύω, βάζω στο ζυγό), μείγ-νυ-μι (= ανακατεύω), πήγ-νυ-μι (= μπήγω, στερεώνω), ῥήγ-νυμι (= σχίζω, σπάζω), (ἀπο)φράγ-νυ-μι (= φράζω) κ.ά.

β) **Ενρινόληκτα:** ὄμ-νυ-μι (= ορκίζομαι).

γ) **Υγρόληκτα:** πτάρ-νυ-μαι (= φτερνίζομαι).

22-0012_164-231_18b.indd 118 18/10/2017 11:31

δ) **Σιγμόληκτα:** Σ' αυτά αφομοιώθηκε ο ρηματ. χαρακτ. **σ** με το επόμενο **ν** του προσφύματος, και έτσι λήγουν σε **-ννυμι:** (ἀμφι)έν-νυ-μι (= ντύνω· από το ἀμφι-έσ-νυ-μι), ζών-νυ-μι (= ζώνω· από το ζώσ-νυ-μι), κεράν-νυ-μι (= ανακατεύω· από το κεράσ-νυ-μι), κορέν-νυ-μι (= χορταίνω· από το κορέσ-νυ-μι), πετάν-νυ-μι (= απλώνω, ανοίγω· από το πετάσ-νυ-μι), ῥών-νυ-μι (= δυναμώνω· από το ῥώσ-νυ-μι), σβέν-νυ-μι (= σβήνω· από το σβέσ-νυ-μι), σκεδάν-νυ-μι (= σκορπίζω· από το σκεδάσ-νυ-μι) κ.ά.

334. Τα συμφωνόληκτα ρήματα σε **-μι** διαφέρουν από τα ρήματα σε **-ω** μόνο κατά το σχηματισμό του ενεστώτα και του παρατατικού της ενεργ. και μέσης φωνής και κλίνονται στους χρόνους αυτούς κατά το ακόλουθο παράδειγμα:

22-0012_164-231_18b.indd 119 18/10/2017 11:31

Παράδειγμα συμφωνόληκτου

Οριστική		
Ενεργητική φωνή		
Ενεστώτας	δείκ-νῡ-μι δείκ-νῡ-ς δείκ-νῡ-σι(ν) δείκ-νυ-μεν δείκ-νυ-τε δεικ-νύ-ασι(ν) δείκ-νυ-τον δείκ-νυ-τον	
Παρατατικός	ἐ-δείκ-νῡ-ν ἐ-δείκ-νῡ-ς ἐ-δείκ-νῡ ἐ-δείκ-νυ-μεν ἐ-δείκ-νυ-τε ἐ-δείκ-νυ-σαν ἐ-δείκ-νυ-τον ἐ-δεικ-νύ-την	Μέλλοντας: δείξω Αόριστος: ἔ-δειξα Παρακείμ.: δέ-δειχ-α

22-0012_164-231_18b.indd 120 18/10/2017 11:31

ρήματος σε -μι (δείκ-νυ-μι, θ. δεικ-)

Οριστική	
Μέση φωνή	
δείκ-νυ-μαι	Μεσ. Μέλλοντας: δείξομαι
δείκ-νυ-σαι	Μεσ. Αόριστος: ἐ-δειξάμην
δείκ-νυ-ται	Παθ. Μέλλοντας: δειχ-θήσομαι
δεικ-νύ-μεθα	Παθ. Αόριστος: ἐ-δείχ-θην
δείκ-νυ-σθε	Παρακείμενος: δέ-δειγ-μαι
δείκ-νυ-νται	Υπερσυντέλικος: ἐ-δε-δείγ-μην
δείκ-νυ-σθον	Συντ. Μέλλοντας: δεδειγμένος ἔσομαι
δείκ-νυ-σθον	
ἐ-δεικ-νύ-μην	
ἐ-δείκ-νυ-σο	
ἐ-δείκ-νυ-το	
ἐ-δεικ-νύ-μεθα	
ἐ-δείκ-νυ-σθε	
ἐ-δείκ-νυ-ντο	
ἐ-δείκ-νυ-σθον	
ἐ-δεικ-νύ-σθην	

22-0012_164-231_18b.indd 121 18/10/2017 11:31

22-0012_164-231_18b.indd 122

Ενεργητική φωνή		
Υποτακτ.	Ενεστώτας	δεικ-νύ-ω, δεικ-νύ-ῃς, δεικ-νύ-ῃ κτλ.
Ευκτική		δεικ-νύ-οιμι, δεικ-νύ-οις, δεικ-νύ-οι κτλ.
Προστακτική		δείκ-νῡ, δεικ-νύ-τω, δείκ-νυ-τε, δεικ-νύ-ντων ή -τωσαν δείκ-νυ-τον, δεικ-νύ-των
Απαρ.		δεικ-νύ-ναι
Μετοχή		δεικ-νὺ-ς (γεν. δεικ-νύ-ντος) δεικ-νῦ-σα (γεν. δεικ-νύ-σης) δεικ-νὺ-ν (γεν. δεικ-νύ-ντος)

18/10/2017 11:31

22-0012_164-231_18b.indd 123

Μέση φωνή		
Υποτακτ.	Ενεστώτας	δεικ-νύ-ωμαι, δεικ-νύ-ῃ, δεικ-νύ-ηται κτλ.
Ευκτική		δεικ-νυ-οίμην, δεικ-νύ-οιο, δεικ-νύ-οιτο κτλ.
Προστακτική		δείκ-νυ-σο, δεικ-νύ-σθω, δείκ-νυ-σθε, δεικ-νύ-σθων ή -σθωσαν δείκ-νυ-σθον, δεικ-νύ-σθων
Απαρ.		δείκ-νυ-σθαι
Μετοχή		δεικ-νύ-μενος δεικ-νυ-μένη δεικ-νύ-μενον

18/10/2017 11:31

Παρατηρήσεις

335. Στα συμφωνόληκτα ρήματα σε **-μι** (δηλ. σε **-νυμι** ή **-ννυμι**):

1) Το **υ** του προσφύματος **-νυ-** είναι μακρόχρονο στα τρία ενικά πρόσωπα της οριστικής του ενεργητ. ενεστώτα και παρατατικού και στο β΄ ενικό πρόσωπο της προστακτικής του ενεργητ. ενεστώτα· στους άλλους τύπους της ενεργητ. φωνής και σε όλους τους τύπους της μέσης είναι βραχύχρονο· έτσι σχηματίζονται δύο ενεστωτικά θέματα, το ένα ι σ χ υ ρ ό και το άλλο α δ ύ ν α τ ο :

δείκ-νῡ-μι, δείκ-νῡ-ς, δείκ-νῡ-σι· προστ. δείκ-νῡ·
ἐ-δείκ-νῡ-ν, ἐ-δείκ-νῡ-ς, ἐ-δείκ-νῡ·
αλλά: δείκ-νῠ-μεν, δείκ-νῠ-τε κτλ.· απαρ. δεικ-νύ-ναι·
δείκ-νῠ-μαι, δείκ-νῠ-σαι κτλ.

2) Ο ενεστώτας και ο παρατατικός της ενεργητ. φωνής σχηματίζονται με την προσκόλληση των προσωπικών καταλήξεων απευθείας στο χρονικό θέμα, χωρίς να μεσολαβούν θεματικά φωνήεντα (βλ. § 282)· π.χ. δείκ-νυ-μεν, δείκ-νυ-τε, ἐ-δείκ-νυ-μεν, ἐδείκ-νυ-τε (χωρίς τα θεματ. φωνήεντα **ο** και **ε:** λύ-ο-μεν, λύ-ε-τε κτλ.)· αλλά η υποτακτική και η ευκτική του ενεστ. στην ενεργητ. και μέση φωνή σχηματίζονται όπως και των ρημάτων σε **-ω**:

δεικ-νύ-ω, δεικ-νύ-ῃς κτλ. - δεικ-νύ-ωμαι, δεικ-νύ-ῃ, δεικ-νύ-ηται κτλ.
- δεικ-νύ-οιμι, δεικ-νύ-οις κτλ. - δεικ-νυ-οίμην, δεικ-νύ-οιο κτλ.

22-0012_164-231_18b.indd 124 18/10/2017 11:31

3) Το σ στην κατάλ. -σαι της μέσης φωνής δεν αποβάλλεται, αν και βρίσκεται ανάμεσα σε δύο φωνήεντα: δείκ-νυ-σαι· επίσης το σ στην κατάλ. -σο δεν αποβάλλεται στο β΄ ενικ. του παρατατικού και στο β΄ ενικ. της προστακτ. του ενεστώτα: ἐ-δείκ-νυ-σο, δείκ-νυ-σο (αλλά στην ευκτική αποβάλλεται: δεικνύοιο· βλ. § 64, 1).

2. Οι άλλοι χρόνοι των συμφωνόληκτων ρημάτων σε -μι

336. Στους άλλους χρόνους, εκτός από τον ενεστώτα και τον παρατατικό, τα συμφωνόληκτα ρήματα σε -μι σχηματίζονται όπως τα συμφωνόληκτα βαρύτονα, κατά το χαρακτήρα του ρηματικού θέματος (χωρίς το πρόσφυμα -νυ). Π.χ. δείκ-νυ-μι και δεικ-νύ-ω (ρ. θ. δεικ-), παρατ. ἐ-δείκ-νυ-ν και ἐ-δείκ-νυ-ον, μέλλ. δείξω, αόρ. ἔ-δειξα, παρακ. δέ-δειχ-α. Μέσ. και παθ. δείκ-νυ-μαι, παρατ. ἐ-δεικ-νύ-μην, μέσ. μέλλ. -δείξομαι, μέσ. αόρ. -ε-δειξάμην, παθ. μέλλ. δειχ-θή-σομαι, παθ. αόρ. ἐ-δείχ-θην, παρακ. δέ-δειγ-μαι, υπερσ. ἐ-δε-δείγ-μην, συντελ. μέλλ. δε-δειγ-μένος ἔσομαι. Ρημ. επίθ. δεικ-τός, δεικ-τέον. Παράγ. δεῖγ-μα, δεῖξις, δείκ-της κτλ.

22-0012_164-231_18b.indd 125 18/10/2017 11:31

Β΄. Φωνηεντόληκτα ρήματα σε -μι

1. Ενεστώτας, παρατατικός και αόριστος β΄ των φωνηεντόληκτων ρημάτων σε -μι

337. Τα φωνηεντόληκτα ρήματα σε **-μι** κανονικά σχηματίζουν το θέμα του ενεστώτα (και του παρατατικού) από το ρηματικό θέμα, αφού προστεθεί στην αρχή ο ενεστωτικός αναδιπλασιασμός. Και είναι ενεστωτικός αναδιπλασιασμός η επανάληψη του αρχικού συμφώνου του ρηματ. θέματος μαζί με ένα **ι:**

(ρ. θ. **στη-,** σί-στη-μι =) ἵ-στη-μι (= στήνω)· βλ. § 64, 1

(ρ. θ. **θη-,** θί-θη-μι =) τί-θη-μι (= θέτω)· βλ. § 69, 1

(ρ. θ. **jη-,** jί-jη-μι =) ἵ-η-μι (= ρίχνω)· § 64, 2

(ρ. θ. **δω-,** δί-δω-μι =) δί-δω-μι (= δίνω).

338. Τα φωνηεντόληκτα ρήματα σε **-μι** γενικά, όπως και τα συμφωνόληκτα, διαφέρουν από τα ρήματα σε **-ω** κατά το σχηματισμό του ενεστώτα και του παρατατικού της ενεργητικής και μέσης φωνής.

Αλλά τέσσερα μόνο φωνηεντόληκτα σε **-μι**, δηλ. τα ρήματα **ἵστημι, τίθημι, ἵημι** και **δίδωμι,** διαφέρουν από τα ρήματα σε **-ω** κατά το σχηματισμό του β΄ αορίστου.

Τα τέσσερα αυτά ρήματα στους χρόνους αυτούς, δηλ. στον ενεστώτα, τον παρατατικό και τον β΄ αόριστο, κλίνονται κατά τον ακόλουθο τρόπο:

22-0012_164-231_18b.indd 126 18/10/2017 11:31

339. Παραδείγματα φωνηεντόληκτων ρημάτων σε -μι

(Ρ. ἵστημι, θ. στη-, στᾰ-· τίθημι, θ. θη-, θε-· ἵημι, θ. ἡ-, ἑ-· δίδωμι, θ. δω-, δο-).

Α΄. Ενεργητική φωνή

1. Ενεστώτας και παρατατικός

Οριστική			
Ενεστώτας			
ἵ-στη-μι	τί-θη-μι	ἵ-η-μι	δί-δω-μι
ἵ-στη-ς	τί-θη-ς (τι-θεῖς)	ἵ-η-ς (ἰ-εῖ-ς)	δί-δω-ς
ἵ-στη-σι(ν)	τί-θη-σι(ν)	ἵ-η-σι(ν)	δί-δω-σι(ν)
ἵ-στᾰ-μεν	τί-θε-μεν	ἵ-ε-μεν	δί-δο-μεν
ἵ-στᾰ-τε	τί-θε-τε	ἵ-ε-τε	δί-δο-τε
ἱ-στᾶ-σι(ν)	τι-θέ-ασι(ν)	ἱ-ᾶ-σι(ν)	δι-δό-ασι(ν)
ἵ-στᾰ-τον	τί-θε-τον	ἵ-ε-τον	δί-δο-τον
ἵ-στᾰ-τον	τί-θε-τον	ἵ-ε-τον	δί-δο-τον
Παρατατικός			
ἵ-στη-ν	ἐ-τί-θην	ἵη-ν	ἐ-δί-**δουν**
ἵ-στη-ς	ἐ-τί-**θεις**	ἵ-**εις**	ἐ-δί-**δους**
ἵ-στη	ἐ-τί-**θει**	ἵ-**ει**	ἐ-δί-**δου**
ἵ-στᾰ-μεν	ἐ-τί-θε-μεν	ἵ-ε-μεν	ἐ-δί-δο-μεν
ἵ-στᾰ-τε	ἐ-τί-θε-τε	ἵ-ε-τε	ἐ-δί-δο-τε
ἵ-στᾰ-σαν	ἐ-τί-θε-σαν	ἵ-ε-σαν	ἐ-δί-δο-σαν
ἵ-στᾰ-τον	ἐ-τί-θε-τον	ἵ-ε-τον	ἐ-δί-δο-τον
ἱ-στ'ᾰ-την	ἐ-τι-θέ-την	ἱ-έ-την	ἐ-δι-δό-την

22-0012_164-231_18b.indd 127 18/10/2017 11:31

Υποτακτική Ενεστώτας			
ἱ-στῶ[1]	τι-θῶ[1]	ἱ-ῶ[1]	δι-δῶ[1]
ἱ-στῇς	τι-θῇς	ἱ-ῇς	δι-δῷς
ἱ-στῇ	τι-θῇ	ἱ-ῇ	δι-δῷ
ἱ-στῶμεν	τι-θῶμεν	ἱ-ῶμεν	δι-δῶμεν
ἱ-στῆτε	τι-θῆτε	ἱ-ῆτε	δι-δῶτε
ἱ-στῶσι(ν)	τι-θῶσι(ν)	ἱ-ῶσι(ν)	δι-δῶσι(ν)
ἱ-στῆ-τον	τι-θῆ-τον	ἱ-ῆ-τον	δι-δῶ-τον
ἱ-στῆ-τον	τι-θῆ-τον	ἱ-ῆ-τον	δι-δῶ-τον
Ευκτική Ενεστώτας			
ἱ-σταίη-ν	τι-θείη-ν	ἱ-είη-ν	δι-δοίη-ν
ἱ-σταίη-ς	τι-θείη-ς	ἱ-είη-ς	δι-δοίη-ς
ἱ-σταίη	τι-θείη	ἱ-είη	δι-δοίη
ἱ-σταίη-μεν (-αῖμεν)	τι-θείη-μεν (-εῖμεν)	ἱ-είη-μεν (ἱεῖμεν)	δι-δοίη-μεν (-οῖμεν)
ἱ-σταίη-τε (-αῖτε)	τι-θείη-τε (-εῖτε)	ἱ-είη-τε (ἱεῖτε)	δι-δοίη-τε (-οῖτε)
ἱ-σταίη-σαν (-αῖεν)	τι-θείη-σαν (-εῖεν)	ἱ-είη-σαν (ἱεῖεν)	δι-δοίη-σαν (-οῖεν)
ἱ-σταῖ-τον	τι-θεῖ-τον	ἱ-εῖ-τον	δι-δοῖ-τον
ἱ-σταί-την	τι-θεί-την	ἱ-εί-την	δι-δοί-την

1. Οι τύποι της υποτακτικής είναι συνηρημένοι:
(ἱ-στή-ω) ἱ-στῶ, (ἱ-στή-ῃς) ἱ-στῇς, (ἱ-στή-ῃ) ἱ-στῇ **κτλ.**,
(δι-δώ-ω) δι-δῶ, (δι-δώ-ῃς) δι-δῷς, (δι-δώ-ῃ) δι-δῷ **κτλ.**

22-0012_164-231_18b.indd 128 18/10/2017 11:31

Προστακτική Ενεστώτας			
–	–	–	–
ἵ-στη	τί-**θει**	ἴ-**ει**	δί-**δου**
ἱ-στ'ἄ-τω	τι-θέ-τω	ἱ-έ-τω	δι-δό-τω
–	–	–	–
ἵ-στἄ-τε	τί-θε-τε	ἴ-ε-τε	δί-δο-τε
ἱ-στ'ἄ-ντων	τι-θέ-ντων	ἱ-έ-ντων	δι-δό-ντων
(ἱστ'ἄτωσαν)	(τιθέτωσαν)	(ἱέτωσαν)	(διδότωσαν)
ἵ-στἄ-τον	τί-θε-τον	ἴ-ε-τον	δί-δο-τον
ἱ-στ'ἄ-των	τι-θέ-των	ἱ-έ-των	δι-δό-των
Απαρ. Ενεστώτας			
ἱ-στ'ἄ-ναι	τι-θέ-ναι	ἱ-έ-ναι	δι-δό-ναι
Μετοχή Ενεστώτας			
ἱ-στὰς	τι-θεὶς	ἱ-εὶς (ἱέντος)	δι-δοὺς
(ἱστάντος)	(τιθέντος)		(διδόντος)
ἱ-στᾶσα	τι-θεῖσα	ἱ-εῖσα (ἱείσης)	δι-δοῦσα
(ἱστάσης)	(τιθείσης)		(διδούσης)
ἱ-στὰν	τι-θὲν	ἱ-ὲν (ἱέντος)	δι-δὸν
(ἱστάντος)	(τιθέντος)		(διδόντος)

22-0012_164-231_18b.indd 129 18/10/2017 11:31

22-0012_164-231_18b.indd 130

2. Αόριστος β'			
Οριστική			
ἔ-στη-ν	ἔ-θη-κα	ἦ-κα	ἔ-δω-κα
ἔ-στη-ς	ἔ-θη-κας	ἦ-κας	ἔ-δω-κας
ἔ-στη	ἔ-θη-κε	ἦ-κε	ἔ-δω-κε
ἔ-στη-μεν	ἔ-θε-μεν	εἶ-μεν (ἐ-jε-μεν)	ἔ-δο-μεν
ἔ-στη-τε	ἔ-θε-τε	εἶ-τε	ἔ-δο-τε
ἔ-στη-σαν	ἔ-θε-σαν	εἶ-σαν	ἔ-δο-σαν
ἔ-στη-τον	ἔ-θε-τον	εἶ-τον	ἔ-δο-τον
ἐ-στή-την	ἐ-θέ-την	εἴ-την	ἐ-δό-την
Υποτακτική			
στῶ, στῇς, στῇ[1]	θῶ, θῇς, θῇ[1]	ὦ, ᾖς, ᾖ[1]	δῶ, δῷς, δῷ[1]
στῶμεν, στῆτε	θῶμεν, θῆτε	ὦμεν, ἦτε	δῶμεν, δῶτε
στῶσι(ν)	θῶσι(ν)	ὦσι(ν)	δῶσι(ν)
στῆτον, στῆτον	θῆτον, θῆτον	ἦτον, ἦτον	δῶτον, δῶτον

18/10/2017 11:31

22-0012_164-231_18b.indd 131

Ευκτική			
σταίη-ν	θείη-ν	εἴη-ν[2]	δοίη-ν
σταίη-ς	θείη-ς	εἴη-ς	δοίη-ς
σταίη	θείη	εἴη	δοίη
σταίη-μεν	θείη-μεν	εἴη-μεν	δοίη-μεν
(σταῖμεν)	(θεῖμεν)	(εἶμεν)	(δοῖμεν)
σταίη-τε	θείη-τε	εἴη-τε	δοίη-τε
(σταῖτε)	(θεῖτε)	(εἶτε)	(δοῖτε)
σταίη-σαν	θείη-σαν	εἴη-σαν	δοίη-σαν
(σταῖεν)	(θεῖεν)	(εἶεν)	(δοῖεν)
σταῖ-τον	θεῖ-τον	εἶ-τον	δοῖ-τον
σταί-την	θεί-την	εἴ-την	δοί-την

1. Οι τύποι της υποτ. είναι συνηρημένοι: (στήω) στῶ κτλ. (όπως στον ενεστώτα).
2. Από το jε-ίην-ν.

18/10/2017 11:31

22-0012_164-231_18b.indd 132

2. Αόριστος β'			
Προστακτική			
στῆ-θι	θὲ-ς	ἒ-ς	δὸ-ς
στή-τω	θέ-τω	ἔ-τω	δό-τω
στῆ-τε	θέ-τε	ἔ-τε	δό-τε
στά-ντων (στή-τωσαν)	θέ-ντων (θέτωσαν)	ἔ-ντων (ἔ-τωσαν)	δό-ντων (δότωσαν)
στῆ-τον	θέ-τον	ἔ-τον	δό-των
στή-των	θέ-των	ἔ-των	δό-των
Απαρ.			
στῆναι[3]	θεῖναι[3]	εἶναι[3]	δοῦναι[3]
Μετοχή			
στὰς (στάντος)	θεὶς (θέντος)	εἷς (ἕντος)	δοὺς (δόντος)
στᾶσα (στάσης)	θεῖσα (θείσης)	εἶσα (εἵσης)	δοῦσα (δούσης)
στὰν (στάντος)	θὲν (θέντος)	ἓν (ἕντος)	δὸν (δόντος)

3. Με συναίρεση από τους τύπους στη-έναι, θε-έναι, je-έναι, δο-έναι.

18/10/2017 11:31

Β'. Μέση φωνή

1. Ενεστώτας και παρατατικός

Οριστική			
Ενεστώτας			
ἵ-στᾰ-μαι	τί-θε-μαι	ἵ-ε-μαι	δί-δο-μαι
ἵ-στα-σαι	τί-θε-σαι	ἵ-ε-σαι	δί-δο-σαι
ἵ-στα-ται	τί-θε-ται	ἵ-ε-ται	δί-δο-ται
ἱ-στά-μεθα	τι-θέ-μεθα	ἱ-έ-μεθα	δι-δό-μεθα
ἵ-στα-σθε	τί-θε-σθε	ἵ-ε-σθε	δί-δο-σθε
ἵ-στα-νται	τί-θε-νται	ἵ-ε-νται	δί-δο-νται
ἵ-στα-σθον	τί-θε-σθον	ἵ-ε-σθον	δί-δο-σθον
ἵ-στα-σθον	τί-θε-σθον	ἵ-ε-σθον	δί-δο-σθον
Παρατατικός			
ἱ-στ'ᾰ-μην	ἐ-τι-θέ-μην	ἱ-έ-μην	ἐ-δι-δό-μην
ἵ-στα-σο	ἐ-τί-θε-σο	ἵ-ε-σο	ἐ-δί-δο-σο
ἵ-στα-το	ἐ-τί-θε-το	ἵ-ε-το	ἐ-δί-δο-το
ἱ-στά-μεθα	ἐ-τι-θέ-μεθα	ἱ-έ-μεθα	ἐ-δι-δό-μεθα
ἵ-στα-σθε	ἐ-τί-θε-σθε	ἵ-ε-σθε	ἐ-δί-δο-σθε
ἵ-στα-ντο	ἐ-τί-θε-ντο	ἵ-ε-ντο	ἐ-δί-δο-ντο
ἵ-στα-σθον	ἐ-τί-θε-σθον	ἵ-ε-σθον	ἐ-δί-δο-σθον
ἱ-στά-σθην	ἐ-τι-θέ-σθην	ἱ-έ-σθην	ἐ-δι-δό-σθην

22-0012_164-231_18b.indd 133 18/10/2017 11:31

Υποτακτική Ενεστώτας			
ἱ-στῶμαι	τι-θῶμαι	ἱ-ῶμαι	δι-δῶμαι
ἱ-στῇ	τι-θῇ	ἱ-ῇ	δι-δῷ
ἱ-στῆται	τι-θῆται	ἱ-ῆται	δι-δῶται
ἱ-στώμεθα	τι-θώμεθα	ἱ-ώμεθα	δι-δώμεθα
ἱ-στῆσθε	τι-θῆσθε	ἱ-ῆσθε	δι-δῶσθε
ἱ-στῶνται	τι-θῶνται	ἱ-ῶνται	δι-δῶνται
ἱ-στῆσθον	τι-θῆσθον	ἱ-ῆσθον	δι-δῶσθον
ἱ-στῆσθον	τι-θῆσθον	ἱ-ῆσθον	δι-δῶσθον
Ευκτική **Ενεστώτας**			
ἱ-σταί-μην	τι-θεί-μην	ἱ-εί-μην	δι-δοί-μην
ἱ-σταῖ-ο	τι-θεῖ-ο	ἱ-εῖ-ο	δι-δοῖ-ο
ἱ-σταῖ-το	τι-θεῖ-το	ἱ-εῖ-το	δι-δοῖ-το
ἱ-σταί-μεθα	τι-θεί-μεθα	ἱ-εί-μεθα	δι-δοί-μεθα
ἱ-σταῖ-σθε	τι-θεῖ-σθε	ἱ-εῖ-σθε	δι-δοῖ-σθε
ἱ-σταῖ-ντο	τι-θεῖ-ντο	ἱ-εῖ-ντο	δι-δοῖ-ντο
ἱ-σταῖ-σθον	τι-θεῖ-σθον	ἱ-εῖ-σθον	δι-δοῖ-σθον
ἱ-σταί-σθην	τι-θεί-σθην	ἱ-εί-σθην	δι-δοί-σθην

22-0012_164-231_18b.indd 134 18/10/2017 11:31

Προστακτική Ενεστώτας			
ἵ-στᾰ-σο (ἵστω)	τί-θε-σο	ἵ-ε-σο	δί-δο-σο
ἱ-στά-σθω	τι-θέ-σθω	ἱ-έ-σθω	δι-δό-σθω
ἵ-στα-σθε	τί-θε-σθε	ἵ-ε-σθε	δί-δο-σε
ἱ-στά-σθων (-σθωσαν)	τι-θέ-σθων (-σθωσαν)	ἱ-έ-σθων (-σθωσαν)	δι-δό-σθων (-σθωσαν)
ἵ-στα-σθον	τί-θε-σθον	ἵ-ε-σθον	δί-δο-σθον
ἱ-στά-σθων	τι-θέ-σθων	ἱ-έ-σθων	δι-δό-σθων

Απαρ. Ενεστώτας			
ἵ-στα-σθαι	τί-θε-σθαι	ἵ-ε-σθαι	δί-δο-σθαι

Μετοχή Ενεστώτας			
ἱ-στά-μενος	τι-θέ-μενος	ἱ-έ-μενος	δι-δό-μενος
ἱ-στα-μένη	τι-θε-μένη	ἱ-ε-μένη	δι-δο-μένη
ἱ-στά-μενον	τι-θέ-μενον	ἱ-έ-μενον	δι-δό-μενον

22-0012_164-231_18b.indd 135 18/10/2017 11:31

Ρήματα της β΄ συζυγίας (σε -μι)

2. Αόριστος β'

Οριστική		
ἐ-θέ-μην	εἵ-μην	ἐ-δό-μην
ἔ-θου	εἶ-σο	ἔ-δου
ἔ-θε-το	εἶ-το	ἔ-δο-το
ἐ-θέ-μεθα	εἵ-μεθα	ἐ-δό-μεθα
ἔ-θε-σθε	εἶ-σθε	ἔ-δο-σθε
ἔ-θε-ντο	εἶ-ντο	ἔ-δο-ντο
ἔ-θε-σθον	εἶ-σθον	ἔ-δο-σθον
ἐ-θέ-σθην	εἵ-σθην	ἐ-δό-σθην
Υποτακτική		
θῶμαι[1]	ὦμαι[1]	δῶμαι[1]
θῇ	ᾖ	δῷ
θῆται	ἦται	δῶται
θώμεθα	ὦμεθα	δώμεθα
θῆσθε	ἦσθε	δῶσθε
θῶνται	ὦνται	δῶνται
θῆσθον	ἦσθον	δῶσθον
θῆσθον	ἦσθον	δῶσθον

1. Με συναίρεση από τους τύπους θή-ωμαι, ἥ-ωμαι, δώ-ωμαι.

22-0012_164-231_18b.indd 136 18/10/2017 11:31

Ευκτική		
θεί-μην[2]	εἴ-μην[2]	δοί-μην[2]
θεῖ-ο	εἶ-ο	δοῖ-ο
θεῖ-το	εἶ-το	δοῖ-το
θεί-μεθα	εἴ-μεθα	δοί-μεθα
θεῖ-σθε	εἶ-σθε	δοῖ-σθε
θεῖ-ντο	εἶ-ντο	δοῖ-ντο
θεῖ-σθον	εἶ-σθον	δοῖ-σθον
θεί-σθην	εἴ-σθην	δοί-σθην
Προστακτική		
θοῦ[3]	οὖ[3]	δοῦ[3]
θέ-σθω	ἔ-σθω	δό-σθω
θέ-σθε	ἔ-σθε	δό-σθε
θέ-σθων (θέσθωσαν)	ἔ-σθων (ἔσθωσαν)	δό-σθων (δόσθωσαν)
θέ-σθον	ἔ-σθον	δό-σθον
θέ-σθων	ἔ-σθων	δό-σθων
Απαρ.		
θέ-σθαι	ἔ-σθαι	δό-σθαι
Μετοχή		
θέ-μενος	ἔ-μενος	δό-μενος
θε-μένη	ἑ-μένη	δο-μένη
θέ-μενον	ἔ-μενον	δό-μενον

2. Από τους τύπους θε-ί-μην, ἑ-ί-μην, δο-ί-μην.
3. Από το θέ-σο, θέ-ο = θοῦ· ἔ-σο, ἔ-ο = οὖ· δό-σο, δό-ο = δοῦ.

22-0012_164-231_18b.indd 137 18/10/2017 11:31

Παρατηρήσεις

Ι. Ενεστώτας και παρατατικός

340. Των φωνηεντόληκτων ρημάτων σε -μι:

1) Το ρηματικό θέμα είναι δύο ειδών: ι σ χ υ ρ ό (με μακρόχρονο χαρακτήρα) και α δ ύ ν α τ ο (με βραχύχρονο χαρακτήρα):
ρηματ. θ. **στη-** και **στᾰ-:** ἵ-στη-μι, ἵ-στᾰ-μαι
ρηματ. θ. **θη-** και **θε-:** τί-θη-μι, τί-θε-μαι
ρηματ. θ. **jη-** και **jε-:** ἵ-η-μι, ἵ-ε-μαι (βλ. § 64, 2)
ρηματ. θ. **δω-** και **δο-:** δί-δω-μι, δί-δο-μαι.

2) Από τα δύο αυτά είδη του ρηματ. θέματος προκύπτουν με τον ενεστωτικό αναδιπλασιασμό δύο αντίστοιχα είδη ενεστωτικού θέματος: το ισχυρό ενεστωτικό θέμα και το α δ ύ ν α τ ο ενεστωτικό θέμα (πβ. § 335): ἱ-στη-, ἱστα-· τιθη-, τιθε-· ἱη-, ἱε-· διδω-, διδο· και από το ισχυρό ενεστωτ. θέμα κανονικά σχηματίζονται τα τρία ενικά πρόσωπα της οριστικής του ενεργητ. ενεστώτα και η υποτακτική γενικά (του ρ. ἵστημι ακόμη και το β΄ ενικό της προστακτικής), ενώ από το αδύνατο ενεστ. θέμα σχηματίζονται όλοι οι άλλοι τύποι στον ενεστώτα και τον παρατατικό (πβ. § 341).

3) Ο ενεστώτας της ενεργητικής και μέσης φωνής στην οριστική και προστακτική, το απαρέμφατο και η μετοχή, καθώς και ο παρατατικός της ενεργητ. και μέσης φωνής, σχηματίζονται με την προσκόλληση των κυρίως καταλήξεων απευθείας στο ενεστωτικό θέμα, χωρίς να μεσολαβούν θεματικά φωνήεντα (πβ. § 335,

22-0012_164-231_18b.indd 138 18/10/2017 11:31

2): δίδω-μι, δίδο-μεν, δίδο-τε, ἐδίδο-μεν, ἐδίδο-τε, διδό-τω, διδό-μεθα, ἐδιδό-μην, διδό-σθω, δίδο-σθαι, διδό-μενος κτλ.

4) Η υποτακτική του ενεστώτα της ενεργητικής και μέσης φωνής σχηματίζεται με τα θεματικά φωνήεντα των ρημάτων σε -ω και έχει τις ίδιες με αυτά ολικές καταλήξεις (βλ. § 282, 4), αλλά ο μακρόχρονος χαρακτήρας του ισχυρού θέματος (η ή ω) συναιρείται με το ακόλουθο φωνήεν των καταλήξεων: (ἱστή-ω) ἱστῶ, (τιθή-ῃς) τιθῇς, (διδώ-ω) διδῶ, (διδώ-ῃς) διδῷς **κτλ.**

5) Η ευκτική του ενεστώτα της ενεργητικής και μέσης φωνής σχηματίζεται χωρίς θεματικά φωνήεντα (βλ. § 282), παίρνει όμως τα εγκλιτικά φωνήεντα της ευκτικής ι και ιη (βλ. § 283), που προσθέτονται ανάμεσα στο χρονικό θέμα και τις προσωπικές καταλήξεις· αλλά το ι των εγκλιτικών φωνηέντων συναιρείται με τον προηγούμενο βραχύχρονο χαρακτήρα του αδύνατου θέματος α ή ε ή ο σε αι ή ει ή οι: (ἱστα-ίη-ν) ἱσταίην, (τιθε-ί-μην) τιθείμην, (διδο-ίη-ν) διδοίην, (διδο-ί-μην) διδοίμην **κτλ.**

6) Το σ στην κατάληξη -σαι της μέσης φωνής φυλάγεται, αν και βρίσκεται ανάμεσα σε δύο φωνήεντα: ἵστα-σαι, τίθε-σαι, ἵ-εσαι, δίδο-σαι· **επίσης το σ στην κατάληξη -σο φυλάγεται στο β΄ ενικό του παρατατικού και στο β΄ ενικό της προστακτικής του ενεστώτα:** ἵστα-σο, ἐτίθε-σο, ἵε-σο, ἐδίδο-σο· ἵστα-σο, τίθε-σο, ἵε-σο, δίδο-σο· **αλλά στην ευκτική αποβάλλεται:** ἱσταῖ-ο, τιθεῖ-ο, ἰεῖ-ο, διδοῖ-ο.

341. 1) **Των ρ.** τίθημι **και** ἵημι **το β΄ και γ΄ ενικό της οριστικής του ενεργητ. παρατατικού και το β΄ ενικό της**

22-0012_164-231_18b.indd 139 18/10/2017 11:31

προστακτικής του ενεργητ. ενεστώτα κανονικά σχηματίζονται κατά τα συνηρημένα ρήματα σε **-έω:** ἐτίθεις, ἐτίθει - ἴεις, ἴει· τίθει, ἴει κτλ.

2) Του ρ. δίδωμι τα τρία ενικά πρόσωπα της οριστικής του ενεργητ. παρατατικού και το β΄ ενικό της προστακτικής του ενεργητ. ενεστώτα σχηματίζονται κατά τα συνηρημένα ρήματα σε **-όω:** ἐδίδουν, ἐδίδους, ἐδίδου - δίδου.

II. Αόριστος β'

342. Το ρ. ἵστημι έχει αόρ. β΄ κατά τα ρήματα σε -μι μόνο στην ενεργητ. φωνή (ἔ-στη-ν), ενώ τα ρ. τίθημι, ἵημι και δίδωμι έχουν και στην ενεργητ. και στη μέση (ἔ-θη-κα, ἐ-θέ-μην· ἧ-κα, εἵ-μην· ἔ-δω-κα, ἐ-δό-μην).

343. Του ρ. ἵστημι ο αόρ. β΄ **ἔστην:**

1) από το αδύνατο θέμα στᾰ- σχηματίζει την ευκτική (στα-ί-ην) σταίην, τη μετοχή στάς, στᾶσα, στὰν και τον τύπο στάντων του γ΄ πληθ. της προστακτικής· από το ισχυρό θέμα στη- σχηματίζει όλους τους άλλους τύπους: ἔ-στη-ν, ἔ-στη-μεν κτλ. - (στή-ω) στῶ, (στή-ῃς) στῇς κτλ. - στῆ-θι, στή-τω κτλ. - στῆ-ναι·

2) στο β΄ ενικό της προστακτικής έχει κατάληξη -θι: στῆ-θι.

344. Των ρ. τίθημι, ἵημι, δίδωμι οι αόριστοι β΄ **ἔθηκα - ἐθέμην, ἧκα - εἵμην, ἔδωκα - ἐδόμην:**

1) σχηματίζουν τα τρία ενικά πρόσωπα της οριστικής στην ενεργητ. φωνή με τους τύπους του α΄ με χρον. χαρακτήρα **κ** (αντί **σ**)·

22-0012_164-231_18b.indd 140 18/10/2017 11:31

2) από το ισχυρό θέμα (θη-, ᾑ-, δω-) σχηματίζουν τα τρία ενικά πρόσωπα της οριστικής στην ενεργητ. φωνή (ἔ-θη-κα, ᾗ-κα, ἔ-δω-κα) και την υποτακτική στην ενεργητ. και μέση φωνή (θή-ω = θῶ, θή-ωμαι = θῶμαι· ᾗ-ω = ᾷ, ᾗ-ωμαι = ᾶμαι· δώ-ω = δῶ, δώ-ωμαι = δῶμαι)· από το αδύνατο θέμα (θε-, ἑ-, δο-) σχηματίζουν όλους τους άλλους τύπους της ενεργητ. και μέσης φωνής·

3) στο β΄ ενικό της προστακτικής στην ενεργητ. φωνή έχουν κατάληξη -ς: θέ-ς, ἔ-ς, δό-ς·

4) το σ στην κατάληξη της μέσης φωνής αποβάλλεται ανάμεσα σε δύο φωνήεντα· φυλάγεται μόνο στο β΄ ενικό της οριστ. του αορ. β΄ εἶ-μην: εἶσο·

5) στο ενεργητ. απαρέμφατο έχουν κατάληξη -έναι, αλλά συναιρούν το ε που είναι στην αρχή με τον προηγούμενο χαρακτήρα του θέματος: (θε-έναι) θεῖναι, (ἑ-έναι) εἶναι, (δο-έναι) δοῦναι.

ΙΙΙ. Τονισμός

345. Ο τόνος των ρημάτων σε -μι, όταν αυτά είναι σύνθετα με πρόθεση:

1) στην προστακτική του αορ. β΄, ενεργητικού και μέσου, ανεβαίνει όσο το επιτρέπει η λήγουσα, όχι όμως παραπάνω από την τελευταία συλλαβή της πρόθεσης, αν αυτή είναι δισύλλαβη: ἀνά-στηθι, ἀπόδοτε, κατά-θεσθε, ἄφ-ες, ἄφ-ετε, πρόσ-θες, ἐπί-θες κτλ.· αλλά στους τύπους του β΄ ενικού της προστακτικής του μέσου αορ. β΄ θοῦ (του τίθεμαι), οὗ (του ἵεμαι) και δοῦ (του δίδομαι), όταν αυτοί είναι σύνθετοι με μονοσύλλαβη πρόθεση ή

22-0012_164-231_18b.indd 141 18/10/2017 11:31

με δισύλλαβη που έχει πάθει έκθλιψη, ο τόνος δεν ανεβαίνει: ἐκ-θοῦ, ἀφοῦ (ἀπὸ + οὗ του ρ. ἀφ-ίεμαι), προδοῦ· (αλλά κατά-θου κτλ.)·

2) στο απαρέμφατο και τη μετοχή του ενεστώτα και του αορ. β΄ ο τόνος μένει όπου και στο απλό ρήμα: ἀφ-ιστάναι, προσ-τιθέναι, ἀνα-τιθέναι, συν-ιέναι, ἀπο-διδόναι· συν-ιστάς, ἀνα-στάς, μετα-τιθείς, ἀποτιθέμενος, ἀπο-θέμενος, ἀπο-δοὺς κτλ.

2. Οι ἄλλοι χρόνοι των φωνηεντόληκτων ρημάτων σε -μι

346. Οι άλλοι χρόνοι, εκτός από τον ενεστώτα, παρατατικό και αόρ. β΄, των φωνηεντόληκτων ρημάτων ἵστημι, τίθημι, ἵημι και δίδωμι σχηματίζονται κανονικά όπως και των φωνηεντόληκτων ρημάτων σε **-ω**, δηλ. από το ισχυρό ή αδύνατο θέμα και με τις αντίστοιχες καταλήξεις, αλλά και με κάποιες ανωμαλίες, όπως φαίνεται στον παρακάτω συνολικό πίνακα:

α) **ἵ-στη-μι** (= στήνω)· (ρ. θ. στη- και στᾰ-), παρατ. ἵ-στη-ν, μέλλ. στή-σω, αόρ. α΄ ἔ-στη-σα, αόρ. β΄ ἔ-στη-ν, παρακ. ἕ-στη-κα[1], υπερσ. εἰ-στή-κειν[1] και ἐ-στή-κειν, συντελ. μέλλ. ἐ-στή-ξω. **Μέσ. και παθ.** ἵ-στα-μαι, παρατ., ἱστά-μην, μέσ. μέλλ. στή-σομαι, μέσ. αόρ. α΄ ἐ-στησάμην, παθ. μέλλ. στα-θήσομαι, παθ. αόρ. ἐ-στά-θην. **Ρημ. επίθ.** ἀνά-στα-τος, ἀν-υπό-στατος, ἀπο-στα-τέον. **Παράγ.** στά-σις, ἐπι-στά-της, στα-θμός, στή-λη, στή-μων κτλ.

Ο παρακείμ. ἕστηκα και ο υπερσυντ. εἱστήκειν έχουν

22-0012_164-231_18b.indd 142 18/10/2017 11:31

σε ορισμένα πρόσωπα και δεύτερους τύπους από το αδύνατο θέμα στᾰ- (με αναδιπλασιασμό σε-στα- = ἑστα-) και με τις προσωπικές καταλήξεις αμέσως προσκολλημένες στο θέμα. Έτσι σχηματίζονται οι τύποι: ἕστηκα, -κας, -κε, -καμεν, -κατε, -κασι και **ἔ-στα-μεν, ἔ-στα-τε, ἑ-στᾶ-σι** (από το ἑ-στά-ασι). Απαρ. ἑστηκέναι και **ἑ-στάναι.** Μετοχή: ἑστηκώς, -κυῖα, -κὸς και **ἑστώς, ἑστῶσα, ἑστὼς** και **ἑστός**[1], γεν. ἑστῶτος, ἑστώσης, ἑστῶτος (βλ. § 187, 9). Υπερσυντέλ. εἱστήκειν, -κεις, -κει, -κεμεν, -κετε, -κεσαν και **ἔ-στα-σαν**.

β) **τί-θη-μι** (= θέτω)· (ρ. θ. θη- και θε-), παρατ. ἐ-τί-θην, μέλλ. θή-σω, αόρ. ἔ-θη-κα, παρακ. τέ-θη-κα ή τέ-θει-κα. Μέσ. και παθ. τί-θε-μαι, παρατ. ἐ-τι-θέ-μην, μέσ. μέλλ. θή-σομαι, μέσ. αόρ. β΄ ἐ-θέ-μην, παθ. μέλλ. τε-θή-σομαι (από το θε-θήσομαι, βλ. § 69, 1), παθ. αόρ. ἐ-τέ-θην (από το ἐ-θέ-θην), παρακ. μέσ. τέ-θει-μαι, παρακ. παθ. κεῖμαι (= είμαι τοποθετημένος από κάποιον), υπερσ. παθ. ἐ-κεί-μην (βλ. § 351, 5). Ρημ. επίθ. θετός, πρόσθε-τος ή προσ-θε-τός, σύν-θε-τος, θε-τέον κτλ. Παράγ. θῆ-μα, ἀνά-θη-μα (= αφιέρωμα), θέ-σις κτλ.·

---

1. Ο τύπος ἕστηκα σχηματίστηκε από το σέ-στη-κα (βλ. § 64, 1) και ο τύπος εἱστήκειν από το ἐ-σε-στή-κειν, ἐ-ε-στή-κειν = εἱστήκειν, με δασεία από αναλογία προς τον παρακείμενο.

1. Όπως το ουδέτερο λελυκός.

22-0012_164-231_18b.indd 143 18/10/2017 11:31

γ) **ἴ-η-μι** (= ρίχνω)· (ρ. θ. jη- = ἡ- και jε- = ἐ-), παρατ. ἴ-η-ν, μέλλ. ἥ-σω, αόρ. ἧ-κα, παρακ. εἶ-κα. Μέσ. και παθ. ἵ-ε-μαι, παρατ. ἱ-έ-μην, μέσ. μέλλ. -ή-σο-μαι (ἀφ-ή-σομαι), μέσ. αόρ. α΄ -η-κά-μην (προ-η-κά-μην, σπάν.), μέσ. αόρ. β΄ -εί-μην (ἀφ-εί-μην, ἀφ-εῖσο, ἀφ-εῖτο κτλ.), παθ. μέλλ. -ε-θήσομαι (ἀφ-ε-θήσομαι), παθ. αόρ. -εί-θην (ἀφ-εί-θην, υποτ. ἀφ-ε-θῶ κτλ.), παρακ. -εῖ-μαι (ἀφ-εῖ-μαι), υπερσ. -εί-μην (ἀφ-εί-μην, ἀφ-εῖ-σο, ἀφ-εῖ-το κτλ.). Ρημ. επίθ. (ἐ-τὸς) κάθ-ε-τος, ἄφ-ε-τος, συν-ε-τός. Παράγ. ἄν-ε-σις, ἄφ-ε-σις, ἔν-ε-σις, σύν-ε-σις κτλ., ἀφ-έ-της, ἐφ-έ-της κτλ.

δ) **δί-δω-μι** (= δίνω)· (ρ. θ. δω- και δο-), παρατ. ἐ-δί-δουν (-ους, -ου), μέλλ. δώ-σω, αόρ. ἔ-δω-κα, παρακ. δέ-δω-κα, υπερσ. ἐ-δε-δώ-κειν, συντελ. μέλλ. δεδωκὼς ἔσομαι. Μέσ. και παθ. δί-δο-μαι, παρατ. ἐ-δι-δό-μην, μέσ. μέλλ. δώ-σομαι, μέσ. αόρ. β΄ ἐ-δό-μην, παθ. μέλλ. δο-θήσομαι, παθ. αόρ. ἐ-δό-θην, παρακ. δέ-δο-μαι, υπερσ. ἐ-δε-δό-μην. Ρημ. επίθ. δο-τός, δο-τέος. Παράγ. δό-σις, δο-τήρ, δῶ-ρον κτλ.

Γ΄. Ἄλλα φωνηεντόληκτα ρήματα σε -μι

347. Ἄλλα φωνηεντόληκτα ρήματα σε **-μι**, εκτός από τα ρ. ἵστημι, τίθημι, ἵημι και δίδωμι, είναι τα εξής:

1) πί-μ-πλη-μι (= γεμίζω) και 2) πίμπρημι (= πυρπολώ, καίω), που ανάμεσα από τον ενεστωτικό αναδιπλασιασμό (πι-) και το ρηματικό θέμα (πλη-, πρη-) παίρνουν το σύμφωνο **μ** για λόγους ευφωνίας: πί-μ-πλη-μι, πί-μ-πρη-μι. Αλλά τα σύνθετα ἐμπίμπλημι, ἐμπίπρημι βρίσκονται

22-0012_164-231_18b.indd 144 18/10/2017 11:31

συνήθως χωρίς το ευφωνικό μ στον ενεστώτα (από λόγους ανομοίωσης, § 69, 2, α): ἐμπίπλημι, ἐμπίπρημι.

3) ὀ-νί-νη-μι (= ωφελώ), που παίρνει ενεστωτικό αναδιπλασιασμό μέσα στο θέμα, δηλ. μετά το αρχικό φωνήεν ο: ὀ-νί-νη-μι·

4) ἄγα-μαι (= θαυμάζω) και 5) δύνα-μαι, που δεν παίρνουν ενεστωτικό αναδιπλασιασμό·

6) ἐπί-στα-μαι (= ξέρω καλά), που επίσης δεν παίρνει ενεστωτικό αναδιπλασιασμό· αυτό δεν είναι σύνθετο από το ρ. ἵσταμαι (γιατί ἐπὶ + ἵσταμαι = ἐφίσταμαι = «ἵσταμαι ἐπί τινος» = επιστατώ), παρά απευθείας από την πρόθ. ἐπὶ και το θέμα στα-.

Τα παραπάνω έξι ρήματα κλίνονται στον ενεστώτα και τον παρατατικό κατά το ρ. ἵστημι - ἵσταμαι και σχηματίζουν τους χρόνους κατά τον ακόλουθο τρόπο:

1. πἰ-μ-πλη-μι (ρ. θ. πλη-, πλᾰ-), παρατ. ἐ-πί-μ-πλη-ν, μέλλ. -πλή-σω, αόρ. -έ-πλη-σα, παρακ. πέ-πλη-κα. **Μέσ. και παθ.** πί-μ-πλᾰ-μαι, παρατ. ἐ-πι-μ-πλά-μην, (μέσ. μέλλ. πλή-σομαι), μέσ. αόρ. α΄ ἐ-πλη-σάμην και μέσ. αόρ. β΄ -ε-πλή-μην (σπάν.), παθ. μέλλ. πλη-σ-θήσομαι, παθ. αόρ. ἐ-πλήσ-θην, παρακ. -πέ-πλη-σ-μαι. **Ρημ. επίθ.** ἄ-πλη-στος, ἐμ-πλη-σ-τέος. **Παράγ.** πλήρης, πλῆθος κτλ.

2. πἰ-μ-πρη-μι (ρ. θ. πρη-, πρᾰ-), **συνήθ. σύνθ.** ἐμ-πί-(μ)-πρη-μι, παρατ. ἐν-ε-πί-μ-πρη-ν, μέλλ. ἐμ-πρή-σω, αόρ. ἐν-έ-πρη-σα. **Παθ.** ἐμ-πί-πρα-μαι, παθ. αόρ. ἐν-ε-πρή-σ-θην. **Παράγ.** πρῆσις, ἐμπρησμός, ἐμπρηστὴς κτλ.

3. ὀ-νἰ-νη-μι (ρ. θ. ὀνη-, ὀνᾰ-). **(Ενεστ. οριστ.** ὀ-νί-νη-μι, ὀνίνης, ὀνίνησι· **τα λοιπά πρόσ. άχρηστα - υποτ., ευκτ. και προστ. λείπουν· απαρ.** ὀνινάναι, **μετοχή μόνο**

22-0012_164-231_18b.indd 145 18/10/2017 11:31

θηλ. ὀνινᾶσα), παρατ. (λείπει και στη θέση του χρησιμοποιείται ο παρατ. του ὠφελῶ) ὠφέλουν, μελλ. ὀνή-σω, αόρ. ὤνη-σα. Μέσ. και παθ. ὀ-νί-νᾰ-μαι (εκτός από την οριστ. εύχρηστη η ευκτ. ὀνιναίμην, ὀνίναιο, ὀνίναιτο κτλ., που τονίζεται κατά τα βαρύτονα, και το απαρ. ὀνίνασθαι), παρατ. ὠ-νι-νά-μην, μέσ. μέλλ. ὀνή-σομαι, μέσ. αόρ. ὠνή-μην (ευκτ. ὀναίμην, ὄναιο, ὄναιτο κτλ., που τονίζεται κατά τα βαρύτονα· απαρ. ὄνα-σθαι), παθ. αόρ. ὠνή-θην· τα λοιπά από το ωφελούμαι. Ρημ. επίθ ἀνόνητος (ενεργ. = εκείνος που δεν ωφελεί, ανώφελος· παθ. = εκείνος που δεν ωφελείται), ὀνη-τέον. Παράγ. ὄνησις κτλ.

4. ἄγα-μαι (ρ. θ. ἀγα- και ἀγασ-), εύχρ. η ευκτ. α΄ ενικού ἀγαίμην και γ΄ πληθ. ἄγαιντο (ο τονισμός κατά τα βαρύτονα), παρατ. ἠγά-μην, (μέσ. μέλλ. ἀγά-σομαι), μέσ. αόρ. ἠγα-σάμην, παθ. αόρ. ἠγάσ-θην. Ρημ. επίθ. ἀγαστός, ἀξιάγαστος. Παράγ. ἄγασμα (= αντικείμενο θαυμασμού ή λατρείας), επίρρ. (από τη μετοχή) ἀγαμένως (= με θαυμασμό) κτλ.

5. δύνα-μαι (ρ. θ. δυνα- και δυνασ-). Ενεστ. οριστ. δύναμαι, δύνασαι, δύναται κτλ., υποτ. δύνωμαι, δύνῃ, δύνηται κτλ., ευκτ. δυναίμην, δύναιο, δύναιτο κτλ. (ο τονισμός κατά τα βαρύτονα), προστ. μόνο δυνάσθω, δυνάσ-θωσαν, απαρ. δύνασ-θαι, μετ. δυνά-μενος· παρατ. ἐ(ἡ)δυνάμην, ἐ(ἡ)δύνω, ἐ(ἡ)δύνατο κτλ., μέσ. μέλλ. δυνή-σομαι, παθ. αόρ. ως μέσ. ἐ(ἡ)δυνή-θην (βλ. § 269, 1, α) και (σπάν.) ἐ-δυνάσ-θην, παρακ. δε-δύνη-μαι. Ρημ. επίθ. δυνα-τός, ἀδύνατος. Παράγ. δυνάστης κτλ.·

6. ἐπίστα-μαι (ρ. θ. ἐπι-στη- και ἐπι-στᾰ-). Ενεστ.

22-0012_164-231_18b.indd 146 18/10/2017 11:31

οριστ. ἐπίσταμαι, -σαι, -ται κτλ., υποτ. ἐπίστωμαι, -ῃ, -ηται κτλ., ευκτ. ἐπισταίμην, -αιο, -αιτο κτλ. (ο τονισμός κατά τα βαρύτ.), προστ. ἐπίστω (και ἐπίστασο), ἐπιστάσθω κτλ., απαρ. ἐπίστασθαι, μετ. ἐπιστάμενος· παρατ. ἠπιστάμην, ἠπίστω (και ἠπίστασο), ἠπίστατο κτλ., (βλ. § 269, 2, α) μέσ. μέλλ. ἐπι-στή-σομαι, παθ. αόρ. ἠπιστή-θην. Ρημ. επίθ. ἐπιστη-τός, -τέος. Παράγ. ἐπιστήμη, ἐπιστήμων κτλ.

348. Εκτός από τα παραπάνω ρήματα, κατά το ἵστημι - ἵσταμαι κλίνονται και τα εξής:

1) κρέμα-μαι (= είμαι κρεμασμένος), (θ. κρέμα-, κρεμη-) του ενεστ. εύχρ. είναι η οριστ. κρέμαμαι, -σαι, -ται κτλ. και η μετ. κρεμάμενος· παρατ. ἐκρεμάμην, ἐκρέμω, ἐκρέματο κτλ., μέσ. μέλλ. ως παθ. κρεμήσομαι (ποιητ.). Το ρ. κρέμαμαι χρησιμεύει σαν παρακείμ. του κρεμάννυμαι·

2) ο αόρ. ἐ-πριά-μην (= αγόρασα), του ρ. ὠνοῦμαι (= αγοράζω) (ρ. θ. πριᾰ-) οριστ. ἐπριάμην, ἐπρίω, ἐπρίατο κτλ., υποτ. πρίωμαι, πρίῃ, πρίηται κτλ., ευκτ. πριαίμην, πρίαιο, πρίαιτο κτλ., (προστ. πρίω και πρίασο, πριάσθω κτλ., ποιητ.), απαρ. πρίασθαι, μετ. πριάμενος.

22-0012_164-231_18b.indd 147 18/10/2017 11:31

22-0012_164-231_18b.indd 148 18/10/2017 11:31

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ 3ου ΤΟΜΟΥ

Σελ.

21ο Κεφ. Ρήματα της α' συζυγίας (σε -ω) βαρύτονα

Βαρύτονο φωνηεντόληκτο ρήμα ενεργ. φωνής (λύω) 10
Μέσης φωνής (μέσης διάθ.) 18
Μέσης φωνής (παθητ. διάθ.) 26
Γενικές παρατηρήσεις στο σχηματισμό των ρηματ. τύπων της α΄ συζυγίας 30
1. Συστατικά μέρη των μονολεκτικών τύπων 30
α) Προσωπική κατάληξη 31
β) Θεματικό φωνήεν 38
γ) Εγκλιτικό φωνήεν 39
δ) Χρονικός χαρακτήρας 39
ε) Χρονικό πρόσφυμα 40
2. Σχηματισμός περιφραστικών χρόνων 40
Ολικές ή φαινομενικές καταλήξεις 41

22ο Κεφ. Σχηματισμός των φωνηεντόλ. ασυναίρ. ρημ. α' συζυγίας

1. Ενεστώτας και παρατατικός 42
2. Οι άλλοι χρόνοι 42
Πίνακας φωνηεντόλ. ασυναίρ. ρημάτων με διαφορές ή ανωμαλίες 43

22-0012_164-231_18b.indd 149 18/10/2017 11:31

23ο Κεφ. Σχηματισμός των αφωνόληκτων ρημ. α' συζυγίας

1. **Ενεστώτας και παρατατικός ενεργ. και μέσης φωνής 47**
2. **Ενεργ. και μέσος μέλλοντας, ενεργ. και μέσος αόρ. α΄ 50**
3. **Ενεργ. παρακείμ. και υπερσ. 54**
4. **Παθ. μέλλ. α΄ και παθ. αόρ. α΄ 56**
5. **Παρακείμενος και υπερσυντ. μέσης φωνής..... 57**

24ο Κεφ. Σχηματισμός των ενρινόλ. και υγρόληκτων ρημάτων α' συζυγίας

1. **Ενεστώτας και παρατατικός ενεργ. και μέσης φωνής 62**
2. **Οι άλλοι χρόνοι 65**

25ο Κεφ. Δεύτεροι χρόνοι των ρημάτων α' συζυγίας

1. **Ενεργ. και μέσος αόρ. β΄ 77**
2. **Παθητ. μέλλ. β΄ και παθητικός αόρ. β΄ 83**
3. **Ενεργ. παρακείμενος και υπερσυντέλικος β΄ 86**
4. **Γενικές παρατηρήσεις στους δεύτερους χρόνους 87**

26ο Κεφ. Ρήματα συνηρημένα ή περισπώμενα

1. **Ενεστώτας και παρατατικός**
   τιμῶ - τιμῶμαι 90
   ποιῶ - ποιοῦμαι 95

22-0012_164-231_18b.indd 150 18/10/2017 11:31

δηλῶ - δηλοῦμαι 100
Παρατηρήσεις 105
α) στα συνηρ. ρ. σε -άω 105
β) στα συνηρ. ρ. σε -έω 107
γ) στα συνηρ. ρ. σε -όω 108
2. Οι άλλοι χρόνοι 109
Πίνακας συνηρ. ρημάτων με διαφορές ή ανωμαλίες 110

27ο Κεφ. Ρήματα β' συζυγίας σε -μι

Διαίρεση των ρημ. σε -μι 118

Α΄. Συμφωνόληκτα ρήμ. σε -μι 118
1. Ενεστώτας και παρατατικός 118
δείκνυμι - δείκνυμαι 120
Παρατηρήσεις 124
2. Οι άλλοι χρόνοι 125

Β΄. Φωνηεντόληκτα ρήμ. σε -μι 126
1. Ενεστώτας, παρατατικός και αόρ. β΄ 127
ἵστημι, τίθημι, ἵημι, δίδωμι, ἵσταμαι, τίθεμαι, ἵεμαι, δίδομαι 133
Παρατηρήσεις
I. Ενεστ. και παρατατικός 138
II. Αόριστος β΄ 140
III. Τονισμός 141
2. Οι άλλοι χρόνοι 142

Γ΄. Άλλα φωνηεντόλ. ρήματα σε -μι 144

22-0012_164-231_18b.indd 151 18/10/2017 11:31

22-0012_164-231_18b.indd 152 18/10/2017 11:31

22-0012_164-231_18b.indd 153 18/10/2017 11:31

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ

22-0012_232-292_18b.indd 1 31/10/2017 12:32

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΡΧΙΚΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

Συγγραφέας: **ΜΙΧ. Χ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ**

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΑΝΕΚΔΟΣΗΣ

Η επανέκδοση του παρόντος βιβλίου πραγματοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών & Εκδόσεων «Διόφαντος» μέσω ψηφιακής μακέτας, η οποία δημιουργήθηκε με χρηματοδότηση από το ΕΣΠΑ / ΕΠ «Εκπαίδευση & Διά Βίου Μάθηση» / Πράξη «ΣΤΗΡΙΖΩ».

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ 2007-2013
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Οι διορθώσεις πραγματοποιήθηκαν κατόπιν έγκρισης του Δ.Σ. του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

22-0012_232-292_18b.indd 2 31/10/2017 12:32

Η αξιολόγηση, η κρίση των προσαρμογών και η επιστημονική επιμέλεια του προσαρμοσμένου βιβλίου πραγματοποιείται από τη Μονάδα Ειδικής Αγωγής του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής.

Η προσαρμογή του βιβλίου για μαθητές με μειωμένη όραση από το ΙΤΥΕ – ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ πραγματοποιείται με βάση τις προδιαγραφές που έχουν αναπτυχθεί από ειδικούς εμπειρογνώμονες για το ΙΕΠ.

ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ
ΓΙΑ ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ

ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ

22-0012_232-292_18b.indd 3 31/10/2017 12:32

22-0012_232-292_18b.indd 4 31/10/2017 12:32

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΜΙΧ. Χ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

Η συγγραφή και η επιστημονική επιμέλεια του βιβλίου πραγματοποιήθηκε υπό την αιγίδα του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ

ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ – ΛΥΚΕΙΟΥ

Τόμος 4ος

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ
ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

22-0012_232-292_18b.indd 5 31/10/2017 12:32

Το βιβλίο αυτό είναι συνοψισμένη μορφή του έργου «Γραμματική της αρχαίας ελληνικής» του Μιχ. Χ. Οικονόμου, έκδοσης 1971 του Ινστιτούτου Νεοελληνικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (Ιδρύματος Μανόλη Τριανταφυλλίδη).

Η συνόψιση του βιβλίου έγινε με ευθύνη του Κέντρου Εκπαιδευτικών Μελετών και Επιμορφώσεως (ΚΕΜΕ).

22-0012_232-292_18b.indd 6 31/10/2017 12:32

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

(Ανεξάρτητα από το γένος, τον αριθμό και την πτώση της κάθε συντομογραφίας, νοούνται ανάλογα με τα συμφραζόμενα, και τα άλλα γένη, οι πτώσεις και οι αριθμοί, καθώς και τα παράγωγα επιρρήματα).

αδύν(ατο)

αθροιστ(ικό)

αιγυπτ(ιακός)

αιτ-ιατ(ική)

αιτιολογ(ικός)

αι(ώνας)

αμετάβ(ατο)

αναδιπλ(ασιασμός)

αναφορ(ικός)

αντίθ(ετο)

αντων(υμία)

ανώμ(αλο)

αόρ(ιστος)

απαρ-έμφ(ατο)

αποθετ(ικό)

απρόσ(ωπο)

αριθμ-ητ(ικό)

αρ-ιθμ(ός)

αρσ-εν(ικό)

αρχ(αίος)

αρχ(ικός)

ασυναίρ(ετος)

αττ(ικός)

αύξ(ηση)

αφηρημ(ένο)

αφωνόλ(ηκτα)

άχρ(ηστος)

αχώρ(ιστο)

βαρύτ(ονα)

βλ(έπε)

γεν(ική)

γραμμ(ατικός)

22-0012_232-292_18b.indd 5 31/10/2017 12:32

δευτερόκλ(ιτα)

δηλ(αδή)

διαζευκτ(ικός)

διάθ(εση)

δικατάλ(ηκτα)

δοτ(ική)

δυϊκ(ός)

ελλ-ην(ικός)

εμπρόθ(ετος)

ενεργ-ητ(ικός)

ενεστ-ώτ(ας)

ενεστ-ωτ(ικός)

εν-ικ(ός)

ενν(οεῖται)

ενρινόλ(ηκτα)

επίθ(ετο)

επιθ(ετικός)

επίρρ(ημα)

επιρρ(ηματικός)

επιφων(ήματα)

επιφωνηματ(ικός)

ευκτ(ική)

εύχρ(ηστος)

θ(έμα)

θέμ(ατος)

θεματ(ικό)

θετ(ικός)

θηλ(υκό)

ιστ(ορικοί)

ιων(ικό)

κ(αι) α(κόλουθα) [ύστερα από αριθμό]

κ(αι) ά(λλα)

κ(αι) α(λλού)

κ(αι) ε(ξής)

κ(αι) τ(α) λ(οιπά)

κατ-άλ(ηξη)

κατάλ(ογος)

καταχρηστ(ικός)

κάτ(οικος)

κεφ(άλαιο)

κλ-ητ(ική)

22-0012_232-292_18b.indd 6 31/10/2017 12:32

κλ-ίσ(η)

κύρ(ιο)

κυριολ(εκτικά)

λ(έξη)

λ(όγου) χ(άρη)

μέλλ-οντ(ας)

μέσ(ος)

μεταβ(ατικό)

μ(ε)τ(α)β(ατικό)

μεταγ-εν(έστερος)

μ(ε)τ(α)γ(ε)ν(έστερο)

μετάθ(εση)

μεταφορ(ικά)

μ(ε)τ(α)φ(ορικά)

μ(ετά) Χ(ριστόν)

μετ(οχή)

μονολεκτ(ικός)

Νεοελλ-ην(ική)

Γραμμ(ατική)

νεοελλ(ηνικός)

νεότ(ερα)

οδοντ(ικός)

Ο(ργανισμός) Ε(κδόσεως)

Σ(χολικών) Β(ιβλίων)

ομηρ(ικό)

όν(ομα)

ον-όμ(ατα)

ον-ομ-αστ(ική)

οξύτ(ονα)

ορθογραφ(ικός)

οριστ(ική)

ουδ-έτ(ερο)

ουσ-ιαστ(ικό)

παθ-ητ(ικός)

π(αρά)β(αλε)

παράγ(ωγα)

παραγωγ(ικός)

π(αραδείγματος) χ(άρη)

παρακ-είμ(ενος)

π(α)ρ(α)κ(εί)μ(ενος)

παρασύνθ(ετο)

παρατ-ατ(ικός)

22-0012_232-292_18b.indd 7 31/10/2017 12:32

π(α)ρ(α)τ(ατικός)

παραχωρητ(ικός)

παροξύτ(ονα)

περισπώμ(ενα)

περιφρ-αστ(ικός)

πίν(ακας)

πλ-ηθ-υντ(ικός)

ποιητ(ικός)

πρόθ(εση)

προσδ(ιορισμός)

προσηγ-ορ(ικό)

προστ-ακτ(ική)

προσ-ωπ(ικός)

πρόσ(ωπο)

προφ(έρεται)

προφ(ορά)

π(ρο) Χ(ριστού)

ρ-ήμ(α)

ρ-ημ-ατ(ικός)

σ-ελ(ίδα)

σημ(είωση)

σημασ(ία)

σιγμόλ(ηκτα)

σπάν(ια)

σπαν(ιότερα)

στερητ(ικό)

συγκρ(ιτικός)

συγχων(ευμένη)

συζ(υγία)

συμπερασματ(ικός)

σύμφ(ωνο)

συμφωνόλ(ηκτα)

συναίρ(εση)

σύνδ(εσμος)

συνηθ(έστερα)

συνήθ(ως)

συνηρ-ημ(ένος)

συνθ-ετ(ικό)

σύνθ(ετο)

συντ-ελ-εσμ(ένος)

συνών(υμα)

τρικατάλ(ηκτα)

22-0012_232-292_18b.indd 8 31/10/2017 12:32

υγρόλ(ηκτα)

υπερθ(ετικός)

υπερσ-υντ-έλ(ικος)

υποθετ(ικός)

υποκείμ(ενο)

υποκορ(ιστικό)

υποσημ(είωση)

υπ-οτ-ακτ(ική)

φων(ήεν)

φωνηεντόλ(ηκτα)

χαρακτ(ήρας)

χρον(ικός)

χρ(όνοι)

§ παράγραφος

§§ παράγραφοι

˘ θέση βραχύχρονου φωνήεντος

¯ θέση μακρόχρονου φωνήεντος

22-0012_232-292_18b.indd 9 31/10/2017 12:32

22-0012_232-292_18b.indd 10 31/10/2017 12:32

28ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΑΟΡΙΣΤΟΙ Β΄ ΒΑΡΥΤΟΝΩΝ ΡΗΜΑΤΩΝ ΠΟΥ ΚΛΙΝΟΝΤΑΙ ΚΑΤΑ ΤΑ ΡΗΜΑΤΑ ΣΕ -ΜΙ

349. Μερικά βαρύτονα ρήματα (της α΄ συζυγίας) σχηματίζουν αόριστο β΄ κατά τα ρήματα σε -μι, που κλίνεται όπως ο αόρ. ἔστην (βλ. § 339, Α΄, 2).

Τα ρήματα αυτά έχουν ρηματ. θέμα ισχυρό και αδύνατο, δηλ. έχουν χαρακτήρα:

1) η και ᾰ: βαίνω, αόρ. β΄ ἔ-βη-ν (ρ. θ. βη-, βᾰ-)
φθάνω, αόρ. β΄ ἔ-φθη-ν (ρ. θ. φθη-, φθᾰ-)·

2) ᾱ και ᾰ: (ἀπο)-δι-δρά-σκ-ω, αόρ. β΄ (ἀπ)έ-δρᾱ-ν (ρ. θ. δρᾱ-, δρᾰ-)
γηρά-σκ-ω, αόρ. β΄ ἐ-γήρᾱ-ν (ρ. θ. γηρᾱ-, γηρᾰ)·

3) η και ε: ῥέω, αόρ. β΄ ἐρ-ρύη-ν (ρ. θ. ῥυη-, ῥυε-)·

4) ω και ο: ἁλ-ίσκ-ομαι, αόρ. β΄ ἑ-άλω-ν (θ. ἁλω-, ἁλο-) (βλ. § 354)
γι-γνώ-σκ-ω, αόρ. β΄ ἔ-γνω-ν (θ. γνω-, γνο-) (βλ. § 356)
ζῶ, αόρ. β΄ ἐ-βίω-ν (θ. βιω-, βιο-).

5) ῡ και ῠ: δύ-ομαι, αόρ. β΄ ἔ-δῡ-ν (ρ. θ. δῡ-, δῠ-)
φύ-ομαι, αόρ. β΄ ἔ-φῡ-ν (ρ. θ. φῡ-, φῠ-).

22-0012_232-292_18b.indd 11 31/10/2017 12:32

22-0012_232-292_18b.indd 12

350. Παραδείγματα

Οριστική				
θ. βη-, βᾰ-	θ. δρᾱ-, δρᾰ-	θ. ῥυη-, ῥυε-	θ. γνω-, γνο-	θ. δῡ-, δῠ
ἔ-βη-ν	ἔ-δρᾱ-ν	ἐρρύη-ν	ἔ-γνω-ν	ἔ-δῠ-ν
ἔ-βη-ς	ἔ-δρα-ς	ἐρρύη-ς	ἔ-γνω-ς	ἔ-δυ-ς
ἔ-βη	ἔ-δρα	ἐρρύη	ἔ-γνω	ἔ-δυ
ἔ-βη-μεν	ἔ-δρα-μεν	ἐρρύη-μεν	ἔ-γνω-μεν	ἔ-δυ-μεν
ἔ-βη-τε	ἔ-δρα-τε	ἐρρύη-τε	ἔ-γνω-τε	ἔ-δυ-τε
ἔ-βη-σαν	ἔ-δρα-σαν	ἐρρύη-σαν	ἔ-γνω-σαν	ἔ-δυ-σαν
ἔ-βη-τον	ἔ-δρα-τον	ἐρρύη-τον	ἔ-γνω-τον	ἔ-δυ-τον
ἐ-βή-την	ἐ-δρά-την	ἐρρυή-την	ἐ-γνώ-την	ἐ-δύ-την

31/10/2017 12:32

22-0012_232-292_18b.indd 13

Υποτακτική				
βῶ[1]	δρῶ[1]	ῥυῶ[1]	γνῶ[1]	δύ-ω
βῇς	δρᾷς	ῥυῇς	γνῷς	δύ-ῃς
βῇς	δρᾷ	ῥυῇ	γνῷ	δύ-ῃ
βῶμεν κτλ.	δρῶμεν κτλ.	ῥυῶμεν κτλ.	γνῶμεν κτλ.	δύ-ωμεν κτλ.
Ευκτική				
βαίη-ν	δραίη-ν	ῥυείη-ν	γνοίη-ν	
βαίη-ς	δραίη-ς	ῥυείη-ς	γνοίη-ς	
βαίη	δραίη	ῥυείη	γνοίη	
κτλ.	κτλ.	κτλ.	κτλ.	

1. Οι τύποι της υποτ. είναι συνηρημένοι: (βή-ω) βῶ, (δρά-ω) δρῶ, (ῥυή-ω) ῥυῶ, (γνώ-ω) γνῶ· πβ. (στή-ω) στῶ, (θή-ω) θῶ, (δώ-ω) δῶ.

31/10/2017 12:32

22-0012_232-292_18b.indd 14

Προστακτική				
βῆ-θι	δρᾶ-θι		γνῶ-θι	δῦ-θι
βή-τω	δρά-τω		γνώ-τω	δύ-τω
βῆ-τε	δρᾶ-τε		γνῶ-τε	δῦ-τε
βά-ντων ή	δρά-ντων ή		γνό-ντων ή	δύ-ντων ή
βή-τωσαν	δρά-τωσαν		γνώ-τωσαν	δύ-τωσαν
κτλ.	κτλ.		κτλ.	κτλ.
Απαρ.				
βῆ-ναι	δρᾶ-ναι	ῥυῆ-ναι	γνῶ-ναι	δῦ-ναι

31/10/2017 12:32

22-0012_232-292_18b.indd 15

Μετοχή				
βὰς	δρὰς	ῥυεὶς	γνοὺς	δὺς
(βάντος)	(δράντος)	(ῥυέντος)	(γνόντος)	(δύντος)
βᾶσα	δρᾶσα	ῥυεῖσα	γνοῦσα	δῦσα
(βάσης)	(δράσης)	(ῥυείσης)	(γνούσης)	(δύσης)
βὰν	δρὰν	ῥυὲν	γνὸν	δὺν
(βάντος)	(δράντος)	(ῥυέντος)	(γνόντος)	(δύντος)

31/10/2017 12:32

29ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ
ΑΛΛΑ ΡΗΜΑΤΑ ΤΗΣ Β΄ ΣΥΖΥΓΙΑΣ (ΣΕ -Μι)

351. Άλλα ρήματα που κλίνονται ολικά ή μερικά κατά τα ρήματα σε **-μι** με διάφορες ανωμαλίες είναι τα εξής:

1) Το ρ. **εἰμὶ** (= είμαι). Βλ. § 274-275.

2) Το ρ. **εἶμι** (= θα πάω), (ρ. θ. ισχυρό εἰ-, αδύνατο ἰ-):

Οριστική	
Ενεστώτας	**Παρατατικός**
εἶ-μι	ᾖ-α ή ᾔ-ειν
εἶ	ᾔ-εις ή ᾔ-εισθα
εἶ-σι(ν)	ᾔ-ει
ἴ-μεν	ᾖ-μεν
ἴ-τε	ᾖ-τε
ἴ-ασι(ν)	ᾖ-σαν ή ᾔ-εσαν
ἴ-τον	ᾖ-τον
ἴ-τον	ᾔ-την

22-0012_232-292_18b.indd 16 31/10/2017 12:32

	Υποτακτική	Ευκτική	Προστακτική
		Ενεστώτας	
	ἴ-ω	ἴ-οιμι ή ἰ-οίην	–
	ἴ-ῃς	ἴ-οις ή ἰ-οίης	ἶθι
	ἴ-ῃ	ἴ-οι ή ἰ-οίη	ἴ-τω
	ἴ-ωμεν	ἴ-οιμεν	–
	ἴ-ητε	ἴ-οιτε	ἴ-τε
	ἴ-ωσι(ν)	ἴ-οιεν	ἰ-όντων ή ἴ-τωσαν
	ἴ-ητον	ἴ-οιτον	ἴ-τον
	ἴ-ητον	ἰ-οίτην	ἴ-των

Απαρ. ἰ-έναι. **Μετοχή** ἰ-ὼν (ἰόντος), ἰ-οῦσα (ἰούσης), ἰ-όν (ἰόντος).
Ρημ. επίθ. ἰ-τὸς (ἀμαξ-ιτός), ἰ-τέον. **Παράγ.** εἰσ-ι-τήριος κτλ.

22-0012_232-292_18b.indd 17 31/10/2017 12:32

3) Το ρ. φημὶ (= 1) λέω· 2) συμφωνώ· 3) ισχυρίζομαι), (ρ. θ. ισχυρό φη-, αδύνατο φᾰ):

Οριστική	
Ενεστώτας	**Παρατατικός**
φη-μὶ	ἔ-φην
φὴ-ς (ή φῇ-ς)	ἔ-φη-σθα (ή ἔ-φη-ς)
φη-σὶ(ν)	ἔ-φη
φα-μὲν	ἔ-φα-μεν
φα-τὲ	ἔ-φα-τε
φα-σὶ(ν)	ἔ-φα-σαν
φα-τὸν	ἔ-φα-τον
φα-τὸν	ἐ-φά-την

Απαρ. ενεστ. φά-ναι. Μετοχή ενεστ. φά-σκ-ων, φά-σκ-ουσα, φά-σκ-ον. Μέλλ. φή-σω. Αόρ. ἔ-φη-σα. Ρημ. επίθ. φατός, ἄ-φατος. Παράγ. φήμη, προφήτης κτλ.

22-0012_232-292_18b.indd 18 31/10/2017 12:32

	Υποτακτική	Ευκτική	Προστακτική
		Ενεστώτας	
	φῶ	φαίη-ν	–
	φῇς	φαίη-ς	φά-θι
	φῇ	φαίη	φά-τω
	φῶμεν	φαίη-μεν (ή φαῖμεν)	–
	φῆτε	φαίη-τε (ή φαῖτε)	φά-τε
	φῶσι(ν)	φαί-ησαν (ή φαῖεν)	φά-ντων (ή φά-τωσαν)
	φῆτον	φαίη-τον	φά-τον
	φῆτον	φαιή-την	φά-των

4) Το ρ. ἠμὶ (= λέω), (ρ. θ. ἠ-). Εύχρηστος ο παρατ. στο α΄ ενικό ἦ-ν (= ἔφην) και το γ΄ ενικό ἦ (= ἔφη), στις παρενθετικές φράσεις: ἦν δ' ἐγὼ (= είπα εγώ), ἦ δ' ὅς (= είπε αυτός), ἦ δ' ἣ (= είπε αυτή).

5) Το ρ. κεῖμαι (= κείτομαι, είμαι τοποθετημένος), (ρ. θ. κει-). Ενεστώτας με σημασία παρακειμένου του ρ. τίθεμαι (βλ. § 346, β):

22-0012_232-292_18b.indd 19 31/10/2017 12:32

Οριστική	Υποτακτική	Ευκτική
κεῖ-μαι	–	–
κεῖ-σαι	–	–
κεῖ-ται	κέ-ηται	κέ-οιτο
κεί-μεθα	–	–
κτλ.	κέ-ησθε	–
	κέ-ωνται	κέ-οιντο

Παρατ. (με σημασία υπερσυντ.) ἐ-κεί-μην, ἔ-κει-σο, ἔ-κει-το κτλ.
Μέλλ. κεί-σομαι, κεί-σῃ, κεί-σεται κτλ.
Παράγ. κειμήλιον, κοίτη (απ' όπου κοιτίς, κοιτὼν κτλ.).

6) Το ρ. κάθημαι (σύνθετο από την πρόθ. κατὰ και το ποιητ. ρ. ἧμαι· ρ. θ. ἡσ- και ἡ-). Ο ενεστώτας με σημασία παρακειμένου του καθέζομαι:

Οριστική	Υποτακτική	Ευκτική
κάθ-η-μαι	–	καθ-ἡ-μην
κάθ-η-σαι	–	–
(κάθῃ)		
κάθ-η-ται	καθῆται	–
καθ-ή-μεθα	καθώμεθα	–
κτλ.	καθῆσθε	καθ-ῆ-σθε
	καθῶνται	–

22-0012_232-292_18b.indd 20 31/10/2017 12:32

Προστακτ.	Απαρ.	Μετοχή
–	κεῖ-σθαι	κεί-μενος
κεῖ-σο		κει-μένη
κεί-σθω		κεί-μενον
–		
κεῖ-σθε		
κτλ.		

Προστακτ.	Απαρ.	Μετοχή
–	καθ-ῆ-σθαι	καθ-ή-μενος
κάθ-η-σο		καθ-η-μένη
		καθ-ή-μενον
καθ-ή-σθω		
–		
–		
–		

22-0012_232-292_18b.indd 21 31/10/2017 12:32

Παρατατ. ἐ-καθ-ή-μην, ἐ-κάθ-η-σο, ἐ-κάθ-η-το κτλ. Και χωρίς αύξηση: καθ-ή-μην, καθ-ῆ-σο, καθ-ῆ-το, καθ-ή-μεθα, καθ-ῆ-σθε, καθ-ῆ-ντο.
Μέλλ. (συνηρ.) καθ-εδοῦμαι, καθ-εδεῖ, καθ-εδεῖται κτλ. (από το καθέζομαι).

7) Το ρ. οἶδα (= ξέρω) (ρ. θ. ισχυρό Fειδ- = εἰδ- και με τροπή του ε σε ο: οἰδ-, αδύνατο θ. Fιδ- = ἰδ-). Το οἶδα είναι παρακείμ. β΄ του άχρηστου ρ. εἴδω και πήρε σημασία ενεστώτα (βλ. § 359, 2).

Οριστική	Υποτακτική	Ευκτική
οἶδ-α	εἰδῶ	εἰδείη-ν
οἶσθ-α	εἰδῇς	εἰδείη-ς
οἶδ-ε	εἰδῇ	εἰδείη
ἴσ-μεν	εἰδῶμεν	εἰδείη-μεν (εἰδεῖμεν)
ἴσ-τε	εἰδῆτε	εἰδείη-τε (εἰδεῖτε)
ἴσ-ασι(ν)	εἰδῶσι(ν)	εἰδείη-σαν (εἰδεῖεν)
ἴσ-τον	εἰδῆτον	εἰδεῖ-τον
ἴσ-τον	εἰδῆτον	εἰδεί-την

22-0012_232-292_18b.indd 22 31/10/2017 12:32

Προστακτ.	Απαρ.	Μετοχή
–	εἰδ-έναι	εἰδ-ὼς
ἴσ-θι		εἰδ-υῖα
ἴσ-τω		εἰδ-ὸς
–		γενική: εἰδ-ότος
ἴσ-τε		εἰδ-υίας
		εἰδ-ότος
ἴσ-των (ἵστωσαν)		
ἴσ-τον		
ἴσ-των		

Υπερσυντέλ. (με σημασία παρατ.) ᾔδ-ειν ή ᾔδ-η, ᾔδ-εις ή ᾔδ-ησθα, ᾔδ-ει ή ᾔδ-ειν, ᾔδ-ε-μεν ή ᾖσ-μεν, ᾔδ-ε-τε ή ᾖστε, ᾔδ-ε-σαν ή ᾖ-σαν, ᾔδ-ειτον ή ᾖσ-τον, ᾐδ-είτην ή ᾖσ-την.

22-0012_232-292_18b.indd 23 31/10/2017 12:32

Μέλλ. εἴ-σομαι και εἰδή-σω. Ρημ. επίθ. ἰσ-τέον. Παράγ. εἴδησις, εἶδος, επίρρ. (από τη μετοχή) εἰδότως (= με επίγνωση, συνειδητά), ἴστωρ (= γνώστης, έμπειρος)· απ' αυτό: ἱστορία.

8) Το ρ. δέδοικα ή δέδια (= φοβούμαι), (ρ. θ. ισχυρό δει- και με τροπή του ε σε ο: δοι-, αδύνατο θ. δι-). **Τούτο είναι παρακείμ. του άχρηστου ρ. δείδω και έχει σημασία ενεστώτα. Εκτός από τους κανονικούς τύπους (δέδοικα, -κας, -κε κτλ.) έχει και ορισμένους εύχρηστους τύπους κατά τα ρήματα σε -μι (πβ. § 347), δηλ. κλίνεται κατά τον ακόλουθο τρόπο:**

Οριστική		Υποτακτική
δέ-δοι-κα ή	δέ-δι-α	–
δέ-δοι-κας	δέ-δι-ας	–
δέ-δοι-κε	δέ-δι-ε	δε-δί-ῃ
δε-δοί-καμεν	δέ-δι-μεν	–
δε-δοί-κατε	δέ-δι-τε	–
δε-δοί-κασι(ν)	δε-δί-ασι(ν)	δε-δί-ωσι(ν)

22-0012_232-292_18b.indd 24 31/10/2017 12:32

Προστακτ.	Απαρ.	Μετοχή
—	δε-δοι-κέναι	δε-δοι-κὼς
(δέ-δι-θι)	ή	δε-δοι-κυῖα
(δε-δί-τω)	δε-δι-έναι	δε-δοι-κὸς
—		ή δε-δι-ὼς
—		δε-δι-υῖα
—		δε-δι-ὸς

Υπερσυντέλ. (με σημασ. παρατ.) ἐ-δε-δοί-κειν, -κεις, -κει, -κεμεν, -κετε, -κεσαν και ἐ-δέ-δι-σαν. Μέλλ. δεί-σομαι, -σει, -σεται κτλ. Αόρ. ἔ-δει-σα. Παράγ. δεῖ-μα (= τρόμος), δέος ουδ. (= φόβος).

9) Το τέ-θνη-κα (= έχω πεθάνει, είμαι νεκρός), παρακείμ. του ρ. ἀποθνῄ-σκω (ρ. θαν-, θνα-, θνη-, θνε-).

22-0012_232-292_18b.indd 25 31/10/2017 12:32

Και τούτο εκτός από τους κανονικούς τύπους (τέθνηκα, -κας, -κε κτλ.) έχει και τους ακόλουθους τύπους κατά τα ρήματα σε -μι (πβ. § 346):
Οριστ. τέ-θνα-μεν, τέ-θνα-τε, τε-θνᾶ-σι(ν). **Υπερσυντ.** ἐ-τέ-θνα-σαν. **Απαρ.** τε-θνά-ναι. **Μετοχή:** τε-θνε-ὼς (**γεν.** -ῶτος), τε-θνε-ῶσα (**γεν.** -ώσης), τε-θνε-ὼς ή τε-θνε-ὸς (**γων.** -ῶτος).

10) Το βέβηκα (= έχω βαδίσει), παρακείμ. του ρ. βαίνω (θ. βη-, βᾰ-), που εκτός από τους κανονικούς τύπους έχει και τους ακόλουθους τύπους κατά τα ρήματα σε -μι (πβ. § 346):

Υποτακτική γ΄ πληθ. βεβῶσι. **Μετοχή:** βεβώς, -ῶσα, -ώς.

11) Το ἔοικα (= μοιάζω· ρ. θ. ισχυρό Fεικ = εἰκ- = και με τροπή του ε σε ο: Foικ- = οἰκ-· αδύνατο Fικ- = ἰκ-). Τούτο είναι παρακείμενος του άχρηστου ρ. εἴκ-ω και έχει σημασία ενεστώτα. Κλίνεται έτσι: **Παρακείμ. Οριστ.** ἔ-οικ-α, -ας, -ε, ἐ-οίκ-αμεν, -ατε, -ασι και εἴξασι (από το εἴκ-σασι). **Υποτ.** ἐ-οίκ-ω, -ῃς, -ῃ **κτλ. Ευκτ.** ἐ-οίκ-οιμι, -οις, -οι **κτλ. Προστ.** λείπει. **Απαρ.** εἰκ-έναι (και μεταγεν. ἐ-οικ-έναι). **Μετ.** εἰκὼς (-ότος), εἰκυῖα (-υίας), εἰκὸς (-ότος) (και μεταγ. ἐ-οικ-ώς, -υῖα, -ός). **Υπερσ.** (με σημασία παρατ.) ἐ-ᾠκ-ειν, ἐ-ᾠκ-εις, ἐ-ᾠκ-ει **κτλ.**

12) Το απρόσωπο χρὴ (= είναι ανάγκη, πρέπει): **Οριστ. ενεστ.** χρή. **Παρατ.** χρῆν ή ἐχρῆν. **Υποτ.** χρῇ. **Ευκτ.** χρείη. **Απαρ.** χρῆναι. **Μετοχή μόνο ουδ.** τὸ χρεὼν με σημασία ουσιαστικού (βλ. § 152, 1).

13) Το απρόσωπο εἵμαρται (= είναι πεπρωμένο). Τούτο είναι παρακείμ. του ποιητ. ρ. μείρομαι (= παίρνω

22-0012_232-292_18b.indd 26 31/10/2017 12:32

το μέρος που μου ανήκει) (ρ. θ. σμερ- (-μερ, -μορ) και σμαρ-).

Εύχρηστοι τύποι: το γ΄ εν. του παρακ. εἵ-μαρ-ται (από αρχικό τύπο σέ-σμαρ-ται), το γ΄ εν. του υπερσυντ. εἵ-μαρ-το και η μετοχή του παρακ. εἱμαρμένος (μάλιστα στο θηλ. εἱμαρμένη σαν ουσιαστ. με παράλειψη του μοῖρα).

14) Το απρόσωπο **πέπρωται** (= είναι πεπρωμένο). Τούτο είναι παρακείμ. ρήματος άχρηστου στον ενεστώτα, που έχει αόρ. β΄ ἔ-πορ-ον (ποιητ. = έδωσα) (ρ. θ. πορ-, με μετάθεση και έκταση του ο: πρω-). Εύχρηστοι τύποι: το γ΄ εν. του παρακ. πέ-πρω-ται ή πε-πρω-μένον ἐστί, το γ΄ εν. του υπερσ. ἐ-πέ-πρω-το και η μετοχή του παρακ. ἡ πεπρωμένη (ενν. μοῖρα), τὸ πεπρωμένον (ενν. μέρος).

22-0012_232-292_18b.indd 27 31/10/2017 12:32

30ό ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΡΗΜΑΤΑ ΑΝΩΜΑΛΑ, ΑΠΟΘΕΤΙΚΑ ΚΑΙ ΑΠΡΟΣΩΠΑ

Α΄. Ρήματα ανώμαλα

352. Ανώμαλα λέγονται τα ρήματα που παρουσιάζουν διάφορες ανωμαλίες ή κατά το σχηματισμό ή κατά τη σημασία των χρόνων.

1. Ρήματα ανώμαλα κατά το σχηματισμό των χρόνων

Ι. Πρόσφυμα ε

353. Σε μερικά ρήματα το ρηματικό θέμα μεγαλώνει κατά μία συλλαβή παίρνοντας στο τέλος το πρόσφυμα **-ε-**, για να σχηματιστεί το χρονικό θέμα:

α) του ενεστώτα και του παρατατικού: (δοκ-έ-ω) δοκῶ (= φαίνομαι) (ρ. θ. δοκ-, θ. ενεστ. δοκε-), (ὠθ-έ-ω) ὠθῶ (ρ. θ. ὠθ-, θ. ενεστ. ὠθε-) κ.ά.

β) μερικών από τους άλλους χρόνους: μέν-ω (ρ. θ. μεν-, χρον. θ. μενε- και εμπρός από σύμφωνο μενη-), νέμ-ω (= μοιράζω, βόσκω) (ρ. θ. νεμ-, χρον. θ. νεμε-, νεμη-) κ.ά.

γ) όλων των άλλων χρόνων εκτός από τον ενεστώτα και τον παρατατικό: βούλ-ομαι (ρ. θ. βουλ-, χρον. θ. βουλε- και εμπρός από σύμφωνο βουλη-), δέ-ω (= έχω ανάγκη) (ρ. θ. δε-, χρον. θ. δεε-, δεη-), ἐθέλ-ω ή θέλ-ω (ρ. θ. ἐθελ-, χρον. θ. ἐθελε-, ἐθελη-), μέλλ-ω (ρ. θ. μελλ-, χρον.

22-0012_232-292_18b.indd 28 31/10/2017 12:32

θ. μελλε-, μελλη-), ὀφείλ-ω (ρ. θ. ὀφελ. = ὀφειλ-, χρον. θ. ὀφειλε-, ὀφειλη-), οἴ-ο-μαι και οἶ-μαι (= φρονώ) (ρ. θ. οἰ-, χρον. θ. οἰε-, οἰη-) κ.ά.

ΙΙ. Πρόσφυμα σκ ή ισκ

354. Σε μερικά ρήματα το ρηματικό θέμα παίρνει στο τέλος του το πρόσφυμα -σκ- ή -ισκ-, για να σχηματιστεί το θέμα του ενεστώτα και του παρατατικού:
ἀρέ-σκ-ω, βλώ-σκ-ω (ποιητ. = έρχομαι), βό-σκ-ω, γηρά-σκ-ω, μεθύ-σκ-ω, πά-σχ-ω (από το πάθ-σκ-ω), φά-σκ-ω (= λέω), χά-σκ-ω· ἁλ-ίσκ-ομαι (= πιάνομαι, κυριεύομαι), ἀναλ-ίσκ-ω (= ξοδεύω), εὑρ-ίσκ-ω, θνῄσκ-ω (από το θνη-ίσκ-ω), θρῴσκ-ω (ποιητ. = τινάζομαι, πηδώ· από το θρω-ίσκ-ω) κ.ά.

ΙΙΙ. Ενεστωτικός αναδιπλασιασμός

355. Σε μερικά ρήματα, για να σχηματιστεί το χρονικό θέμα του ενεστώτα και του παρατατικού, το ρηματικό θέμα παίρνει στην αρχή του ενεστωτικό αναδιπλασιασμό (βλ. § 337):
βι-βάζω (= βάζω) (ρ. θ. βα-, με ενεστ. αναδιπλ. βι-βα- και από αναλογία προς τα ρ. σε -άζω: βιβάζ-ω· στο ρήμα αυτό ο ενεστωτικός αναδιπλασιασμός φυλάγεται σε όλους τους χρόνους και τα παράγωγα·
γί-γν-ομαι (ρ. θ. γεν-, με συγκοπή γν- και με ενεστ. αναδιπλ. γι-γν-)·
πί-πτ-ω (ρ. θ. πετ-, με συγκοπή πτ- και με ενεστωτικό αναδιπλ. πι-πτ-)·

22-0012_232-292_18b.indd 29 31/10/2017 12:32

τί-κτ-ω (ρ. θ. τεκ-, με συγκοπή τκ-, με ενεστ. αναδιπλ. τι-τκ- και με μετάθεση τι-κτ-)·
ἴ-σχ-ω (= έχω) (ρ. θ. σεχ.-, με συγκοπή σχ- και με ενεστ. αναδιπλ. σι-σχ- = ἰ-σχ-, με ψιλή, γιατί ακολουθεί χ· βλ. § 64, 1 κ.ά.

IV. Ενεστωτικός αναδιπλασιασμός και πρόσφυμα σκ

356. Σε μερικά ρήματα, για να σχηματιστεί το χρονικό θέμα του ενεστώτα και του παρατατικού, το ρηματικό θέμα παίρνει στην αρχή του ενεστωτικό αναδιπλασιασμό και στο τέλος πρόσφυμα -σκ-:
βι-βρώ-σκ-ω (ποιητ. = τρώγω) (ρ. θ. βρω-), γι-γνώ-σκ-ω (ρ. θ. γνω-), ἀπο-δι-δρά-σκ-ω (ρ. θ. δρα-), πι-πρά-σκ-ω (= πουλώ) (ρ. θ. πρα-, πβ. πρατήριον), τι-τρώ-σκ-ω (ρ. θ. τρω-), μι-μνή-σκ-ω (= υπενθυμίζω) (ρ. θ. μνη-, χρον. θ. μι-μνη-σκ- = μιμνήσκ-) κ.ά.· έτσι και δι-δά-σκ-ω (ρ. θ. δα-), που κρατεί τον ενεστωτικό αναδιπλασιασμό σε όλους τους χρόνους.

V. Πρόσφυμα ν, αν, νε, νι ή νυ, σ

357. Σε μερικά ρήματα το ρηματ. θέμα, για να σχηματιστεί το χρον. θέμα του ενεστώτα και του παρατατικού, παίρνει στο τέλος του:

α΄) το πρόσφυμα ν: δάκ-ν-ω (= δαγκάνω) (ρ. θ. δακ-), κάμ-ν-ω (= κουράζομαι) (ρ. θ. καμ-), πί-ν-ω (ρ. θ. πι-), τέμ-ν-ω (ρ. θ. τεμ-), τί-ν-ω (= πληρώνω) (ρ. θ. τει- και τῖ-), φθά-ν-ω (ρ. θ. φθη- και φθα-), φθί-ν-ω (ρ. θ. φθι-) κ.ά.

β΄) το πρόσφυμα αν: αἰσθ-άν-ομαι, ἁμαρτ-άν-ω,

22-0012_232-292_18b.indd 30 31/10/2017 12:32

(ἀπ)εχθ-άν-ομαι (= γίνομαι μισητός), αὐξ-άν-ω, βλαστ-άν-ω, (κατα)δαρθ-άν-ω (= κοιμούμαι) (ρ. θ. δαρθ-), ὀλισθ-άν-ω (= γλιστρώ) κ.ά.

γ΄) **το πρόσφυμα αν μετά το χαρακτήρα και συγχρόνως ένα ν εμπρός από το χαρακτήρα:** λα-ν-θ-άν-ω (ρ. θ. λαθ-), μα-ν-θ-άν-ω (ρ. θ. μαθ-), πυ-ν-θ-άν-ομαι (ρ. θ. πυθ-), (θι-ν-γ-άν-ω) θιγγ-άν-ω (= εγγίζω) (ρ. θ. θιγ-), (λα-ν-χ-άν-ω) λαγχ- άν-ω (ρ. θ. λαχ-), (τυ-ν-χ-άν-ω) τυγχ-άν-ω (ρ. θ. τυγ-), (λα-ν-β-άν-ω) λαμβ- άν-ω (ρ. θ. λαβ-), (λι-ν-π-άν-ω) λιμπ-άν-ω (= αφήνω) (ρ. θ. λιπ-) κ.ά.· βλ. § 70, 5.

δ΄) **το πρόσφυμα νε:** (ἀφ-ικ-νέ-ομαι) ἀφ-ικνοῦμαι (ρ. θ. ἰκ-), (ὑπ-ι-σχ-νέ-ομαι) ὑπ-ισχνοῦμαι (ρ. θ. σεχ-, σχ-, σι-σχ-, ἰσχ-· πβ. § 355, ρ. ἴσχω) κ.ά.

ε΄) **το πρόσφυμα νι ή νυ** (με μετάθεση του **ι** ή **υ** εμπρός από το χαρακτήρα): βαίν-ω (ρ. θ. βη-, βᾰ: βάνι-ω = βαίνω), ἐλαύν-ω (ρ. θ. ἐλα-: ἐλά-νυ-ω = ἐλαύνω) κ.ά.

ς΄) **το πρόσφυμα σ:** (ἀλέκ-σ-ω) ἀλέξω (= αποκρούω), (ἔπ-σ-ω) ἔψω, (αὔγ-σ-ω) αὔξω και (αὐγ-σ-άν-ω) αὐξάνω.

VI. Συνώνυμα θέματα

358. Μερικών ρημάτων οι χρόνοι δεν σχηματίζονται από ένα ρηματικό θέμα, παρά από δύο ή περισσότερα θέματα συνώνυμα, που έχουν δηλαδή διαφορετική ετυμολογία, αλλά την ίδια περίπου σημασία. Έτσι λ.χ. σχηματίζουν τους διάφορους χρόνους τα ρήματα:
ἀγορεύω (θ. ἀγορευ-, ἐρε-, ῥε- = ῥη-, εἰπ-)·

22-0012_232-292_18b.indd 31 31/10/2017 12:32

αἱρέω -ῶ (θ. αἱρε- = αἱρη-, Fελ- = ἑλ-)·
εἰμὶ (θ. ἐσ-, γεν-)·
ἔρχομαι (θ. ἐρχ-, εἰ- και ἰ-, ἐλευθ-, ἐλυθ-, ἐλθ-)·
ἐσθίω (θ. ἐδ-, ἐδε- = ἐδη-, ἐσθι-, φαγ-)·
ζῶ (θ. ζη-, βιω-, βιο-)·
λέγω (θ. λεγ-, Fερε- = ἐρε- = ἐρη-, ῥε- = ῥη-, Fειπ- = εἰπ-)·
τρέχω (θ. θρεχ- = τρεχ- § 69, 1· δραμ-, δραμε- = δραμη-)·
φέρω (θ. φερ-, οἰ-, ἐνεκ- και ἐνκ- = ἐγκ- § 62, 1)·
ὁράω -ῶ (θ. Fορα- = ὁρα-, ὀπ-, Fειδ- = εἰδ-, Fιδ- = ἰδ-)·
ὠνέομαι -οῦμαι (θ. Fωνε- = ὠνε-, πρια-) κ.ά.

2. Ρήματα ανώμαλα κατά τη σημασία των χρόνων

359. Μερικοί χρόνοι ορισμένων ρημάτων της αρχαίας ελληνικής δεν έχουν σημασία σύμφωνη με την κατάληξή τους. Έτσι μερικά έχουν:

1) ενεστώτα με σημασία παρακειμένου, παρατατικό με σημασία υπερσυντελίκου ή αορίστου και απλό μέλλοντα με σημασία συντελεσμένου μέλλοντα:
ἥκω (= έχω έρθει), ἧκον (= είχα έρθει ή ήρθα), ἥξω (= θα έχω έρθει)· οἴχομαι (= έχω φύγει), ᾠχόμην (= είχα φύγει) κ.ά.·

2) παρακείμενο με σημασία ενεστώτα και υπερσυντέλικο με σημασία παρατατικού:
οἶδα (= ξέρω), ᾔδειν (= ήξερα) - δέδοικα ή δέδια (= φοβούμαι), ἐδεδοίκειν (= φοβόμουν)·
εἴωθα (= συνηθίζω), εἰώθειν (= συνήθιζα) - ἔοικα (= μοιάζω), ἐῴκειν (= έμοιαζα) κ.ά.·

22-0012_232-292_18b.indd 32 31/10/2017 12:32

3) μέσο μέλλοντα με σημασία ενεργητική:
ᾄδω - ᾄσομαι· ἀκούω - ἀκούσομαι· ἁμαρτάνω - ἁμαρτήσομαι· βαίνω - βήσομαι· γελῶ - γελάσομαι· γιγνώσκω - γνώσομαι· δάκνω - δήξομαι· θέω (= τρέχω) - θεύσομαι· λαγχάνω - λήξομαι· λαμβάνω - λήψομαι· μανθάνω - μαθήσομαι· ὄμνυμι - ὀμοῦμαι· ὁρῶ - ὄψομαι· τίκτω - τέξομαι· τυγχάνω - τεύξομαι κ.ά.·

4) μέσο μέλλοντα με σημασία παθητική:
ἀδικῶ - ἀδικήσομαι (= θ' αδικηθώ από άλλον)· ἁλίσκομαι - ἁλώσομαι (= θα πιαστώ ή θα κυριευτώ από άλλον)· γεννῶ - γεννήσομαι· θεραπεύω - θεραπεύσομαι· κωλύω - κωλύσομαι· οἰκῶ - οἰκήσομαι· πάσχω - πείσομαι· φύω - φύσομαι κ.ά.·

5) παθητ. αόριστο με σημασία μέση:
αἰσχύνομαι - ᾐσχύνθην· ἀνιῶμαι (= λυπούμαι) - ἠνιάθην (= λύπησα τον εαυτό μου)· δέομαι - ἐδεήθην· λυποῦμαι - ἐλυπήθην· ὁρμῶμαι - ὡρμήθην· πορεύομαι - ἐπορεύθην· φοβοῦμαι - ἐφοβήθην κ.ά.

6) παθητ. μέλλοντα και παθητ. αόριστο με σημασία μέση:
ἀπαλλάττομαι - ἀπαλλαγήσομαι - ἀπηλλάγην· (ἐκ)πλήττομαι - (ἐκ)πλαγήσομαι - (ἐξ)επλάγην· μιμνήσκομαι - μνησθήσομαι - ἐμνήσθην· φαίνομαι - φανήσομαι - ἐφάνην κ.ά.·

7) ενεργητ. αόρ. β΄, παρακείμ. και υπερσυντέλικο με σημασία αμετάβατη:
ἵστημι, ενεργ. αόρ. β΄ ἔστην, παρακ. ἕστηκα·
φύω, ενεργ. αόρ. β΄ με μέση διάθ. ἔφυν (= υπήρξα από τη φύση, έγινα), ενεργ. παρακ. με μέση διάθ. πέφυκα

22-0012_232-292_18b.indd 33 31/10/2017 12:32

(= έχω γίνει, είμαι πλασμένος από τη φύση), ενεργ. υπερσ. με μέση διάθ. ἐπεφύκειν (= είχα γίνει, ήμουν πλασμένος από τη φύση) κ.ά.

Β΄. Ρήματα αποθετικά

360. Αποθετικά λέγονται τα ρήματα που έχουν μόνο μέση φωνή (όπως τα νεοελλ. ρ.: αισθάνομαι, δέχομαι, έρχομαι, σέβομαι κ.ά.).

Από τα αποθετικά ρήματα:

1. λέγονται μέσα αποθετικά όσα έχουν μόνο μέσο αόριστο (α΄ ή β΄) με ενεργητική διάθεση:
αἰσθάνομαι - ᾐσθόμην, ἀσπάζομαι - ἠσπασάμην, ἐντέλλομαι - ἐνετειλάμην. ἕπομαι - ἑσπόμην, θεῶμαι (= παρατηρώ) - ἐθεασάμην, καρποῦμαι - ἐκαρπωσάμην, μηχανῶμαι (= επινοώ, μηχανεύομαι) - ἐμηχανησάμην, πυνθάνομαι - ἐπυθόμην, ὑπισχνοῦμαι - ὑπεσχόμην, φθέγγομαι - ἐφθεγξάμην κ.ά.

2. λέγονται παθητικά αποθετικά όσα έχουν αόριστο μόνο παθητικό μ' ενεργητική διάθεση:
ἀμιλλῶμαι - ἠμιλλήθην, βούλομαι - ἐ(ἠ)βουλήθην, διανοοῦμαι - διενοήθην, δύναμαι - ἐ(ἠ)δυνήθην, ἐναντιοῦμαι - ἠναντιώθην, ἐπιμελοῦμαι - ἐπεμελήθην.
οἴομαι και οἶμαι (= φρονώ) - ᾠήθην κ.ά.

3. λέγονται μεικτά αποθετικά όσα έχουν και μέσο αόριστο μ' ενεργητική διάθεση και παθητικό αόριστο με παθητική διάθεση:
αἰτιῶμαι (= κατηγορώ) - ᾐτιασάμην (= κατηγόρησα) - ᾐτιάσθην (= κατηγορήθηκα)·

22-0012_232-292_18b.indd 34 31/10/2017 12:32

βιάζομαι (= στενοχωρώ) - ἐβιασάμην (= στενοχώρησα) - ἐβιάσθην (= στενοχωρήθηκα)·
δωροῦμαι (= χαρίζω) - ἐδωρησάμην (= χάρισα) - ἐδωρήθην (= δόθηκα σαν δώρο)·
ἐργάζομαι - εἰργασάμην (= τελείωσα κάποια εργασία, έκαμα) - εἰργάσθην (= εκτελέστηκα, έγινα)·
ἰῶμαι (= γιατρεύω) - ἰασάμην (= γιάτρεψα) - ἰάθην (= γιατρεύτηκα, θεραπεύτηκα)·
κτῶμαι (= αποκτώ) - ἐκτησάμην (= απόκτησα) - ἐκτήθην (= αποκτήθηκα)·
λυμαίνομαι (= βλάφτω) - ἐλυμηνάμην (= έβλαψα) - ἐλυμάνθην (= βλάφτηκα)·
μιμοῦμαι (= κάνω κάτι κατ' απομίμηση, παριστάνω) - ἐμιμησάμην (= έκαμα κάτι κατ' απομίμηση, παράστησα) - ἐμιμήθη (= έγινε κάτι κατ' απομίμηση)·
χρῶμαι (= χρησιμοποιώ) - ἐχρησάμην (= χρησιμοποίησα) - ἐχρήσθην (= χρησιμοποιήθηκα)·
ὠνοῦμαι (= αγοράζω) - ἐπριάμην (= αγόρασα) - ἐωνήθην (= αγοράστηκα) κ.ά.

Γ΄. Ρήματα απρόσωπα ή τριτοπρόσωπα

361. Ρήματα **απρόσωπα ή τριτοπρόσωπα** λέγονται εκείνα που συνηθίζονται μόνο ή κυρίως στο τρίτο πρόσωπο, χωρίς προσωπικό υποκείμενο (πβ. τα νεοελλ. πρέπει, μέλει κτλ.). Συνηθισμένα απρόσωπα ρήματα στην αρχαία ελληνική είναι:

1) τα ρ. δεῖ (= πρέπει), χρὴ (βλ. § 351,12), προσήκει (= αρμόζει), δοκεῖ (= φαίνεται), μέλει (μοι) [=(με) νοιάζει,

22-0012_232-292_18b.indd 35 31/10/2017 12:32

υπάρχει φροντίδα], μεταμέλει (= έρχεται μετάνοια· μεταμέλει μοι = μετανιώνω, μεταμέλει σοι = μετανιώνεις κτλ.), μέτεστι (= υπάρχει συμμετοχή· μέτεστί μοί τινος = συμμετέχω σε κάτι), ἔνεστι (= είναι δυνατό, μπορεί), ἔξεστι (= επιτρέπεται), εἵμαρται, πέπρωται (βλ. § 351, 13 και 14) κτλ.

2) Τα ρ. λέγεται, ὁμολογεῖται, ἀγγέλλεται, ᾄδεται, θρυλεῖται, νομίζεται κτλ., όταν έχουν υποκείμενο απαρέμφατο.

31ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΑΚΛΙΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

1. Επιρρήματα

362. Επιρρήματα λέγονται οι άκλιτες λέξεις που προσδιορίζουν κυρίως τα ρήματα και φανερώνουν **τόπο, χρόνο, τρόπο, ποσό, βεβαίωση** ή **άρνηση** κτλ.

Τα επιρρήματα κατά τη σημασία τους είναι:

1) **τοπικά** (όσα σημαίνουν τ ό π ο): ποῦ; πῇ; ποῖ; ὅπου, ἔνθα, ἐνθάδε, ἐκεῖ, αὐτοῦ, ἄνω, κάτω, ἐγγύς, ἔσω, ἔξω κ.ά.·

2) **χρονικά** (όσα σημαίνουν χ ρ ό ν ο): πότε; ὅτε, τότε, ὁπηνίκα, πηνίκα; ποτὲ (= κάποτε), νῦν, πρίν, ἔπειτα, πάλαι, χθές, σήμερον, αὔριον, αὖ, αὖθις (= πάλι) κ.ά.·

22-0012_232-292_18b.indd 36 31/10/2017 12:32

3) τροπικά (όσα σημαίνουν τ ρ ό π ο): πῶς; πῇ; οὕτω(ς), ὧδε (= έτσι), ὅπως, ὡς (= καθώς), ὥσπερ, εὖ, καλῶς, κακῶς, σωφρόνως κ.ά.·

4) ποσοτικά (όσα σημαίνουν π ο σ ό): πόσον; ὅσον, τόσον, ὁπόσον, πολύ, μάλα, ἄγαν, λίαν, πάνυ, σφόδρα, ὀλίγον, ποσάκις, τοσάκις, πολλάκις, δίς, τρίς, τετράκις κτλ. ·

5) βεβαιωτικά (όσα σημαίνουν β ε β α ί ω σ η): ναί, μάλιστα, δὴ (= βέβαια), δῆτα (= βέβαια, χωρίς αμφιβολία), ἦ (= αλήθεια) κ.ά.·

6) αρνητικά (όσα σημαίνουν ά ρ ν η σ η): οὐ (βλ. § 61, 2), μή·

7) διστακτικά (όσα σημαίνουν δ ι σ τ α γ μ ό): ἆρα (= άραγε), μῶν (= μήπως), τάχα, ἴσως κ.ά.

Συσχετικά επιρρήματα

363. Από τα τοπικά, χρονικά, τροπικά και ποσοτικά επιρρήματα:

1) όσα εισάγουν ερώτηση λέγονται **ερωτηματικά**·
2) όσα έχουν αόριστη σημασία λέγονται **αόριστα**·
3) όσα σημαίνουν δείξιμο λέγονται **δεικτικά**· 4) όσα αναφέρονται σε λέξη άλλης πρότασης λέγονται **αναφορικά.**

Τα ερωτηματικά, τα αόριστα, τα δεικτικά και τα αναφορικά επιρρήματα λέγονται μαζί **συσχετικά επιρρήματα** (πβ. §§ 243-244).

22-0012_232-292_18b.indd 37 31/10/2017 12:32

363α. ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΣΧΕΤΙΚΩΝ ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΩΝ

Τοπικά			
	Ερωτηματικά	Αόριστα	
Για στάση σ' έναν τόπο	ποῦ;	ποὺ (= κάπου)	
Για κίνηση από έναν τόπο	ποῖ; (= προς ποιο μέρος;)	ποὶ (= κάπου, προς κάποιο μέρος)	
Για κίνηση προς έναν τόπο	πόθεν;	ποθὲν (= από κάποιο μέρος)	
Χρονικά			
	πότε; πηνίκα; (= κατά ποια ώρα;)	ποτὲ (= κάποτε)	
Τροπικά			
	πῶς;	πὼς (= κάπως)	
Τοπικά ή τροπικά			
	πῇ; (= σε ποιο μέρος; πού; - ή πώς;)	πὴ (= σε κάποιον τόπο, κάπου - ή κάπως)	
Ποσοτικά			
	πόσον;		

22-0012_232-292_18b.indd 38 31/10/2017 12:32

	Δεικτικά	Αναφορικά
	ἐνθάδε, ἐνταῦθα, αὐτοῦ, ἐκεῖ	οὗ (= εκεί όπου), ὅπου, ἔνθα, ὅθι
	ἐνθάδε, ἐνταῦθα, αὐτόσε, ἐκεῖσε	οἷ, ὅποι (= προς τα εκεί όπου), ἔνθα
	ἐνθένδε (= απ' εδώ), ἐντεῦθεν, ἐκεῖθεν	ὅθεν (= απ' όπου), ὀπόθεν, ἔνθεν
	τότε, τηνίκα, τηνικάδε, τηνικαῦτα (=εκείνη την ώρα)	ὅτε, ὀπότε, ἡνίκα, ὀπηνίκα (= την ώρα που)
	οὕτω(ς), ὧδε (= έτσι, ως εξής)	ὡς (= όπως), ὥσπερ (= όπως ακριβώς), ὅπως
	τῇδε, ταύτῃ (= σ' αυτόν τον τόπο, εδώ - ή έτσι)	ᾗ, ὅπῃ (= όπου - ή όπως)
	τόσον, τοσόνδε, τοσοῦτον	ὅπου, ὀπόσον

22-0012_232-292_18b.indd 39 31/10/2017 12:32

2. Προθέσεις

364. Προθέσεις λέγονται οι άκλιτες λέξεις που συνήθως μπαίνουν εμπρός από κλιτές λέξεις και φανερώνουν διάφορες σχέσεις, όπως τα επιρρήματα.

365. Από τις προθέσεις:

1) λέγονται **κύριες προθέσεις** όσες χρησιμοποιούνται και στη σύνταξη εμπρός από τις πλάγιες πτώσεις των πτωτικών (π.χ. ἐν τῇ πόλει, σὺν αὐτῷ) και σε σύνθεση με άλλες λέξεις (π.χ. ἔντιμος, συντυγχάνω· βλ. § 421)· αυτές είναι 18, οι 6 μονοσύλλαβες και οι 12 δισύλλαβες:

εἰς, ἐν, ἐκ ή ἐξ, πρό, πρός, σύν·
ἀνά, διά, κατά, μετά, παρὰ - ἀμφί, ἀντί, ἐπί, περὶ - ἀπό, ὑπό - ὑπέρ·

2) λέγονται **καταχρηστικές προθέσεις** όσες χρησιμοποιούνται μόνο στη σύνταξη εμπρός από τις πλάγιες πτώσεις των πτωτικών (και όχι σε σύνθεση με άλλες λέξεις)· αυτές είναι οι ακόλουθες εννιά:

α) με γενική: ἄχρι, μέχρι, ἄνευ, χωρίς, πλήν, ἕνεκα ή ἕνεκεν (Π.χ. ἄχρι τῆς νυκτός, μέχρι τοῦδε κτλ.)·

β) μ' αιτιατική: ὡς, νή, μὰ (π.χ. ὡς ἐμὲ = σ' εμένα, προς εμέ· νὴ τὸν Δία· μὰ τοὺς θεούς).

3. Σύνδεσμοι

366. Σύνδεσμοι λέγονται οι άκλιτες λέξεις που χρησιμεύουν για να συνδέουν με ορισμένους τρόπους λέξεις ή προτάσεις μεταξύ τους: ἐγὼ **καὶ** σὺ – ἐπαιάνιζόν

22-0012_232-292_18b.indd 40 31/10/2017 12:32

τε οἱ Ἕλληνες **καὶ** ἤρχοντο ἀντίοι ἰέναι πρὸς τοὺς πολεμίους.

367. Οι σύνδεσμοι κατά τη σημασία τους είναι συμπλεκτικοί, διαζευκτικοί (ή **διαχωριστικοί**), **αντιθετικοί** (ή **εναντιωματικοί**), **παραχωρητικοί** (ή **ενδοτικοί**), **χρονικοί, αιτιολογικοί, τελικοί, συμπερασματικοί, ειδικοί, υποθετικοί, ερωτηματικοί, ενδοιαστικοί** (ή **διστακτικοί**).

1) **Συμπλεκτικοί** λέγονται οι σύνδεσμοι που **σ υ μ π λ έ κ ο υ ν**, δηλ. συνενώνουν (καταφατικά ή αποφατικά), λέξεις ή προτάσεις:
κ α τ α φ α τ ι κ ο ί: τε, καί· **ἀ π ο φ α τ ι κ ο ί**: οὔτε, μήτε – οὐδέ, μηδέ.

2) **Διαζευκτικοί** ή **διαχωριστικοί** λέγονται οι σύνδεσμοι που συνδέουν **δ ι α ζ ε υ κ τ ι κ ά** (δηλ. διαχωριστικά) λέξεις ή προτάσεις: ἤ, ἤτοι, εἴτε, ἐάντε, ἄντε, ἤντε.

3) **Αντιθετικοί** ή **εναντιωματικοί** λέγονται οι σύνδεσμοι που σημαίνουν ότι εκείνα που συνδέονται με αυτούς είναι αντίθετα μεταξύ τους: μέν, δέ, μέντοι, ὅμως, ἀλλά, ἀτὰρ (= όμως), μὴν (= όμως), ἀλλὰ μὴν (= αλλά όμως), καὶ μὴν (= και όμως), οὐ μὴν ἀλλὰ (= αλλά όμως), καίτοι (= και όμως).

4) **Παραχωρητικοί** ή **ενδοτικοί** λέγονται οι σύνδεσμοι με τους οποίους συνδέονται δύο νοήματα κάπως ασυμβίβαστα μεταξύ τους και που το ένα δηλώνει παραχώρηση (συγκατάβαση) προς το άλλο (πβ. τα νεοελλ. **αν και** ο καιρός δεν είναι καλός, θα πάω στο κυνήγι - εργάζεται, **μολονότι** είναι άρρωστος).

22-0012_232-292_18b.indd 41 31/10/2017 12:32

Παραχωρητικοί σύνδεσμοι είναι:
εἰ καί, ἄν καὶ - καὶ εἰ, καὶ ἄν, κἂν (= και αν ακόμη) - οὐδ' εἰ, οὐδ' ἐάν, μήδ' ἐὰν (= ούτε και αν) - καίπερ (= αν και): νοεῖς τοῦτο, **εἰ καὶ** μὴ ὁρᾷς - γελᾷ δ' ὁ μῶρος, **κἄν** (= και αν) τι μὴ γελοῖον ᾖ.

5) Χρονικοί λέγονται οι σύνδεσμοι με τους οποίους εισάγεται πρόταση που καθορίζει το χρόνο μιας ενέργειας:
ὡς - ὅτε, ὁπότε - ὁσάκις, ὁποσάκις - ἡνίκα, ὁπηνίκα - ἐπεί, ἐπειδὴ - ὅταν, ὁπόταν, ἐπάν, ἐπειδὰν - ἕως, ἕστε, ἄχρι, μέχρι, πρίν.

6) Αιτιολογικοί λέγονται οι σύνδεσμοι με τους οποίους εισάγεται ένα νόημα που είναι αιτία ή δικαιολογία άλλου:
γὰρ - ὅτι, ὡς, διότι, ἐπεί, ἐπειδή.

7) Τελικοί λέγονται οι σύνδεσμοι με τους οποίους εισάγεται πρόταση που φανερώνει το τ έ λ ο ς (δηλ. το σκοπό) μιας ενέργειας:
ἵνα, ὅπως, ὡς (= για να).

8) Συμπερασματικοί λέγονται οι σύνδεσμοι με τους οποίους εισάγεται ένα νόημα που φανερώνει σ υ - μ π έ ρ α σ μ α άλλου προηγουμένου:
ἄρα, δή, δῆτα, οὖν, τοίνυν, τοιγάρτοι, τοιγαροῦν - οὔκουν, οὐκοῦν - ὥστε, ὡς.

9) Ειδικοί λέγονται οι σύνδεσμοι με τους οποίους εισάγεται πρόταση που συμπληρώνει την έννοια άλλης πρότασης ως αντικείμενο ή ως υποκείμενο ή επεξηγεί κάποια λέξη άλλης πρότασης: ὅτι, ὡς.

22-0012_232-292_18b.indd 42 31/10/2017 12:32

10) Υποθετικοί λέγονται οι σύνδεσμοι που εισάγουν υπόθεση:
εἰ, ἐάν, ἄν, ἤν.

11) Ενδοιαστικοί ή διστακτικοί λέγονται οι σύνδεσμοι με τους οποίους εισάγεται πρόταση που εκφράζει ε ν δ ο ι α σ μ ό (δηλ. φόβο ή δισταγμό για κάτι ανεπιθύμητο): μή, μὴ οὐ.

4. Επιφωνήματα

368. Επιφωνήματα λέγονται οι άκλιτες λέξεις που φανερώνουν ψυχικό πάθημα, όπως θαυμασμό, ενθουσιασμό, χαρά ή αγανάκτηση, αποστροφή, λύπη κτλ.

369. Τα επιφωνήματα της αρχαίας ελληνικής είναι:

1. **θαυμαστικά:** ἆ! ὦ! βαβαί! παπαῖ!
2. **γελαστικά:** ἄ - ἄ - ἄ!
3. **θειαστικά** (δηλ. όσα φανερώνουν ενθουσιασμό): εὐοῖ! εὐάν!
4. **σχετλιαστικά** (δηλ. όσα φανερώνουν λύπη ή αγανάκτηση): ἰώ! ἰού! οὐαί! οἴμοι! φεῦ! παπαῖ!
5. **κλητικό:** ὦ.

5. Μόρια

370. Μόρια λέγονται άκλιτες λέξεις, οι περισσότερες μονοσύλλαβες, που δεν ανήκουν κανονικά σ' ένα ορισμένο μέρος του λόγου.

Αυτά έχουν κυρίως επιρρηματική σημασία και χρησιμοποιούνται στο λόγο βοηθητικά. Τέτοια είναι στην αρχαία ελληνική τα ακόλουθα:

22-0012_232-292_18b.indd 43 31/10/2017 12:32

1. Τα εγκλιτικά τοί, γέ, πέρ, πώ, νὺν (βλ. § 42, 5).

2. Το ευχετικό εἴθε, που εκφράζει ευχή: εἴθε εἶχες βελτίους φρένας – εἴθε ὑγιαίνοις.

3. Το δυνητικό ἄν, που σημαίνει κάτι που μπορεί ή που μπορούσε να γίνει: εἶπον ἂν (= μ π ο ρ ο ύ σ α να πω).

4. Το αοριστολογικό ἄν, που είναι παραλλαγή του δυνητικού ἂν και σημαίνει τ υ χ ό ν ή ί σ ω ς: ὃς ἂν (= που τυχόν, ο οποίος τυχόν), ὅπου ἂν (= όπου τυχόν) κτλ.

5. Τα αιτιολογικά ἄτε, οἷον ή οἷον δή, οἷα ή οἷα δή, που συνάπτονται με μετοχή και σημαίνουν αιτία πραγματική: ἄτε ὤν, οἷον (δὴ) ὤν, οἷα (δὴ) ὦν (= γιατί πράγματι είναι).

6. Τα αχώριστα δηκτικά μόρια -δε και -ί, που βρίσκονται προσκολλημένα στο τέλος ορισμένων λέξεων και σημαίνουν δείξιμο: (ὁ, ἡ, τὸ) ὅδε, ἥδε, τόδε (τοῖος, τόσος, τηλίκος), τοιόσδε, τοσόσδε, τηλικόσδε, (οὗτος) οὑτοσί, αὑτηί, τουτί, (ὅδε) ὁδί, ἡδί, τοδί, (οὕτως) οὑτωσί, (ὧδε) ὠδὶ κτλ. (πβ. §§ 223 και 224, 3).

7. Τα αχώριστα προτακτικά μόρια ἀ-, νη-, δυσ-, ἀρι-, ζα-, κτλ. που ποτέ δε λέγονται μόνα τους, παρά συνηθίζονται μόνο στη σύνθεση ως πρώτα συνθετικά σύνθετων λέξεων (βλ. § 423).

22-0012_232-292_18b.indd 44 31/10/2017 12:32

6. Ἄκλιτα με πολλαπλή σημασία

371. Μερικές άκλιτες λέξεις ανήκουν σε διάφορα μέρη του λόγου και έχουν ποικίλες σημασίες, όπως δείχνει ο παρακάτω πίνακας:

ἄν	1. υποθετ. σύνδ. (§ 367, 10)· 2. δυνητικό και αοριστολογικό μόριο (§ 370, 3 και 4)· 3. μαζί με το καὶ παραχωρητικός σύνδεσμος (ἂν καί, καὶ ἄν, § 367, 4)·
ἄχρι	1. καταχρηστ. πρόθεση (§ 365, 2)· 2. χρονικός σύνδ. (§ 367, 5)·
ἐὰν	1. υποθετ. σύνδ. (§ 367, 10)· 2. μαζί με το οὐδὲ ή μηδὲ παραχωρητικός σύνδ. (οὐδ’ ἐάν, μηδ’ ἐάν, § 367, 4)·
εἰ	1. υποθετ. σύνδ. (§ 367, 10)· 2. μαζί με το καὶ παραχωρητικός σύνδ. (εἰ καί, καὶ εἰ, § 367, 4)·
ἐπεὶ	1. χρον. σύνδ. (§ 367, 5)· 2. αιτιολογ. σύνδ. (§ 367, 6)·
ἐπειδὴ	βλ. παραπάνω ἐπεί·
ἡνίκα	βλ. ὅτε·
μέχρι	βλ. ἄχρι·
ὁπηνίκα	βλ. ὅτε·
ὁπότε	βλ. ὅτε·

22-0012_232-292_18b.indd 45 31/10/2017 12:32

ὅπως **1. επίρρ. τροπικό αναφορικό (= καθώς) (§ 362, 3)· 2. τελικός σύνδ. (= για να) (§ 367, 7)·**

ὅτε **1. επίρρ. χρονικό αναφορικό (= και τότε) (§ 362, 2)· 2. χρονικός σύνδ. (= όταν, τότε που) (§ 367, 5)· έτσι και τα ὁπότε, ἡνίκα, ὁπηνίκα·**

ὅτι **1. σύνδ. αιτιολογ. (= γιατί) (§ 367, 6)· 2. σύνδ. ειδικός (§ 367, 9)· 3. ὅ,τι αναφορ. αντωνυμία (§ 240, 3)·**

πρὶν **1. επίρρ. χρον. (§ 362, 2)· 2. σύνδ. χρον. (§ 367, 5)·**

ὡς **1. επίρρ. τροπικό αναφορικό (= καθώς, σαν) (§ 362, 3)· 2. καταχρηστ. πρόθ., στη θέση της πρόθ. εἰς (= σε, προς) (§ 365, 2)· και εμπρός από αριθμητικά (= περίπου) (ὡς εἴκοσι = περίπου είκοσι)· 3. χρονικός σύνδ. (§ 367, 5)· 4. αιτιολογ. σύνδ. (§ 367, 6)· 5. τελικός σύνδ. (§ 367, 7)· 6. συμπερασματ. σύνδ. (§ 367, 8)· 7. ειδικός σύνδ. (§ 367, 9)· 8. κάποτε εισάγει ανεξάρτητες επιφωνηματ. προτάσεις (= πως, πόσο, τι) (π.χ. ὡς καλός μοι ὁ πάππος!)· 9. εμπρός από υπερθετικά επιτείνει τη σημασία τους (π.χ. ὡς τάχιστα, ὡς μάλιστα, ὡς ἥδιστα) κτλ.**

22-0012_232-292_18b.indd 46 31/10/2017 12:32

ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΟ

32ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΓΕΝΙΚΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΤΗ ΣΥΝΘΕΣΗ

372. Οι περισσότερες λέξεις σχηματίστηκαν από άλλες με **παραγωγή** ή με **σύνθεση:**

α) με π α ρ α γ ω γ ή: δίκη - δικάζω, δικαστής, δικαστικός·

β) με σ ύ ν θ ε σ η: (λόγος + γράφω) λογογράφος, (ξίφος + μάχαιρα) ξιφομάχαιρα.

373. Το μέρος της γραμματικής που εξετάζει τους τρόπους με τους οποίους σχηματίζονται οι λέξεις λέγεται ετυμολογικό.

374. Κατά την παραγωγή και τη σύνθεση δεν παίρνονται συνήθως ακέραιες οι λέξεις, παρά θέματα λέξεων. Π.χ.

π α ρ α γ ω γ ή: από τη λ. βαίνω (θ. βα-) σχηματίζεται η λ. βα-τός·

σ ύ ν θ ε σ η: από τις λ. ναῦ-ς + πήγ-νυμι σχηματίζεται η λ. ναυ-πηγ-ός.

375. 1) Η λέξη που από το θέμα της σχηματίζεται με παραγωγή μια νέα λέξη λέγεται ως προς αυτή **πρωτότυπη**· η νέα λέξη που παράγεται λέγεται **παράγωγη:** δίκη (πρωτότυπη) - δικάζω (παράγωγη).

2) Το αρχικό θέμα που απ' αυτό βγαίνει μια σειρά από παράγωγες λέξεις με διάφορους μετασχηματισμούς λέγεται **ρίζα.**

22-0012_232-292_18b.indd 47 31/10/2017 12:32

Π.χ. ρ ί ζ α γραφ-: γράφ-ω, γραφ-εύς, γραφ-εῖον, γραφ-ή, γραφ-ὶς (**γεν.** γραφ-ίδος), γραφ-ίδ-ιον, γραφ-ικός, γραπ-τός, γραμ-μή, γραμ-μ-ικός, γράμ-μα (**γεν.** γράμματ-ος), γραμματ-ίζω (**= διδάσκω γράμματα**), γραμματ-ιστής, γραμματ-εύς, γραμματεύ-ω **κτλ., όπου από τη ρίζα γραφ- βγαίνουν τα θ έ μ α τ α γραφ-, γραφίδ-, γραπ-, γραμ-, γραμματ-, γραμματευ- κτλ.**

3) Η λέξη που δεν παράγεται από άλλη, παρά σχηματίζεται απευθείας από κάποια ρίζα, όταν προστεθεί σ' αυτή μια κατάληξη, λέγεται ριζική λέξη.

Π.χ. γράφ-ω, φη-μί, (ἐσ-μί) εἰ-μί, ναῦ-ς, φλόγ-ς, λίθο-ς **κ.ά.**

376. 1) Η λέξη που σχηματίζεται από δύο άλλες (ριζικές, πρωτότυπες ή παράγωγες) με την ένωση των θεμάτων τους, λέγεται σύνθετη λέξη. Έτσι π.χ. από το φιλῶ **και** τιμὴ **έγινε η σύνθετη λ.** φιλότιμος· **από το** ναῦ-ς **και** μάχ-ομαι **έγινε η σύνθετη λ.** ναυμάχος.

2) Κάθε λέξη που δεν είναι σύνθετη λέγεται απλή λέξη. Η απλή λέξη μπορεί να είναι ριζική (δίκη, γράφω) **ή παράγωγη** (δίκαιος, γραφεύς).

377. Οι δύο λέξεις που ενώνονται και σχηματίζουν μια σύνθετη λέξη λέγονται συνθετικά μέρη. Η πρώτη απ' αυτές λέγεται πρώτο συνθετικό (μέρος) **και η δεύτερη λέγεται δεύτερο συνθετικό** (μέρος). **Έτσι π.χ. της σύνθετης λέξης** βιβλιοπώλης **συνθετικά μέρη είναι οι λέξεις** βιβλίον (α΄ συνθετικό) **και** πωλῶ (β΄ συνθετικό).

378. Οι παράγωγες λέξεις που δεν παράγονται από άλλες απλές λέξεις, παρά από σύνθετες, λέγονται παρασύνθετες λέξεις ή παρασύνθετα. Π.χ. από τη σύνθετη

22-0012_232-292_18b.indd 48 31/10/2017 12:32

λ. φιλόσοφος παράγεται η παρασύνθετη φιλοσοφῶ (βλ. § 429).

33ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

Προεισαγωγικές παρατηρήσεις για την παραγωγή

379. Είδαμε (§ 374) ότι κατά την παραγωγή παίρνεται ως βάση το θέμα της πρωτότυπης λέξης και απ' αυτό σχηματίζεται η παράγωγη.

Ειδικότερα στην παραγωγή παρατηρούμε τα ακόλουθα:

1) Το θέμα της πρωτότυπης λέξης από το οποίο σχηματίζεται η παράγωγη σπάνια μένει ακέραιο και αμετάβλητο· συνήθως παρουσιάζονται σ' αυτό διάφορες παθήσεις και μεταβολές. Π.χ.

δοῦλος (θ. δουλο-): δουλό-ω -ῶ το θέμα μένει αμετάβλητο

δοῦλος (θ. δουλο-): δουλ-εύω αποβολή του τελικού φθόγγου του θέματος

δουλόω -ῶ (θ. δουλο-): δούλω-σις έκταση του χαρακτ. **ο** σε **ω** (βλ. § 62, 7, β)

πέμπω (θ. πεμπ-): πομπ-ὸς τροπή του φων. **ε** σε **ο** (βλ. § 62, 6)

ῥήγνυμι (θ. ῥηγ-): ῥωγ-μὴ τροπή του φων. **η** σε **ω** (βλ. § 62, 6)

22-0012_232-292_18b.indd 49 31/10/2017 12:32

ἔχω (θ. σεχ-): σχ-έ-σις συγκοπή του φων. ε (βλ. § 62, 1).

2) Στο θέμα της πρωτότυπης λέξης (είτε αμετάβλητο είτε τροποποιημένο), για να σχηματιστεί μια παράγωγη λέξη, προσθέτεται κανονικά ορισμένο στοιχείο που λέγεται **παραγωγικό πρόσφυμα.** Π.χ.

ἀρόω -ῶ (θ. ἀρο-): ἄρο-τρο-ν (παραγωγ. πρόσφυμα -τρο-)
δοῦλος (θ. δουλο-): δουλ-εύ-ω (» » -ευ-)
λύ-ω (θ. λυ-): λύ-σι-ς (» » -σι-)

3) Στο παραγωγικό πρόσφυμα (-τρο-, -ευ-, -σι- κτλ.) προσθέτεται η νέα κατάληξη της παράγωγης λέξης (-ν, -ω, -ς κτλ.). Έτσι το παραγωγικό πρόσφυμα μαζί με την κατάληξη απαρτίζει ένα σύνολο που λέγεται **παραγωγική κατάληξη:** -τρον, -εύω, -σις κτλ.

4) Οι παράγωγες λέξεις μπορεί να είναι ουσιαστικά (γράφω - γραφεύς), επίθετα (γράφω - γραπτός), ρήματα (βασιλεὺς - βασιλεύω) ή επιρρήματα (δίκαιος - δικαίως).

Α΄. Παράγωγα ουσιαστικά

380. Τα **ουσιαστικά** παράγονται α) από ρήματα: γράφ-ω: γραφεύς, β) από ε π ί θ ε τ α: δίκαιος: δικαιοσύνη, γ) από άλλα ουσιαστικά: πόλις: πολίτης.

22-0012_232-292_18b.indd 50 31/10/2017 12:32

α) Ουσιαστικά παράγωγα από ρήματα

381. Τα ουσιαστικά που παράγονται από ρήματα σημαίνουν:

1) το **πρόσωπο που ενεργεί.** Παραγωγικές καταλήξεις τους είναι οι ακόλουθες (βλ. § 379, 3):

-εὺς γράφ-ω: γραφ-εύς, νέμ-ω: νομεύς, τίκτ-ω: τοκ-εὺς κτλ.

-ὸς τρέφ-ω: τροφ-ός, πέμπ-ω: πομπ-ός, ᾄδ-ω (θ. ἀειδ-): ἀοιδ-ὸς (βλ. § 62, 6), τάσσ-ω (θ. ταγ-): ταγ-ὸς κτλ.

-μὼν ἡγέομαι -οῦμαι (θ. ἡγε-): ἡγε-μών, κήδ-ομαι (θ. κηδ-, κηδε-): κηδε-μὼν κτλ.

-ὰς φεύγ-ω (θ. φευγ-, φυγ-): φυγ-άς, νέμ-ω: νομ-ὰς κτλ.

-της ποιέ-ω -ῶ: ποιη-τὴς (θηλ. ποιή-τρια), αὐλέ-ω -ῶ: αὐλη-τὴς (θηλ. αὐλη-τρίς), ἐργάζομαι: ἐργά-της (θ. ἐργά-τις) κτλ.

-τὴρ καλέ-ω -ῶ (θ. καλε-, κλη-): κλη-τήρ, σῴζω: σω-τὴρ (θηλ. σώ-τειρα) κτλ.

-τωρ λέγ-ω (θ. ῥη-, ῥη-θήσομαι): ῥή-τωρ, συλ-λαμβάνω (θ. λαβ-): συλ-λήπ-τωρ (θηλ. συλ-λήπ-τρια), πράττω (θ. πραγ-): πράκ-τωρ κτλ.

22-0012_232-292_18b.indd 51 31/10/2017 12:32

2) την ενέργεια, το πάθος ή την κατάσταση: παραγωγικές καταλήξεις:

-σις λύ-ω: λύ-σις, παύ-ω: παῦ-σις, γεύ-ομαι: γεῦ-σις, κρούω: κροῦ-σις· στέφ-ω: (στέφ-σις=) στέψις, τρέφ-ω: (τρέφ-σις =) θρέψις (βλ. § 69, 1) λαμβάνω (θ. λαβ-, ληβ-): (λῆβ-σις =) λῆψις· μείγνυμι: (μεῖγ-σις =) μεῖξις, ψύχ-ω: (ψῦχ-σις =) ψῦξις· αἴρ-ω (θ. ἀρ-): ἄρ-σις, καθαίρω (θ. καθαρ-): κάθαρ-σις, ἐγείρομαι (θ. ἐγερ-): ἔγερ-σις, κλίνω: κλί-σις, κρίνω: κρί-σις (πβ. § 309, α)· γεννά-ω -ῶ: γέννη-σις, δρά-ω -ῶ: δρᾶ-σις, αἰτιά-ομαι -ῶμαι: αἰτία-σις, ὁρά-ω -ῶ: ὅρα-σις· αἱρέ-ω -ῶ: αἵρε-σις, ποιέ-ω -ῶ: ποίη-σις· δηλό-ω -ῶ: δήλω-σις, ἀρό-ω -ῶ: ἄρο-σις (βλ. § 331, γ, 1)· ἁλίσκομαι (θ. ἁλω-): ἅλω-σις, χρή-ομαι -ῶμαι (θ. χρη-): χρῆ-σις· ἵ-στη-μι (θ. στη-, στᾰ-): στά-σις, τί-θη-μι (θ. θη-, θε-): θέ-σις, ἀφ-ί-η-μι (θ. ἡ-, ἑ): ἄφ-ε-σις, ἐν-ί-η-μι: ἔν-ε-σις, δί-δω-μι (θ. δω-, δο-): δό-σις κ.ά.

-σία δοκιμάζω: δοκιμα-σία, ἐργάζομαι: ἐργα-σία, θύω: θυ-σία, ξηραίνω: ξηρα-σία, σημαίνω: σημασία, ὑγραίνω: ὑγρα-σία κ.ά.

-ὴ γράφ-ω: γραφ-ή, ἀμείβ-ω: ἀμοιβ-ή, πέμπ-ω: πομπ-ή, θάπτ-ω: ταφ-ή, στρέφ-ω: στροφ-ή, φυλάττω (θ. φυλακ-): φυλακ-ή, σφάτ-τω (θ. σφαγ-) σφαγ-ή, ταράττω (θ. ταραχ-): ταραχ-ή, ἀρήγ-ω (= βοηθῶ): ἀρωγ-ὴ (βλ. § 62, 6) κ.ά.

22-0012_232-292_18b.indd 52 31/10/2017 12:32

-ὰ **(όταν προηγείται ρ):** ἀγείρω (θ. ἀγερ-): ἀγορ-ά, φθείρω (θ. φθερ-): φθορ-ά, χαίρω (θ. χαρ-): χαρ-ὰ **κ.ά.**

-ία μαίνομαι (θ. μαν-): μαν-ία, ἀγγέλλω: ἀγγελ-ία, ὁμιλέ-ω: ὁμιλ-ία, μαρτυρέ-ω -ῶ: μαρτυρ-ία **κ.ά.**

-εία **(ιδίως από ρήματα σε -εύω):** ἀριστεύω: ἀριστεία, βασιλεύω: βασιλεία, δουλεύω: δουλεία, θεραπεύω: θεραπεία, κολακεύω: κολακεία, λατρεύω: λατρεία, μαντεύω: μαντεία, παιδεύω: παιδεία **κ.ά.**

Σε τέτοια παράγωγα η κύρια παραγωγική κατάληξη είναι -ία (όπως στα προηγούμενα)· αλλά η κατάληξη αυτή μαζί με το προηγούμενο φωνήεν του θέματος παρουσιάζεται σαν -εία: βασιλε-ία - βασιλεία.

-ος **(αρσ. της β΄ κλίσης):** τρέμω: τρόμ-ος, τρέπω: τρόπ-ος, ψέγω: ψόγ-ος· πλέω: πλό-ος - πλοῦς, ῥέ-ω: ῥό-ος - ῥοῦς **κ.ά.**

-μὸς ἀγείρω (θ. ἀγερ-): ἀγερ-μός, δέω - δῶ (= δένω), (θ. δεσ-): δεσμός, ὀδύρομαι: ὀδυρ-μός, σείω (θ. σεισ-): σεισ-μὸς

-(ε)τὸς τρυγά-ω -ῶ: τρυγη-τός, κωκύω: κωκυ-τός, κόπτω: κοπ-ετός, νείφει (= χιονίζει· από θ. νιφ-): νιφ-ετός, πήγ-νυμι (θ. πηγ-, παγ-): παγ-ετός, τίκτω (θ. τεκ-, τοκ-): τοκ-ετός, ὕω (= ρίχνω βροχή, βρέχω): ὑ-ετὸς **κ.ά.**

22-0012_232-292_18b.indd 53 31/10/2017 12:32

3) το αποτέλεσμα της ενέργειας: παραγωγικές καταλήξεις:

-μα βουλεύω: βούλευ-μα, ἱδρύω: ἵδρυ-μα, μηνύω: μήνυμα· πταίω (θ. πταισ-): πταῖσ-μα, χρίω (θ. χρισ-): χρῖσ-μα· τιμάω -ῶ: τίμη-μα, ποιέω -ῶ: ποίη-μα, ζημιόω -ῶ: ζημίω-μα· βλέπω: βλέμ-μα, τρίβω: τρῖμ-μα, γράφω: γράμ-μα· πλέκω: πλέγ-μα, πράττω (θ. πραγ-): πρᾶγ-μα, ὀρύττω (θ. ὀρυχ-): ὄρυγ-μα· πλάττω (θ. πλαθ-): πλάσ-μα· ἀγγέλλω: ἄγγελ-μα, σφάλλω: σφάλ-μα, καθαίρω: κάθαρμα, ὑφαίνω (θ. ὑφαν-): ὕφασμα, τέμνω (θ. τεμ-, τμη-) τμῆ-μα, βαίνω (θ. βα-, βη-): βῆ-μα κ.ά.

-μη γράφω: γραμ-μή, ῥήγνυ-μι (θ. ῥηγ-, ῥωγ-): ῥωγ-μή· φη-μί: φή-μη, γι-γνώ-σκω: γνώ-μη κ.ά.

-ος (ουδ. γ΄ κλίσ.): λανθάνω (θ. λαθ-): λάθ-ος, πάσχω (θ. παθ-): πάθ-ος, ψεύδομαι: ψεῦδ-ος κ.ά.

4) το όργανο ή το μέσο μιας ενέργειας: παραγωγικές καταλήξεις:

-τρον ή -θρον ἀρόω -ῶ: ἄρο-τρον, πλήττω (θ. πληγ-): (πλῆγ-τρον =) πλῆκ-τρον, σείω (θ. σεισ-): σεῖσ-τρον, σημαίνω (θ. σημαν-): σήμαν-τρον, σκήπτω (= στηρίζω): σκῆπ-τρον, φοβέω -ῶ: φόβη-τρον· κλείω: κλεῖ-θρον κ.ά.

22-0012_232-292_18b.indd 54 31/10/2017 12:32

Πολλά τέτοια παράγωγα στον πληθυντικό σημαίνουν αμοιβή για τη σχετική ενέργεια: διδάσκω: δίδακτρα, λύω: λύ-τρα, τρέφω: θρέπ-τρα (= αμοιβή για την τροφή) κ.ά.

-τρα ή -θρα	ξύω (θ. ξυσ-): ξύσ-τρα, χέω (θ. χυ-, πβ. ἐ-χύθην): χύ-τρα· ἀποβαίνω (θ. βα-): ἀπο-βά-θρα κ.ά.
-τὴρ	ζώννυμι (θ. ζωσ-): ζωσ-τήρ, καίω (καυ-): καυτήρ, λάμπω: λαμπ-τήρ, λούω: λου-τήρ, νίπτω: νιπ-τήρ κ.ά.
-τηρία	βαίνω (θ. βα-): βα-κ-τηρία κ.ά.
-τήριον	πίνω (θ. πο-): πο-τήριον, ἐγείρω (θ. ἐγερ-): ἐγερτήριον, αἰσθάνομαι (θ. αἰσθε): αἰσθη-τήριον κ.ά.
-ανον	γλύφω (= σκαλίζω): γλύφ-ανον, δρέπω: δρέπ-ανον κ.ά.
-άνη	σκάπτω: σκαπ-άνη, χέω (= χύνω): χο-άνη κ.ά.
-όνη	ἄγχω (= σφίγγω το λαιμό, πνίγω): ἀγχ-όνη, πείρω (= τρυπώ) (θ. περ-): περ-όνη κ.ά.
-ὶς	(γεν. -ίδος) γράφω: γραφ-ίς, γλύφω: γλυφ-ίς, προβόσκω: προβοσκ-ὶς κ.ά.
-εὺς	σφάττω (θ. σφαγ-): σφαγ-εὺς (= ξίφος), τέμνω: τομ-εὺς (= όργανο με το οποίο κόβομε) κ.ά.

22-0012_232-292_18b.indd 55 31/10/2017 12:32

5) τον τόπο όπου γίνεται μια ενέργεια· παραγωγικές καταλήξεις:

-τήριον βουλεύω: βουλευ-τήριον, δικάζω: δικασ-τήριον, ἐργάζομαι: ἐργασ-τήριον, ὁρμάομαι -ῶμαι: ὁρμη-τήριον **κ.ά.**

-τρα ὀρχέομαι -οῦμαι: ὀρχήσ-τρα, παλαίω: παλαίστρα **κ.ά.**

-τρον θεάομαι -ῶμαι: θέα-τρον, λέχ-ομαι (**ποιητ. = κοιμοῦμαι**): λέκ-τρον (**= κλίνη**) **κ.ά.**

-θρον βαίνω (**θ.** βα-): βά-θρον, ῥέω (**θ.** ῥεε-): (ῥέε-θρον =) ῥεῖθρον.

β) Ουσιαστικά παράγωγα από επίθετα

382. Τα ουσιαστικά που παράγονται από επίθετα είναι (θηλυκά ή ουδέτερα) αφηρημένα ουσιαστικά και σημαίνουν ιδιότητα. Συνηθισμένες παραγωγικές καταλήξεις σ' αυτά είναι:

-ίᾱ **(παροξύτονα) 1) κυρίως από δευτερόκλιτα επίθ. σε -ος:** ἄπιστος: ἀπιστία, ἄπληστος: ἀπληστία, κακός: κακία, μωρός: μωρία, σοφός: σοφία, φιλόπονος: φιλοπονία, φίλος: φιλία, ὑπερήφανος: ὑπερηφανία **κ.ά.**

2) από αναλογία προς αυτά παράγονται αφηρημένα ουσιαστικά και από μερικά τριτόκλιτα επίθετα: εὐδαίμων: εὐδαιμονία, ἀμαθής: ἀμαθία, ἀτυχής: ἀτυχία, δυστυχής: δυστυχία, εὐτυχής: εὐτυχία **κ.ά.**

22-0012_232-292_18b.indd 56 31/10/2017 12:32

-ειᾰ (-ε-ιᾰ)	**(προπαροξύτονα) κυρίως από τριτόκλιτα σιγμόληκτα επίθ. σε** -ης, -ες: ἀληθὴς (θ. ἀληθεσ-): ἀλήθεσ-ια - ἀλήθε-ια - ἀλήθεια· **έτσι και** ἐπιμελής: ἐπιμέλεια, εὐγενής: εὐγένεια, εὐσεβής: εὐσέβεια, ὑγιής: ὑγίεια **κ.ά.· από αναλογία προς αυτά και από δευτερόκλιτα επίθ. σε** -ός: βοηθός: βοήθεια, ἐνεργός: ἐνέργεια **κ.ά.**
-οιᾰ (-ο-ιᾰ)	**(προπαροξύτονα) από συνηρημένα επίθ. της β΄ κλίσης σε** -οος = -ους: εὔνοος = εὔνους: εὔνο-ιᾰ = εὔνοια· **έτσι και** εὔρους: εὔροια, εὔπλους: εὔπλοια, ἀγχίνους: ἀγχίνοια **κ.ά.**
-ος	**(ουδέτ. της γ΄ κλίσης) από τριτόκλιτα επίθ. σε** -ύς, -εῖα, -ύ: βαθύς: βάθος, βαρύς: βάρος, εὐρύς: εὖρος, παχύς: πάχος, πλατύς: πλάτος, ταχύς: τάχος **κ.ά.**
-σύνη (οσύνη) (-ωσύνη)	**από επίθ. δευτερόκλιτα και από επίθ. τριτόκλιτα σε** -ων: δίκαιος: δικαιοσύνη· ἱερός: ἱερωσύνη, ἀγαθός: ἀγαθωσύνη (μτγν.), ἅγιος: ἁγιωσύνη (μτγν.)· σώφρων: σωφροσύνη, ἄφρων: ἀφροσύνη **κ.ά. Έτσι και από το ουσ.** κέρδος: κερδοσύνη. **Ο φθόγγος ο πριν από το** -σύνη **εκτείνεται σε ω, αν η προηγούμενη συλλαβή είναι βραχύχρονη (πβ. § 194).**

22-0012_232-292_18b.indd 57 31/10/2017 12:32

-της (-υ-της) (γεν. -τητος) από επίθ. τριτόκλιτα σε -ύς, -εῖα, -ύ:
βαρύς: βαρύτης, βραδύς: βραδύτης (γεν. -ύτητος) ή βραδυτὴς (γεν. -υτῆτος), γλυκύς: γλυκύτης, δριμύς: δριμύτης, ἡδύς: ἡδύτης, ταχύς: ταχύτης (γεν. -ύτητος) ή ταχυτὴς (γεν. -υτῆτος) κ.ά.

(-ό-της) από δευτερόκλ. επίθ. σε -ος: ἀρχαῖος: ἀρχαιότης, ἴσος: ἰσότης, κακός: κακότης· έτσι και από τις αόριστες αντωνυμίες ποιὸς (= κάποιας λογής): ποιότης, ποσὸς (= κάμποσος): ποσότης.

-ὰς (γεν. -άδος) από αριθμ. επίθετα: μόνος: μονάς, εἷς (γεν. ἑν-ός): ἑνάς, δύο: δυάς, εἴκοσιν: εἰκὰς κτλ. (βλ. § 210).

γ) Ουσιαστικά παράγωγα από άλλα ουσιαστικά

383. Τα ουσιαστικά που παράγονται από άλλα ουσιαστικά είναι: **υποκοριστικά, μεγεθυντικά, τοπικά, περιεκτικά, πατρωνυμικά, γονεωνυμικά, εθνικά** και **παρώνυμα.**

1. Υποκοριστικά

384. Υποκοριστικά λέγονται τα παράγωγα ουσιαστικά που παριστάνουν μικρό αυτό που σημαίνει το πρωτότυπο, είτε επειδή είναι αληθινά μικρό είτε επειδή λέγεται χαϊδευτικά ή για χλευασμό ή για καταφρόνηση

22-0012_232-292_18b.indd 58 31/10/2017 12:32

(πβ. τα νεοελλ. παιδί - παιδάκι· πατέρας - πατερούλης· άνθρωπος - ανθρωπάκος κτλ.).

Οι πιο συνηθισμένες υποκοριστικές καταλήξεις είναι οι ακόλουθες:

-άριον ἄνθρωπος: ἀνθρωπ-άριον· ἵππος: ἱππ-άριον· κύων (κυν-ός): κυν-άριον· παῖς (παιδ-ός): παιδ-άριον **κ.ά.**

-ιον ἄβαξ (ἄβακ-ος): ἀβάκ-ιον· γέφυρα: γεφύρ-ιον· θυγάτηρ (θυγατρ-ός): θυγάτρ-ιον· πίναξ (πίνακ-ος): πινάκ-ιον· ῥύαξ (ρύακ-ος): ρυάκ-ιον· σῶμα (σώματ-ος): σωμάτ-ιον·
αλλά μερικά τρισύλλαβα που έχουν (φύσει ή θέσει) μακρόχρονη τη συλλαβή πριν από το -ιον παροξύνονται: χῶρ-ος: χωρ-ίον, ῥάβδος: ῥαβδ-ίον, σάρξ (σαρκ-ός): σαρκ-ίον, τέκν-ον: τεκν-ίον· **(από αναλογία προς αυτά και το νεοελλ.** τοπίο(ν), **που δεν το αισθανόμαστε πια ως υποκοριστικό).**

Κάποτε σε ονόματα γυναικών προσθέτεται η υποκοριστική κατάλ. -ιον με θηλυκό άρθρο· Γλυκερία: ἡ Γλυκέρ-ιον· Λεοντία: ἡ Λεόντ-ιον **κ.ά.**

-ίδιον ξίφος: ξιφ-ίδιον· οἰκία: οἰκ-ίδιον· τεῖχος: τειχ-ίδιον· βοῦς (βο-ός): (βο-ίδιον) βοΐδιον· γῆ: (γη-ίδιον) γῄδιον· γραῦς (γρα-ός): (γρα-ίδιον) γρᾴδιον· λαγω(ός): (λαγω-ίδιον) λαγῴδιον **κ.ά.**

22-0012_232-292_18b.indd 59 31/10/2017 12:32

-ὶς (γεν. -ίδος) θύρα: θυρ-ίς· λαβή: λαβ-ίς· πίναξ (πίνακ-ος): πινακ-ίς· πύλη: πυλ-ὶς κ.ά.

(γεν. -ῖδος) κρήνη: κρην-ίς· νῆσος: νησ-ίς· ψῆφος: ψηφ-ὶς (= πετραδάκι) κ.ά.

-ίσκος νεανίας: νεαν-ίσκος· οἶκος: οἰκ-ίσκος· πύργος: πυργ-ίσκος· χι-τών (χιτῶν-ος): χιτων-ίσκος κ.ά.

-ίσκη κόρη: κορ-ίσκη· ἡ παῖς (τῆς παιδ-ός): παιδ-ίσκη κ.ά.

-ύδριον λόγος: λογ-ύδριον· νέφος: νεφ-ύδριον· νῆσος: νησ-ύδριον κ.ά.

-ύλλιον δάσος: δασ-ύλλιον· δένδρον: δενδρ-ύλλιον· εἶδος (= ποίημα): εἰδύλλιον κ.ά.

2. Μεγεθυντικά

385. Μεγεθυντικά λέγονται τα παράγωγα ουσιαστικά που δηλώνουν εκείνον που έχει σε υ π ε ρ β ο λ ι κ ό μ έ γ ε θ ο ς αυτό που σημαίνει το πρωτότυπο. Τα μεγεθυντικά έχουν κυρίως σημασία περιγελαστική (πβ. τα νεοελλ. κεφάλας, κοιλαράς κτλ.).

Οι πιο συνηθισμένες **μεγεθυντικές καταλήξεις** είναι οι ακόλουθες:

-ων (γεν. -ωνος) γαστὴρ (γαστρ-ός): γάστρ-ων (= κοιλαράς)· ἡ γνάθος (= σιαγόνι): γνάθ-ων (= αυτός που έχει μεγάλο σαγόνι ή φουσκωμένα μάγουλα)· χεῖλος: χείλ-ων (= χειλαράς) κ.ά.

22-0012_232-292_18b.indd 60 31/10/2017 12:32

-ίας μέτωπο: μετωπ-ίας (= αυτός που έχει μεγάλο μέτωπο)·

3. Τοπικά

386. Τοπικά λέγονται τα παράγωγα ουσιαστικά που σημαίνουν τον τόπο όπου μένει ή δρα το πρόσωπο που δηλώνει το πρωτότυπο ή τον τόπο όπου γίνεται η ενέργεια.

Οι πιο συνηθισμένες παραγωγικές καταλήξεις των τοπικών είναι οι ακόλουθες:

-ιον (προπαροξύτονα) στρατηγός: στρατήγ-ιον (= ο τόπος όπου μένει ο στρατηγός· σήμερα: στρατηγεῖο)· ἔμπορος: ἐμπόρ-ιον (= εμπορικός λιμένας)· γυμνασία (= γύμναση): γυμνάσ-ιον (= ο τόπος όπου γινόταν η γύμναση, γυμναστήριο)· ἱπποφορβὸς (= ιπποτρόφος): ἱπποφόρβ-ιον (= ιπποτροφείο) κ.ά.

-(ε)ῖον γραφεύς: γραφεῖον (από το γραφέ-ιον)· κουρεύς: κουρεῖον (από το κουρέ-ιον)· χαλκεύς: χαλκεῖον (από το χαλκέ-ιον)· και με

-εῖον παραγωγ. κατάλ. -εῖον: ἀρχαί: ἀρχεῖον (= ο τόπος όπου συγκεντρώνονταν οι αρχές)· διδάσκαλος: διδασκαλ-εῖον· ἰατρός: ἰατρ-εῖον· κάπηλος: καπηλ-εῖον κ.ά.

22-0012_232-292_18b.indd 61 31/10/2017 12:32

4. Περιεκτικά

387. Περιεκτικά λέγονται τα παράγωγα ουσιαστικά που σημαίνουν το μέρος που περιέχει πολλά από εκείνα που φανερώνει η πρωτότυπη λέξη ή πολλά όμοια που βρίσκονται στο ίδιο μέρος. Οι πιο συνηθισμένες καταλήξεις των περιεκτικών είναι οι ακόλουθες:

-ὼν (γεν. -ῶνος) ἄνθος: ἀνθ-ών· ἐλαία: ἐλαι-ών· κρίνον: κριν-ών· ὄρνις (ὄρνιθ-ος): ὀρνιθ-ών· ῥόδον: ῥοδ-ών· πεύκη: πευκ-ών· πλάτανος: πλαταν-ὼν κ.ά. · έτσι και: ἀνὴρ (ἀνδρ-ός): ἀνδρ-ών· γυνή (γυναικ-ός): γυναικ-ών· ξένος: ξεν-ών· παρθένος: παρθενὼν κ.ά.

-εὼν (γεν. -εῶνος) περιστερά: περιστερ-εών· πρόμαχος: προμαχ-εὼν (μεταγεν. προμαχών)· ῥόδον: ῥοδ-εὼν (αλλά και ῥοδ-ών) κ.ά.

-ιὰ μύρμηξ (μύρμηκ-ος): μυρμηκ-ιά· νεοττός: νεοττ-ιὰ (= φωλιά μικρών πουλιών)· σφὴξ (σφηκ-ός): σφηκ-ιὰ (= φωλιά σφηκών) κ.ά.· έτσι και στρατός: στρατ-ιά.

5. Πατρωνυμικά

388. Πατρωνυμικά λέγονται τα ουσιαστικά που παράγονται από κύριο όνομα πατέρα ή μητέρας ή άλλου προγόνου και σημαίνουν το γιο, τη θυγατέρα ή γενικά τον απόγονο. Τα πατρωνυμικά έχουν συνήθως τις εξής καταλήξεις:

22-0012_232-292_18b.indd 62 31/10/2017 12:32

-δης Αἰνείας: Αἰνειά-δης (θηλ. Αἰνειὰς -άδος)· Βορέας: Βορεά-δης (θηλ. Βορε-άς)· Βούτης (θ. Βουτα-): Βουτά-δης κ.ά.

-άδης **(από αναλογία προς τα παραπάνω που λήγουν σε -ά-δης σχηματίστηκαν πατρωνυμικά με την παραγωγ. κατάλ. -άδης):** Ἀσκληπιός: Ἀσκληπι-άδης, Θέστιος: Θεστι-άδης (θηλ. Θεστιάς) κ.ά.

-ιάδης **(από αναλογία επίσης προς τα παραπάνω που λήγουν σε -ι-άδης σχηματίστηκαν πατρωνυμικά με την παραγωγ. κατάλ. -ιάδης):** Λαέρτης: Λαερτ-ιάδης· Τελαμών: Τελαμων-ιάδης (θηλ. Τελαμωνιάς)· Φέρης (γεν. Φέρητ-ος): Φερητ-ιάδης (θηλ. Φερητιάς) κ.ά.

-ίδης Δαναός: Δανα-ΐδης (θηλ. Δαναΐς)· Κρόνος: Κρον-ίδης[1]· Πέλοψ (Πέλοπ-ος): Πελοπ-ίδης[1]· Πρίαμος: Πριαμ-ίδης (θηλ. Πριαμίς)· Τάνταλος: Ταντα-ίδης (θηλ. Ταντα-λίς) κ.ά.

(-είδης) Ἀτρεύς: Ἀτρείδης (από το Ἀτρε-ίδης)· Ἡρακλῆς (Ἡρακλέους): Ἡρακλείδης[1] (από το Ἡρακλε-ίδης)· Πηλεύς: Πηλείδης[1] (από το Πηλε-ίδης) κ.ά.

---

1. Δεν έχει θηλυκό.

22-0012_232-292_18b.indd 63 31/10/2017 12:32

(-οίδης) Λητὼ (γεν. Λητό-ος = -οῦς): Λητοίδης (από το Λητο-ίδης, θηλ. Λητωίς)·

-ίων (ποιητ. κατάλ.) Κρόνος: Κρον-ίων (ο γιος του Κρόνου, ο Δίας)· Ἀτρεύς: Ἀτρείων (από το Ἀτρε-ίων) (= ο γιος του Ατρέα, ο Αγαμέμνονας)· Πηλεύς: Πηλείων (από το Πηλε-ίων) (= ο γιος του Πηλέα, ο Αχιλλέας) κ.ά.

6. Γονεωνυμικά

389. Γονεωνυμικά λέγονται τα παράγωγα ουσιαστικά που σημαίνουν νεογνό ζώου ή μικρό κατά την ηλικία ζώο κάποιου είδους. Αυτά έχουν παραγωγική κατάληξη -ιδεύς:

ἀετός: ἀετ-ιδεύς· λαγώς: λαγ-ιδεύς· λέων (λέοντ-ος): λεοντ-ιδεύς· λύκος: λυκ-ιδεὺς κ.ά.

7. Εθνικά

390. Εθνικά λέγονται τα ουσιαστικά που παράγονται από κύρια ονόματα χωρών, πόλεων και γενικά τόπων και σημαίνουν εκείνον που κατάγεται από κάποιον τόπο ή που ανήκει σ' αυτόν. Αυτά παίρνουν συνήθως τις ακόλουθες παραγωγικές καταλήξεις:

22-0012_232-292_18b.indd 64 31/10/2017 12:32

-ιος (συνήθως θηλ. -ία): Ζάκυνθος: Ζακύνθ-ιος (θηλ. Ζακυνθ-ία)· Κόρινθος: Κορίνθ-ιος· Κλαζομεναί: Κλαζομέν-ιος· Ῥόδος: Ῥόδ-ιος· Σαλαμὶς (-ῖνος): Σαλαμίν-ιος· Δῆλος: Δήλ-ιος (θηλ. Δηλ-ιάς)· Πάρος: Πάρ-ιος· Μίλητος: Μιλήσ-ιος (από το Μιλήτ-ιος, βλ. § 70, 4)· Συρία: Σύρ-ιος (θηλ Συρ-ία) και Σῦρος (θηλ Σύρα)· Σῦρος (το νησί): Σύρ-ιος (θηλ. -ία)· Χῖος (από το Χί-ιος)· Κίος: Κῖος (από το Κί-ιος) κ.ά.

Τα εθνικά που παράγονται από ονόματα σε -οῦς, γεν. -οῦντος λήγουν σε -ούντιος ή -ούσιος (ή -άσιος, αν εμπρός από το -ους υπάρχει φωνήεν ή ρ): Ὀποῦς (γεν. Ὀποῦντος: Ὀπούντ-ιος· Σελινοῦς: Σελινούντ-ιος· Ἀμαθοῦς: Ἀμαθούσ-ιος· Δαφνοῦς: Δαφνούσ-ιος· αλλά Φλιοῦς: Φλι-άσιος· Ἀναργυροῦς: Ἀναργυρ-άσιος κ.ά.

(-αῖος) Ἀθῆναι: Ἀθηναῖος (από το Ἀθηνά-ιος), θηλ. Ἀθηναί-α ή Ἀτθίς· Κέρκυρα: Κερκυραῖος (από το Κερκυρά-ιος)· Λάρισα: Λαρισαῖος (από το Λαρισά-ιος) κ.ά.

(-εῖος) Ἄργος (θ. Ἀργεσ-): Ἀργεῖος (από το Ἀργέσ-ιος, Ἀργέ-ιος), θηλ. Ἀργεία· Κέως (το νησί Κέα): Κεῖος (από το Κέ-ιος), θηλ. Κεία κ.ά.

(-ῷος) Κῶς: Κῷος (από το Κώ-ιος)· έτσι και Γέλα (πόλη της Σικελίας): Γελ-ῷος (πιθανώς από αναλογία) κ.ά.

22-0012_232-292_18b.indd 65 31/10/2017 12:32

-εὺς (θηλ. -ὶς -ίδος) Μέγαρα: Μεγαρ-εύς, θηλ. Μεγαρ-ίς· Ἐρέτρια: Ἐρετρι-εύς, θηλ. Ἐρετριάς· Μαντίνεια: Μαντιν-εύς, θηλ. Μαντινίς· Πλάταια: Πλαταιεύς, θηλ. Πλαταιίς· Φώκαια: Φωκα(ι)-εύς, θηλ. Φωκα(ι)-ὶς κ.ά.

-νὸς (θηλ. -νή) Ἀσία: Ἀσια-νός, θηλ. Ἀσια-νὴ κ.ά.

-ανὸς Πάριον (πόλη της Μυσίας, αποικία των Παριανών): Παρι-ανός· Σάρδεις (Ίων. Σάρδι-ες): Σαρδι-ανός κ.ά.

-ηνὸς Ἄβυδος: Ἀβυδ-ηνός· Κύζικος: Κυζικ-ηνός· Πέργαμος: Περγαμ-ηνὸς κ.ά.

-ῖνος Ἀκράγας (γεν. Ἀκράγαντ-ος): Ἀκραγαντ-ῖνος, θηλ. Ἀκραγαντ-ίνη· Ἀμοργ-ῖνος, θηλ. Ἀμοργ-ίνη κ.ά.

-της (θηλ. -τις, γεν. -τιδος) Τεγέα: Τεγεά-της, θηλ. Τεγεᾶ-τις -άτιδος κ.ά.

-άτης Γύθειον: Γυθε-άτης, θηλ. Γυθε-ᾶτις -άτιδος κ.ά.

-ιάτης Κρότων: Κροτων-ιάτης· Σπάρτη: Σπαρτ-ιάτης, θηλ. Σπαρτ-ιᾶτις -ιάτιδος κ.ά.

-ήτης Αἴγινα: Αἰγιν-ήτης, θηλ. Αἰγιν-ῆτις -ήτιδος· Ἴος: Ἰ-ήτης, θηλ. Ἰ-ῆτις κ.ά.

-ίτης Ἄβδηρα: Ἀβδηρ-ίτης, θηλ. -ῖτις· Στάγιρα: Σταγιρ-ίτης, θηλ. -ῖτις κ.ά.

22-0012_232-292_18b.indd 66 31/10/2017 12:32

-ώτης Λαύρειον: Λαυρε-ώτης, θηλ. -ῶτις, -ώτιδος· Ἰταλία: Ἰταλι-ώτης· Σικελία: Σικελι-ώτης· **έτσι και:** ἤπειρος: ἠπειρ-ώτης, νῆσος: νησ-ιώτης **(πβ. § 391) κ.ά.**

-ήσιος Ἰθάκη: Ἰθακ-ήσιος, θηλ. Ἰθακησία· Φίλιπποι: Φιλιππ-ήσιος **κ.ά.**

8. Παρώνυμα

391. Παρώνυμα λέγονται τα παράγωγα ουσιαστικά που σημαίνουν πρόσωπο σχετικό μ' εκείνο που δηλώνει η πρωτότυπη λέξη ή πρόσωπο που ανήκει σ' αυτό. Τα παρώνυμα έχουν συνήθως τις ακόλουθες παραγωγικές καταλήξεις:

-εὺς ἵππος: ἱππ-εύς· ἱερὸν (=ναός): ἱερ-εὺς (θηλ. ἱέρεια)· ἄνθραξ (ἄνθρακ-ος): ἀνθρακ-εύς· γράμμα (γράμματ-ος): γραμματ-εύς· κέραμος: κεραμεὺς **κ.ά.**

-της (θηλ. -τις -τιδος) δῆμος: δημό-της (θηλ. δημότις)· κώμη: κωμή-της (= αυτός που κατοικεί σε κωμόπολη· θηλ. κωμῆ-τις)· ναῦς: ναύ-της· πόλις: πολί-της (θηλ. πολῖ-τις)· πρέσβυς: πρεσβύ-της (θηλ. πρεσβῦ-τις)· τόξον: τοξό-της **κ.ά.**

-έτης οἶκος: οἰκ-έτης (θηλ. οἰκ-έτις)· φυλή: φυλ-έτης (= αυτός που ανήκει στην ίδια φυλή· θηλ. φυλέτις) **κ.ά.**

22-0012_232-292_18b.indd 67 31/10/2017 12:32

-ίτης ὅπλον: ὁπλ-ίτης· τέχνη: τεχν-ίτης κ.ά.

-ώτης δεσμός: δεσμ-ώτης (θηλ. δεσμ-ῶτις)· ἤπειρος: ἠπειρ-ώτης (θηλ. ἠπειρ-ῶτις)· θίασος: θιασ-ώτης (θηλ. θιασ-ῶτις)· στρατιά: στρατι-ώτης κ.ά.

-ιώτης νῆσος: νησ-ιώτης κ.ά.· πβ. § 390.

Β΄. Παράγωγα επίθετα

392. Τα **παράγωγα επίθετα** σχηματίζονται α) από ρ ή μ α τ α: θαυμάζω: θαυμαστός, β) από ο ν ό μ α τ α (από ουσιαστικά ή σπανιότερα από επίθετα): θάλασσα: θαλάσσιος, θῆλυς: θηλυκὸς και γ) από ε π ι ρ ρ ή μ α τ α: χθές: χθεσινός.

α) Επίθετα παράγωγα από ρήματα

1. Κυρίως ρηματικά επίθετα

393. Τα επίθετα που παράγονται από ρήματα με τις παραγωγικές καταλήξεις **-τος** και **-τέος** λέγονται κυρίως **ρηματικά επίθετα** και είναι δευτερόκλιτα τρικατάληκτα, εκτός από τα σύνθετα σε **-τος** που κανονικά είναι δικατάληκτα (προπαροξύτονα): λυ-τός, λυ-τή, λυ-τόν· λυ-τέος, λυ-τέα, λυ-τέον· αλλά ὁ, ἡ ἄλυτος, τὸ ἄλυτον (βλ. § 432, 4).

22-0012_232-292_18b.indd 68 31/10/2017 12:32

Ι. Ρηματικά επίθετα σε -τος

394. Τα ρηματικά επίθετα σε -τος σημαίνουν: α) ό,τι και η μετοχή του παθητ. παρακειμένου, β) εκείνον που μπορεί να πάθει ή γ) εκείνον που αξίζει να πάθει αυτό που δηλώνει το ρήμα· δ) κάποτε σημαίνουν ό,τι και η μετοχή του ενεστώτα ή αορίστου (μ' ενεργητ. ή παθητ. σημασία):

α) λύ-ω: λυ-τὸς (λελυμένος), γράφ-ω: γραπ-τός, γλύφ-ω: γλυπ-τός, στρέφ-ω: στρεπ-τὸς (έστραμμένος), πλέκ-ω: πλεκ-τός, ζεύγ-νυμι: ζευκ-τός, μείγ-νυμι: μεικ-τός, πήγ-νυμι: πηκ-τός, πλάττω (θ. πλαθ-): πλασ-τός, γιγνώ-σκω (θ. γνωσ-): γνωσ-τός, καλέω -ῶ (θ. κλη-): κλη-τὸς (κεκλημένος = καλεσμένος) κ.ά.

β) ἁλίσκομαι (θ. ἁλω-): ἁλω-τὸς (= αυτός που μπορεί να κυριευτεί), βαίνω (θ. βα-): βα-τός, ἰάομαι -ῶμαι: ἰα-τός, ὁράω -ῶ: ὁρα-τός, τι-τρώσκ-ω: τρω-τός, ἅπτομαι (θ. ἁφ-): ἁπτὸς (= που μπορεί κανείς να τον αγγίξει), εἶμι (= θα έρθω· θ. ἰ-): ἰ-τὸς (= που μπορεί κανείς να τον διαβεί: πβ. προσ-ιτός, ἀ-πρόσ-ιτος, ἀμαξ-ιτὸς κτλ.) κ.ά.

γ) ἀγαπάω -ῶ: ἀγαπη-τὸς (= που αξίζει να τον αγαπούν, επιθυμητός), ἐπαινέω -ῶ: ἐπαινε-τός, σέβ-ομαι: (σεβ-τός) σεπ-τός, θαυμάζω: θαυμασ-τός, πείθ-ομαι (θ. πειθ-, πιθ-): (πιθ-τός) πισ-τὸς (= αξιόπιστος, γνήσιος) κ.ά.

δ) μέν-ω: μεν-ε-τὸς (ὁ μένων = αυτός που παραμένει ή περιμένει), θνῄσκω (θ. θνη-): θνη-τὸς (ὁ θνήσκων), ῥέω (θ. ρυ-): ῥυτὸς (ὁ ῥέων), πράττω (θ. πραγ-): ἄ-πρακ-τος (= αυτός που δεν έπραξε), στρατεύ-ομαι: ἀ-στράτευτος (= που δεν στρατεύτηκε) κ.ά.

22-0012_232-292_18b.indd 69 31/10/2017 12:32

ΙΙ. Ρηματικά επίθετα σε -τέος

395. Τα ρηματικά επίθετα σε -τέος σημαίνουν εκείνον που πρέπει να πάθει ό,τι φανερώνει το ρήμα από το οποίο παράγονται:
λύ-ω: λυ-τέος (= που πρέπει να λυθεί)· γράφ-ω: γραπ-τέος (= που πρέπει να γραφεί)· ἐπαινέω -ῶ: ἐπαινε-τέος (= που πρέπει να επαινεθεί)· έτσι και διδάσκω (θ. δι-δαχ-): διδακ-τέος· λέγ-ω: λεκ-τέος· τιμά-ω -ῶ: τιμη-τέος κ.ά. (Πβ. τα προακτέος, μετεξεταστέος της νέας ελληνικής).

2. Άλλα επίθετα παράγωγα από ρήματα

396. Άλλα επίθετα παράγωγα από ρήματα, εκτός από τα κυρίως ρηματικά επίθετα σε -τος και -τέος, είναι:

1) Μερικά που σημαίνουν ό,τι η μετοχή του ενεστώτα ή του παρακειμένου του ρήματος από το οποίο παράγονται· αυτά έχουν τις ακόλουθες παραγωγικές καταλήξεις:

-ὰς (γεν. -άδος), τριτόκλιτα μονοκατάληκτα: φεύγω (θ. φυγ-): φυγ-ὰς (ὁ φεύγων)· μείγ-νυμαι (θ. μειγ-, μιγ-): μιγ-ὰς (ὁ μεμειγμένος)· νέμομαι: νομὰς (νεμόμενος = αυτός που γυρίζει από τόπο σε τόπο να βρει βοσκή) κ.ά.

22-0012_232-292_18b.indd 70 31/10/2017 12:32

-ὴς (γεν. -οῦς), τριτόκλιτα δικατάληκτα (τα περισσότερα σύνθετα ή παρασύνθετα): ψεύδομαι: ψευδ-ὴς (ὁ ψευδόμενος, ὁ μὴ ὢν ἀληθής)· τυγχάνω (θ. τυχ-): ἀτυχής, εὐτυχής, ἐπιτυχὴς κτλ. (ὁ ἀτυχῶν, εὐτυχῶν, ἐπιτυγχάνων κτλ.)· φαίνομαι: ἀφανὴς (ὁ μὴ φαινόμενος)· έτσι και ἐμφαίνω: ἐμφανής, ἐπιφαίνω: ἐπιφανὴς κτλ.

-ὸς δευτερόκλιτα τρικατάληκτα: κύπτω (θ. κυφ-): κυφ-ὸς (ὁ κύπτων = καμπούρης)· λείπ-ω: λοιπὸς (ὁ ὑπολειπόμενος) κ.ά.

-νὸς σέβ-ομαι: (σεβ-νὸς) σεμ-νὸς (= αυτός που προκαλεί σεβασμό, σεβαστός)· στίλβ-ω: (στιλβ-νὸς) στιλπ-νὸς (ὁ στίλβων)· στυγέ-ω -ῶ (= μισώ): στυγ-νὸς (= μισητός)· τέρπ-ω: τερπ-νὸς (ὁ τέρπων) κ.ά.

-ανὸς στέγ-ω: στεγ-ανὸς (ὁ στέγων = αυτός που σκεπάζει)· πείθ-ω (θ. πειθ-, πιθ-): πιθ-ανὸς (ὁ πείθων = πειστικός) ἱκ-νέ-ομαι -οῦμαι (ἀφικνοῦμαι = φτάνω): ἱκ-ανὸς (= αυτός που μπορεί να φτάσει [σ' ένα σκοπό]) κ.ά.

-ρὸς λάμπ-ω: λαμπ-ρὸς (ὁ λάμπων)· μιαίνω (θ. μιαν-): (μιαν-ρὸς) μια-ρός· χαλά-ω -ῶ (= χαλαρώνω): χαλα-ρὸς κ.ά.

-ερὸς θάλλω: θαλ-ερὸς (ὁ θάλλων)· φαίνομαι (θ. φαν-): φαν-ερὸς (ὁ φαινόμενος)· στυγέ-ω -ῶ: στυγ-ερὸς (= μισητός, βδελυρός).

22-0012_232-292_18b.indd 71 31/10/2017 12:32

2) Όσα σημαίνουν εκείνον που έχει ικανότητα, κλίση ή επιτηδειότητα σ' αυτό που δηλώνει το ρήμα· αυτά έχουν τις ακόλουθες παραγωγικές καταλήξεις:

-ἴκὸς **δευτερόκλιτα τρικατάληκτα: ἄρχ-ω: ἀρχ-ικὸς (= ικανός να άρχει) κ.ά.**

-τἴκὸς **ἀμύν-ομαι: ἀμυν-τικὸς (= επιτήδειος να αμύνεται)· ἁρπάζω (θ. ἁρπαγ-): ἁρπακ-τικὸς (= που έχει τάση να αρπάζει)· δηλό-ω -ῶ: δηλω-τικὸς (= που έχει την ικανότητα να δηλώνει, να φανερώνει)· ἐρίζω (θ. ἐριδ-): ἐρισ-τικὸς (= που έχει κλίση στο να φιλονικεί) κ.ά.**

-ἴμος **δευτερόκλιτα δικατάληκτα: μάχ-ομαι: μάχ-ἴμος (= ικανός να μάχεται)· φρονέ-ω -ῶ: φρόν-ιμος (= ικανός να φρονεί, συνετός)· ὠφελέ-ω -ῶ: ὠφέλ-ιμος κ.ά.**

-μων **(γεν. -μονος), τριτόκλιτα δικατάληκτα: αἰδέομαι -οῦμαι: αἰδή-μων (= που ντρέπεται, ντροπαλός)· ἐλεέ-ω -ῶ: ἐλεή-μων (= που ελεεί)· μιμνή-σκομαι (θ. μνη-): μνή-μων (= που έχει την ικανότητα να θυμάται)· οἰκτίρω: οἰκτίρ-μων (= που οικτίρει, σπλαχνίζεται, σπλαχνικός) κτλ.**

-τήριος **δευτερόκλιτα δικατάληκτα ή τρικατάληκτα: δρά-ω -ῶ (θ. δρασ-): δρασ-τήριος, -ος, -ον (= ικανός να δρα, ενεργητικός, αποτελεσματικός)· λύω: λυ-τήριος, -ος, -ον και -ία, -ον**

22-0012_232-292_18b.indd 72 31/10/2017 12:32

(= ικανός να λύνει, ν' ανακουφίζει)· σῴζω (θ. σω-): σω-τήριος, -ος, -ον (= ικανός να σώζει) κ.ά.

β) Επίθετα παράγωγα από ονόματα

397. Επίθετα που παράγονται από ονόματα (ουσιαστικά ή κάποτε και από επίθετα) είναι:

1) Όσα σημαίνουν α υ τ ό ν π ο υ α ν ή κ ε ι σ' εκείνο που δηλώνει η πρωτότυπη λέξη ή α υ τ ό ν π ο υ έ χ ε ι σ χ έ σ η με αυτό· τα επίθετα αυτά έχουν τις ακόλουθες παραγωγικές καταλήξεις:

Ι. Κατάληξη -ιος, που (ανάλογα με τους προηγούμενους φθόγγους και τις φθογγικές παθήσεις που γίνονται) παρουσιάζεται και σαν **-αιος, - ειος, -οιος, -ῷος.** Π.χ.

α) -ιος θάλασσα: θαλάσσ-ιος· οὐρανός: οὐράν-ιος· πατὴρ (γεν. πατρός): πάτρ-ιος· τιμή: τίμ-ιος· ἐνιαυτός: (ἐνιαύτ-ιος) ἐνιαύσ-ιος (βλ. § 70, 4)· πλοῦτος: (πλούτ-ιος) πλούσ-ιος· ἑκὼν (γεν. ἑκόντ-ος): (ἑκόντ-ιος) ἑκούσ-ιος (βλ. § 70, 4) κ.ά.

β) -αιος ἀγορά: (ἀγορά-ιος) ἀγοραῖος· ἀνάγκη (θ. ἀναγκα-): (ἀναγκά-ιος) ἀναγκαῖος· δίκη (θ. δικα-): (δίκα-ιος) δίκαιος· έτσι και: ἀγέλη: ἀγελαῖος· ἕδρα: ἑδραῖος· κρήνη: κρηναῖος· σπουδή: σπουδαῖος· ὥρα: ὡραῖος (= που γίνεται την ώρα που πρέπει, ώριμος) κ.ά.

22-0012_232-292_18b.indd 73 31/10/2017 12:32

Από αναλογία προς αυτά και: κῆπος: κηπαῖος· χέρσος: χερσαῖος **κ.ά.**

γ) -ειος βασιλεύς: (βασίλε-ιος) βασίλειος **(= που ανήκει στο βασιλέα, βασιλικός)**· τέλος (θ. τελεσ-): (τέλεσ-ιος, τέλε-ιος) τέλειος· θεός: (θέ-ιος) θεῖος· ἄστυ (ἄστε-ως): (ἀστέ-ιος) ἀστεῖος **κ.ά.**

Από αναλογία προς αυτά και: δοῦλος: δούλ-ειος· οἶκος: οἰκ-εῖος· ἀνὴρ (ἀνδρ-ός): ἀνδρ-εῖος· **επίσης σε -ειος κανονικά λήγουν τα επίθετα που παράγονται από ονόματα προσώπων ή ζώων:** Εὐκλείδης: Εὐκλείδ-ειος· Κίμων: Κιμών-ειος· Πυθαγόρας: Πυθαγόρ-ειος· αἴξ (αἰγ-ός): αἴγ-ειος· βοῦς (βο-ός): βόειος· ἵππος: ἵππ-ειος· κύκνος: κύκν-ειος **κ.ά.**

δ) -οιος γέλως (θ. γελοσ-): (γελόσ-ιος, γελό-ιος) γελοῖος· ἄλλος: (ἀλλό-ιος) ἀλλοῖος· ὁμὸς (= κοινός): (ὁμό-ιος) ὁμοῖος **και** ὅμοιος· **ανάλογα και** πᾶς (παντ-ός): παντ-οῖος **κ.ά.**

ε) -ῷος ἥρω-ς: (ἡρώ-ιος) ἡρῷος **(= αυτός που ανήκει στον ήρωα)**· ἠὼς **(= πρωί)**: (ἠώ-ιος) ἠῷος **(= πρωινός) και** αττ. ἡ ἕως: ἑῷος· **ανάλογα και:** πατὴρ (πατρ-ός): πατρῷος· μήτηρ (μητρ-ός): μητρῷος· πάππος: παππ-ῷος **κ.ά.**

II. Κατάληξη -κός, που (από αναλογία προς άλλα παράγωγα ή με ορισμένες φθογγικές παθήσεις) παρουσιάζεται και σαν -ακός, -ϊκός, -ϋκός, -εικός:

22-0012_232-292_18b.indd 74 31/10/2017 12:32

α) -κὸς καρδία: καρδια-κός· οἰκία: οἰκια-κός· παροιμία: παροιμια-κός κ.ά.

-ακὸς **Από αναλογία προς αυτά και:** ἥλιος: ἡλιακός· συμπόσιον: συμποσι-ακός· Κορίνθιος: Κορινθι-ακός· Ῥόδιος: Ῥοδι-ακὸς **κ.ά.**

β) -κὸς ἱστορία: ἱστορι-κός· μανία: μανι-κός· μάντις: μαντι-κός· πανήγυρις: πανηγυρι-κός· φύσις: φυσι-κὸς **κ.ά.**

-ι-κὸς **Από αναλογία προς αυτά και:** πολίτης: πολιτ-ικός· εἰρήνη: εἰρην-ικός· βάρβαρος: βαρβαρ-ικός· δοῦλος: δουλ-ικός· πόλεμος: πολεμ-ικός· ἔθνος: ἐθν-ικός· ἦθος: ἠθ-ικός· ῥήτωρ (ῥήτορ-ος): ῥητορ-ικός· ἡγεμὼν (ἡγεμόν-ος): ἡγεμον-ικός· ἄστυ: ἀστ-ικός· Κερκυραῖος: Κερκυρα-ϊκός· Ἀχαιός: Ἀχα-ϊκός· τροχαῖος: τροχα-ϊκός· βασιλεύς: βασιλ-ικός· Εὐβοεύς: Εὐβο-ϊκὸς **κ.ά.**

γ) -κὸς θῆλυς: θηλυ-κός· Λίβυ-ς, **γεν.** Λίβυ-ος **(= αυτός που είναι από τη Λιβύη):** Λιβυκός· **από αναλογία και:** ὁ ἅλς **(= το αλάτι):** ἁλ-υκὸς **(= αρμυρός) κ.ά.**

-υκὸς

-κὸς Ἀκαδήμεια: Ἀκαδημει-κός· Δαρεῖος: δαρεικός· Δεκέλεια: Δεκελει-κός·

δ) -εικὸς κεραμεύς: (κεραμε-ικὸς) κεραμεικός· ὀρεὺς **(= μουλάρι):** (ὀρε-ικός) ὀρεικὸς (ὀρεικὸν ζεῦγος = **ένα ζευγάρι μουλάρια).**

22-0012_232-292_18b.indd 75 31/10/2017 12:32

2) Όσα σημαίνουν ύ λ η ή χ ρ ώ μ α· αυτά έχουν τις παραγωγικές καταλήξεις:

(-εος) -οῦς ἄργυρος: (ἀργύρ-εος) ἀργυροῦς· σίδηρος: (σιδήρ-εος) σιδηροῦς· χαλκός: (χάλκ-εος) χαλκοῦς· χρυσός: (χρύσ-εος) χρυσοῦς· κύανος (= ύλη με γαλάζιο χρώμα): (κυάν-εος) κυανοῦς· πορφύρα (= χρωστική ουσία βαθιά κόκκινη): (πορφύρ-εος) πορφυροῦς κ.ά. (βλ. § 162, α)·

-ινος κριθή: κρίθινος, -ίνη, -ινον· λίθος: λίθινος, -ίνη, -ινον και -ος, - ον· ξύλον: ξύλινος, -ίνη, -ινον και -ος, -ον· πῶρος (= είδος πέτρας, πωρόλιθος): πώρινος, -ίνη, -ινον κ.ά.

3) Όσα σημαίνουν τ ο ν κ α τ ά λ λ η λ ο για εκείνο που δηλώνει το πρωτότυπο· αυτά έχουν τις ακόλουθες παραγωγικές καταλήξεις:

-μος (παράγωγα κυρίως από ουσιαστικά σε -σις που παράγονται από ρήματα): ἄροσις (από το ἀρόω -ῶ = καλλιεργώ): ἀρόσιμος (= κατάλληλος για καλλιέργεια): καῦσις: καύσι-μος· οἴκησις: οἰκήσι-μος· χρῆσις: χρήσι-μος κ.ά.

-ιμος Από αναλογία προς τα παραπάνω σχηματίζονται παράγωγα με την κατάληξη -ιμος και από άλλα ουσιαστικά: ἐδωδή: ἐδώδ-ιμος (= φαγώσι-μος)· μάχη: μάχ-ιμος· νόμος: νόμ-ιμος· πένθος: πένθ-ιμος κ.ά.

22-0012_232-292_18b.indd 76 31/10/2017 12:32

4) Όσα σημαίνουν π λ η σ μ ο ν ή, δηλ. αφθονία από εκείνο που δηλώνει το πρωτότυπο όνομα· αυτά έχουν τις ακόλουθες παραγωγικές καταλήξεις:

-εις	(γεν. -εντος) θηλ. -εσσα, ουδ. -εν: αἴγλη: αἰγλή-εις, -εσσα, -εν (= γεμάτος αίγλη)· τόλμη: τολμή-εις (= τολμηρός)· ὕλη (= δάσος): ὑλή-εις (= δασωμένος)· χάρι-ς: χαρί-εις· ἄνεμος: ἀνεμό-εις και ἠνεμό-εις· ἄμπελος: ἀμπελό-εις κ.ά.
-όεις	Από αναλογία προς τα τελευταία σε -οεις σχηματίστηκαν παράγωγα και απευθείας με την παραγωγική κατάλ. -όεις: ἀστὴρ (ἀστέρ-ος): ἀστερ-όεις· ἰλὺς (= λάσπη): ἰλυ-όεις· ἰχθύς: ἰχθυ-όεις κ.ά.
{ -νὸς (-εινὸς)	ὄρος (θ. ὀρεσ-νός, ὀρεν-νός) ὀρεινός· σκότος (θ. σκοτεσ-): (σκοτεσ-νός, σκοτεν-νός) σκοτεινός· δέος (θ. δεεσ-): (δεεσ-νός, δεεν-ός) δεινός· ὑγιὴς (θ. ὑγιεσ-): (ὑγιεσ-νός, ὑγιεν-νός) ὑγιεινός· ἄλγος: (θ. ἀλγεσ-): (ἀλγεσ-νός, ἀλγεν-νός) ἀλγεινός· κλέος: (θ. κλεεσ-): (κλεεσ-νός, κλεεν-νός) κλεινὸς (πβ. § 68, 2).
-εινὸς	Από αναλογία προς τα παραπάνω σχηματίστηκαν παράγωγα απευθείας με την παραγωγική κατάλ. -εινός: πόθος: ποθ-εινός· φῶς: φωτ-εινὸς κ.ά.
-λὸς	παχύς: παχυ-λός· φειδώ: φειδω-λός· ἀπατη-λός· σιωπή: σιωπηλός.

22-0012_232-292_18b.indd 77 31/10/2017 12:32

-ηλὸς — **Από αναλογία προς τα τελευταία σε -η-λὸς σχηματίστηκαν παράγωγα απευθείας με την παραγωγική κατάληξη** -ηλός: ῥῖγος: ῥιγ-ηλός· σφρίγος: σφριγ-ηλός· ὕψος: ὑψ-ηλὸς **(έτσι και:** χαμαί: χαμ-ηλός**)**·

-λέος — δίψα: διψα-λέος· λύσσα: λυσσα-λέος· πεῖνα: πεινα-λέος· ψώρα: ψωρα-λέος **κ.ά.**

-αλέος — **Από αναλογία προς τα παραπάνω που λήγουν σε -α-λέος σχηματίστηκαν παράγωγα και απευθείας με την παραγωγ. κατάλ.** -αλέος: θάρρος: θαρρ-αλέος· κέρδος: κερδ-αλέος· ῥώμη: ῥωμ-αλέος· ὕπνος: ὑπν-αλέος· φρίξ, **γεν.** φρι-κὸς **(= φρικίαση, ανατριχίλα):** φρικ-αλέος **κ.ά.**

-ρὸς — αἶσχος: αἰσχ-ρός· ἔχθος **(= έχθρα):** ἐχθ-ρός· ἀνία: ἀνια-ρός·

-αρὸς — **έτσι και:** λίπος: λιπ-αρός· ῥύπος **(= ακαθαρσία):** ῥυπ-αρός· σθένος: σθεν-αρὸς **κ.ά.**

-ρὸς — λύπη: λυπη-ρός· ὀδύνη: ὀδυνη-ρός· σιωπή: σιωπη-ρός· τόλμη: τολμη-ρός· τύχη: τυχη-ρὸς **κ.ά.**

-ηρὸς — **Έτσι και:** αἷμα (αἵματ-ος): αἱματ-ηρός· ἄνθος: ἀνθ-ηρός· μόχθος: μοχθ-ηρός· νόσος: νοσ-ηρός· ὄκνος: ὀκν-ηρός· ὄχλος **(= ενόχληση):** ὀχλ-ηρὸς **κ.ά.**

22-0012_232-292_18b.indd 78 31/10/2017 12:32

-ρὸς ἰσχύς: ἰσχυ-ρός· **έτσι και:**

-υρὸς ἄλμη: ἁλμ-υρός·

-ρὸς, -ερὸς κράτος (**θ. κρατεσ-**): κρατε-ρός· **έτσι και:** δρόσος: δροσ-ερός· φθόνος: φθον-ερός· σκιά: σκι-ερός· φλόξ (φλογ-ός): φλογ-ερὸς **κ.ά.**

-ώδης **τριτόκλιτα δικατάληκτα:** ἀφρός: ὁ, ἡ ἀφρ-ώδης, τὸ ἀφρῶδες· αἷμα (αἵματ-ος): αἱματ-ώδης· ἄκανθα: ἀκανθ-ώδης· λύσσα: λυσσ-ώδης· μανία: μανι-ώδης **κ.ά.**

5) Όσα σημαίνουν χ ρ ό ν ο ή μ έ τ ρ ο· αυτά έχουν τις ακόλουθες παραγωγικές καταλήξεις:

-αῖος πρότερος: προτερ-αῖος· ὕστερος: ὑστερ-αῖος· δεύτερος: δευτερ-αῖος· τρίτος: τριτ-αῖος **κτλ. (πβ. § 206, γ)**· πῆχυ-ς: πηχυ-αῖος· στάδιον: στα-δι-αῖος.

-ιαῖος **Έτσι και:** πλέθρον: πλεθρ-ιαῖος· μήν: μην-ιαῖος **κ.ά.**

-ήσιος ἔτος: ἐτ-ήσιος· ἡμέρα: ἡμερ-ήσιος·

-ινὸς ἔαρ: ἐαρ-ινός· φθινόπωρον: φθινοπωρ-ινός· μεσημβρία: μεσημβρ-ινός· ἡμέρα: ἡμερ-ινός· ἑσπέρα: ἑσπερ-ινός· θέρος: θερ-ινός.

22-0012_232-292_18b.indd 79 31/10/2017 12:32

γ) Επίθετα παράγωγα από επιρρήματα

398. Επίθετα παράγωγα από επιρρήματα (ιδίως τοπικά ή χρονικά) έχουν τις ακόλουθες παραγωγικές καταλήξεις:

-ιος ὄπισθεν: ὀπίσθ-ιος· πρόσθεν: πρόσθ-ιος

-ιμος ὀψέ: ὄψ-ιος και ὄψ-ιμος· πρῲ και πρωί: πρώ-ιος και πρῷος και πρώ-ιμος·

-νὸς πέρυσι: περυσι-νός·

-ινὸς χθές: χθεσ-ινός·

-αῖος ῥάγδην (= βίαια, δυνατά): ῥαγδ-αῖος· χύδην (= χυτά, ανάκατα): χυδ-αῖος (= ανάμειχτος, κοινός, πρόστυχος)·

-ικὸς καθόλου (= γενικά): καθολ-ικός.

Γ΄. Παράγωγα ρήματα

399. Τα παράγωγα ρήματα σχηματίζονται α) από ο ν ό μ α τ α (ουσιαστικά ή επίθετα): βασιλεύ-ς: βασιλεύ-ω· ἥσυχος: ἡσυχ-άζω· β) από άλλα ρήματα: ἕρπ-ω: ἑρπ-ύζω· γ) από ε π ι ρ ρ ή μ α τ α ή ε π ι φ ω ν ή μ α τ α : ἐγγύς: ἐγγ-ίζω · οἴμοι: οἰμ-ώζω.

α) Ρήματα παράγωγα από ονόματα

400. Τα ρήματα που παράγονται από ονόματα (ουσιαστικά ή επίθετα) σημαίνουν συνήθως ότι το υποκείμενο είναι ή γίνεται ή έχει ή παρέχει ή κάνει ό,τι φανερώνει η πρωτότυπη λέξη.

22-0012_232-292_18b.indd 80 31/10/2017 12:32

1) Τα ρήματα αυτά είχαν αρχικά την παραγωγική κατάληξη -jω (δηλ. παραγωγικό πρόσφυμα j και κατάλ. -ω· βλ. § 379, 2 και 3):

α΄) βοὴ (θ. βοα-): (βοά-jω) βοά-ω -ῶ· τόλμη (θ. τολμα-): (τολμά-jω) τολμά-ω -ῶ· έτσι και: ἧττα: ἡττά-ομαι -ῶμαι· ἀνία: ἀνιά-ω -ῶ κ.ά. (βλ. § 64, 2)·

β΄) νόσος (θ. νοσε-): (νοσέ-jω) νοσέ-ω -ῶ· ὄκνος: ὀκνέ-ω -ῶ· πλοῦτος: πλουτέ-ω -ῶ· πόνος: πονέ-ω -ῶ· φίλος: φιλέ-ω -ῶ κ.ά.

γ΄) γυμνός: (γυμνό-jω) γυμνό-ω -ῶ· δῆλος: δηλό-ω -ῶ· δοῦλος: δουλό-ω -ῶ· δίκαιος: δικαιό-ω -ῶ· λύτρον: λυτρό-ω -ῶ κ.ά.

δ΄) βασιλεύς: (βασιλεύ-jω) βασιλεύ-ω· γραμματεύ-ς: γραμματεύ-ω· ἱππεύ-ς: ἱππεύ-ω· φονεύ-ς: φονεύ-ω κ.ά.

ε΄) παῖς (παιδ-ός): (παίδ-jω) παίζω· σκιὰς (σκιάδ-ος): σκιάζω· ψεκὰς (ψεκάδ-ος): ψεκάζω· έτσι και: ἅρπαξ (ἅρπαγ-ος): ἁρπάζω κ.ά. (βλ. § 67, 2)

ς΄) ἐλπὶς (ἐλπίδ-ος): (ἐλπίδ-jω) ἐλπίζω· ἔρις (ἔριδ-ος): ἐρίζω· έτσι και: μάστιξ (μάστιγ-ος): μαστίζω κ.ά. βλ. § 67, 2)

ζ΄) βάσκαν-ος: (βασκάν-jω) βασκαίνω· μέλας (μέλαν-ος): (μελάν-jω) μελαίνω κ.ά (βλ. § 66)

η΄) καθαρὸς (καθάρ-jω) καθαίρω· τέκμαρ (= τεκμήριο· γεν. τέκμαρ-ος): (τεκμάρ-jομαι) τεκμαίρομαι κ.ά. (βλ. § 66)

θ΄) μάρτυς (μάρτυρ-ος): (μαρτύρ-jομαι, μαρτύρρομαι) μαρτύρομαι κ.ά. (βλ. § 68, 4, β)

ι΄) ἄγγελος: (ἀγγέλ-jω) ἀγγέλλω· ναυτίλος: (ναυτίλjομαι) ναυτίλλομαι· ποικίλος: (ποικίλ-jω) ποικίλλω κ.ά.

22-0012_232-292_18b.indd 81 31/10/2017 12:32

ια΄) κῆρυξ (κήρυκ-ος): (κηρύκ-jω) κηρύττω ή κηρύσσω· φύλαξ (-ακος): (φυλάκ-jω) φυλάττω ή φυλάσσω· αἷμα (αἵματ-ος): (αἱμάτ-jω) αἱμάττω ή αἱμάσσω κ.ά. (βλ. § 67, 2).

2) Από παραδείγματα όπως τα παραπάνω σχηματίστηκαν οι καταλήξεις: -άω (-ιάω), -έω, -όω, -εύω, -ζω, -άζω, -ίζω, -νω, -ύνω, -αίνω, -αίρω κτλ.

α) -άω ἄριστον: ἀριστ-άω -ῶ· γόος: γο-άω -ῶ· σφρίγος: σφριγ-άω -ῶ·

-ιάω ἐρυθρός: ἐρυθρ-ιάω -ῶ κ.ά.

Μερικά ρήματα σε -άω και σε -ιάω, παράγωγα από ονόματα, σημαίνουν έ φ ε σ η (δηλ. μεγάλη επιθυμία) ή π ά θ η σ η: θάνατος, θανατ-άω -ῶ (= επιθυμώ πολύ το θάνατο), στρατηγός: στρατηγ-ιάω -ῶ (= επιθυμώ πολύ να γίνω στρατηγός)· λίθος: λιθ-άω και λιθ-ιάω -ῶ (= πάσχω από λιθίαση), ὀφθαλμός: ὀφθαλμ-ιάω -ῶ (= πάσχω από ὀφθαλμία) κ.ά.

β΄) -έω ἀπειλή: ἀπειλ-έω -ῶ· μάρτυς (μάρτυρ-ος): μαρτυρ-έω -ῶ κ.ά. Έτσι και πολλά παρασύνθετα: εὐδαίμων (-ονος): εὐδαιμον-έω -ῶ· εὐεργέτης: εὐεργετ-έω -ῶ· σώφρων (-ονος): σωφρον-έω -ῶ κ.ά. Πβ. § 430, α.

γ΄) -όω ῥίζα: ῥιζ-όω -ῶ· σκηνή: σκην-όω -ῶ· πλήρης: πληρ-όω -ῶ· ἐλάττων: ἐλαττ-όω -ῶ· μείων: μει-όω -ῶ κ.ά.

22-0012_232-292_18b.indd 82 31/10/2017 12:32

δ΄) -εύω ταμίας: ταμι-εύω· ἱκέτης: ἱκετ-εύω· ἀγορά: ἀγορ-εύω· δοῦλος: δουλ-εύω· κόλαξ (κόλακ-ος): κολακ-εύω· παῖς (παιδ-ός): παιδεύω **κ.ά.**

ε΄) -ζω ἀγορά: ἀγορά-ζω· δίκη (**θ.** δικα-): δικά-ζω· δόξα: δοξά-ζω **(πβ. § 292, 3)**

-άζω ἄτιμος: ἀτιμ-άζω· ἥσυχος: ἡσυχ-άζω **κ.ά.**

ς΄) -ίζω ἀγνός: ἁγν-ίζω· ὁ ὅρος: ὁρ-ίζω· φενάκη: φενακ-ίζω· ὕστερος: ὑστερ-ίζω· ἀθρόος: (ἀθρο-ίζω) ἀθροίζω **κ.ά.**

Ρήματα σε -ιάζω ή -ίζω, παράγωγα από ονόματα εθνικά ή κύρια ή από ονόματα ζώων, σημαίνουν συνήθως ότι το υποκείμενό τους μιμείται τα ήθη, τη γλώσσα κτλ. ή ακολουθεί τα φρονήματα εκείνου που δηλώνει το πρωτότυπο όνομα: Βοιωτός: βοιωτ-ιάζω **(= μιμούμαι τα ήθη ή τη γλώσσα των Βοιωτών)· έτσι και:** Ἕλλην: ἑλλην-ίζω· βάρβαρος: βαρβαρ-ίζω· Μῆδος: μηδ-ίζω· Φίλιππος: φιλιππ-ίζω· πίθηκος: πιθηκ-ίζω **κ.ά. (πβ. τα νεοελλ.:** παπαγαλίζω **= μιλώ σαν παπαγάλος κ.ά.).**

22-0012_232-292_18b.indd 83 31/10/2017 12:32

ζ΄) -νω βαθύς: βαθύ-νω· βαρύς: βαρύ-νω· ἡδύς: ἡδύ-νω· ὀξύς: ὀξύ-νω **κ.ά. Από αναλογία προς αυτά σχηματίστηκαν με παραγωγ. καταλ.**

-ύνω αἶσχος: αἰσχ-ύνω· θάρρος: θαρρ-ύνω· λαμπρός: λαμπρ-ύνω· μῆκος: μηκ-ύνω· φαιδρός: φαιδρ-ύνω **κ.ά.**

-αίνω θερμός: θερμ-αίνω· κοῖλος: κοιλ-αίνω· χαλεπός: χαλεπ-αίνω· δυσχερής: δυσχερ-αίνω· ὑγιής: ὑγι-αίνω **κ.ά.**

η΄) -αίρω γέρας: γερ-αίρω· ἐχθρός: ἐχθ-αίρω· μέγας: μεγ-αίρω **κ.ά.**

β) Ρήματα παράγωγα από άλλα ρήματα

401. Τα ρήματα που παράγονται από άλλα ρήματα είναι:

1) ε ν α ρ κ τ ι κ ά, δηλ. σημαίνουν ότι το υποκείμενο α ρ χ ί ζ ε ι να κάνει ή να γίνεται ό,τι δηλώνει το πρωτότυπο ρήμα· αυτά έχουν παραγωγική κατάληξη -σκω:

-σκω γηράω -ῶ: γηρά-σκω (= αρχίζω να γεράζω)· ἡβάω -ῶ: ἡβάσκω (= αρχίζω να γίνομαι έφηβος) **κ.ά.**

2) ε φ ε τ ι κ ά, δηλ. σημαίνουν ότι το υποκείμενο έχει έ φ ε σ η (μεγάλη επιθυμία) για εκείνο που δηλώνει το πρωτότυπο ρήμα· αυτά έχουν τις παραγωγικές καταλήξεις -ιάω και -είω, που προσθέτονται στο χρονικό θέμα του μέλλοντα:

22-0012_232-292_18b.indd 84 31/10/2017 12:32

-ιάω (-ιῶ) κλαίω (μέλλ. κλαύσομαι): κλαυσ-ιάω -ιῶ (= θέλω να κλάψω)

-είω πολεμ-έω -ῶ (μέλλ. πολεμήσω): πολεμησ-είω (= θέλω να πολεμήσω)· τυρανν-έω -ῶ (μέλλ. τυραννήσω): τυραννησ-είω (= θέλω να γίνω τύραννος)· δρά-ω -ῶ (μέλλ. δράσω): δρασ-είω (= θέλω να δράσω).

3) θ α μ ι σ τ ι κ ά ή ε π ι τ α τ ι κ ά, δηλ. σημαίνουν ότι το υποκείμενο εκτελεί θ α μ ά (= συχνά) ή σε μεγάλο βαθμό αυτό που φανερώνει το πρωτότυπο ρήμα· αυτά έχουν τις παραγωγικές καταλήξεις: -άζω, -ίζω, -ύζω:

-άζω στένω (= στενάζω): στεν-άζω (= στενάζω συχνά)· ῥίπτω: ῥιπτ-άζω (= ρίχνω εδώ κι εκεί)

-ίζω αἰτέω -ῶ: αἰτ-ίζω (= ζητώ συχνά, επίμονα)

-ύζω ἕρπω: ἑρπ-ύζω (= σέρνομαι διαρκώς).

γ) Ρήματα παράγωγα από επιρρήματα και επιφωνήματα

402. Τα ρήματα που παράγονται από επιρρήματα σημαίνουν ότι το υποκείμενο είναι ή κάνει ό,τι δηλώνει η πρωτότυπη λέξη· αυτά έχουν τις παραγωγικές καταλήξεις -ζω ή -ίζω:

-ζω δίχα: διχά-ζω (= διαιρώ σε δύο μέρη, ξεχωρίζω)· πέλας (= κοντά): πελά-ζω (= πλησιάζω) κ.ά.

-ίζω ἐγγύς: ἐγγ-ίζω· χωρίς: χωρ-ίζω κ.ά.

22-0012_232-292_18b.indd 85 31/10/2017 12:32

403. Τα ρήματα που παράγονται από επιφωνήματα σημαίνουν ότι το υποκείμενο λέει εκείνο που δηλώνει η πρωτότυπη λέξη· αυτά έχουν τις παραγωγικές καταλήξεις -ζω (-άζω, -ίζω, -ώζω):

-ζω ἀλαλαί: ἀλαλά-ζω (= λέω ἀλαλαί, φωνάζω)· γρῦ: γρύ-ζω (= λέω γρῦ, μουρμουρίζω)

-άζω αἰαῖ: αἰ-άζω (= λέω αἰαῖ, θρηνώ)

-ίζω ἐλελεῦ: ἐλελ-ίζω (= φωνάζω ἐλελεῦ)

-ώζω οἴμοι: οἰμ-ώζω (= φωνάζω οἴμοι, θρηνώ) (πβ. § 440, γ).

Δ΄. Παράγωγα επιρρήματα

404. Επιρρήματα παράγονται από κάθε κλιτό μέρος του λόγου και από προθέσεις ή άλλα επιρρήματα. Τα παράγωγα επιρρήματα είναι τοπικά, τροπικά, ποσοτικά και χρονικά.

α) Τοπικά

405. Τα τοπικά παράγωγα επιρρήματα σημαίνουν:

1) τη στάση σ' έναν τόπο, με τις παραγωγ. καταλήξεις -θι, -σι(ν), -οι:

-θι ἄλλος: ἄλλο-θι (= σε άλλον τόπο, αλλού)· αὐτός: αὐτό-θι (= σ' αυτό τον τόπο, αυτού)

22-0012_232-292_18b.indd 86 31/10/2017 12:32

-σι(ν) Ἀθῆναι: Ἀθήνη-σι(ν)· Ὀλυμπία: Ὀλυμπία-σι(ν)· Πλαταιαί: Πλαταιᾶ-σι(ν) **κτλ.**

θύρα: θύρα-σι **(= στην πόρτα, έξω από το σπίτι)**

-οι Ἰσθμός: Ἰσθμοῖ· Μέγαρα: Μεγαροῖ· Πυθὼ **(= Δελφοί)**: Πυθοῖ **(= στους Δελφούς)**· οἶκος: οἴκοι **(= στο σπίτι, στην πατρίδα· πάντα για στάση, αντί για το** ἐν τῇ πατρίδι**).**

2) την κίνηση προς έναν τόπο, **με τις παραγωγικές καταλήξεις -ω, -σε, -δε (-ζε):**

-ω ἀνά: ἄνω **(= προς τα πάνω· και για στάση = πάνω)**· κατά: κάτω· ἐς ή εἰς: ἔσω ή εἴσω **(= μέσα σε, προς τα μέσα· και για στάση = μέσα)**· πρός: πρόσ-ω, **με μετάθεση:** πόρσω **και με αφομοίωση:** πόρρω **(= προς τα εμπρός, μακριά) κ.ά.**

-σε ἄλλος: ἄλλο-σε **(= προς άλλο μέρος)**· αὐτός: αὐτό-σε **(= προς αυτό το μέρος)**· ἐκεῖ: ἐκεῖ-σε **(= προς τα εκεί) κ.ά.**

-δε Μέγαρα: Μεγαρά-δε· Ἐλευσὶς (Ἐλευσῖν-ος): Ἐλευσινά-δε **κτλ.**

(-ζε) **(= προς τα Μέγαρα, προς την Ελευσίνα κτλ.)**· οἶκος: οἰκόν-δε **και** οἴκα-δε **(= προς το σπίτι, προς την πατρίδα)**· Ἀθῆναι: (Ἀθήνασ-δε) Ἀθήναζε·

3) την κίνηση από έναν τόπο, **με τις παραγωγικές καταλήξεις -θεν (-οθεν, -ωθεν):**

22-0012_232-292_18b.indd 87 31/10/2017 12:32

-θεν ἐκεῖ: ἐκεῖ-θεν (= από εκείνον τον τόπο)· οἶκος: οἴκο-θεν (= από το σπίτι, από την πατρίδα)· ἄλλος: ἄλλο-θεν (= από άλλον τόπο) κ.ά.

-οθεν έτσι και: πᾶς (παντ-ός): πάντ-οθεν (= από παντού) κ.ά.

-ωθεν ἄνω: ἄνωθεν (= από πάνω)· ἀμφότεροι: ἀμφοτέρωθεν (= και από τα δύο μέρη)· ἑκάτερος: ἑκατέρωθεν.

β) Τροπικά

406. Τα τροπικά παράγωγα επιρρήματα σχηματίζονται:

1) από επίθετα, αντωνυμίες και μετοχές με κατάληξη -ως (-ῶς):

-ως (-ῶς) δίκαιος: δικαί-ως· σπουδαῖος: σπουδαίως· βαρύς: βαρέως· οὗτος: οὕτως· ἄλλος: ἄλλως· δέον (γεν. δέοντ-ος): δεόντως· θαρρῶν (γεν. θαρροῦντ-ος): θαρρούντως· εἰκὼς (γεν. εἰκότ-ος): εἰκότως· λεληθὼς (γεν. λεληθότ-ος): λεληθότως· ὁμολογούμενος: ὁμολογουμένως· ἐσκεμμένος: ἐσκεμμένως· καλός: καλῶς· ἱκανός: ἱκανῶς· εὐγενής: εὐγενῶς· σαφής: σαφῶς κ.ά.· θορυβώδης: θορυβωδῶς κ.ά.

2) από οποιοδήποτε κλιτό μέρος του λόγου, με τις παραγωγικές καταλήξεις -δην (-άδην, -ίνδην), -δὸν (-ηδόν), -ί, (-τί), -εί, -ς:

22-0012_232-292_18b.indd 88 31/10/2017 12:32

-δην
-άδην
αἴρω (θ. ἀρ-): ἄρ-δην· κρύπτω (θ. κρυφ-): (κρύφ-δην) κρύβ-δην· μείγνυ-μι: μείγ-δην· φύρω (= ανακατώνω): φύρ-δην· βαίνω (θ. βα-): βά-δην· **έτσι και:** τρέχ-ω: τροχ-άδην· σπείρ-ω: σπορ-άδην **κ.ά.**

-ίνδην
ἄριστος: ἀριστ-ίνδην **(μ' εκλογή του αρίστου)**· πλοῦτος: πλουτ-ίνδην **(κατά τον πλούτο).**

-δὸν
-ηδὸν
ἀναφαίνω (θ. ἀνα-φαν-): ἀνα-φαν-δὸν **(= φανερά)**· βότρυς: βοτρυ-δὸν **(= σαν σταφύλια)**· ἀγέλη: ἀγελη-δόν· **έτσι και:** κύων (κυν-ός): κυν-ηδὸν **(= σαν σκύλος)**· ταῦρος: ταυρ-ηδὸν **κ.ά.**

-ὶ
ἄμισθος: ἀμισθ-ί· αὐτόχειρ: αὐτοχειρ-ὶ **(= με τα ίδια του τα χέρια)**· ἐθέλων (γεν. ἐθέλοντ-ος): ἐθελοντ-ί· ἀμάχητος: ἀμαχητ-ί· ἀγέλαστος: ἀγελαστ-ί· ἄπνευστος: ἀπνευστ-ὶ **κ.ά.**

-τὶ
Από αναλογία προς τα τελευταία σχηματίζονται με παραγωγ. κατάλ. -τί: μέγας (μεγάλ-ου): **επίρρ.** μεγάλως **και απ' αυτό** μεγαλωσ-τί· νέος: **επίρρ.** νέως **και απ' αυτό** νεωσ-τί· **έτσι και:** ὀνομάζω: ὀνομασ-τί· ἑλληνίζω: ἑλληνισ-τί· βαρβαρίζω: βαρβαρισ-τί·

-εὶ
ἄμαχος: ἀμαχ-εί· ἄσπονδος: ἀσπονδ-εὶ **(= χωρίς σπονδές)**· νήποινος **(= ατιμώρητος)**: νηποιν-εὶ **(= χωρίς τιμωρία)**· πάνδημος: πανδημ-εί·

22-0012_232-292_18b.indd 89 31/10/2017 12:32

-ς ἀναμίσγω: (ἀναμὶγ-ς) ἀναμίξ· ἐναλλάσσομαι: (ἐναλλὰγ-ς) ἐναλλάξ· **από θέμα πυγ- (που απ' αυτό πυγ-μή):** (πύγ-ς) πὺξ (= **με γροθιές**)· **από θ. λαγ-:** (λάγ-ς) λὰξ (= **με κλοτσιές, πβ. λακτί-ζω**).

γ) Ποσοτικά

407. Τα ποσοτικά παράγωγα επιρρήματα σχηματίζονται από κλιτές λέξεις που φανερώνουν αριθμό ή ποσό. Αυτά έχουν παραγωγικές καταλήξεις -ς, -κις, -άκις:

-ς δύο (θ. δι-, πβ. δι-πλοῦς): δί-ς· τρεῖς, τρί-α: τρί-ς·

-κις ἑπτά: ἑπτά-κις· δέκα: δεκά-κις·

-άκις από αναλογία προς τα παραπάνω σχηματίζονται με παραγωγική κατάληξη -άκις: πέντε: εντ-άκις· ἕξ: ἑξ-άκις κτλ.· πόσος: ποσ-άκις· ὅσος: ὁσ-άκις· πολὺς (πολλοῦ): πολλ-άκις κ.ά.· πβ. § 212.

δ) Χρονικά

408. Τα χρονικά παράγωγα επιρρήματα σχηματίζονται από αντωνυμίες και έχουν την παραγωγική κατάληξη -τε: ἄλλος: ἄλλο-τε· ἕκαστος: ἑκάστο-τε· ὅς: ὅ-τε κ.ά.

22-0012_232-292_18b.indd 90 31/10/2017 12:32

34ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΣΥΝΘΕΣΗ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

Προεισαγωγικές παρατηρήσεις για τη σύνθεση

409. Είδαμε (§ 374) ότι στη σύνθεση βασικό στοιχείο είναι το θέμα καθενός από τα συνθετικά μέρη από τα οποία σχηματίζονται οι σύνθετες λέξεις.

Ειδικότερα στη σύνθεση παρατηρούμε τα ακόλουθα:

1) Καθένα από τα δύο συνθετικά μέρη μπορεί να είναι κ λ ι τ ό ή ά κ λ ι τ ο μέρος του λόγου. Π.χ.

Πρώτο συνθετικό κ λ ι τ ό: (λόγος + γράφω) λογογράφος

Πρώτο συνθετικό ά κ λ ι τ ο: (ὑπὲρ + μέγεθος) ὑπερμεγέθης

Δεύτερο συνθετικό κ λ ι τ ό: (σὺν + γράφω) συγγράφω

Δεύτερο συνθετικό ά κ λ ι τ ο: (ὑπὲρ + ἄνω) ὑπεράνω.

2) Όταν το α΄ συνθετικό είναι όνομα πρωτόκλιτο ή δευτερόκλιτο, τότε ο χαρακτήρας του κανονικά αποβάλλεται εμπρός από το αρχικό φωνήεν του β΄ συνθετικού: (κιθάρα + ᾄδω) κιθαρῳδός· (στρατός, θ. στρατο- + ἄρχω) στρατάρχης.

Αν όμως το β΄ συνθετικό άρχιζε άλλοτε από F ή σ, τότε ή φυλάγονται τα δύο φωνήεντα ή συναιρούνται ή αποβάλλεται το τελικό φωνήεν του α΄ συνθετικού. Π.χ.

α) φυλάγονται τα δύο φωνήεντα: (ἀγαθὸ-ς + Fέργον, ἔργον) ἀγαθοεργός·

22-0012_232-292_18b.indd 91 31/10/2017 12:32

β) συναιρούνται: (κακὸς + Fέργον, ἔργον) κακοῦργος· (ξίφος + Fέλκω) ξιφουλκός· (κλῆρο-ς + σέχω) κληροῦχος·

γ) αποβάλλεται το τελικό φωνήεν του α΄ συνθ.: (αἰχμὴ + Fαλωτός, Fαλίσκομαι) αἰχμ-άλωτος· (ἡνία + σέχω) ἡνίοχος.

3) Όταν το αρχικό φωνήεν του β΄ συνθετικού είναι βραχύχρονο (ᾰ, ε, ο), τότε κανονικά εκτείνεται: (στρατὸς + ἄγω) στρατ-ηγός· (ἅρμα, γεν. ἅρματος + ἐλαύνω) ἁρματ-ηλάτης· (λόχος + ἄγω) λοχ-ᾱγός· (στερητ. α + ὁμαλός) ἀνώμαλος.

Δεν εκτείνεται όμως το αρχικό φωνήεν του β΄ συνθετικού, αν εμπρός απ' αυτό υπήρχε άλλοτε F ή σ: (αἰχμὴ + Fαλωτὸς - Fαλίσκομαι) αἰχμάλωτος· (ἡνία + σέχω) ἡνίοχος. Επίσης δεν εκτείνεται, αν είναι θέσει μακρόχρονο: (ναῦ-ς + ἄρχω) ναύ-αρχος· (αὐτὸς + ἀρκέω) αὐτ-άρκης.

Α΄ Πρώτο συνθετικό

1. Κλιτό ως πρώτο συνθετικό

α) Ουσιαστικό

410. Όταν το πρώτο συνθετικό είναι ο υ σ ι α σ τ ι κ ό, κανονικά μένει το θέμα του αμετάβλητο, ιδίως όταν το ουσιαστικό είναι δευτερόκλιτο: (ἀγγελία + φέρω) ἀγγελια-φόρος· (ἀγορὰ + νέμω) ἀγορα-νόμος· (νίκη +

22-0012_232-292_18b.indd 92 31/10/2017 12:32

φέρω) νικη-φόρος· (λόγος + γράφω) λογο-γράφος· (ξύλον + κόπτω) ξυλο- κόπος· (λεὼς + φέρω) λεω-φόρος· (ναῦς + μάχομαι) ναυ-μάχος· (ἄστυ + γείτων) ἀστυ-γείτων· (παῖς, γεν. παιδ-ὸς + ἄγω) παιδ-αγωγός· (σέλας + φέρω) σελασ-φόρος· (τέλος, θ. τελεσ- + φέρω) τελεσ-φόρος κ.ά.

411. Πολλών όμως ουσιαστικών το θέμα μετασχηματίζεται:

1) Το θέμα πολλών πρωτόκλιτων και τριτόκλιτων ουσιαστικών μετασχηματίζεται και λήγει σε -ο από αναλογία προς τα δευτερόκλιτα: (ἄμαξα + πήγνυ-μι) ἀμαξο-πηγός· (ὕλη + τέμνω) ὑλο-τόμος· (ἀκτίς, γεν. ἀκτῖν-ος + βάλλω, θ. βαλ-, βολ-) ἀκτινο-βόλος· (ἀνδριάς, γεν. ἀνδριάντ-ος + ποιῶ) ἀνδριαντο-ποιός· έτσι και: ἰχθυο-τρόφος, κρεο-φάγος, παιδο-νόμος κ.ά.

2) Το θέμα μερικών δευτερόκλιτων και τριτόκλιτων ουσιαστικών μετασχηματίζεται και λήγει σε -α ή -η από αναλογία προς τα πρωτόκλιτα: (βιβλίον + γράφω) βιβλια-γράφος· (ἔλαφος + βάλλω) ἐλαφη-βόλος· (θάνατος + φέρω) θανατη-φόρος· (λαμπάς, γεν. λαμπάδ-ος + φέρω) λαμπαδη-φόρος.

412. Όταν το α΄ συνθετικό είναι όνομα διπλόθεμο της γ΄ κλίσης σε -ις (γεν. -εως), παίρνεται το θέμα που λήγει σε -ι: λεξι-θήρας· ὀφι-ό-δηκτος· πολι-οῦχος· ταξί-αρχος· φυσι-ο-λόγος κ.ά.

413. Όταν το α΄ συνθετικό είναι ουδέτερο τριτόκλιτο σε -μα (γεν. -ματος), το θέμα ή μένει ολόκληρο ή αποβάλλει τους δύο τελευταίους φθόγγους -ατ-: (ἅρμα, ἅρματ-ος) ἁρματ-ηλάτης· αλλά: ἁρμ-άμαξα·

22-0012_232-292_18b.indd 93 31/10/2017 12:32

(αἷμα, αἵματ-ος) αἱματ-ο-σταγής· αλλά: αἱμ-ο-βόρος· (σῶμα, σώματ-ος) σωματ-ο-φύλαξ· αλλά: σωμ-ασκῶ κ.ά.

414. Μερικά ουσιαστικά, όταν είναι πρώτα συνθετικά, παρουσιάζονται με διπλό ή τριπλό θέμα. Π.χ.

ὕδωρ α) ὑδατο-: ὑδατο-ειδής, ὑδατο-τρεφὴς
β) ὑδρ(ο)-: ὑδρ-αγωγός, ὑδρο-πότης

φρέαρ α) φρεατ(ο)-: φρεατ-ορύκτης, φρεατο-τύμπανον (= μαγκανοπήγαδο)
β) φρε-: φρε-άντλης, φρε-ωρύχος

μέλι α) μελιτο-: μελιτο-ειδής, μελιτο-πώλης
β) μελι-: μελί-γλωσσος, μελι-ηδὴς (= μέλι + ἡδὺς)

πῦρ α) πυρ-: πυρ-φόρος
β) πυρο-: πυρο-ειδής, πυρό-μαντις
γ) πυρι-: πυρί-καυστος, πυρι-φλεγής (βλ. § 428)

γῆ α) γη-: γη-γενής, γή-λοφος, γή-πεδον
β) γεω-: γεω-γράφος, γεω-δαίτης (γῆ + δαίω), γεώ-λοφος (= γήλοφος), γεω-μέτρης, γεωργὸς (γῆ + Fέργον, ἔργον).

β) Επίθετο

415. Όταν το α΄ συνθετικό είναι επίθετο, κανονικά το σύνθετο σχηματίζεται από το θέμα του αρσενικού, ακόμη και αν το β΄ συνθετικό ή η όλη σύνθετη λέξη είναι γένους θηλυκού ή ουδετέρου: (ἄκρα + πόλις) ἀκρό-πολις· (θερμαὶ + πύλαι) Θερμο-πύλαι· (χίλια + τάλαντα) χιλιο-τάλαντος.

416. Όταν το α΄ συνθετικό είναι επίθετο διπλόθεμο της γ΄ κλίσης σε -υς (γεν.-εος), το σύνθετο σχηματίζεται

22-0012_232-292_18b.indd 94 31/10/2017 12:32

από το θέμα που λήγει σε -υ: βαρυ-άλγητος, βαρύ-θυμος, βραδύ-πους, δασύ-μαλλος, εὐθύ-γραμμος, ὀξύ-θυμος, ταχύ-πτερος κ.ά.

417. α) Από τα κλιτά απόλυτα αριθμητικά επίθετα τα τέσσερα πρώτα, δηλ. τα εἷς, δύο, τρεῖς, τέσσαρες, ως πρώτα συνθετικά, γίνονται μον(ο)-, δι-, τρι-, τετρα-, ενώ τα λοιπά κρατούν το θέμα τους: μονό-χειρ, μονόφθαλμος, δι-ώβολον, τρί-μηνος, τετρά-πηχυς· διακοσιο-μέδιμνος, πεντακοσι-άρχης, χιλιο-τάλαντος κτλ.

β) Τα άκλιτα απόλυτα αριθμητικά επίθετα, ως πρώτα συνθετικά, ή μένουν αμετάβλητα (και παθαίνουν μόνο τις κανονικές φθογγικές παθήσεις) ή μετασχηματίζονται και λήγουν σε -α (κατά το ἑπτά, ἐννέα, δέκα, τριάκοντα κτλ.): πεντε-τάλαντος, πεντ-ώβολον, πενθ-ήμερον, ἑξ-έτης, ὀκτώ-πους (= που έχει μήκος, πλάτος ή ύψος οχτώ πόδια), εἰκοσί-πηχυς, ἑκατόγ-χειρ, ἑκατόμ-πους· αλλά και: πεντά-δραχμον, ἑξά-μηνος, ὀκτά-πους (= που έχει οχτώ πόδια), εἰκοσά-πηχυς, ἑκατοντα-ετὴς ή -έτης κτλ.

γ) Ρήμα

418. Όταν το α΄ συνθετικό είναι ρήμα, το σύνθετο σχηματίζεται από το ρηματικό θέμα ή από το χρονικό (κανονικά του ενεργητ. αορίστου ή του μέλλοντα). Το θέμα αυτό κατά τη σύνθεση:

α) **μένει αμετάβλητο,** αν το β΄ συνθετικό αρχίζει από **φωνήεν**: ἐχ-έγγυον, φθιν-όπωρον· ῥίψ-ασπις, λειψ-ανδρία, σεισ-άχθεια, ῥαψ-ῳδός·

22-0012_232-292_18b.indd 95 31/10/2017 12:32

β) **μετασχηματίζεται** και παίρνει το φωνήεν ε ή ι ή ο στο τέλος, αν το β΄ συνθετικό αρχίζει από σύμφωνο: ἐχ-έ-φρων, ἐχ-έ-μυθος, χαιρ-έ-κακος· ἀρχ-ι-τέκτων, ἀνεξ-ί-κακος, μνησ-ί-κακος, κρυψ-ί-νους· μειξ-ο-βάρβαρος, στρεψ-ό-δικος, φυγ-ό-πονος.

419. Όταν το α΄ συνθετικό είναι ρήμα συνηρημένο σε -έω, τότε εμπρός από φωνήεν ο χαρακτήρας του θέματός του αποβάλλεται, ενώ εμπρός από σύμφωνο, στη θέση του χαρακτήρα ε, το θέμα παίρνει το φωνήεν ο: (φιλέω -ῶ, θ. φιλε-): φιλ-άνθρωπος· αλλά: φιλό-τιμος (μισέω -ῶ, θ. μισε-): μισ-άνθρωπος· μισ-άνθρωπος· αλλά: μισο-τύραννος.

2. Άκλιτο ως πρώτο συνθετικό

α) Επίρρημα

420. Τα επιρρήματα ως πρώτα συνθετικά:

α) **μένουν αμετάβλητα** (ή παθαίνουν μόνο τις κανονικές φθογγικές μεταβολές):
(ἄγχι = κοντά) ἀγχί-αλος που είναι κοντά στη θάλασσα), ἀγχί-νους (= συνετός, μυαλωμένος)·
(ἀεὶ = πάντοτε) ἀει-θαλής, ἀει-κίνητος, ἀεί-μνηστος·
(ἄνω, κάτω, χαμαὶ κτλ.) ἀνω-φερής, κατω-φερής, χαμαί-ζηλος, χαμ-ερπής·
(δίς, τρὶς κτλ.) δισ-μύριοι, τρισ-μύριοι κτλ.
(εὖ = καλά) εὐ-γενής, εὔ-ελπις, εὐ-τυχὴς κτλ.
(πάλιν) παλιν-ῳδία, παλιγ-γενεσία, παλίρ-ροια (βλ. § 70, 5 και § 68, 5)·

β) **μετασχηματίζονται** εμπρός από σύμφωνο και

22-0012_232-292_18b.indd 96 31/10/2017 12:32

λήγουν σε ε ή ι ή ο (από αναλογία προς τα κλιτά): (ἄγχι) ἀγχέ-μαχος· (ὀψὲ) ὀψι-μαθής· (ὄπισθεν) ὀπισθό-δομος· (δίχα) διχό-βουλος· (ὁμοῦ) ὁμο-γάστριος, ὁμό-γλωττος, ὁμο-εθνὴς κτλ.

β) Πρόθεση

421. Οι κύριες προθέσεις ως πρώτα συνθετικά ή μένουν αμετάβλητες ή παθαίνουν τις κανονικές φθογγικές παθήσεις (έκθλιψη, συναίρεση, τροπή ή αποβολή συμφώνων κτλ.) και:

α) όταν το β΄ συνθετικό είναι ρήμα, έχουν κανονικά επιρρηματική σημασία: ἀν-άγω (= φέρνω επάνω), εἰσ-άγω (= φέρνω μέσα), ἐξ-άγω (= φέρνω έξω), κατ-έρχομαι (= έρχομαι κάτω, κατεβαίνω), καθ-ορῶ (= βλέπω προς τα κάτω ή βλέπω καλά, καθαρά), συμ-μένω (= μένω μαζί), συ-ζῶ (= ζω μαζί)·

β) όταν το β΄ συνθετικό είναι όνομα, άλλοτε έχουν επιρρηματική σημασία, όπως ἀμφι-θάλασσος (= αυτός που έχει και από τα δύο μέρη θάλασσα), ὑπό-στεγος (= αυτός που βρίσκεται κάτω από στέγη), σύν-τροφος (σὺν + τροφὴ) και άλλοτε έχουν απλή προθετική σημασία, όπως ἔν-δοξος (= «ὁ ἐν δόξῃ», φημισμένος), ἔλ-λογος (= «ὁ ἐν λόγῳ», λογικός), παρά-λογος (= «ὁ παρὰ λόγον», ο μη λογικός), ὑπό-δικος (= «ὁ ὑπὸ δίκην»).

γ) Αχώριστο μόριο

422. Τα αχώριστα μόρια όπως είδαμε (§ 370, 7), δε λέγονται ποτέ μόνα τους παρά συνηθίζονται

22-0012_232-292_18b.indd 97 31/10/2017 12:32

μόνο στη σύνθεση ως πρώτα συνθετικά και έχουν επιρρηματική σημασία (πβ. τα νεοελλ. ξε-: ξε-γράφω, ξε-κουράζω κτλ.).

423. Συνηθισμένα αχώριστα μόρια της αρχαίας είναι τα ακόλουθα:

α΄) Το στερητικό ἀ-, που σημαίνει στέρηση ή άρνηση εκείνου που δηλώνει το β΄ συνθετικό (ἄ-καρπος, ἄ-υλος, ἄ-γνωστος, ἄ-δηλος, ἄ-γραπτος).

Το στερητ. ἀ- εμπρός από φωνήεν συνήθως γίνεται ἀν- (ἀν-άξιος, ἄν-ανδρος, ἀν-ίκανος, ἀν-ώμαλος) ή μένει ἀ-, αν το β΄ συνθετικό άρχιζε άλλοτε από F ή σ (ἄ-Fοπλος - ἄ-οπλος· ἀ-Fόρατος - ἀ-όρατος· ἀ-Fήττητος - ἀ-ήττητος· ἄ-Fωρος - ἄ-ωρος· ἄ-συπνος - ἄ-υπνος· έτσι και με συναίρεση: ἄκων από το ἀ-Fέκων, ἀ-έκων· ἀργὸς από το ἀ-Fεργός, ἀ-εργός).

β΄) Το επιτατικό ἀ-, που επιτείνει την έννοια του β΄ συνθετικού: (ἀ + τείνω) ἀ-τενὴς (= πολύ τεντωμένος)· (ἀ + θ. χαν- του ἔ-χαν-ον, αόρ. β΄ του χάσκω) ἀ-χαν-ὴς (= που χάσκει πολύ, πολύ ανοιχτός).

γ΄) Το αθροιστικό ἀ-, που σημαίνει άθροιση ή έχει την έννοια του "μαζί"· αυτό αρχικά είχε δασεία: ἅ-πας, ἀ-πλοῦς κτλ., αλλά η δασεία αποσιωπήθηκε πρώτα στις λέξεις που είχαν δασύπνοο σύμφωνο (ἀ-δελφός, ἀ-κόλουθος, κτλ.), και αργότερα από αναλογία και σε άλλες λέξεις.

δ΄) Το στερητικό νη-, που σημαίνει ό,τι και το στερητικό ἀ-, αλλά είναι πιο σπάνιο: (νη + ποινὴ) νήποινος, νηποινεὶ (= ατιμώρητα), νηνεμία (με συναίρεση από το νη + ἄνεμος = έλλειψη ανέμων), νωδὸς (με συναίρ. από

22-0012_232-292_18b.indd 98 31/10/2017 12:32

το νη + ὀδοὺς = που δεν έχει δόντια)· νη-πενθὴς (= που δεν πενθεί).

ε΄) Τα επιτατικά ἀρι-, ἐρι-, ζα-, που σημαίνουν ό,τι και το επιτατικό ἀ-: ἀρί-δηλος (= πολύ φανερός), ἀρι-ζήλωτος (= πολύ ζηλωτός, αξιοζήλευτος), ἐρί-τιμος (= πολύτιμος), ζά-πλουτος (= πολύ πλούσιος).

ς΄) Το δυσ-, που έχει την έννοια του κακός, ή του δύσκολος (αντίθετο του εὖ): δύσ-μορφος (= που έχει κακή μορφή, άσχημος), δυσ-τυχὴς (= κακότυχος), δύσ-βατος (= δυσκολοδιάβατος), δύσ-λυτος (= που λύνεται δύσκολα) κτλ.

ζ΄) Το ἡμι- (από το οποίο το επίθετο ἥμισυς = μισός): ἡμι-θανής, ἡμί- θεος κτλ.

Β΄ Δεύτερο συνθετικό

1. Κλιτό ως δεύτερο συνθετικό

α) Ουσιαστικό

424. Όταν το β΄ συνθετικό είναι ο υ σ ι α σ τ ι κ ό, η σύνθετη λέξη μπορεί να είναι ή ουσιαστικό και αυτή (π.χ. ἑλληνο-ταμίας) ή επίθετο (π.χ. πολυ-μήχανος).

1) Όταν το β΄ συνθετικό είναι ουσιαστικό και η σύνθετη λέξη είναι και αυτή ουσιαστικό, τότε το β΄ συνθετικό συνήθως μένει αμετάβλητο: ἑλληνο-ταμίας, πρωτ-αγωνιστής, ἁρμ-άμαξα, κατα-δίκη· ἡμί-θεος, τραγ-έλαφος, ἀμφι-θέατρον· ἱερό-μαντις, χαμαι-λέων, ἀκρό-πολις.

22-0012_232-292_18b.indd 99 31/10/2017 12:32

2) Όταν το β΄ συνθετικό είναι ουσιαστικό και η σύνθετη λέξη είναι επίθετο, τότε το β΄ συνθετικό:

α) μένει αμετάβλητο, αν η σύνθετη λέξη παίρνει μορφή επιθέτου (δικατάληκτου ή μονοκατάληκτου): ἀ-θάνατος, ἄ-καρπος, ἀ-χίτων, εὐ-δαίμων, εὔ-θυμος, πάν-δημος, πολύ-τροπος· ῥίψ-ασπις, ἄ-παις, μακρό-χειρ **κ.ά.**

β) μετασχηματίζεται κατά τα δευτερόκλιτα επίθετα σε -ος ή -ιος ή κατά τα τριτόκλιτα σε -ης, -ων:

σε -ος, δικατάλ.:	(ἡμέρα) ἐφ-ήμερος, (ἀρχὴ) ἄν-αρχος, (νεφέλη) ἀ-νέφελος, (αἷμα) ὅμ-αιμος, (σῶμα) ἀ-σώματος **κ.ά.**
σε -ιος:	(θάλαττα) ἐπι-θαλάττιος, (φυλὴ) ἐμ-φύλιος, (οὐρανὸς) ἐπ-ουράνιος, (χθών, **γεν.** χθον-ὸς) ὑπο-χθόνιος, (νὺξ) παν-νύχιος **κ.ά.**
σε -ης, γεν. -ους, δικατάλ.:	(βάθος) ἀ-βαθής, (βάρος) ἀ-βαρής, ἰσο-βαρής, (πλάτος) ἀ-πλατής, ἰσο-πλατής, (τέλος) εὐ-τελής, πολυ-τελής, (μέγεθος) εὐ-μεγέθης **κ.ά.**
σε -ων, γεν. -ονος, δικατάλ.:	(γνώμη) εὐ-γνώμων, (μνήμη) ἀ-μνήμων, (κτῆμα) ἀκτήμων, (πρᾶγμα) ἀ-πράγμων, πολυ-πράγμων **κ.ά.**

22-0012_232-292_18b.indd 100 31/10/2017 12:32

β) Επίθετο

425. Το ε π ί θ ε τ ο ως β΄ συνθετικό μένει αμετάβλητο (γιατί η σύνθετη λέξη είναι και αυτή επίθετο με την ίδια κατάληξη): (βατὸς) ἄ-βατος, δύσ-βατος· (γνωστὸς) ἄ-γνωστος· (δῆλος) ἄ-δηλος, εὔ-δηλος· (θαυμαστὸς) ἀξιο-θαύμαστος· (ἴσος) ἄν-ισος· (καλὸς) πάγ-καλος· (μέγας) πάμ-μεγας· (ὁμαλὸς) ἀν-ώμαλος· (ποικίλος) πολυ-ποίκιλος· (σοφὸς) πάν-σοφος· (συνήθης) ἀ-συνήθης κ.ά.

γ) Ρήμα

426. Όταν το β΄ συνθετικό είναι ρ ή μ α, η σύνθετη λέξη μπορεί να είναι πάλι ρήμα, μπορεί όμως να είναι και όνομα ουσιαστικό ή επίθετο: (λέγω) προ-λέγω· (γράφω) λογο-γράφος· (σέβω) εὐ-σεβής.

1) Όταν η σύνθετη λέξη είναι ρήμα:

α) Το ρήμα ως β΄ συνθετικό μένει αμετάβλητο, μόνο αν το α΄ συνθετικό είναι πρόθεση:

(γράφω) ἀντι-γράφω, δια-γράφω, περι-γράφω, συγ-γράφω κτλ.

(τρέφω) ἀνα-τρέφω, δια-τρέφω, ἐκ-τρέφω, συν-τρέφω κτλ.

(ἵστημι) ἀν-ίστημι, ἀνθ-ίστημι, συν-ίστημι, ὑφ-ίστημι κτλ.

β) Αν α΄ συνθετικό είναι άλλο μέρος του λόγου εκτός από πρόθεση, τότε συνήθως δεν σχηματίζεται σύνθετο ρήμα, αλλά παρασύνθετο σε -έω από συγγενικό σύνθετο όνομα που φανερώνει το πρόσωπο που ενεργεί:

22-0012_232-292_18b.indd 101 31/10/2017 12:32

Πρόσωπο που ενεργεί:

σύνθ. όν. καλλιγράφος (από το καλὸς + γράφω) παρασύνθ. ρ. καλλιγραφῶ·

σύνθ. όν. ζωγράφος (από το ζωὸς ή ζωὴ + γράφω) παρασύνθ. ρ. ζωγραφῶ·

σύνθ. όν. ναυμάχος (από το ναῦς + μάχομαι) παρασύνθ. ρ. ναυμαχῶ·

σύνθ. όν. ἀσεβὴς (από το ἀ- στερ. + σέβω) παρασύνθ. ρ. ἀσεβῶ κτλ. (πβ. § 430, α).

2) Όταν με ρήμα ως β΄ συνθετικό σχηματίζεται όνομα (ουσιαστικό ή επίθετο), η σύνθετη λέξη (για να έχει μορφή ονόματος) παίρνει τις καταλήξεις -ς, -ης (γεν. -ου), -ος, -ης (γεν. -ους), -της, -τωρ:

-ς (θηρά-ω -ῶ) ὀρνιθο-θήρα-ς· (νικά-ω -ῶ) ὀλυμπιονίκη-ς· (μετρέ-ω -ῶ) γεω-μέτρη-ς· (ὠνέ-ομαι -οῦμαι) τελ-ώνη-ς· (γιγνώ-σκ-ω) ἀ-γνώ-ς, **γεν.** ἀγνῶτ-ος
(= άγνωστος ή εκείνος που αγνοεί)· (θνήσκω, **θ.** θνη-) ἡμι-θνή-ς, **γεν.** ἡμι-θνῆτ-ος **(= μισοπεθαμένος)**· (φυλάττω, **θ.** φυλακ-, νυκτο-φύλακ-ς) νυκτοφύλαξ **κ.ά.**

-ης **α΄ κλίσ.:** (ἄρχ-ω) κωμ-άρχ-ης, σχολ-άρχ-ης· (δέφ-ω **= κατεργάζομαι**· **μέλλ.** δέψω) βυρσο-δέψ-ης· (πέτ-ομαι) ὑψι-πέτ-ης **κ.ά.**

-ος **β΄ κλίσ.:** (γράφ-ω) καλλι-γράφ-ος, λογο-γράφ-ος, ζω-γράφ-ος **(από το ζωὸς ή ζωὴ + γράφω)**· (ἄρχ-ω) γυμνασί-αρχ-ος, ταξί-αρχ-ος· (πήγ-νυ-μι) ναυ-πηγ-ὸς **κ.ά.**

22-0012_232-292_18b.indd 102 31/10/2017 12:32

-ὴς γεν. -οῦς, επίθ. γ΄ κλίσ.: (μανθάνω, θ. μαθ-) ἀ-μαθ-ής, εὐ-μαθ-ής, πολυ-μαθ-ής· (πείθ-ομαι) ἀ-πειθ-ής, εύ-πειθ-ής· (πίπτω, θ. πετ-) γονυ-πετ-ής· (σέβ-ω) ἀ-σεβ-ής, εὐ-σεβ-ής· (στάζω, θ. σταγ-) αἱμο-σταγ-ὴς ή αἱματο-σταγ-ὴς κ.ά.

-της α΄ κλίσ.: (δί-δωμι, θ. δο-) ἐργο-δό-της· (ἐλαύνω, θ. ἐλα-) ἁρματ-ηλά-της (βλ. § 409, 3), ἱχν-ηλά-της, στρατ-ηλά-της· (ἡγέ-ομαι -οῦμαι) ἀρχ-ηγέ-της· (τίθημι, θ. θε-) νομο-θέτης κ.ά.

-(τ)ωρ γεν. -τορος: (δαμάζω) παν-δαμά-τωρ· (κρατέ-ω -ῶ) θαλαττοκράτ-ωρ κ.ά.

2. Άκλιτο ως δεύτερο συνθετικό

427. Λέξη ά κ λ ι τ η ως β΄ συνθετικό μένει αμετάβλητη:
(ἅμα) σύν-αμα· (ἄνω) ὑπερ-άνω· (πάλαι) ἔκ-παλαι, πρό-παλαι· (εὖγε) ὑπέρ-ευγε· (δέκα) ἕν-δεκα κ.ά.

Γ΄ Νόθα σύνθετα

428. Νόθα σύνθετα λέγονται οι λέξεις που έχουν ως α΄ συνθετικό ακέραιη πτώση ονόματος και όχι απλό θέμα (βλ. § 374). Σ' αυτά το β΄ συνθετικό ή μένει αμετάβλητο ή αλλάζει όπως στα κανονικά σύνθετα. Π.χ. (νέα + πόλις) Νεά-πολις· (ναῦς, γεν. νεὼς + οἶκος) νεώσ-οικος (= σπίτι του πλοίου, τόπος όπου φυλάγονται τα πλοία,

22-0012_232-292_18b.indd 103 31/10/2017 12:32

νεώριο)· (Ἕλλης + πόντος) Ἑλλήσ-ποντος· (δόρυ, δοτ. δορὶ + κτητὸς) δορί-κτητος· (γαστήρ, δοτ. γαστρὶ + μάργος = αχόρταγος, ορμητικός) γαστρί-μαργος· (πᾶσι + γνωστὸς) πασί-γνωστος· (πῦρ, δοτ. πυρὶ + φλέγω) πυρι-φλεγής· (πυρὶ + πνέω) πυρί-πνους· (πᾶσι + φαίνομαι, θ. φαν-) πασι-φανής· (νοῦν + ἔχω) νουν-εχής· (φῶς + φέρω, θ. φερ- = φορ-) φωσ-φόρος· (δόρυ + φέρω) δορυ-φόρος· (ἡ ἕως = πρωί + φέρω) ἑωσ-φόρος (= που φέρνει το πρωί, το άστρο Αυγερινός) κ.ά.

Δ΄ Παρασύνθετα

429. Παρασύνθετα, όπως είδαμε (§ 378), είναι οι λέξεις που παράγονται από άλλες σύνθετες λέξεις. Π.χ. από τη σύνθετη λέξη φιλό-νικος (φιλῶ + νίκη) παράγεται η παρασύνθετη φιλονικέω -ῶ· από τη σύνθετη λέξη εὐ-γενὴς παράγεται η παρασύνθετη εὐγένεια κτλ. Από τις παρασύνθετες λέξεις σχηματίζονται νέες παράγωγες λέξεις με τις γνωστές παραγωγικές καταλήξεις (πβ. § 379, 2 και 3):

(σῦκον + φαίνω, θ. φαν-, σύνθετο: συκο-φάν-της) παρασύνθετα: συκοφαντέω -ῶ και συκοφαντία·

(εὖ + δαίμων, σύνθ. εὐ-δαίμων) παρασύνθ. εὐδαιμονέω -ῶ και εὐδαιμονία κτλ.

430. Τα παρασύνθετα είναι συνήθως:

α) Ρήματα σε -έω ή και άλλα: από το σύνθ. ἀ-σθενὴς (στερητ. ἀ- + σθένος) παρασύνθ. ἀσθενέω -ῶ· έτσι και: (ἀ-τυχὴς) ἀτυχῶ, (δυσ-τυχὴς) δυστυχῶ, (εὐτυχὴς) εὐτυχῶ· (δενδρο-τόμος) δενδροτομῶ, (εὐ-εργέτης)

22-0012_232-292_18b.indd 104 31/10/2017 12:32

εὐεργετῶ, (ζω-γράφος) ζωγραφῶ, (καλλι-γράφος) καλλιγραφῶ, (ναυ-μάχος) ναυμαχῶ, (νυκτο-φύλαξ) νυκτοφυλακῶ, (οἰκο-δόμος) οἰκοδομῶ, (ξιφο-μάχος) ξιφομαχῶ· (δυσ- + χείρ, θ. χερ- = δυσχερὴς) δυσχεραίνω, (ἀ-κόλαστος) ἀκολασταίνω, (ἀ-νόητος) ἀνοηταίνω **κ.ά. Πβ. § 426, 1, β.**

β) Ουσιαστικά αφηρημένα ή ουσιαστικά που δηλώνουν πρόσωπο: (ἀ-μελὴς) ἀμέλεια· (δυσ-χερὴς) δυσχέρεια· (εὐ-γενὴς) εὐγένεια· (ἐφ-ίσταμαι) ἐπιστάτης· (προ-ίσταμαι) προστάτης· (προ-δίδωμι) προδότης· (ἄτακτος) ἀταξία· (ἀντι-γράφω) ἀντιγραφή, ἀντιγραφεύς· (ἀντι-λαμβάνομαι) ἀντίληψις, ἀντιλήπτωρ **κ.ά.**

γ) Επίθετα ρηματικά σε -τος ή -τέος ή και άλλα: (δια-βαίνω) διαβατός, διαβατέος· (ἀφ-αιρῶ) ἀφαιρετέος· (προ-τιμῶ) προτιμητέος· (ἐκ-λέγω) ἐκλεκτέος· (ἀπο-δέχομαι) ἀποδεκτέος· (ἀπο-δείκνυμι) ἀποδεικτέος· (ἀπο-δίδωμι) ἀποδοτέος· (δια-φαίνομαι) διαφανής· (ἐπι-φαίνομαι) ἐπιφανής· (προ-πίπτω) προπετὴς **κ.ά.**

431. Μερικά παρασύνθετα παράγονται από δύο ή περισσότερες λέξεις που συνήθως λέγονται μαζί και αποτελούν μία έννοια, αλλά δεν ενώνονται σε σύνθετη λέξη. Π.χ.

(Ἄρειος Πάγος) Ἀρεοπαγίτης **(βλ. § 60, 2)**· (παρὰ θάλασσαν) παραθαλάσσιος· (παρὰ ποταμὸν) παραποτάμιος· (Μεγάλη πόλις) Μεγαλοπολίτης· (ἀνὴρ **[θ. ἀνδρ-]** ἀγαθὸς) ἀνδραγαθία· (καλὸς κἀγαθὸς) καλοκαγαθία· (ἐν χειρὶ [τίθημι]) ἐγχειρίζω, (κατὰ χώραν [τίθημι]) καταχωρίζω· (μετὰ χεῖρας [ἔχω]) μεταχειρίζομαι· ([ὁ] ἀπὸ [τῶν] χειρῶν [τὸν] βίοτον [ἔχων]) ἀποχειροβίοτος **κ.ά. (πβ. τα**

22-0012_232-292_18b.indd 105 31/10/2017 12:32

νεοελλ.: Άγιος Τάφος - Αγιοταφίτης· Βόρεια Ήπειρος - Βορειοηπειρώτης· Ερυθρός Σταυρός - ερυθροσταυρίτης· δημόσιος υπάλληλος - δημοσιοϋπαλληλικός· έξω φρενών - εξωφρενικός κ.ά.).

Ε΄ Τονισμός των συνθέτων

432. Όπως είδαμε (§ 39, 5), στις σύνθετες λέξεις ο τόνος κανονικά ανεβαίνει ως την τελευταία συλλαβή του α΄ συνθετικού, αν το επιτρέπει η λήγουσα.

Αντίθετα με τον κανόνα:

1) Τα σύνθετα (και παρασύνθετα) ουσιαστικά σε -α, -η, -μος, -ευς, -της, -τηρ τονίζονται στη λήγουσα όπως και τα αντίστοιχα απλά: (φορὰ) μισθοφορά, ἐκδορά, προσλαλιά· (βολὴ) ἀποβολή, διακοπή, συγγραφή· (λογισμὸς) συλλογισμός, περισπασμός, συναγερμός· (βασιλεὺς) ἀντιβασιλεύς, ἀρχιερεύς, διαβολεύς· (ἀγωνιστὴς) ἀνταγωνιστής, πρωταγωνιστής, συμμαθητὴς κ.ά.

2) Τα σύνθετα (και παρασύνθετα) επίθετα σε -ης (-ες) της γ΄ κλίσης που έχουν δεύτερο συνθετικό ρηματικό θέμα ή θέμα ουδετέρου σε -ος συνήθως τονίζονται στη λήγουσα: ἀμελὴς (-ές), ἐλλιπής, εὐπρεπής, θεοφιλής, συμμιγής· εὐγενής, εὐειδής, ἀβαθὴς κ.ά.

Τονίζονται όμως στην παραλήγουσα όσα λήγουν σε -αντης, -αρκης, -ηθης, -ηρης, -μηκης, -ωδης, -μεγεθης: ἀν-άντης (= ανηφορικός), ουδέτ. ἄν-αντες (το β΄ συνθετικό ἄντα, επίρρ. = απέναντι, από την πρόθ. ἀντί)· έτσι και: κατάντης (= κατηφορικός), προσάντης (= που υψώνεται απέναντι)· αὐτ-άρκης, ουδ. αὔτ-αρκες· εὐ-ήθης

22-0012_232-292_18b.indd 106 31/10/2017 12:32

(= ανόητος), ουδ. εὔ-ηθες· συν-ήθης, ουδ. σύν-ηθες· ξιφ-ήρης, ουδ. -ῆρες· ποδ-ήρης, ουδ. -ῆρες· εὐ-μήκης, ουδ. εὔ-μηκες· οὐρανο-μήκης, ουδ. οὐρανό-μηκες· δυσ-ώδης, εὐ-ώδης, ουδ. -ῶδες· εὐ-μεγέθης, ουδ. εὐ-μέγεθες. Επίσης τα επίθ. ἀν-αλήθης, φιλ-αλήθης, ουδ. -άληθες κ.ά.

3) Τα παρασύνθετα επίθ. σε -ικος που παράγονται από σύνθετα ρήματα τονίζονται στη λήγουσα, όπως και τα απλά, και είναι τρικατάληκτα:
(ἀπο-δείκνυμι) ἀποδεικτικός, (ἐπι-τίθεμαι) ἐπιθετικός, (προ-τρέπω) προτρεπτικός, (συμβουλεύω) συμβουλευτικὸς **κ.ά.**

4) Από τα παρασύνθετα ρηματ. επίθ. σε -τος που παράγονται από ρήματα με α΄ συνθετικό πρόθεση:

α) όσα σημαίνουν κάτι που μπορεί να γίνει τονίζονται στη λήγουσα και είναι τρικατάληκτα: (ἀνέχομαι) **ἀνεκτὸς (= που μπορεί να τον ανεχτεί κανείς),** (διαβαίνω) διαβατός, (διαλύω) διαλυτός, (ἐξαιρῶ) ἐξαιρετὸς **(= που μπορεί να εξαιρεθεί),** (ἐπαινῶ) ἐπαινετὸς **κ.ά.**

β) όσα έχουν τη σημασία του παθητ. παρακειμένου τονίζονται στην προπαραλήγουσα και είναι δικατάληκτα: (διαλύω) **διάλυτος, -ος, -ον (= διαλυμένος),** (διαχέω) διάχυτος, (ἐξαιρῶ) **ἐξαίρετος (= που έχει εξαιρεθεί, διαλεγμένος),** (περιρρέω) περίρρυτος **κ.ά.**

5) Τα σύνθετα ρηματ. επίθ. σε -τος, με α΄ συνθετικό αχώριστο μόριο ή άλλο μέρος του λόγου εκτός από πρόθεση τονίζονται στην προπαραλήγουσα σύμφωνα με το γενικό κανόνα για τον τονισμό των συνθέτων και

22-0012_232-292_18b.indd 107 31/10/2017 12:32

είναι δικατάληκτα: (ἀ- + βατὸς) ἄβατος, -ος, -ον, (δυσ- + βατὸς) δύσβατος, (ἡμι- + βρωτὸς) ἡμίβρωτος, (θεὸς + ἐλατὸς από το ἐλαύνω) θεήλατος, (αὐτὸς + κινητὸς) αὐτοκίνητος, (ἕτερος + κινητὸς) ἑτεροκίνητος κ.ά.

6) Τα παρασύνθετα ρηματικά επίθ. σε -τέος παράγονται από σύνθετα ρήματα με α΄ συνθετικό πρόθεση και φυλάγουν πάντα τον τόνο στην παραλήγουσα: (διαβαίνω) διαβατέος, (ἀπο-δείκνυμι) ἀποδεικτέος, (ἀποδίδωμι) ἀποδοτέος, (ἐπι-τρέπω) ἐπιτρεπτέον, (κατα-βάλλω) καταβλητέον, (καθ-αιρῶ) καθαιρετέον κτλ.

7) Από τα σύνθετα ονόμ. σε -ος της β΄ κλίσης, που το α΄ συνθετικό τους είναι θέμα ονόματος ή αντωνυμίας και το β΄ συνθετικό θέμα ρήματος:

α) όσα έχουν παθητική ή αμετάβατη σημασία προπαροξύνονται: αὐτό-γραφος (= που γράφτηκε απ' αυτόν τον ίδιο), πρωτό-τοκος (= που γεννήθηκε πρώτος), αὐτό-μολος (= που ήρθε ο ίδιος, μόνος του), ἰσό-ρροπος (= που ρέπει εξίσου και προς τα δύο μέρη) κ.ά.

β) όσα έχουν ενεργητ. μεταβατική σημασία παροξύνονται, αν η παραλήγουσα είναι βραχύχρονη: λογο-γράφος (= που γράφει λόγους), λιθο-βόλος (= που ρίχνει πέτρες), οἰνο-χόος (= που χύνει κρασί), πρωτοτόκος (= που γέννησε πρώτη φορά), σιτο-φάγος (= που τρώει σιτάρι) κ.ά.· οξύνονται όμως, αν η παραλήγουσα είναι φύσει ή θέσει μακρόχρονη: κυν-ηγός, ναυ-πηγός, στρατ-ηγός, παιδ-αγωγός, ἀργυρ-αμοιβός, ἱππο-βοσκός, ψυχο-πομπὸς κ.ά.

22-0012_232-292_18b.indd 108 31/10/2017 12:32

Στ΄ Σημασία των συνθέτων

433. Τα σύνθετα κατά τη σημασία τους χωρίζονται σε **προσδιοριστικά, αντικειμενικά, κτητικά** και **συνδετικά** ή **παρατακτικά.**

α) Προσδιοριστικά σύνθετα

434. Προσδιοριστικά λέγονται τα σύνθετα που το πρώτο συνθετικό τους προσδιορίζει το δεύτερο. Όταν δηλ. το σύνθετο αναλυθεί κατά τη σημασία του, το α΄ συνθετικό γίνεται προσδιορισμός του δεύτερου, ή επιρρηματικός (καθαρός επιρρηματικός ή εμπρόθετος) ή προσδιορισμός σε πτώση γενική:

επιθ. προσδιορισμός:		ἀκρόπολις (= **ἄκρα** πόλις), πλαγίαυλος (= **πλάγιος** αὐλὸς)
επιρρ.	»	ὀψιμαθὴς (= ὁ **ὀψὲ** μαθών), παλαιγενὴς (= ὁ **πάλαι** γενόμενος)
εμπρόθ.	»	ὀρεσίτροφος (= ὁ **ἐν ὄρεσι** τρεφόμενος), χειροποίητος (= ὁ **διὰ χειρὸς** πεποιημένος)
προσδ. με γενική:		δημοκρατία (= **δήμου** κράτος), θεογονία (= **θεῶν** γένεσις) κ.ά.

(πβ. τα νεοελλ.: κοκκινόχωμα = **κόκκινο χώμα**· κρυφομιλώ = **μιλώ κρυφά**· σιδερόφραχτος = **φραγμένος με σίδερα**· νεροπότηρο = **ποτήρι του νερού** κτλ.).

22-0012_232-292_18b.indd 109 31/10/2017 12:32

β) Αντικειμενικά σύνθετα

435. Αντικειμενικά λέγονται τα σύνθετα που, όταν αναλυθούν κατά τη σημασία τους, το ένα συνθετικό μέρος γίνεται αντικείμενο του άλλου:
ῥίψασπις (= ὁ ῥίπτων τὴν ἀσπίδα)· μισάνθρωπος (= ὁ μισῶν τοὺς ἀνθρώπους)· λογογράφος (= ὁ γράφων λόγους)· λιθοτόμος (= ὁ τέμνων λίθους) κ.ά. (Πβ. τα νεοελλ.: ωροδείκτης = που δείχνει την ώρα· μελισσοφάγος = πουλί που τρώει τις μέλισσες κτλ.).

γ) Κτητικά σύνθετα

436. Κτητικά σύνθετα λέγονται όσα φανερώνουν κτήση. Αυτά μπορούν να αναλυθούν στη μετοχή ἔχων (ή άλλη κατάλληλη) με αντικείμενο το β΄ συνθετικό και επιθετικό προσδιορισμό του το α΄ συνθετικό: μακρόχειρ (= ὁ ἔχων μακρὰς χεῖρας)· κακοδαίμων (= ὁ ἔχων κακὸν δαίμονα, κακὴν τύχην)· λευκόθριξ (= ὁ ἔχων λευκὰς τρίχας)· δίδραχμον, ενν. νόμισμα (= τὸ ἔχον τιμὴν δύο δραχμῶν)· πολύ-καρπος (= ὁ ἔχων, ὁ παράγων πολλοὺς καρποὺς) κ.ά.

(Πβ. τα νεοελλ.: ξανθομάλλης = εκείνος που έχει ξανθά μαλλιά· γαλανομάτης = εκείνος που έχει γαλανά μάτια κτλ.).

δ) Συνδετικά ή παρατακτικά σύνθετα

437. Συνδετικά ή **παρατακτικά** λέγονται τα σύνθετα που σημαίνουν ό,τι και τα συνθετικά τους μέρη ενωμένα

22-0012_232-292_18b.indd 110 31/10/2017 12:32

με το σύνδεσμο καί:
τραγ-έλαφος (τράγος καὶ ἔλαφος)· ἰατρό-μαντις (ἰατρὸς καὶ μάντις)· γλυκύ-πικρος (γλυκὺς καὶ πικρός)· λευκο-μέλας (λευκὸς καὶ μέλας) κ.ά.

35ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΑΛΛΟΙ ΤΡΟΠΟΙ ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΥ ΛΕΞΕΩΝ

438. Είδαμε (§ 372) ότι οι περισσότερες λέξεις της ελληνικής σχηματίστηκαν από άλλες με παραγωγή ή με σύνθεση, κατά τους κανόνες που αναγράφονται στα δύο προηγούμενα κεφάλαια. Πολλές όμως λέξεις σχηματίστηκαν και με δύο άλλους τρόπους που είναι:
α) η **ονοματοποιία** και β) η **αλλαγή του γραμματικού είδους.**

α) Ονοματοποιία

439. Ονοματοποιία λέγεται ο ιδιαίτερος τρόπος σχηματισμού λέξεων από μίμηση ορισμένων ήχων. Π.χ. η λ. δοῦπος δεν σχηματίστηκε με παραγωγή ή με σύνθεση, παρά από μίμηση του υπόκωφου ήχου δουπ- με προσθήκη της κατάληξης -ος. Είναι δηλ., όπως λέγεται, λέξη πεποιημένη (φτιαγμένη). Η λέξη που σχηματίζεται με τέτοιον τρόπο λέγεται **ονοματοποιημένη λέξη.** Εννοείται ότι από μια ονοματοποιημένη λέξη μπορούν να σχηματιστούν έπειτα νέες παράγωγες λέξεις με τις

22-0012_232-292_18b.indd 111 31/10/2017 12:32

γνωστές παραγωγικές καταλήξεις: δοῦπος: δουπ-έω -ῶ (ομηρ.).

440. Οι ονοματοποιημένες λέξεις είναι ονόματα ή ρήματα που σχηματίστηκαν:

α) **Από μίμηση φυσικών ήχων:**

βόμβος (αρχικά για τον άνεμο = ήχος εξακολουθητικός και υπόκωφος): βομβέω -ῶ·

βλύζω (για υγρά = αναπηδώ, αναβλύζω): βλύσις, βλύσμα·

βρέμω (αρχικά για το κύμα = ηχώ με πάταγο): βρόμος (= ήχος βροντερός, πάταγος)·

καχλάζω (για υγρά που βρίσκονται σε κίνηση, αναταραχή = κοχλάζω): κάχλασμα·

παφλάζω (αρχικά για τα κύματα = ηχώ με θόρυβο): πάφλασμα·

ῥόθος (= ορμητικός ήχος, πάταγος κυμάτων): ῥοθέω -ῶ (= βουίζω), ῥόθιος (= εκείνος που ορμά με θόρυβο)·

ῥόχθος (για κύματα που βρίσκονται σε αναταραχή = πάταγος, βοή): ῥοχθέω -ῶ· (πβ. τα νεοελλ.: πλατσαρίζω, μπουμπουνίζω, μπουμπουνητό κτλ.).

β) **Από μίμηση ήχου αντικειμένων που κάνουν κρότο ή ενεργειών που προκαλούν θόρυβο:**

δοῦπος (= βαρύς υπόκωφος ήχος): δουπέω -ῶ· απ' αυτό και γδοῦπος, κυρίως στα σύνθετα, όπως το ποιητ. σύνθ. ἐρί-γδουπος (= που ηχεί βροντερά)·

κλαγγὴ (= ήχος του τόξου, όταν εκτοξεύεται το βέλος): κλαγγάζω και κλαγγάνω, κλαγγώδης, κλαγγηδὸν (= με κλαγγή)·

22-0012_232-292_18b.indd 112 31/10/2017 12:32

κτύπος (= δυνατός ήχος, κρότος): κτυπέω -ῶ, κτύπημα κτλ.·
σίζω (= βγάζω ήχο σαν σφύριγμα, όπως το καυτό μέταλλο όταν βυθίζεται σε κρύο νερό): σιγμὸς (= ήχος σαν σφύριγμα)·
τρίζω (= παράγω ιδιαίτερο ήχο σαν τρίξιμο): τριγμός·
τρώγω (= τρώγω κάτι σκληρό, κριτσανίζω): τρώκτης κτλ.

(Πβ. τα νεοελλ.: τραντάζω, τσακίζω, τσιτσιρίζω, κριτσανίζω κτλ.).

γ) Από μίμηση φωνών ή επιφωνημάτων του ανθρώπου:

αἰάζω (= κράζω αἰαῖ, θρηνώ)· ἀλαλάζω (= βγάζω την κραυγή ἀλαλαὶ που μ' αυτήν άρχιζαν τη μάχη): ἀλαλητός· ἐλελίζω (= βγάζω την πολεμική κραυγή ἐλελεῦ)· κα(γ)χάζω (= χαχανίζω, γελώ ηχηρά): κα(γ)χασμός· κιχλίζω (= γελώ προσποιητά): κιχλισμός· κραυγὴ (= δυνατή φωνή): κραυγάζω· οἰμώζω (= φωνάζω οἴμοι, θρηνώ): οἰμωγὴ κ.ά. (Πβ. § 403).

δ) Από μίμηση της φωνής των ζώων:

βαΰζω (για σκύλους = γαβγίζω· αλλά και για ανθρώπους = ουρλιάζω)· βληχάομαι -ῶμαι (γι' αρνιά και για γίδες = βελάζω), βληχὴ (= βέλασμα)· βρυχάομαι -ῶμαι (κυρίως για λιοντάρια), βρυχή, βρυχηθμός, βρύχημα (= άγρια φωνή, μούγκρισμα)· κακάβη (= η πέρδικα, που ονομάστηκε έτσι από τη φωνή της), κακαβίζω ή κακάζω (για τη φωνή της πέρδικας = κακαρίζω)· κοκκύζω (για την κραυγή του κούκου· κόκκυξ = ο κούκος)· κράζω (κυρίως για κοράκια, βατράχους κτλ. αλλά και για ανθρώπους)·

22-0012_232-292_18b.indd 113 31/10/2017 12:32

κραυγάζω (για σκύλους, κοράκια κτλ. αλλά και για ανθρώπους = βγάζω δυνατή φωνή)· κρώζω (για το κοράκι, την κουρούνα και γι' άλλα πουλιά), κρωγμὸς (= κραυγή κορακιού ή κουρούνας)· πιπ(π)ίζω (για τα πουλιά)· τιτίζω (για τα πουλιά) κ.ά.

(Πβ. τα νεοελλ.: ζουζούνι, καρακάξα, κουκουβάγια κτλ., που ονομάστηκαν έτσι από τον ήχο της φωνής τους).

β) Αλλαγή του γραμματικού είδους

441. Πολλές φορές μια λέξη όχι μόνο μεταβάλλει την αρχική σημασία της, αλλά και μεταπηδά από ένα μέρος του λόγου σε άλλο. Π.χ. στην αρχαία γλώσσα η λ. τριήρης αρχικά ήταν επίθετο και λεγόταν μαζί με το ουσιαστικό ναῦς: τριήρης ναῦς (= πλοίο με τρεις σειρές κουπιά)· έπειτα με παράλειψη του ουσ. ναῦς η λ. τριήρης πήρε τη σημασία του ουσιαστικού. Έτσι και: ὁ ἐπιμελούμενος είναι μετοχή (με το άρθρο της), αλλά πολλές φορές στη φράση χρησιμοποιείται αντί για το επίθετο ὁ ἐπιμελὴς κτλ. (Πβ. στα νεοελλ.: τα επίθ. μηχανικός, εκπαιδευτικός, νομικός κτλ. σε ορισμένες περιπτώσεις παίρνουν σημασία ουσιαστικών και σημαίνουν πρόσωπα που ασκούν τα σχετικά επαγγέλματα· αντίθετα κάποτε μερικά ουσιαστικά χρησιμοποιούνται σαν επίθετα· π.χ. λιοντάρι = γενναίος, λαγός = δειλός κτλ.).

Στις περιπτώσεις αυτές έχομε **αλλαγή του γραμματικού είδους,** που λέγεται και **καταχρηστική παραγωγή.**

22-0012_232-292_18b.indd 114 31/10/2017 12:32

Στην αρχαία ελληνική, όπως και στη νέα, η αλλαγή του γραμματικού είδους των λέξεων είναι πολύ συνηθισμένη:

α) Κύρια ονόματα προσώπων γίνονται από κοινά ουσιαστικά, επίθετα ή μετοχές: Γνάθων -ωνος **(από το μεγεθυντικό** γνάθων), Εὐθύφρων -ονος **(από το επίθ.** εὐθύφρων **= αυτός που σκέφτεται σωστά),** Θάλλων -ωνος **(από τη μετοχή ενεστ. του ρ.** θάλλω), Λύσων -ωνος **(από τη μετοχή μέλλ. του ρ.** λύω), Πείσων -ωνος **(από τη μετοχή μέλλ. του ρ.** πείθω) **κ.ά. (πβ. τα νεοελλ.** Δοντάς, Μαγουλάς, Στρατηγός, Λιανός, Καλούμενος) **κτλ. Και με ανέβασμα ή κατέβασμα του τόνου:** (φαιδρός) Φαῖδρος, (πυρρός) Πύρρος, (σιμός) Σῖμος, (δημοσθενής) Δημοσθένης, (ἰσοκρατής) Ἰσοκράτης, (πολυκρατής) Πολυκράτης, (περικλεής) Περικλέης -ῆς, (σωζόμενος) Σωζομενός, (ἀκούμενος) Ἀκουμενὸς **κ.ά. (Πβ. τα νεοελλ.:** σταυρός – Σταύρος· χοντρός - [Χόντρος] Χόνδρος **κτλ.).**

β) Τοπωνυμίες (γεωγραφικά ονόματα) γίνονται από κοινά ουσιαστικά ή επίθετα: Μαραθὼν **(από το περιεκτικό** μαραθὼν **= τόπος που έχει πολλά μάραθα),** Σικυὼν **(από το περιεκτικό** σικυὼν **= τόπος όπου παράγονται πολλά αγγούρια·** σικυὸς **= αγγούρι),** Κεραμεικὸς **(από το επίθ.** κεραμεικός). **Έτσι και:** Ἑλλάς, Κρόνιον, Ἀρτεμίσιον, Θησεῖον, **που αρχικώς ήταν επίθετα, έγιναν έπειτα ουσιαστικά από παράλειψη του αρχικού ουσιαστικού που συνόδευαν (** Ἑλλὰς γῆ **ή χώρα,** Κρόνιον ἱερόν) **κτλ.**

22-0012_232-292_18b.indd 115 31/10/2017 12:32

γ) **Κοινά ουσιαστικά** (προσηγορικά) γίνονται από επίθετα:
κεραμεική, μαντική, πολεμικὴ κτλ. (ενν. τέχνη)· θεωρικά, στρατιωτικὰ κτλ. (ενν. χρήματα)· νικητήρια, σωτήρια κτλ. (ενν. ἱερά).

Επίσης ως ουσιαστικά χρησιμοποιούνται επίθετα και μετοχές με το άρθρο τους, που αρχικά ήταν επιθετικοί προσδιορισμοί ουσιαστικών που παραλείπονται:
ὁ ἀγαθός, ὁ σοφός, ὁ πλούσιος κτλ. (ενν. ἄνθρωπος ή ἀνήρ)· οἱ ἄριστοι, οἱ ὀλίγοι, οἱ πολλοὶ (ενν. πολῖται)· οἱ ζῶντες, οἱ τεθνεῶτες, οἱ προγεγενημένοι, οἱ παρόντες, οἱ ἀπόντες (ενν. ἄνθρωποι)· ὁ λέγων (= **ο ρήτορας**), ὁ διώκων (= **ο κατήγορος**), ὁ φεύγων (= **ο κατηγορούμενος**), οἱ ἔχοντες (= **οι πλούσιοι**), ὁ νικῶν (= **ο νικητής**), ἡ εἱμαρμένη (= **η μοίρα**), ἡ ἐπιοῦσα (= **η επόμενη μέρα**), τὸ παρελθόν, τὸ παρόν, τὸ μέλλον, τὸ δέον, τὸ προσῆκον **κ.ά.**

Έτσι μερικά επίθετα και μερικές μετοχές έγιναν στο τέλος τέλεια ουσιαστικά: τριήρης, τετρήρης, πεντήρης (ενν. ναῦς), ὁ ἄρχων (= **αρχηγός, κυβερνήτης**), ἡ αἴθουσα (**μετοχή του ρ. αἴθω = λάμπω: αυτή που λάμπει,** ενν. στοά) **κ.ά.**

δ) **Ως επίθετα** χρησιμοποιούνται πολλές επιθετικές μετοχές (**επιθετικοί προσδιορισμοί**): ὁ λάμπων ἥλιος (= ὁ λαμπρὸς ἥλιος), ἡ εὐδαιμονοῦσα χώρα (= ἡ εὐδαίμων χώρα), τὸ ζέον ὕδωρ (=τὸ θερμὸν ὕδωρ), ὁ εὐδοκιμῶν ποιητὴς (= ὁ εὐδόκιμος ποιητής), οἱ εὐπορoῦντες πολῖται (= οἱ εὔποροι πολῖται) **κ.ά.**

22-0012_232-292_18b.indd 116 31/10/2017 12:32

36ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΑΛΛΑΓΗ ΤΗΣ ΣΗΜΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

1. Κυριολεξία και μεταφορά

442. Οι λέξεις κάθε γλώσσας εκφράζουν γενικά ορισμένες έννοιες: ἄνθρωπος, γῆ, οὐρανός, καλός, κακός, ἔρχομαι, λέγω κτλ. (βλ. § 6 και § 27).

Αλλά πολλές φορές στην αρχαία ελληνική (όπως και στη νέα και σε άλλες γλώσσες) οι λέξεις δεν χρησιμοποιούνται στη μία μόνο, την αρχική (και βασική) σημασία τους με την οποία δηλώνεται ορισμένη έννοια· συχνά η βασική αυτή σημασία τους μ ε τ α φ έ ρ ε τ α ι σε άλλες έννοιες. Έτσι π.χ. η αρχαία λέξη ῥεῦμα σήμαινε καθετί που ρ έ ε ι, τ ρ έ χ ε ι, ιδίως για τα υγρά· αργότερα όμως η σημασία της μεταφέρθηκε και σε έννοιες νοητών πραγμάτων, και είπαν: τὸ τῆς τύχης ῥεῦμα μεταπίπτει ταχύ, για να δείξουν πόσο μοιάζει η τύχη των ανθρώπων με ένα ποτάμι που ολοένα κυλά, άρα αλλάζει, μεταβάλλεται. Η χρήση μιας λέξης στην αρχική, την κύρια σημασία της, λέγεται **κυριολεξία,** στην παραλλαγμένη σημασία της λέγεται **μεταφορά** ή **μεταφορική χρήση.**

443. Η μεταφορική χρήση των λέξεων, που δίνει στο λόγο εκφραστικότητα και ζωηρότητα, είναι συχνή στην αρχαία ελληνική. Έτσι, μ ε τ α φ ο ρ ι κ ά χρησιμοποιούνται:

α) **Ουσιαστικά:** η λ. βλαστὸς σημαίνει κυριολεκτικά το νέο κλαδί ενός φυτού (βλαστάρι, κλωνάρι)· η ίδια λέξη μεταφορικά σημαίνει το τέκνο· η λ. ἕρκος (= φραγμός) λέγεται κυριολεκτικά για τον περίβολο της αυλής,

22-0012_232-292_18b.indd 117 31/10/2017 12:32

χρησιμοποιείται όμως μεταφορικά στις φράσεις ἕρκος ὀδόντων (= περίφραγμα που σχηματίζουν τα δόντια), ἕρκος πολεμιστῶν (= αμυντική παράταξη πολεμιστών).

Έτσι και: ποιμὴν **(μτφ. = ηγεμόνας, άρχοντας),** ἡμέρας βλέφαρον **(αντί: ἡμέρας ὀφθαλμός, μτφ. = ήλιος),** λιμὴν **(μτφ. = καταφυγή, καταφύγιο),** κυβερνήτης **(κυριολ. = κυβερνήτης πλοίου, πηδαλιούχος· μτφ. = άρχοντας που κυβερνά την πόλη),** οἶστρος **(κυριολ. = βοϊδόμυγα· μτφ. = καθετί που ερεθίζει, διέγερση),** χειμὼν **(κυριολ. = χειμώνας, κακοκαιρία· μτφ. = δυστυχία, συμφορά),** ἔαρ **(κυριολ. = άνοιξη· μτφ. = νεανική ηλικία),** σκάφος **(κυριολ. πλοίο· μτφ. «σκάφος της πόλεως» = πολιτεία) κ.ά.**

β) Επίθετα: τείχη χαλκᾶ καὶ ἀδαμάντινα **(= δυνατά),** ὑγίεια χρυσῆ **(= πολύτιμη),** ἡμέρα χρυσῆ **(= ηλιόλουστη),** ἀνὴρ σκληρὸς **(= αυστηρός, πεισματάρης),** μαλακὸς **(= ήπιος, πράος ή άτολμος, δειλός),** θυμὸς σιδηροῦς **(= ψυχή σκληρή, αλύγιστη),** γέροντες πρίνινοι **(= δυνατοί και ακμαίοι),** ψιλὸς **(κυριολ. για το έδαφος = άδεντρος· για ζώα = άτριχος· μτφ. = στερημένος από κάτι, ακάλυπτος· πβ.** στρατιώτης ψιλὸς = ελαφρά οπλισμένος· ἡ ψυχὴ ψιλὴ οὖσα τοῦ σώματος = στερημένη από το σώμα, χωρίς το σώμα· νεκρὸς ψιλὸς = που δεν σκεπάστηκε με χώμα κτλ.), πτερόεις **(κυριολ. = φτερωτός· μτφ. = ελαφρός, φευγαλέος) κ.ά.**

γ) Ρήματα: δάκνω **(κυριολ. = δαγκάνω· μτφ. = λυπώ),** ὑφαίνω **(κυριολ.** ὑφαίνω ἱστόν· **μτφ.** ὑφαίνω δόλον = παρασκευάζω δόλο, δολοπλοκώ**),** ἀνθῶ **(κυριολ. για φυτά· μτφ. = ακμάζω),** ἀναχαιτίζω **(κυριολ. = σταμα-**

22-0012_232-292_18b.indd 118 31/10/2017 12:32

τώ το άλογο κρατώντας το από τη χαίτη· μτφ. = σταματώ κάτι με τη δύναμή μου, συγκρατώ), στέγω (κυριολ. = στεγάζω, σκεπάζω· μτφ. = προστατεύω, υπερασπίζω), ἡγοῦμαι (κυριολ. = προπορεύομαι· μτφ. = άρχω), λάμπω (κυριολ. = παρέχω φως, λαμποκοπώ· μτφ. = διακρίνομαι, διαπρέπω, π.χ. λάμπει ἡ ἀρετή, ἡ φαίνομαι φαιδρός, χαρούμενος, π.χ. φαιδρὸς λάμποντι μετώπῳ), πίνω (κυριολ. = πίνω νερό κτλ.· μτφ. ἡ γῆ πίνει τὸν ὄμβρον, ὁ λύχνος πίνει τὸ ἔλαιον κτλ.), πίπτω (κυριολ. = ρίχνομαι κάτω· μτφ. πίπτω ἐν μάχῃ = φονεύομαι· για τον άνεμο = κοπάζω· για ενέργεια = αποτυχαίνω) κ.ά.

δ) **Επιρρήματα,** κυρίως τροπικά, παράγωγα από επίθετα: ἀσθενῶς - βαρέως φέρω τι (= ελαφρά, λίγο - δύσκολα υποφέρω κάτι, δυσφορώ για κάτι), κούφως φέρω τι (= εύκολα υποφέρω κάτι, θεωρώ κάτι εύκολο), καινῶς λαλῶ (= μιλώ με νέο, παράδοξο τρόπο, παραδοξολογώ) κ.ά.

ε) **Προθέσεις:** ἀμφὶ (κυριολ. = και από τα δύο μέρη· μτφ. ἀμφὶ τὰ πεντήκοντα = περίπου, επάνω κάτω...), περὶ (κυριολ. = ολόγυρα· μτφ. περὶ μέσας νύκτας = περίπου, σχεδόν...), ἐπὶ (κυριολ. = επάνω· μτφ. ὁ ἐπὶ τῶν νεῶν = αυτός που έχει την επιστασία των πλοίων) κτλ.

2. Είδη μεταφοράς

444. Γενικά οι αλλαγές που παρουσιάζουν οι σημασίες των λέξεων με τη μεταφορική χρήση τους μπορούν να διαιρεθούν σε δύο κατηγορίες:

22-0012_232-292_18b.indd 119 31/10/2017 12:32

α) Το **πλάτεμα** της σημασίας, όταν αυτή από την αρχική έννοια στην οποία είχε αποδοθεί μια λέξη ε π ε κ τ ε ί ν ε τ α ι και σε άλλες, εξαιτίας κάποιας ομοιότητας με την πρώτη έννοια. Π.χ. η λ. κυβερνήτης, που λεγόταν αρχικά μόνο για τον κυβερνήτη του πλοίου, πήρε αργότερα π λ α τ ύ τ ε ρ η σημασία και σημαίνει και αυτόν που διοικεί την πόλη, το κράτος κτλ. Έτσι και η λ. ἀγκών, που αρχικά σήμαινε την καμπή του βραχίονα, χρησιμοποιήθηκε έπειτα με γενικότερη σημασία και για κάθε καμπή: ἀγκὼν τείχους κτλ. (Πβ. τα νεοελλ.: φύλλο, αρχικά φύλλο δέντρου, έπειτα μ' επέκταση της σημασίας: φύλλο χαρτιού, τετραδίου, βιβλίου, παραθύρου κτλ.).

β) Το **στένεμα** της σημασίας, όταν αυτή π ε ρ ι ο ρ ί ζ ε τ α ι· ενώ δηλαδή αρχικά η λέξη χρησιμοποιείται για πολλά όμοια πράγματα, συνηθίζεται έπειτα για ένα από τα όμοια πράγματα. Π.χ. η λ. ἄστυ με την αρχική της σημασία λέγεται για κάθε πόλη: τὸ ἄστυ Κορίνθου, Θήβης, Σούσων κτλ.· αργότερα όμως από τους Αττικούς χρησιμοποιείται ειδικά για την πόλη της Αθήνας (συχνά χωρίς άρθρο): ἐξ ἄστεως νῦν εἰς ἀγρὸν χωρῶμεν. Έτσι και η λ. ἰσθμὸς αρχικά λέγεται για κάθε ισθμό: ὁ ἰσθμὸς τῆς Παλλήνης, ὁ τῶν Λευκαδίων ἰσθμὸς κτλ.· αργότερα όμως χρησιμοποιείται η λέξη μόνη της (χωρίς προσδιορισμό) και σημαίνει ειδικά τον ισθμό της Κορίνθου: (Εὐρυβιάδης ἐβούλετο) πλεῖν ἐπὶ τὸν ἰσθμὸν κτλ. (Πβ. τα νεοελλ.: η πόλη = κάθε πόλη· έπειτα, ειδικά = η Κωνσταντινούπολη –και τότε γράφεται η Πόλη–, μοναχός = μόνος, απομονωμένος· έπειτα, ειδικά = καλόγερος κτλ.).

22-0012_232-292_18b.indd 120 31/10/2017 12:32

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ 4ου ΤΟΜΟΥ

Σελ.

28ο Κεφ. Αόριστοι β' βαρύτονων ρημ. κατά τα ρ. σε -μι

Με χαρακτήρα 1) η και ᾰ, 2) ᾱ και ᾰ, 3) η και ε, 4) ω και ο, 5) ῡ και ῠ 11

Παραδείγματα 12

29ο Κεφ. Άλλα ρήματα της β' συζυγίας σε -μι

εἰμί, εἶμι 16

φημὶ 17

ἧμί, κεῖμαι, κάθημαι 19

οἶδα, δέδοικα ή δέδια 25

τέθνηκα, βέβηκα, ἔοικα, χρή, εἵμαρται 26

πέπρωται 27

30ό Κεφ. Ρήματα ανώμαλα, αποθετικά και απρόσωπα

Α΄. Ρήματα ανώμαλα 28

1. Ρήματα ανώμαλα κατά το σχηματισμό των χρόνων 28

2. Ρήματα ανώμαλα κατά τη σημασία των χρόνων 32

Β΄. Ρήματα αποθετικά 34

Γ΄. Ρήματα απρόσωπα ή τριτοπρόσωπα 35

22-0012_232-292_18b.indd 121 31/10/2017 12:32

31ο Κεφ. Άκλιτα μέρη του λόγου

1. Επιρρήματα 36
Συσχετικά επιρρήματα 37
Πίνακας συσχετικών επιρρημάτων 38
2. Προθέσεις 40
3. Σύνδεσμοι 40
4. Επιφωνήματα 43
5. Μόρια 43
6. Άκλιτα με πολλαπλή σημασία 45

ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ
ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΟ

32ο Κεφ. Γενικά για την παραγωγή
και τη σύνθεση.....47

33ο Κεφ. Παραγωγή των λέξεων 49

Προεισαγωγικές παρατηρήσεις
για την παραγωγή 49

Α΄. Παράγωγα ουσιαστικά..... 50
α) Ουσιαστικά παράγωγα από ρήματα 51
β) Ουσιαστικά παράγωγα από επίθετα..... 56
γ) Ουσιαστικά παράγωγα
από άλλα ουσιαστικά 58
1. Υποκοριστικά 58
2. Μεγεθυντικά..... 60

22-0012_232-292_18b.indd 122 31/10/2017 12:32

3. Τοπικά 62
4. Περιεκτικά 62
5. Πατρωνυμικά 62
6. Γονεωνυμικά 64
7. Εθνικά 64
8. Παρώνυμα 67

Β΄. Παράγωγα επίθετα 68
α) Επίθετα παράγωγα από ρήματα 68
1. Κυρίως ρηματ. επίθετα 68
2. Άλλα επίθ. παράγωγα από ρήματα 70
β) Επίθετα παράγωγα από ονόματα 73
γ) Επίθετα παράγωγα από επιρρήματα 80

Γ΄. Παράγωγα ρήματα 80
α) Ρήματα παράγωγα από ονόματα 80
β) Ρήματα παράγωγα από άλλα ρήματα 84
γ) Ρήματα παράγωγα από επιρρήματα
και επιφωνήματα 85

Δ΄. Παράγωγα επιρρήματα 86
α) Τοπικά 86
β) Τροπικά 88
γ) Ποσοτικά 90
δ) Χρονικά 90

34ο Κεφ. Σύνθεση των λέξεων

Προεισαγωγικές παρατηρήσεις για τη σύνθεση 91

22-0012_232-292_18b.indd 123 31/10/2017 12:32

Α΄. Πρώτο συνθετικό 92
1. Κλιτό ως πρώτο συνθετικό 92
α) Ουσιαστικό 92
β) Επίθετο 94
γ) Ρήμα 95
2. Άκλιτο ως πρώτο συνθετικό 96
α) Επίρρημα 96
β) Πρόθεση 97
γ) Αχώριστο μόριο 97

Β΄. Δεύτερο συνθετικό
1. Κλιτό ως δεύτερο συνθετικό 99
α) Ουσιαστικό 99
β) Επίθετο 101
γ) Ρήμα 101
2. Άκλιτο ως δεύτερο συνθετικό 103

Γ΄. Νόθα σύνθετα 104

Δ΄. Παρασύνθετα 104

Ε΄. Τονισμός των συνθέτων 106

Στ΄ Σημασία των συνθέτων 109
α) Προσδιοριστικά σύνθετα 109
β) Αντικειμενικά σύνθετα 110
γ) Κτητικά σύνθετα 110
δ) Συνδετικά ή παρατακτικά σύνθετα 110

22-0012_232-292_18b.indd 124 31/10/2017 12:32

35ο Κεφ. Άλλοι τρόποι σχηματισμού λέξεων

α) Ονοματοποιία 111
β) Αλλαγή του γραμματικού είδους 114

36ο Κεφ. Αλλαγή της σημασίας των λέξεων

1. Κυριολεξία και μεταφορά..... 117
2. Είδη μεταφοράς..... 119

22-0012_232-292_18b.indd 125 31/10/2017 12:32

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ

22-0012_293-325_18b.indd 1 07/11/2017 12:28

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΡΧΙΚΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

Συγγραφέας: **ΜΙΧ. Χ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ**

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΑΝΕΚΔΟΣΗΣ

Η επανέκδοση του παρόντος βιβλίου πραγματοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών & Εκδόσεων «Διόφαντος» μέσω ψηφιακής μακέτας, η οποία δημιουργήθηκε με χρηματοδότηση από το ΕΣΠΑ / ΕΠ «Εκπαίδευση & Διά Βίου Μάθηση» / Πράξη «ΣΤΗΡΙΖΩ».

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
ΕΠΕΝΔΥΟΝΤΑΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΗΣ ΓΝΩΣΗΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ 2007-2013
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Οι διορθώσεις πραγματοποιήθηκαν κατόπιν έγκρισης του Δ.Σ. του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

22-0012_293-325_18b.indd 2 07/11/2017 12:28

Η αξιολόγηση, η κρίση των προσαρμογών και η επιστημονική επιμέλεια του προσαρμοσμένου βιβλίου πραγματοποιείται από τη Μονάδα Ειδικής Αγωγής του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής.

Η προσαρμογή του βιβλίου για μαθητές με μειωμένη όραση από το ΙΤΥΕ – ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ πραγματοποιείται με βάση τις προδιαγραφές που έχουν αναπτυχθεί από ειδικούς εμπειρογνώμονες για το ΙΕΠ.

ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ
ΓΙΑ ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ

ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ

22-0012_293-325_18b.indd 3 07/11/2017 12:28

22-0012_293-325_18b.indd 4 07/11/2017 12:28

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΜΙΧ. Χ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

Η συγγραφή και η επιστημονική επιμέλεια του βιβλίου πραγματοποιήθηκε υπό την αιγίδα του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ

ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ – ΛΥΚΕΙΟΥ

Τόμος 5ος

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ
ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

22-0012_293-325_18b.indd 5 07/11/2017 12:28

Το βιβλίο αυτό είναι συνοψισμένη μορφή του έργου «Γραμματική της αρχαίας ελληνικής» του Μιχ. Χ. Οικονόμου, έκδοσης 1971 του Ινστιτούτου Νεοελληνικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (Ιδρύματος Μανόλη Τριανταφυλλίδη).

Η συνόψιση του βιβλίου έγινε με ευθύνη του Κέντρου Εκπαιδευτικών Μελετών και Επιμορφώσεως (ΚΕΜΕ).

22-0012_293-325_18b.indd 6 07/11/2017 12:28

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΑΝΩΜΑΛΩΝ ΡΗΜΑΤΩΝ

Α

Ἄγαμαι. Βλ. § 347, 4 (τόμος 1ος, σ. 146)

ἄγνυμι. Βλ. κατάγνυμι.

ἀγορεύω (θέματα βλ. § 358, τόμος 4ος, σ. 31), πρτ. ἠγόρευον, μέλλ. -αγορεύσω και συνήθ. -ερῶ, αόρ. -ηγόρευσα και β΄ -εἶπον, πρκμ. -είρηκα, υπερσ. -ειρήκειν. Παθ. ἀγορεύομαι, πρτ. -ηγορευόμην, μέσ. μέλλ. ως παθ. -αγορεύσομαι, παθ. μέλλ. -ρηθήσομαι, παθ. αόρ. -ηγορεύθην και συνήθ. -ερρήθην, πρκμ. -ειρημαι, υπερσ. -ειρήμην. Παράγ. ἀγόρευσις, ἀγορητής, προσρητέος, προσ-αγορευτέος, ἀπόρρητον κτλ.

ἄγω (= οδηγώ, φέρνω· θ. ἀγ-), πρτ. ἦγον, μέλλ. ἄξω, αόρ. β΄ ἤγαγον (βλ. § 314, 1, δ), πρκμ. ἦχα και (μτγν.) ἀγήοχα (βλ. § 69, 2, α), υπερσ. (μτγν.) ἠγηόχειν. Μέσ. και παθ. ἄγομαι, πρτ. ἠγόμην, μέσ. μέλλ. ἄξομαι, μέσ. αόρ. β΄ ἠγαγόμην, παθ. μέλλ. ἀχθήσομαι, παθ. αόρ. ἤχθην, πρκμ. ἦγμαι, υπερσ. ἤγμην. Παράγ. ἀγωγή, ἀγωγός, ἀγωγεύς, ἐπακτός, ἐπείσακτος, ἀκτέον κτλ.

ἀδικέω -ῶ. Βλ. § 359, 4 (τόμος 4ος, σ. 33).

22-0012_293-325_18b.indd 5 07/11/2017 12:28

ᾄδω (= ψάλλω, τραγουδώ· θ. ἀειδ-, ᾀδ-), πρτ. ᾖδον, μέσ. μέλλ. ως ενεργ. ᾄσομαι (βλ. § 359, 3), αόρ. ᾖσα. Παθ. ᾄδομαι, παθ. αόρ. ᾔσθην. Παράγ. ᾆσμα, ᾠδὴ (από το ἀοιδή), ᾀστέον.

αἰδέομαι -οῦμαι. Βλ. § 331, πίν. β, 2 (τόμος 3ος, σ. 115).

αἰνέω -ῶ. Βλ. § 331, πίν. β, 1 (τόμος 3ος, σ. 113).

αἱρέω -ῶ. Βλ. § 331, πίν. β, 1 (τόμος 3ος, σ. 113) και § 358 (τόμος 4ος, σ. 32).

αἴρω (= σηκώνω· θ. ἀρ- και απ' αυτό ἀρj- = αἰρ-, § 301, 2), πρτ. ᾖρον, μέλλ. ἀρῶ, αόρ. ἦρα (υποτ. ἄρω, προστ. ἆρον κτλ.), πρκμ. ἦρκα, υπερσ. -ἤρκειν. Μέσ. και παθ. αἴρομαι, πρτ. ᾑρόμην, μέσ. μέλλ. ἀροῦμαι, μέσ. αόρ. ἠράμην, παθ. αόρ. ἤρθην (και ως μέσ.), πρκμ. ἦρμαι, υπερσ. ἤρμην. Παράγ. ἄρσις, ἄρμα (= το βάρος που σηκώνει κανείς), ἄρδην κτλ.

αἰσθάνομαι (αποθ. μέσ.· θ. αἰσθ-· απ' αυτό αἰσθ-αν- § 357, β΄ και αἰσθε- = αἰσθη- § 353, γ), πρτ. ᾐσθανόμην, μέσ. μέλλ. αἰσθήσομαι, μέσ. αόρ. β΄ ᾐσθόμην (βλ. § 314, 1, α), πρκμ. ᾔσθημαι, υπερσ. ᾐσθήμην. Παράγ. αἴσθημα, αἴσθησις, αἰσθητὸς (εὐαίσθητος, ἀναίσθητος).

αἰτιάομαι -ῶμαι (αποθ. μεικτό). Βλ. § 331, πίν. α, 1 (τόμος 3ος, σ. 111).

---

1. Οι παύλες εμπρός από τους τύπους σημαίνουν ότι αυτοί βρίσκονται μόνο σύνθετοι.

22-0012_293-325_18b.indd 6 07/11/2017 12:28

ἀκέομαι -οῦμαι (αποθ. ενεργ.). Βλ. § 331, πίν. β, 2 (τόμος 3ος, σ. 115).

ἀκούω. Βλ. § 291 (τόμος 3ος, σ. 43) και § 359, 3 (τόμος 4ος, σ. 33).

ἀλέω -ῶ. Βλ. § 331, πίν. β, 2 (τόμος 3ος, σ. 115).

ἁλίσκομαι (= πιάνομαι, κυριεύομαι· αποθ., παθ. του αἱρέω -ῶ· θ. Fαλ- = ἁλ-, απ' αυτό ἁλ-ισκ- § 354 και Fαλω- = ἁλω-, ἁλο-), πρτ. ἡλισκόμην, μέσ. μέλλ. με παθ. σημασ. ἁλώσομαι (§ 359, 4), ενεργ. αόρ. β΄ με παθ. σημασ. ἑάλων και σπάν. με συναίρεση ἥλων (§ 269, 1, δ· υποτ. ἁλῶ, -ᾖς, -ᾖ κτλ., ευκτ. ἁλοίην, απαρ. ἁλῶναι, μετ. ἁλούς), πρκμ. ἑάλωκα και σπάν. με συναίρ. ἥλωκα (β. § 272, 4), υπερσ. ἡλώκειν. Παράγ. ἅλωσις, ἁλωτός, εὐάλωτος κτλ.

ἁμαρτάνω (= αποτυχαίνω, λαθεύω· θ. ἁμαρτ-· απ' αυτό ἁμαρτ-αν- § 357, β΄ και ἁμαρτε- = ἁμαρτη- § 353, γ) πρτ. ἡμάρτανον, μέσ. μέλλ. μ' ενεργ. σημασ. ἁμαρτήσομαι (§ 359, 3), αόρ. β΄ ἥμαρτον, (βλ. § 314, Ι, α) πρκμ. ἡμάρτηκα, υπερσ. ἡμαρτήκειν. Παθ. ἁμαρτάνομαι και συνήθ. ως απρόσ. ἁμαρτάνεται, πρτ. ἡμαρτάνετο, παθ. αόρ. ἡμαρτήθη, πρκμ. ἡμάρτηται, υπερσ. ἡμάρτητο. Παράγ. ἁμαρτία, ἁμάρτημα, ἁμαρτωλός, ἀναμάρτητος, ἐπεξαμαρτητέον κτλ.

ἀμφιέννυμι (ἀμφὶ + ἕν-νυ-μι = ντύνω· θ. Fεσ- = ἐσ-· απ' αυτό ἔσνυ- = ἔννυ- § 333, δ), πρτ. ἠμφιέννυν (§ 269, 2, α), μέλλ. συνηρ. ἀμφιῶ, -εῖς, -εῖ κτλ., αόρ. ἠμφίεσα. Μέσ. ἀμφιέννυμαι, (πρτ. ἠμφιεννύμην), μέσ. μέλλ.

22-0012_293-325_18b.indd 7 07/11/2017 12:28

ἀμφιέσομαι, πρκμ. ἠμφίεσμαι. Παράγ. ἀμφίεσις, ἀμφίεσμα, εἶμα (από το Fεσ-μα), ἑσθὴς (από το θ. Fεσ-, ἐσ-, ἑσ-), ἱμάτιον (υποκορ. από το Fέσ-μα, εἶμα, ἷμα).

ἀναλίσκω και **ἀναλόω -ῶ** (= ξοδεύω· θ. ἀν-αλ-· απ' αυτό ἀν-αλ-ισκ- § 354 και ἀν-αλο-), πρτ. ἀνήλισκον και ἀνήλουν, μέλλ. ἀναλώσω, αόρ. ἀνήλωσα, πρκμ. ἀνήλωκα. Μέσ. και παθ. ἀναλίσκομαι και σπάν. ἀναλόομαι -οῦμαι, πρτ. ἀνηλισκόμην και ἀνηλούμην, παθ. μέλλ. ἀναλωθήσομαι, παθ. αόρ. ἀνηλώθην, πρκμ. ἀνήλωμαι, υπερσ. ἀνηλώμην. Παράγ. ἀνάλωμα, ἀνάλωσις, ἀναλωτής, ἀναλωτέος κτλ.

ἀνιάω -ῶ (= λυπώ, στενοχωρώ· θ. ἀνιᾰ-), πρτ. ἠνίαον -ων, μέλλ. ἀνι'ᾱσω, αόρ. ἠνίᾱσα (§ 331, 1). Μέσ. ἀνιῶμαι, πρτ. ἠνιώμην, μέσ. μέλλ. ἀνι'ᾱσομαι, παθ. αόρ. ως μέσ. ἠνι'ᾱθην § 359, 5). Παράγ. ἀνιᾱρὸς κτλ.

ἀνοίγω και **ἀνοίγνυμι** (ἀνὰ + οἰγω· θ. Fοιγ- = οἰγ-· απ' αυτό οἰγ-νυ- § 333, α), πρτ. ἀνέῳγον (§ 269, 1, δ), μέλλ. ἀνοίξω, αόρ. ἀνέῳξα, πρκμ. ἀνέῳχα (§ 272, 2). Παθ. ἀνοίγομαι, πρτ. ἀνεῳγόμην, παθ. αόρ. ἀνεῴχθην, πρκμ. ἀνέῳγμαι, υπερσ. ἀνεῴγμην, συντελ. μέλλ. ἀνεῴξομαι (= θα είμαι ανοιχτός). Παράγ. ἄνοιγμα, ἄνοιξις, ἀνοικτός, ἀνοικτέον.

ἀνύω και **ἀνύτω** (ή **ἀνύτω**). Βλ. § 291 (τόμος 3ος, σ. 43).

ἀπεχθάνομαι (αποθ. = γίνομαι μισητός· θ. ἐχθ-· απ' αυτό ἐχθ-αν- § 357, β΄ και ἐχθε- = ἐχθη- § 353, γ), πρτ. ἀπηχθανόμην, μέσ. μέλλ. με παθ. σημασ. ἀπεχθήσομαι, μέσ. αόρ. β΄ με παθ. σημασ. ἀπηχθόμην, πρκμ. ἀπήχθημαι, υπερσ. ἀπηχθήμην.

22-0012_293-325_18b.indd 8 07/11/2017 12:28

(ἀπο)δειλιάω -ῶ. Βλ. § 331, πίν. α, 1 (τόμος 3ος, σ. 111).

(ἀπο)διδράσκω (= δραπετεύω· θ. δρᾱ- και απ' αυτό δι-δρα-σκ- § 356), πρτ. ἀπεδίδρασκον, μέσ. μέλλ. μ' ενεργ. σημασ. ἀποδράσομαι (§ 359, 3), αόρ. β΄ ἀπέδραν (§§ 349-350), πρκμ. ἀποδέδρακα, υπερσ. ἀπεδεδράκειν. Παράγ. ἀπόδρασις, ἄδραστος (= εκείνος που δεν μπορεί να ξεφύγει).

(ἀπο)θνῄσκω (θ. θαν-, θνα-, θνη- και απ' αυτό θνη-ισκ- = θνῃσκ- § 354), πρτ. ἀπέθνῃσκον, μέσ. μέλλ. (συνηρ.) ἀποθανοῦμαι, αόρ. β΄ ἀπέθανον, πρκμ. τέθνηκα (§ 351, 9), υπερσ. ἐτεθνήκειν, συντελ. μέλλ. τεθνήξω. Παράγ. θνητός.

ἀπόλλυμι και ἀπολλύω (= καταστρέφω, χάνω· θ. ὀλ-· απ' αυτό ὀλ-νυ- = ὀλλυ- και ὀλε-), πρτ. ἀπώλλυν και ἀπώλλυον, μέλλ. (συνηρ.) ἀπολῶ, αόρ. ἀπώλεσα, πρκμ. ἀπολώλεκα (§ 273), υπερσ. ἀπωλωλέκειν, συντελ. μέλλ. ἀπολωλεκὼς ἔσομαι. Παθ. ἀπόλλυμαι, πρτ. ἀπωλλύμην, μέσ. μέλλ. (συνηρ.) ἀπολοῦμαι, μέσ. αόρ. β΄ με παθ. σημασ. ἀπωλόμην, ενεργ. πρκμ. β΄ με παθ. σημασ. ἀπόλωλα (§ 273), υπερσ. ἀπωλώλειν. Παράγ. ὀλετήρ, ὄλεθρος, ἀπώλεια, πανώλης, ἐξώλης (= ολότελα χαμένος), προώλης (= χαμένος από πριν, άξιος να χαθεί πρόωρα).

ἀρέσκω (θ. ἀρ-, ἀρε- και απ' αυτό ἀρε-σκ- § 354), πρτ. ἤρεσκον, μέλλ. ἀρέσω, αόρ. ἤρεσα. Μέσ. ἀρέσκομαι, πρτ. ἠρεσκόμην, μέσ. αόρ. ἠρεσάμην. Παράγ. ἀρεστὸς (εὐάρεστος, δυσάρεστος) κτλ.

22-0012_293-325_18b.indd 9 07/11/2017 12:28

ἀρκέω -ῶ. Βλ. § 331, πίν. β, 2 (τόμος 3ος, σ. 115).

ἀρόω -ῶ. Βλ. § 331, πίν. γ, 1 (τόμος 3ος, σ. 117).

αὔξω και αὐξάνω (θ. αὐγ- + σ = αὐξ- § 357, ς΄ και απ' αυτό αὐξ-αν- § 357, β΄ και αὐξε- = αὐξη- § 353, γ), πρτ. ηὔξανον και ηὔξον, μέλλ. αὐξήσω, αόρ. ηὔξησα, πρκμ. ηὔξηκα. Μέσ. και παθ. αὔξομαι και αὐξάνομαι, πρτ. ηὐξόμην και ηὐξανόμην, μέσ. μέλλ. αὐξήσομαι, παθ. μέλλ. αὐξηθήσομαι, παθ. αόρ. ηὐξήθην, πρκμ. ηὔξημαι, υπερσ. ηὐξήμην. Παράγ. αὔξησις, αὐξητός, αὐξητέον κτλ.

ἀφικνέομαι -οῦμαι (αποθ. = φθάνω· θ. ἱκ- και απ' αυτό ἱκ-νε- § 357, δ΄), πρτ. ἀφικνούμην, μέσ. μέλλ. ἀφίξομαι, μέσ. αόρ. β΄ ἀφικόμην, πρκμ. ἀφῖγμαι, υπερσ. ἀφίγμην. Παράγ. ἄφιξις, ἐφικτὸς (ἀνέφικτος) κτλ.

ἄχθομαι (αποθ. = στενοχωριέμαι, αγανακτώ· θ. ἀχθ- και ἀχθεσ-), πρτ. ἠχθόμην, μέσ. μέλλ. ἀχθέσομαι, παθ. αόρ. με μέσ. σημασ. ἠχθέσθην.

Β

Βαίνω (= βαδίζω· θ. βη- και βα-· απ' αυτό βα-νι- = βαιν- § 357, ε΄), πρτ. -εβαινον, μέσ. μέλλ. μ' ενεργ. σημασ. -βήσομαι (§ 359, 3), αόρ. β΄ -εβην (§§ 349-350), πρκμ. βέβηκα (§ 351, 10), υπερσ. ἐβεβήκειν. Παθ.-βαίνομαι, παθ. αόρ. -εβάθην, πρκμ. -βέβαμαι. Παράγ. βάσις, βάδην, -βατὸς (ἄβατος κτλ.).

22-0012_293-325_18b.indd 10 07/11/2017 12:28

βάλλω (= ρίχνω, χτυπώ· θ. βαλ-· απ' αυτό βαλj- = βαλλ- § 301, 1 και βλη- § 309, δ), πρτ. ἔβαλλον, μέλλ. (συνηρ.) βαλῶ, αόρ. β΄ ἔβαλον (§§ 310-311), πρκμ. βέβληκα, υπερσ. ἐβεβλήκειν. Παθ. βάλλομαι, πρτ. ἐβαλλόμην, μέσ. μέλλ. -βαλοῦμαι, μέσ. αόρ. β΄ ἐβαλόμην, παθ. μέλλ. βληθήσομαι, παθ. αόρ. ἐβλήθην, πρκμ. -βέβλημαι, υπερσ. -εβεβλήμην. Παράγ. βλῆμα, βλητὸς (ἀπόβλητος κτλ.), βλητέον κτλ.

βιβάζω (= βάζω· θ. βα-· απ' αυτό βι-βα- § 355 και από αναλογία προς τα σε -άζω θ. βιβαζ-), πρτ. -εβίβαζον, μέλλ. (συνηρ.) βιβῶ, -ᾷς, -ᾷ κτλ., αόρ. -εβίβασα. Παθ. βιβάζομαι, μέσ. μέλλ. (συνηρ.) βιβῶμαι, -ᾷ, -ᾶται κτλ., μέσ. αόρ. -εβιβασάμην. Παράγ. -βιβαστέον κτλ.

βιβρώσκω (= τρώγω· θ. βρω- και απ' αυτό βι-βρω-σκ- § 356), εύχρ. μόνο ο ενεργ. πρκμ. βέβρωκα, το απαρ. παθ. πρκμ. -βεβρῶσθαι και η μετ. -βεβρωμένος. Παράγ. βρωτὸς (ἠμίβρωτος). Τα λοιπά αναπληρώνονται από το ἐσθίω.

βλαστάνω (θ. βλαστ-· απ' αυτό βλαστ-αν- § 357, β΄ και βλαστε- = βλαστη- § 353, β), πρτ. ἐβλάστανον, αόρ. β΄ ἔβλαστον, υπερσ. ἐβλαστήκειν.

βλώσκω (ποιητ. = έρχομαι· θ. μολ- και με μετάθεση μλο- = μβλο- = βλω-· απ' αυτό βλω-σκ- § 354), αόρ. β΄ ἔμολον.

βούλομαι (αποθ. παθ. = θέλω· θ. βουλ- και βουλε- = βουλη- § 353, γ), πρτ. ἐβουλόμην και ἠβουλόμην (§ 269, 1, α), μέσ. μέλλ. βουλήσομαι, παθ. αόρ. ἐβουλήθην και ἠβουλήθην, πρκμ. βεβούλημαι. Παράγ. βούλησις, βούλημα, βουλητὸς (ἀβούλητος).

22-0012_293-325_18b.indd 11 07/11/2017 12:28

Γ

Γελάω -ῶ. Βλ. § 331, πίν. α, 2 (τόμος 3ος, σ. 112).

γεύω. Βλ. § 291 (τόμος 3ος, σ. 44).

γηράσκω και (σπάν.) **γηράω -ῶ** (θ. γηρα- και απ' αυτό γηρα-σκ- § 354), πρτ. ἐγήρασκον, μέλλ. γηράσω και μέσ. ως ενεργ. -γηράσομαι, αόρ. α΄ ἐγήρασα, αόρ. β΄ ἐγήραν (§§ 349-350), πρκμ. γεγήρακα. Παράγ. ἀγήρατος.

γίγνομαι (αποθ., θ. γεν-, γενε- = γενη- και γι-γν- § 355), πρτ. ἐγιγνόμην, μέσ. μέλλ. γενήσομαι, μέσ. αόρ. β΄ ἐγενόμην (βλ. § 314, 1, γ), πρκμ. γεγένημαι και ενεργ. πρκμ. β΄ (με την ίδια σημασ.) γέγονα, υπερσ. ἐγεγενήμην και ενεργ. υπερσ. β΄ (με την ίδια σημασ.) ἐγεγόνειν. Παράγ. γένος, γενεά, γένεσις, γενέτης ή γενετὴρ (θηλ. γενέτειρα), γονεύς, γόνος κτλ.

γιγνώσκω (= ξέρω, φρονώ, αποφασίζω· θ. γνω- και απ' αυτό γι-γνω-σκ- § 356), πρτ. ἐγίγνωσκον, μέσ. μέλλ. γνώσομαι (§ 359, 3), αόρ. β΄ ἔγνων (§§ 349-350), πρκμ. ἔγνωκα (§ 272, 1), υπερσ. ἐγνώκειν. Παθ. γιγνώσκομαι, πρτ. ἐγιγνωσκόμην, παθ. μέλλ. γνω-σ-θήσομαι (πβ. § 291), παθ. αόρ. ἐγνώ-σ-θην, πρκμ. ἔγνω-σ-μαι, υπερσ. ἐγνώ-σ-μην. Παράγ. γνῶσις, γνώστης, γνώμη, γνωστὸς (ἄγνωστος), γνωστέος κτλ.

22-0012_293-325_18b.indd 12 07/11/2017 12:28

Δ

Δάκνω (= δαγκώνω· θ. δηκ-, δακ- και απ' αυτό δακ-ν- § 357, α΄), πρτ. ἔδακνον, μέσ. μέλλ. (μ' ενεργ. σημασ.) δήξομαι, αόρ. β΄ ἔδακον. Μέσ. και παθ. δάκνομαι, παθ. αόρ. ἐδήχθην, πρκμ. δέδηγμαι. Παράγ. δῆξις, δῆγμα κτλ.

δέδοικα και **δέδια.** Βλ. § 351, 8 (τόμος 4ος, σ. 24).

δείκνυμι (= δείχνω). Βλ. § 336 (τόμος 3ος, σ. 125).

δέω - δῶ (= δένω). Βλ. § 331, πίν. β, 1 (τόμος 3ος, σ. 114).

δέω, δεῖς, δεῖ κτλ. Βλ. § 327 (= έχω ανάγκη· θ. δε- και απ' αυτό δεε- = δεη- § 353, γ), πρτ. ἔδεον, ἔδεις κτλ. (§ 327), μέλλ. δεήσω, αόρ. ἐδέησα. (Συνηθ. ως απρόσ. δεῖ, ἔδει, δεήσει, ἐδέησε, δεδέηκε). Μέσ. δέομαι, δέῃ ή δέει, δεῖται κτλ. (§ 327), πρτ. ἐδεόμην, μέσ. μέλλ. δεήσομαι, παθ. αόρ. ως μέσ. ἐδεήθην, πρκμ. δεδέημαι.

διαλέγομαι (αποθ. μέσ. = συνομιλώ, συζητώ· θ. λεγ-), πρτ. διελεγόμην, μέσ. μέλλ. διαλέξομαι και σπάν. παθ. μέλλ. (μ' ενεργ. σημασ.) διαλεχθήσομαι, παθ, αόρ. (μ' ενεργ. σημασ.) διελέχθην, πρκμ. διείλεγμαι (§ 272, 6), υπερσ. διειλέγμην. Παράγ. διάλεξις, διάλογος, διάλεκτος, διαλεκτέον. Βλ. και ρ. λέγω (= μιλώ).

δίδωμι (= δίνω). Βλ. § 346, δ (τόμος 3ος, σ. 144).

διψῶ. Βλ. § 325 (τόμος 3ος, σ. 106), πρτ. ἐδίψων, -ης, -η κτλ., αόρ. ἐδίψησα.

22-0012_293-325_18b.indd 13 07/11/2017 12:28

δοκέω -ῶ (= φαίνομαι, μου φαίνεται, νομίζω· θ. δοκ- και δοκε- § 353, α), πρτ. ἐδόκουν, μέλλ. δόξω, αόρ. ἔδοξα. Και ως απρόσωπο: δοκεῖ, πρτ. ἐδόκει, μέλλ. δόξει, αόρ. ἔδοξε, πρκμ. δέδοκται και δεδογμένον ἐστί, υπερσ. ἐδέδοκτο. Παράγ. δόξα, δόκησις, δόγμα, ἀδόκητος (ἀπροσδόκητος) κτλ.

δράω - δρῶ. Βλ. § 331, πίν. α, 3 (τόμος 3ος, σ. 113).

δύναμαι. Βλ. § 347, 5.

Ε

Ἑάω -ῶ. Βλ. § 331, πίν. α, 1 (τόμος 3ος, σ. 111).

ἐγείρω (= σηκώνω· θ. ἐγερ-· απ' αυτό ἐγειρ- § 301, 3, ἐγρ- § 62, 1 και ἐγορ- § 62, 6), πρτ. ἤγειρον, μέλλ. (συνηρ.) ἐγερῶ (§ 302), αόρ. ἤγειρα, πρκμ. β΄ (με ουδ. διάθ.) ἐγρήγορα (= αγρυπνώ, είμαι άγρυπνος), § 273), υπερσ. ἐγρηγόρειν. Μέσ. και παθ. ἐγείρομαι, πρτ. ἠγειρόμην, μέσ. αόρ. β΄ ἠγρόμην (υποτ. ἔγρωμαι κτλ.), παθ. αόρ. και ως μέσ. ἠγέρθην, πρκμ. ἐγήγερμαι (§ 273). Παράγ. ἔγερσις, ἐγερτός, ἐγερτέον.

ἐθέλω και (σπάν.) **θέλω** (θ. ἐθελ- και ἐθελε- = ἐθελη- § 353, γ), πρτ. ἤθελον, μέλλ. (ἐ)θελήσω, αόρ. ἠθέλησα, πρκμ. ἠθέληκα, υπερσ. ἠθελήκειν. Παράγ. ἐθελοντὴς (μτγν. θέλησις, θέλημα) κτλ.

εἵμαρται. Βλ. § 351, 13 (τόμος 4ος, σ. 26).

22-0012_293-325_18b.indd 14 07/11/2017 12:28

εἶμι. Βλ. § 351, 2 (τόμος 4ος, σ. 16). Βλ. και ἔρχομαι.

εἰμί. Βλ. § 275 (τόμος 2ος, σ. 141). Πβ. και § 358.

εἴωθα, πρκμ. με σημασ. ενεστ. § 359, 2 (= συνηθίζω· θ. σϜεθ- = σϜηθ- = σϜωθ- § 272, 6), υπερσ. με σημασ. πρτ. εἰώθειν ή εἰωθὼς ἦν. Παράγ. εἰωθότως (= κατά συνήθεια).

ἐκ-πλήττω (= προκαλώ έκπληξη· θ. πληγ-· απ' αυτό πληγ-j- = πληττ- § 292, 2 και πλᾰγ- § 317, 2), πρτ. ἐξ-έπληττον, μέλλ. ἐκπλήξω, αόρ. ἐξ-έπληξα. Μέσ. και παθ. ἐκ-πλήττομαι, πρτ. ἐξ-επληττόμην, παθ. μέλλ. β΄ (ως μέσος) ἐκ-πλαγήσομαι, παθ. αόρ. β΄ (και ως μέσος) ἐξ-επλάγην, πρκμ. ἐκ-πέπληγμαι, υπερσ. ἐξ-επεπλήγμην. Παράγ. ἔκπληξις, ἔκπληκτος κτλ. Όμοια σχηματίζονται οι χρόνοι του κατα-πλήττω. Βλ. και πλήττω.

ἐλαύνω (= θέτω σε κίνηση, προχωρώ έφιππος ή πάνω σε άμαξα· θ. ἐλα- και απ' αυτό ἐλα-νυ- = ἐλαυν- § 357, ε΄), πρτ. ἤλαυνον, μέλλ. (συνηρ.) ἐλῶ, -ᾷς, -ᾷ κτλ. (από το ἐλά-σω), αόρ. ἤλασα, πρκμ. ἐλήλακα (§ 273). Μέσ. και παθ. ἐλαύνομαι, πρτ. ἠλαυνόμην, μέσ. αόρ. ἠλασάμην, παθ. αόρ. -ηλάθην, πρκμ. ἐλή-λαμαι (§ 273). Παράγ. ἔλασις, ἐλατὸς (θεήλατος, σφυρήλατος κτλ.), ἐλατέον κτλ.

ἕλκω (= σέρνω, τραβώ· θ. Fελκ- = ἑλκ- και Fελκῠ- = ἑλκῠ) πρτ. εἷλκον, μέλλ. ἕλξω, αόρ. εἵλκῡσα, πρκμ. -είλκυκα, μεσ. και παθ. ἕλκομαι, πρτ. εἱλκόμην, μέσ. αόρ. -ειλκῡσάμην, παθ. αόρ. -ειλκύσθην, πρκμ. -είλ-κυσμαι. Παράγ. ἕλξις, ἑλκτός, ἑλκτέον.

22-0012_293-325_18b.indd 15 07/11/2017 12:28

ἐμέω -ῶ (= κάνω εμετό). Βλ. § 331, πίν. β, 1 (τόμος 3ος, σ. 114).

ἔοικα. βλ. § 351, 11.

ἐπαινέω -ῶ. Βλ. αἰνέω -ῶ.

ἐπιλανθάνομαι (αποθ. μέσ. = λησμονώ· θ. ληθ-, λαθ-, και λα-ν-θ-αν- § 357, γ΄), πρτ. ἐπ-ελανθανόμην, μέσ. μέλλ. ἐπι-λήσομαι, μέσ. αόρ. β΄ ἐπ-ελαθόμην, πρκμ. ἐπι-λέλησμαι, υπερσ. ἐπ-ελελήσμην. Παράγ. ἐπιλήσμων κ.ά.

ἐπιμελέομαι -οῦμαι και ἐπιμέλομαι (αποθ. παθ. = φροντίζω· θ. ἐπι-μελ- και ἐπι-μελε- = ἐπι-μελη- § 353, γ), πρτ. ἐπεμελούμην και ἐπεμελόμην, μέσ. μέλλ. ἐπιμελήσομαι, παθ. μέλλ. (ως μέσ.) ἐπιμεληθήσομαι, παθ. αόρ. (ως μέσος) ἐπεμελήθην, πρκμ. ἐπιμεμέλημαι. Παράγ. ἐπιμελητής, ἐπιμέλημα, ἐπιμελητέον κ.ά.

ἐπίσταμαι. Βλ. § 347, 6 (τόμος 3ος, σ. 145).

ἕπομαι (αποθ. μέσ. = ακολουθώ· θ. σεπ-, ἐπ- § 64, 1 και σπ- § 62, 1), πρτ. εἱπόμην (§ 269, 1, β), μέσ. μέλλ. ἕψομαι, μέσ. αόρ. β΄ ἑσπόμην (υποτ. ἐπίσπωμαι κτλ., βλ. § 313, 2 και 314, β). Τα λοιπά από το συνών. ἀκολουθῶ.

ἔρχομαι (αποθ., θέματα: α) ἐρχ-, β) ισχυρό εἰ- και αδύνατο ἰ-, γ) ισχυρό ἐλευθ- και αδύν. ἐλυθ- και με συγκοπή ἐλθ- § 62, 1), πρτ. ᾔειν και ᾖα, μέλλ. εἶμι (= θα έρθω ή θα πάω, § 351, 2), αόρ. β΄ ἦλθον (§ 312, 2), πρκμ. ἐλήλυθα (§ 273), υπερσ. ἐληλύθειν. Παράγ. ἔπηλυς, γεν. ἐπ-ήλυδος (= αυτός που ήρθε τελευταία), νέ-ηλυς, γεν. νε-ήλυδος (= νεοφερμένος) κ.ά.

22-0012_293-325_18b.indd 16 07/11/2017 12:28

ἐρωτάω -ῶ (θ. ἐρωτα- και ἐρ-, ἐρε- = ἐρη-), πρτ. ἠρώτων, μέλλ. ἐρωτήσω και μέσ. μέλλ. (μ' ενεργ. σημασ.) ἐρήσομαι, αόρ. ἠρώτησα και μέσ. αόρ. β΄ (μ' ενεργ. σημασ.) ἠρόμην (υπ. ἔρωμαι κτλ.), πρκμ. ἠρώτηκα. Παθ. ἐρωτῶμαι, πρτ. ἠρωτώμην, παθ. αόρ. ἠρωτήθην, πρκμ. ἠρώτημαι. Παράγ. ἐρώτησις, ἐρώτημα, ἐρωτητέον.

ἐσθίω (= τρώγω· θέματα: α) ἐδ-, ἐδε- = ἐδη- § 353, β και ἐδεσ-, ἐδο-, ἐδω-· β) ἐσθι-, που έγινε μ' επέκταση από το αρχ. θ. ἐδ-· γ) φαγ-), πρτ. ἤσθιον, μέσ. μέλλ. (μ' ενεργ. σημασ.) ἔδ-ομαι, αόρ. β΄ ἔφαγον, πρκμ. ἐδήδοκα (§ 273), παθ. πρκμ. -εδήδεσμαι. Παράγ. ἔδεσμα, ἐδωδή, ἐδεστός, ἐδεστέον.

εὑρίσκω (θ. εὑρ-· απ' αυτό εὑρ-ισκ- § 354 και εὑρε- = εὑρη- § 353, β), πρτ. ηὕρισκον και εὕρισκον, μέλλ. εὑρήσω, αόρ. β΄ ηὗρον και εὗρον, πρκμ. ηὕρηκα και εὕρηκα. Μέσ. και παθ. εὑρίσκομαι, πρτ. ηὑρισκόμην και εὑρισκόμην, μέσ. μέλλ. εὑρήσομαι, μέσ. αόρ. β΄ ηὑρόμην και εὑρόμην, παθ. μέλλ. εὑρεθήσομαι, παθ. αόρ. ηὑρέθην και εὑρέθην, πρκμ. εὕρημαι, υπερσ. ηὑρήμην και εὑρήμην. Παράγ. εὕρεσις, εὕρημα, εὑρετὸς (ἀνεύρετος, δυσεύρετος κτλ.).

ἔχω (θ. σεχ-· απ' αυτό ἐχ- § 64, 1, ἐχ-, σχ- § 62, 1, σχε-, σχη-, § 353, β), πρτ., εἶχον (§ 269, 1, β), μέλλ. ἕξω και σχήσω, αόρ. β΄ ἔσχον (υποτ. σχῶ, σχῇς, σχῇ κτλ., ευκτ. σχοίην, σχοίης, σχοίη κτλ., αλλά σύνθ. παράσχοιμι, παράσχοις, παράσχοι κτλ., προστ., σχές,

22-0012_293-325_18b.indd 17 07/11/2017 12:28

απαρ. σχεῖν, μετ. σχών, σχοῦσα, σχόν, βλ. § 314, 1, Β), πρκμ. ἔσχηκα. Μέσ. και παθ. ἔχομαι, πρτ. εἰχόμην, μέσ. μέλλ. ἕξομαι και -σχήσομαι, μέσ. αόρ. β΄ (και ως παθ.) ἐσχόμην (υποτ. σχῶμαι, σχῇ, σχῆται κτλ.), πρκμ. -έσχημαι. Παράγ. ἕξις, ἐξῆς, -οχος (ἔνοχος, ἕξοχος κτλ.), -οχὴ (ἐσοχή, ἐξοχὴ κτλ.), σχῆμα, σχέσις, -εκτὸς (ἀνεκτὸς κτλ.), ἑκτέος, ἑκτέον κ.ά.

ἕψω (= βράζω· θ. ἐπ-· απ' αυτό ἐπ-σ- = ἐψ- § 357, ς΄ και ἑψε- = ἑψη- § 353, β), πρτ. ἥψον, μέσ. μέλλ. (μ' ενεργ. σημασ.) ἑψήσομαι, αόρ. ἥψησα. Παθ. ἕψομαι. Παράγ. ἕψησις, ἕψημα (μτγν. ἀφέψημα), ἑψητὸς ή ἑφθὸς (= βραστός) και ὀπτὸς (= ψητός), όπου δεν κρατήθηκε η δασεία του θέματος.

Ζ

Ζεύγνυμι (= ζεύω· θ. 1) ισχυρό ζευγ- και απ' αυτό ζευγνυ- § 333, α· 2) αδύνατο ζῦγ-), πρτ. -εζεύγνυν, αόρ. ἔζευξα. Μέσ. και παθ. ζεύγνυμαι, μέσ. αόρ. ἐζευξάμην, παθ. αόρ. α΄ ἐζεύχθην, παθ. αόρ. β΄ ἐζύγην, πρκμ. ἔζευγμαι. Παράγ. ζεῦγος, ζεῦξις, ζευκτὸς κ.ά.

ζῶ (θ. ζη- § 325 και βιω-, βιο- § 358), πρτ. ἔζων, μέλλ. ζήσω και συνήθ. μέσ. μέλλ. (με την ίδια σημασ.) βιώσομαι, αόρ. β΄ ἐβίων (§ 349), πρκμ. βεβίωκα. Παθ. πρκμ. βεβίωται, μτχ. ὁ βεβιωμένος (βίος) και τὰ βεβιωμένα. Παράγ. βιωτὸς (ἀβίωτος), βιωτέος, -τέον.

22-0012_293-325_18b.indd 18 07/11/2017 12:28

ζώννυμι (= ζώνω· θ. ζωσ- και απ' αυτό ζωσ-νυ- = ζωννυ- § 333, δ), αόρ. -έζωσα. Παθ. πρκμ. ἔζωσμαι ή ἔζωμαι. Παράγ. ζῶμα (διάζωμα), ζωστήρ, ἄζωστος κ.ά.

Η

Ἥδομαι (αποθ. = ευχαριστιέμαι, ευφραίνομαι· θ. ἡδ-), πρτ. ἡδόμην, παθ. μέλλ. (ως μέσος) ἡσθήσομαι, παθ. αόρ. (ως μέσος) ἥσθην.

ἠμί. Βλ. § 351, 4 (τόμος 4ος, σ. 19).

ἥκω. Βλ. § 359, 1 (τόμος 4ος, σ. 32).

Θ

Θέω, θεῖς, θεῖ κτλ. § 327 (= τρέχω· θ. 1) ισχυρό θεϜ- = θευ-· 2) αδύνατο θε-), πρτ. ἔθεον, -εις, -ει κτλ., μέσ. μέλλ. (μ' ενεργ. σημασ.) -θεύσομαι (§ 359, 3). Τα λοιπά από το ρ. τρέχω. Παθ. μόνο μεταθέομαι (= καταδιώκομαι, με κυνηγούν). Παράγ. θοὸς (ποιητ. = γρήγορος).

θηράω -ῶ (= κυνηγώ). Βλ. § 331, πίν. α, 1 (τόμος 3ος, σ. 111).

θιγγάνω (εγγίζω, ψαύω· θ. θιγ- και απ' αυτό θι-ν-γ-αν- = θιγγαν- § 357, γ΄), αόρ. β΄ ἔθιγον. Τα λοιπά από το ἅπτομαι. Παράγ. ἄθικτος, εὔθικτος.

θνήσκω. Βλ. ἀποθνήσκω.

θραύω. Βλ. § 291 (τόμος 3ος, σ. 44).

22-0012_293-325_18b.indd 19 07/11/2017 12:28

Ι

Ἰάομαι -ῶμαι (ἀποθ.). Βλ. § 331, πίν. α, 1 (τόμος 3ος, σ. 112).

ἵζω. Βλ. καθίζω.

ἵημι. Βλ. § 346, γ (τόμος 3ος, σ. 144).

ἱκνέομαι -οῦμαι. Βλ. ἀφικνοῦμαι.

ἱλάσκομαι (αποθ. μεικτό = εξιλεώνω· θ. ἱλα- και απ' αυτό ἱλα-σκ- § 354), πρτ. ἱλασκόμην, μέσ. μέλλ. ἱλάσομαι, μέσ. αόρ. -ιλασάμην, παθ. αόρ. ἱλάσθην. Παράγ. ἱλασμός, ἱλαστὴς κ.ά.

ἵστημι. Βλ. § 346, α (τόμος 3ος, σ. 142).

Κ

Καθέζομαι (κατὰ + ἕζομαι, αποθ. = κάθομαι· θ. σεδ- = ἐδ- § 64, 1 και από αυτό ἐδ-j- = ἐζ- § 292, 3 και ἐδε- = ἐδη- § 353, β), πρτ. (με σημασ. αορ.) ἐκαθεζόμην, μέσ. μέλλ. (συνηρ.) καθεδοῦμαι.

καθεύδω (κατὰ + εὕδω = κοιμούμαι· θ. σευδ- = εὐδ- § 64, 1 και εὐδε- = εὐδη- § 353, β), πρτ. ἐκάθευδον ή καθηῦδον (§ 269, 2, β), μέλλ. καθευδήσω. Παράγ. καθευδητέον.

κάθημαι. Βλ. § 351, 6.

καθίζω (κατὰ + ἵζω = βάζω κάποιον να καθίσει· θ. σιδη- = σιδ- = ἰδ- § 64, 1 και απ' αυτό ἰδ-j- = ἰζ- § 292, 3), πρτ. ἐκάθιζον, μέλλ. (συνηρ.) καθιῶ, -εῖς, -εῖ κτλ.

22-0012_293-325_18b.indd 20 07/11/2017 12:28

(§ 295), αόρ. ἐκάθισα και καθῖσα (§ 269, 2, β). Μέσ. καθίζομαι (= καθίζω τον εαυτό μου, βυθίζομαι), πρτ. ἐκαθιζόμην, μέσ. μέλλ. καθιζήσομαι, μέσ. αόρ. -εκαθισάμην.

καίω και κάω. Βλ. § 291 (τόμος 3ος, σ. 44).

καλέω -ῶ. Βλ. § 331, πίν. β, 1 (τόμος 3ος, σ. 114).

κάμνω (= κοπιάζω, κουράζομαι· θ. Fκαμν- § 357, α΄ και κμη- § 309, δ), πρτ. ἔκαμνον, μέσ. μέλλ. καμοῦμαι (§ 302), αόρ. β΄ ἔκαμον, πρκμ. κέκμηκα, υπερσ. ἐκεκμήκειν. Παράγ. κάματος, ἀποκμητέον.

κατάγνυμι (κατὰ + ἄγνυμι = σπάζω, τσακίζω· θ. Fαγ- = ἀγ- και απ' αυτό ἀγ-νυ- § 333, α), μέλλ. κατάξω, αόρ. κατέαξα (υποτ. κατ-άξω κτλ. § 269, 1, γ). Παθ. κατάγνυμαι, παθ. αόρ. κατεάγην (υποτ. καταγῶ, ευκτ. καταγείην κτλ.), ενεργ. πρκμ. β΄ με παθ. σημασ. κατέαγα (= είμαι τσακισμένος). Παράγ. κάταξις, κάταγμα, κατακτὸς (= που μπορεί κανείς να τον σπάσει).

καταδαρθάνω (κατὰ + δαρθάνω = κοιμούμαι· θ. δαρθ- και δαρθ-αν- § 357, β), αόρ. β΄ κατέδαρθον, πρκμ. καταδεδάρθηκα.

(κατα)λεύω. Βλ. § 291 (τόμος 3ος , σ. 45).

κεῖμαι. Βλ. § 351, 5 (τόμος 4ος, σ. 19).

22-0012_293-325_18b.indd 21 07/11/2017 12:28

κελεύω. Βλ. § 291 (τόμος 3ος, σ. 44).

κεράννυμι και (σπάν.) **κεραννύω** (λέγεται για τα υγρά = κάνω μείγμα, ανακατεύω· θ. κερασ-· απ' αυτό κερασ-νυ- = κεραννυ- § 333, δ και κρα-), αόρ. ἐκέρασα. Μέσ. και παθ. κεράννυμαι, παθ. μέλλ. κραθήσομαι, παθ. αόρ. ἐκράθην και ἐκεράσθην, μέσ. αόρ. -εκερασάμην, πρκμ. κέκραμαι, υπερσ. ἐκεκράμην. Παράγ. κρᾶσις, κρᾶμα, κρατήρ, ἄκρατος, εὔκρατος, ἀκέραστος, συγκρατέον κ.ά.

κλαίω και **κλάω.** Βλ. § 291 (τόμος 3ος, σ. 44).

κλείω (κλῄω). Βλ. § 291 (τόμος 3ος, σ. 44).

κλέπτω (θ. κλεπ-· απ' αυτό κλεπτ- § 292, 1, κλοφ- § 296, 2 και 3, κλαπ- § 317, 1) πρτ. ἔκλεπτον, μέλλ. κλέψω και μέσ. μέλλ. (με την ίδια σημασ.) κλέψομαι, αόρ. ἔκλεψα, πρκμ. κέκλοφα. Παθ. κλέπτομαι, παθ. αόρ. ἐκλάπην, πρκμ. -κέκλεμμαι. Παράγ. κλέμμα, κλέπτης, κλοπή.

κλῄω. Βλ. § 291 (τόμος 3ος, σ. 44).

κράζω (αρχικό θ. κρα- § 439 και 440, δ· έπειτα μ' επέκταση: 1) ισχυρό κραFγ- = κραυγ- 2) αδύνατο κραγ- και απ' αυτό κραγ-j- = κραζ-) αόρ. β΄ -ἔκραγον, πρκμ. β΄ (με σημασ. ενεστ.) κέκραγα (= φωνάζω δυνατά), υπερσ. β΄ ἐκεκράγειν (§ 319). Παράγ. κραυγή· από το θ. του πρκμ. κεκραγμός, κεκράκτης (ποιητικά).

κρεμάννυμι (= κρεμώ· θ. κρέμα- και κρεμασ-· απ' αυτό κρεμασ-νυ- = κρεμαννυ- § 333, δ), αόρ. ἐκρέμασα. Μέσ. και παθ. κρεμάννυμαι, παθ. αόρ. ἐκρεμάσθην,

22-0012_293-325_18b.indd 22 07/11/2017 12:28

πρκμ. κρέμαμαι (βλ. § 348, 1, τόμος 3ος, σ. 147).

κρούω. Βλ. § 291 (τόμος 3ος, σ. 45).

κτάομαι -ῶμαι (αποθ. μεικτό· θ. κτα-, κτη-), πρτ. ἐκτώμην, μέσ. μέλλ. κτήσομαι, μέσ. αόρ. ἐκτησάμην, παθ. αόρ. ἐκτήθην, πρκμ. κέκτημαι και ἔκτημαι (υποτ. (κ)ἐκτημένος ὦ κτλ. και μονολ. κέκτωμαι, γ΄ εν. κεκτῆται, β΄ πλ. κεκτῆσθε· ευκτ. (κ)ἐκτημένος εἴην κτλ. και μονολ. κεκτήμην, κεκτῆο, κεκτῆτο κτλ.· προστ. κέκτησο· απαρ. κεκτῆσθαι, μετ. (κ)ἐκτημένος), υπερσ. ἐκεκτήμην, συντελ. μέλλ. κεκτήσομαι και ἐκτήσομαι. Παράγ. κτῆμα, κτήτωρ, κτητὸς (ἄκτητος κτλ.), κτητέον κ.ά.

Λ

Λαγχάνω (= παίρνω κάτι με κλήρο, παίρνω μέρος σε κάτι· θ. 1) ισχυρό ληχ- 2) αδύνατο λᾰχ- και απ' αυτό λα-ν-χ-αν- = λαγχαν- § 357, γ΄), πρτ. ἐλάγχανον, μέσ. μέλλ. (μ' ενεργ. σημασ.) λήξομαι, αόρ. β΄ ἔλαχον, πρκμ. εἴληχα (§ 272, 6), υπερσ. εἰλήχειν. Παθ. λαγχάνομαι, παθ. αόρ. ἐλήχθην, πρκμ. εἴληγμαι. Παράγ. λῆξις (= κλήρωση· διαφορετικό από το λῆξις = τέλος, παράγ. του λήγω), λάχος (= κλήρος, μερίδιο), ληκτέος κ.ά.

λαμβάνω (θ. 1) ισχυρό ληβ-· 2) αδύνατο λαβ- και απ' αυτό λα-ν-β-αν- = λαμβαν- § 357, γ΄), πρτ. ἐλάμβανον, μέσ. μέλλ. (μ' ενεργ. σημασ.) λήψομαι, αόρ. β΄

22-0012_293-325_18b.indd 23 07/11/2017 12:28

ἔλαβον, πρκμ. εἴληφα (§ 272, 6), υπερσ. εἰλήφειν. Μέσ. και παθ. λαμβάνομαι, πρτ. ἐλαμβανόμην, παθ. μέλλ. ληφθήσομαι, παθ. αόρ. ἐλήφθην, μέσ. αόρ. β΄ ἐλαβόμην, πρκμ. εἴλημμαι, υπερσ. -ειλήμμην. Παράγ. λῆψις, λῆμμα (δίλημμα κτλ.), λήπτης, ληπτός, ληπτέος κ.ά.

λανθάνω (= μένω κρυμμένος ή απαρατήρητος, ξεφεύγω την προσοχή κάποιου· θ. 1) ισχυρό ληθ-· 2) αδύνατο λᾰθ- και απ' αυτό λα-ν-θ-αν- § 357, γ΄), πρτ. ἐλάνθανον, μέλλ. λήσω, αόρ. β΄ ἔλαθον, πρκμ. λέληθα, υπερσ. ἐλελήθειν. Παράγ. λάθος, λήθη. Βλ. και ἐπιλανθάνομαι.

λέγω (= μιλώ· θέματα βλ. § 358), πρτ. ἔλεγον, μέλλ. λέξω ή (συνηρ.) ἐρῶ, -εῖς, -εῖ κτλ., αόρ. α΄ ἔλεξα ή εἶπα, αόρ. β΄ εἶπον, πρκμ. εἴρηκα (§ 272, 6), υπερσ. εἰρήκειν. Παθ. λέγομαι, πρτ. ἐλεγόμην, παθ. μέλλ. λεχθήσομαι και συνήθ. ῥηθήσομαι, παθ. αόρ. ἐλέχθην και συνήθ. ἐρρήθην, πρκμ. λέλεγμαι και συνήθ. εἴρημαι, υπερσ. εἰρήμην, συντελ. μέλλ. εἰρήσομαι. Παράγ. λέξις, λόγος, ῥῆμα, ῥήτωρ, λεκτός, λεκτέος. Βλ. και ρ. διαλέγομαι.

-λέγω (= μαζεύω). Βλ. ρ. συλλέγω.

λείπω (= αφήνω· θ. 1) ισχυρὸ λειπ- και με τροπή λοιπ- § 62, 6· 2) αδύνατο λιπ-)), πρτ. ἔλειπον, μέλλ. αόρ. β΄ ἔλιπον, πρκμ. β΄ λέλοιπα, υπερσ. ἐλελοίπειν. Μέσ. και παθ. λείπομαι, πρτ. ἐλειπόμην, μέσ. μέλλ. -λείψομαι, μέσ. αόρ. β΄ -ελιπόμην, παθ. μέλλ. -λειφθήσομαι, παθ. αόρ. ἐλείφθην, πρκμ. λέλειμμαι, υπερσ.

22-0012_293-325_18b.indd 24 07/11/2017 12:28

ἐλελείμμην, συντελ. μέλλ. λελείψομαι. Παράγ. λεῖψις (ἔκλειψις, ἔλλειψις κτλ.), λεῖμμα (διάλειμμα κτλ.), λειπτὸς (ἀδιάλειπτος κτλ.), λειπτέον, λοιπὸς κ.ά.

λεύω. Βλ. (κατα)λεύω § 291 (τόμος 3ος, σ. 45).

λούω. Βλ. § 291 (τόμος 3ος, σ. 45).

Μ

Μανθάνω (θ. μαθ- και απ' αυτό μα-ν-θ-αν- § 357, γ΄ και μαθε- = μαθη-), πρτ. ἐμάνθανον, μέσ. μέλλ. (μ' ενεργ. σημασ.) μαθήσομαι, αόρ. β΄ ἔμαθον, πρκμ. μεμάθηκα, υπερσ. ἐμεμαθήκειν. Παθ. μόνο ενεστ. μανθάνομαι. Παράγ. μάθησις, μάθημα, μαθητής, μαθητός, μαθητέον κ.ά.

μάχομαι (αποθ. μέσ.· θ. μαχ-, μαχε- = μάχη- § 353, γ), πρτ. ἐμαχόμην, μέσ. μέλλ. (συνηρ.) μαχοῦμαι, -εῖ, -εῖται κτλ., μέσ. αόρ. ἐμαχεσάμην, πρκμ. μεμάχημαι. Παράγ. μαχητής, μαχητὸς (ἀμάχητος κτλ.), μαχητέον και μαχετέον κ.ά.

μείγνυμι και μειγνύω (= σμίγω· θ. 1) ισχυρό μειγ- και απ' αυτό μειγ-νυ- § 333, α· 2) αδύνατο μιγ-), πρτ. -εμείγνυν, μέλλ. μείξω, αόρ. ἔμειξα. Μέσ. και παθ. μείγνυμαι, πρτ. -εμειγνύμην, παθ. μέλλ. -μειχθήσομαι, μέσ. αόρ. ἐμειξάμην, παθ. αόρ. α΄ (και ως μέσ.) ἐμείχθην και παθ. αόρ. β΄ (και ως μέσ.) ἐμίγην, πρκμ. μέμειγμαι, υπερσ. ἐμεμείγμην. Παράγ. μεῖξις, μεῖγμα, μιγάς, μεικτός, μεικτέον κ.ά.

22-0012_293-325_18b.indd 25 07/11/2017 12:28

μέλει (απρόσ. = υπάρχει φροντίδα· θ. μελ- και απ' αυτό μελε- = μελη- § 353, γ), πρτ. ἔμελε, μέλλ. μελήσει, αόρ. ἐμέλησε, πρκμ. μεμέληκε, υπερσ. ἐμεμελήκει. Παράγ. μέλημα (= φροντίδα), μελητέον κ.ά.

μέλλω (= έχω σκοπό, αναβάλλω· αρχικό θ. μελ-· απ' αυτό μελ-j- = μελλ- § 301, 1 και μελλε- = μελλη- § 353, γ), πρτ. ἔμελλον και ἤμελλον (§ 269, 1, α), μέλλ. μελλήσω, αόρ. ἐμέλλησα. Παθ. γ΄ εν. μέλλεται. Παράγ. μέλλησις, μέλλημα (= αργοπορία), μελλητὴς (= αυτός που αργοπορεί, που διστάζει), μελλητέον κ.ά.

μένω (θ. μεν-, μενε- = μενη- § 353, β), πρτ. ἔμενον, μέλλ. (συνηρ.) μενῶ, -εῖς, -εῖ κτλ., αόρ. ἔμεινα, πρκμ. μεμένηκα. Παράγ. μενετός, μενετέον, μόνος, μονάς, μονὴ κ.ά.

μιμνήσκω (= θυμίζω· θ. μνη- και απ' αυτό με-μνη-σκ- = μι-μνή-σκ- § 356), εύχρ. τα σύνθ. ἀνα(ὑπο)μιμνήσκω κτλ., πρτ. -εμίμνησκον, μέλλ. -μνήσω, αόρ. -έμνησα. Μέσ. μιμνήσκομαι (συνήθ. σύνθ.) πρτ. -εμιμνησκόμην, μέσ. μέλλ. -μνήσομαι, παθ. μέλλ. (ως μέσος) μνησθήσομαι, παθ. αόρ. (ως μέσος) ἐμνήσθην, πρκμ. (με σημασ. ενεστ.) μέμνημαι (= θυμοῦμαι· υποτ. μεμνῶμαι, -ῇ, -ῆται, κτλ., ευκτ. μεμνήμην, -ῆο, -ῆτο κτλ.), υπερσ. (με σημασ. πρτ.) ἐμεμνήμην, συντελ. μέλλ. μεμνήσομαι. Παράγ. μνήμη, μνήμων, μνῆμα, ὑπό(ἀνά)μνησις, -μνηστὸς (ἀναμνηστός, ἀείμνηστος κτλ.), -μνηστέον κ.ά.

22-0012_293-325_18b.indd 26 07/11/2017 12:28

Ν

Νέμω (= μοιράζω, βόσκω· θ. νεμ- και νεμε- = νεμη- § 353, β), πρτ. ἔνεμον, μέλλ. (συνηρ.) νεμῶ, -εῖς, -εῖ κτλ., αόρ. ἔνειμα, πρκμ. νενέμηκα. Μέσ. και παθ. νέμομαι, πρτ. ἐνεμόμην, μέσ. μέλλ. (συνηρ.) νεμοῦμαι, -εῖ, -εῖται κτλ., μέσ. αόρ. ἐνειμάμην, παθ. αόρ. ἐνεμήθην, πρκμ. νενέμημαι, υπερσ. ἐνενεμήμην. Παράγ. νομεύς, νομή, νόμος, νομός, -νεμητὸς (ἀνέμητος κτλ.), -νεμητέον κ.ά.

νέω, νεῖς, νεῖ κτλ. § 327 (= πλέω, κολυμπώ· θ. νεF- = νευ- = νε- § 64, 3), πρτ. -ένεον, -ένεις, -ένει κτλ., μέσ. μέλλ. (μ' ενεργητ. σημασ.) νεύσομαι, αόρ. ἔνευσα, πρκμ. νένευκα. Παράγ. νεῦσις (= κολύμπημα), νευστέον κ.ά.

Ξ

Ξέω, ξεῖς, ξεῖ κτλ. § 327 (= ξύνω· θ. ξε- και ξεσ-), αόρ. ἔξεσα. Παράγ. ξέσις, ξέσμα, ξεστήρ, ξέστρον, ξεστὸς (ἄξεστος) κ.ά. (Βλ. § 331, πίν. β, 2, τόμος 3ος, σ. 116).

ξύω. Βλ. § 291 (τόμος 3ος, σ. 45).

Ο

Οἶδα. Βλ. § 351, 7 (τόμος 4ος, σ. 22).

οἴομαι και οἶμαι (αποθ. παθ. = νομίζω, φρονώ· θ. οἰ- και οἰε- = οἰη- § 353, γ), πρτ. ᾠόμην και ᾤμην, μέσ. μέλλ.

22-0012_293-325_18b.indd 27 07/11/2017 12:28

(μ' ενεργ. σημασ.) οἰήσομαι, παθ. αόρ. (μ' ενεργ. σημασ.) ᾠήθην. Παράγ. οἴησις, οἰητέον.

οἴχομαι (αποθ. ενεστ. με σημασ. πρκμ. § 359, 1 = έχω φύγει· θ. οἰχ- και οἰχε- = οἰχη- § 353, γ), πρτ. (με σημασ. υπερσ.) ᾠχόμην, μέσ. μέλλ. οἰχήσομαι. Παράγ. οἰχητέον.

ὄλλυμι. Βλ. ἀπόλλυμι.

ὄμνυμι (= ορκίζομαι· θ. ὀμ- και απ' αυτό ὀμνυ- § 333, β και ὀμο(σ)-), πρτ. ὤμνυν, μέσ. μέλλ. (συνηρ., μ' ενεργ. σημασ.) ὀμοῦμαι, -εῖ, -εῖται κτλ., αόρ. ὤμοσα, πρκμ. ὀμώμοκα (§ 273), υπερσ. ὠμωμόκειν. Μέσ. και παθ. -όμνυμαι, πρτ. -ωμνήμην, μέσ. αόρ. -ωμοσάμην, παθ. μέλλ. -ομοσθήσομαι, παθ. αόρ. ὠμό(σ)θην, πρκμ. ὀμώμο(σ)ται (πβ. ὀμώμοσται Ζεύς = έχει γίνει όρκος στ' όνομα του Δία), υπερσ. ὠμώμο(σ)το. Παράγ. ἀνώμοτος, ἀπώμοτος, συνώμοτον (= σύνδεσμος που έγινε με όρκο, ομοσπονδία), συνωμότης κ.ά.

ὀνίνημι. Βλ. § 347, 3 (τόμος 3ος, σ. 145).

ὁράω -ῶ (= βλέπω· θέματα βλ. § 358), πρτ. ἑώρων (§ 269, 1, δ), μέσ. μέλλ. (μ' ενεργ. σημασ.) ὄψομαι, αόρ. β΄ εἶδον, (υποτ. ἴδω, ευκτ. ἴδοιμι, προστ. ἰδέ, βλ. § 312, 2, απαρ. ἰδεῖν, μετ. ἰδών), πρκμ. ἑόρακα ή ἑώρακα και ποιητ. ὄπωπα (§ 273), υπερσ. ἑωράκειν. Μέσ. και παθ. ὁρῶμαι, πρτ. ἑωρώμην, μέσ. αόρ. β΄ -ειδόμην (υποτ. ἴδωμαι κτλ.), παθ. μέλλ. ὀφθήσομαι, παθ. αόρ. ὤφθην, πρκμ. ἑόραμαι ή ἑώραμαι και

22-0012_293-325_18b.indd 28 07/11/2017 12:28

ὦμμαι (ὄψαι, ὄπται κτλ.). Παράγ. ὅρασις, ὄψις, ὄμμα, ὀπή, ὀρατὸς (ἀόρατος κτλ.), ἄοπτος (ὕποπτος, ἀνύποπτος κτλ.).

ὀφείλω (= χρωστώ· θ. ὀφελ-, ὀφελν- = ὀφελλ- = ὀφειλ- και ὀφειλε- = ὀφειλη-), πρτ. ὤφειλον, μέλλ. ὀφειλήσω, αόρ. ὠφείλησα και αόρ. β΄ ὤφελον (υποτ. ὀφέλω κτλ.), πρκμ. ὠφείληκα, υπερσ. ὠφειλήκειν. Παθ. ὀφείλομαι, πρτ. ὠφειλόμην, παθ. αόρ. ὠφειλήθην. Παράγ. ὀφειλή, ὀφείλημα, ὀφειλέτης (θηλ. ὀφειλέτις -ιδος) κ.ά.

ὀφλισκάνω (= καταδικάζομαι να πληρώσω πρόστιμο· θ. ὀφελ- και με συγκοπή ὀφλ-· απ' αυτό ὀφλ-ισκαν- και ὀφλε- = ὀφλη-), πρτ. ὠφλίσκανον, μέλλ. ὀφλήσω, αόρ. β΄ ὤφλον (υποτ. ὄφλω κτλ.), πρκμ. ὤφληκα, υπερσ. ὠφλήκειν. Παθ. πρκμ. μετ. ὠφλημένος. Παράγ. ὄφλησις, ὄφλημα, ὀφλητὴς κ.ά.

Π

Παίζω (θ. παιδ-· απ' αυτό παιδ-j- = παιζ- και παιγ-), πρτ. ἔπαιζον, μέσ. μέλλ. (δωρικός, μ' ενεργ. σημασ.) παιξοῦμαι, -εῖ, -εῖται κτλ., αόρ. ἔπαισα. Παθ. πρκμ. πέπαισμαι. Παράγ. παιδιὰ (ἡ), παίκτης, παικτός, παικτέον και παιστέον κ.ά.

παίω. Βλ. § 291 (τόμος 3ος, σ. 45).

πάσχω (θ. πενθ-, παθ- και απ' αυτό παθ-σκ- = πασχ- § 354), πρτ. ἔπασχον, μέσ. μέλλ. (με παθ. σημασ.) πείσομαι (από το πενθ-σομαι, § 64, 6 και § 359, 4), αόρ.

22-0012_293-325_18b.indd 29 07/11/2017 12:28

β΄ ἔπαθον, πρκμ. πέπονθα (§ 62, 6), υπερσ. ἐπεπόνθειν. Παράγ. πάθος, πάθη ἡ (= παθητική κατάσταση, πάθημα), πάθημα, πάθησις, πένθος κ.ά.

πατάσσω (= χτυπώ· θ. παταγ- και απ' αυτό παταγ-j- = πατασσ- § 292, 2), εύχρ. ο αόρ. ἐπάταξα. Τα λοιπά από τα συνώνυμα παίω, πλήττω, τύπτω.

παύω. Βλ. § 291 (τόμος 3ος, σ. 46).

πείθω (θ. 1) ισχυρό πειθ-, 2) αδύνατο πιθ-), πρτ. ἔπειθον, μέλλ. πείσω, αόρ. ἔπεισα, πρκμ. πέπεικα, υπερσ. ἐπεπείκειν. Μέσ. και παθ. πείθομαι, πρτ. ἐπειθόμην, μέσ. μέλλ. πείσομαι, μέσ. αόρ. β΄ ἐπιθόμην, παθ. μέλλ. πεισθήσομαι, παθ. αόρ. (και ως μέσ.) ἐπείσθην, πρκμ. πέπεισμαι, υπερσ. ἐπεπείσμην και ενεργ. πρκμ. β΄ (ως μέσ.) πέποιθα (= έχω πεποίθηση, έχω θάρρος), ενεργ. υπερσ. β΄ (ως μέσ.) ἐπεποίθειν. Παράγ. πειθώ, πιθανός, πίστις, πιστός, πειστέον κ.ά.

πεινῶ. Βλ. § 325 (τόμος 3ος, σ. 106), πρτ. ἐπείνων, -ης, -η κτλ., μέλλ. πεινήσω, αόρ. ἐπείνησα, πρκμ. πεπείνηκα.

πέπρωται. Βλ. § 351, 14 (τόμος 4ος, σ. 27).

πετάννυμι (= ανοίγω· θ. πετα(σ)-· απ' αυτό πετασ-νυ- = πεταννυ- § 333, δ και με συγκοπή πτα- § 62, 1), εύχρ. τα συνθ. ἀνα-πετάννυμι κτλ., πρτ. -επετάννυν, αόρ. -επέτασα. Παθ. -πετάννυμαι, πρτ. -επεταννύμην, πρκμ. -πέπταμαι. Τα λοιπά ποιητ. και μτγν. Παράγ. πέτασμα, πέτασος κ.ά.

22-0012_293-325_18b.indd 30 07/11/2017 12:28

πέτομαι (αποθ. μέσ. = πετώ· θ. πετ-, με συγκοπή πτ- § 62, 1 και πτε-, πτη- § 353, β), μέσ. μέλλ. -πτήσομαι, μέσ. αόρ. β΄ -επτόμην. Τα λοιπά ποιητ. και μτγν. Παράγ. πτῆσις, πτῆμα κ.ά.

πήγνυμι και πηγνύω (= μπήγω· θ. 1) ισχυρό πηγ- και απ' αυτό πηγ-νυ- § 333, α· 2) αδύνατο παγ-, αόρ. ἔπηξα. Μέσ. και παθ. πήγνυμαι, πρτ. ἐπηγνύμην, μέσ. αόρ. -επηξάμην, παθ. μέλλ. β΄ παγήσομαι, παθ. αόρ. β΄ ἐπάγην (πβ. § 317, 2), ενεργ. πρκμ. β΄ (ως μέσος) πέπηγα, υπερσ. ἐπεπήγειν. Παράγ. πηκτός, πῆξις, πῆγμα, πάγος, παγίς, πάγη (= παγίδα) κ.ά.

πίμπλημι. Βλ. § 347, 1 (τόμος 3ος, σ. 145).

πίμπρημι. Βλ. § 347, 2 (τόμος 3ος, σ. 145).

πίνω (θ. πι-· απ' αυτό πιν- § 357, α΄ και πο- ή μ' έκταση πω-), πρτ. ἔπινον, μέσ. μέλλ. (μ' ενεργ. σημασ.) πίομαι, αόρ. β΄ ἔπιον, πρκμ. πέπωκα. Παθ. πίνομαι, πρτ. ἐπινόμην, παθ. αόρ. -επόθην, πρκμ. πέπομαι. Παράγ. πόσις, πότης, ποτὸς (ως ουσ. ποτόν), ἄποτος, ποτέος κ.ά. Τα συνθ. παράγ. αττ. αἱματοπώτης, οἰνοπώτης, ὑδροπώτης κτλ. (από θ. πω-) στους μτγν. με ο (από θ. πο-). Επίσης σύνθ. αττ. φιλοπότης, φιλοποσία (από θ. πο-).

πιπράσκω (= πουλώ· θ. πρα- και απ' αυτό πι-πρα-σκ- § 356), εύχρ. μόνο ο πρκμ. πέπρακα και ο υπερσ. ἐπεπράκειν. Παθ. πιπράσκομαι, παθ. αόρ. ἐπράθην, πρκμ. πέπραμαι, υπερσ. ἐπεπράμην, συντελ. μέλλ. πεπράσομαι. Οι χρόνοι που λείπουν αναπληρώνονται από

22-0012_293-325_18b.indd 31 07/11/2017 12:28

το ρ. πωλῶ και ἀποδίδομαι. Παράγ. πρᾶσις, πρατήρ, ἄπρατος, πρατέος κ.ά. Βλ. και ρ. πωλῶ.

πίπτω (θ. 1) πετ-, με συγκοπή πτ- και μ' ενεστ. αναδιπλ. πι-πτ- § 355· 2) από το θ. πετ- με μετάθ. πτε-, μ' έκταση πτη- και με τροπή του η σε ω: πτῳ-), πρτ. ἔπιπτον, μέσ. μέλλ. (δωρικός) πεσοῦμαι, -εῖ, -εῖται κτλ., αόρ. β΄ ἔπεσον, πρκμ. πέπτωκα, υπερσ. ἐπεπτώκειν. Παράγ. πτῶσις, πτῶμα κ.ά.

πλέκω (θ. πλεκ-, πλοκ-, πλἄκ- § 317, 1), αόρ. ἔπλεξα. Μέσ. και παθ. πλέκομαι, πρτ. ἐπλεκόμην, παθ. αόρ. α΄ ἐπλέχθην, παθ. αόρ. β΄ (και ως μέσος) -επλάκην, πρκμ. πέπλεγμαι. Τα λοιπά ποιητ. και μτγν. Παράγ. πλέξις, πλέγμα, πλοκὴ κ.ά.

πλέω, πλεῖς, πλεῖ κτλ. § 327 (θ. πλεF- = πλευ-, πλε-), πρτ. ἔπλεον, ἔπλεις, ἔπλει κτλ., μέσ. μέλλ. (μ' ενεργ. σημασ.) πλεύσομαι και δωρικός πλευσοῦμαι, -εῖ, -εῖται κτλ., αόρ. ἔπλευσα, πρκμ. πέπλευκα, υπερσ. -επεπλεύκειν. Παθ. πρκμ. πέπλευσμαι (πβ. § 291). Παράγ. πλεῦσις, ἄπλευστος, πλευστέον, (πλόος) πλοῦς, (πλό-ιον) πλοῖον κ.ά. (Βλ. § 331, πίν. β, 2, τόμος 3ος, σ. 116).

πλήττω (= χτυπώ· θ. 1) ισχυρό πληγ- και απ' αυτό πληγ-j- = πλητ- § 292, 2· 2) αδύνατο πλἄγ-), συνήθ. σύνθ. ἐκπλήττω, ἐπιπλήττω κτλ.· το απλό ρ. πλήττω με τη σημασία του «χτυπώ» έχει εκτός από τον ενεστ. εύχρηστους χρόνους μόνο: ενεργ. πρκμ. β΄ πέπληγα, παθ. μέλλ. β΄ πληγήσομαι, παθ. αόρ. β΄ ἐπλήγην (βλ. § 317, 2), πρκμ. πέπληγμαι, συντελ.

22-0012_293-325_18b.indd 32 07/11/2017 12:28

μέλλ. πεπλήξομαι. Τα λοιπά αναπληρώνονται από τα ρ. παίω, πατάσσω και τύπτω. Παράγ. πληγή, πλῆγμα, πλήκτης, πλῆκτρον κ.ά.

πνέω, πνεῖς, πνεῖ κτλ. § 327 (θ. πνεF- = πνευ-, πνε-), πρτ. ἔπνεον, ἔπνεις, ἔπνει κτλ., μέσ. μέλλ. (μ' ενεργ. σημασ.) πνεύσομαι και δωρικός πνευσοῦμαι, -εῖ, -εῖται κτλ., αόρ. ἔπνευσα, πρκμ. -πέπνευκα. Παθ. σύνθ. διαπνέομαι. Τα λοιπά ποιητ. και μτγν. (Βλ. § 331, πίν. β, 2, σ. 215).

πρίω. Βλ. § 291 (τόμος 3ος, σ. 46).

πταίω. Βλ. § 291 (τόμος 3ος, σ. 46).

πτάρνυμαι (αποθ. = φτερνίζομαι· θ. πταρ- και απ' αυτό πταρ-νυ- § 333, γ), εύχρ. ο ενεστ. και ο ενεργ. αόρ. β΄ ἔπταρον. Παράγ. πταρμός.

πτύω. Βλ. § 291 (τόμος 3ος, σ. 45).

πυνθάνομαι (αποθ. μέσ. = ρωτώ, μαθαίνω· θ. 1) ισχυρό πευθ-· 2) αδύνατο πυθ- και απ' αυτό πυ-ν-θ-αν- § 357, γ΄), πρτ. ἐπυνθανόμην, μέσ. μέλλ. πεύσομαι, μέσ. αόρ. β΄ ἐπυθόμην, πρκμ. πέπυσμαι, υπερσ. ἐπεπύσμην. Παράγ. πευστέον, πύστις (= ερώτηση, πληροφορία, φήμη), πύσμα (= ερώτηση).

πωλέω -ῶ (θ. πωλε-), πρτ. ἐπώλουν, μέλλ. πωλήσω. Παθ. πωλοῦμαι, πρτ. ἐπωλούμην, παθ. αόρ. ἐπωλήθην. Τα λοιπά αναπληρώνονται από τα ρ. πιπράσκω και ἀποδίδομαι. Παράγ. πώλησις, πωλητής. Βλ. και ρ. πιπράσκω.

22-0012_293-325_18b.indd 33 07/11/2017 12:28

Ρ

Ῥέω, ῥεῖς, ῥεῖ κτλ. § 327 (θ. ῥεF- = ῥευ-, ῥε-, ῥυε- = ῥυη-), πρτ. ἔρρεον, ἔρρεις κτλ., μέσ. μέλλ. (μ' ενεργ. σημασ.) ῥυήσομαι, αόρ. ἐρρύην (§§ 349-350), πρκμ. ἐρρύηκα, υπερσ. -ερρυήκειν. Παράγ. ῥεῦμα, ῥευστός, ῥυτὸς (περίρρυτος κτλ.), ῥύμη, ῥύαξ, ῥοή, (ῥόος) ῥοῦς κ.ά.

ῥήγνυμι (= σκίζω· θ. 1) ισχυρό ῥηγ- και απ' αυτό ῥηγνυ- § 333, α και με τροπή ῥωγ-· 2) αδύνατο ῥᾰγ-), πρτ. -ερρήγνυν, μέλλ. -ρήξω, αόρ. ἔρρηξα. Μέσ. και παθ. ῥήγνυμαι, πρτ. ἐρρηγνύμην, μέσ. αόρ. -ερρηξάμην, παθ. αόρ. β΄ ἐρράγην, ενεργ. πρκμ. ως μέσ. και παθ. -έρρωγα, υπερσ. -ερρώγειν. Παράγ. ῥῆξις, ῥῆγμα, ῥήκτης, ῥηκτὸς (ἄρρηκτος κτλ.), ῥωγμὴ κ.ά.

ῥιγόω -ῶ. Βλ. § 329 (τόμος 3ος, σ. 108).

ῥώννυμι (= δυναμώνω· θ. ῥω(σ)- και απ' αυτό ῥωσ-νυ- = ῥωννυ- § 333, δ), αόρ. ἔρρωσα. Παθ. αόρ. (και ως μέσος) ἐρρώσθην, πρκμ. ἔρρωμαι, υπερσ. ἐρρώμην. Παράγ. ῥώμη, ῥῶσις (ἀνάρρωσις), ἄρρωστος, εὔρωστος κ.ά.

Σ

Σβέννυμι (= σβήνω· θ. 1) σβε(σ)- και απ' αυτό σβεσνυ- = σβεννυ- § 333, δ· 2) σβη-), αόρ. ἔσβεσα. Παθ. -σβέννυμαι, πρτ. -εσβεννύμην, μέσ. μέλλ. (ως παθ.) -σβήσομαι, παθ. αόρ. -εσβέσθην, ενεργ. αόρ. β΄ (ως

22-0012_293-325_18b.indd 34 07/11/2017 12:28

παθ.) ἔσβην, ενεργ. πρκμ. (ως παθ.) -έσβηκα, ενεργ. υπερσ. (ως παθ.) -εσβήκειν. Παράγ. σβέσις, σβεστὸς (ἄσβεστος) κ.ά.

σείω. Βλ. § 291 (τόμος 3ος, σ. 46).

σήπω (= σαπίζω· θ. 1) ισχυρό σηπ-· 2) αδύνατο σἄπ-). Παθ. σήπομαι, παθ. μέλλ. β΄ -σαπήσομαι, παθ. αόρ. β΄ ἐσάπην (§ 317, 2), ενεργ. πρκμ. β΄ (με παθ. σημασ.) σέσηπα. Παράγ. σῆψις, σαπρός, ἄσηπτος κ.ά.

σκοπέω -ῶ και **σκοπέομαι -οῦμαι** (= παρατηρώ, εξετάζω, σκέφτομαι· θ. σκεπ-, σκοπε-), πρτ. ἐσκόπουν και ἐσκοπούμην, μέσ. μέλλ. σκέψομαι, μέσ. αόρ. ἐσκεψάμην, πρκμ. (μ' ενεργ. και παθ. σημασ.) ἔσκεμμαι, υπερσ. (με παθ. σημασ.) ἐσκέμμην, συντελ. μέλλ. (με παθ. σημασ.) ἐσκέψομαι. Παράγ. σκέψις, σκέμμα, σκοπός, σκοπιά, ἄσκεπτος (ἀπερίσκεπτος κτλ.), σκεπτέος, σκεπτέον.

σπάω -ῶ. Βλ. § 331, πίν. α, 2 (τόμος 3ος, σ. 112).

σπένδω (= κάνω σπονδή, δηλ. χύνω από το ποτήρι μου λίγο κρασί προς τιμή των θεών· και απλώς: χύνω· θ. σπενδ-, σπονδ-), πρτ. ἔσπενδον, μέλλ. σπείσω (από το σπένδ-σω § 64, 6), αόρ. ἔσπεισα. Μέσ. σπένδομαι (= κάνω συνθήκη με σπονδές, ειρηνεύω), πρτ. ἐσπενδόμην, μέσ. μέλλ. σπείσομαι, μέσ. αόρ. ἐσπεισάμην, πρκμ. (μέσ. και παθ.) ἔσπεισμαι, υπερσ. ἐσπείσμην. Παράγ. σπονδὴ (= το χύσιμο του κρασιού κατά τη θυσία, προσφορά ποτού κτλ.)· πληθ. σπονδαὶ (= επίσημη συνθήκη, ανακωχή κτλ.).

22-0012_293-325_18b.indd 35 07/11/2017 12:28

στρέφω (θ. στρεφ-, στροφ-, § 62, 6 και στρᾰφ- § 317, 1), πρτ. ἔστρεφον, μέλλ. στρέψω, αόρ. ἔστρεψα. Μέσ. και παθ. στρέφομαι, πρτ. ἐστρεφόμην, μέσ. μέλλ. -στρέψομαι, μέσ. αόρ. -εστρεψάμην, παθ. μέλλ. β΄ -στραφήσομαι, παθ. αόρ. β΄ (και ως μέσ.) ἐστράφην, παθ. αόρ. α΄ (σπάν.) ἐστρέφθην, πρκμ. ἔστραμμαι § 300, υπερσ. -εστράμμην. Παράγ. στρέψις, στρέμμα, στροφή, στρεπτός, ἀναστρεπτέον κ.ά.

στρώννυμι και ποιητ. **στόρνυμι** (= στρώνω· θ. 1) στρω- και απ' αυτό στρω-σ-νυ- = στρωννυ-· 2) στορ- και απ' αυτό στορ-νυ- και στορ-εσ-), πρτ. ἐστρώννυν, αόρ. ἐστόρεσα. Παθ. -στόρνυμαι, πρκμ. ἔστρωμαι. Παράγ. στρωτός, ἄστρωτος κ.ά.

συλλέγω (σὺν + λέγω = μαζεύω· θ. λεγ-, λογ- § 62, 6), πρτ. συν-έλεγον, μέλλ. συλ-λέξω, αόρ. συν-έλεξα, πρκμ. συν-είλοχα (§ 272, 6). Μέσ. και παθ. συλ-λέγομαι, πρτ. συν-ελεγόμην, μέσ. μέλλ. συλ-λέξομαι, μέσ. αόρ. συν-ελεξάμην, παθ. μέλλ. β΄ συλ-λεγήσομαι, παθ. αόρ. β΄ συν-ελέγην και (σπάν.) παθ. αόρ. α΄ συν-ελέχθην, πρκμ. συν-είλεγμαι, υπερσ. συ-νειλέγμην. Παράγ. σύλλογος, συλλογὴ κ.ά.

Τ

Τείνω (= τεντώνω· θ. τεν-· απ' αυτό τεν-j- = τειν- § 301, 3 και τα-), πρτ. ἔτεινον, μέλλ. τενῶ, αόρ. ἔτει-να, πρκμ. -τέτακα (§ 309, γ). Μέσ. και παθ. τείνομαι, πρτ. ἐτεινόμην, μέσ. μέλλ. -τενοῦμαι, -εῖ, -εῖται κτλ.,

22-0012_293-325_18b.indd 36 07/11/2017 12:28

μέσ. αόρ. -ετεινάμην, παθ. μέλλ. -ταθήσομαι, παθ. αόρ. -ετάθην, πρκμ. τέταμαι, υπερσ. -ετετάμην. Παράγ. τάσις, ἐκτατός, συντατέον κ.ά.

τελέω -ῶ. Βλ. § 331, πίν. β, 2 (τόμος 3ος, σ. 116).

τέμνω (= κόβω· θ. τεμ-· απ' αυτό τεμ-ν- § 357, α΄ και τμε- = τμη- § 309, δ), πρτ. ἔτεμνον, μέλλ. (συνηρ.) τεμῶ, αόρ. β΄ ἔτεμον, πρκμ. τέτμηκα. Μέσ. και παθ. τέμνομαι, πρτ. ἐτεμνόμην, μέσ. μέλλ. -τεμοῦμαι, μέσ. αόρ. β΄ ἐτεμόμην, παθ. μέλλ. τμηθήσομαι, παθ. αόρ. ἐτμήθην, πρκμ. τέτμημαι, υπερσ. ἐτετμήμην, συντελ. μέλλ. -τετμήσομαι. Παράγ. τμῆσις, τμῆμα, τόμος (ἄτομον), τομή, τμητὸς (ἄτμητος), τμητέος (ἀποτμητέον) κ.ά.

τήκω (= λιώνω· θ. τηκ-, τακ-), πρτ. -έτηκον, αόρ. ἔτηξα. Μέσ. και παθ. τήκομαι, παθ. αόρ. α΄ ἐτήχθην, παθ. αόρ. β΄ ἐτάκην (§ 317, 2), πρκμ. ενεργ. (ως μέσ. ή παθ.) τέτηκα, υπερσ. ἐτετήκειν. Παράγ. τῆξις, τηκτὸς (ἄτηκτος κτλ.).

τίθημι. Βλ. § 346, β (τόμος 3ος, σ. 143).

τίκτω (= γεννῶ· τεκ- και απ' αυτό τκ-, τι-τκ- = τι-κτ § 355 και τοκ- § 62, 6), πρτ. ἔτικτον, μέσ. μέλλ. (μ' ενεργ. σημασ.) τέξομαι, αόρ. β΄ ἔτεκον, πρκμ. τέτοκα. Παράγ. τέκος (ποιητ.), τέκνον, τοκεύς, τόκος κ.ά.

τίνω (= πληρώνω· θ. 1) ισχυρό τει- και τῑ-· 2) αδύνατο τῐ- και τῖν- § 357, α΄), πρτ. ἔτινον, μέλλ. τ'ῖσω (και τείσω), αόρ. ἔτῖσα (και ἔτεισα), πρκμ. -τέτικα (και τέτεικα).

22-0012_293-325_18b.indd 37 07/11/2017 12:28

Μέσ. αόρ. ἐτισάμην, παθ. αόρ. -ετίσθην (και -ετείσθην), πρκμ. -τέτισμαι, υπερσ. -ετετίσμην. Παράγ. τ'ἴσις (ἔκτισις) κ.ά.

τιτρώσκω (= πληγώνω· θ. τρωF-, τραυ-, τρω- και απ' αυτό τι-τρω-σκ- § 356), πρτ. ἐτίτρωσκον, μέλλ. τρώσω, αόρ. ἔτρωσα. Παθ. τιτρώσκομαι, πρτ. ἐτιτρωσκόμην, παθ. μέλλ. τρωθήσομαι, παθ. αόρ. ἐτρώθην, πρκμ. τέτρωμαι, υπερσ. ἐτετρώμην. Παράγ. τρωτὸς (ἄτρωτος κτλ.) κ.ά.

τρέπω (θ. τρεπ-, τροπ-, τραπ-), πρτ. ἔτρεπον, μέλλ. τρέψω, αόρ. ἔτρεψα, ποιητ. αόρ. β΄ ἔτραπον (βλ. § 314, 1, ε), πρκμ. τέτροφα. Μέσ. και παθ. τρέπομαι, πρτ. ἐτρεπόμην, μέσ. μέλλ. τρέψομαι, μέσ. αόρ. α΄ ἐτρεψάμην, μέσ. αόρ. β΄ ἐτραπόμην (§ 321), παθ. αόρ. α΄ ἐτρέφθην, παθ. αόρ. β΄ ἐτράπην (§ 317, 1), πρκμ. τέτραμμαι, υπερσ. ἐτετράμμην. Παράγ. τρεπτός, τρεπτέον, τρέψις, τρόπος, τροπὴ κ.ά.

τρέφω (θ. θρεφ-, θροφ-, θραφ- = τρεφ-, τροφ-, τραφ- § 69, 1), πρτ. ἔτρεφον, μέλλ. θρέψω, αόρ. ἔθρεψα, πρκμ. (ποιητ.) τέτροφα. Μέσ. και παθ. τρέφομαι, πρτ. ἐτρεφόμην, μέσ. μέλλ. (και ως παθ.) θρέψομαι, μέσ. αόρ. ἐθρεψάμην, παθ. μέλλ. β΄ τραφήσομαι, παθ. αόρ. β΄ ἐτράφην και (σπάν.) παθ. αόρ. α΄ ἐθρέφθην, πρκμ. τέθραμμαι, υπερσ. ἐτεθράμμην. Παράγ. θρέμμα, θρέψις, τροφή, τροφεύς, τροφός, θρεπτέον κ.ά.

22-0012_293-325_18b.indd 38 07/11/2017 12:28

τρέχω (θ. τρεχ- = τρεχ- § 69, 1 και δραμ-, δραμε- = δραμη- § 358), πρτ. ἔτρεχον, μέσ. μέλλ. (συνηρ., μ' ενεργ. σημασ.) δραμοῦμαι, -εῖ, -εῖται κτλ., αόρ. β΄ ἔδραμον, πρκμ. δεδράμηκα, υπερσ. ἐδεδραμήκειν. Παράγ. τρόχος (= το τρέξιμο ή ο τόπος για το τρέξιμο), τροχὸς κ.ά.

τυγχάνω (= πετυχαίνω, βρίσκω, τυχαίνω· θ. 1) ισχυρό τευχ-· 2) αδύνατο τυχ- και απ' αυτό τυ-ν-χ-αν- = τυγχαν- § 357, γ΄ και τυχε- = τυχη- § 353, β), πρτ. ἐτύγχανον, μέσ. μέλλ. (μ' ενεργ. σημασ.) τεύξομαι, αόρ. β΄ ἔτυχον, πρκμ. τετύχηκα, υπερσ. ἐτετυχήκειν και συνήθ. περιφρ. τετυχηκὼς ἦν.

τύπτω (= χτυπώ· θ. τυπ-· απ' αυτό τυπ-τ- § 292, 1 και τυπτε- = τυπτη- § 353, β), πρτ. ἔτυπτον, μέλλ. τυπτήσω· τα λοιπά από τα ρ. παίω, πατάσσω, πλήττω, πληγὰς δίδωμι κτλ. Παθ. τύπτομαι· τα λοιπά από το πλήττομαι ή πληγὰς λαμβάνω. Παράγ. τύπος, τύψις, τυπτητέος κ.ά.

Υ

Ὑπισχνέομαι -οῦμαι (αποθ. μέσ. = υπόσχομαι· θ. σεχ- με μετάθ. σχε- (σχη-) ή με συγκοπή σχ-· απ' αυτό μ' ενεστ. αναδιπλ. και με το πρόσφυμα νε: σι-σχ-νε- = ἰσχνε- § 357, δ΄), πρτ. ὑπισχνούμην, μέσ. μέλλ. ὑποσχήσομαι, μέσ. αόρ. β΄ ὑπεσχόμην, πρκμ. ὑπέσχημαι, υπερσ. ὑπεσχήμην. Παράγ. ὑπόσχεσις.

22-0012_293-325_18b.indd 39 07/11/2017 12:28

Φ

Φαίνω (= φανερώνω· θ. φα-, φαν- και απ' αυτό φαν-j- = φαιν- § 301, 2), πρτ. ἔφαινον, μέλλ. φανῶ, αόρ. ἔφηνα, πρκμ. -πέφαγκα. Μέσ. και παθ. φαίνομαι, πρτ. ἐφαινόμην, μέσ. μέλλ. φανοῦμαι, μέσ. αόρ. -εφηνάμην, παθ. μέλλ. β΄ (ως μέσ.) φανήσομαι, παθ. αόρ. β΄ (ως μέσ.) ἐφάνην (§ 359, 6), παθ. αόρ. α΄ (με παθ. διάθ.) ἐφάνθην, ενεργ. πρκμ. (ως μέσ.) πέφηνα, παθ. πρκμ. (με παθ. διάθ.) πέφασμαι (-νσαι, -νται κτλ. §§ 307-308).

φέρω (θέματα βλ. § 358), πρτ. ἔφερον, μέλλ. οἴσω, αόρ. α' ἤνεγκα, αόρ. β΄ ἤνεγκον (υποτ. ἐνέγκω κτλ.), πρκμ. ἐνήνοχα, υπερσ. -ενηνόχειν (§ 296, 3). Μέσ. και παθ. φέρομαι, πρτ. ἐφερόμην, μέσ. μέλλ. οἴσομαι, μέσ. αόρ. α΄ ἠνεγκάμην, παθ. μέλλ. οἰσθήσομαι και ἐνεχθήσομαι, παθ. αόρ. (και ως μέσ.) ἠνέχθην, πρκμ. ἐνήνεγμαι, υπερσ. -ενηνέγμην. Παράγ. φόρος, φορά, φορεύς, οἰστός, οἰστέον κ.ά.

φεύγω (= φεύγω, τρέπομαι σε φυγή, καταδιώκομαι, είμαι εξόριστος· θ. 1) ισχυρό φευγ- 2) αδύνατο φυγ-), πρτ. ἔφευγον, μέλλ. φεύξομαι και (δωρικός) φευξοῦμαι, -εῖ, -εῖται κτλ., αόρ. β΄ ἔφυγον, πρκμ. πέφευγα, υπερσ. ἐπεφεύγειν. Παράγ. φυγή, φυγάς, φευκτὸς (ἄφευκτος και συνήθ. ἄφυκτος), φευκτέος, -τέον κ.ά.

φημί. Βλ. § 351, 3 (τόμος 4ος, σ. 18).

22-0012_293-325_18b.indd 40 07/11/2017 12:28

φθάνω (θ. 1) ισχυρό φθη-· 2) αδύνατο φθα- και απ' αυτό φθαν- § 357, α΄), πρτ. ἔφθανον, μέσ. μέλλ. (μ' ενεργ. σημασ.) φθήσομαι, αόρ. α΄ ἔφθασα, αόρ. β΄ ἔφθην (§ 349).

φθείρω (= καταστρέφω· θ. φθερ- και απ' αυτό φθερ-j- = φθειρ- § 301, 3), πρτ. ἔφθειρον, μέλλ. (συνηρ.) φθερῶ, -εῖς, -εῖ κτλ., αόρ. ἔφθειρα, πρκμ. ἔφθαρκα, υπερσ. ἐφθάρκειν (§ 309, β). Παθ. φθείρομαι, πρτ. ἐφθειρόμην, μέσ. μέλλ. (ως παθ.) φθεροῦμαι, παθ. μέλλ. β΄ -φθαρήσομαι, παθ. αόρ. β΄ ἐφθάρην (§ 317, 1), πρκμ. ἔφθαρμαι, υπερσ. ἐφθάρμην. Παράγ. φθορά, φθορεύς, φθαρτὸς (ἄφθαρτος κτλ.),

φύω (= γεννώ, παράγω, φυτρώνω· θ. φυ-, πρτ. ἔφυον, μέλλ. (ποιητ.) φ'ῡσω, αόρ. ἔφῡσα. Μέσ. και παθ. φύομαι, πρτ. ἐφυόμην, μέσ. μέλλ. (ως παθ.) φύσομαι, ενεργ. αόρ. β΄ (ως μέσ. και παθ.) ἔφυν (§ 349, 5), ενεργ. πρκμ. (ως μέσ. και παθ.) πέφυκα, ενεργ. υπερσ. (ως μέσ. και παθ.) ἐπεφύκειν. Παράγ. φύσις, φυή, φῦμα, φυτὸς (οὐσ. τὸ φυτὸν) κ.ά.

Χ

Χαίρω (= χαίρομαι· θ. χαρ-· απ' αυτό χαρ-j- = χαιρ- § 301, 2 και χαρε- = χαρη- § 353, γ), πρτ. ἔχαιρον, μέλλ. χαιρήσω, παθ. αόρ. β΄ (ως ενεργ.) ἐχάρην, πρκμ. (με σημασ. ενεστ.) γέγηθα (του ποιητ. γήθω). Παράγ. χαρά, χάρμα, χαρτὸς (ἐπίχαρτος).

22-0012_293-325_18b.indd 41 07/11/2017 12:28

χαλάω -ῶ. Βλ. § 331, πίν. α, 2 (τόμος 3ος, σ. 112).

χέω. Βλ. § 331, πίν. β, 1 (τόμος 3ος, σ. 114).

χόω -χῶ ἢ χώννυμι. Βλ. § 331, πίν. γ, 2 (τόμος 3ος, σ. 117).

χράω -χρῶ, χρῇς, χρῇ κτλ., πβ. § 325 (= δίνω χρησμό, προφητεύω· θ. χρη-, χρα-), αόρ. ἔχρησα. Μέσ. χρῶμαι (= ζητώ χρησμό, ρωτώ το μαντείο), μέσ. αόρ. ἐχρησάμην, παθ. αόρ. ἐχρήσθην. Παράγ. χρησμός, χρήστης (= αυτός που δίνει χρησμούς, προφήτης).

χρή. Βλ. § 351, 12 (τόμος 4ος, σ. 26).

χρίω. Βλ. § 291 (τόμος 3ος, σ. 46).

χρῶμαι, χρῇ, χρῆται κτλ. § 325 (αποθ. μεικτό· θ. χρη-, χρα-), πρτ. ἐχρώμην, ἐχρῶ, ἐχρῆτο κτλ., μέσ. μέλλ. χρήσομαι, μέσ. αόρ. ἐχρησάμην, παθ. αόρ. ἐχρήσθην, πρκμ. (ως ενεργ.) κέχρημαι, υπερσ. ἐκεχρήμην. Παράγ. χρηστὸς (ἄχρηστος, εὔχρηστος κτλ.), χρηστέον, χρῆσις, χρῆμα κ.ά.

Ψ

Ψαύω. Βλ. § 291 (τόμος 3ος, σ. 46).

Ω

Ὠθέω -ῶ (= σπρώχνω· θ. Fὠθ-, ὠθ-, ὠθε-), πρτ. ἐώθουν (§ 269, 1, γ), μέλλ. ὤσω, αόρ. ἔωσα. Μέσ. και παθ.

22-0012_293-325_18b.indd 42 07/11/2017 12:28

ὠθοῦμαι, πρτ. ἐωθούμην, μέσ. μέλλ. -ώσομαι, μέσ. αόρ. ἐωσάμην, παθ. μέλλ. -ωσθήσομαι, παθ. αόρ. ἐώσθην, πρκμ. -έωσμαι § 272, 4. Παράγ. ὤθησις, ὦσις (ἄνωσις, ἄπωσις), ὥστης κ.ά.

ὠνέομαι -οῦμαι (αποθ. μεικτό = αγοράζω· θ. 1) Fων-, Fωνε- = ὠνε-, ὠνη-· 2) πρια-), πρτ. ἐωνούμην § 269, 1, γ, μέσ. μέλλ. ὠνήσομαι, μέσ. αόρ. α΄ ἐπριάμην § 348, 2, παθ. αόρ. ἐωνήθην, πρκμ. ἐώνημαι § 272, 4, υπερσ. ἐωνήμην. Παράγ. ὠνητής, ὠνητός, ὠνητέος κ.ά.

ΤΕΛΟΣ

22-0012_293-325_18b.indd 43 07/11/2017 12:28

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ

(Οι αριθμοί αναφέρονται σε παραγράφους).

Α

ἀ- αθροιστικό, επιτατικό, στερητικό 423.

-α καθαρό, μη καθαρό 90.

αδύνατο θέμα, βλ. θέμα.

αήρ 127, β.

αθροιστικό ἀ- 423, γ.

αιθήρ 127, β.

-αίτερος, -αίτατος, καταλήξεις παραθετικών 195, δ.

αιτιατική 75.

αιτιολογικά μόρια 370, 5.

αιτιολογικοί σύνδεσμοι 367, 6.

ακατάληκτα γ' κλίσης 104, 1.

άκλιτα μέρη του λόγου 72, β.

— με πολλαπλή σημασία 371.

άκλιτα ουσιαστ. 152.

άκλιτο ως α' συνθετικό 420-422.

— ως β΄ συνθετικό 427.

αλλαγή γραμματικού είδους 441.

αλλαγή σημασίας των λέξεων 442.

αλληλοπαθητική αντωνυμία 232.

22-0012_293-325_18b.indd 44 07/11/2017 12:28

— η κλίση της 233.
αλφάβητο 16.
άν, η πολλαπλή σημασία του 371.
αναδιπλασιασμός, ομαλός στα απλά ρήματα 270.
— α΄ είδους 270, 1.
— β΄ είδους 270, 2.
— γ΄ είδους 270, 3.
— στα σύνθετα ρήματα 271.
— ανώμαλος 272.
— αττικός 273.
— ενεστωτικός 337.
αναλογικά αριθμητικά 206, ε και 208.
αναλογικός σχηματισμός παραθετικών 195.
αναπληρωματική έκταση 62, 7, β.
ανάπτυξη φωνήεντος 62, 2.
— συμφώνου 65.
αναφορικά επιρρήματα 363.
αναφορικές αντωνυμίες 240.
— η κλίση τους 241.
ανομοίωση συμφώνων 69.
— με τροπή 69, 1, α.
— με αποβολή 69, 2.
αντέκταση 62, 7, β.

22-0012_293-325_18b.indd 45 07/11/2017 12:28

αντιθετικοί σύνδεσμοι 367, 3.
αντικειμενικά σύνθετα 435.
αντιμεταχώρηση 62, 5.
αντωνυμίες 219, τα είδη τους 220.
— προσωπικές 221.
— δεικτικές 223.
— οριστική ή επαναληπτική 225.
— κτητικές 228.
— αυτοπαθητικές 230.
— αλληλοπαθητική 232.
— ερωτηματικές 234.
— αόριστες 236.
— επιμεριστικές 238.
— αναφορικές 240.
— συσχετικές 243.
ανώμαλα ουσιαστικά 146-153.
— επίθετα 184.
— παραθετικά 196.
— ρήματα 352-359· κατάλογος ανώμαλων ρημάτων (στο τέλος, Παράρτημα).
ανώμαλη αύξηση 269.
ανώμαλος αναδιπλασιασμός 272.
άνω στιγμή 50, 2.
αόριστα επιρρήματα 363.

22-0012_293-325_18b.indd 46 07/11/2017 12:28

αόριστες αντωνυμίες 236.
— η κλίση τους 237.
αοριστολογικό μόριο αν 370, 4.
αόριστος 253, δ.
— παθητικός α΄ 286.
— ενεργητ. και μέσος β΄ 310.
— παθητικός β΄ 315.
— δεύτερος βαρύτονων ρημάτων κατά τα ρ. σε -μι 349.
απαρέμφατο 251, α.
απλή λέξη 376, 2.
απλολογία 69, 2, β.
αποβολή φωνηέντων (συγκοπή) 62, 1.
— συμφώνων 64, στην ανομοίωση: συμφώνων 69, 2, α, συλλαβής (συλλαβική ανομοίωση) 69, 2, β.
αποθετικά ρήματα 360.
— μέσα, παθητικά, μεικτά 360, α.
απόλυτα αριθμητικά 206, α.
αποσιωπητικά 50, 6.
απόστροφος 49, 3.
απρόσωπα ρήματα 361.
άρθρο 78.
ἀρι-, επιτατικό μόριο 423, ε΄.
αριθμητικά 205.

22-0012_293-325_18b.indd 47 07/11/2017 12:28

— επίθετα: απόλυτα, τακτικά, χρονικά, πολλαπλασιαστικά, αναλογικά 206.
— η κλίση τους 207-209.
— ουσιαστικά 210.
— επιρρήματα 212.
αριθμητικών θέματα 213.
αριθμοί σύνθετοι, εκφορά τους 214.
— κλασματικοί, εκφορά τους 215.
αριθμός πτωτικών 76, β.
— ουσιαστικών 83.
— ρήματος 248.
αριθμών γραφική παράσταση 217.
αρνητικά επιρρήματα 362, 6.
αρσενικό γένος πτωτικών 76, α.
— ουσιαστικών 81.
αρχική συλλαβή 32.
αρχικό γράμμα 28.
αρχικοί χρόνοι 256, α.
άτονες λέξεις 40.
αττική β' κλίση, αττικόκλιτα ουσιαστικά 101, αττικόκλιτα επίθετα 166.
αττικός αναδιπλασιασμός 273.
αύξηση, ομαλή στα απλά ρήματα, συλλαβική, χρονική 266.

22-0012_293-325_18b.indd 48 07/11/2017 12:28

— στα σύνθετα ρήματα, εσωτερική 267.
— ανώμαλη 269.
αυτοπαθητικές αντωνυμίες 230.
— η κλίση τους 231.
αφαίρεση φωνηέντων 60, 1.
αφηρημένα ουσιαστικά 79, 2.
αφομοίωση φωνηέντων 62, 4.
— συμφώνων 68.
άφωνα σύμφωνα 21, 1, α.
αφωνόληκτα ουσ. γ΄ κλ. 120, α, 121.
— επίθετα γ΄ κλ. 172.
— ρήματα 264, β, 292.
ἄχρι, η πολλαπλή σημασία του 371.
αχώριστα μόρια 370, 6 και 7.
αχώριστο μόριο ως α΄ συνθετικό 422-423.

Β

βαθμοί επιθέτου 189.
— επιρρήματος 203.
βαρεία 36.
βαρύτονα ρήματα 276-321.
βαρύτονη λέξη 37, 6.
βεβαιωτικά επιρρήματα 362, 5.

22-0012_293-325_18b.indd 49 07/11/2017 12:28

βοηθητικά ορθογραφ. σημεία 49.
βοηθητικό ρ. εἰμὶ 274.
βράχυνση φωνήεντος 62, 7, α.
βραχύχρονα φωνήεντα 19, 1, α.
βραχύχρονη συλλαβή 33, γ.

Γ

γελαστικά επιφωνήματα 369, 2.
γενική 75.
γένος πτωτικών 76, α.
— ουσιαστικών 81.
— επιθέτων 155.
γλώσσα 9, αρχαία ελληνική - νέα ελληνική 10.
γονεωνυμικά 389.
γράμματα 8, 16.
γραμματική 14.
— της αρχ. ελληνικής γλώσσας — της αττικής διαλέκτου 15.
γραπτός λόγος 1.
γραφική παράσταση των αριθμών 217.

22-0012_293-325_18b.indd 50 07/11/2017 12:28

Δ

δασεία 45, λέξεις που παίρνουν δασεία 47.

δασύπνοα άφωνα 22, β.

δεικτικά επιρρήματα 363.

δεικτικά μόρια 370, 6.

δεικτικές αντωνυμίες 223, η κλίση τους 224.

δεύτερη κλίση ουσ. 94-102.

δεύτερη συζυγία ρημάτων (σε -μι) 332- 351.

δεύτεροι χρόνοι ρημάτων, ενεργ. και μέσ. αόρ. β΄ 310-314, παθ. μέλλ. β΄ και παθ. αόρ. β΄ 315-317, ενεργ. παρακείμ. β΄ και υπερσυντ. β΄ 318-319, γενικές παρατηρήσεις στους δεύτερους χρόνους 320-321, αόρ. β΄ βαρύτονων ρημάτων κατά τα ρ. σε -μι 349.

δευτερόκλιτα ουσιαστικά 94-102.

— επίθετα 158-167.

δέω, δέομαι 327.

διαζευκτικοί (ή διαχωριστικοί) σύνδεσμοι 367, 2.

διαθέσεις ρήματος 247.

διάλεκτοι 12-13.

διαλυτικά 49, 2.

διασταλτική αντωνυμία 225, 1, σημ.

διαχωριστικοί σύνδεσμοι, βλ. διαζευκτικοί.

δικατάληκτα ουσιαστικά 82, 3.

— επίθετα 155, 2.

22-0012_293-325_18b.indd 51 07/11/2017 12:28

διπλά γράμματα 21, 2.
διπλή παύλα 50, 9.
διπλόθεμα ουσιαστ. γ΄ κλ. 105, 1.
διστακτικά επιρρήματα 362, 7.
διστακτικοί (ή ενδοιαστικοί) σύνδεσμοι 367, 11.
δισύλλαβη λέξη 31.
δίφθογγοι 5, 25.
δίχρονα φωνήεντα 19, 3, 20, γ.
διψώ 325.
δοτική 75.
δυϊκός αριθμός πτωτικών 76, β.
— ουσιαστικών 83.
— ρημάτων 248.
δυνητικό μόριο ἄν 370, 3.
δυσ-, αχώριστο μόριο 423, στ΄.

Ε

εάν, η πολλαπλή σημασία του 371.
εγκλίσεις ρημάτων 250.
έγκλιση τόνου, εγκλιτικές λέξεις ή εγκλιτικά 41-43.
εγκλιτικά μόρια 370, 1.
εγκλιτικά φωνήεντα 238.
εθνικά (παράγωγα ουσ.) 390.

22-0012_293-325_18b.indd 52 07/11/2017 12:28

εἰ, η πολλαπλή σημασία του 371.
ειδικοί σύνδεσμοι 367, 9.
εισαγωγικά 50, 10
έκθλιψη 57-59.
έκταση φωνήεντος 62, 7, β.
εκφορά σύνθετων αριθμών 214.
ελλειπτικά ουσιαστικά 153.
— παραθετικά 201.
εναντιωματικοί σύνδεσμοι 367, 3.
ενδοιαστικοί (ή διστακτικοί) σύνδεσμοι 367, 11.
ενδοτικοί σύνδεσμοι 367, 4.
ενεργητική διάθεση 247, α.
ενεργητική φωνή 258, α.
ενεργητικός αόρ. β' 310-314.
ενεστώτας στην οριστική 253, α.
— στις άλλες εγκλίσεις 257.
ενεστωτικό θέμα 262, β.
ενικός πτωτικών 76, β.
— ουσιαστικών 83.
— ρήματος 248.
ένρινα σύμφωνα 23.
ενρινόληκτα ουσιαστ. γ΄ κλ. 126.
— επίθετα 177-180.

22-0012_293-325_18b.indd 53 07/11/2017 12:28

— ρήματα 301-309.
ένωση (ή συγχώνευση) συμφώνων 67.
ενωτικό 49, 5.
επαναληπτική αντωνυμία 225.
— η κλίση της 226.
επάνω τελεία 50, 2.
ἐπεί, ἐπειδή, η πολλαπλή σημασία τους 371.
επένθεση 66.
επίθετα 154.
— τρικατάληκτα με τρία γένη, δικατάληκτα με τρία γένη, μονοκατάληκτα με δύο γένη 155.
— ασυναίρετα δευτερόκλιτα 158-161.
— συνηρημένα δευτερόκλιτα 162-165.
— αττικόκλιτα 166-167.
— τριτόκλιτα 168-183.
— φωνηεντόληκτα 169-171.
— συμφωνόληκτα: αφωνόληκτα 172-176, ενρινόληκτα, υγρόληκτα 177-180, σιγμόληκτα 181-183.
— ανώμαλα 184.
επίθετα αριθμητικά, βλ. αριθμητικά.
επίθετα με αλλαγμένη σημασία 443, β.
επίθετα παράγωγα 392.
— από ρήματα 393-396.
— από ονόματα 397.

22-0012_293-325_18b.indd 54 07/11/2017 12:28

— από επιρρήματα 398.
επιθέτου βαθμοί 189.
επιθέτου παραθετικά 191.
επίθετο ως α' συνθετικό 415-417.
— ως β΄ συνθετικό 425-426.
επιμεριστικές αντωνυμίες 238.
— η κλίση τους 239.
επιρρήματα
— τοπικά, χρονικά, τροπικά, ποσοτικά, βεβαιωτικά, αρνητικά, διστακτικά 362.
— ερωτηματικά, αόριστα, δεικτικά, αναφορικά 363.
— συσχετικά 363.
επιρρήματα με αλλαγμένη σημασία 443, δ.
επιρρήματα παράγωγα 404.
— τοπικά 405, τροπικά 406, ποσοτικά 407, χρονικά 408.
επιρρήματος παραθετικά 203.
επίρρημα ως α΄ συνθετικό 420.
— ως β΄ συνθετικό 427.
επιτατικό ἀ- 423, β΄, ἀρι-, ἐρι-, ζα- 423, ε΄.
επιφωνήματα 368.
επιφωνηματικό 50, 5.
ἐρι-, επιτατικό μόριο, 423, ε΄.
ερωτηματικά επιρρήματα 363.
ερωτηματικές αντωνυμίες 234.

22-0012_293-325_18b.indd 55 07/11/2017 12:28

— η κλίση τους 235.
ερωτηματικό 50, 4.
-έστερος, -έστατος, παραθετικές καταλήξεις 195, α.
εσωτερικά γράμματα 28.
εσωτερική αύξηση 267.
ετερόκλιτα ουσιαστικά 149.
ετυμολογικό 373.
ευκτική 250, γ.
ευφωνία 61.
ευφωνικά σύμφωνα 61.
ευχετικό μόριο 370, 2.

Ζ

ζ, διπλό σύμφωνο 21, 2.
ζα-, επιτατικό μόριο 423, ε΄.
ζῶ, ζῆς, ζῇ κτλ. 325.

Η

ἡμι-, αχώριστο μόριο 423, ζ΄.
ημίφωνα 4, 16, σημ. 4, 21, 1, β.
ημιφωνόληκτα ουσ. γ΄ κλίσ. 120, β και 125-140.
ἠνίκα, η πολλαπλή σημασία του 371.

22-0012_293-325_18b.indd 56 07/11/2017 12:28

Θ

θαυμαστικά επιφωνήματα 369, 1.
θαυμαστικό 50, 5.
θειαστικά επιφωνήματα 369, 3.
θέμα κλιτών λέξεων 73, β.
— ισχυρό και αδύνατο ουσ. γ΄ κλίσ. 105, 2.
— του ρήματος: ρηματικό, χρονικό 262.
— του αορ. β΄ 314.
— των ρημ. σε -μι 333, 337.
θεματικό φωνήεν 282.
θέσει μακρόχρονη συλλαβή 33, β.
θετικός βαθμός επιθέτων 190, 1.
θέω, θεῖς, θεῖ κτλ. 327.
θηλυκό πτωτικών 76, α.
— ουσιαστικών 81.
— τρικατάλ. επιθ. σε -ος 159.

Ι

ιδιόκλιτα ουσ. 151.
ισοσύλλαβα ουσ. 85, 1.
-ίστερος, -ίστατος, παραθετικές καταλήξεις 195, γ.
ιστορικοί χρόνοι, βλ. χρόνοι.
ισχυρό θέμα, βλ. θέμα.
-ιων, -ιστος, καταλήξεις ανώμ. παραθετικών 196.

22-0012_293-325_18b.indd 57 07/11/2017 12:28

J

j 16, σημ. 4.

— αποβολή του j 64, 2.

— αφομοίωση του j με υγρά και ένρινα 68, 4.

— μετάθεση του j (επένθεση) 66.

— συγχώνευση του j με άφωνα 67, 2.

F

F 16, σημ. 4.

— αποβολή του F 64, 3.

K

καθαρό και μη καθαρό -α 90.

καίω ή κάω 289.

καταληκτικά ουσ. γ΄ κλ. 104, 1.

κατάληξη κλιτών λέξεων 73.

— του ρήματος 261.

— προσωπική των ρηματ. τύπων 281.

— καταλήξεις ολικές (φαινομενικές) ουσ. α΄ κλ. 87, ουσ. β΄ κλ. 95, ουσ. γ΄ κλ. 141, ρηματικών τύπων 288.

— καταλήξεις παραθετικές 193.

— καταλήξεις παραγωγικές 379, 3.

— υποκοριστικές 384.

— μεγεθυντικές 385.

22-0012_293-325_18b.indd 58 07/11/2017 12:28

καταχρηστικές προθέσεις 365, 2.
καταχρηστική παραγωγή 441.
καταχρηστικοί δίφθογγοι 25, β.
κάω (καίω) 289.
κλείω, βλ. κλήω.
κλητική 75.
κλητικό επιφώνημα 368.
κλήω 289.
κλίση πτωτικών 76, γ.
— ουσιαστικών 84.
— ασυναίρ. ουσ. α΄ κλ. 86-91.
— συνηρ. ουσ. α΄ κλ. 92-93.
— ασυναίρ. ουσ. β΄ κλ. 94-98.
— συνηρ. ουσ. β΄ κλ. 99-100.
— αττική β΄ κλ. 101-102.
— ουσ. γ΄ κλ. 103-145.
— επιθέτων 156-184.
— μετοχών 185-188.
— συγκριτικών, -ίων, -ιον (-ων, -ον) 197.
— αριθμητ. επιθέτων 207-209.
κλιτά μέρη του λόγου 72, β.
κλιτό ως α΄ συνθετικό 410-419.
— ως β΄ συνθετικό 424-426.

22-0012_293-325_18b.indd 59 07/11/2017 12:28

κοινά (ή προσηγορικά) ονόματα 80, 2.
— από επίθετα 441, γ.
κόμμα 50, 3.
κορωνίδα 49, 4.
κράση 55.
κτητικά σύνθετα 436.
κτητικές αντωνυμίες 228, η κλίση τους 229.
κύρια ονόματα 80, 1.
κύρια ονόμ. προσώπων από κοινά ουσιαστικά, επίθ. ή μετοχές 441, α.
κύριες προθέσεις 365, 1.
κύριοι δίφθογγοι 25, α.
κυριολεξία 442.

Λ

λέξη 6, 27.
— μονοσύλλαβη, δισύλλαβη, τρισύλλαβη, πολυσύλλαβη 31.
— οξύτονη, παροξύτονη, προπαροξύτονη, περισπώμενη, προπερισπώμενη, βαρύτονη 37.
— άτονη 40.
— εγκλιτική 41.
— πρωτότυπη, παράγωγη 375, 1.
— ριζική 375, 3.

22-0012_293-325_18b.indd 60 07/11/2017 12:28

— σύνθετη 376, 1, απλή 376, 2.
— παρασύνθετη 378.
— ονοματοποιημένη 439.
— λέξεις που παίρνουν δασεία 47.
λήγουσα 32.
λόγος προφορικός, γραπτός 1.
— μέρη του λόγου κλιτά, άκλιτα 72.

Μ

μακρόχρονα φωνήεντα 19, 1, β, 20, β.
μακρόχρονη συλλαβή 33.
μέγας 184, 2.
μεγεθυντικά 385.
μέλλοντας απλός 253, γ.
— συντελεσμένος 253, ζ.
— παθητικός α΄ 286.
— παθητικός β΄ 315-317.
μέρη του λόγου κλιτά, άκλιτα 72.
μέσα άφωνα 22, β.
μέση διάθεση 247, β.
μέση στιγμή 50, 2.
μέση φωνή 258, β.
μέσος αόρ. β' 310-314.

22-0012_293-325_18b.indd 61 07/11/2017 12:28

μετάθεση φωνηέντων 62, 3.
— του j (επένθεση) 66.
μεταπλαστά ουσιαστικά 150.
μεταφορική σημασία των λέξεων 442.
μετοχή 251, β.
— κλίση των μετοχών 185-188.
— παραθετικά των μετοχών 200, 1.
μέχρι, η πολλαπλή σημασία του 371.
μη καθαρό -α 90.
μονόθεμα ουσ. γ΄ κλ. 105, 1.
μονοκατάληκτα ουσ. 82, 1 και 2.
— επίθετα 155, 3.
μονολεκτικά παραθετικά 192.
— κανονικός σχηματισμός τους 193.
— αναλογικός σχηματισμός τους 195.
μονολεκτικοί χρόνοι, βλ. χρόνοι.
μόρια 370.
— αχώριστα 370, 6 και 7.
— αχώρ. μόρια ως α΄ συνθετ. 422.

N

ν εμπρός από άφωνα 70, 5.
ν εμπρός από ένρινα και υγρά 68, 5, 307, β.

22-0012_293-325_18b.indd 62 07/11/2017 12:28

ν εμπρός από το j 68, 4, β.
ν εμπρός από το σ 64, 4.
ν ευφωνικό 61, 1.
νέω, νεῖς, νεῖ 327.
νη- στερητικό 423, δ΄.
νόθα σύνθετα 428.
ντ, νδ, νθ εμπρός από σ 64, 6.
ντ, νδ, νθ εμπρός από το j 67, 2, γ.

Ξ

ξ, διπλό σύμφωνο 21, 2.
ξ από ένωση ουρανικού και σ 67, 1.

Ο

οδοντικά άφωνα 22, α.
— εμπρός από το σ 64, 5.
οδοντικόληκτα ουσ. γ΄ κλ. 121 και 122, γ, δ, ε, ζ.
ολικές (φαινομενικές) καταλήξεις, βλ. κατάληξη.
ονομαστική 75.
ονόματα 72, α.
— κύρια 80, 1.
— κοινά ή προσηγορικά 80, 2.
ονοματικοί τύποι του ρήμ. 251.

22-0012_293-325_18b.indd 63 07/11/2017 12:28

ονοματοποιημένη λέξη 439.
ονοματοποιία 439.
οξεία 36.
οξύτονη λέξη 37, 1.
ὁπηνίκα, ὁπότε, ὅπως, η πολλαπλή σημασία τους 371.
ορθές πτώσεις 75, β.
ορθογραφικά σημεία βοηθητικά 49.
οριστική 250, α.
— συσχετικός πίνακας των χρόνων της 255.
οριστική αντωνυμία 225.
— η κλίση της 226.
ὅτε, η πολλαπλή σημασία του 371.
ὅτι, η πολλαπλή σημασία του 371.
οὐ (οὐκ, οὐχ) 40, 61, 2
ουδέτερη διάθεση 247, δ.
ουδέτερο πτωτικών 76, α.
— ουσιαστικών 81.
ουρανικά άφωνα 22, α.
ουρανικόληκτα ουσ. γ΄ κλ. 121, 122, α.
ουσιαστικά ονόματα 79.
— συγκεκριμένα, αφηρημένα 79.
— κύρια, προσηγορικά (κοινά) 80.
— μονοκατάληκτα με ένα γένος, μονοκατάληκτα με δύο γένη (κοινού γένους), δικατάληκτα με δύο γένη 82.

22-0012_293-325_18b.indd 64 07/11/2017 12:28

— ισοσύλλαβα, περιττοσύλλαβα 85.
— ασυναίρετα α΄ κλ. 86-91.
— συνηρημένα α΄ κλ. 92-93.
— ασυναίρετα β΄ κλ. 94-98.
— συνηρημένα β΄ κλ. 99-100.
— αττικής β΄ κλ. 101-102.
— γ΄ κλ. 103-145: καταληκτικά, ακατάληκτα 104, μονόθεμα, διπλόθεμα 105, φωνηεντόληκτα, συμφωνόληκτα 107, αφωνόληκτα, ημιφωνόληκτα 120, ουρανικόληκτα, χειλικόληκτα, οδοντικόληκτα 121, ενρινόληκτα 125, συγκοπτόμενα 129.
— σιγμόληκτα 133-140.
— ανώμαλα 146.
ουσιαστικά με αλλαγμένη σημασία 443, α.
ουσιαστικά παράγωγα 380.
— από ρήματα 381.
— από επίθετα 382.
— από ουσιαστικά 383-391.
ουσιαστικό ως α' συνθ. 410-414.
— ως β΄ συνθετικό 424.
-ούστερος, -ούστατος, παραθετικές καταλήξεις 195, β.
-ο(ώ)τερος, -ο(ώ)τατος, παραθετικές καταλήξεις 194.

22-0012_293-325_18b.indd 65 07/11/2017 12:28

Π

παθητική διάθεση 247, γ.
παθητικός μέλλ. α΄, αόρ. α΄ 286.
— μέλλ. β΄, αόρ. β΄ 315-317.
πάθη φθογγικά 51.
— φωνηέντων 52-62.
— συμφώνων 63-71.
παραγόμενοι χρόνοι, βλ. χρόνοι.
παράγωγα ουσιαστικά 380-391.
— επίθετα 392-398.
— ρήματα 399-403.
— επιρρήματα 404-408.
παραγωγή 372, 379.
— καταχρηστική 441.
παράγωγη λέξη 375, 1.
παραγωγική κατάληξη 379, 3.
παραγωγικό πρόσφυμα 379, 2.
παραθετικά επιθέτων 189-202.
— μονολεκτικά, περιφραστικά 192.
— ανώμαλα 196.
— μετοχών 200.
— ελλειπτικά 201.
— επιρρημάτων 203.

22-0012_293-325_18b.indd 66 07/11/2017 12:28

παραθετική κατάληξη 193.
παρακείμενος 253, ε.
παραλήγουσα 32.
παρασύνθετα 378, 429.
παρατατικός 253, β.
παρατακτικά σύνθετα 437.
παραχωρητικοί σύνδεσμοι 367, 4.
παρένθεση 50, 8.
παρεπόμενα πτωτικών 77.
— ρημάτων 246.
παροξύτονη λέξη 37, 2.
παρώνυμα ουσ. 391.
πατρωνυμικά ουσ. 388.
παύλα 50, 7.
— διπλή 50, 9.
πεινώ 325.
περιεκτικά ουσ. 387.
περισπώμενα ρήματα 322-331.
περισπωμένη 36.
περισπώμενη λέξη 37, 4.
περιττοσύλλαβα ουσιαστικά 85, 2.
περιφραστικά παραθετικά 192, 198.
περιφραστικοί χρόνοι, βλ. χρόνοι.

22-0012_293-325_18b.indd 67 07/11/2017 12:28

ΠΙΝΑΚΕΣ: συμφώνων 24.
— λέξεων που δασύνονται 47.
— ανακεφαλαιωτικός που δείχνει τα σπουδαιότερα πάθη των συμφώνων 71.
— ασυναίρετων ουσ. α΄ κλ. 91.
— ασυναίρετων ουσ. β΄ κλ. 98.
— φωνηεντόληκτων ουσ. γ΄ κλ. σε -ις, γεν. -εως 113.
— αφωνόληκτων ουσ. γ΄ κλ. 124.
— ενρινόλ. και υγρόλ. ουσ. γ΄ κλ. 132.
— σιγμόλ. ουδ. γ΄ κλ. 138.
— αριθμητικών 218.
— συσχετικών αντωνυμιών 244.
— συσχετικός των χρόνων της οριστικής 255.
— που δείχνει τη διαίρεση των ρημάτων 265.
— φωνηεντόλ. ασυναίρ. ρημάτων με διαφορές ή ανωμαλίες 291.
— φωνηεντόλ. συνηρ. ρ. με διαφορές ή ανωμαλίες 331.
— συσχετικών επιρρημάτων 363, α.
— άκλιτων με πολλαπλή σημασία 371.
πλάγιες πτώσεις 75, β.
πλάτεμα της σημασίας των λέξεων 444, α.
πλέω 327.
πληθυντικός πτωτικών 76, β.
— ουσιαστικών 83.

22-0012_293-325_18b.indd 68 07/11/2017 12:28

— ρήματος 248.
πνεύματα 44-45, θέση του πνεύματος 48.
πνέω 327.
ποιοτική μεταβολή φωνήεντος 62, 6.
πολλαπλασιαστικά αριθμητικά 206, δ και 209.
πολύς 184, 1.
πολυσύλλαβη λέξη 31.
ποσότητα φωνήεντος 19, 2.
ποσοτικά επιρρήματα 362, 4.
— παράγωγα 407.
ποσοτική μεταβολή φωνήεντος 62, 7.
πράος 184, 3.
πριν, η πολλαπλή σημασία του 371.
προθέσεις 364.
— κύριες, καταχρηστικές 365.
— ως α΄ συνθετικό 421.
— με αλλαγμένη σημασία 443, ε.
προπαραλήγουσα 32.
προπαροξύτονη λέξη 37, 3.
προπερισπώμενη λέξη 37, 5.
προσδιοριστικά σύνθετα 434.
προσηγορικά ουσιαστικά 80, 2.
— από επίθετα 441, γ.

22-0012_293-325_18b.indd 69 07/11/2017 12:28

προσθετά σύμφωνα, βλ. ευφωνικά σύμφ.
προστακτική 250, δ.
πρόσφυμα παραγωγικό 379, 2.
— χρονικό 286.
πρόσωπα ρήματος 249.
προσωπικές αντωνυμίες 221.
— η κλίση τους 222.
προσωπική κατάληξη 281.
προτακτικά μόρια 370, 7.
προφορικός λόγος 1.
πρώτη συζυγία ρημάτων (σε -ω) 276-331.
πρωτόκλιτα ουσιαστικά 86-93.
πρωτότυπη λέξη 375, 1.
πτώσεις 75.
πτωτικά 74, παρεπόμενα (συνακόλουθα) πτωτικών 77.

P

ρ διπλασιάζεται 65, 3.
ρ εμπρός από το j 68, 4, β.
ρέω 327.
ρήμα βοηθητικό είμὶ 274.
ρήματα
— ενεργητικά, μέσα, παθητικά, ουδέτερα 247.

22-0012_293-325_18b.indd 70 07/11/2017 12:28

— φωνηεντόληκτα: ασυναίρετα (βαρύτονα) συνηρημένα (περισπώμενα) συμφωνόληκτα (αφωνόληκτα, ενρινόληκτα, υγρόληκτα, σιγμόληκτα) 264.
— α΄ συζυγίας 276-331.
— β΄ συζυγίας 332-351.
— ανώμαλα 352-359. Βλ. και κατάλ. ανώμ. ρ. (στο τέλος, Παράρτημα).
— αποθετικά 360.
— απρόσωπα ή τριτοπρόσωπα 361.
— με αλλαγμένη σημασία 443, γ.
ρήματα παράγωγα 399.
— από ονόματα 400.
— από ρήματα 401.
— από επιρρήματα 402.
— από επιφωνήματα 403.
ρηματικά επίθετα 393-396.
ρηματικό θέμα 262, α.
ρηματικός χαρακτήρας 263, α.
ρήματος παρεπόμενα (συνακόλουθα) 246.
— διαθέσεις 247.
— αριθμοί 248.
— πρόσωπα 249.
— εγκλίσεις 250.
— χρόνοι 252.
— φωνές 258.

22-0012_293-325_18b.indd 71 07/11/2017 12:28

— συζυγίες 259.
ρήμα ως α΄ συνθετικό 418.
— ως β΄ συνθετικό 426.
ρίζα λέξεων 375, 2.
ριζική λέξη 375, 3.

Σ

σ αποβάλλεται 64, 1, συγχωνεύεται σε ξ, ψ 67, 1, αφομοιώνεται 68, 2 και 3.
σημασία συνθέτων 433-437.
σημασίας των λέξεων αλλαγή 442.
σημεία βοηθητικά ορθογραφικά 49.
— της στίξης 50.
σιγμόληκτα ουσ. γ΄ κλ. 125, 133-140.
— επίθετα γ΄ κλ. 181.
— ρήματα 264, β.
στένεμα της σημασίας των λέξεων 444, β.
στερητικό ἀ- 423, α΄.
— νη- 423, δ΄.
στιγμή τελεία 50, 1.
— μέση ή άνω 50, 2.
στίξη 50.
συγκεκριμένα ουσ. 79, 1.
συγκοπή (αποβολή) φωνηέντων 62, 1.

22-0012_293-325_18b.indd 72 07/11/2017 12:28

συγκοπτόμενα ουσ. γ΄ κλ. 129-131.
συγκριτικός βαθμός επιθ. 190, 2.
συγχώνευση (ή ένωση) συμφώνων 67.
συζυγίες ρημάτων 259.
— πρώτη συζυγία 276-331.
— δεύτερη συζυγία 332-351.
συλλαβή 7 και 30.
— μακρόχρονη (φύσει, θέσει), βραχύχρονη 33.
συλλαβής αποβολή, βλ. συλλαβική ανομοίωση.
συλλαβική ανομοίωση 69, 2, β.
συλλαβική αύξηση 266, 1.
συλλαβισμός 34.
συμπερασματικοί σύνδεσμοι 367, 8.
συμπλεκτικοί σύνδεσμοι 367, 1.
συμπνευματισμός 70, 1.
σύμφωνα 3, β, 18.
— ευφωνικά 52, 61.
— τελικά 28-29.
— συμφώνων διαίρεση και ονομασία 21- 24.
— συμφώνων πάθη 63-71.
συμφωνόληκτα ουσ. γ΄ κλ. 120-140.
— επίθετα γ΄ κλ. 172-183.
— ρήματα α΄ συζυγίας 292-321.

22-0012_293-325_18b.indd 73 07/11/2017 12:28

— β΄ συζυγίας 332-336.
συναίρεση 53.
συνακόλουθα (ή παρεπόμενα) των πτωτικών 77.
— των ρημάτων 246.
συναλοιφή 52.
σύνδεσμοι 366-367.
συνδετικά σύνθετα 437.
συνηρημένα ουσ. α΄ κλ. 92-93.
— ουσ. β΄ κλ. 99-100.
— ρήματα 322-331.
σύνθεση 372, 409-437.
σύνθετα προσδιοριστικά 434, αντικειμενικά 435, κτητικά 436, συνδετικά ή παρατακτικά 437.
— νόθα 428.
σύνθετη λέξη 376, 1.
συνθετικά μέρη 377.
συνθετικό πρώτο 377, 410-423.
— δεύτερο 377, 424-427.
συνθέτων σημασία 433-437.
— τονισμός 432.
συντελικοί χρόνοι 256, β.
συριστικό σ 23.
συστολή (βράχυνση) 62, 7, α.
συσχετικά επιρρήματα 363.

22-0012_293-325_18b.indd 74 07/11/2017 12:28

συσχετικές αντωνυμίες 243.
σχετλιαστικά επιφωνήματα 369, 4.
σῶς, σῶν 184, 4.

Τ

τακτικά αριθμητ. επίθ. 206, β και 208.
-τατος, -τάτη, -τατον, καταλ. υπερθετικών επιθ. 193.
τελεία (στιγμή) 50, 1.
— επάνω (μέση ή άνω στιγμή) 50, 2.
τελικά γράμματα 28.
— σύμφωνα 29, β.
τελικοί σύνδεσμοι 367, 7.
-τερος, -τέρα, -τερον, καταλ. συγκριτικών επιθ. 193.
-τέρω, -τάτω, καταλ. παραθετικών επιρρημάτων 203, 4.
τι, συλλαβή που γίνεται σι 70, 4.
τονισμός, γενικοί κανόνες 38, ειδικοί κανόνες 39.
— ονομάτων γ΄ κλ. 144.
— ενεργητ. αορ. β΄ 312.
— μέσου αορ. β΄ 313.
— συνθέτων 432.
— σύνθετων ρημ. σε -μι 345.
τόνος 35, οι τρεις τόνοι 36.
— ονομασία των λέξεων από τον τόνο τους 37.

22-0012_293-325_18b.indd 75 07/11/2017 12:28

— θέση του τόνου 48.
τοπικά επιρρήματα 362, 1.
— παράγωγα επιρρήματα 405.
— παράγωγα ουσιαστικά 386.
τοπωνυμίες από κοινά ουσ. ή επίθ. 441, β.
τρισύλλαβη λέξη 31.
τριτόκλιτα ουσιαστικά 103-145.
— επίθετα 168-183.
τριτοπρόσωπα (απρόσωπα) ρήμ. 361.
τροπή φωνηέντων 62, 6.
— συμφώνων 70.
τροπικά επιρρήματα 362, 3.
— παράγωγα επιρρήματα 406.
τύποι των λέξεων 73.

Υ

υγρά σύμφωνα 23.
υγρόληκτα ουσιαστικά γ΄ κλ. 127.
— επίθ. γ΄ κλ. 177-180.
— ρήματα 301-309.
υπερθετικό σχετικό, απόλυτο 190, 3 β·
υπερθετικός βαθμός 190, 3.
υπερσυντέλικος 253, ς΄.

22-0012_293-325_18b.indd 76 07/11/2017 12:28

υποδιαστολή 49, 1, 50, 3.
υποκοριστικά 384.
υποκοριστικές καταλήξεις 384.
υποτακτική 250, β.
υφαίρεση 60, 2.

Φ

φαινομενικές (ολικές) καταλήξεις, βλ. κατάληξη.
φθογγικά πάθη 51.
φθόγγος 2, 16.
φροῦδος 184, 5.
φύσει μακρόχρονη συλλαβή 33, α.
φωνές ρήματος 258.
φωνήεν εγκλιτικό 283.
— θεματικό 282.
φωνήεντα 3, α, 18.
— βραχύχρονα, μακρόχρονα, δίχρονα 19-20.
φωνηεντόληκτα ουσ. γ΄ κλ. 108-119.
— επίθ. γ΄ κλ. 169-171.
— ρήματα α΄ συζυγίας: βαρύτ. 277-291 και περισπώμ. 322-331.
— ρήματα β΄ συζυγίας 332-348 και 351.
φωνηέντων (και διφθόγγων) πάθη 52-62.

22-0012_293-325_18b.indd 77 07/11/2017 12:28

Χ

χαρακτήρας κλιτών 73.

— ρηματικός 263, α.

— χρονικός 263, β.

χασμωδία 52.

χειλικά άφωνα 22, α.

χειλικόληκτα ουσ. γ΄ κλ. 121, 122, β.

— ρήματα 292, 1.

χέω 327.

χοῦς, γεν. χοῦ (β΄ κλ.) 99.

χρονικά αριθμητικά 206, γ.

— επιρρήματα 362, 2.

— παράγωγα επιρρήματα 408.

χρονική αύξηση 266, 2.

χρονικό θέμα 262, β.

— πρόσφυμα 286.

χρονικοί σύνδεσμοι 367, 5.

χρονικός χαρακτήρας, βλ. χαρακτήρας.

χρόνοι του ρήματος 252.

— αρχικοί, παραγόμενοι ή ιστορικοί, συντελικοί, μονολεκτικοί, περιφραστικοί 256.

— περιφραστικών σχηματισμός 287.

— δεύτεροι των ρημ. α΄ συζυγίας 310-321 και 349-350.

— δεύτεροι των ρημ. β΄ συζυγίας 342-344.

22-0012_293-325_18b.indd 78 07/11/2017 12:28

χρόνος (ποσότητα) φωνηέντων 19, 2.
χρῶμαι 325.

Ψ

ψ, διπλό σύμφωνο 21, 2.
ψιλή 45.
ψιλόπνοα άφωνα 22, β.

Ω

ως, η πολλαπλή σημασία του 371.
-ώτερος, -ώτατος, παραθετικές καταλήξεις 194.

22-0012_293-325_18b.indd 79 07/11/2017 12:28

22-0012_293-325_18b.indd 80 07/11/2017 12:28

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ 5ου ΤΟΜΟΥ

Σελ.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Κατάλογος ανώμαλων ρημάτων 5
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ 44

22-0012_293-325_18b.indd 81 07/11/2017 12:28

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.